

THE
SIDDHANTA KĀUMUDĪ

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL. II. PART I.

2435

(VERBS.)

All rights reserved.

PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM,

38-40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD:

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS, BRANCH,

1906

S
491.25
6575 A.A
V2.P1.1.

S 3167
3.1.94

SL NO. 076800

FOREWORD.

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhātupīṭha. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛtti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

3435

THE
SIDDHANTA KAUMUDI.
UTTARARDHA.

VOLUME II.
॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

कोशादन्तीचक्रैर्गुरुदेवैर्हर्षिभिरहर्षिवत् ।
लोच्युच्चमानोऽप्युको विभुर्विजयतेतराम् ॥
पूर्वाह्ने कवितारुण्यवह्नाध्यायवर्तिनः ।
मत्सया नव कथ्यन्ते द्वितीयाध्यायगोचराः ॥

SALUTATION.

1. The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities.

2. In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyāyas of Pānini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyāya.

NOTE:—The word Śrautrārhanṭī chanaiḥ is Instrumental plural of the compound word Śrautra plus Arhanṭī with the affix chanap. Śrautra is derived from Śrotṛiya by adding the affix चप् (V. 1. 130, S. 1795) : and च is slid by the Vārtika thereunder. The word means "the condition of a Śrotṛiya or Vaidic Student." The word Arhanṭī is derived from arhat, see V. 1. 124. S. 1788. The affix chanap is added by V. 2. 26, S. 1827. Toshṭhū-yamānaḥ is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." Vijayate tarām is formed by adding the affixes tarap by V. 3. 57, S. 2005, and ām by V. 4. 11, S. 2004. This is an exceptional use of adding the comparative-degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V. 3. 56, S. 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before.

2152. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE:—The term लृ means the ten affixes known as लृ, लि, &c.; लृ is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter लृ which is thus the common name for them all. The लृ in the sūtra, is the nominative plural of लृ. By the word लृ in the sūtra, we draw in the word लृत् or 'agent' from the sūtra III. 4. 68 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (लृत्) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus लृत् ग्राणे 'the village is gone to by Devadatta'; here लृत् of लृत् denotes the object and is in passive construction. लृत् ग्राणे देवदत्तः 'Devadatta goes to the village'; here the affix लि of लृत् denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb लृत् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote लृत् or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; लृत् देवदत्तः 'it is seated by Devadatta'; the verb लृत् here denotes merely लृत् or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. लृत् देवदत्तः 'Devadatta sits'; here the verb लृत् denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word लृत् means action considered in the abstract.

लृत् । लृत् । ३ । ३ । ३ ।

लृत् । लृत् ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE:—This sūtra consists of one word लृत् meaning 'of लृ'. It is an *adhi-*stha sūtra. The word लृत् is the genitive singular of लृ, the लृ is लृ being for

the sake of pronunciation. The **स** means the ten affixes: **सङ्** present, **सिङ्** perfect, **सुङ्** first future, **सूङ्** second future, **सोङ्** imperative **सैङ्** Vaidic subjunctive, **सहङ्** imperfect, **सिहङ्** potential and benedictive, **सृङ्** aorist, **सृङ्** conditional. Six of these tenses have indicative **ङ्**, and four have indicative **क्**.

Professor Boltlingk translates this sūtra thus:—In the following sūtras the word **सस्य** should be supplied to complete the sense, i. e., the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as **स**'.

२१५४ । तिप्तिस्मिङिप्थङ्बन्धिवस्सस्ताताम्भावाभांभनिङ्बहिमहिङ् । १ । ४ । ५८ ।

सस्येष्टादशसाधेयाः स्युः ।

2154. The following are the eighteen substitutes of 'la':—'tip', 'tas', 'jhi', 'sip', 'thas', 'tha'; 'mip', 'vas', 'mas'; 'ta', 'ātām', 'jha'; 'thās', 'āthām', 'dhvam'; 'ip', 'vahi', 'mahin.'

NOTE:—These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१५५ । सः परस्मैपदम् । १ । ४ । ८८ ।

साधेयाः परस्मैपदसंज्ञाः स्युः ।

2155. The substitutes of **स** are called **parasmaipada**.

NOTE:—The word **सः** is in the genitive case, and means 'of **स**.' The word **साधेय** 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६ । तङानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तङ् मत्वाहारः शानञ्जानयो वैतत्संज्ञा स्युः । पूर्वसंज्ञायावदः ।

2156. The nine affixes comprised under the Pratyāhāra **tañ** and the two ending in **āna** (Sīnach and Kānach), which are substitutes of **स** are called **Atmanepada**.

NOTE:—This debars the previous designation of **Parasmaipada**. The result is that the first nine substitutes are **Parasmaipada** and the last nine **Atmanepada**.

Then arises the question, what roots should be conjugated in the **Parasmaipada** and what in the **Atmanepada**. The following sūtras, answer the question.

२१५७ । अङुदात्तानि आत्मनेपदम् । १ । ४ । १२ ।

अङुदात्तेषु उपदेशे यो णिङ्गदात्तस्य धातोर्लङ् स्वान् आत्मनेपदं ज्ञाय ।

2157. After a root which has an indicatory anudatta vowel (anudattet) or an indicatory ऋ (ñit) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada. नीतिः कृन्तुः । १ । २ । ७० ।

२१५८ । वसतिवितिः कर्त्तव्यमादे जिगामहे । १ । ३ । ७१ ।

वसतिवितिः कर्त्तव्यमादे जिगामहे । १ । ३ । ७१ ।

2158. After the verb marked with a svarita, (svaritet) or which has an indicatory ऋ (ñit) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent. समश्नवः श्रितः । १ । २ । ७१ ।

NOTE:—The word जिगामहे is a compound, meaning 'fruit of the action.' When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, then the Atmanepada is used after verbs having an indicatory ऋ or a svarita accent. As वसते 'he sacrifices for himself' वसते 'he cooks for himself.' Here the verb वस् and वस् are marked with svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the Atmanepada terminations.

Similarly दधते 'he presses the soma-juice,' कुरुते 'he does.' Here the verbs दध् and कृ have an indicatory ऋ.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c., is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५९ । येवाहर्त्तति परस्मैयद्म् । १ । ३ । ७८ ।

आत्मनेपदविहितदीमाहादेः कर्त्तृति परस्मैपदं स्यात् ।

2159. • After the rest, i. e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i. e., in the active voice).

NOTE:—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras, 12-77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word śeṣha or the rest, means that which is the residue of the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङ्प्रतीतिं त्रीतिं प्रथममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ ।

तिङ् प्रथमोः चतुर्थोत्तमस्त्रिंशः । अनादेशसंज्ञाः स्युः ।

2160. The three triads, in both the sets, Parasmaipada and Atmanepada, of conjugational affixes (comprised under the general name *tiṅ*) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person).

NOTE:—Of the 18 conjugational affixes, above given; 9 are Parasmaipada and 9 are Atmanepadi. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person.

२१६१ । ताम्रैकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकयः । १ । ४ । १०२ ।

एकवचनद्विवचनद्वितीयं त्रितीयं त्रीतिं वचनानि प्रत्येकैकवचनद्विवचनानि स्युः ।

2161. These three triads, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c., are called (as regard the three-expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural).

NOTE:—Of the six triads thus formed, each is divided according to number into three classes, viz., singular, dual, and plural.

२१६२ । युष्मद्युपपदे वचनार्थिकारणे स्थानिन्वयि मध्यमः । १ । ४ । १०३ ।

तिङ् वाच्यकारणवचनानि युष्मदि प्रत्ययानेऽप्रत्ययाने च वचनः स्यात् ।

2162. When the pronoun *yushmad*, "thou" understood, and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person).

NOTE:—This defines the 2nd person of conjugational affixes. As *त्वं चक्षि* thou cookest or *वचसि*; *युष्मं चक्ष* or *चक्ष* you two are cooking; *वृषं चक्ष* or *चक्ष* you cook.

२१६३ । मन्त्राद्ये च मन्त्रोपपदे मन्त्रोक्तस्य वक्तव्यम् । १ । ४ । १०४ ।

मन्त्राद्युपपदे वचनं चातीत्यतिप्रकृतिकृते इति मन्त्रः स्यात्प्रतिपदिते मन्त्रपदाने मन्त्रोक्तस्य वचनः स्यात् ।

2163. When *joke* is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person; provided that the word '*manya* to think,' is the attendant word (*upapada*) of such verb, and of the

verb *manya* itself, the affix must be of the 1st person and singular number.

२१६३ । अस्मद्युत्तमः । १ । ४ । १०० ।

अवाप्तुतेऽस्मद्युत्तमः स्यात् ।

2164. When the pronoun *asmad* "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person.

NOTE:—This is clear. As *अहं पचामि* "I cook," or merely *पचामि*; *आहं पचामः*; or merely *पचामः*.

२१६४ । येने प्रथमः । १ । ४ । १०८ ।

अज्योत्तमवोरविषये प्रथमः स्यात् । 'यू' पचावाद् कटुविचारां यू ति इति स्थितिः ।

2165. In the other cases, namely, where, "thou" or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person).

NOTE:—As *पचति* he cooks, *पचतः* they two cook. *पचन्ति* they cook. Now we take up the conjugation of the verb *यू* "to be" when the agent is meant, i. e., in the Active Voice. Thus *यू + तिप्* ।

Now apply the following rules:—

२१६६ । तिङ्शित्वावधानुकम् । ३ । ४ । ११३ ।

तिङ् शित्वात्पञ्चकारोका वत्संज्ञाः स्युः ।

2166. All personal endings (III. 4. 78, S. 2154) and all affixes with an indicatory 'य' are called 'sārvadhātuka.'

NOTE:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before, namely, the affixes which relate to verbal roots and not to Taddhita affixes, &c. Thus, *स्वयसि*, *प्रेषि*, *पचामः*, *पचामः*; *जिह्वा* and *आसीद्वि* are exceptions. [१-८ ११ (७४ >> ८) १-८ ११ (७४ >> ८)]

२१६७ । कर्तरि यप् । ३ । १ । १८ ।

कर्तेर्ध्वार्धधातुके ऋ ऋतोः स्यात्वाद् यपादितः । अज्यः अज्यः, अज्यः अज्यः अज्यः अज्यः

2167. The affix *यप्* comes after a root, when a *ध्वार्धधातुक* follows signifying the agent.

NOTE:—In active voice, *यप्* is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a *विभक्त्य* comes after roots of the *य* class and after compound roots formed by *यप्* &c. (III. 1. 32). The indicatory *य* makes

it a वर्धयङ् affix by III. 4. 113, S. 2166, the व् indicates that the vowel has anudatta accent (III. 1. 4. S. 3709). As वृ+यप्+तिप् The व् and प् are indicative, the real affix is वृ.

२१६८ । सार्वधातुकार्थधातुक्रयोः । ७ । ३ । ८४ ।

अनयोः पर्योरिगताङ्गस्य गुणः स्यात् । अवादेशः । भवति । भवतः ।

2168. The Guṇa is substituted for the final इक् (इ, उ, ए, अ,) vowel of a stem before the affixes called sārva dhātuka and ārdha dhātuka (III. 4. 113, S. 2166, &c.) [those that are not ~~or~~ Sarva dhātuka or Artha dhātuka]

NOTE :—Thus भू + तिप् = भू + षप् + तिप् = भू + ञ + ति = भो + ञ + ति = भवति ॥ Similarly भू + तद्धू = भवतः ॥ The word दृक् is read in the sūtra, from I. 1^c 3, S. 34.

In forming the 3rd Pers. Pl. यु + णि , the following rule applies :—

२१६८ । भोऽणतः । ७ । १ । ३ ।

प्रत्ययाद्यवस्य आस्याप्तादेशः स्यात् । 'अतो गुणे' (१६१) । अवन्ति । अवसि । अवस्यः । अवस्य ।

2169. **ञञ्** is substituted for the **ञ** of an affix.

NOTE :—Therefore $\text{सु} + \text{जि} = \text{सु} + \text{जन्ति} = \text{सु} + \text{यप्} + \text{जन्ति} = \text{सयजन्ति} \parallel$

Similarly भवति, भवतः, भवथ ॥

In forming the 1st Pers. Sing. $\text{हू} + \text{अप्} + \text{निप्} = \text{हो} + \text{अ} + \text{नि} = \text{हप्} + \text{अ} + \text{नि}$.
Here the following rule applies :—

२१७३ । अतो दीर्घो यञि । ७-४ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घः स्यादप्रजादौ चार्धबाहु को परे । भवानि । भवावः । भवानः । स भवति । तौ भवतः ।
 तौ भवन्ति । एवं भवति पुंषां भवयः । भूयं भवय । अहं भवानि । आवां भवावः । वयं भवानः ।

एहि नम्य ओढ़न ओढ़ यव इति युक्तः षोडशतिभिः। एतन्ते वा नम्ये ओढ़नं ओढ़ ष्वे। ओढ़ यव्ये
ओढ़ ष्वे। ओढ़ यावदे। ओढ़ यावदे। नम्यवे। नम्यवे। नम्यवे। इत्यादिर्त्यः। 'युक्तमनुपपदे' (१६१)
अनुपपद्युक्तं तेनेह न। एतु भवान्नाम्यते ओढ़नं ओढ़ य इति युक्तः षोडशतिभिः। 'प्रहावे' किम्।
हवावेकमने वा भूय। एहि नम्यव ओढ़नं ओढ़ य इति युक्तः षोडशतिभिर्इत्यादि।

2170. The long **जा** is substituted for the final **ज** of a Tense-stem, before a Sârvâdhâtuka affix beginning with **च्** or **ञ्** (lit. a consonant of **चञ्** pratyâhâra.)

NOTE :—Thus जव + जि = जवानि । Similarly जवावः, and जवानः ।

Thus the whole conjugation is :—

बहु Present Tense.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
1st Person ...	मैं भवामि	आमाँ भवामः	वहाँ भवामः
	I become	We two become	We become.

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'Ārdha-dhātuka.'

NOTE :—The substitutes of सिद् get the designation of Ārdhadhātuka, and not that of Sārvadhātuka. Therefore, they do not take the vikaraṇa or the Mode-affix वच् &c. Further on, even the सिद् &c. are replaced by the following :—

२१७२ । परस्मैपदानां वक्तुमुत्पद्युवचवमाः । ३ । ४ । ८२ ।

सिद्धिवादीनां वचानां वलादयो न च स्युः । 'वृ' 'व' इति स्थिते । अन्त्यः । अन्त्यः । अन्त्यः ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (ञ)	thal (थ)	ṇal (ञ)
Dual.	atus (अतुः)	athus (अतुः)	va (व)
Plural.	us (उः)	a (अ)	ma (म)

NOTE :—The indicatory ल् in वल् and वच् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 3676). The indicatory वृ is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus वचाव, वेचतुः, वेतुः, वेचिव or वचवृत्, वेचतुः, वेच, वचाव or वचवृत्, वेचिव वेचिव ।

For the nine substitutes सिद् &c. of सिद् there are वल् &c. instead. Thus वृ + वल् = वृ + व

Then applies the following rule :—

२१७३ । ध्रुवोवृत्तुसिद्धिः । ३ । ४ । ८८ ।

ध्रुवो ध्रुववचः स्यात् ध्रुव् सिद्धिरपि । नित्यत्वाद् ध्रुववृत्तुवृद्धी वाचते ।

2174. वृ gets the augment वृ (वल्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE :—This being a nitya rule, supersedes or debars the Guna ordained by चार्धवाङ्मूर्धवाङ्मूर्धवयो (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriiddhi ordained by वचोवृद्धि (VII. 2. 115, S. 254.) That is to say, the indicatory व of वल् does not cause Vriiddhi before वृत् takes place.

Thus वृ + वृ + व

Now apply the following rules.

२१७४ । वलादयो द्वे प्रथमस्य । ३ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

NOTE:—Upto Sûtra VI. 1. 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made, i. e., the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sūtra: all the three words viz., एकाच, and द्वे and प्रथमस्य are to be read in the subsequent sūtras upto VI. 1. 12, before the rule of Samprasāraṇa begins. Thus Sūtra VI. 1. 8 says “when सिद् follows, of an unreduplicated verbal root.” The sense of this sūtra is incomplete, unless we supply the three words of this sūtra, when it will read thus: “when सिद् follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root.”

२१७६ । अजादेर्द्वितीयस्य । ६ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य ।

2176. Of that whose first syllable begins with a vowel, there are two in the room of the second portion containing a single vowel.

NOTE:—This debarb the reduplication of the first syllable. In a verbal root beginning with a vowel, and consisting of more than one syllable, the second syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७७ । सिटि धातोर्द्वितीयस्य । ६ । १ । ८ ।

सिटि परेऽन्ध्यावधात्तद्वयवत्स्यैकाचः प्रथमस्य द्वे स च विभुतादयः परस्य तु द्वितीयस्य । ‘द्व’ ‘द्व’ ‘च’ इति स्थितिः ।

2177. When the tense-affixes of the Perfect follow, there is reduplication of the root, which is not already reduplicated.

NOTE:—The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel :

Thus द्व + च् + च = तु द्व + च ।

Now applies the following sūtra by which the first is called Abhyāsa.

२१७८ । पूर्वोऽभ्यासः । ६ । १ । ४ ।

अथ ये द्वे सिद्धिं तयोः पूर्वोऽभ्यासवचः स्यात् ।

2178. The first of the two is called the Abhyāsa or the Reduplicate.

NOTE:—The word द्वे in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sūtra it is taken in the Genitive case i. e., द्वयोर्द्वे: द्वयैः “the first, of the two” ordained above. * The word Abhyāsa occurs in sūtras III. 1. 6 VI. 1. 7 &c.

Thus of द्व द्व + च, the first द्व is called Abhyāsa, and therefore the next rule applies to it.

२१७८ । ह्रस्वादिः शेषः । ० । ४ । १० ।

अभ्यासस्यादिर्द्विषमस्यैव ह्रस्वो युज्यते । इति वक्ष्यामः ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped.

NOTE:—Thus of $ब्रु ब्रु + क$, the $व$ is elided, and we get $ब्रु ब्रु + क$. Then applies the following rules:—

२१८० । ह्रस्वः । ० । ४ । १८ ।

अभ्यासस्याद्यो ह्रस्वः स्याद् ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

NOTE:—But in the case of $ब्रु$, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get $ब्रु ब्रु + क$, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ० । ४ । २३ ।

भवतेरभ्यासोकारस्य 'अः' स्याद्विधिः ।

2181. $अ$ is substituted for the vowel of the reduplicate of $ब्रु$ in the Perfect.

NOTE:—As $ब्रुव$, $ब्रुवन्$, $ब्रुवतुः$, $ब्रुवे$ ॥ Why do we say 'in the Perfect'? Observe $ब्रुवति$ and $बोव्रवते$ ॥

The word $ब्रवते$ is shown in the sūtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms; as $ब्रुवतुमुवे$ $कम्बतो$ $देवदेवेन$ ॥ This opinion of Kāśikā, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus $ब्रुव + क = ब्रुव + क$

Then applies the following:—

२१८२ । अभ्यासे चर्चः । ८ । ४ । ३४ ।

अभ्यासे कर्त्ता चरः स्पर्शश्च । कर्त्ता चवः, कर्त्ता चरः । तथापि मङ्गलित्वायां मङ्गलित्वायाः मङ्गलित्वायां मङ्गलित्वाया इति विधेयं आन्तरङ्गात् ।

2182. The $च$ is also the substitute of $क$ letters occurring in a reduplicate syllable, as well as $ज$ ॥

NOTE:—In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate ($च$) as well as a surd non aspirate ($क$) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place (I. 1. 50, S. 39), we find that sonant non-aspirate ($च$) is the substitute of all sonants $क$ and $च$ is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word $च$ has been drawn into the sūtra by the word $च$ 'also.'

Thus **वृ**—**वृष्य**, **वृष्यस्य**; **वृष्युः** with **वृक्**, and **उपदिदीचे**, **उपदिदीचामि**, **उपदिदीचिरे**, with **वृद्** of VI. 4. 63. In the case of **वृ**, when **वृक्** is added, there is not the addition of **उपक्**, and in the case of **रीक्**, when **वृद्** is added, there is not **वचादिच** ॥

The **वृ** in **आवाच** has the force of limit inclusive, so that, the asiddha **पदे** applies to the sūtras governed by **वृ** ॥

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. **वृष्य + वच्** ॥ Here applies the following sūtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वतसादेः । १ । २ । ३५ ।

वसादेर्वाचवाङ्मुनेडागचः स्वात् । वृष्यविच । वृष्यवृत्तुः । वृष्यव । वृष्यव । वृष्यविच । वृष्यविच ।

2184. An ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except **व**), gets the augment **वृद्** (in these rules).

Thus **वृष्य + व = वृष्यव + व + च = वृष्यविच** ॥ So also **वृष्यवृत्तुः**, **वृष्यव**, **वृष्यव**,

लिट् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	वृष्यव	वृष्यविच	वृष्यव
Dual	वृष्यवृत्तुः	वृष्यवृत्तुः	वृष्यविच
Plural	वृष्यवृत्तुः	वृष्यव	वृष्यविच

Now we take up the conjugation of **वृ** in **वृद्** First Future. The force of **वृद्** is given in the next sūtra.

Thus **वृ + वृद्**

२१८५ । अनद्यतनेवृद् । ३ । ३ । १५ ।

नविचत्वमस्यतनेर्वाचवाङ्मुने स्वात् ।

2185. The affix 'Lut' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्वतादी वृत्तुटोः । ३ । १ । ३३ ।

'वृ' इति वृत्तुटोर्वाचव । वातोः स्वतादी इती मत्वदी स्वी वृत्तुटोः परतः । वचास्यवाचः ।

2186. When **वृ** and **वृद्** follow, then **स्व** and **तादि** are respectively the Mode affixes of a verbal root.

NOTE :—**वृ** is the common expression for **वृक्** and **वृद्** formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. **वृद्** is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus **वृष्यविच** **उपदिदिच**, **वृत्तु**. The **वृ** of **वृत्तु** is indicative and shows that the

nasal of the root is not to be dropped before this; as च्त् 'to think,' च्त्वा 'he will think.'

This debarb the Mode-affixes च्त् &c.

Thus च्त् + तादि + तिप् = The च्त् of तादि is indicatory.

The mode-affix is ताद्

२१८७ । कार्यधातुर्न येवः । ३ । ४ । ११४ ।

चिक् चिक्चोऽभ्यो चाल्चिकरीकः प्रत्यय इतरत्वं चः स्यात् । इद् ।

2187. The remainder *i. e.*, the affixes other than 'tiñ', and those with an indicatory 'च' subjoined to a verbal root, are called 'Ārdhadhātuka.'

NOTE:—The Mode-affixes च्त् and तादि are therefore Ārdhadhātuka, and so get the augment इद् = Thus च्त् + इद् + तादि + तिप् = Then further the conjugational affixes तिप् तद् चि are replaced by डा, रो, रद्, according to the following sūtra:—

२१८८ । शुटः प्रथमस्य डारोदवः । २ । ४ । ८५ ।

'ड' 'रो' 'रद्' इति कृतात्सुः द्वित्वान्तर्यादिनस्यापि टोर्लोपः ।

2188. डा, रो and रद् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of शुट् (First-future), both in the Parasmaipada and the Atmanepada. .

NOTE:—As the anubandha ड in डा must produce some effect, it causes the elision of the चि portion of the affix ताद् though the base is not Bha.

Thus च्त् + इ + तादि + डा = च्त् + इ + इ + डा (जा.)

Then applies the following:—

२१८९ । गुणन्तस्य प्रथमस्य च । ३ । ३ । ८६ ।

गुणन्तस्य सङ्गुण्यस्य चाङ्गस्त्वोऽङ्गः स्यात्कार्वाक्यकार्वाक्ययोः । येन नाम्न्यकार्वाक्येन येन च्त्वादिदिशि
याद् येन चिन्तनीत्यादावनेकमवहित स्त्वोऽङ्गो न युज्यते । 'चिद्' 'जा' 'करो' इति प्राप्ते ।

2189. Guṇa is substituted before a sārvaadhātuka or an ārdhadhātuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment च् (VIII. 3. 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel.

Thus च्त् + इद् + इ + जा = च्त् + इ + इ + जा = चिद् + जा

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case the च्त् of चिन्तनी + चि *i. e.* should not the च्त् be gunated to च् before the

Sārvadhatuka ति । For लिनद् is a stem which has a penultimate short vowel ऋ; and an ण् letter; though the vikarṇa इण् is added between ऋ and ण् ।

One may *prima facie* reply, no, because between the ण् of the anga and the change-producing ति, there are three letters इ etc and there being a vyavadhāna or intervention, they prevent the force of ति passing through them to ण् । This, however, is not the case, because of the following maxim.

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope.” The word न न्यवधानम् means “not non-intervention,” i. e. which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only *one* intervention, the rule will apply. Thus in the case of लिनद् + ति, there are three letters intervening between ण् and ति i. e., to say इ, ऋ and इ; and so the guṇa rule does not apply. But in the case of ण्वित् + जा only one letter intervenes, and so there ought to be guṇa. But here the following applies:—

२१८० । दीधीवेवीटास् । १ । १ । १ ।

दीधीवेवीटिद् गुबहुदी न स्तः । ण्वित् ।

2190. The guṇa and vṛiddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of didhī ‘to shine,’ and vevī ‘to go,’ and of the augment called इट्.

NOTE:—Therefore, there is no gunation of the इ of ण्वित् before जा. So we get ण्वित् ।

In 3rd Pers. Dual, we have इ + इट् + जाट् + टी । Then applies the rule after the following:—

२१८१ । तावत्तयोर्दोषः । ० । ० । १० ।

तावत्तयोर्दोषः । तावत्तयोर्दोषः ।

2191. The final इ of ताट् (the mode-affix of the second Future) and that of जाट् ‘to be,’ is elided before an affix beginning with a क ।

२१८२ । रि क । ० । ० । ११ ।

दोषः । तावत्तयोर्दोषः । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् । ण्वित् ।

२१९२. The इ of ताट् and जाट् is dropped before an affix beginning with a क ।

Therefore $\text{बु} + \text{हृ} + \text{ताङ्} + \text{रि} = \text{भविता} + 0 + \text{रि} = \text{भवितारि}$. Similarly $\text{बु} + \text{हृ} + \text{ताङ्} + \text{रि} = \text{भवितारि}$. Similarly $\text{बु} + \text{हृ} + \text{ताङ्} + \text{रि} = \text{भवितारि}$. The हृ is elided by the preceding sūtra.

बुट् First Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular •	बोते भविता The lesson will be given (to-morrow)	भवितासि	भवितामि
Dual	भवितारौ	भवितावः	भवितावः
Plural	भवितारः	भवितावः	भवितामः

—:0:—

Now we take up the conjugation in बुट् The Second Future.

२१२३ । कट् रोचे च । ३ । ३ । १३ ।

अविध्यद्वातोर्बुट् स्वात्क्रियार्थायां क्रियायानवस्थां वस्थां च । स्व हृट् । अविध्यति । अविध्यतः । अविध्यन्ति । अविध्यसि । अविध्यथः । अविध्यामः । अविध्यामः ।

2193. The affix 'Lṛi:' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated; and also where there is in construction with it another verb, express or understood, denoting an action performed for the sake of the future action.

NOTE:—This is what is well-known as the Second Future. As कटिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will do'; इटिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will take'. So also, कटिष्यति 'he will do'; इटिष्यति 'he will take'. Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future.

Thus $\text{बु} + \text{हृ} + \text{रि} + \text{रि} = \text{भविष्यति}$

बुट् Second Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular •	भविष्यति "Will become"	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual	भविष्यतः "	भविष्यथः	भविष्यावः
Plural	भविष्यन्ति "	भविष्यथ	भविष्यामः

—:0:—

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakāra लोट् "Imperative."

२१२४ । लोट् च । ३ । ३ । १२ ।

विष्वादिभ्यश्चैव षष्ठीर्लोड् स्वात् ।

2194. The affix 'Loṭ' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvṛitti of लोट् only runs and not those of others. Thus:—

- (1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat'; शार्ङ्गं भवान् प्राणयतु ।
- (2) and (3) कतुम् भवान् आस्वातु 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) पुत्रम् भवान् आश्वयाचतु 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) किं भो वेदमप्ययं उत तस्मै 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic'?
- (6) भवति मे ग्राह्यनाम्नाकारक मप्ययं ह्यप्योऽप्ययं 'this is my prayer' that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८२ । आशिषि लिङ् लोटौ । ३ । ३ । १९३ ।

2195. The affixes 'Liṅ' and 'Lot' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE :—The word आशीष् means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्लिङ् or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative; as चिरंजीव्याद् भवान् or चिरंजीवतु भवान् 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe चिरः जीवति ईशवतः 'Devadatta lives long.'

Thus भू + कृ + तिप् = भव + ति

Here applies the following sūtra.

२१८३ । एवः । ३ । ४ । ८३ ।

लोट् इकारस्य उः स्वात् । भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus ति becomes तु, कृति becomes कृतु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes ति and त्रि of लोट् । In the case of these two affixes, the ए is not changed into उ, either because they have been so taught in the sūtras, or because the ए of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (अवर्तिवत् तिपात्) . Thus भवतु, कृतु ।

In fact, this sūtra is confined to ति and त्रि only, and does not apply to which the next sūtra applies.

Therefore अव + ति = अवतु ॥

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form अवतत् by the following rule.

• २१८० । गुह्योक्तात्ताङ्काग्रिभ्यन्तरस्याम् । ३ । १ । ३५ ।

आग्रिणि गुह्योक्तात्ताङ् वा त्याज । अनेकास्तत्तर्वादिभ्यः । यस्मिन् 'किञ्च' इत्यवयववाचक-
वाच्यत्वात्तर्वादिभ्यश्चनकारितुं परित्याज्य इति गुह्यद्विप्रतिषेधसंभारत्वात्, अर्थात् संभवत्प्रयोगनकारे
जातसि नन्वरं ग्रहणः परेण बाध्यते । इदोत्सर्गवाद्येभ्यस्मिन् सप्तवत्तत्वात् ॥

2197. तातङ् is optionally substituted for the affixes तु and हि of the Imperative, when benediction is meant. ✓

The substitute तातङ् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and हि and not only their final उ or ह ॥ This is by sūtra I. 1.55 S. 45. But here an objector says, "the substitute तातङ् has an indicatory इ and therefore by the sūtra I. 1.53 S. 43; it will replace only the final, though it consists of more than one letter, just as the substitute ज्ञातङ् (VI. 3. 25) replaces only the final of ज्ञातु and ज्ञितु; or just as the substitute उवङ् replaces the final of roots only. For the sūtra हिङ् (I. 1. 53) is an apavāda or exception in anticipation to अनेकास्तत्तर्वादिभ्यः (I. 1. 55)."

To this we reply "True; but the sūtra हिङ् (I. 1. 53) has its scope in affixes like ज्ञातङ्, उवङ् &c. where इ has no other force or indicatory power. But in the case of तातङ् the indicatory इ finds its scope in preventing guṇa and vriddhi (I. 1. 5), and in effecting vocalisation (VI. 1. 16) &c.

So the sūtra I. 1. 53 applies there only where the indicatory इ has no other purpose. In the case of तातङ् it seemed to apply with exhausted force, but that little is also set aside by the subsequent sūtra अनेकास्तत्तर्वादिभ्यः &c. I. 1. 55. For in the case of तातङ् the general rule अनेकास्तत् I. 1. 55 and the exceptional rule हिङ् I. 1. 55 are of equal force, and therefore the maxim विप्रतिषेधे परंकार्यं will apply, and the subsequent sūtra I. 1. 55 will supersede हिङ् I. 1. 53.

Therefore तातङ् replaces the *whole* affix तु

Thus अवतत् "May he be prosperous."

NOTE:—The affix तातङ् being a substitute of हि, is like हि, and, therefore, rules propounded with regard to हि, will apply to तातङ् also. Thus VI. 4. 105 says that after stems ending in short अ, the हि is elided: therefore, after such words तातङ् should also be elided. Therefore we cannot get the form जीवताङ् एवम् for जीवताङ् ॥ This objection, however, is futile; for, in the sūtra ज्ञातो हि (VI. 4. 105), there is the anuvritti of हि from sūtra VI. 4. 101 (तु ज्ञातव्यो हि हिं) ॥ So that ज्ञातो हि should be construed as meaning "there is the elision of हि and not when it is of the form हि, and not when it assumes the form तातङ्" ॥

The object of इ in लङ् is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vriddhi. It should not be said that the object of इ in लङ् is for the sake of अन्त्यविधिः by the application of सूत्रा इङ् (I. 1. 53), just as the substitutes लङ् &c. (VII. 1. 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, लङ् would replace only the उ of लु and the इ of लि, which is not desired. And the case of लङ् is to be distinguished from लङ्, for in लङ् the इ has no other object but to prevent sarvādesa; but in लङ् we see that इ has another object, namely, the prevention of Guna and Vriddhi and इ having thus found scope, the लङ् substitute will be governed by the general rule अनेकाल् चित् सर्वत्र (I. 1. 55.)

२१८८ । लोटो लङ् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ् इव कार्यं स्यात् । तेन तादात्म्यः प्रतीयते । तथा हि ।

2198. The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect.

This is an अतिशय सूत्रा; as in the लङ् there are the affixes लङ्, लृट्, लृ, लृट् and लृ, so also in the लोट् प्रथमा, प्रथम, प्रथम, प्रथम, प्रथम ।

Q.—If लोट् is like लङ्, why have we not the augment लृट्, लृट्, or the substitution of लृट् for लि (see III. 4. 111) in the case of लोट् also?

A.—The वा of सूत्रा III. 4. 83 is understood in this सूत्रा also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

NOTE.—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions.

२१८९ । लृट्प्रथमा तादात्म्यः । ३ । ४ । १०१ ।

लृट्प्रथमा तादात्म्यः प्रतीयते ।

2199. The affixes 'ām', 'tam', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'la' which has an indicatory 'ङ'.

NOTE.—Thus लृट्प्रथमा, लृट्प्रथम, लृट्प्रथम, लृट्प्रथम, लृट्प्रथम, लृट्प्रथम, लृट्प्रथम, लृट्प्रथम ।

२२०० । लृट्प्रथमा तादात्म्यः । ३ । ४ । ८६ ।

लृट्प्रथमा तादात्म्यः प्रतीयते ।

2200. There is always elision of the 'a's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'la' which has an indicatory 'ङ'.

२२०१ । लृट्प्रथमा तादात्म्यः । ३ । ४ । ८७ ।

Thus भू + भव् + तच् = भव + ताच् = भवताच्; भू + भव् + चि or चन्ति = भव + चन्ति = भवन्ति
 भू + भव् + चि

Now applies the following :—

• २२०१ । वेह्यपिच । ३ । ४ । ८७ ।

सोटः वेहिः स्वात्वेऽपिच ।

2201. In the Imperative, 'हि' is substituted for 'चि', and this has not the indicatory 'च्' of 'चिच्', i. e., it is acutely accented.

Thus भव + चि = भव + चि

२२०२ । वतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

अतः परत्वं हेतुवत्त्वाद् । भव—भवताच् । भवतच् । भवत ।

2202. The Imperative affix हि is elided after a stem ending in short वा ॥

Therefore भव + हि = भव, or भवताच्;

भव + चः = भव + तच् = भवतच्

भव + च = भवत

भव + चि

• Here applies the following :—

२२०३ । मेनिः । ३ । ४ । ८८ ।

सोटो मेनिः स्वात् ।

2203. In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

NOTE :—This supersedes the rule relating to the change of च into व, and the rule of *lopa*;

Therefore भव + मि = भव + मि

Here applies the following :—

२२०४ । आहुत्तमस्य पिय । ३ । ४ । ८९ ।

आहुत्तमस्य आहवः स्वात् पियच् । हिन्वो वत्त्वं न । इकारोच्चारणवशात् । भवानि । भवान ।
 भवान् ।

2204. In the Imperative 'A' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'च्'.

NOTE :—This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, आव आन ।
 Thus आरवाचि, आरवाच, आरवान् ; आरवान् ।

Thus भव + आ + मि = भवानि । So also भवान् and, भवान् ।

Thus क्तवत्

क्त Imperfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	क्तवत् 'He became'	क्तवः	क्तवम्
Dual	क्तवताम्	क्तवतम्	क्तवाम
Plural	क्तवन्	क्तवत	क्तवाम

—:0:—

Now we take up the क्तिङ् Potential or क्तिङ् क्त

३२०८ । विधिनित्यमन्त्रान्त्राधीष्टं प्रत्ययार्थानि क्तिङ् ३ । ३ । १११ ।

इत्यनेन स्रोतस्येव वाच्येन वा क्तिङ् स्यात् । विधिः प्रेरण, इत्यादिनिष्कृत्य प्रवर्तनम् । नित्यमन्त्रं नियोजनकरम्, आचरण्ये वाङ्मोक्षनादौ दैविजादेः प्रवर्तनम् । आनन्त्र्यं आनन्तर्यपुत्रा । क्तिङ् इत्यकार-पुत्रेणोच्चारः । 'प्रवर्तनायां क्तिङ्' इत्येव पुत्रवत् । अतुल्यं वृत्तपुत्राणां प्रवृत्तवत् ।

2208. The affix 'Liñ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word क्तिङ् means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c.'; नित्यमन्त्रं means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śrāddha feast, &c., आनन्त्र्यं means 'expressing permission to do as one likes'; क्तिङ् means 'to politely express a wish'; इत्यकारः means 'a question'; and प्रवर्तना means 'a prayer.'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनायां क्तिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravarṭanā or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus क् + क्तिङ् = क् + ति = क्त + व

NOTE :—This excludes all other tense-affixes. Thus :—

- (1) क्तं क्तवत् 'let him make the mat'; क्तवत् क्तवत् आनन्त्र्ये 'you come to the village';
- (2 and 3) क्त क्तवत् क्तवत् 'you will or may dine here'; क्त क्तवत् क्तिङ् 'here you will or may sit';
- (4) क्तिङ् क्तवत् क्तवत् क्तवत् क्तवत् 'we wish that you should condescend to initiate this boy';
- (5) किं वा आचरण्यदीदी, क्त वत् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic?'
- (6) क्तवत् किं प्रवर्तना आचरण्य क्तिङ् 'this is my prayer that I should learn Grammar.'

२२०८ । बाहुद् परस्मैपदानो हिङ् । ३ । ४ । १०९ ।

सिङ् परस्मैपदानां बाहुद्वयम् : स्वात् त्रयोदासो हिङ् । किरवोदीर्घावति । विद्वत्तुवत्कारोऽप्यन-
विशेषाविति प्रतिषेधः । इत्यादेशस्य ग्राम्यः शिष्टवनयोर्हि सिङ् ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then 'yâsut' acutely accented, is their augment, and the termination is regarded as having an indicatory 'n'.

This debars चीडुद्; the उद् of बाहुद् is indicatory; the real augment is चीद्. All augments being anudātta, the present sūtra, therefore, especially uses the word udātta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though सिङ् has an indicatory इ, and therefore by the rule I. 1. 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory इ, the repetition of the word सिङ् in this sūtra, shows the existence of the paribhāṣhā "that the इ belonging to ङ does not influence its substitutes;" in other words, the substitutes of ङ, सिङ्, चुङ् and वुङ्, are not to be regarded as having an indicatory इ (सका-
रावहित्वादेशानां न भवति). Or it indicates that the prohibition of अनादित्वा of sūtra I. 1. 56 does sometime apply to the letters of an anubandha, in other words, the operations required by a particular anubandha letter do not sometimes take place, when the affix having that anubandha-letter is replaced by another which has it not. This we further infer from the employment of the anubandha व in the substitute वानच् which replaces the सिङ् affix रत्ता (see III. 1. 83). The substitute could have been very well enunciated as वानच्, for replacing a सिङ् affix रत्ता, it would have been सिङ् by virtue of स्वादिपदानां (I. 1. 56). In the Potential, the उद् of बाहुद् is elided by VII. 2. 79. So we get the forms चुवाङ्, चुवाङ्गाच् and by applying III. 4. 108 and VI. 1. 96, चुवुङ् । For the Benedictive सिङ् the sūtra III. 4. 116. S. 2216, applies.

Thus चु + चीद् + व

Then applies the following.

२२१० । चुद् लिङोः । ३ । ४ । १०९ ।

सिङ्गलकारवकारोः चुद् स्वात् । चुदा बाहुद् न बाधते । सिङो बाहुद् लकारवकारोः प्रतिषि-
द्धिर्भावात् ।

2210. The augment 'sut' is added to the affixes 'ta' and 'tha' when part of the affixes of the Potential and Benedictive.

The letters त् and थ् are the objects to which the augment सुत् is to be added; provided that the त् and थ् are the initials of the affixes enclosed in
सिङ् ।

The augment सुत् is applied to त् and थ् and other letters, but in the case of चुद्, सिङ् is not applicable, and चुद् + सुत् + त् = चुत्तुत्, but in the case of चुद्, सिङ् is not applicable, and चुद् + सुत् + त् = चुत्तुत्.

आमनी । The scope of बाहु and हु being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word ति is used ; the ह् of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus ह् + बाहु + हु Now applies the following :—

२२११ । लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य । १ । २ । ५८ ।

सर्वधातुकलिङोऽनन्त्यस्य सस्य लोपः स्यात् । इति वकारश्च स्यापि निवृत्तिः । हुटः चवच स्वा-
मीर्लिङि । एजुटतरं तु तत्राल्लोपदे ।

2211. In the sārvaadhātuka Liṅ (*i. e.* Potential), the च which is not final (*i. e.* the च् of the augments बाहु and होय), is elided.

What is the च् which is not final ? The च् of the augments बाहु, and हु (and होय) । Thus both च's are elided. The ह् of हुट् is heard in the Benedictive ; and better still in the ātmanepada.

Thus ह् + च् + बाहु + हु + त्

२२१२ । अतो येयः । १ । २ । ८० ।

अतः परस्य सर्वधातुकावयवस्य 'या' इत्यस्य 'ह्' स्यात् । गुणः । वलोपः । भवेत् । 'सर्वधातुक—'
इति लिङ् । चिकीर्षात् । अच्चेऽपवादस्यादेन हि अतो लोप एव ज्ञायेत । भवेदित्यादी तु परस्माद्भोः
स्यात् । भवेतात् ।

2212. After a Present stem ending in short च, ह् is substituted for the sārvaadhātuka बाहु (*i. e.*, the augment बाहु of the Potential).

* Thus ह् + च् + बाहु + त् = भव + बाहु + त् = भव + ह् + त् ॥ The च + ह् become गुण and the ह् is elided by VI. 1. 66. S. 873. (लोपो व्योर्वलिः) ॥ Thus we have भवेत् ॥

NOTE:—The objector may say, the form चिकीर्षात् will be so by the elision of च under VI. 4. 43, (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvaadhātuka in this sūtra ; for when च is elided by अतो लोपः VI. 4. 43, in the case of ārdhadhātuka or the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in च ॥ To this we reply, this is not a good reason : for then in the case of भवेत् and भवेत् also, the rule अतो लोपः (VII. 3. 101) would apply, and the च of च् would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debar rule VII. 3. 101. Therefore, as this ह् substitute debar the lengthening, of VII. 3. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 43. Therefore, if the anuvṛtti of sārvaadhātuka be not read into this sūtra, the ह् substitute would apply to ārdhadhātuka also, and the lopa-elision VI. 4. 43, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvaadhātuka" should be read into this sūtra.

(II. 4. 77) + उच् (III. 4. 110) — अवा + उच् — अवुः ॥ अ + वा + कि — अ + वा + न्व (VI. 4. 111) = अवुः ॥ The न्व is also the substitute of कि in लिट् (Perfect) see III. 4. 82. When the preceding vowel is not अ or वा, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is : — अकृ + उच् — अकृः ॥ So also from, जो we have अजि + उच् — अजिन्युः ॥ The word अवदान्तात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उच् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उच्, however, be taken as the syllable उच् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of अवदान्तात् becomes valid. Thus वा + उच्वा = कोवा, वा + उचित्वा = कोचित्वा ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उच् syllable is taken here and not merely the affix उच् ॥

For here उच् comes after the वा, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so अतोयेवः will find no scope here, for there is no वा and the form would be अवयुः ॥ To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret अतोयेवः as "After a stem in अ, the वा of वाच् is replaced by वच्" ॥ In this view, the व् being elided by VII. 2. 79, we have अव + वा + उच्, and here the sūtra अतोयेवः must apply first and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a subsequent sūtra to the present in the order of Pānini; and because it is a *nitya* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not. Thus we get अव + वा + उच् = अवयुः ॥ For if the parārūpa sandhi takes place first, then वा + उच् becomes वुच्, and so there is no occasion for the application of अतोयेवः, for there is no वा to be replaced, and so there is no वच् and we get अवयुः ॥

The other view is, that the parārūpa sandhi of the present sūtra is antarangga, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80; and therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the whole वाच् is replaced by वच् according to our interpretation.

Thus the sūtra अतोयेवः is an apavāda to the rule requiring the elision of व् taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get अव + वच् + उच्, and here there is no अ preceding उ, and so the present sūtra cannot apply.

The word वेवः in the sūtra is formed by वा + वच्; and वा is exhibited without any case-termination. Others say, the word is वः the sixth case of वा formed on the analogy of विववच् by the elision of वा (VI. 4. 140). Then वः + वच् = व + वच् (VIII. 2. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have वेवः by VI. 1. 87. The व in वेवः is for the sake of pronunciation only. The real substitute is वृ ॥

Some read the sūtra as वतो वाचिवः ॥ So that the sthāni is वाच् and not वा, and वाचिवः is a genitive compound.

POTENTIAL OR विचिदिक्

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भवेत्	भवे:	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेतम्	भवेव
Plural	भवेयुः	भवेत	भवेन

Now we take up the Benedictive.

२२१५ । लिङागिणि । ३ । ४ । ११६ ।

आगिणि लिङलिङार्थभाजुक्तव्यः स्यात् ।

2215. When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'liṅ' are called 'ārdhādhātuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhādhātuka'.

This debars these affixes from being called *sārvadhātukā*. Being *ārdhādhātuka* they take the augment वृ, and before these affixes the root does not take the Vikarṇas यच् &c. Thus from the root कृ 'to cut', we have in the आशीर्लङ्, लविशीर्लङ्; and from the root पू 'to purify', पविशीर्लङ्. But in the विचिदिक् (Potential), we have the proper Vikarṇas &c. as लुनीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । कित्तागिणि । ३ । ४ । १०४ ।

आगिणि लिङो याजुङ् कित्त्वात् । 'स्कोः—' (१००) इति वलीयः ।

2216. The augment 'yāsuṭ' comes after that 'liṅ' also which denotes benediction, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The कित् of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment याजुङ्, for that would have been unnecessary, being already कित् by the last rule. कित् and कित् are equal in prohibiting guṇa and vṛddhi, but कित् is distinguished from कित् inasmuch as कित् causes the guṇa of वाच् (VII. 3. 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI. 1. 15 and 16). Thus वच्चात्, वच्चाङ्गात्, वच्चाजुः, and वाचर्वाच्, वाचर्वाङ्गात् and वाचर्वाजुः । In the Potential, वच्चात् (no samprasāraṇa); in the Benedictive, वच्चात् (vocalisation). So also वाच्चात् in the Potential.

२२१८ । नाकि लुक् । ३ । ३ । १७५ ।

चर्वलकारापवादः ।

2219. The affix 'Lun' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes. As ना कारीद् 'let him not do' ना हारीद् 'let him not take'.

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist? ना भवतु तस्य पापं ना भविष्यति । This sentence is against good usage. Or, we may explain it by saying that there is another ना which has not the indicative क; and with that ना, other tenses may be used. The augment is elided after the prohibitive particle ना, by VI. 4. 74.

२२२० । स्तोत्रे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

स्तोत्रे नाकि लङ् स्वास्तुङ् च ।

2220. When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Lan' as well as 'Lun' may be employed after a verbal root.

By च we introduce लुक् into the aphorism. Thus नास्ते करोद् or कारीद् 'let him not make'; नास्ते हरद् or हारीद् 'let him not take'.

२२२१ । णिक् लुकि । ३ । १ । ४३ ।

चवाप्तपवादः ।

2221. When लुक् follows, the affix णिक् is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes लप् and the rest.

२२२२ । ण्योः णिक् । ३ । १ । ४४ ।

हचचिवा ।

2222. Of णिक्, णिक्, is the substitute.

The ण् of णिक् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is ण्.

२२२३ । गतिस्वाधुपाभूभ्यः णिक् परस्मैपदेभ्यु । २ । ४ ७७ ।

एभ्यः णिक् इत्युपात्तः । नाचचिवादेवचिवातो वृत्तिः ।

2223. There is luk-elision of the affix णिक् in the Parasmaipada, after the verbs ग 'to go,' स्था 'to stand,' the verbs called लु (I. 1, 20), च 'to drink' and भू 'to be.'

वा is the substitute of वृ 'to go' (II. 4. 45) and not वा 'to sing' the form assumed by वृ and वा is that root which means 'to drink', and not वा 'to protect'.

३२२३ । भूबुवोस्तिङ् । ३ । ३ । टट ।

'भू' 'बू' वतयोः चार्धवातुके तिङि परे गुणे न स्वात् ।

2224. भू 'to be' and बू 'to be born' get no *guṇa* before an immediately following Personal ending which is *Sârvaadhâtuka*.

The व refers to the *Adâdi* root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to *Divâdi* वृत्ति (24) or *Tudâdi* वृत्ति (115) roots because in these two, the mode-affixes दवन् and व intervene between the तिङ् and the root, and so the root is not immediately followed by the तिङ् ॥

३२२४ । अस्तिविषोऽपृष्ते । ३ । ३ । टट ।

'विप्' च 'अव्' चेति वनाहारद्वन्द्वः । विष्कृत्य सौत् भवत् । अस्तीत्यव्ययेन कर्मधारयः । ततः वृद्ध्याः सौतो भुव् । विष्ठाऽनास्तिविषोऽस्तेषु परस्वार्थकत्वात् ईडागमः स्वात् । इति ईट् न । इह विष्ठा भुवत्स्वात् । अहत् । 'इत्' तिङ् । रेचिचि । 'अवृत्तत्वं' इति किच् । रेचिह । अहत्स्वात् ।

2225. A single consonantal *sârvaadhâtuka* affix gets the augment ईट् after अव् 'to be' and after the Aorist character विप् when the व of अव् and विप् are not elided.

The विप् plus अव् have become a *Samâdhâra Dvandva* compound, declined in the Ablative Singular. The व् of विप् has not become व् and then व् for विव् is considered here as a *Bha* base by *Sûtra*-license.

The words of this *sûtra* require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. विप्, 3. अव्, 4. अपृष्ते । The विप् + अव् has become विव् a *Samâdhâra Dvandva* compound meaning "the Mode-affix विप् and the root अव् to be". In forming the compound, the word विप् is not treated as a *Pada*, but as a *Bha*; and so the व् is not changed to व् or व् i. e., the compound is not विवव्, as in वामवव् ॥ This is a *Sûtra* license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; i. e., when अव् and विप् are present as विप् and अव् without the elision of व् । Then this अस्ति is compounded with विव्व् as a *Karmadhâraya* compound, and we have अस्ति-विव्व् । Then this compound takes the Ablative affix अव् and so we have अस्ति-विव्व-व । But this Ablative ending is elided as a *Sûtra*-anomaly and we have अस्तिविव्व् literally meaning "after *sich* and *as*, when existing (as such)".

This *sûtra* however does not apply here, because विप् is non-existent. Therefore we have, अहत्, अहत्स्वात् ।

As चाकीद्, चाकीः ; अकार्षीद्, अकार्षीत् ॥ Why do we say *consonantal* ? Observe ऐषिषि Why do we say a single-consonant affix ? Observe ऐषिद् and अकर्मण् ॥

Vārt :—Prohibition of the sthānivad-bhāva must be stated when ङाद् is substituted for ङ् (III. 4. 84), and झ् for ञ् (II. 4. 52), before the augment ईद् ॥ Therefore not here ऋत्त्व and अङ्गुत् ॥ The word ऋत्त्व is thus formed. ङाद् + चिच् = ङाद् + च् (III. 4. 84) = ङाद् + व (VIII. 2. 35) = ङात् + व् (VIII. 4. 55) = ङात्त्व ॥

NOTE :—This round about explanation of Bhattoji Dikshat is for the following reason :—

According to Ancient Grammarians the word अस्तिचिच् is a Samāhara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb अस्ति and the affix चिच्” ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning “after the verb *as* and the affix *sich*.” But the compound *asti-sich* will require the Samasanta ङ् (V. 4. 106) and the word would be *asti-sichā*, a vowel-ending pratipadika. If it be said that the Samāsanta ङ् is *anitya*, then there is this difficulty that चिच् should be placed first in forming the compound, i. e., we should have चिचस्ति because चिच् consists of fewer letters than अस्ति (अल्पाक्षरत्वे II. 2. 34). If it be said that this rule is also *anitya*, because Pāṇini himself violates it in the sūtra बहुव्रीह्याद् वः (IV. 4. 118), where *samudra* is placed first and not *abhra* ; even then when ङ् is changed to झ् in the example अङ्गुत्, this sūtra will apply, because झ् is considered as sthānivat to ङ् ॥ And similarly in अङ्गात् and अरवात् the elided चिच् will be sthānivat and so there will be ईद् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation.

The 3rd Per Plural is अङ्गु + चिच् + णि = अङ्गु + ० + णि

Now considering the *luk* elided zero as sthānivat to चिच्, the following sūtra appears for application.

२२२६ । विजम्बस्तविदिभ्यश्च । ३ । ४ १०१ ।

विदिङ्भ्यस्तद्विदिङ् परत्वे क्त्विदिङ्भ्यो केर्नुत् स्वाद् । इति माते ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicatory ‘*as*’) ‘*jus*’ is the substitute of ‘*jhi*’, when it comes after an Aorist in ‘*sich*’, or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root ‘*vid*’ (to know).

This would make अङ्गु + णि = अङ्गु + ङ्

But this does not apply, on account of the following sūtra.

२२२७ । आतः । ३ । ४ । ११० ।

विजम्बस्तद्विदिङ् परत्वे क्त्विदिङ्भ्यो केर्नुत् स्वाद् । केर्नुत् । अङ्गुः । अङ्गुत् । अङ्गुत् । अङ्गुत् । अङ्गुत् । अङ्गुत् ।

१७. When विप् is elided, then the णि is not changed to बुप् except when the stem ends in long आ ॥

The Present Sûtra says that after verbs in which विप् has been elided, बुप् does not replace णि in the case of any other verb than that which ends in long आ ; it is thus a *niyama* rule.

Thus, by rule II. 4. 77, S. 2223, विप् is elided after the verb वृ, but as वृ does not end in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in बुप्. Thus, अवृषन् । Here, by the last rule, and on the maxim that 'though विप् is elided, yet its force remains, (I. 1. 62 S. 262) बुप् would have replaced णि ; but the present sūtra prohibits that. But where the विप् is not elided, there, of course, बुप् does come. Thus अकार्षुः, अहर्षुः ।

Thus we have अङ्गु + णि अङ्गु + अन्ति (क्रोडन्तः VII. I. 3 S. 2174.) = अङ्गु + अन्तु (नृत्त III. 4. 100 S. 2207) = अङ्गु + बुन् (प्रबो बुन् VI. 4. 88, S. 2169.) + अन् (चंबोनामन्त षोडः VIII. 2. 23. S. 54.) = अङ्गुषन् ॥

The 2nd Per. Sing. is अङ्गु + विप् + णि = अङ्गु + ० + ण् = अङ्गुः ॥ 2nd Per. Dual is अङ्गु + विप् + षत् = अङ्गु + ० + षत् = अङ्गु + तत् = अङ्गुतत् । In the same manner अङ्गुष ॥

The First Pers. sing. is अङ्गु + विप् + णिप् = अङ्गु + ० + ण् = अङ्गु + बुन् + ण् = अङ्गुष ॥ So also अङ्गुव, अङ्गुव ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person	अङ्गु	अङ्गुतात्	अङ्गुषन्
Second Person	अङ्गुः	अङ्गुतत्	अङ्गुष
First Person	अङ्गुव	अङ्गुव	अङ्गुष

The augment अ of अङ्गुव &c., is sometimes not added, when it is in combination with the particle ना, according to the following :—

३२२८ । न नाङ्गुयोगे ॥ ६ । ४ । ७४ ॥

अङ्गादौ न एवः । ना अवाङ् भूव । ना एव भवत् भूव वा ।

2228. In connection with the prohibitive particle ना, the augment अद् or ञद् is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Thus ना अवाङ् भूव or ना एव भूवत् or भूव ॥

So also ना अवाङ् हार्षीत्, ना अवाङ् हार्षीत्, ना एव करोद्, ना एव करोद्, ना अवाणीहिष्, ना अवाणीहिष्, ना एव अवाणीहिष्, ना एव अवाणीहिष् ॥

Now we take up the conjugation of **वृ** in **वृह**. The force of **वृह** is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sūtra.

२२२८ । लिङ् निमित्ते वृह् क्रियातिपत्तौ ॥ ३ । ३ । १३८ ॥

इदमेतन्मन्त्रादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्त्वे वृह् स्यादिति श्रुत्या क्रियातिपत्तौ गम्यमानायाद् । अत्र वि-
चक्षत् । अत्र विचक्षताद् । अत्र विचक्षन् । अत्र विचक्षः । अत्र विचक्षतद् । अत्र विचक्षत । अत्र विचक्षद् । अत्र वि-
चक्षा । अत्र विचक्षान् ।

2229. Where there is a reason for affixing 'Lin,' the affix 'Lrin' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here. 'The reasons for affixing लिङ् are such, as, cause and effect &c. mentioned in sūtra III. 3. 156 and 157 &c. The वृह् is called the conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied; or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both the antecedent and the consequent clauses".

Thus वृहद्विषये भविष्यद् तदा वृभिक्षनमविष्यद् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food; or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty; or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, दक्षिणेन वेदायास्वप्नं यकटं पर्वमविष्यद् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset'; यदि कमलकम् आवाहयन् न यकटं पर्वमविष्यद् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset'; आनोदयत भवान् इदमेन यदि भक्षयमीषद् आगमिष्यद् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)."

All these sentences refer to future time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka.' The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset—has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कमलकम् &c. really gives this sense:—That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed; that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sūtra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk:—In a condi-

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe प्रवयानि जातानि Here जानि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा वया वेतु, तमि ।

According to Padamanjari, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also जानि would have meant the Imperative affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अपर्बन्त् इत्थे &c. Moreover in the noun प्रवयानि, व is not an upasarga at all, on the maxim वत् जिप्रायुक्ताः प्राद्वयसं प्रति नत्पुपवर्न-संघे भवतः ॥

Vart: The Upasarga इत् is not to be treated as an upasarga, when वत् or वत्थ is to be effected. That is to say, the र् of इत् does not cause the subsequent व् or व्त् to be changed to व and व्त्, respectively. Thus इत्स्थितिः, इत्तवानि ॥

Vart: The Indeclinable word अन्त् should be treated as an upasarga for the application of (1) अङ् विधिः namely the affixing of अङ् by III. 3. 106. S. 3283. आतद्योपसर्गे, as अन्त् + था + अङ् = अन्तर्था, (2) किविधिः namely the application of कि by उपसर्गे योः किः (III. 3. 92. S. 3270), as अन्त् + था + कि = अन्तर्किः (3) वत्थ विधिः as अन्तर्नवाणि ॥

२२३२ । शेषे विभाषाकक्षादावधान्तोपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे आदिस्त्रादिभान्तवर्गे गदनदादेरन्त्यस्तिष्ठातोः पर उपसर्गस्याङ्गिनिष्ठात्परस्य नेर्नन्त्यत्वं वा ज्ञात् । अभिभवति-प्रतिभवति । इहोपसर्गाक्षान्तवन्त्येऽपि संहिता नित्या । तदुक्तम्—

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः ।

नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षानपेक्षते ॥

इति । अन्तादयर्निर्देशोपलक्षणम् । यथास्त्वर्गो भवतीत्यादावुत्पद्यत इत्यादयोऽपि । उपसर्गास्तत्त्वर्-विशेषत्वं द्योतकाः । अभवति । पराभवति । संभवति । अद्भुभवति । अभिभवति । उद्भवति । परिभवति-त्वादी विलसकार्यावगतेः । उक्तं च—

उपसर्गेण धात्वर्थो वलादन्त्य भवति ॥

प्रकाराकारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

इति । 'वत् १ इहो' । कत्यन्ताः चङ्निबद्धास्तेतः ।

2232. In the remaining verbs, optionally the न् of नि is replaced by व्, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change; provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क् or ख्, nor ends with व् ॥

The words नेः and उपसर्गात् are understood in the sūtra. The word शेषे means verbs other than those mentioned in VIII. 4. § 7 S. 2285 namely, other than वत्, वत् &c. Thus अभिभवति or प्रतिभवति, अभिभिभवति or प्रतिभिभवति ॥

Why do we say अन्तादौ "not beginning with क् or ख्"? Observe प्रति करोति, प्रतिष्ठादति ॥ Here there is no change.

Why do we say क्वात् “not ending in क्” ? Observe प्रविशति ॥

Why do we say उच्यते “in original enunciation” ? So that the prohibition may apply to forms like प्रविशत्, प्रविशाम्, प्रविशसि (VIII. 2. 41 S. 295). Here, क्वात् &c., do not begin with क् or ख nor does विष् end with क् but with व् (VIII. 2. 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and खद् begin with क् and क् and विष् ends with क्, and hence the rule will not apply. So also in प्रविशति and प्रविशसि from the root विष् ॥ Here though the verb now ends with क् by VIII. 2. 36, S. 295. yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with क् ॥

An objector may say “what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word *संहितायात्* (VI. 3. 114 S. 1035). So where there is no *samhitā*, there will be no *क्वत्* change ; and as *upasargas* are not *compounded* with the verb before which they are placed, there is no compulsory *samhitā*.” To this we reply “No. The *samhitā* is *compulsory*, even though the *upasarga* may not be compounded with the root as here.” The following verse mentions this :—

verse.

The *Samhitā* is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhātu (verb) preceded by an *upasarga* ; and (3) in compounds (*Samāsa*). But the *Samhitā* is *optional* between the words of a sentence.

The root कृ means कृता “to be” in the Dhātupāṭha, and कृ “to increase” &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example वागाद् स्वर्गो भवति “By sacrifice Heaven is produced or attained,” that the root कृ has the meaning of ‘to produce.’ So every root has many meanings. The *upasargas* when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular *upasarga*.

Thus प्रभवति “He conquers,” पराभवति “He defeats,” संभवति “It is possible.”

अनुभवति “He experiences” अभिभवति “He is overpowered.”

उद्भवति “It springs forth” वरिभवति “He subdues.”

Therefore we have the following verse : By an *upasarga* the sense of the root is forcibly modified, such as the root हृ “to lose”, in ग्रहात् means “a blow”, आहार “food”, उद्धार “destruction”, विहार “sport” वरिहार “avoidance”.

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root कृ ॥

ATMANEPADA.

Now we take up the conjugation of the root वृध "to increase." The thirty-six roots beginning with वृध and ending with वृध are Anudātteta. That is, the final वृध in वृध &c. has anudātta accent and is indicatory or वृध.

First we conjugate it in वृध Present Tense, 3rd Pers. sing.

Thus वृध + त = वृध् + त = वृध् + त = वृध् + त

Here applies the following sūtra

२२३१ । दित आत्मनेपदानां टेरे ॥ ३ । ४ । ७८ ॥

दितो आत्मनेपदानां टेरेत्वं स्यात् । वृधते ।

2233. The substitute दृ replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicatory 'ट'.

Thus वृध + त = वृध् + त + द = वृधते ॥ The 3rd Pers. Dual is वृध + आताम्

Now apply the following sūtras:—

२२३४ । सार्वधातुक्रमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुर्न द्विषत्स्यात् ।

2234. A Sārvadhātuka (III. 4. 113 S. 2166) affix not having an indicatory दृ is like द्विष् ॥

The affix आताम् is therefore द्विष, and consequently the following sūtra applies.

२२३५ । आतो दितः ॥ ७ । २ । ८१ ॥

आतः परस्य दितानाकारस्य द्विष्यात् । वृधते । वृधते ।

2235. For the आ being a portion of a sārvadhātuka Personal ending which is द्विष (i.e. आते, आये, आताम् and आताम्), coming after a Verbal stem ending in short अ, there is substituted द्विष ॥

Thus वृध + आताम् = वृध् + द्विष्यात् = वृध् + द्विष्यात् (लोपो व्योर्वलि VI. 1. 66 S. 873) = वृधते ॥ So also वृधते ॥ The 2nd Pers. Sing. is वृध + वात् Now applies the following sūtra:—

२२३६ । वावस्ते ॥ ३ । ४ । ८० ॥

दितो सस्य वावः से स्यात् । वृधते । वृधते । वृधते । 'अतो युजे' (१५) । वृधे । वृधते । वृधते ।

2236. The word 'se' is the substitute of 'thās' in those tenses that have an indicatory 'ट'.

(७१५) इति अकारेण प्रत्याहारानुवृत्त्यात्कृत्वस्तिज्ञानः । तेषां क्रियावाक्यान्वयव्यतिरेकानुपपत्तीनां विशेषव्यतिरेकानुवृत्त्येवास्तिज्ञानम् । संघटितु प्रत्याहारोऽन्तर्भूतोऽप्यन्वयव्यतिरेकानुवृत्त्यात् प्रपञ्चे । कृत्वस्तु क्रियावाक्ये परस्मैपदि प्राप्ते ।

2239. After a verb which ends with **आप्**, the verb **कृ** 'to do' is annexed, when **सिद्** follows.

After the verbs formed by taking the augment **आप्**, the perfect tense of **कृ** is added, to form their Perfect. The word **कृ** includes also the verbs **धृ** and **चृ**. This we infer from the next sūtra **आप् प्रत्ययवद्** (I. 3. 63 S 22 40) from the fact that **कृ** root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I. 3. 63 is confined to anuprayoga **कृ**, implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I. 3. 63. In fact, the word **कृ** of the present sūtra is a Pratyāhāra or a formula, formed with the **कृ** of the sūtra **कृत्वस्तिद्योते** (V. 4. 50) and the **क्** of the sūtra **कृञो द्विद्योते** (V. 4. 58), and thus, as a pratyāhāra **कृ** means and includes **कृ**, **धृ** and **चृ** also. The roots **कृ**, **धृ** and **चृ** denote action in general, while the bases in **आप्** such as **चषाप्** denote a particular action; and hence when the auxiliary **कृ**, **धृ** or **चृ** is combined with **आप्** ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the **आप्** ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abhedha-anvaya.

Therefore, though the root **चषवद्** is included in the Pratyāhāra **कृ** (for that pratyāhāra extends over eight sūtras V. 4. 50 to V. 4. 58 and **चषवद्** is in sūtra V. 4. 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote mere action and so can never form an abhedha-anvaya with the main verb.

Now the auxiliary **कृ** because it has an indicatory **क्** would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I. 3. 72; but it is prevented by the following.

२२४० । आत्मप्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आत्मप्रत्ययो वस्नादित्यतश्च सर्वं विधानो बहुव्रीहिः । आत्मप्रकृत्या उपपन्नमुपपन्ननामात्कृञोऽप्यात्मनेपदं स्यात् । इह 'पूर्ववद्' इत्यनुवर्त्य वाक्यभेदेन संबध्यते । पूर्ववदेवात्मनेपदं न तु तद्विपरीतमिति तेन कर्तृणेऽपि कृते इत्याचकारित्वाद्यौ न तद् ।

2240. When the principal verb that takes the affix **आप्** is Atmanepadi, then the verb **कृ** when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

This sūtra applies where the fruit of the action does not accrue to the agent. The question is what conjugation, *parasmai* or *ātmanepada*, do the auxiliaries take, in forming the periphrastic perfect? This sūtra supplies the answer. The auxiliary कृ follows the conjugation of its principal, the other auxiliaries do not. Thus the root वृ (to increase, prosper) is *ātmanepadi*, therefore in forming the periphrastic perfect, the verb कृ will be also in the *ātmanepada*.

But the other auxiliaries भू and अस् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus वृषात्प्रभू, वृषात्प्रभू.

The word *ām-pratyaya* of the sūtra is a *Bahuvrīhi*, in which the force is that of *atadguna-samvijnāna*. That is, the root *without* the affix आत् is meant here, and not *along* with or qualified by the actual presence of आत्. It means 'that after which the affix आत् comes.' Of the verb *krin*, when subjoined to another as an auxiliary, the termination is that of the *ātmanepada*, like the verb that takes the affix आत्.

Note—If this sūtra enjoined a rule of injunction (*vidhi*), then there would be the termination of the *ātmanepada* even in examples like उदय-वकार and उदय-वकार where the fruit of the action accrues to the agent. This is no valid objection to the present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is, both as a *vidhi* (a general injunction) and a *niyama* (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word "pūrvavat" of the immediately preceding *Ashtādhyāyī sūtra* is to be read in the present aphorism also and thus there are two sentences. That is, there is *ātmanepada* of the auxiliary, when the Primary verb is *ātmanepadi*, but not the contrary. Thus वृ (to appear with great splendour) is originally *parasmaipadi* and the auxiliary after it will be *parasmaipada* even when the fruit of the action accrues to the agent, as वृषात्प्रभू (he appeared with great splendour). The second explanation, in that case, will be for the sake of establishing a *niyama* or restrictive rule.

It has already been said above, that the auxiliary verbs कृ, भू and अस् are used in forming the periphrastic perfect. This is done by force of the aphorism III. I. 40 S. 2239 कृद्वाभुवुवत्तेति, meaning, the verb *krin* is annexed in the perfect tense, to verbs that take आत्. In this sūtra (III. I. 40) the word *krin* is a *pratyāhāra*, implying the verbs कृ भू and अस्. It might be asked how is this *pratyāhāra* formed? The word *kri* is taken from the fourth word of sūtra V. 4. 50, अस्तवद्वाते कृत्स्निवाते &c., and the letter ञ् is taken from sūtra V. 4. 58 कृमोद्विदीव &c., This is the way in which the commentators explain, how not only the verb *krin* is used as an auxiliary in forming the periphrastic per-

fect, but also the verbs कृ and अकृ. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word *krin* in this sūtra is not used as a pratyāhāra and consequently does not include the verbs कृ and अकृ.

Therefore कृ requires here Atmanepada termination.

Thus कृ + कृ + त ॥

Now applies the following :—

२२४१ । लिट्प्रत्यययोरेषिरेष् ॥ १ । ४ । ८१ ॥

लिङ्प्रत्यययोरेषिरेष् : एष्, 'इरेष्, एतो एतः । एकादोद्धारणं चापकं 'तकारेणानां टेरेणं न', इति ।
तेन इदोद्धारणं न । 'कृ, 'ए' इति स्थिते ।

2241. The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense.

The ए of एष् indicates that it replaces the whole of the affix त (I. 1. 55). The ए of इरेष् is for the sake of accent (VI. 1. 165). Thus वेवे, वेवाते, वेविरे ।

Why are the substitutes taught here as ए and इरे and not as ए and इति; for the इ would have become ए by III. 4. 79. S. 22 33? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (jñāpaka) that the rule III. 4. 79, by which the टि of ātmanopada terminations are changed to ए is not applicable to substitutes of Atmanopada terminations. Therefore कृ, ऐ and एष् which replace त, आतान् and कृ in लृट् are not governed by III. 4. 79, and आ is not changed to ए, nor ऐ to ऐ, nor एष् to ऐ ॥

Thus कृ + कृ + त = कृ + कृ + ए ॥ Now the लिट् affixes being ārdhadhātuka, this ए requires that the कृ should be gunated to कर् ॥ But this is prevented by the following.

२२४२ । असंयोगाल्लिट् कित् ॥ १ । २ । ५ ॥

असंयोगाल्लिट् कित् ॥ लिट् कित्, (१११०) इति निषेधात् 'सार्धपाठुकार्षपाठुत्वयोः' (१११०) इति गुणो न । द्वित्वापरत्वादिति प्राप्ते ।

2242. The affixes of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory क् (kit).

The terminations of लिट् (Perfect) not being लिट् terminations, are लिट्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अलिट् (not being marked with ए) qualifies this sūtra also, being drawn from the previous Ashtādhyāyī sūtra.

Being ~~the~~ the prohibition of I. 1. 5. S. 2217 applies and there is no gunation, as otherwise would have been, by force of S. 2168.

Thus एवाङ् + कृ + ए. At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of कृ (सिद्धि भवितुमव्यासस्य VI. 1. 8. S. 2177.) and the other requiring ए to be changed to ए by इकोयङ्वि (VI. 1. 77. S. 47.) This last is subsequent in order of Ashtādhyāyī and therefore should take effect first. But if it took effect first, we have कृ + ए = कृ + ए. Then the reduplication will be कृ कृ + ए. Here no ए is left for the application of उरु VII. 4. 63. and we cannot get any form. Therefore एवादेश does not take place first, by the following.

२२४३ । द्विवचनेऽपि ॥ १ । १ । ५८ ॥

द्विवचनित्तेऽपि परे अथ आदेशो न स्याद् द्विवचे कर्तव्ये ।

2243. When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made; but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

NOTE :—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāsika and of the Siddhānta Kaumudī. According to the former, the sūtra means :— Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form, only for the purposes of reduplication and no further.

The explanation given by Kāsika is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes, the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāsika, the vowel-substitute is sthānivat, in the sense, that it is exactly of the same form as the original, and retains this form only for a fixed time viz., so long as the reduplication is being made; but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus ए in कृ + ए is a vowel affix, and it causes reduplication; therefore ए substitution for ए the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus कृ कृ + ए. Now the following applies.

२२४४ उरुत ॥ ७ । ४ । ६६ ॥

अभावाद्भुवर्हस्यास्वात्मप्रत्यये परे । उरुत्प्रत्ययः । इतिदि शेषः (११३) । प्रत्यये कित् + चतुर्थस्य ।

2244. ऊर् (I. 1. 51.) is substituted for the ए or ए of the reduplication when an affix follows.

The ञ is always followed by ऌ by उत्त् रत्तः ॥ Thus we have $\text{ञ} + \text{र} = \text{ञ} + \text{र} + \text{ऌ}$. The ऌ is elided by हलादि येषः S. 2179.

Why do we say "when an affix follows"? Observe चञ्च (page 101 S. 199).

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sūtra? For would not the word लङादि limit the designation चञ्च to that only after which there was actually an affix?

Ans. No. Because without the word प्रत्यये the sūtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Aṅga." In this view, we could not get the form चञ्च the 3rd per. Sing. in the perfect (लिट्) of the root जोञ्च् 'to cut.'

This is thus formed:—

ञच् + चल् = ञच् + चञ्च + ञ (VI. 1. 8. लिटि षातोऽनङ्यस्य)

= हञ्च + ञच् + ञ (VI. 1. 17. लिटवशात्स्थानयेवाङ्)

= च्चञ्च + ञ (VII. 4. 66. उत्त् रत्तः and उत्त् रत्तः)

= च्च + ञच् + ञ (VII. 4. 60. हलादि येषः) = चञ्च

If the word "pratyayo" did not exist, then the designation anga would be applied to the whole base plus the affix i. e. (ञच् ञ) as a whole. That being so, च्च + ञच् will assume the form of च्चञ्च for the च्च will be vocalised by VI. 1. 17; for the ञ in the place of च्च will not be sthānivat, by ञचः परस्मिन् पूर्वविधौ, because to be sthānivat, there must be an efficient cause outside (पर), as ञच of च्च, but this ञ of च्च was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the ञ substitute of च्च in च्च will not be sthānivat; and not being so, it will not be considered as a samprasāraṇa vowel. The च्च of च्च not being a samprasāraṇa, the prohibition (न च्चप्रसारणे &c. VI. I. 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it; will not apply, and so च्च will be vocalised to च्च.

२२४५ । कुहो ह्युः ॥ ३ । ४ । ६ ॥

अथावकावर्गद्वारात्तोऽववर्गद्वयः स्यात् । दवांचलो । दवांचलाति । दवांचलिते ।

22-5. For the Guttural and ह of a reduplicate there is substituted a Palatal.

Thus दवाच् + क ह् + र = दवाच् चह् + र = दवांचलो ॥ So also दवांचलाति, दवांचलिते ॥

Then we form 2nd. Pers. Sing. दवाच् + चह् + चल् = दवाच् + चह् + च्च

Here the following sūtra prevents the insertion of च्च before चि, which otherwise would have come by virtue of VII. 2. 35 S. 2184.

शेऽनुनासत् ॥ ७।२।१० ॥

उपदेशे यो बाहुरेकाज्जादुदात्तश्च ततः परस्य वलादेशोर्ध्वानुस्वरौ न स्यात् । 'उपदेशे, इत्युपवाच्यवि
रुक्ताः इति किम् । बहुलुङ्गादृत्तिगया स्यात् । स्मरन्ति हि —

रितया यपानुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च ।

यदेकं च ग्रहणं देव पक्षेति न वक्तुम् ॥

इति ॥ इत्यपदेशेऽनेकाग्रहणेन साध्यते । 'अथः' इत्यपदेशकत्वविषयता तद्वतो ग्रहणेन च निर्दिष्टे एकग्रहणतान्तर्याय
नेकाग्रहणपक्षे व्यावर्तते । तौ चोर्ध्वानुस्वरौ यत्कावोऽपि न निषेधः । आदेशोपदेशेऽनेकाग्रहणस्यात् । अमु
दात्ताद्वानुपदस्यैव संग्रहीतगतेः स्पर्शचक्रे । स्पर्शचक्राद्ये ।

2246. The augment इट् is not added to that Ārdhadhātuka affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) is of one syllable, and is without accent (annudātta.)

The word उपदेश qualifies the both words ekāch, and annudātta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यट् elided. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root; and as a general rule, all the sūtras specified for the simple root, will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following:—

रितया यपानुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च ।

यदेकाग्रहणं देव पक्षेति न वक्तुम् ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive-yan-luk forms :

1. When the simple root is exhibited in the sūtra with रित् as इ in VII 4 73 is shown as अरति ॥ In the Intensive, the perfect will be औपवाच्यकार and not अवाच्यकार ॥
2. Where the root is exhibited with यट् as the root य् in VII. 2. 49 is shown as अयत् ॥ There is इट् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive.
3. When a simple root is exhibited with an anubandha, as चीट् VII. 1. 6. 4. Where a gana is mentioned in a rule, as इट् is taught after Divadi-roots (III. 1. 69). It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive.
5. Lastly, where the word एकाग्र is used in a sūtra. As VII. 2, 10. That rule will apply to एकाग्र simple roots and not to their Intensives.

This we infer because the word ekāch is used in the present sūtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "eka" in the sūtra, for the word अथः Abl. singular, by itself alone would have denoted one vowel; but by the additional use of the word "eka," the roots consisting of more than one vowel are excluded.

Therefore, since we find that the last statement in the above verse (पञ्चैकार्वा &c. is supported by the inference to be drawn from the present sūtra, we may conclude that the other four statements of the above verse are also authoritative and approved by Pāṇini. See also sūtra II. 2. 19.

Therefore the substitute root वध् vadha (II. 4. 42.) which replaces ह is not affected by the present rule; for though the root ह् in Dhātupāṭha is taught (upadesa) with one vowel, yet its substitute vadha is taught (upadesa) in the sūtra II 4. 42 with two vowels, hence it is not ekāch: and so it gets the augment हद् and we have अवधीद् in लुङ्. But the prohibition applies to ह् as हलुन् and not हलिनुन्.

The anudātta roots will be shown later on by giving a list of them.

Thus वधान् + वक्तु + वे = वधांवक्तुवे, and so also वधांवक्तुवे.

The 2nd Pers. Pl. is वधान् + वक्तु + षे

Here applies the next sūtra.

२२४७ । ह्यः वीध्वंलुङ्लिटिं धोक्तात् ॥ ८ । ३ । ७८ ॥

ह्यस्त्वन्तावङ्गत्वेरेषां वीध्वंलुङ्लिटिं पत्य् धर्षन्वः स्यात् । वधांवक्तुवे । वधांवक्तु । वधांवक्तुवहे । वधांवक्तुवहे । वधांवक्तुव । अतुमयोगवानवर्गदस्तेभ्योभातो ह । अथवा हि 'ऋत्वातुमपुनते, इति 'कृषु—, इति वा ज्ञयात् ।

2247. The cerebral sound is substituted in the room of the ध् of वीध्वन्, and of the Personal-endings of the Aorist and the Perfect, after a stem ending in ह्य् (a vowel other than अ).

Therefore वधान् + वक्तु + षे = वधांवक्तुवे

First person singular is वधान् + वक्तु + ह = वधांवक्तुवे । वधांवक्तुवहे । वधांवक्तुवहे ॥

Similarly the perfect of ह् may be formed by the auxiliary झ also; as well as by अत् ॥ But in the case of झ and अत् though the Principal Verb is atm-anopadi, the auxiliaries will be conjugated as Parasmaipadi. Thus वधांवक्तुवहे and वधांवक्तुवहे &c,

Now the perfect of अत् is formed by replacing अत् by झ; but here it is not so replaced, because then the rule about अत् being an auxiliary would be useless; as झ is already taught. Had it not been so, then instead of saying वक्तु अतुमपुनते &c. Pāṇini would have used ऋत्वातुमपुनते or कृषुवातुमपुनते &c, But the fact that he uses the Pratyāhāra कृषु shows that अत् must be conjugated as a distinct form, and not replaced by झ. Therefore though the Perfect of the Principal Verb अत् is वक्तुव yet the perfect of the Auxiliary Verb अत् is वक्तुव in वधान् ॥ In other words, the forms वक्तुव वक्तुवः &c., can never stand alone, but must be used as auxiliaries. How is then अत् to be conjugated in the perfect? See below.

2250. For the **ञ** of **ताञ्** and **अञ्** there is substituted **ह** before the personal-ending **ञ्**

Thus **हञिताञ् + ञ् = हञिताहे** ॥

First Future or **लुट्**

	Singular	Dual	Plural
1st person	हञितहे	हञिताह्वहे	हञितान्हवे
2nd person	हञितसे	हञितायासे	हञितध्वे
3rd person	हञिता	हञितातौ	हञिताः

—:o:—

Second Future or **लृट्**

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	हञिष्ये	हञिष्यावहे	हञिष्यामहे
2nd person	हञिष्यसे	हञिष्यसे	हञिष्यध्वे
3rd person	हञिष्यते	हञिष्येते	हञिष्यन्ते

—:o:—

Imperative or **लोट्**

Thus **हञ् + अञ् + ते = हञ् + ते** ॥ Here applies the following rule by which **ञ** is changed to **आञ्** ॥

२२५१। आमेतः ॥ ३। ४। ८० ॥

लोट् एकारस्याऋत्यात् । हञताम् । हञेताम् । हञन्ताम् ।

2251. In the Imperative 'ām' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III. 4. 9.

Thus **हञ् + ते = हञताम्** so also **हञेताम्** **हञन्ताम्** ॥ The 2nd person singular is **हञसे** ॥ Here applies the following, by which **ञ** is changed to **ञ** .

२२५२। हञाभ्यां वामौ ॥ ३। ४। ८१ ॥

हञाभ्यां परस्व लोटेतः ऋणात् 'व', अञ्, हतौ स्तः । हञस्व । हञेताम् । हञन्ताम् ।

2252. For such an 'e' coming after 's' is substituted **ञ**, and for that coming after **ञ** is substituted **आञ्** in the Imperative.

This supersedes the **आञ्** substitution of the last sūtra. Thus for **हञे** we have **हञञ्** and for **हञे** we have **हञञ्** ॥

Thus **हञ् + ते = हञस्व । हञेताम् । हञन्ताम्** ॥ The 1st person singular is **हञञ्** ॥ Here by the following sūtra the **ञ** is changed to **ञे** ॥

३२५३ । एत ये ॥ ३ । ४ । ८३ ॥

वीरुत्तमस्य एत ये स्वाह । आनोऽपवादः । हये । हयावहे । हयानहे ।

2253. The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative.

This debars आह् of the preceding but one sūtra.

Thus वच + हे = हये, हयावहे, हयानहे ॥

लोट् or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	हये	हयावहे	हयानहे
2nd person	हयस्व	हयेयाह्	हयस्वह्
3rd person	हयताह्	हयेताह्	हयन्ताह्

—:o:—

लङ् or Imperfect

Thus अ + ह + ह् + त ॥ Here the following sūtra causes the अ to be replaced by आ ॥

३२५४ । आह्आदीनाम् । ६ । ४ । ७९ ।

आह्आदीनाम् स्वाह् आह् । आनोऽपवादः । 'आह्' (१९६) । ऐषत् । ऐषेताह् । ऐषत् । ऐषयाः । ऐषेयाह् । ऐषस्व । ऐषे । ऐषावहि । ऐषानहि ।

2254. आह् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment अह् ॥ Thus आ + ह + त = ऐषत् ॥ The vriddhi is by VI. I. 90. S. 269.

लङ् or Imperfect.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person.	ऐषे	ऐषावहि	ऐषानहि
2nd Person.	ऐषयाः	ऐषेयाह्	ऐषस्वह्
3rd Person.	ऐषत्	ऐषेताह्	ऐषन्त

—:o:—

लिट् or Potential.

Thus वच + ह + त ॥ Now the next sūtra ordains the augment वीरुत् to व

३२५५ । लिङ्: वीरुत् । ३ । ४ । १०२ ।

लिकाल्लवेचदस्य वीरुत्ताम्यः स्वाह । वसोपः । वसेत् । वसेयाताह् ।

2255. The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'siyut'.

The **इ** of **वीयुट्** is indicative and shows that this augment is to be placed before the affixes (I. 1. 46 S. 36.) The **उ** is for the sake of pronunciation; this rule applies to the Atmanepada affixes. In the Potential, the **वृ** of the augment is elided by VII. 2. 79. S. 2211. and the **वृ** also, before a personal-ending beginning with a consonant, is dropped according to VI. I. 66. S. 873. In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI. 1. 66.

Thus **इय + वीयुट् + त = इय + वीय् + त = इय + ईय् + त** (VII. 2. 79. S. 2211.) = **इय + ई + त** (VI. I. 66. S. 873) = **इयेत** ॥ So also **इयेवाताम्** ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following.

२२५६ । अस्य इत् । ३ । ४ । १०८ ।

लिटो अस्य इत्स्यात् । इयेत् । इयेयाः । इयेवाताम् । इयेचम् ।

2256. The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Lih' (Potential and Benedictive).

The **ज** in other places, is replaced generally by **ञ** (VII. I. 3. S. 2169.) but in **लिट्**, it is replaced by **रन्** ।

Thus **इय + ईय् + रन् = इयेरन्** ॥ So also 2nd Person singular &c. are **इयेरिः**, **इयेवा-नाम्**, **इयेचम्** ॥ The 1st Person singular is formed by the following.

२२५७ । इटोऽत् । ३ । ४ । १०९ ।

लिटोऽस्येडोऽस्यात् । इयेय । इयेयहि । इयेनहि । आशीर्लिङि आर्षेणानुक्तवाङ्मिड वसोपो न । वीयुट्पुटोः प्रत्ययावयवत्वात्प्रत्यय् । इयिषीष्ट । इयिषीयास्ताम् । इयिषीरन् । इयिषीष्टाः । इयिषी-नास्ताम् । इयिषीचम् । इयिषीय । इयिषीयहि । इयिषीनहि । इयिष्ट । इयिषाताम् ।

2257. Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive.

Thus **इय + ईय् + इ = इय + ईय् + अ = इयेय** ॥ So also **इयेयहि**, **इयेनहि** ॥

लिट् or Potential.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	इयेय	इयेयहि	इयेनहि
2nd Person	इयेयाः	इयेवाताम्	इयेचम्
3rd Person	इयेत	इयेवाताम्	इयेरन्

आशीर्लिङ् or Benedictive.

In the Benedictive, the affixes are Ardhadhātuka and hence the **वृ** of **वीयुट्** is not elided. The **वीयुट्** and **पुट्** though not strictly affixes, are yet parts of

S. 2184.) The roots that require this ँ in their conjugation are Udātta roots.

It is desirable to collect together all roots which are anudātta and do not take this intermediate ँ. The following is a list of such roots:—

1. All monosyllabic roots ending in a vowel are anudātta (nihata) and do not take ँ, except roots ending in long ऋ or long ॠ, and except the following उ, ए, अङ्, ओ, एङ्, उ, ॠ, रिङ्, ओ, रि, ए and ह.

The following consonant-ending roots are अनिट्

- (1). अङ्, 2. अङ्, 3. उङ्, 4. रिङ्, 5. अङ्, 6. रिङ्, 7. रिङ्
8. मङ्, 9. एङ्, 10. निङ्, 11. अङ्, 12. अङ्, 13. उङ्, 14. अङ्,
15. अङ्, 16. अङ्, 17. उङ्, 18. अङ्, 19. एङ्, 20. निङ्, 21. एङ्,
22. अङ्, 23. अङ्, 24. अङ्, 25. अङ्, 26. रिङ्, 27. रिङ्, 28. अङ्
29. उङ्, 30. अङ्, 31. निङ्, 32. रिङ्, 33. निङ्, 34. अङ्, 35. अङ्
36. रिङ्, 37. अङ्, 38. अङ्, 39. अङ्, 40. अङ्, 41. उङ्, 42. अङ्
43. उङ्, 44. अङ्, 45. एङ्, 46. एङ्, 47. अङ्, 48. अङ्, 49. रिङ्
50. अङ्, 51. अङ्, 52. अङ्, 53. रिङ्, 54. अङ्, 55. अङ्, 56. रिङ्
57. अङ्, 58. अङ्, 59. रिङ्, 60. अङ्, 61. अङ्, 62. अङ्, 63. अङ्
64. अङ्, 65. अङ्, 66. एङ्, 67. अङ्, 68. अङ्, 69. अङ्, 70. अङ्
71. एङ्, 72. अङ्, 73. अङ्, 74. रिङ्, 75. अङ्, 76. अङ्, 77. रिङ्
78. अङ्, 79. रिङ्, 80. अङ्, 81. एङ्, 82. अङ्, 83. रिङ्, 84. अङ्
85. रिङ्, 86. अङ्, 87. उङ्, 88. रिङ्, 89. रिङ्, 90. रिङ्, 91. अङ्
92. रिङ्, 93. अङ्, 94. अङ्, 95. अङ्, 96. रिङ्, 97. अङ्, 98. अङ्
99. रिङ्, 100. अङ्, 101. रिङ्, 102. अङ्

These 102 roots ending in consonants are anudātta. The roots अङ् and उङ् are optionally, according to some authors, read in the Churādi class. They are not to be taken here, but the Divādi अङ् and उङ् and hence these are shown above with the vikaraṇa एङ्.

More over :

The roots रिङ्, अङ्, रिङ्, उङ्, अङ्, उङ्, रिङ् are also shown with the vikaraṇa एङ्. The root अङ् is shown with the vikaraṇa अङ्; and the root उङ् with अङ्. This indicates that these roots when read in other classes are not Anit.

Similarly निङ् and रिङ् and अङ् are exhibited with their anubandhas, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas.

The root बिद्हि (बिबुद्धि) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durgā. So also it is to be seen in the Bhāṣya. But Vyāghrabhāṭi has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots रञ्, बञ्, ञञ्, पञ्, हुञ्, घृञ्, घृञ्, पुञ् and शिञ् are not enumerated by Patanjali in his Bhāṣya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyāghrabhāṭi.

NOTE :—As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except ञ, long ऊ and long ऋ are anudātta, and do not take ह् augment : as दाह्, वेह्, वेह्, स्तोह्, कर्ह्, रर्ह्. The following are the exceptions :—

- (1) All roots ending in short ञ are Udātta and take ह् ; as ञञ्बिह्.
- (2) All roots ending in long ऋ are वेह्, as वृ—वरिता or वरीता.
- (3) All roots ending in short ऋ are ञभिह् except वृह् (IX. 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and वृञ् (V. 8, X. 271) : as निर्वरिता or निर्वरीता, मवरिता or मवरीता.
- (4) All roots in short ए are Anit, except चिह् (I. 1059), 'to grow' and बिह् 'to attend' (I. 945), as एवयिता, वयिता.
- (5) All roots in long ई are Anit, except शीह् 'to rest' (II. 22), and शीह् 'to fly' (I. 1017. IV. 27), as शयिता, उह्शयिता.
- (6) All roots in long ऊ are वेह्, as लयिता, वयिता from लृ and लृ.
- (7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, उ 'to mix' (II. 23), बृ 'to sound' (II. 24. I. 1003) घृ 'to sharpen' (II. 28), वृ 'to flow' (II. 29) वृ 'to praise' (II. 23), वृ 'to sound', (II. 27); and कृञ् 'to cover' (II. 30, though consisting of more than one syllable, is treated like वृ for the purposes of वृञ्). Thus वयिता, मवयिता, वयिता, वयिता, वयिता, वयिता and वययिता.

NOTE :—Of the roots ending in consonants, the following are anit.

- (1) क—यक् 'to be able' (IV. 78, V. 15). यक्ता, यययति.
- (2) छ—six roots :—चक् 'to cook' (I. 187) चक्ता, चययति; छक् 'to loose' (VI. 186) छक्ता, छिक् 'to make empty' (VII. 4) छक्ता; चक् 'to speak' (II. 54.) चक्ता; चिक् 'to separate' (VII. 5.) चिक्ता, चिक् 'to sprinkle' (VI. 140) चिक्ता.
- (3) छ—One root मक् 'to ask' (VI. 120) मक्ता, मययति.
- (4) छ—Fifteen roots :—रक् 'to colour' (I. 865. 1048) रक्ता; चिक् 'to cleanse' (III. 11.) चिक्ता, चिक्ता; चक् 'to honor' (I. 1047) चक्ता; चक् 'to break' (VII. 16) चक्ता; वृक् 'to fry' (I. 181.) वृक्ता or वरता; वृक् 'to quit' (I. 1035) वृक्ता; चक् 'to sacrifice' (I. 1051) चक्ता, वृक् 'to join' (IV. 68, VII. 7) वृक्ता; वृक् 'to break' (VI. 123) वृक्ता; चक् 'to adhere' (I. 1036) चक्ता, चक् 'to be

immersed, (VI. 122) बद्धा; बृद् 'to bend' (VI. 124) 'to enjoy' (VII. 17). भोक्ता, लब्ध 'to embrace' (I. 1025) उत्ति-व्यक्ता; वृत् 'to emit' 'to create' (IV. 69, VI. 121) लब्ध; वृद् 'to cleanse' (I. 269, II. 57), लब्ध, लब्धिता ॥ The root वृद् is exhibited in the Dhātupāṭha with a long indicatory ल, e.g. वृद् डो (II. 57). It, therefore, optionally would take वृद् ॥ Nor does this root take लङ् augment. The inclusion of this root in the above list is, therefore, questionable. Others read लब्ध instead of वृद् ॥ The निष्ठादि root निष्ठा is Anīṭ (III. 12) i. e. निष्ठा 'to separate', the निष्ठा of Rudhādi takes वृद् ॥

(5.) इ—Fifteen roots. खद् 'to eat' [II. 1] खत्ता; वृद् 'to void excrement' (I. 1026) वत्ता; लब्ध 'to leap' (I. 1028) लब्धता; भिद् 'to break' (VII. 2) भेत्ता, बिद् 'to cut, (VII. 3) बेत्ता; वृद् 'to pound' (VII. 8) बोत्ता, बोत्त्वति, वृद् 'to perish' (I. 908, VI. 134) यत्ता, वृद् 'to sink' (I. 907, VI. 133) यत्ता, बिद् 'to sweat' (IV. 79) खेत्ता ॥ The root is exhibited as स्विङ्गति in the kārīkā, showing that the Fourth class root is to be taken, and not the Bhuādi (I. 780), which is udātta and takes वृद् ॥ वृद् 'to go' (IV. 60), पत्ता; बिद् 'to be troubled' (IV. 61, VI. 142, VII. 12) बेत्ता, वृद् 'to strike' (VI. 1) बोत्ता; वृद् 'to impel' (VII. 2) बोत्ता; बिद् (IV. 62) बेत्ता ॥ The root बिद् is exhibited in the kārīkā, as बिद्यति and बिभद्, therefore, the rule applies to दिवादि and ज्ञादि बिद् ॥ The Adādi (वेत्ति) and Tudādi (विभति) बिद् is वेद्, as वेदिता विद्यानाथ, वेदिता धनराज ॥

(6.) ए—Ten roots:—वृद् with लङ्, 'to love'. वृद् 'to obstruct' (IV. 65) रोद्धा लब्ध 'to accomplish' (IV. 71, V. 16) लब्ध; वृद् 'to fight' (IV. 64) बोद्धा; वृद् 'to bind' (I. 1022), लब्ध; लब्ध 'to accomplish' (V. 17) लब्ध; लब्ध 'to be angry' (IV. 80) लब्ध, वृद् 'to be hungry' (IV. 81) बोद्धा; वृद् 'to be pure' (IV. 82) बोद्धा, वृद् 'to be aware' (IV. 63) बोद्धा; लब्ध 'to pierce' (IV. 72) लब्ध; बिद् 'to be accomplished' (IV. 83) बेद्धा ॥ The roots वृद् and बिद् are exhibited in the Kārīkā with लब्ध विकारण (वृद्भि, बिद्भि); therefore वृद् and बिद् take वृद् in other gaṇas than the Fourth; as बोधिता and वेधिता ॥ There is want of prohibition with regard to निष्ठा, so we have वृद्धि and बिद्धि ॥

(7.) क—Two roots लब्ध 'to think' (IV. 67) लब्धता, वृद् 'to kill' (II. 2), वत्ता ॥

The Divādi लब्ध should be taken, otherwise लब्धिता from लब्ध—लब्धिता (VIII. 9).

(8.) ए—Thirteen roots: लब्ध 'to burn' (I. 1034, IV. 51) लब्ध, लब्धति, बिद् 'to distil' (I. 885) बेद्धा; लब्ध 'to obtain' (V. 14, X. 295) लब्ध; लब्ध 'to sow' (I. 1052) लब्ध; लब्ध 'to sleep' (II. 59) लब्ध; बिद् 'to anoint' (VI. 139) बेद्धा; वृद् (VI. 137) बोद्धा, बोद्धा ॥ The roots वृद् and वृद् optionally take वृद्, as they belong to लब्ध class (VII. 2. 45, Divādi 84—91). The special mention of these two roots in the kārīkā, is for the sake of indicating that these roots take लब्ध augment; as लब्ध or लब्ध, or, लब्धिता, लब्ध, or लब्ध or लब्धिता ॥ The वृद् and वृद्, belonging to the Tudādi class, are Udātta and वेद् वृद् (I. 1032) 'to creep'

बर्हा; बर्ह् 'to curse' (I. 1049) बर्हा; बर्ह् 'to touch' (VI. 125) बर्हा; बर्ह् 'to throw' (IV. 14) बर्हा ॥

(9.) च्—Three roots: च् 'to desire' (I. 1023), as चारुच, च् 'to coire' (I. 1029), च् 'to take' (I. 1024), च् ॥

(10.) च्—Four roots, च् 'to cease' (I. 1033), च् 'to play' (I. 906) च्, च् 'to bow' (I. 837, 1030) च्, च् 'to go' (I. 1031) च् ॥

(11.) च्—Ten roots:—चिच् 'to show' (VI. 3), चिच् 'to see' (I. 1037), चिच् 'to bite' (I. 1038), चिच् 'to rub' (VI. 131), चिच् 'to touch' (VI. 128), चिच् (VI. 126), चिच् (VI. 126) both meaning 'to hurt', चिच् (I. 909.) 'to cry', चिच् 'to enter' (VI. 130), चिच् 'to be small' (IV. 70, VI. 127). As चिच्, चिच्, चिच्, चिच् or चिच्, चिच् or चिच्, ॥ The roots with a penultimate च् short, which are anudātta in the dhātupāṭha, with the exception of चिच् and चिच्, take optionally the augment च् (VI. 1. 59), ॥ चिच्, चिच्, चिच्, चिच्, चिच् ॥

(12.) च्—Two roots च् 'to eat' (I. 747, and also substitute of चिच्), as, चिच्; च् 'to dwell' (I. 1054), as चिच् ॥ The च् which takes Samprasāraṇa by VI. I. 15. is meant here, and not च् 'to cover' (II. 13), which does not vocalise, as चिच् चिच्, but चिच् from च् 'to dwell' (VII. 2. 52).

(13.) च्—Ten roots. चिच् 'to distinguish' (VII, 14) चिच्; चिच् 'to pound' (VII. 15) चिच्, चिच् 'to become dry' (IV. 74) चिच्; चिच् 'to be nourished' (IV. 73), चिच्, चिच् 'to shine' (I. 1050) चिच्, चिच् 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III. 13, IX. 54) चिच्, चिच् 'to embrace' (I. 734, IV. 77) चिच्। चिच् 'to be satisfied' (IV. 75) चिच्, चिच् 'to be sinful' (IV. 76) चिच् चिच्, चिच् 'to hate' (II. 3) चिच्, चिच्, चिच् 'to draw' (I. 1059, VI. 6 both Bhuādi and Tudādi are taken, as the kārīkā uses the two forms), चिच् and चिच् ॥

(14.) च् Eight roots: चिच् 'to smear' (II. 5), चिच् चिच् 'to milk' (II. 4), चिच्; चिच् 'to sprinkle' (I. 1041) चिच्, चिच् 'to grow' (I. 912) चिच्; चिच् 'to carry' (I. 1053) चिच्, चिच् 'to bind' (IV. 57) चिच्; चिच् 'to burn' (I. 1041) चिच्; चिच् 'to lick' (II. 6) चिच् ॥ In other collections चिच् (I. 905, IV. 20), चिच् (IV. 89), चिच् (VI. 23), चिच् (?), are also enumerated; of these चिच् takes च् optionally before affixes beginning with च, so also चिच् because it belongs to the class चिच् (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kārīkā uses the words चिच्चिच्: ॥

We shall now conjugate all the roots of the Bhuādi class, in their due order. We take the third root.

8. चर्च् "to contend or vie with, to emulate, to compete."

Now we take up the conjugation of **सङ्** the third root of Bhuādi class. Its meaning given in the Dhātupāṭha is "sangharsha" which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Ātmanepadi.

Note :—Thus it has been stated :—

धातोर्ध्वान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपसंग्रहात् ।

प्रसिद्धैरविषयातः कर्मबोऽकर्मिणा क्रिया ॥

सद or Present Tons.

स्पर्धते, स्पर्धेते, स्पर्धन्ते, स्पर्धते, स्पर्धेते, स्पर्धन्ते, स्पर्धे, स्पर्धावहे, स्पर्धानहे ।

सिद्ध or Perfect.

$$\text{स्वर्ध} + \text{त} = \text{स्वर्ध} + \text{ह} \text{ (III. 4. 81. S. 22 41)} = \text{स्वर्ध} + \text{स्वर्ध} + \text{ह}$$

Now applies the following sūtra:—

२२५८ । चर्यत्रिः सयः । ७ । ४ । ६१ ।

अन्वाद्यस्य श्रुत्वाः कवः शिष्यन्ते । 'हस्तादिः शेषः' (११७) इत्यस्यापवादः । स्वर्णं । स्वर्णिता । स्वर्णिन्त्यते । स्वर्णताम् । स्वर्णयन्ति । स्वर्णतः । स्वर्णिषीष्टु । अस्वर्णिष्टु । अस्वर्णिष्यतः । नापु । प्रतिष्ठा-
सिष्ययोर्गन्धे च । नापते । जगधि । 'बापु ष लोडने' । लोडनं प्रतिपातः । बाधते । 'नापु ष नापु
० बाष्पद्रोपतादिर्वायवीः पु' । * आशिषि नाय इति बाष्पम् * । अस्याशिष्येवात्मनेपदं स्यात् । नायते ।
अन्वात्र नायति । नापते । 'दप ङ घारणे' । दपते ।

• 2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हलादिषेः: (S. 2179.)

NOTE: It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained : and the **ख** consonants are elided : as in **उत्खिद्यति**, here **उत्** becomes **उत्** by the augment **उ** (**उत्**); in the reduplicate the **ख** should be elided, and **ख** retained out of **ख**; and not **ख** retained and **ख** elided; for the **ख** represents **क**, and if this were retained, it would be **क** and not **ख** that would be heard : for by VIII. 2. 1, the change of **क** to **ख** is *asiddha* for the purposes of this rule.

Vart :—The verb वाच् when meaning 'to bless,' takes ātmanepada terminations, as, **वर्चये नारये** 'blesses with clarified butter.' **बभूवो नारयते**। Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, **नारयन्वक्तुनारयति**।

Thus स्वर्ण स्वर्ण + व = वस्वर्णे; and so वस्वर्वाति, वस्वर्धिरे &c.

सुद or First Futuro 3. स्वर्णिता, स्वर्णिताते, स्वर्णितात्, 2nd S. स्वर्णिताहि 1.
स्वर्णिताहि &c.

बुद् or Second Future 3. स्वर्षिष्यते, 2. स्वर्षिष्यते, 1. स्वर्षिष्ये ।

बोद् or Imperative 3. स्वर्षताम् 2. स्वर्षस्व, 1. स्वर्ष ।

सद् or Imperfect 3. असर्वत्, 2. असर्वत्तः, 1. असर्वे ।

सिद् or Potential 3. स्वर्षेत, 2. स्वर्षेवाः, 1. स्वर्षेव ।

आबोर्षिद् or Benedictive 3. स्वर्षिषीष्ट, 2. स्वर्षिषीष्टाः, 1. स्वर्षिषीय ।

सुद् or Aorist 3. असर्विष्ट, 2. असर्विष्टाः, 1. असर्विषि ।

बुद् or Conditional 3. असर्विष्यत्, 2. असर्विष्यत्तः, 1. असर्विष्ये ।

—:0:—

4. वाद् “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together.”

सद् or Present:—वाचते ।

सिद् or Perfect जगधि &c. No peculiarity.

Note:—The indicatory च् is for VII. 4. 2. S. 2572 as जगज्वाचच् ।

सद्:—वाचते, वाचते, वाचि ॥ सिद्:—जगधि ॥ सुद्:—वाचित, वाचिष्यते, वाचितादि ॥ बुद्:—वाचिष्यते ॥ बोद्:—वाचताम्, वाचस्व, वाचि ॥ तद्:—जगधत्, जगधत्ताः, जगधि ॥ विविचिद्:—वाचित, वाचिष्यते, वाचिष्य ॥ आबोर्षिद्:—वाचिषीष्ट ॥ सुद्:—जगधिष्ट, जगधिष्टाः, जगधिषि ॥ बुद्:—जगधिष्यत् ॥

5. वाद् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy. trouble, disturb, vex, pain; 2. to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with. 3. to roll (सोदने) 4. to tempt. (बिलोभने)’

The word सोदन् means to resist, or re-act.

सद्:—वाचते; सिद्:—जगधि &c.

Note:—From this root is derived the noun वाहु: “hand.” By adding the Upādi affix वु (उ), and changing च् to ह् (I. 27.)

6. वाद् (वाहु), 7. वाद् ‘to ask, beg, to solicit for anything, 2. to be sick, to harass, to trouble; 3. to have power, to be master, to prevail 4. to bless.’

These roots are Atmanepadi when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c. (II. 3. 55 S. 616).

सद्:—वाचते “he blesses” or वाचति “he begs” &c.

Note:—उपवाच means ‘disease’ (रोग); another reading is उपवात (Tarangini).

Both these roots begin with a dental च् ॥

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II. 3. 55. S. 616. As वर्षिषो वाचनम् । The sixth

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI. 4. 126 where exception is made in the case of च्च् and च्च. Therefore, where the substitute is a *different* letter, then the reduplicate becomes âdeśādi: otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादिः. Thus by VIII.4. 54, a च्च् letter (च, छ, ज, झ, ञ, ण, त, थ, द, ध, न) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in चच्च् the reduplicate is चच्च्, the first च is also a *substitute*, for the च्च् substitute of च will be च. Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the च substitution. Thus चेचे.

Similarly दद्द्+च=० द्द च च्+च=देचे. So also. 3. d. देचाते; 3. p. देचिरे; देचिचे, देचे, देचिचरे.

So also रेचुः, रेचुः, येचुः, येचुः, येचुः, येचुः, येचुः, येचुः. Why 'for च्च्'? Observe दिदिचुः, दिदिचुः the च is not replaced. Why do we say 'short च्च्'? Observe रराचे, रराचाते, रराचिरे. Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe ररचुः, ररचुः. Some say this example is not appropriate, for by I. 2. 5, the Perfect affixes are not क्ति here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate: तत्त्वरुः and तत्त्वरुः (Bhu. 536) Why do we say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चक्चुः, चक्चुः, चक्चुः, चक्चुः, चक्चुः, चक्चुः.

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to नेचुः, नेचुः, चेरे and चेचाते, चेचिरे though च्च् and च्च are the roots, and च्च् and च्च are changed to च and च. The substitution of च्च् consonant or a च्च् consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII. 2.54, read with VIII. 2. 1.). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादिः, as is indicated by the special exception made in favor of च्च् and च्च in sūtra VI. 4. 122.

8 दच

चद्—दचते, दचेते, दचते; दचते; दचाचते, दचाचते ।

चिद्—देचे, देचाते, देचिरे; देचिचे; देचे, देचिचरे ।

चुद्—दचिता, दचिताते, दचिताते ।

चुद्—दचिचते ॥ लोद् दचितात्, दचत्, दचे ॥

कचृ-कचयत्, कचयेताम्, कचयन्तः; कचयथाः, कचये कचयामहि ।

चिचिस्तिङ्-चयेत्, चयेयाताम्, चयेयाः, चयेत् ॥

आशीर्लिङ्-चयिषीह ।

कृह्-कचयिष्य, कचयिष्याताम्; कचयिष्यः, कचयिषि ।

कृह्-कचयिष्यत ॥

9. कृदि "to jump, to raise or lift." The कृ in कृदि is indicative and by the following कृ is inserted.

Note :—According to Tarangini, the root means, 1. आश्रयणं, or 2. उग्रहवनम् or 3. उग्रहृत्वनम् ॥ According to Bhoja, it means उग्रहवनम् also.

२२६२ । इदितो मुधातोः । ७ । ३ । ५८ ।

कृन्दते । कृन्दते । 'चिदि द्वेये' । अकर्मकः । चिन्दते । चिन्दते । 'चदि ११ अशिवादनस्तुतोः' । चन्दते । चन्दते । 'भदि ११ कस्याचे कुते च' । अन्दते । चन्दते । 'चदि ११ स्तुतिनोदनदस्वप्नकान्तिगतिषु' । अन्दते । चन्दते । 'स्वदि ११ किञ्चिद्वलने' । चन्दते । चन्दते । 'चिदि ११ परिदेवने' । शोक इत्यर्थः । अकर्मकः । चिन्दते चैत्रम् । चिन्दते । 'चुव १६ हवे' । चन्दते । 'चद १० दाणे' दन्दते ।

2262. कृ is added after the vowel of the root, in a root which has an indicative कृ in the Dhâtupāṭha.

Thus कृन् + कृ + ते = कृन्दते, कृन्दते, कृन्दते ॥ Perfect :—कृन्दते, कृन्दते, कृन्दते । कृन्दते । कृन्दते । 'चदि ११ अशिवादनस्तुतोः' । कृन्दते । कृन्दते । 'भदि ११ कस्याचे कुते च' । अन्दते । चन्दते । 'चदि ११ स्तुतिनोदनदस्वप्नकान्तिगतिषु' । अन्दते । चन्दते । 'स्वदि ११ किञ्चिद्वलने' । चन्दते । चन्दते । 'चिदि ११ परिदेवने' । शोक इत्यर्थः । अकर्मकः । चिन्दते चैत्रम् । चिन्दते । 'चुव १६ हवे' । चन्दते । 'चद १० दाणे' दन्दते ।

10. चिदि "to become white." It is an Intransitive verb. Thus Pre. चिदिचन्दे; Per. चिदिचन्दे ॥

11. चदि "to salute, to praise, to worship." Pre. चन्दते, Per. चन्दते; कृट् चन्दिता &c.

NOTE :—अश्वतिपूर्वनामिषो चचनम् is अशिवादनम् ॥ Noun चन्द्रः = चन्द्रः ॥

12. चदि "to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to be glad, to honor, to shine." Pre. चन्दते, Per. चन्दते, कृट्-चन्दिता &c.

NOTE :—Noun चन्द्र "auspicious," चन्द्र "shaving."

13. चदि "to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly)," चाह्वे "to be languid." and चये "to be victorious." It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move.' Pre. चन्दते, Per. चन्दते ॥ कृट् चन्दिता ॥ Nouns :—चन्दितम्, चन्द्रम्, चन्द्राः, चन्द्राः ॥

14. स्वदि "to throb, vibrate." It is Intransitive.

Pres. स्वन्दते, Per. स्वन्दते (VII. 4. 61 S. 2259); कृट् स्वन्दिता ।

15. क्लिदि "to grieve, lament." This is a Transitive verb. Pre. क्लिदिहे चित्रः 'he laments for Chaitra.' Per. क्लिदिष्ये ।

16. पुष्ट "to rejoice." Pre. नोदते ॥ Per. पुष्टुदे । No guṇa because क्लिष्ट (1. 2. 5).

कल्—नोदते, नोदे; नोदे ।

किल्—पुष्टुदे, पुष्टुदाते, पुष्टुदिवे, पुष्टुदिवहे ॥

कृष्ट—नोदिता ॥ कृष्ट् नोदिष्यते ॥ क्लोष्ट नोदतान् ।

कल् अनोदत ॥ विचिलिङ् नोदेत ॥ आधीलिङ् नोदिषीष्ट ॥

कृष्ट् अनोदिष्ट ॥ कृष्ट् अनोदिष्यत ॥

Nouns :—नोदनः; पुष्ट; पुष्टिरः; पुष्टः; पुष्ट्रा ।

17. दद 'to give, present.' Pre. ददते, Per. देदे—But this is a wrong form, as the following sūtra applies.

२२६३ । न घञददवादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

नोदेदेदेकादीनां गुणघञेन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैववाभ्यासलीयो न । ददते । दददाते । दद-दिरे । 'ददत १२ स्वर्दे १६ काल्वादाने' । अवनपुनये सकर्त्तकः । दवावकर्त्तकः ।

2263. द is not substituted for the ङ of दद्, दद्, or of roots beginning with a द, or of such verbal stems in which the ङ results through the substitution of Guṇa, though the affixes of the Perfect being किल् or किल् follow, or the set कल्, nor is the reduplicate elided.

Thus (विचययुः, विचययुः, विचययिषे) ददते, दददाते, दददिरे ॥ कल् । ददते, दददे, ददे ॥ किल्, ददते, दददाते, दददिवे, ददर्दे ॥ कृष्ट् ददिता ॥ कृष्ट् ददिष्यते ॥ क्लोष्ट ददतान् ॥ कल् अददत ॥ विचिलिङ् ददेत ॥ आधीलिङ् ददिषीष्ट ॥ कृष्ट् अददिष्ट ॥ कृष्ट् अददिष्यत ॥

(Of roots beginning with द्:-वचययुः, वचयुः, वचयिष, ॥ Of roots where ङ is the result of guṇa, विचययुः, विचययः, विचययिष, वृत्तयिष, पुष्टयिष ॥ गुणघञादिनिर्गुणस्यैववाभ्यास-स्वीकारस्य भावनकार इति स्वर्द प्रतिषिध्यते ॥)

The ङ of Guṇa may result either from the guṇa of द् as द् changed to कल् or of व changed to ङो again changed to कल् as वु—सव ॥

18. च्वद, 19 स्वर्दे "to taste, to be liked, be sweet, be pleasant to the taste: to sweeten." This root is Transitive when meaning "to experience i. e. to taste." and it is Intransitive when meaning "liking" i. e. to be liked. According to Kaṣṭraswāmī it means च्वदरे "to choose." Transitive; as च्वददि देवा च्वद विद्वन् ॥ It is Parasmaipadi here as a Vaidic Irregularity. Intransitive, as ददि च्वदते देवदत्ताय "curd is pleasant to the taste of Devadatta."

It is conjugated regularly. The initial द् in च्वद is changed to व by the following :—

21. कुर्वे, 22 कुर्वे, 23 कुर्वे, 24 कुर्वे. In Kaiyyaṭa, Paruṣhakara and Maitreya the root कुर्वे is not found. In Saṁmatā, Amoghā, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka कुर्वे शीघ्र is taken as one word meaning कुर्वे शीघ्रम्. But according to Maitreya and Kāśyapa, कुर्वे is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of एव here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कुर्वेते, कुर्वते; कुर्वते; कुर्वते; गोदते, कुर्वते ॥

In future the words कट् सिट् &c. will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As. 1. कुर्वते, 2. कुर्वते; 3. कुर्वति 4. कुर्वन्ते; 5. कुर्वन्ते; 6. कुर्वन्ते 7. कुर्वन्ते, 8. कुर्वन्ते, 9. कुर्वन्ते, 10. कुर्वन्ते ॥

25. कुर्व "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning 'to strike, hurt, wound, kill, destroy,' it is Transitive, as कुरुर्वन् formed by कुरु of III. 1. 134. S. 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As कुरुर्वन् कुरुर्वन् कुरुर्वन् (कुरुर्वन्ति) ॥ So also कुरुर्वन्ति कुरुर्वन्ति कुरुर्वन्ति (कुरुर्वन्ति) ॥ So also कुरुर्वन्ति कुरुर्वन्ति कुरुर्वन्ति (= कुरुर्वन्ति कुरुर्वन्ति)

Thus कुर्वते, P. कुर्वते, ॥ कुर्वन्ते = कुरुर्वन्ति । Noun कुरुर्वन्ति: "a cook, a morass."

NOTE:—Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264'? Observe—कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhātupāṭha with an initial क, when for all practical purposes this क is to be replaced by कुरुर्वन्ति, would it not have been easier to spell at once these words with a कुरुर्वन्ति? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with क is for the sake of brevity. Certain roots change their क into कुरुर्वन्ति when preceded by certain letters: those roots which thus change their letter क for कुरुर्वन्ति have been at once taught with an initial क, and thus by VIII. 2 59 their क is changed to कुरुर्वन्ति ॥ Thus from कुरुर्वन्ति — instead of कुरुर्वन्ति we have कुरुर्वन्ति ॥ This root is exhibited in the Dhātupāṭha with a क, and thus we know that the क must be changed to कुरुर्वन्ति ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhātupāṭha for a list of the roots beginning with क ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a क and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhātupāṭha as beginning with an initial क, as well as the following roots कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति, and कुरुर्वन्ति though followed by कुरुर्वन्ति or कुरुर्वन्ति ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial क viz. कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति, कुरुर्वन्ति ॥

The "dental" here means the dental pure and simple. *i. e.* त्, थ्, द्, ध्, न्, and not dento-labial व् This we infer from the inclusion of स्वरस्य &c. in the list, which are followed by द्। Had व् been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वरस्य &c. separately.

NOTE:—To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त), the Desiderative (लृजन्त), the Intensive with यङ्, and the Intensive without यङ् (यङ्, लृजन्त); as well as some Kṛit derivatives where necessary. In this we have followed the Mādhaviya Dhatuvṛtti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू ? सञ्ज्ञायाम् ।

1. ✓ Bhū, to be.

1. ✓ Bhū, Parasmai. Pre. भवति । Per. बभूव । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवतु । Pote. भवेत् । Bene. भूयात् । Aorist अभूत् । Cond. अभविष्यत् । Pre. Part. भवन् । Per. Part. बभूवान् । Past Part. Pass भूतः । Act. भूतवान् । Fut. भविष्यन् । Ger. भूत्वा । Infini. भवितुम् । Adj. भवितव्यः, भवनीयः, भव्यः ॥

1. ✓ Bhū, Atmaue. Pre. भवते । Per. बभूवे । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper. अभवत । Pote. भवेय । Bene. भविवोष्ट । Aorist अभविष्ट । Coudi. अभविष्यत । Pre. Part. Atmaue भवमानः । Per. Part. Atmaue, बभूवान् । Fut. भविष्यमायः ॥

1. ✓ Bhū, Passive. Pre. भूयते । भूयेते । भूयन्ते । भूयसे । भूयेथे । भूयध्वे । भूये । भूयावधे । भूयामधे । Per. बभूवे । I Fut. भविता or भाविता । भविताहे or भाविताहे । I Fut. भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper. अभूयत । बभूवे । Pote. भूयेत । भूयेथ । Bene. भ (or भा) विवोष्ट । भ (or भा) विवोय । Aorist अभविष्ट or अभविष्ट । अभविष्यताम् । अभविष्टाः or अभविष्टाः । अभविषि or अभविषि । अभविष्यति । Coudi. अभविष्यत or अभविष्यत । अभविष्ये or अभविष्ये । Past Part. Pass. भूतः । Past Part. Act. भूयमानः । Fut. भविष्यमायः ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Parasmaipadi. Pre. भावयति । Per. भावयां चकार । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयतात् । Imper. अभवतु । Pote. भावयेत् । Bene. भाव्यात् । Aorist अभवीभवत् । Coudi. अभवविष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi. Pre. भावयते । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper. अभवयत । Pote. भावयेत । Bene. भाविवोष्ट । Aorist अभवीभवत । Coudi. अभवविष्यत ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Passive. Pre. 1st. S. भाव्ये । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिताहे or भाविताहे । II Fut. भावयिष्ये । Imperative भाव्ये । Imper. अभवय । Pote. भाव्येथ । Bene. भावयिवोय or भाविवोय । Aorist अभवविषि or अभवविषि । Coudi. अभवविष्ये or अभवविष्ये ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Parasmaipadi. Pre. भुष्यति । Per. भुष्यन्तकार । I Fut. भुष्यिता । II Fut. भुष्यिष्यति । Imperative भुष्यतु । भुष्यतात् । Imper. अभुष्यतु । Pote. भुष्येत् । Bene. भुष्यात् । Aorist अभुष्योत् । Coudi. अभुष्यिष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Atmanepadi. Pre. (जति) भुष्यते । भुष्ये । Per. (जति) भुष्यन्त । भुष्यावधे । I Fut. (जति) भुष्यिता । भुष्यिताहे । II Fut. (जति) भुष्यिष्यते ।

कमुभूषिणे : Imperative (अति) कमुभूषतम् । कमुभूषे । Imper. (अति) कमुभूषत । कमुभूष । Pot. (अति) कमुभूषेत । कमुभूषेय । Bens. (अति) कमुभूषिषोढ । कमुभूषिषोय । Aorist (अति) कमुभूषिषिढ । कमुभूषिषिढः । कमुभूषिषि । Condi. कमुभूषिष्यत् । कमुभूषिष्ये ॥

1. ✓ Bhu, Desiderative, Passive. Pre. बुभुक्षते, बुभुक्षे; Per. बुभुक्षां लभे, बुभुक्षाम् लभे । I Fut. बुभुक्षिता बुभुक्षितांसे । II. Fut. बुभुक्षिष्ये, बुभुक्षिष्ये; Imperative, 1st. S. बुभुक्षे; Imper. 1st. S. अबुभुक्ष्ये; Pote. 1st. S. बुभुक्ष्ये; Bene. 1st. S. बुभुक्षीय; Aorist अबुभुक्ष, अबुभुक्षिष्ठः; अबुभुक्षिषि; Cond. 1 S. अबुभुक्षिष्ये ॥

1. ✓ Bhū, Yañ Intensive. Pre. बोभूयते । Per. बोभूयां or बोभवां जते । I Fut. बोभूयिष्या । II Fut. बोभूयिष्यते । Imperative बोभूयताम् । Imper. जबोभूयत । Pote. बोभूयेत् । Ben. बोभूयिषीष्ट । Aorist जबोभूयिष्ट । Condi. जबोभूयिष्यत् ॥

1. ✓ Bhā, Yāh luk. Pre. बोभवीति or बोभेति । बोभूतः । बोभुवति । बोभवीति
or बोभेति । बोभूयः । बोभूय । बोभवीति or बोभेति । बोभूयः । बोभूमः । Per. बोभवाचकार
बोभाव or बोभुव । बोभुवतुः । बोभूयुः । बोभूयिष or बोभयिष । बोभूययुः । बोभूय । बोभव
बोभाव or बोभूय । बोभूयिष or बोभूयिष । बोभूयिष or बोभूयिष । I Fut. बोभविता
II Fut. बोभविष्यति । Imperative बोभवीतु, बोभेत् or बोभुतातु । बोभुताम् । बोभुवतु । बो
भूति । बोभूताम् । बोभूत । बोभवति । बोभवाय । बोभवाम । Imper. अबोभवीत् or अबोभेत्
अबोभुताम् । अबोभुतु । अबोभोः or अबोभवीः । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभवम् । अबोभूय
अबोभूम । Pute. बोभूयात् । बोभूयाताम् । बोभूयुः । Bene. बोभूयात् । बोभूयाताम् । बोभूयतुः
Aorist अबोभूवीत् । अबोभूत्, अबोभेत्, अबोभावीत्, अबोभवीत् । 3rd, Dual. अबोभूताम्
3rd, Pl. अबोभूवम् (?) अबोभूयुः, अबोभाविषुः । अबोभुः । 2. S. अबोभू, अबोभूवी, अबोभाः,
अबोभवी or अबोभावी । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभूयम् or अबोभाविषम् । अबोभूय or
अबोभाविष, अबोभूम or अबोभाविषम् ॥

एष २ वृद्धौ ।

2. ✓ Edha, to prosper. Pre. वधते । Per. वधां वळे । I Fut. वधिष्या । II Fut. वधिष्यते । Imperative वधताम् । Imper. वेधत । Pote. वधेत । Bene. वधिषोऽष्ट । Aorist वेधिष्येष्ट । Condi. वेधिष्यत । Pass. वध्यते । Aor. वेधि (भवत) । Desi. वदिधिष्यते । 'Past. Part. Pass. वधितः Noun :—वधः ॥

2 ✓ Edha, Causative, Pre. यद्यते or ति। Per. यद्यं लक्ते। I Fut. यद्यिता। यद्यिताले or -ति। II Fut. यद्यिष्यते-ति। Imperative यद्ययाम्-तु। Imper. यद्यत-तु। Pote. यद्येत-तु। Bene. यद्यिषीष्ट or यद्य्यात्। Aorist यद्यिषत्-तु।

स्पर्ध ३ संघर्षे ।

3. ✓ Spardha, to contend pre. स्पर्धते । Per. पश्यते । I Fut. स्पर्धिता । II Fut. स्पर्धिष्यते । Imperative स्पर्धताम् । Imper. वस्यर्थत । Pote. स्पर्धत । Bene स्पर्धिषोऽह । Aorist वस्यधिषि । Condi. वस्यधिष्यत । Pass. स्पर्धते । लोट् स्पर्धताम् । जङ् वस्यर्थत । निङ् स्पर्धते । लृट् वस्यधिष्यत । Causative स्पर्धयति, Desi. विस्यधिष्यते । निङ् विस्यधिषी वसि । लृट् विस्यधिषि । Passive विस्यधिष्यते । Intensive पास्यर्थते । निङ् पास्यधी वसि । लृट् पास्यधिष्यत । Noun. स्पर्धा ।

3. ✓ Spardha, Yā luk. Pre. पास्वर्ज्ज or ०र्धेति। पास्वर्ज्जः। पास्वर्ज्जति। पास्वर्ज्जि। पास्वर्ज्जः। Per. पास्वर्धा वक्तार। I Fut. पास्वर्ज्जिता। II Fut. पास्वर्ज्जिष्यमि। Imperative पास्वर्ज्जतु पास्वर्ज्ज। पास्वर्ज्जामि। पास्वर्ज्जतु। पास्वर्ज्जि। Imper. वपास्वर्ज्ज or ० वपास्वर्ज्जामि। वपास्वर्ज्जः। वपास्वर्ज्ज-० or वपास्वर्ज्जाः। Pote. पास्वर्ज्जतु। वपास्वर्ज्जिताम्

पास्यद्भिः । Bene. पास्यद्भिः । पास्यद्भिस्ताम् । Aorist अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिः ।
अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिः । Condi. अपास्यद्भिः ॥

माध ४ प्रतिष्ठाविप्सयोः (ग्रन्थे च) ।

4. ✓ Gādhri, 1. to stand, 2. to seek or covet, 3 to compile, Pre. माधते ।
माधते । माधे । Per. अमाधे । I Fut. माधिता । माधिताहे । II Fut. माधियते । Imperative
माधताम् । माधेत् । माधे । Imper. अमाधत । अमाधयाः । अमाधे । Pote. माधेत । माधेत् ।
माधेत् । Bene. माधिषीष्ट । Aorist अमाधिष्ट । अमाधिष्टाः । अमाधिष्टि । Condi. अमाधिष्यत् ।
Pass. माध्यते । Desi. जिमाधिष्यते । Inten. अमाध्यते । Fut. माधियन्ताम् । Nouns.
माधनः । माधि ॥

4. ✓ Gādhri, Causative. Pre. माधयति । Per. माधयां वकार । I Fut. माधयिता ।
II Fut. माधयिष्यति । Imperative माधयतु । Imper. अमाधयतु । Pote. माधयेत् । Bene.
माध्यात् । Aorist अमाधयत् । Condi. अमाधयिष्यत् ॥

4. ✓ Gādhri, Desiderative. Pre. जिमाधिष्यते । Per. जिमाधिष्यां वकारे । I Fut.
जिमाधिषिता । II Fut. जिमाधिषिष्यते । Imperative जिमाधिष्यताम् । Imper. अजिमाधिष्यत ।
Pote. जिमाधिष्येत् । Bene. जिमाधिषिषीष्ट । Aorist अजिमाधिष्यत् । Condi. अजिमाधिषिष्यत् ।
Passive of Desiderative. जिमाधिष्यते । Aorist अजिमाधिष्यत् ॥

4. ✓ Gādhri, Intensive. Pre. अमाध्यते । Per. अमाध्यां वकारे । I Fut. अमाधिता ।
II Fut. अमाधिष्यते । Imperative अमाध्यताम् । Imper. अजमाध्यत । Pot. अमाध्येत ।
Ben. अमाधिषीष्ट । Aor. अजमाधिष्ट । Con. अजमाधिष्यत् । 11. Pass. Ao. अजमाधिष्यत् ॥

4. ✓ Gādhri, Yān luk. Pre. अमाधि । 2. S. अमाधिसि । Per. अमाध्यां वकार ।
I Fut. अमाधिता । II Fut. अमाधिष्यति । Imperative अमाध्यात् । or अमाध्यात् । 1st. S. अमा
माधनि । Imper. अजमाध्यात् - °दु 2. S. अजमाध्याः or अजमाध्यात् - °दु । Pote. अमाध्यात् ।
अमाध्याताम् । Bene. अमाध्यात् । अमाध्यास्ताम् । Aorist अजमाधीत् । अजमाधिष्यात् ॥
Condi. अजमाधिष्यत् ॥

माध ५ ले डने ।

5. ✓ Bādhri, to harass. Pre. बाधते । Per. अबाधे । I Fut. बाधिता । II Fut.
बाधिष्यते । Imperative बाधताम् । Imper. अबाधत । Pote. बाधेत । Bene. बाधिषीष्ट ।
Aorist अबाधिष्ट । Condi. अबाधिष्यत् । Pass. बाध्यते । Caus. बाधयति, बाधयते । Desi.
जिबाधिष्यते । Inten. अबाध्यते । Pro. Part. Atmane बाधमानः । Past Part. Pass. बा-
धितः । Past Part. Act बाधितवान् । Fut. बाधिष्यन्ताम् । Ger. बाधित्वा । Infinit. बाधि-
ष्यम् । Adj. बाधितव्यः । अधिनीयं बाध्यम् । Nouns बाधुः ; भद्रबाधुः ॥

माध ६, नाध ७ याध्ना पतापैद्वर्गशीः बु ।

6. ✓ Nādhri, 7 ✓ Nādhri, to trouble ; to ask ; to have power ; to bless.
Pre. नाधति । A. नाधते । Per. अनाध । A. अनाधे । I Fut. नाधिता । A. नाधिता । II
Fut. नाधिष्यति । A. नाधिष्यते । Imperative नाधतु । A. नाधताम् । Imper. अनाधतु । A.
अनाधत । Pote. नाधेत । A. नाधेत । Bene. नाध्यात् । A. नाधिषीष्ट । Aorist अनाधीत् ।
A. अनाधिष्ट । Condi. अनाधिष्यत् । A. अनाधिष्यत् ॥

दध ८ दारये ।

8. ✓ Dadha, to hold. Pre. दधते । Per. देधे । देधाते । देधिरे । देधिरे । देधे ।
देधिष्यते । I Fut. दधिता । II Fut. दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper. -----

Pote. दधेत् । Bene. दधिधीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत् । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Desi. दिदधिष्यते । Inten. दादध्यते ॥

8. ✓Dadha, Desiderative, Pre. दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्यन्ते । I Fut. दिदधिष्यति । II Fut. दिदधिष्यन्ते । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिष्यत । Pote. दिदधिषेत् । Bene. दिदधिषीष्ट । Aorist अदिदधिष्यत् । Condi. अदिदधिष्यन्तः । Desi. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । लोट्—दध्याताम् । लङ्—अदध्यत । लिङ्—दध्येत । लुङ्—चिद्य अदाधि ॥

8. ✓Dadha, Yān Intensive, Pre. दादध्यते । Per. दादधां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यते । Imve. दादध्यताम् । Imp. अदादध्यत । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत् ॥

8. ✓Dadha, Yān luk. Pre. दादधि । दादधः दाधत्सि । दादधिम । Per. दादध चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादधतु or दादधात दादधि । दादधानि । Imper. अदाधतु—^०द अदादधाम् । अदादधुः । अदाधाः । अदादध अदादधम् । Pote. दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्याताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत् । अदादधिष्टाम् or दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कृदि ६ आप्रवणे ।

9. ✓Skudi, to jump ; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. सुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता । II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दत । ^०Poten स्कुन्देत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist, अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत् । Pass. स्कुन्द्यते । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Desi. सुस्कुन्दिष्यते । Inten. सोस्कुन्द्यते । Noun. स्कुन्दनः ॥

9. ✓Skudi, Passive, Pre. स्कुन्द्यते । Imperative, स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दत । ^०Poten, स्कुन्देत । Aorist, अस्कुन्दिष्ट ॥

9. ✓Skudi, Desiderative. 1. सुस्कुन्दिष्यते । 2. सुस्कुन्दिष्यन्ते । 3. सुस्कुन्दिष्यति । 4. सुस्कुन्दिष्यन्ते । 5. सुस्कुन्दिष्यताम् । 6. असुस्कुन्दिष्यत । 7. सुस्कुन्दिष्येत । 8. सुस्कुन्दिषीष्ट । 9. असुस्कुन्दिष्यत् । 10. असुस्कुन्दिष्यन्तः ॥

9. ✓Skudi, Intensive. 1. सोस्कुन्द्यते । 2. सोस्कुन्दिष्यन्ते । 3. सोस्कुन्दिता । 4. सोस्कुन्दिष्यते । 5. सोस्कुन्दिष्यताम् । 6. असोस्कुन्द्यत । 7. सोस्कुन्द्यत । 8. सोस्कुन्दिषीष्ट । 9. असोस्कुन्दिष्ट । 10. असोस्कुन्दिष्यन्तः ॥

9. ✓Skudi, Yān, Luk. 1. सोस्कुन्दीति or सोस्कुन्ति । 2. सोस्कुन्दिष्यन्तः । 6 असोस्कुन्ति । Caus. स्कुन्दयति ॥

शिवदि १० हवैत्ये ।

10. ✓Svidi, to become white. It is conjugated like ✓Skudi. Pre. शिवन्ते । Per. शिवन्ते । I Fut. शिवन्तिता । II Fut. शिवन्दिष्यते । Imperative, शिवन्दिताम् । Imper. अशिवन्तत । ^०Poten. शिवन्तेत । Bene. शिवन्दिषीष्ट । Aorist, अशिवन्दिष्ट । Condi. अशिवन्दिष्यत् । Pass. शिवन्त्यते । Caus. शिवन्दिष्यति, शिवन्दिष्यते । Desi. शिवन्दिष्यते । Inten. शिवन्दिष्यते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तयोः ।

11. ✓Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. वन्दते । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दताम् । Imper. अवन्दत । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist, अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत् । Pass. वन्द्यते । Caus. वन्दयति, वन्दयते । Desi. वन्दिष्यते । Inten. वान्दिष्यते । Noun. वन्दः । वन्द्री । वन्दाः । वन्दा । वन्द्याः ॥

अदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓ Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like ✓ skudi, Pre. भन्दते, Per. बभन्दे, I Fut भन्दिता, II Fut. भन्दिष्यते, Imperative भन्दिताम्, Imper. बभन्दिता, Poten. भन्दिष्य, Bene. भन्दिषीष्ट, Aorist. बभन्दिष्यत्, Cond. बभन्दिष्यत्, Noun. भद्रं "

मदि १३-स्तुति मोठ मद स्वप्न गतिषु ।

13. ✓ Madi, to praise ; to be glad ; to be drunk ; to sleep ; to move slowly, to shine ; to languish. This root is also found in the Divādi and Churād classes. Pre. मन्वते । Per. ममन्ते । I Fut. मन्विता । II Fut. मन्विष्यते । Imperative. मन्वताम् Imper. कामन्वत । Potem. मन्वेत । Bane. मन्विष्येत् । Aorist. कामन्विष्ट । Condi. कामन्विष्यत Pass. मन्वते । Caus. मन्वताम्, मन्वयते । Desi. मिमन्विषते, Inten. मामन्वयते । Nuna. मन्वता, मन्विरम्, मन्वस्य. मन्वताः, मन्वयः ॥ ✓

स्पदि १४ किंश्चिद्वक्ष्यते ।

14. ✓ Spadi, to shake ; to tremble. Pre. स्पन्दते. Per. पस्पन्दे । I Fut. स्पन्दिता । Pass. स्पन्द्यते । Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते । Desi. पस्पन्दयते । Inten. पास्पन्दते ।

ह्रिदि १५ परिदेवने ।

15. ✓ Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते । Per. क्लिन्द्यते । I Fut. क्लिन्दिता । Pass. क्लिन्द्यते । Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते । Desi. क्लिन्दिष्यते । Inten. क्लिन्दिष्यते । Noun. क्लिदा ॥

सुद १६-वर्ष ।

16. ✓ Mada, to rejoice. Pre. मोदते । मोदते । मोदन्ते । मोदसे । मोदेषे । मोदथ्ये ।
मोदे । मोदाथ्ये । मोदास्ये । Per. मुमुदे । मुमुदाते । मुमुद्विरे । मुमुद्विषे । मुमुद्विष्ये । I Fut.
मोदित्वा । II Fut. मोदिव्यते । Imperativs. मोदताम् । Imper. अमोदत । Pote. मोदेत ।
Vene. मोदितव्ये Aorist. अमोदिव्यत् । Condi. अमोदिव्यत् ॥

16. ✓ Mada, Passive. Pre. मुद्यते । Imperative. मुद्यताम् । Imper. नमुद्यत । Pote. मुद्येत । Aorist. नमुद्येति ।

16. ✓ Muda, Desi. 1. सुसुदिषते or सुमोदिषते । 2. सुसुदिषांशक । सुमोदिषांशक ॥

16. ✓ *Muda*, Inten. 1. मोमुदा ते । 2. मोमुदां चक्रं । 3. मामुदिता ॥

16. ✓ *Mūda*, Caus. 1. मोदयति । 2. मोदयाम्बकोर । Aor. वमूदत । Past. Part. **Pass.* मुदितम् or मोदितम् । Past. Part. Act. प्रमुदितवान् or प्रमोदितवान् । Ger. मुदित्वा or मोदित्वा ॥

16. ✓ Mada, Yañ luk Pre. मोमेति or मोमुदिति । मोमुतः । मोमुदतः । मोमेतिच or मोमुदितिच । 1. S. मोमेतिच or मोमुदितिच । d. मोमुदः । Per. मोमेदाचकार । I Fut. मोमेदिता । II Fut. मोमेदिष्यति । Imperative, मोमेतु or मोमुतात् or मोमुदीतु । 2. S. मोमुषि । 1. S. मोमुदति । d. मोमुदाव । Imper, क्रमेमुदीतु or क्रमोमेतु-“द.” क्रमोमुताम् । 2. S. क्रमोमेत-मेद or क्रमोमेतः or क्रमोमुदीः । 1. S. क्रमोमुदम् । Pote. मोमुद्यात् । मोमुद्याताम् । Bene. मोमुद्यात् । मोमुद्याताम् । Aorist, क्रमोमेदीत् । क्रमोमेदिष्यात् । Condi. क्रमोमेदिष्यत् ॥

वय १७ दःने ।

17. ✓ Dada, to give. Pre. दहते । दहसे । दहे । Per. दहते । दहवाते । दहसिसे ।
दहसे । I Fut. दहिसा । II Fut. दहिस्यते । Impera. दहताम् । Imper. नदहताम् । Potest. दहेत् ।

Bene. ददिषीष्ट । Aorist अददिष्ट । Condi. अददिष्यत् । Pass. दद्यते, Imperative. दद्याताम् । Imper.; अदद्यात् । Pot. दद्यत । Aor. अदादि Caus. दादयति, दादयते । Desi. दददियते । Inten. दादयते । Yañ luk. दादयीति or दादयति । Noun.

श्वद १८, स्वर्द १९ आस्वादने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svarda, to taste. Pre. स्वदते ; स्वर्दते । Per. ✓ स्वद । स्वर्द । I Fut. स्वदिता ; स्वर्दिता । Pass. स्वद्यते, स्वर्द्यते । Caus. स्वादयति, स्वादयते, स्वादयति, स्वादयते । Aorist. अस्वदत् । C. Desiderative सिस्वादयिष्यति । Desi. सिस्वदियते । Inten. नास्वद्यते, हास्वर्द्यते, Yañ luk. हास्वदीति or हास्वयति । Noun. स्वादुः ।

उर्द २० माने कीडायां च ।

20. ✓ Urda, to measure ; to play ; to taste. Pre. ऊर्दते Per. ऊर्दामहे । Fut. ऊर्दिता । II Fut. ऊर्दियते । Imper. ऊर्दताम् । Impera. ऊर्दत । Pote. ऊर्दत । Bene. ऊर्दिषीष्ट । Aorist. ऊर्दिष्ट । Condi. ऊर्दिष्यत् । Caus. ऊर्दयति, ऊर्दयते Aorist ऊर्दिदत् । Desi. ऊर्दिदियते ।

कूर्द २१, खूर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21. ✓ Kurda, to play. Pre. कूर्दते । Per. कुरुर्द । I Fut. कूर्दिता । II Fut. कूर्दियते । Imperative कूर्दताम् । Imper. अकूर्दत । Pote. कूर्दत । Bege. कूर्दिषीष्ट । Aorist अकूर्दिष्ट । Condi. अकूर्दिष्यत् । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति, कूर्दयते । Aorist अकुरुर्दत् । Desi. अकुरुर्दियते ।

21 ✓ Kurda Yañ luk. Pre. बोकूर्दीति or बोकूर्ति । बोकूर्तः । Per. बोकूर्दां अकार । I Fut. बोकूर्दिता । Imper. अबोकूर्दीत, or अबोकूर्त - °र्द । अबोकूर्ः or अबोकूर्त् - °र्द । Pass. बोकूर्द्यते । Caus. कूर्दयति । Aorist अकुरुर्दत् । Desi. कुरुर्दियते । Inten. बोर्दत ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. खूर्दते । Per. कुरुर्द । I Fut. कूर्दिता । II Fut. कूर्दियते । Imperative कूर्दताम् । Imper. अकूर्दत । Pote. खूर्दत । Bene. खूर्दिषीष्ट । Aorist अकूर्दिष्ट । Condi. अकूर्दिष्यत् । Pass. खूर्द्यते । Caus. खूर्दयति, खूर्दयते । Desi. कुरुर्दियते । Inten. बोकूर्द्यते ।

23. ✓ Gurda, to play. Pre. गुर्दते । Per. कुरुर्द । I Fut. गुर्दिता ।

24. ✓ Guda, to play. Pre. गोदते । Per. कुरुर्द । I Fut. गोदिता । Caus. गोदयति, गोदयते । Desi. कुरुर्दियते, कुरुर्दियते । Inten. बोगुद्यते । Ger. गुदिता or गोदिता । Noun. गुदम् । गोदम् ।

शूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shūda, to effuse ; to flow. Pre. शूदते । Per. शुशूदे । I Fut. शूदिता । Caus. शूदयति, शूदयते । Aorist अशुशूदत् । Desi. शुशूदियते । Inten. शोशूद्यते । Yañ luk. शोशूति । Nouns. अशुशूदः । शूदिता (trīn), शूदः 'a creek' 'mire.'

ह्राद २६ अघ्यन्ते शब्दे ।

26. ✓ Hraḍa, to sound, to roar. The word अघ्यन्तशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते । Per. अघ्रादे । I Fut. ह्रादिता । Pass. ह्राद्यते । Aorist अघ्रादिष्ट । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अघ्रीदत् । Desi. जिघ्रादियते । Inten. जाघ्राद्यते । Yañ luk. जाघ्रादीति or जाघ्राति । Noun. ह्रदः 'a lake', मज्जिक्कह्रदः 'a city of the Vāhikasa' (IV, 2, 142, S. 1366 मज्जिक्कह्रदीः) ।

हादी २७ सुत्वे च ।

27. ✓Hlādi, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and' we draw in the anuvritti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also. Thus :—
Pre. ह्लादते just like ह्लादते. The root is exhibited with a long ē as its indicatory letter and this differentiates it from हृद. Therefore the rule VII. 2. 14. S. 3039 applies to the Past Participle along with VI. 4. 95. S. 3073. Thus आह्लादः, आह्लादवान् (VIII. 2. 42. S. 3016.) Pre. ह्लादते. Per. अह्लादे. I Fut. ह्लादिष्यते. Pass. ह्लाद्यते. Caus. ह्लादयति, ह्लादयते. Desi. जिह्लादिषति. Inten. आह्लादयते. Noun, आह्लादः.

स्वाद २८ आस्वादने ।

28. ✓Svāda, 'to taste.' It has the same meaning as the root 18. स्वाद. Thus स्वादते. As it is taught without a च, in the Dhātupāṭha, so द is never changed to द, as अस्वित्. Pre. स्वादते. Per. अस्वादे. I Fut. स्वादिष्यते. Pass. स्वाद्यते. Caus. स्वादयति, स्वादयते. Desi. दिस्वादिषति. Inten. आस्वादयते.

पर्द २९ कुत्तिसते शब्दे ।

29. ✓Parda, to break wind. Pre. पर्दते. Per. अपर्दे. I Fut. पर्दिष्यते. II Fut. पर्दिष्यते. Impera. पर्दताम्. Imper. अपर्दत. Poten. पर्दत. Bene. पर्दिषीष्ट. Aorist. अपर्दिष्ट. Pass. पर्दते. Caus. पर्दयति, पर्दयते. Desi. पिपर्दिषति. Inten. वापर्दयते. Yañ luk अपर्दिषति or पापर्दि. Noun. पृदाशुः.

यत्ति ३० प्रयत्ने ।

30. ✓Yati, to attempt. Pre. यतते. Per. येते. येतिषे. I Fut. यतिष्यते. II Fut. यतिष्यते. Impera. यतताम्. Imper. अयातत. Bene. यतिषीष्ट. Aorist. अयतिष्ट. Condi. अयतिष्यत. Pass. यत्यते. Caus. यातयति, यातयते. Aorist अयोयत्. Desi. यियतिषति. Inten. वायत्यते. Yañ luk यायतीति or यायति. Noun. यत्तः. यतिः. Past, Part. Pass. यतितः. आयतः.

युत् ३१, जुत् ३२ भासने ।

31. ✓Yutri, 32 ✓Jutri, 'to shine.' These two roots are read with an indicatory च. Therefore VII. 4. 2. S. 2572 applies and in the Aorist with चङ्, there is no shortening. As अयुजोत्. P.P. युतितम् or योतितम्. (I. 1. 21. S. 3056), Pre. योतते. Per. युजुते. I Fut. योतिष्यते. Pass. युज्यते. Caus. योतयति, योतयते. Aorist. अयुजोत्. Desi. युयुतिषते or युयोतिषते. Inten. योयुत्यते. Yañ luk योयुतीति or योयोति. Past, Part. Pass. युतितः or योतितः. Ger. युतिष्या or योतिष्या.

32. ✓Jutri, to shine. Pre. जोतते. Per. जुजुते. Fut. जोतिष्यते. Pass. जुज्यते. Caus. जोतयति, जोतयते. Aorist. अजुजोत्. Inten. जोजुत्यते. Yañ luk जोजुतीति or जोजोति.

विथृ ३३, वेथृ ३४ याचने ।

33. ✓Vithri, 34. ✓Vethri, 'to beg.' According to Kaushika the first root is विथ् ending with a च. This view is, however, discarded by Kshiraswami. Pre. वेथते. Per. विथिषे. I Fut. वेथिष्यते. II Fut. वेथिष्यते. Imper. वेथताम्. Imper. अवेथत. Pot. वेथेत. Ben. वेथिषीष्ट. Aor. अवेथिष्ट. Cond. अवेथिष्यत. Pass. विथ्यते. Caus. वेथयति, वेथयते. Aorist अविथेत्. Desi. विथिचिषति, विथेचिषति. Inten. वेथिष्यते. Yañ luk वेथिषीति or वेथेति.

34. ✓vethri, 'to beg.' The forms विथे (Per.) वेथते (Pass., and distinguish it from the last root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate,

Both these roots take two objects. Pre. वेद्यते । Per. विद्येते । I Fut. वेद्यता । II Fut. वेद्यिष्यते । Int. वेद्यताम् । Imper. वेद्यत । Pot. वेद्येत् । Ben. वेद्यिष्येत् । Apr. वेद्यिष्येत् । Cond. वेद्यिष्यत् । Pass. वेद्यते । Caus. वेद्ययति, वेद्ययते । Desi. विवेद्यिष्यते । Intensive, वेद्यिष्यते । yañ luk वेद्येतीति । or वेद्येति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35. ✓ Śrathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed; This root is exhibited as शथि, with an indicatory short ऋ, in order to show that a nasal should be inserted: which nasal is not elided before कित् affixes. Pre. शथते । Per. शथन्ते । I Fut. शथिष्यता । II Fut. शथिष्यत् । Imperative शथताम् । Imper. शथत । Pot. शथेत् । Ben. शथिष्येत् । Aorist, शथन्तिष्यत् । Cond. शथन्तिष्यत् । Pass. शथन्ते । Caus. शथयति, शथयते । Aorist शथयन्तिष्यत् । Desi. शथन्तिष्यते । Intensive शथयन्तिष्यते । yañ luk शथयन्तीति or शथयन्ति । Imperfect शथयन् । Noun शथ्या । प्रथयः । द्विस्रथः ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36. ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend.' Thus कृन्ते &c. like कृन्ते &c. There is difference in the reduplication. Some read these two roots without the indicatory ऋ, but with an न, i e., instead of कथि, यथि they read them as कन्थ and कन्थ । In this view, the nasal would be elided before कित् affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra. But this is mistake, according to Taraṅgaṇi. The author of Kāśī-kā also does not approve the reading कन्थ and कन्थ, but कथि and यथि because under 1. 2. 6. Vārtika³ कथिकथि, &c. he has given the examples वेद्यितुः in Liṭ Parasmaipada.

The root कन्थ कन्थर्मे is read in the Kṛyāli class also: and कन्थ कन्थने in युजादि । Pre. कन्थे । Per. कन्थन्ते । I Fut. कन्थिष्यता ॥

कथ ३७ रक्ताघायाम् ।

37. ✓ Kattha, to boast, to swagger, to praise. Pre. कथते । Per. कथन्ते । I Fut. कथिष्यता । Pass. कथयते । Desi. कथिष्यते । luten. कथयते । Yañ luk कथयतीति । Nouns, विकथन । विकथी ॥

Here end the 36 roots beginning with यथ 'to prosper,' and which are Atmanepadi.

Note :— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are rather clear.

अह्, अहन्ते, वेति, व, वत्, वीह्, वु, नु, वु, स्वि, वीह्, निभिः ।

अह्, अहन्ते च विनैकाद्योऽनन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

अकल्, पक्, मुक्, रिक्, वक्, विक्, प्रच्छि, त्यक्, निजिह्, भक्ः ।

भञ्ज्, भुज्, भस्ज्, मसजि, यज्, युज्, वज्, रज्ज्, विजिह्, स्वजिह्, सज्ज्, सज्जः ॥ २ ॥

अह्, अह्, जिह्, छिह्, तुहि, नुहः, पक्, भिह्, विह्यति, विनह्, ।

अह्, सदी, स्विह्यति, स्कन्धि, हदी, क्रुध्, सुधि, सुध्यती ॥ ३ ॥

क्रन्धि, युंधि, हधी, राधि, व्यंधि, शुधः, साधि, सिह्, यती, ।

मन्य, हन्नाप्, सिप्, कुपि, तप्, तिप्, स्मृष्यति, कृष्यती ॥ ४ ॥

लिय्, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सुधि, यभ्, रभ्, लभ्, गप्, नस्, यमो, रमिः ।

क्रुचि, कश्चि, द्विशी, कृष्, सुष्, रिष्, वष्, लिष्, विष्, कृष्, कृचिः ॥ ५ ॥

स्विष्, तुप्, द्विष्, कुष्, पुष्, पिष्, विष्, शिष्, भूष्, श्लिष्यताह्, घंसिः, ।

असति, वेह्, द्विहि, कुहो, नह्, मिह्, रह्, लिह्, वहिस्तथा ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ।

तुडादौ मतभेदेन स्युतौ यौ च चुरादिषु ॥ ७ ॥

दृप्, कृपी, तौ वारयितुं श्यना निर्देश आकृतः ।

किं च । स्विह्यपदौ, सिह्, सुधौ, अन्यपुष्यश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

वचिः यपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिदत्तये ।

विजिह्, विजिह्, रज्ज्, इति सानुबन्धा अमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिश्चान्द्रदौर्गदिरिष्टो भाष्येऽपि कृत्यते ।

व्याज्भूत्यादयस्तन्नेन नेह वेदुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

राज्ज्, मसज्जी, अदि, पदी, तुह्, सुध्, सुधि, पुषी, द्विभिः ।

भाष्यानुक्ता नवेदोक्ता व्याज्भूत्यादिसंमतेः ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अष्टाष्टाचि वृत्तवर्गीयान्ताः परस्मैपदिव्यः ॥

Thirty-eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातस्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतित् रत् रति स्थिते ॥

38. ✓ Ata, 'to go constantly, to wander.' The words सातस्यगमन mean 'un-interrupted going.' As होमममति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre. अतति, अतसि, अतानि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतित्, आतित् । The अ is lengthened by VII, 4. 70. S, 2248, I Fut. अतित् । II Fut. अतित्यति । Im-अततुः । Imp. आतत् । There is Vriddhi before the augment आद् । Pot. अतेत । Bene, अत्वात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + इद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III, 1, 44 S, 2222.

The augment इद् is added to this सिच् by VII, 2, 35 S, 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII, 3, 96. S, 2225, So the equation stands thus आतित् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the इ is elided.

२२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य लोपः स्वाद्वीटि परे ॥

* विञ्जलोप एकादेशे सिञ्जो वाच्यः* । आतोत् । आतिष्ठात् । आतिहुः ।

2266. The इ is dropped after the augment इद्, if after this इ the augment ईद् follows.

Thus आतित् + ई + त् = आति + ० + ई + त् ॥

Now this इ is elided by VIII, 2, 28 (the present sūtra) of the Tripādi (the last three sections or Padas of the Aṣṭādhyāyī.)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekādeśa (VI, 1. 101 S, 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई, as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिञ्ज इत् of sūtra VIII, 3, 19 S, 67; for VIII, 2, 1, S, 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika:—

Vart:—When ekādeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered siddha or valid. As आतोत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII, 2, 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतोत् ॥

This elision of इ takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following इ, there is no elision. As आतिष्ठात्, आतिहुः ॥

The above examples आतोत्, आतिष्ठात् and आतिहुः may be either अत् + आतोत् or अत् + आतोत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च; is it चतीत् or चातीत्? According to the next sūtra it might have been चातीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

२२६० । यद्विजयकान्तस्यचः । ० । २ । ३ ॥

मतेर्ज्ञोर्ज्ञं जगत्स्य चाङ्गस्याद्यः स्थाने दुःखः स्याद्विद्वदि परस्मैपदेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vṛddhi of the \bar{a} of $\bar{a}y$, and $\bar{a}y$, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant.

NOTE:—As क्वासीत्, क्वासीत्. This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2, 7. So also of stems ending in consonants : as क्वासीत्, क्वासीत्, क्वासीत्, क्वासीत्.

The root कृत् is a कृत् root and therefore, there would be Vṛddhi of कृ into कृत्. But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

२२६८ । नेटिं : ७ । २ । ४ ॥

इच्छायां सिद्धिं पातुर्ल न स्यात् । मय भवानतीत् । अतिष्टाम् । अतिदुः ।

2258. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriiddhi, when the ~~few~~ takes the augment एङ् :

Therefore we do not get the form कर्त्तव्यः, but कर्त्तव्य; because the क्तिन् here takes the augment वृद्धः. Thus without the augment क्त्वं we have the forms : मा अवाक् कर्त्तव्यः or मा अवाक् कर्त्तव्याम्, or मा अवाक् कर्त्तव्युः. The augment क्त्वं is slid after क्त्वं. The form कर्त्तव्यः is therefore really क् + कर्त्तव्य and not क् + कर्त्तव्यः. Pre. कर्त्तव्यि, कर्त्तव्यि, कर्त्तव्यि, कर्त्तव्यि. Per. कर्त्तव्य, कर्त्तव्युः, कर्त्तव्यः, कर्त्तव्यः. I Fut. कर्त्तव्यसि, कर्त्तव्यसि, कर्त्तव्यसि, कर्त्तव्यसि. II Fut. कर्त्तव्यसि, Im. कर्त्तव्यः, Imper. कर्त्तव्यत, Pot. कर्त्तव्येत, Bene. कर्त्तव्येत्, Aorist क् + कर्त्तव्यः, कर्त्तव्याम्, कर्त्तव्युः (without वृद्धः), Gon. कर्त्तव्यस्त, Pass. कर्त्तव्यते, Per. कर्त्तव्यः, I Fut. कर्त्तव्यसि, II Fut. कर्त्तव्यसि, Im. कर्त्तव्यत, Imper. कर्त्तव्यत, Pot. कर्त्तव्येत, Bene. कर्त्तव्येत्, Aor. कर्त्तव्यत्, d. कर्त्तव्योक्तव्यः, pl. कर्त्तव्यत, Caus. कर्त्तव्ययति, Des. कर्त्तव्ययति, Past. Part. Pass. कर्त्तव्यः, Nouns : कर्त्तव्यः 'a kind of bird,' कर्त्तव्यः 'infantry,' कर्त्तव्यः 'an asterism,' कर्त्तव्यः, 'a guest,' कर्त्तव्यः 'air.'

पिबि ३६ संज्ञाये । येतनि । पिबेत् । पबेतीत् । पबेत्सिद्धम् । पबेत्सिद्धः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand'.
'to remember'; 'to think'.

Pra. - वेत्सि । Per. ज्ञेयते, विज्ञेयते, विज्ञेयः ; ज्ञेयतेऽथ ; ज्ञेयः, ज्ञेयः, विज्ञेयः
 विज्ञेयः । Fut. वेत्स्यसि । II Fut. वेत्स्यसि । Im. वेत्सु । Imper. ज्ञेयस्व । Pot.
 वेत्स्येत् । Bene. विज्ञेयस्व । Aor. ज्ञेयते, ज्ञेयतेऽथ, ज्ञेयतेऽथ । Condi. ज्ञेयते, ज्ञेयते
 Pra. - वेत्सि । Per. ज्ञेयते, विज्ञेयते, विज्ञेयः ; ज्ञेयतेऽथ ; ज्ञेयः, ज्ञेयः, विज्ञेयः
 विज्ञेयः । Fut. वेत्स्यसि । II Fut. वेत्स्यसि । Im. वेत्सु । Imper. ज्ञेयस्व । Pot.
 वेत्स्येत् । Bene. विज्ञेयस्व । Aor. ज्ञेयते, ज्ञेयतेऽथ, ज्ञेयतेऽथ । Condi. ज्ञेयते, ज्ञेयते
 Pra. - वेत्सि । Per. ज्ञेयते, विज्ञेयते, विज्ञेयः ; ज्ञेयतेऽथ ; ज्ञेयः, ज्ञेयः, विज्ञेयः
 विज्ञेयः । Fut. वेत्स्यसि । II Fut. वेत्स्यसि । Im. वेत्सु । Imper. ज्ञेयस्व । Pot.
 वेत्स्येत् । Bene. विज्ञेयस्व । Aor. ज्ञेयते, ज्ञेयतेऽथ, ज्ञेयतेऽथ । Condi. ज्ञेयते, ज्ञेयते

nten. चेषित्वस्ते । Yāñ luk चेषित्वीति or चेषेति । Past Part. चिषत्, चिषत्वा । Ger. चिषित्वा or चेषित्वा । Nouns चेतनः, चित्, चेत, चेतनो, चेतन्यम् ॥

च्युतिर् ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरणम् । आह्नीचदर्थेऽभिधायी च ॥

*** इर इत्संज्ञा वाच्या * । ह्योतति । चुच्योत ॥**

40. ✓ Chyutir, to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix चा has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vartika :—The whole portion च् whenver it occurs at the end of a root is to be treated as हत् । Thus Pre. ज्योतति । Per. चुज्योत ॥

As this root has an indicatory च्, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where च् is replaced by चद् and there is consequently no guna. The Sūtra which causes this is the following :—

२२६८ । इरितो वा । ३ । १ । ५७ ॥

इरितो धातोश्चलेरङ्, वा । स्वात्, परस्मैपदे परे । चच्युतत्,—चच्च्योतीत् ॥

2269. चद् is optionally the substitute of च् after that root which has an indicatory च्, when the Pārsmaipada terminations are employed.

NOTE :—Thus from भिदद् (भिद) 'to divide,' we derive, चभिदत्, or चभित्, वीत् । But we have चभित् in the Atmanepada. So from छिदिर,—चच्छिदत्, or चच्छीवोत् ।

Similarly चुच्युतिर्, has its Aorist either as चच्च्योतीत्, or चच्युतत्, with चच् affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pre. च्योतति Per. चुच्योत । चुच्योतिष । I Fut. च्योतितो । II Fut. च्योतिष्यति । Im. चच्योतन् । Pote च्योतेत् । Bene. च्युत्वात् । Aorist चच्युतत्, or चच्छीतीत् । Pass. च्युन्वते । Caus. ज्योतयति । Aor. चच्युतत् । Desl. चुच्युतिषति or चुच्योतिषति । Inten. ज्योच्युवते । Yāñ luk चोच्युतीति or चोच्योति । Past. Part. Pass. च्युतित् or च्योतित् । Ger. च्योतित्वा or च्युतित्वा ॥

इच्युतिर् ४१ चरणे । इच्योतति । चुच्योत । चच्युतत्-चच्योतीत् । यकाररहितोऽप्येयम् । इच्योतति ॥

41. ✓ Ichyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow,' 'to shed, pour out, diffuse scatter.' Pre. चच्योतति । Per. चुच्योतत् &c. like चुचुत् । Aor. चच्युतत्, with चच्, or चच्योतीत् ॥

Some read this root without च्, namely अ इच्युतिर् । Then the conjugation will be च्योतति &c. As in च्युच्युतत् चतसि च्युतत् ॥

NOTE : The whole portion च् is indicatory, and not च् and र् separately. They can be made separately हत्, also by उपदेशेऽजनुनासिक हत्, (1. 3. 2. 5. 5) ; which will make च् indicatory ; and by हलन्वयम्, (1. 3. 3. 1) which will make र् indicatory. This is done actually by Mādhava in his Dhātuvṛtti. But the object is to

it is that if *व* be taken separately as indicative, then there should be an insertion of nasal by *वृद्धिर्नासः* (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. *वृद्धिर्नासः*, 'to shine').

Similarly should be conjugated the root *वृद्धि*. This root is not given in the Siddhanta.

मन्थ ४३ विलोडने । विलोडनं प्रतिपातः । मन्थति । मन्थ्य । यासुः ३ः
मिदाशिवि (२२१६) इति कृत्वात् अनिदितात्—(४१५) इति नलोचः । मन्थात् ॥

43. ✓ *Mantha*, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up, to crush to grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre. मन्थति । Per. मन्थ्य, मन्थविच । I Fut. मन्थिता । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थतु । Imper. मन्थत । Pote. मन्थेत् । Bene. मन्थात् ॥

In the Benedictive, the *व* of मन्थ is elided, because the affix यासुः is कृत् by III. 4. 104 S. 2216; and because it is कृत् it causes the elision of *व* by VI. 4. 34 S. 416. Had the root been read as मचि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Aor. मचन्धीत् । Con. मचन्धितु । Passive मचन्ते । Causative मचन्धति । Aor. मचमन्धत् । Desiderative मचन्धितुम् । Inten मचमन्धि । Yā luk मचमन्धीत् or मचमन्धि । Imperfect मचमन्ध । Gerund मचन्धितुम् or मचन्धितुम् । Nouns :—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as मचमन्धु निधिमन्थते ॥

कुपि ४४, पुपि ४५, लुपि ४६, मचि ४७ हिंसासंज्ञेययोः । इति चकारसोपो न । कुन्ध्यात्, मन्ध्यात् ॥

44. ✓ *Kuthi*, 45 ✓ *Pathi*, 46 ✓ *Luthi*, 47 ✓ *Mathi*, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुपति । Per. कुपन्थ &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (चाकीर्षित्) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्ध्यात् ; मन्ध्यात् &c.

Similarly पुपति पुपति and लुपति । Both roots मचि and मन्थ are read here, according to Saumath. Kāhiraśwāmī reads it मन्थ and not मचि even here, and gives the example मचन्ते । All these roots mean 'to injure,' As कङ्क्षीयकुपन्थ मन्थु मचन्ति ॥

विष ४८ गत्याम् । वेधति । वेधेय । वेधिता । वेधेयीत् । वात्प्रायोः (२१२३) इति निवेधे प्राये ॥

48. ✓ *Shidha*, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicative short *व*. The initial *व* is changed to *वृ* by वात्प्रायोः *वृ* : *वृ* (VI. 1. 64 S. 2264) Pre. वेधति । Per. वेधेय. निविधत्. निविधत् । I Fut. वेधिता । II Fut. वेधिष्यति । Im. वेधतु । Imper. वेधत । Pot. वेधेत् । Bene. विध्यात् । Aor. वेधेयीत् । Cond. वेधेयीष्यत्.

Passive सिध्यते : Causative Pre. होचयति, Aor. कर्त्तुं विधत् । Desiderative सिद्धेयिष्यति or सिद्धिष्यति : Intensive होचिष्यते : Yān luk होचिषीति or होचिषः । Gerund सिद्धयितुम् or होचयितुम् : Nouns सिद्धः 'a kind of tree,' सिद्धनः and सिद्धनसः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+होचति । The question arises should ह be changed to व after नि ? The Sūtra VIII. 3. 111, §. 2125* requires that there should be no व substitution, since ह is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII. 3. 65) and the five sūtras that follow it in the order of Aṣṭādhyāyī are given together here once for all, to show when ह should be changed to व, not only in the case of होचति but of other verbs also.

Thus नि+होचति=निहोचति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तोति स्तोभति स्या सेनय सेध सिध
हञ्च स्वञ्जाम् ॥ ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गस्वानादिश्च निमित्तादेयं हञ्च वः स्यात् ॥

2270. ह is substituted for स, after an alterant द् and उ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तोति VII. 3. 89) स्तुभ् (स्तोभति), स्या, सेनय (Denominative), सिध् (सेधति), सिध्, सञ्ज् and स्वञ्ज् ॥

Thus कर्मिषुनोति । सुवति, कर्मिषुवति । स्यति, कर्मिस्यति । स्तोति, कर्मिस्तोति । स्तोभति, कर्मिस्तोभति । स्या, कर्मिष्टास्यति । सेनय, कर्मिसेनयति । सेध, कर्मिसेधति, धरिसेधति, कर्मिधेयः, धरिधेयः । सिध, कर्मिसिधति । सञ्ज, कर्मिजति । स्वञ्ज, कर्मिज्जते ॥

NOTE :— The root सिध् is exhibited in the sūtra as सेध with ह्च् विकरण thus debarring सिध्-सिधति ॥

२२७१ । सविरपतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

वतिमिवापुपसर्गात्तदेः हञ्च वः स्यात् ॥

2371. The उ of वद् is changed to व after an Upasarga having an द् or उ, but not after वति ॥

Thus निवतीति, विवतीति, निववत्, विववत् । The second व remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after वति' ? Observe वतिवतीति ॥

२२७२ । वतन्मोः । ८ । ३ । ६७ ॥

वीचय हञ्च वः स्यात् । वीचयिष्यति । वतन्मोः । वीचः । वतन्मोः वति नावुपसर्गः । वतन्मोः वति नावुपसर्गः । वति नावुपसर्गः । वति नावुपसर्गः ॥

2272. The **व** of **सम्भ** (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into **व** after an upasarga, having an **व** or **व**.

Thus **अभिष्टम्भाति** । **अभिष्टम्भाति** । The word **अभिष्टम्भाति** of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like:—**प्रतिष्ठम्भाति** । **प्रतिष्ठम्भात्** । **प्रतिष्ठितम्भम्भ** ।

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as **अदिसम्भो**: for two reasons. First that the anuvritti of **सम्भ** alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word **अभिष्टम्भाति** । As **आनुप्रतिष्ठम्भ विद्वज्जनम्भः** ।

२२७३ । **सञ्जालसम्भनाविद्वययोः** । ८ । ३ । ६८ ॥

सञ्जालसम्भेतिवार्ययोः इत्यं स्यात् ।

2273. The **व** of **सम्भ** is changed into **व** after the preposition **सञ्ज** in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE.—The word **सञ्जाल** means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' **आविद्वय** means 'the state of not being विद्वर or far off i. e., to be contiguous.'

Thus **सञ्जालस्य** 'He remains leaning upon a staff' &c, **सञ्जालः** तिष्ठति । So also in the sense of to be near, as **सञ्जाला सेना** 'the army near at hand, दृष्टा वरत् । See V. 2 13. **सञ्जाला गीः**—निद्रा यतो यतोपि वारते ॥

२२७४ । **वेद्य स्वना भोजने** । ८ । ३ । ६९ ॥

अवाभ्यां सनते इत्यं वः स्याद्भोजने ॥

2274. The **व** is substituted for the **स** of **स्वन्**, after **वि** and **सञ्ज**, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus **विस्वसति**, **व्यस्वसत्**, **विस्वसात्**, **अवस्वसति**, **अवास्वसत्**, **अवस्वसात्** । That is, he makes sound while eating, he eats with a smack.

२२७५ । **परिनिविध्यः सेव सित सय त्रिबु सङ्ग सुट् सु स्वञ्जाम्** । ८ । ३ । ७० ॥

परिनिविध्यः परेषामेषां सत्य वः स्यात् । निवेधति ॥

2275. **व** is substituted for the **स** of **सेव**, **सित**, **सय**, **त्रिबु**, **सङ्ग**, the augment **सुट्**, **सु** and **स्वञ्ज**, after the prepositions **परि**, **नि**, and **वि** ॥

Thus **निवेधति** । The root **सेव** 'to serve' belongs to the Bhrādi class. The word **सित** is the Past Participle of **सिज्**, **सनते**, and **सय** is the noun derived from the same root with the affix **कन्**; **सिज्** is a Divādi-root.

NOTE:—The root **हित** of this rule is an important land-mark. All roots enumerated in the sūtras VIII. 3. 63 to VIII. 3. 70. change their **सु** to **ह** even when the augment **अद्** intervenes, but not so the root **हित** and those that follow it. This taught in the next sūtra.

२२७६ । प्राक्सितादङ्खवायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

लोकहित—(२२७५) इत्यत्र हितञ्चत्वात्प्राग्ये सुनोत्वादनन्तरं प्राग्ङ्खवायेऽपि अत्र स्यात् न्यवेधत्, न्यवेधत् । न्यवेधितम् ॥

2276. (The substitution of **ह** for **सु**, as taught, heretofore will take place) for all roots upto **हित** exclusive in VI. I. 3. 70 even when the augment **अद्** intervenes (between the **स** and the alterant letter).

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII. 3. 65. Thus with the augment **अद्** we have **न्यवेधत्** in the Imperfect, **न्यवेधोत्** in the Aorist and **न्यवेधिष्यत्** in the Conditional.

२२७७ । स्याद्विष्णुभ्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्याद्विष्णुभ्यासेन अवायेऽपि अत्र स्यात् । इत्यनेन चाभ्यासत्वं न तु सुनोत्वादीनाम् । निविधेय । निविधितम् ।

2277 In **स्या** &c upto **हित** exclusive (VIII. 3. 65 to VIII. 3. 70), this **ह** substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the **स** of the reduplicate is also changed to **ह** ॥

Thus **निविधेय**, **निविधितम्**; in the Perfect.

२२७८ । सेधतेर्गती । ८ । ३ । ११३ ॥

गत्यर्थस्य सेधतेः अत्र न स्यात् । गङ्गा विधेयति ॥

2278. The **स** of the verb **सेध** is not changed to **ह** when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII. 3. 65 S. 2270. Thus **गङ्गा विधेयति**

विष् ४६ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्रं शासनम् ॥

49. ✓ **Shidhā**, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' **शास्त्र** means command, rule. This root has an indicator long **ऊ**, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root **विष्** अवाच् No 48 except in so far as the effect of the indicator **ऊ** makes the change.

बृद्—सेधति । लिट्—सिधेय । In the 2nd Person Dual we have सिधेयिष्य with the augment बृद् added to वृ । But this augment is optional, owing to the root having an indicatory क as given below.

२२७९ । स्वरितसूतिसूयतिभूञ् इति वा । ७ । २ । ४४ ॥

स्वरित्वादेऽदितश्च परस्य वलादेराध् धातुस्येच्चा स्यात् ॥

2279. A Valādi-Ārdhadhātuka affix optionally takes 'it' after svṛi, after the two roots 'sū' (sūti and sūyati), after 'dhūñ' and after a root which has an indicatory long 'ū.'

Thus सिधेय् + वृ । Now applies the next sūtra.

२२८० । भवस्तयोर्धोऽध् । ८ । २ । ४० ॥

भवः परयोऽन्वेषार्थः स्यात् तु दधातेः । कथ्यम् । सिधेय्-सिधेयिष्य । सेछा-सेधिता येत्यति-सेधियति । असेत्सीत् ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after jha 'bha' 'gha' dha' or 'dha' (jhash), but not after the root dhā (dadh).

NOTE:—Thus from कथ् we have कथ्या, कथ्युम्, कथय्यम्, कथय्य, कथय्याः ॥

Thus सिधेय् + वृ = सिधेय् + ध् = सिधेय् । The other form is सिधेयिष्य । सिधियिष्य or सिधिय्य । बृद्-सेधिता or सेछा । बृद्-सेधियति or सेत्स्यति । लोट्-सेधत् । बुक्-असेत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have असेध् + वृ + ताम् । Now applies the next sūtra, which causes the elision of वृ ॥

२२८१ । भलो भलि । ८ । २ । २६ ॥

भवः परस्य सत्य लोपः स्यात्कभलि । असेछाम् । असेत्तुः । असेत्सीः । असेछम् । असेत् । असेत्स्यम् । असेत्स्य । असेत्स्य । एध्-सेधोम् । असेधित्यामित्यादि ॥

'कात् ४६ भल्ये' । ककार इम् । कावति । ककाड ॥

'कात् ५० स्वेयं सिधायं च' । कात् ४७ । स्वेयं-कर्मकः । कवति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a jhal consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a jhal consonant.

Thus असेध् + वृ + ताम् = असेछाम् ॥

Therefore the full conjugation in Aorist is:—

	Singular	Dual	Plural.
Third Person	असेत्सीत्	असेछाम्	असेत्तुः
Second Person	असेत्सीः	असेछम्	असेछ
First Person	असेत्स्यम्	असेत्स्य	असेत्स्य

, Second Form.

Third Person	असेत्सीत्	असेधित्याम्	असेधितुः
Second Person	असेत्सीः	असेधित्यम्	असेधित्
First Person	असेधियम्	असेधिय	असेधिय

The Desiderative is सिधिष्यति ॥

50. काद् 'to eat.' The क is indicatory.

जद—जादति । जिद—जकाद, जकादिष । जुद—जादित । जुद—जातिदधति । जोद—जादतु । जद—जकादतु । जिद, जादेतु । जायतिद, जादतु । जुद, जकादतु । जुद, जकादिषतु ।

The force of the indicatory च is that we have no shortening of the penultimate in चङकादयम् ॥

Desiderative : खाखादिषति ; Intensive : खाखाहते । Yāh luk खाखादीति or खाखाति । Causative : खादयति । Past Participle खादितः । Noun खादकः ॥

51. 'बल' 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill.' By 'the force of the word 'and,' it means 'to eat' also. It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

बद्ध-कवचि । निट्, - कवच । Here, we have caused the Vṛddhi of the क of कवच by the following sūtra.

२२८२ । अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो दुष्टिः स्यात् जिति यिति च प्रत्यये परे । अथात्र ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vṛiddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicator 'ñ' or 'ṇ' follows.

Therefore अयाद् + यात् = अयाढ ॥

In the First Person singular, however, this Vṛiddhi is optional by the next sūtra.

२२८३ । यलुत्तमो वा । ७ । ५ । ६५ ॥

असमो ग्यात्वा ग्यात्स्यात् । अद्याद-अद्याद ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as णि ॥

The Vṛiddhi is optional, as वृद्धात् or वृद्धत्

The other Tenses are conjugated like खाद्यः. In the Aorist (कृत्) there are two forms caused by the following:—

६२८४ । अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ॥

ब्रह्मादेर्लघोरकारस्योद्भातो परस्मैपठे परे सिद्धिं दृष्टिर्वा स्यात् । अजादीत्-अजादीत् ॥

‘अद ५९ स्थैर्बे’ । एवर्गीयादिः । अदति । अजाद । अदतुः । अदिथ । अपाठ-अजद । अजादीत
-अजदीत ॥

‘मद ५२ । व्यक्तायो वाचि’ । गदति ॥

2284. Before an 'it' beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short 'a' of the root gets optionally Vriddhi, when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant.

Thus अयादीत् or अयादीत् ॥

Causative : आह्वयति । **Intensive** अह्वीकृतम् । ***Nouns :** अह्विरः, अह्वयः॥

52. गद (गन्ध) 'to be steady, firm.' The ग is the labial ḡ, and not ग or व गद् गदति । गिद् गवाड. वेदतुः, वेदित, गवाड or गवाद । लुट्—गवादीत् or गवदोत् ॥ Its conjugation is like गद । In the Perfect we have वेदतुः as the root in reduplication retains ग without any change. So there is दृष्य as well as the reduplication elision.

Nouns:—गदरी, गदरी ।

Maitreya reads this root as गन्ध । He forms वेदतुः by eliding ग, and then दृष्य and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mādhava : because the root गन्ध being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मन्थ &c., the endings of the perfect are not कित् । There is another root गिदि गवयदे given further on.

53. गड 'to speak,'

गट्-गदति । गिट्-गगाड । लुट्-गदिता &c. like गद । But in प्र+गि+गदति, we have the following.

२२८५ । नेर्गदनदपतपदधुमास्यतिहन्तियातिव्रातिप्रातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेभिषु च । ८ । १ । १७ ॥

उपसर्गस्वादिमिसात्परस्य नेर्गः स्याद्गदादिषु । प्रथिमदति । गगाड ॥

'रद ५३ विलेखने' । विलेखनं भेदनम् । रराड । रेतुः ॥

'गद ५४ गवयते शब्दे' ॥

2285. The 'n' is the substitute of 'ṇ' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1. gad 'to speak,' 2. nad 'to be happy,' 3. pat 'to fall,' 4. pad 'to go,' 5. the six ghu verbs, 6. mā 'to measure,' 7. sho 'to destroy,' 8. han 'to kill,' 9. yā 'to go,' 10. vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12. psā 'to eat,' 13. vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15. śam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. diḥ 'to anoint.'

Thus 1. गद्, प्रथिमदति 2. नद्, प्रथिमदति 3. पत्, प्रथिमपतते 4. पद्, प्रथिपपतते,

5. चु, The six roots called ghu. ॥ प्रथिददति प्रथिदधानि, प्रथिदधति प्रथिदधति, प्रथिदधते, प्रथिदधति ॥

6. माड, प्रथिममते मेड, प्रथिमपते

Iḥti:—By the word सा in the sūtra, both verbs माड् and मेड् are to be taken and not the roots मी or मि or मा मने, for they also take the form सा by VI. ३. 50.

7. कति प्रथिकति । 8. हन्ति प्रथिहन्ति । 9. याति प्रथियाति । 10. याति प्रथियाति । 11. याति प्रथियाति । 12. प्राति प्रथिप्राति ॥

The last five roots belong to the Adādi class.

13. वपति प्रथिवपति । 14. वहति प्रथिवहति । 15. शाम्यति प्रथिशाम्यति (VII. 3, 74). 16. चिनोति प्रथिचिनोति । 17. देभिः प्रथिदेभिः ॥

Iḥti:—The above change takes place even when the augment गद् inter-
venes, as गदगदतुः, गदिवगदतुः ॥

‘विदि इत् कुन्दावाङ्’ : निन्दति । वक्षिष्यति ॥

66. विदि ‘to blame, censure, find fault with, revile, reproach, condemn,’
वद-निन्दति । निद-निन्दति, निनिन्दति, निनिन्दति । वुद-निन्दता &c.

With an alternant upasarga, we have वक्षिष्यति : The root is also exhibited as निदि, and we have two forms वक्षिष्यन्तम् or वनिष्यन्तम् in the Vritti.

Noun : निन्दका :

‘दु नदि & उ नदु’ ॥

67. दु नदि ‘to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.’

The दु is indicatory because it is so taught in the next sūtra.

२२८८ । आदिर्जिह्वदुवः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेशे आतीराद्या एते एतः स्तु । नन्दति । इतिश्चावलोपी न । नन्द्यात् ॥

2289. The initial *ñi*, *ṣu* or *ṛu* of a root as taught in the Dhātu-pāṭha is ‘it.’

The real root, therefore, is नन्द ॥

वद-नन्दति । निद-नन्दति । वुद-नन्दिता । As it has an Indicatory व, the nasal is not elided in the Benedictive, as नन्द्यात्. Nouns:—नन्दनः, ननान्दा, ननान्दति (न नन्दति). Desiderative: निनन्दितुम्. Intensive नानन्दति. Yaś luk नानन्दति or नानति. Causative नन्दयति, Aor. जननन्दत् ॥

‘विदि इत् वाङ्वाङ्’ । वचन् ॥

68. विदि to be glad or rejoiced, to shine.

वद-वन्दति । निद-वचन् । वुद-वन्दिता &c.

• Nouns : वचनः । वन्दः । वचकम् । वन्दरः ॥

‘विदि इत् वेष्टावाङ्’ । तचन् ॥

69. विदि ‘to act, perform some function, to try, strive, to be busy or active.’ Another reading is वुदि ॥

• वद-वन्दति । निद-तचन् । वुद-वन्दिता &c.

‘विदि & वुदि ०१ विदि ०२ वाङ्वाङ्गे रोदने च’ । वचन् । वचन् वचन् ॥

70. विदि । 71. विदि । 72. विदि ‘to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim.’

वद-वन्दति, वन्दति and वन्दति ॥ निद-वचन्, वचन्, वचन् ॥

Nouns:—वचनः, वन्दरः, वन्दनः, वन्दनी &c.

‘विदि ०१ वदिवेवे’ । विजिह्व ॥

73. विदि ‘to lament.’ As विजिह्वति, निद-विजिह्व &c.

‘वुन् ०३ वुन्’ । वुन्वन् । ननेवः । वुन्वात् ॥

वद वदनीवाया वनुदावोति विजिह्वति ॥

74. वुन् ‘to be purified or cleansed; to cleanse, purify.’

वद-वुन्वति । निद-वुन्वन् । वुद-वुन्विता । वुद-वुन्वति । रोद-वुन्वत् । वद-वुन्वत् । निद-वुन्वत् ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original *n* of the root, and not the वन्नि वुन् । The affixes of the Benedictive being विद् two extra वन्नितां वद वदवाः विदति (VI. 4. 34. 8, 418) applies. Therefore, we have वुन्वात् । Intensive वीवुन्वति, Past Part. वुन्वितः वुन्वितवान् । Gernad वुन्वितः ॥

Here end the 83 roots whose final is a dental.

with व and not व, there is no change of this व into व after alterant Prepositions &c.

वद-वैकते । लिट्.-विदेके । लुट्.-वेकिता, &c.

„ वेकते । „ विदेके । „ वेकिता

„ वदुते । „ वदुके । „ वदुकिता

„ वदुते । „ वदुके । „ वदुकिता

„ वदुते । „ वदुके । „ वदुकिता ॥

81-85 (continued). Maitreya reads a third root वेक also. Some read in this connection the root वीक also : but it is andrahm, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with व in the Dhātupāṭha

वकि ८६ वद्वाम् । वदुते । वदुके ॥

86. वकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust.'

वट्.-वदुते । लिट्.-वदुके । लुट्.-वदुकिता । Desiderative वदुक्त्वित् । Intensive वदुक्त्वित् । Yāh luk वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् । Imperfect, वदुक्त्वम् ॥

Nouns : वदुः । वदुक्त्वम् ॥ Cf. वदु of Svādi (15) and of Divādi (78).

वकि ८७ लक्षणे । वदुते । वदुके ॥

87. वकि 'to mark, stamp.'

वट्.-वदुते । लिट्.-वदुके । लुट्.-वदुकिता । Desiderative वदुक्त्वित् ॥

Nouns : वदुक्त्वम् । वदुक्त्वः ।

Cf. वकि 'to move in a curve' further on (829) and वदु of Churādi. (382)

वकि ८८ कौटिल्ये । वदुते ॥

88. वकि 'to go or move crookedly.'

वट्.-वदुते । लिट्.-वदुके । लुट्.-वदुकिता ॥

Nouns : वदुक्त्वम् । वदुक्त्वः ॥

वकि ८९ मण्डने । वदुते ॥

89. वकि 'To decorate, to adorn.'

वट्.-वदुते । वदुक्त्वम् । No change of व to व ॥

Noun : वदुक्त्वः ॥

वकि ९० लौक्ये । लौक्यं गर्वश्चापत्यं च । वदुते । वदुके ॥

90. वदु- 'to be unsteady, to be proud.' लौक्य- pride and unsteadiness.

वट्.-वदुते । लिट्.-वदुके । लुट्.-वदुकिता ॥

Noun-वदुक्त्वः ॥

वकि ९१, वकि ९२ आदाने । वदुते । वदुके । वदुके । वदुके ॥

91. वदु । 92. वदु 'to take, accept, seize.'

वट्.-वदुते । लिट्.-वदुके । लुट्.-वदुकिता ॥

„ वदुते । „ वदुके । „ वदुकिता ॥

P. P. वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् । Noun-वदुक्त्वम् or वदुक्त्वम् ; वदुक्त्वः । वदुक्त्वित् । Desiderative वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् । Gerund वु (वो) क्त्वा । 'The Desiderative of वदु is वदुक्त्वित्'. Intensive वदुक्त्वित् । Yāh luk वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित्. Imp. वदुक्त्वित्, वदुक्त्वित्. &c. Causative वदुक्त्वित् । Aor. वदुक्त्वित् or वदुक्त्वित्. Nouns-वदुक्त्वः 'wolf'. वदुक्त्वः 'a young animal.'

♦ ऋतुपथेभ्यो लिटः कित्त्वं गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन ♦

Vart: The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ; and, even the subsequent rule of Guṇa is superseded in the case of these. By I. 2, 5, S. 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद-भिभिदतुः। बिभिदुः। Here the कित्त्वं is nitya, and guṇa is anitya. But in वद्वे both the कित्त्वं and the guṇa are anitya; therefore guṇa being taught subsequent to कित्त्वं would take effect. This is prevented by the present Vārtika by purva-vipratishedha.

चक ६३ तृत्तौ प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93. चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note:—Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kshiraswāmi and Śākaṭyāna give the first meaning only.

लट्-चकते । लिट्-चेके । लुट्-चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ६४, चकि ६५, श्वकि ९९, व्रकि ९७, षैकृ ६८, औकृ ९९, ष्वक्क १००, वस्क १०१, मस्क १०२, टिकृ १०३, टीकृ १०४, तिकृ १०५, तीकृ १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थाः । ककुते । रुढौके । तुचौके । * सुभ्यातुष्टिष्वक्कानिनां सत्त्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । ष्वक्कते । ष्वक्कते ॥

लघि भोजननिवृत्तावपि । अत्र 'तृतीयो दन्त्यादिः' इत्येके ॥

94. कंक । 95. चक् । 96. श्वक् । 97. व्रक् । 98. षैक् । 99. औक् । 100. ष्वक्क । 101. वस्क् । 102. मस्क् । 103. टिकृ । 104. टीक् । 105. तिक् । 106. तीक् । 107. रघ् । 108. लघ् 'To move 'to go.'

94. लट्-कङ्कते । लिट्-चकङ्के । लुट्-कङ्किता &c.

95. लट्-चक्कते । लिट्-चक्कङ्के । लुट्-चक्किता &c. Noun: चक्कनम्, चक्कनम् ॥

96. लट्-श्वक्कते । लिट्-श्वक्कङ्के । लुट्-श्वक्किता &c.

97. श्वक्क लट्-चक्कते । लुट्-चक्किता । लिट्-लचक्के ॥

98. लट्-ढीकते । लिट्-रुढौके । लुट्-ढीकिता ॥

99. लट्-चौकते । लिट्-तुचौके । लुट्-चौकिता ॥

100. लट्-ष्वक्कते । लिट्-ष्वक्कङ्के । लुट्-ष्वक्किता ॥

The sūtra VI. 1. 64 S. 2264 does not apply to ष्वक्क, and so the initial ष is not changed to च because of the following

Vart:—Prohibition of the change of ष into च must be stated of the roots derived from nouns, and of ष्टिञ् and ष्वक्क । Thus from the noun शोडन 'he who has six teeth,' we have शोडयति 'he desires a Shodan,' without change of ष । Some read the root as ष्वक्क with a dental च । The root श्वक्क् is also read as श्वक् by some.

101. लट्-वस्कते । लिट्-वस्कङ्के । लुट्-वस्किता ॥

102. लट्-मस्कते । लिट्-मस्कङ्के । लुट्-मस्किता ॥

103. लट्-टिकते । लिट्-टिटिके । लुट्-टीकिता । Similarly तेकते ॥

104. लट्-टीकते । लिट्-टिटिके । लुट्-टीकिता । Similarly तीकते ॥

107. लट्-रघ्यते । लिट्-ररघ्ये । लुट्-रघ्यिता ॥

108. लट्-लघ्यते । लिट्-ललघ्ये । लुट्-लघ्यिता ॥ The root लङ्क् has the

meaning of 'to fast' also.

Nouns:—लघु, लघिसा । रघु ॥ ✓

तक १२० हस्ने । तकति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff; to bear, endure.'

कट्-तकति । लिट्-तताक, तेकतुः । वुट्-तकिता । वुक्-कतकीत् or कताकीत्
(VII. 2. 7. S. 2284) । तकम् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तक्कति ॥

121. तक् 'to live in distress.'

कट्-तक्कति । लिट्-ततक्क । वुट्-तक्किता । The Imperfect Yāh 'lak is कतातम् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुकः । इति श्रेष्ठः ॥]

[122. शुक 'to go.' कट्-शोकति । Noun शुकः, शुक्कः । This root is read after ✓तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and शुक्कः. It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुक्कः by affix क under III. 1. 135, S. 2897 then there was no necessity of forming this word under the Upādi III. 42. (शुकवल्कोत्पत्तिः) from the ✓शुभ्र with the affix क् and the elision of भ. So also if शुक be formed regularly by adding रक् to ✓शुक्, there was no necessity of forming this word irregularly by Upādi II. 28 (कृच्छ्रेन्द्राय &c)].

शुक्क १२३ भयघो । भयघं श्वरवः । शुक्कति ॥

123. शुक्क 'to bark.' Bhāshana means here, the cry or barking of the dog.

कट्-शुक्कति । लिट्-शुशुक् । वुट्-शुक्किता । This root is found in the Churādi class also (173).

कख १२४ हस्ने । प्रनिकसति ॥

124. कख 'to laugh.'

कट्-ककति । लिट्-ककाक । वुट्-ककिता । वुक्-कककीत् or ककाकीत् । प्रनिकसति ॥

शौख १२५, राख १२६, लाख १२७, प्राख १२८, भाख १२९,
शोषयात्मधेयोः । शोखति । शोखांघकार ॥

125. शौख । 126. राख । 127. लाख । 128. प्राख । 129. भाख (to be dry, 'to be sufficient, to refuse, to ward off.'

कट्-शोखति । लिट्-शोखां घकार । वुट्-शोखिता &c ;

Desid. शोखिष्यति । Caus. शोखयति । वुक्-मा भवान् शोचिष्यत् ॥

So also राखति । Intens. कराराखत् ॥

So also लाखति । द्राखति । भाखति ॥

शाख १३०, रशाख १३१, व्याप्तौ । शाखति ॥

130. शाख । 131. रशाख 'to pervade, to occupy'.

कट्-शाखति । लिट्-शशाख, &c. कट्-रशाकति, &c.

Noun : शाखा 'branch.' प्रातिशाख्यम्-प्रातिशाखं भवं ॥ Formed by ख (IV. 3 59, S. 1436) विशाखा 'the Viśākhā asterism.'

उक् १३२, उक् १३३, उक् १३४, उक् १३५, उक् १३६, उक् १३७, उक् १३८, उक् १३९, उक् १४०, उक् १४१, उक् १४२, उक् १४३, उक् १४४, उक् १४५, उक् १४६, (१४७ मुक् ०० उक्, १४८ उक्, १४९ उक्, १५०, उक्, १५१ उक्), उक् १५२, उक् १५३, उक् १५४, उक् १५५, उक् १५६, उक् १५७, उक् १५८, उक् १५९, उक् १६०, उक् १६१, उक् १६२, उक् १६३, उक् १६४, उक् १६५, गत्याद्याः ॥

द्वितीयाणां: पुञ्चदश । तृतीयाणां: सप्तदश । च चान्तेषु रिक् चक् चिकि चिकि हत्यपि चतुः क्षेपित् पठन्ति ॥

132 to 165 उक् &c. 'to go, to move.' The roots ending in *kh* are fifteen; those ending in *g* are thirteen. Some read four additional roots ending in *kh*; namely *rikh*, *trakh*, *trikhi*, and *śikhī*.

उद् - चोक्तित् । निद् - उवोक्, उक्कतुः, उवोक्चि, उवोक् । बुद् - चोक्तित् । बुक् - च + चोक्तित् as मा भवानोक्तीत् । Caus.—चोक्चयति । Aor. मा भवानुक्चयत् । Desid.—चोक्चिष्यति । Pass. Part. चोक्चितम् । Gerund चोक्चित्वा । Nouns उक्: 'a sage,' उक्ता ।

In forming the Perfect उक् + क्तु the following sūtra applies,

२२९० । आभ्यासस्यासवर्णे । इ १ ४ । ७८ ॥

आभ्यासस्येवर्णोऽसवर्णोऽसि । उवोक् । संन्यासपरिभाषया 'इजादे: - (२२९०) इत्याह । उक्कतुः । क्तुः । च सवर्णोदीर्घस्याभ्यासस्येवर्णेन यथापूर्वः प्रोप्ती न भवति उक्कतुश्चत्वात् । चाकृत्यापि एकेवर्णस्येवर्णप्रत्ययस्य कृते ततो दीर्घः ॥

+ चार्द्धादीनां कस्येव इति न्यायात्परत्वाच्च । उक्कति । उक्कतुः । उक्कति । उक्कतुः । उक्कति । उक्कतुः ।

•2290. इयक् and उवक् are substituted for the इ and उ of a reduplicate, before a non-homogenous vowel.

Therefore उ + चोक् + च = उक् + चोक् + च = उवोक् । When by Guṇa, the root assumes the form चोक्, it becomes a 'heavy' vowelled root: and the Perfect ought to be formed by the addition of क्तु periphrastically by III. 1. 36 S. 2237 but this is not so because of the maxim सचिदात् &c. ("that which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination." See VII. 1. 9 S. 203). Here उ was changed to ओ by the presence of क्तु; and if क्तु be added, it will cause the elision of its progenitor क्तु by II. 4. §1 S. 2238 which the maxim prevents.

The dual is formed thus:— उक् + उक् + क्तु = उ + उक् + क्तु = उक्कतुः । The Plural is क्तुः । The affixes being क्तु, there is no guṇa, and consequently no उवक् substitution, as the vowels are now homogenous. This single substitute long उ (उ + उ = ऊ) may be considered as the final of the first or the beginning of the second (VI. 1. 85. S. 75). Considering it as final of the first, namely, as the long ऊ of the reduplicate (abhyāsa), it requires to be shortened by VII. 4. 59. S. 2180.

[But because the rule of shortening depends upon abhyāsa alone and is therefore antaranga, while the savarna-lengthening is Bahiranga; as it depends upon two, namely the precedent and the subsequent letters—the maxim सचिदात् सचिदात् applies (see Vol I. p. 30): and so it is not shortened. Or].

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4. 59, S. 2180 as soon as उक् was reduplicated to उ+उक्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of ह्रस्वः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उक् = उ+उक् (VII. 4. 59 S. 2180) = उक्.

But why should Rule S. 2180 apply first and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उक्=उक् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (अक्षः सवर्गे दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa: A rule relating to a stem (*aṅga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the ह्रस्वः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उक्+अतुः = उ+उक्+अतुः (S. 2180 short उ for short उ)=उक्अतुः (lengthening). Similarly ऊक्ः.

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उञ्जति सिद्-उञ्जाञ्जकार। आशीर्षिक्-उज्यात्.

Similarly ✓वक् gives us। वद-वक्षति, सिद्=ववाक्; वक्अतुः. There is not व of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the *abhyāsa* (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is व (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly वञ्जति, मेक्अतुः &c.

133. वजि। वज्जति। सिट्=उज्जाञ्जकार। लुट् उज्जिता। Des. उज्जिजिजति। Caus. उज्जयति। Aor औज्जिजत्। 134. वज्। वजति। ववाक्, वक्अतुः। वजिता। लुक् अवजोत् or ववाजोत्। 135. वजि। वञ्जति। 136. मज् मज्जति। मवाक्। मजिता। 137. मजि। मञ्जति। 138. मज्। (मज्) मज्जति। 139. मजि। मञ्जति। 140. रज् रज्जति। 141. रजि। रज्जति। 142. मज्। मज्जति। 143. मजि। मज्जति। 144. वज् वज्जति। सिद्-वयेक्। लुट्-वयिता। 145. वजि। वज्जति। वज्जाञ्जकार। 146. वजि (वञ्ज) वञ्जति। वञ्जाञ्जकार। 147. मुजि or मजि। Chandra reads this root here.

148. वज्।

149. वजि।

150. वजि।

These three roots are read here in the *Sammata*.

151. रिज्। The *Dravidas* read this here. Thus there are 19 roots ending in रिज्.

152. वज्। वज्जति। 153. रजि। रज्जति। Noun: रज्। 154. मजि। मज्जति। Part विजगितः and जगितः। 155. मजि। मज्जति। Noun, मज्जः "Aṅga country." मज्ज "member." मजिः "fire" मज्ज, मज्जारः। मज्जिः। मज्जिरः। 156. मजि। मज्जति। N. मज्जः। 157. मजि। मज्जति। N. मज्जम्। 158. लजि। लज्जति। 159. त्वजि (विजि) त्वज्जति। 160. मजि। मज्जति। 161. वजि। वज्जति। 162. वजि। वज्जति। 163. वजि। वज्जति। 164. रिजि। रिज्जति। 165. विजि। विज्जति।

स्वनि १६६ कम्पने च ।

166. स्वनि means 'to tremble' also. As स्वङ्गति 'be trembles.'

युनि १६७ युनि १६८ युनि १६९ वर्जने । युङ्गति ॥

167. युनि

168. युनि

169. युनि (युनि, र्गि)

वर्जने to leave.

As युङ्गति, युङ्गति युङ्गति &c,

घघ १७० हसने । घघति । जघाघ ॥

हधि १७१ पाकने । कधि १७२ शोषणे ॥

मधि १७३ मण्डने । मङ्घति ॥

शिशि १७४ आघ्राणे । शिङ्घति ॥

170. घञ् (गञ्, घञ्) हसने 'to laugh.' As घघति । जघाघ । घघिता । 171. हधि पाकने 'to protect.' 172. कधि 'शोषणे to dry.' 173. मधि मण्डने 'to dress.' मङ्घति मङ्घनः (युञ्) 174. शिशि । आघ्राणे to smell. शिङ्घति ।

Here end *Paramāipadi* roots whose final is a guttural.

SUB-SECTION VI.

Now we take up the roots ending in *ch*. There are twenty one *Atmane-padi* roots.

वर्च १७५ दीप्ति । वर्चते ॥

• 175. वर्च दीप्ति 'To shine.' लट् — वर्चते । लिट् — वर्चसे । लुट् — वर्चिता । लृट् — वर्चिष्यते । लोट् — वर्चताम् — लङ् — वर्चयत । विधिलिङ् — वर्चेत । आधीर्लिङ् — वर्चिषीष्ट । लृङ् — वर्चिष्ये । लृङ् — वर्चिष्यत । वच् — वर्चते । वच् — वर्चयति । Aor. वर्चयत् । सन् । वर्चयते । यङ् — वावर्चते । Yañ luk. वावर्चति or वावर्ति । Aor. वावर्चयत्, वावर्चय ।

• Noun वर्चः 'vigour' 'faeces.' जङ्गमवर्चम् । Adjective वर्चम् ॥

वच १७६ स्त्रेयने च । वचते । सेवे । वचिता ॥

176. वच स्त्रेयने 'to sprinkle, to serve.' लट् — वचते । लिट् — सेवे । लुट् — वचिता । लृट् — वचिष्यते । लोट् — वचताम् । लङ् — वचयत । विधिलिङ् — वचेत । आधीर्लिङ् — वचिषीष्ट । लृङ् — वचिष्ये । वच् — वचयति । Aor. वचयत् । सन् — वचयते (VIII. 3. 61, S. 2627). यङ् । वचयते । Yañ luk वचयति । Noun. वचुः । वचुः । वचिवः ॥

लोच १७७ दर्शने । लोचते । लुलोचे ॥

177. लोच । दर्शने । To see. लोचते । लुलोचे । लोचिता । Des. लुलोचयते । Inten. लोलोचते, लोलोचति, लोलोचति ॥ Caus. लोचयति । Aor. लुलोचयत् ॥

व्याच १७८ व्याक्तार्या वाचि । वेचे ॥

178. व्याच व्याक्तार्या वाचि to speak distinctly. वचते । वेचे । वचिता । N. वचो ॥

गच्छ १७९ गच्छि १८० गतौ । गच्छते । गच्छयते ॥

179. गच्छ (गच्छ)

180. गच्छि (गच्छ)

गतौ To go. गच्छते । गच्छयते । गच्छिता । गच्छयते । गच्छयिता ॥

बध् १८१ बध्ने । बधते ॥

181. बध् बध्ने 'to bind.' बधते । बधे । बधिता । N. बधः । बधः ॥

कञ्च १८२, काञ्चि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चञ्चञ्चे । चकाञ्चञ्चे ॥

182. काञ्च } दीप्तिबन्धनयोः to shine, to bind. कञ्चते । चकञ्चते । कञ्चिता

183. काञ्चि } काञ्चते । चकाञ्चते &c. Nouns: कञ्च, चुञ्च । काञ्च, चतञ्च । काञ्चि:

मञ्च १८४, मुञ्चि १८५, कल्लने । कल्लने दम्भः शाठ्यं च । कथनम्
द्वयन्यो । मेवे । मुमुञ्च ॥

184. मञ्च

} कल्लने to cheat, to be vain. Some say it means
'to brag or boast' also. Thus मञ्चते । मेवे । मञ्चिता ।

185. मुञ्चि (मुञ्चि, मुञ्च)

} मुञ्चते । मुमुञ्चते मुञ्चिता । According to Chandra
the root is मुञ्च-मेञ्चते ॥

मञ्चि १८६ धारणोच्छायपूजनेषु । ममञ्चते ॥

186. मञ्चि (मञ्चु) धारणोच्छायपूजनेषु also दाप्ती । 'to wear, exalt, worship, also glitter'. As मञ्चते &c. Noun. मञ्चः । Sākaṭāyana does not read मुञ्च, but मञ्च and मञ्चि only.

पञ्चि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187. पञ्चि । To explain. The root पञ्चञ्च 'to cook,' will be taught further on. The पञ्चि is also Ohurādi. लद-पञ्चते । Noun पञ्च. 'marasī,' पञ्च, चञ्च 'five' पञ्चि ॥

वृञ्च १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188. वृञ्च प्रसादे । To be pleased. लद-स्तोचते । लिद-तुष्टुचे । लद-स्तोचिता । लिङ्-स्तोचयति । Aor. वस्तुष्टुचत् । वृञ्-तुष्टुचिषते or तुष्टुचिष्यते । यङ्-तोष्टुच्यते । Yau luk. तुष्टुचीति or तोष्टुचीति । Noun स्तोचः Gerund स्तोचित्वा or स्तोचित्वा (I. 2. 26 S. 2617)

गृञ्च १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । गृञ्चते । नृद्विधौ चकारे-
रेणो हलन्त्येन यञ्चति । तेन द्विहलत्वाच्चुट् । चानृजे ॥

189. गृञ्च । To go. 2. stand or be firm, strong, earn or obtain or get. Maitreya gives the meaning of ऊर्जन also.

लद-गृञ्चते । लिद-चावृजे, चञ्च + चञ्च + य = च + चञ्च + य (VII. 4. 60. S. 2179) = चद + चञ्च + य (VII. 4. 66 S. 2244 read with I. 1. 51). The द् is then elided by VII. 4. 60. S. 2179 and we have च + चञ्च + य = चा + न् + चञ्च + य (The lengthening by VII. 4. 70. S. 2248, and नृद by VII. 4. 71. S. 2286) = चावृजे ॥ For the purposes of adding नृद, the च्च is considered to have a द् in it so that चञ्च becomes equivalent to चञ्च, so the root is considered to be one which ends in a double-consonant, and thus makes S. 2288 applicable. नृद-चञ्चिता । नृद-चञ्चिष्यते । लोद-चञ्चिताम् । लङ्-चाञ्चते । चाञ्चोर्लिङ्-चञ्चिषीष्ट । लुङ्-चाञ्चिष्ट । यङ्-चाञ्चते । लिङ्-चञ्चयति । Aor. चाञ्चिषत् । वृञ्-चञ्चिष्यते । Gerund चञ्चित्वा । Adjective चञ्चत् ॥

भृञ्चि १९०, भृञ्जी १९१ भर्जने । चञ्चते । 'उपसर्गावृत्ति-' (७७)
इति वृद्धिः । प्राञ्चते । चञ्चाञ्चते । चाञ्चिष्ट । भर्जते । वभृजे । वभर्जिष्ट ॥

190 चञ्चि, 191 भृञ्जी । To paroh. The root भृञ्च has a long i as indicatory लद, चञ्चते ; with व, प्राञ्चते । The vriddhi is by VI. 1. 91. S. 74. लिद, चञ्चते चञ्चि । Or चावृजे according to Sammatā and Tarāngini. But this is wrong, नृद-चञ्चित्वा लद-चञ्चिष्यते । लोद-चञ्चिताम् । लङ्-चाञ्चते । विधिलिङ्-चाञ्चिष्यते । चाञ्चोर्लिङ्-

कृञ्जिरोष्ट । लुङ्—कृञ्जिरोष्ट । लृङ्—कृञ्जिरोष्ट । कृञ्—कृञ्जयति । Aor. मा भवान् कृञ्जिरोष्ट । लृङ्—कृञ्जिरोष्ट ।

191 भृञ् । To parch, लृङ्—भृञ्ते । लिट्—भृञ्ते । लृङ्—भृञ्ते । कृञ्—भृञ्ते । Aor. कृञ्जिरोष्ट or कृञ्जिरोष्ट । लृङ्—भृञ्ते । यङ्—भृञ्ते । Yañ luk कृञ्जिरोष्ट or कृञ्जिरोष्ट or कृञ्जिरोष्ट or कृञ्जिरोष्ट or कृञ्जिरोष्ट । Noun भृञ् ।

एजृ १९२, अजृ १९३, आजृ १९४, (रजृ १९५) दीप्ता । एजांचक्रे ॥

192 एजृ 'to shine.' लृङ्—एजते, with प्र, प्रजते (VI. 1. 904. S. 87). लिट्—एजांचक्रे । लृङ्—एजते । कृञ्—एजयति । Aor. माभवाणेजित् । Des.—एजयति ॥

193 अजृ 'to shine.' लृङ्—अजते । लिट्—अजते । लृङ्—अजते । कृञ्—अजयति । Aor. कृञ्जिरोष्ट । लृङ्—अजयति । यङ्—अजयति । Yañ luk अजयति or अजयति ॥

194 आजृ 'to shine.' लृङ्—आजते &c. like अजृ । कृञ्—आजयति । Aor. कृञ्जिरोष्ट or कृञ्जिरोष्ट । Noun आजृ, विभाक् ॥

195. रेजृ 'to shine.' Some read this root here. But it appears as if it were non-Āśāha. For in explaining रेजते in रेजते अग्ने प्रद्योतीमखेभ्यः, Bhatta Bhāskara says "rejate is a Vedic anomaly, the classical form being rājate." लृङ्—रेजते ॥

ईज १९६ गतिकृतसनयोः । ईजांचक्रे ॥

196. ईज । To go, to censure, blame. लृङ्—ईजते । लिट्—ईजांचक्रे । लृङ्—ईजांचक्रे । Aor. मा भवान् ईजित् । Des.—ईजयति । Caus. ईजयति । Aor. मा भवान् ईजित् । The root ईज् is shortened first to ईज् before the affix च्, and then reduplicated. See VII. 4. 1. S. 2314.

वीज १९७ गतौ ॥

197. वीज to go. This root is not found in the Siddhānta or the Mādhyāya. Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal.

SUB-SECTION VIII.

अथ तिसप्ततिर्गुण्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy-two roots upto ✓vraj are Parasmaipadi.

कुञ्च १९८ शोके । शोचति ॥

198. ✓ such a 'to grieve.' Present, शोचति । Perfect, कुञ्च । First Future शोचिष्यात् । Des. कुञ्चयति or कुञ्चयति । Gerund. कुञ्चित्वा or शोचित्वा । Intensive शे कुञ्चते । Yañ luk शोचति or शोचति । Caus. शोचयति । Aor. कृञ्च । Noun शोचनः । वृद्धः । शोकः ॥

कुञ्च १९९ शब्दे तारे । कौचति ॥

199. ✓ kucha 'To utter a shrill cry as a bird,' Present, कौचति । Perfect, कुञ्च । First Future कौचिष्यात् । Noun, कुञ्चः ॥

कुञ्च २०० कुञ्च २०१ कौलियाल्पीभावयोः ॥

'कौलियाल्पी'—(१९५) इति नलोपः । कुञ्चतः । कुञ्चतः ॥

200. ✓ kruñch a, 201, ✓ kruñch a. 'To make crooked,' 2 'To make' ॥ Present, कुञ्चयति । Perfect, कुञ्च । First Future कुञ्चिष्यात् । Des. कुञ्चयति । Intensive कुञ्चते (The nasal is elided by VI. 4. 24. S. 415). Yañ कुञ्चयति । Imperfect कृञ्चयति । Caus. कुञ्चयति, Aor. कृञ्चयति ।

verbs 'to grow old,' लम्ब, 'to stiffen' मृच् and गृच् 'to go,' गृच्, and गृच्, 'to steal,' गृच्, 'to go' and गृच् 'to grow,' when the terminations of the Parasmaipada are employed.

Thus गृच्, गृच् or गृच् 'he went'; गृच्, गृच् or गृच् 'he went'.

The roots गृच् and गृच् both give rise to the same three forms, viz. गृच्, गृच्, गृच्, गृच् and गृच्, गृच्. The use of one root, would, therefore, have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of गृच्, the nasal is never elided. Thus the Aorist of गृच् will be गृच्, गृच् and गृच्, गृच्.

गृच् २१२, गृच् २१३, कृच् २१४, कृच् २१५, स्तेयकारणे ।
गृच् । गृच्-गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् ।
गृच् ॥

121. ✓ Gruchn, 213 ✓ Gluchn, 214 ✓ Kuju, 215 ✓ Khuju 'to steal,'
लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

213. ✓ Gluchn 'to steal.'

लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

214. ✓ Khuju 'to steal.'

लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

215. ✓ Khuju 'to steal.'

लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

गृच् २१६, वृच् २१७, गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् ।
लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

216. ✓ Gluchn, 217 ✓ Shajja 'to go.'

लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।
लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

217. ✓ Shajja 'to go.'

लट् - गृच् । Here the second स of वृच् is first changed to च, and then to ज by S. 52. It is also conjugated in the Atmanepada: as वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् । लट् - वृच् ।

गृच् २१८ अगृच् शब्दे । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् । गृच् ।

218. ✓ Guji 'To make an indistinct noise'. Some read kuji also.

लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

अर्च २१९ पूजाय.म् । आनय ॥

219. ✓ Aroha 'To worship.'

लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् । लट् - गृच् ।

म्लेच्छ २२० म्लेच्छ शब्दे । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ । म्लेच्छ ।

220. ✓ Mlechchha. To speak indistinctly, to pronounce incorrectly.

लट्-स्तेच्छति । लिट्-मिस्तेच्छ । लुट्-स्तेच्छता । सन्-मिस्तेच्छयति । यङ्-मिस्तेच्छ-
यते । Yañ luk mēsteccāhiti or mēsteccāh Passive Part. स्तेच्छम् ॥

लाङ् २२१ लाङ् २२२ लङ्घणे । ललच्छ । ललाञ्छ ।

221. ✓ lachha. 222 ✓ lā-hhi 'To mark.'

लट्-लच्छति । लिट्-ललच्छ । लुट्-लच्छता ॥

222. ✓ lāchhi 'to mark.'

लट्-लाञ्छति । लिट्-ललाञ्छ । Yañ luk lāñcāhiti. Noun लान्. d. लाञ्छि ।
Pl. लाञ्चः ॥

वाङ् २२३ इच्छायाम् । वाञ्छति ।

223. ✓ vāchhi 'To desire.'

लट्-वाञ्छति ॥

आङ् २२४ आयामे । आञ्छति । अत आदेशित्यञ् तपर करणं
स्वाभाविक इत्यत्र परित्यहायेम् । तेन दीर्घाभावान् न नुट् । आञ्छ । तपर करणं
मुख सुलार्थमिति मते तु नुट् । आनाञ्छ ।

224. ✓ āchhi 'To extend.'

लट्-आञ्छति । लिट्-आञ्छ । आ + आञ्छ + णस् = अ + आञ्छ + य ॥ Here there
is not the long आ substitution of VII. 4. 70. S. 2248 : *for it applies to that
अ which is naturally short and not that which has been shortened as here. This
is the force of त् in अतः (S. 2248). As there is no lengthening, there is no
न (VII. 4. 71. S. 2288) As आञ्छ । But according to the view that the त् in
अतः is merely for facility of utterance the न् is added. Then the form will
be आनाञ्छ ॥

लुट्-आञ्छिता । णिङ्-आञ्छयति । Aor आञ्छिष्यत् । सन्-आञ्छिष्यति ॥

ह्रीच २२५ लज्जायाम् । जिह्रीच्छ ।

225. ✓ hrichchha 'To be ashamed'.

लट्-ह्रीच्छति । लिट्-जिह्रीच्छ । लुट्-ह्रीच्छता ॥

हुञ् २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणमिति मेच्यः । उपधायां चेति
दीर्घः । हुञ्छति ॥

226. ✓ hurchhihā 'To act crookedly.' According to Maitreya, the word
kauṭilya means 'retreating, escaping.'

लट्-हुञ्छति । The short उ is lengthened by VIII. 2. 78. S. 2265. लिट्-हुञ्छता ।
लुट्-हुञ्छिता । सन्-हुञ्छयति । यङ्-लुञ्छ 3. S. ओहुञ्छति or ओहुञ्छि, d. ओहुञ्छः । pl.
ओहुञ्छति । 2nd S. ओहुञ्छि । 1st S. ओहुञ्छिम् । d. ओहुञ्छः । pl. ओहुञ्छः । Pass Part. हुञ्छः ।
Active हुञ्छवान् । Noun हुञ्छः, d. हुञ्छे, pl. हुञ्छः ॥

मूर्ध् २२७ मोहसमुच्छ्राययोः । मूर्ध्छति ॥

227. ✓ Murchhā 'To faint; to grow'.

लट्-मूर्ध्छति । Passive Part. मूर्ध्छः (VIII. 2. 57) Active मूर्ध्छवान् । Noun
मूर्ध्छितः ॥ (V. 2. 36)

स्फुर्ध् २२८ विस्मृतौ (विस्मृता) । स्फूर्ध्छति ॥

228. ✓ Sphurchhā, To forget, to spread, extend.

नद-सुच्छति । लिद-पुसुच्छ ।

मुञ्च २२९ प्रमादे । मुञ्चति ॥

229. ✓ y iouha, to be inattentive, to disregard.

नद-मुञ्चति । लिद-मुमुञ्च । मुञ्-मुञ्चता ॥

उच्छि २३० उञ्छे । 'उञ्छः कण्ठस्य प्रादानं कण्ठिषाद्यञ्जनं शिल्प' इति यादवः । उञ्छति । उञ्छां चकार ॥

230. ✓ uchhi 'to glean'. According to the Lexicographer Yādaṃ. Uchha means to glean ears of corns : an irregular occupation, subsisting by gathering bit by bit, the grain left in the field, after the harvest has been collected.

नद-उञ्छति । लिद-उञ्छाञ्चकार । मुद-उञ्छिता । यञ्-उञ्च्यते । लिच्-उञ्छयति । Aorist माभवात् उञ्छिच्छत् । सन्-उञ्छिच्छति ॥

उच्छो २३१ विवासे । विवातः समाप्तिः । प्रायेणायं नि-पूत्रः । व्युच्छति ॥

231. ✓ uchohhi to banish, to expel. Vivāṇ means 'cutting' The root is generally found preceded by the preposition वि It thus means "cutting off,"

नद-व्युच्छति । लिद-व्युच्छिचकार । मुद-व्युच्छिता । सन्-व्युच्छिच्छति । Passive Part. व्युच्छः । Active व्युच्छन् ॥

ध्रज २३२, ध्रजि २३३, ध्रज २३४, ध्रजि २३५, ध्रुज २३६, ध्रुजि २३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गतौ । ध्रजति, ध्रज्जति । ध्रजति । ध्रज्जति । ध्रजति, ध्रज्जति ॥

232. ✓ dhraja to 239 ✓ dhvaji all mean 'to go,' 'to move.'

232. ✓ dhraja to go.

नद-ध्रजति । लिद-दध्राज । मुद-ध्रजिता । लृक्-ध्रजोति or दध्राजोति । लिच्-ध्रजयति । or दिध्रजत् । सन्-दिध्रजयति । यङ्-दाध्रज्यते । Yāñ luk दाध्रजोति, दाध्रजति ॥

233. ✓ dhraji, to go.

नद-ध्रजति । लिद-दध्रज । मुद-ध्रजिता । सन्-दिध्रजयति । यङ्-दाध्रज्यते or दाध्रज्यते । Yāñ luk दाध्रजोति or दाध्रजति Imperfect दध्राजन् ॥

234. ✓ Vraja } Taraṅgini, Kāśyapa and Sammatā read these two

235. ✓ Vraji } instead of Nos. 232 and 233. लिद-ध्रजति, ध्रजति ।

236. ✓ Dhrija 'to go.'

नद-ध्रजति । लिद-दध्रज । मुद-ध्रजिता । लिच्-ध्रजयति Aor दध्रजत् or दधीध्रजत् । सन्-दिध्रजयति । यङ्-दधीध्रज्यते । Yāñ luk दधीध्रजोति or दधीध्रजति or दधीध्रजोति or दधीध्रजति or दधीध्रजति । Gerund ध्रजित्वा । य-ध्रज्यम् । Noun ध्रजः ॥

237. ✓ dhriji 'to go.'

नद-ध्रजति । लिद-दध्रज । मुद-ध्रजिता । लिच्-ध्रजयति, Aor. दध्रजत् । दिध्रजयति । यङ्-दधीध्रज्यते । Yāñ luk दाध्रजोति or दाध्रजति Imperfect ॥

238. ✓ Dhivaja } 'to go.' नद-ध्रजति, ध्रजति ॥

239. ✓ Dhvaji }

कुज २४० कुजि २४१, अव्यक्ते शब्दे । कुञ्ज ॥

240. ✓ Kāja 241 ✓ Kāji 'to utter inarticulate sound. नद-कुञ्जति ।

लिट - कुकुज । लुट - कुजिता । लृट - कुजिष्यति । कित् - कुजयति, Aor. चकुजत् । वङ् -
 चोक्तव्यम् । Yām luk से कुजाति ० चोक्तात् । Nouns कुजः कुज्यम् ॥ कुजि - कुजितम् ॥

अर्ज २४२, षर्ज २४३ अर्जने । अर्जति । शानर्ज । सर्जति । मसर्ज ॥

242 ✓ Arja, 243 ✓ s.a.r.ja, to earn.

नद-अजति । निद-अनजं । लुद-अजिता । विद-अजयति ५or. आजिजति ।
अजिजति । Nom स्वर्गः (सु + अजः) अजुः ॥

213. ✓ Shu ja to can.

मट् - सञ्जति । म्निट् - मसञ्जं लुट् - सञ्जिग । णिच् - सञ्जयति Aor. मसमञ्जत् । सञ्ज -
सिञ्जयति । यङ् - मसञ्जते । Yān luk. सासक्ति ॥

गर्ज २४४ शब्दे । गर्जनि ॥

214. ✓ Garja to make noise. लड़ - गर्जति ॥

तर्ज २४५ भर्त्सने । तर्जि । सतर्ज ॥

215. ✓ *Paṇja* to abuse. This root is also found in the *Churādi* class.

रुद्र-यज्ञानि । चिट्-सत्तुम् ।

कर्ज २४६ व्यथने । चक्रर्ज ॥

246. ✓ *ka'ja* to tense, to give pain.

लट्-अञ्ति । लिट्-अञ् । लुट् = कञिन्ता ॥

खर्ज २४७ पूजने च । चखर्ज ॥

247. ✓ *kharjī*, to worship, to cause pain.

नट - खजंति । लिट् = मयजं । Nonn:—खजरः ॥

अज २४८ गतिक्षेपणये : । अजति ॥

218. ✓ Aja to go, to throw. जड-जडति॥ Before all Ardhadhātuka affixes, such as those of the perfect, the root is replaced by जि by the following Sutra.

लट्, -अजति । लिट्, -त्रिषय । लिङ्गुः । लिङ्गुः । त्रिषयिष or त्रिषेय or आश्रित । लिङ्गुः ।
 लिङ्गुः । त्रिषय or त्रिषय । लिङ्गुः । लिङ्गुः । लुट्, -वेत्ता or अजितना । लुट्, -अजित्यति
 or वेजति । लोट्, -अजतु । लङ्, -आजत् । लिङ्गुलिङ्गु -अज्रेत् । आशीलिङ्गु -वीद्यत् । लुङ्, -
 आजीत् or अज्रेद्यत् । लुङ्, -आजिष्यत् or अवेद्यत् । यङ्, -वीद्यते । यङ्, -वाद्यति । Aor
 अवेद्यत् । सन् -अजि जगति or त्रिषयति । यङ्, -वेदीयते । There is no yañ luk. Nouns
 प्रथमम्, प्राजन्तम्, समजः, उदकः, समजः

२२६२ । अजेयं घञपोः । २ । ४ । ५६ ॥

अजोर्ध्व इत्ययमादेशः स्वादाधेयानुक्तविषये घञमयं च वजीहित्वा । 'अनादावाधेयानुक्ते वैष्यते' ।
 निवाय । विव्युतुः । विव्युः । अथ वकारस्य 'ह्रस्वपरत्वात्' 'उपधायां च' । (२२६५) इति दीर्घे प्राप्ते
 अथः परस्मिन् - ' (५०) इति स्वानिवृत्ता येनाह्रस्वपरत्वं । न च 'न पदान्त - ' (५१) इति
 निषेधः । 'स्वर्दीर्घश्लोकेषु लोपजादेभ्य एव न स्वाः निवृत्त' इत्युक्तेः । इति 'ह्रस्वाच्चः' - (२२६६)
 इतीतिनिषेधे प्राप्ते ॥

2292. **दी** is the substitute of the verb **चक्ष्** 'to drive,' lead,' when an **Ārdhadhātuka** affix follows, with the exception of the affixes **चञ्** (III. 3. 18.) and **चप्** (III. 3. 69).

Ish:—The substitution is optional before ārdhahātukas beginning with a letter of वल्. Pratyāhāra (all consonants except व) = आ दी + वल् = वि + दी + व = विदीव । विदीतुः । दिद्युः ॥

In विदीतुः and दिद्युः the ई is changed to दी before वल्; and तः । The equation now stands, thus विदीव् + वल्तुः । Here the root has a penultimate letter व् which is followed by a consonant व्; therefore the व् of वि ought to be lengthened by VIII. 2. 78 S. 2265. But it is not so, because the व् substitute for ई, is considered sthānivat to ई, by I. 1. 51. S. 50, for the purposes of S. 2265. व् being as ई, the penultimate व् is not considered to be followed by a consonant but by a vowel, and hence S. 2265 cannot apply. Obj:—But the rule VIII. 2. 78. S. 22 5 is a dirgha-vidhi, as it ordains lengthening and therefore the व् substitute of ई will not be sthānivat by I. 1. 51. S. 50; because that rule must be read with the proviso of I. 1. 58 S. 51 which declares *inter alia* that for the purposes of dirgha-vidhi the ādesa is not sthānivat, so there ought to be lengthening of वि ॥

Ans: The following vārtika makes a counter-exception to that rule of S 51

Vart: For the application of the rules of accent (sār-vidhi), or the rules of lengthening (dīgha-vidhi) or the rule of the elision of ya (ya-lopa-vidhi), the lopa-substitute only of a vowel is to be considered as not sthānivat, and not any other substitute. Here the substitute is व् and not lopa; and so व् is considered sthānivat to ई ॥

In forming the Second Person Singular, we have दी + वल् = वि + दी + व । Now applies the prohibition of S. 2246 debarring the augment वद् । But the following sūtra makes an exception.

२२८३ । क्खभृद्वस्तुद्रुशुषो लिटि । ८ । २ । १३ ॥

यथो लिटि वद्, न स्यात् । क्खदीनां वस्तुर्दी वृद्धा नित्यमर्थम् । वस्तुत्वाच्चयः प्रत्ययान्वयो वा वाचनान्वित्येवः स लिटि चेत्तद्धि क्खदीभ्य यथ नोपपद्यते । ततश्चस्तुर्दी वलि भावद्वान्वित्यम प्रापितस्य वमादिषु क्खदीनित्यमप्रापितस्य चेदो निवेधायम् ॥

2293. The Personal endings of the Perfect do not get the augment वद्, after क्, ख, भृ, द्, स्तु, द्रु, शु, शु ॥

The four roots क्, ख, भृ, and द् are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of वद् augment whether depending on any particular radical, or depending on any particular affix, if that prohibition is to apply to the Perfect, then it applies only to the four roots क्, &c. mentioned here, and not to other roots.

As regards the remaining four roots स्तु, द्रु, शु, and शु, the present sūtra prohibits the वद् which would have come before the affix वल् by the rule of Bhāradvāja (VII. 2. 63 S. 2296) and the वद् which would have come before the affixes व or म &c. by the present rule of Kādi (i.e., the affixes वे, ध्वे, वल् and मल्);

NOTE:—Thus क्—क्खव, क्खम; ख, खव; खम; भृ, भृव, भृम; द्, दव, दम; स्तु, स्तुव, स्तुम; द्रु, द्रुव, द्रुम; शु, शुव, शुम; शु, शुव, शुम; ॥

These roots with the exception of वृ are Anit by VII. 2. 10 S. 2243; their special mention here is for the sake of uyaama, namely these roots alone are Anit

in the Perfect, other roots are all *Set* in the Perfect. Thus *विभिदिच*, *विभिदिच*, *सुसुविच*, *सुसुविच* । All *anudātā* roots of the *Dhātupāṭha* are to be understood, by this rule, to get *इट्* । The affix *च* of the Perfect gets *इट्*, after *वृज्*, as the irregular form *वज्रच* in VII. 2. 64, indicates that in the Vedic *च* does not get *इट्*, after *वृज्*, but in the classical literature it does. By V I. 2. 33, S. 2296 the *च* would have got *इट्*, after *सू दू*, *सु* and *घु*; that *इट्* also prohibited by the present sūtra. As *तुष्टीच*, *दुष्टीच*, *सुषीच*, *घुषीच* ॥

Part:—*इट्*, is added when *क* takes the *इट्* augment: as *संस्कारिच* *संस्कारिच* । The sūtra VII. 2. 63, S. 2296 applies here also, as *संस्कारिच* ॥

२२९४ । अवस्तास्यत्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ५३ ॥

उपदेशेऽजन्ता यो धातुस्तासौ नित्यानिटः परस्य चल् इट् न स्यात् ॥

2294. After a root, which in the *Dhātupāṭha*, ends in a vowel, and after which the First Fut. affix *तास्* is always devoid of the augment *इट्*; (after such a root) *चल्* the personal ending of the Perfect, like *तास्*, does not also get the augment *इट्* ॥

२२९५ । उपदेशेऽजन्तः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारयतस्तासौ नित्यानिटः परस्य चल् इट् न स्यात् ॥

2295. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the *Dhātupāṭha*), and after which the First Fut. affix *तास्* is always devoid of the augment *इट्*, *चल्* the Personal ending of the Perfect, like *तास्*, does not get the augment ॥

२२९६ । अतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तासौ नित्यानिट इदमन्त्यं चलो नेट् भारद्वाजस्य मतेन । तेनाभ्यस्य स्य देव । अयमत्र संयुक्तः ॥

अजन्तोऽकारयन्त्या यस्तास्यनिट्, चलि वेदवत्

चुदन्त इट्कृत् नित्यानिट् कायान्ता निटि संयुक्ते ॥

न च सुदृष्टार्थं नामपि चन विकल्पः ३ द्वयः । 'अवस्य स्वत्'—(२२९४) इति 'उपदेशेऽजन्त' (२२९५) इति च योग्यद्वयप्रवृत्तयोरपि हि प्रतिज्ञेयस्य भारद्वाजनिधयो निवर्तकः 'अकारयन्त्या' इति न्यायात् । विवक्षित—विशेष—अजिज्ञ । विद्युः । विष्य । विधाय—विधाय । विविच्य विविच्य । वता—अजिता । वेद्यं त—अजिज्यति । रक्तु । पाजत् । अजेत् । धीयात् ॥

2296. In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short *अ*, and after which the First Fut. *तास्* is always devoid of the augment *इट्*, that *चल्* also, like *तास्*, does not take the augment *इट्* ॥

Therefore, the other affixes do take *इट्* । On this there is the following verse (*sāṅgraha*), which sums up the last three sūtras :—

That root which ends in a vowel, or which has a short अ in the Dhātupāda, and which is anīṭ before ताच्-affix, is *optionally* सेट् before चच्-affix. But if such 'root ends' in short अ, then it is *invariably* anīṭ before चच्-affix. Roots other than &c are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्तु, द्रु, क्षु and चु will also *optionally* anīṭ in चच् as they are not णि-ending roots. The rule made by Bharaḍvāja removes the prohibition with regard to the addition of चट्, made by the two immediately preceding sūtras S. 2294 and 2295 : and not the चट् of S. 2293. This is on the maxim "A rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule." (see Vol I. 203)

Therefore लि + चे + चट् + च = लिञ्चिचि or लिचिच or लिञ्चिच ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies.

२२९७ । तिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ॥

इगन्तः इत्य वृद्धिः स्वात्परस्मैपदे परे तिचि । अवेधीत्-आजीत् । अवेध्यत् आजिष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic स् (चिच), Vṛddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in च, उ, अ (long or short, I. 1. 3).

Thus अवेधीत् or आजीत् &c. The Conditional is अवेध्यत् or आजिष्यत् ।

तेज २४९ पाखने । तेजति ॥

249. ✓ Teja, 'to protect.'

खट् - तेजति । लिट् - तितेज । लुट् - तेजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250. ✓ Khaja, 'to churn', 'to stir.'

खट् - खजति । लिट् - चखाज । लुट् - खजिता । लुङ् - अखजीत्, अखाजीत्

Noun : - खजाकः ॥

कज २५१ मदे ।

251. ✓ Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhānta.

खट् - कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकस्ये । खजति ॥

252. ✓ khaji, to go lame, limp.

खट् - खजति । लिट् - चखज । लुट् - खजिता ॥

एजु २५३ कम्पने । एजाचकार ॥

253. ✓ Ejri, to tremble. The root एज् to shine, has already been taught before.

खट् - एजति । लिट् - एजाचकार । लुट् - एजिता । लुङ् - एजिष्यति । खिच् - एजयति ।

Aorist आभवानेजिष्यत् । सन् - एजिष्यति ॥

दुओस्फूर्जा २५४ वज्रनिघोषे । स्फूर्जति । पुस्फूर्ज ॥

254. ✓ Tuo sphurjā, to thunder.

खट् - स्फूर्जति । लिट् - पुस्फूर्ज । लुट् - स्फूर्जिता । खिच् स्फूर्जयति Aorist अपुस्फूर्जत् । सन् - पुस्फूर्जति । खट् - पोस्फूर्जति Yā luk पोस्फूर्जति Imperfect अपोस्फूर्ज । Passive Participle स्फूर्जः or स्फूर्जितः । Active Participle स्फूर्जवान् । Noun : - स्फूर्जुः ॥

चि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितव्यर्थस्तु सकर्मकः । क्षयति । विक्षाय । विक्षयतुः । विक्षियुः । विक्षयिष्य-विक्षेय । विक्षयिष्य । विक्षायिष्य । क्षेता ॥

255. ✓kahi, to waste, to decay. The root is intransitive; it is transitive when it is used in a causative sense.

लट् - क्षयति । लिट् - विक्षाय । विक्षयतुः । विक्षियुः । विक्षयिष्य or विक्षेय । विक्षयिष्युः । विक्षि । विक्षाय or विक्षय । विक्षयिष्य । विक्षयिष्य । लुट् - क्षेता । लुट् - क्षेयति । लोट् - क्षयतु । लङ् - क्षयतु । विधिलिङ् - क्षयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra i.e. 2298 applies. आद्योर्लिङ् - क्षीयात् । लुङ् - अक्षेदीत् । सन् - अक्षीयति । यङ् - अक्षीयते यङ् लुक् :- क्षेदीयति । Passive Participle, क्षीयमान् ।

२२९८ । अकृतसार्वधातुः क्योर्दीर्घः । ३ । ४ । २५ ॥

अकृतसार्वधातुस्य दीर्घः स्यादादी प्रत्यये परे न तु कृतसार्वधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षेदीत् ॥

2298. A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicative क् or क् when it is not either a Kṛit or a Sārvadhātuka affix.

Thus क्षीयात् ॥

क्षोज २५६ अद्वयक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितुं युक्तः । चिञ्ज ॥

256. ✓kūjha, to make indistinctive noise. This ought to have been read with ✓kūja I. 210 because the meaning of these two roots is identical.

लट् - क्षोजति । लिट् - विक्षोज । लुट् - क्षोजिता । लिङ् - क्षोजयति । Aorist अक्षिजीयत् । सन् - विक्षोजयति । यङ् - अक्षोजयते, यङ् लुक् :- विक्षोजति ॥

लज्ज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257. ✓laja, 258 ✓laji, to fry.

लट् - लज्जति । लिट् - लज्ज । लज्जतुः । लुट् - लज्जिता । आद्योर्लिङ् - लज्ज्यात् । लुङ् - अलज्जीत् or अलज्जीत् । लिङ् - लज्जयति । Aor अलज्जिष्यत् । सन् - लज्जयति । यङ् - लज्जयते । Yāñ luk लज्जति ॥

258. ✓laji, to fry. The root is found in the Tudādi class also.

लट् - लज्जति । लिट् - लज्ज । लुट् - लज्जिता । आद्योर्लिङ् - लज्ज्यात् । लिङ् - लज्जयति । Aor. अलज्जिष्यत् । सन् - लज्जयति । यङ् - लज्जयते । Yāñ luk लज्जति ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्सने च ॥

259 ✓Lāja, 260 ✓Lāji, to blame, to parch.

लट् - लाजति । लाजति ॥

लज्ज २६१, लजि २६२ युडे ॥

261. ✓Jaja, 262 ✓Jaji, to night.

लट् - लज्जति । लज्जति । Noun: लज्ज ।

लुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुतोज ॥

263. ✓Tuja, to injure.

लट् - तोजति । लिट् - तुतोज । लुट् - तोजिता । लिङ् - तोजयति Aorist अतुतोजत् सन् - तुतोजयति or तुतोजयति । यङ् - तोजयते । यङ् लुक् :- तोतोति । Passive Participle तुतोजम् । Gerund तोजित्वा or तुतोजित्वा ॥

मुजि २६४ पालने ।

264. ✓ Tuji, to protect.

लट् - तुज्जति । लिट् - तुज्ज । लुट् - तुज्जिता । शिच् - तुज्जयति Aorist तुज्जयत् ।
 सन् - तुज्जिष्यति । यङ् - तोतुज्जयते । यङ्लुक् - तोतुज्जति । Imperfect चातोतुम् । Noun तुज्ज् ॥

गज्, २६५, गजि २६६, गुज् २६७, गृजि २६८, मुज् २६९, मुजि २७० शब्दाध्यायः ।

265. ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grija, 268 ✓ griji, 269 ✓ muja
 270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, confused, inebriated.

✓ 265 and 266. लट् - गजति । गज्जति । लिट् - जगज् । जवजतुः । Nouns गजः 'elephant' गज्जा tavern.

✓ 267. लट् - गर्जति । लिट् - जगजे । लुट् - गर्जिता । शिच् - गर्जयति । Aor जज्-गर्जत् or जजीयजत् । सन् - जिगर्जयति । यङ् - जरीयज्यते । Yañ luk जर्ज्जति ॥

✓ 268. लट् - यज्जति । लिट् - जयज्ज । लुट् - यज्जिता । सन् - जिज्यज्जियति । यङ् - जरीयज्यते । Yañ luk. जरियज्जति ॥

✓ 269. लट् - मेजति । ✓ 270 लट् - मुज्जति ॥

गज् २७० (क) मदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

लट् - गजति ॥

वज् २७१, व्रज् २७२ गतौ । ववज् -' (२२६७) इति वृद्धिः । ववाजोत् ॥

271. ✓ vaja. 272. ✓ vraja, to go. The two roots are found in the Churādi also.

✓ 271. लट् - वजति । लिट् - ववाज्, ववजतुः (VI. 4. 126 S. 2263) । लुट् - वजिता । लुक् - ववजोत् or ववाजोत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

✓ 272. लट् - व्रजति । लिट् - ववाज् । लुट् - व्रजिता । The वृद्धि in the Aorist is compulsory here by 2267 S. लुक् - ववाजोत् । Nouns वज्यः । व्रजः परित्राट् ॥

Here end the Parasmaipadī roots whose final is j.

SUB-SECTION VII.

अथ टवर्गाध्यायः षाडान्ताः अनुदासेतः षट्, त्रिषत् ॥

The following 63 roots up to ✓ śāḍ are ātmanepadi, whose final is a lingual.

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दोषघोऽयम् । 'तापघः' इत्येके अट्टे । आनट्टे ॥

273. ✓ atṭa, To overpower, to injure. This root has a penultimate ष ṣ. It is अट्ट । Some say it has a penultimate त् t i.e. it is अत्त ॥

NOTE:—The root ✓ aṭ, whether the penultimate be ष or त् makes no difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the difference comes out. If it is ष penultimate, then in reduplicating this ष will not be reduplicated because of the prohibition नञ्ना &c. (VI. 1. 3. S. 2446), but टि, thus we have अट्टिट्ठित्ठे or आट्टिट्ठत् । If the penultimate be त् then we have अत्तित्ठित्ठे and अत्तित्ठत् ॥

अद्—अदृते । लिट्—आनट्ठे । लोट्—अदृताम् । लृट्—आदृत् । विधिलिङ्—
अदृतेत् । आशीर्लङ्—अदृत्तिषीष्ट । लुङ्—अ+अदृष्टि । लृङ्—आदृष्टिष्यत् । लिष्—अदृष्टयति
Aor. आदृष्टिष्यत् । But आदृष्टिष्यत् if the root is अद् । अन्—अदृष्टिष्यते । अतिदृष्टि
वति (Puruṣhākāra) अदृष्टिष्यते । Noun अदृष्टा ॥

वेष्ट २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. ✓ *veṣṭa*, to surround.

लट्—वेष्टते । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लिष्—वेष्टयति । Aor. अविवेष्ट
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). अन्—विवेष्टिष्यते । यङ्—वेष्टेत्स्यति । Yañ luk, वेवे-
ष्टीति or वेवेष्टि । d. वेवेष्टः । Imperfect. अववेष्ट् ॥

वेष्ट २७५ वेष्टायाम् । अववेष्टिष्ट ॥

275. ✓ *aveṣṭa*, to try.

लट्—वेष्टति । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लृङ्—अवेष्टिष्यत् ॥

गोष्ट २७६, लोष्ट २७७ संघाते । लुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ *goṣṭa*, 277 ✓ *loṣṭa* to assemble, collect.

लट्—गोष्टते । लोष्टते । लिट्—लुगोष्टे । लुलोष्टे । लुट्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ घलने । जघट्टे ॥

278. ✓ *ghaṭṭa*, to shake, stir about. It is Churādi also.

लट्—घट्टते । लिट्—जघट्टे । लृङ्—घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ *Sphuṭa*, To become visible. It is found in the Tuddādi also. It is
Pa^a-asmaipadi in the sense of viśarāpa : and it is Churādi in the sense of bhedana.

लट्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । लृङ्—स्फोटिता । लिष्—स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । अन्—पुस्फुटिष्यते or मुस्फोटिष्यते । यङ्—पुस्फुट्यते । Yañ luk पोस्फोटि ।
Imperfect अयोस्फोट । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अधि २८० गतौ । अंठते । आनट्ठे ॥

280. ✓ *aṭhi* to go, move.

लट्—अण्ठते । लिट्—आनट्ठे । लृङ्—अण्ठिता । लिष्—अण्ठयति । Aor आण्ठितम् ।
अन्—अण्ठिष्यते ॥

वधि २८१ एकचर्यायाम् । अवठे ॥

281. ✓ *vaṭhi*, To go alone.

लट्—अवठते । लिट्—अवठे । लृङ्—अवठिता । लिष्—अवठयति । Aor. अव-
वठत् । अन्—अवठिष्यते । यङ्—luk आवठतीति or आवठि । Imperative आवठि ।
Imperfect अववठत् ॥

मधि २८२, कधि २८३ शोके । शोक इह आधानम् । मण्ठते । कण्ठते ॥

282. ✓ *maṭhi*, 283 ✓ *kaṭhi*, to be anxious, Śoka here means anxiety,
regret. लट्—मण्ठते । कण्ठते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284. ✓ *mūṭhi*, to protect, लट्—मुण्ठते ।

हेठ २८५ विबाधायाम् । विबाधा नाशम् । निवेष्टे ॥

285. ✓ *heṭha*. To cause pain to. विबाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Paśmaipadi list also.

हट् - घेठते । लिट् - जिघेठे । लुट् - घेठिता । णिच् - घेठयति । Aor. ऋषीहठत्
कजिघेठत् ॥

एठ २८६ च । एठांचक्रे ॥

286. ✓ eṭha. It has the same meaning as घेठ । According to Svāmi and Kāśyapa it is always preceded by चि । But Maitreya and others give examples without चि ॥ लट् - घठते । लिट् - घठाञ्चक्रे । लुट् - घठिता । णिच् - घठयति । Aor. ऋ भठान हठित् । The shortening takes place prior to reduplication, सन् - घटिठिवते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्यते । जिहिण्यते ॥

287. ✓ hiḍi, To go, to disregard, slight. लट् - हिण्यते । लिट् - जिहिण्यते । लुट् - हिण्यता । णिच् - Aor. ऋ जिहिण्यत् । सन् - जिहिण्यिवते । यङ् - जेहिण्यते । Yaṁ luk जेहिण्यि । Imperfect ऋजेहिन् ॥

हुडि २८८ संघाते । जुहुषे ॥

288. ✓ huḍi, To collect. Kāśyapa says "The Aryas do not read this But the Drāvidas read it." लट् - जुहुषते । लिट् - जुहुषते । लुट् - जुहुषता ॥

कुडि २८९ दाहे । कुकुषे ॥

289. ✓ kuḍi, *to burn. लट् - कुण्डते । लिट् - कुकुषते । लुट् - कुण्डता । Nouns कुण्डः । कुण्डो । कुण्डा । कुण्डम् ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववयते ॥

290. ✓ vaḍi, 291 ✓ maḍi. To share out, distribute, divide. According to Svāmi the root maḍi being made a separate sūtra has other meanings also. But Nandi reads the sūtras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट् - ववयते । लिट् - ववयते । लुट् - ववयता । मययते । *Noun मययः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपासम्भय परिभाषणम् । वभषते ॥

292. ✓ bhaḍi. Deva says परिहासे । Svāmi and others say that paribhāshana means to proclaim, shout. According to Amarakośha, ridiculing one with censure is paribhāshana. लट् - मययते । लिट् - वभषते । Noun भविहः 'ambassador'.

पिडि २९३ संघाते । पिपिषे ॥

293. ✓ piḍi, to collect. लट् - पिपयते । लिट् - पिपिषते । Noun पिपिषः 'a boy.'

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्यभावश्च । मुण्डते ॥

294. ✓ muḍi. to rub over, to cleanse; to sink. लट् - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिंसनं च । तुण्डते ॥

295. ✓ tuḍi. To break, to kill. Toḍana means 'to split,' 'to injure' लट् - तुण्डते । Nouns तुण्डः । तुण्डलः । तुण्डभः ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'वरणे' रत्येके । वुण्डते ॥

296. ✓ huḍi, to choose. Varāṇa means selection. Maitreya says it means haraṇa also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhuḍi, bharāṇa 'to support'. लट् - वुण्डते । लिट् - वुण्डते ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चडि २९८ कोपे । पण्डते ॥

297. ✓ sphuḍi to open, expand. This root is not in the Siddhanta.

298. ✓ chaḍi, to grow angry.

चट - चण्डते । Nouns चण्डः । चण्डालः । चण्डी ॥

शडि २९९ वृजार्था संघाते च । शण्डते ॥

299. ✓ śaḍi to wound and to collect.

शट - शण्डते । Nouns शण्डः । शण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. ✓ taḍi to strike, to thresh.

तट - तण्डते । Nouns तण्डः । त्रितयडा । तण्डुलः ॥

पडि ३०१ । गतौ । पण्डते ॥

301. ✓ paḍi, to go, move.

पट - पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्डः । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ Kaḍi, to be intoxicated. कट - कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ khaḍi, to shurn. खट - खण्डते । Noun खण्डः ॥

हेडु ३०४, होडु ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ heḍri, 305 hoḍri. To disregard. Heḍri in the sense of vep̥ṭha-na is ghaṭṭādi. Hoḍri 'to go' is Paraśmaipadī.

Pre. - हेडते । होडते । Per. - जिहेडे । जुहोडे । I Fut. - जेडिता । Caus. - जेडयति । Aor. - जेडिहेडत् । Des. - जिहेडिहते । Inten. - जेहेडते । Yaṅ luk जेहेडि । Noun जोड ॥

बाडु ३०६ आप्लावये । बयादिः । आप्लाव्यमाप्लवः । बाडते ॥

306. ✓ bāḍri, to dive, emerge, to bathe. The root begins with *ba*.

Some read it with *ba* v. āplavya has the same meaning as āplāva i.e. bathing.

Pre. - बाडते ॥

द्राडु ३०७, ध्राडु ३०८ विशारणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ drāḍri, 308 ✓ dhrāḍri, to cut, to divide.

Pre. - द्राडते । ध्राडते ॥

शाडु ३०९ श्लाघायाम् ।

309. ✓ śāḍri, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root is शाड, the *ś* and *ṣ* being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शाळा 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the Atmanepadī roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अद्य आटवर्गान्तसमाप्तेः परस्मैपद्विनः ॥

Now all the lingual ending roots are Paraśmaipadī.

शौटु ३१० गर्वे । शौडति । शुशौट ॥

310. ✓ śauṭri. To be proud or haughty.

Pre. - शौडति । Per. - शुशौट । I Fut. - शौडिता । II Fut. - शौडिष्यति । Impera. - शौटतु । Imper. - अशौडतु । Pot. - शौडेत् । Bena. - शौड्यतु । Aor.

Con. अघोद्विषत् : Caus. - योद्वति : Aor. अघुयोद्वत्. Desi. - सुघोद्वति Int
विद्वति. Yān luk योयोद्वि । The reduplicate is first shortened and then gupated.
in योदीराय

यौट् ३११ चन्वे । योद्वति ॥

311. ✓ Youṭri 'to join together.' Pra. - योद्वति ॥

म्लेट् ३१२, म्रेट् ३१३, मेट् ३१४, चन्मादे । द्वितीयो ज्ञानः । टान्त-
मध्ये पाठस्त्वयैमाग्यीवाथतिवत् । चटति । मेडति ॥

312. ✓ Mleṭṭi, 313. ✓ Mreṭṭi 314. ✓ Meṭṭi 'to be mad. The se-
cond root म्लेट् ends in ङ, its being read here along with roots ending in ट्, is
because it has the same meaning as म्लेट्. Just as मरय was read with मारय ॥ This
root meṭṭi is not given in the Siddhānta.

Pra. - म्लेटति । मेडति ॥

कटे ३१५ वर्षावरणयोः ।

'चटे' ३१६ इत्येके । चकाट । चिवि 'यतो हलावेलेधोः' (२२८४) रति
चट्टो प्राप्तायाम् ॥

315. ✓ kṛte, 316 ✓ chate, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover.'

Pra. - कटति । चटति । Perf. - चकाट । चकाट । Aor अकटीत् । अकटीत् ॥
Nouns : - कटः । निकटः । कटिरम् 'leather' । कटुः 'bitter.' चाटुः flatterer, उटुः
चटुनः । चटनः ॥ The two roots are marked with an indicatory य and therefore in
forming their aorist, the following Sūtra B. 2299 applies in supersession of S
2284.

२२८६ । स् यन्तस्यणश्चमञ्जाणश्च्येद्विताम् । ७ । २ । ५ ॥

समचान्तस्य स्यादेव्यन्तस्य प्रथमरेद्वितश्च दृष्टिर्न स्याद्विहादी सिचि । अकटीत् ॥

2299. The Vṛiddhi of the vowel of the following stems does
not take place before the णट् augmented s-Acrist in the Parasmai-
pada ; namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots चण, स्वस्
and जाय, a stem formed with चि, the root शिव, and the roots having
an indicatory य in the Dhātupāṭha.

Note:—Thus चण, 'to catch' अचणीत्, स्वस्, 'to sound' अस्वसीत् । दुवस्, 'to vomit'
अवसीत् । व्यय, 'to expend' अव्ययीत् । चय 'to hurt' अचयीत् । चयस् 'to breathe'
अचयसीत् । जाय 'to be awake' अजागरीत् । जि, ऊन (ohuāni, 'to lose' ऊनयीत् । ईज् 'to
send' ईजयीत् ॥ शिव, अचवयीत् । यद्विताम्, रणे 'to cover' अरणीत् । कयो, अकयीत् ॥

Therefore there is no Vṛiddhi. Thus we have अकटीत् and अचटीत् ॥

अट ३१७, पट ३१८ गतौ । आट । आटतुः । आटुः । पपाट । पेटतुः ।

॥

317. ✓ Aṭa 318 ✓ paṭa 'to go, to wander, to roam.'

Pra. - अटति । Per. - आट । आटतुः । 3. P. आटुः । 1 Fut. - अटिता । II
Fut. - अटिष्यति । Impera. - अटतु । Imper. - आटतु - Pot. - अटेतु । Bene. -
अटेतु । Aor. मा मचाम् अटोत् । Pre अटति । Per. - पपाट । पेटतुः । पेटुः । Aor

अवादीत् or अवादीत् । Caus. पाठयति । Aorist अवादीत् । Desi. - पिपटिषति । Intens. पाठयते । Yāh luk पाठयति or पाठयति । Nouns : - पटुः । पटीरः । पाठकम् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । रराट ॥

319. ✓ rāṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud.'

Pre. - रटति । Per. - रराट । Nouns - परिराटकः (III. 2. 142 S. 3122).

परिराटो with the affix चित्नु of III. 2. 142.

लट ३१० लाल्ये । ललाट ॥

320. ✓ Lāṭa 'to act like a child, to prattle.'

Pre. - लटति । Per. - ललाट । Nouns लद्धा । लाटः ॥

शट ३११ रुजा विशरणा गत्यवसादने । शशाट ॥

321. ✓ Śaṭa, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected.'

Pie. - शटति । Perf. - शशाट । Nouns शाटकः । शाटो ।

वट ३२२ वेष्टने । वषाट । वषटतुः । वषटुः । वषटिष्य ॥

322. ✓ Vaṭa, 'To surround.'

Pre. - वटति । Per. - वषाट । वषटतुः । 3 P. वषटुः । वषटिष्य । I Fut. - वटिता । II Fut - वटिष्यति । Sub. - वाटिष्यत् । वटाति । Impera. - वटतु । Imper. - वषटतु । Pot. - वटेत् । Bone - वट्यात् । Aor - अवाटीत् । अवटीत् । Cond. - अवटिष्यत् । Pass - वट्यते । Caus. - वाटयति । Desi. - विवटिषति । Inten. - विवट्यते ॥

Pre. Part. Parasmai - वटन् । Per. Part. Parasmai - वषटवान् । Past Part. Pass. वटितः । Past Part. Act. - वटितवान् । Fut. Part. - वटिष्यन् । Ger. - वटित्वा । Infinitive. वटितुम् । Adj. वाट्य । In the Perfect there is no *y* or elision of reduplicate because the root begins with *v* and so VI. 4. 126 S. 2263 applies. Noun: वटिभः (V. 2. 139 s. 1945) वटकः with the affix कन् । From which we get वटकिन् by कन् under V. 2. 82. S. 1882 (vart.)

किट ३२३, खिट ३२४ त्रासे । केटति । खेटति ॥

323. ✓ kiṭa, 324 ✓ khiṭa, to fear, to frighten. Note:—trāse here means to cause fear.

Pre. - केटति खेटति । Per - चिकेट चिखेट । Fut. केटिता । खेटिता । Fut. - केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera - केटतु खेटतु । Imper - अकेटत् । अखेटत् । Pot - केटेत् । खेटेत् । Bone - कित्यात् । खित्यात् । Aor. - अकेटीत् । अखेटीत् । Condi. - अकेटिष्यात् । अखेडिष्यत् । Pass - कित्यते । खित्यते । Caus. - केटयति । खेटयति । Desi. - चिकेटिषति and चिखेटिषति or चिकिटिषति and चिखिटिषति । Inten. के कित्यते के खित्यते । Pre. Part. Parasmai केटन् खेटन् । Per. Part. Parasmai चिकिटवान् चिखिटवान् । Past Part. Pass. कित्तः । खिटितः । Past Part. Act. कटितवान् खटितवान् । Fut. Part. केटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger. केटित्वा । खिटित्वा । Infini. केटितुम् । खेटितुम् । Adj. केटितव्यः । खेटितव्यः । Adj. केटनीयः । खेटनीयः । केट्यः ॥ Noun ; खेटः by घञ् affix. The ✓ किट. occurs further on as No 341 but the meaning is different.

शिट ३२५, शिट ३२६ अनादरे । शेडति । शिषेट । सेडति । शिषेट ॥

325. śiṭa, 326. ✓ shiṭa To slight, despise, disregard.

Pre. वेदति, वेदति । Per. विवेद, विवेद । I Fut. वेदित्वा, वेदित्वा । Aor. अववेदीत्,
 I Caus. वेदयेति, वेदयति । Aorist अववेदीत् । Desi. विवेदयति । विवेदि-
 The 'व' is not changed to व because of the restriction of VIII. 3, 61, 8,
 Inten. वेदयत्यते । वेदयत्यते ॥

जट, ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhata, to clot, become twisted or matted together as hair.

Pre. जडति, जडति । Per. 3. S. जकाट, जकाट 3. D. जटतु, जकटतुः । I Fut. जडिता, जडिता । Aor. जकाटीत्, जकटीत् । जकाडीत्, जकडीत् । Caus. जाडयति । Desi. जिजडयति । Nouns :—जडा, जडातुः, जडितुः ॥

भट ३२६ भृतौ ।

329. ✓ Bhaṭa, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghaṭādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भडति । Per. जभाड । I Fut. भडिता । Aor. जभाडीत्, जभडीत् । Caus. भाटयति । Desi. जिभडयति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. ✓ Taṭa, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. तताट । I Fut. तडिता । Aor. जताडीत्, जतडीत् । Nouns :—तटी । तटिनौ ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. ✓ Khaṭa, to desire, wish.

Pre. खटति । Per. चकाट । I Fut. खटिता । Aor. चकाटीत् or चकटीत् । Caus. काटयति । Desi. चिखटयति । Inten. चिखटयते । Noun : खट्वा ॥

णट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with ण so that we have णटयति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churādi class.

Per. नटति । Per. ननाट । I Fut. नडिता । Aorist ननाटीत्, ननटीत् । Caus. नाडयति or नटयति । Desi. निनडयति । Inten. नानटयते । Nouns : नटी, नाटन ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. ✓ Piṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेडति । Per. विवेड । I Fut. पेडिता । Aorist अववेदीत् । Caus. पेडयति । Aorist अववेदीत् । Desi. विवेडयति or विविडयति । Inten. पेडयत्यते । Nouns, पिडक, पिडाक । Gerund : पिडित्वा or वेडित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. ✓ Haṭa, to shine, be bright.

Pre. हटति । Per. जहाड । I Fut. हडिता । Aorist जहाडीत् or जहाडीत् । Caus. हाडयति । Desi. जिहडयति । Inten. जाहडयते । Noun हाटन 'gold.'

शट ३३५ अवयवे ।

335. ✓ Shaṭa, to form a part.

Pre. ऋटति । Perf. ऋषाट । ऋटतुः । I Fut. ऋटिता । Aorist ऋषाटीत्, ऋषाटीत् । Caus. ऋषाटयति । Aorist ऋषाटीषत् । Desi. ऋषाटिषति (The ऋ is not changed to ष because of VIII. 3. 61 S. 2627). Inten. ऋषाट्यते । Noun: ऋषाट् ॥

सुट ३३६ (लुट, लृट) विषोऽने । ङात्तोऽयम् इत्येके ॥

336. ✓ Luṭa, to suffer pain. Some say this root ends in लृ । Others make it end in ल, as in Māgha लोखद भुजाकारमुत्पन्नरङ्गम् । This is found in the Divādi class also.

Pre. लोटति । Perf. लुषोऽट । I Fut. लोटिता । Aorist लषोटीत् । Caus. लोषाटयति । Aorist लषुलुषाटत् or लषुलोषाटत् । Desi. लुषोऽटिषति or लुषुटिषति । Inten. लोषाट्यते । Past. Part. Pass. लुटितः । Past Part. Act. लुटितवान् । Ger. लोषाटिष्या or लुषाटिष्या ॥

चिट ३३७ परमेत्ये ।

337. ✓ Chiṭa, to send forth or out.

Pre. चेटति । Per. चिषेट । चिचिटतुः । चिचिटुः । I Fut. चेटिता । Aorist चषेटीत् । चषेटीष्यात् । चषेटीषुः । Caus. चेटयति । Desi. चिषेटीषति or चिषेटीषति । Inten. चेटिष्यते । यङ् लुङ्, चेषिटीति or चेषेडि । Gerund चेटिष्या or चिटिष्या । Noun: चेटो ॥

चिट ३३८ शब्दे ।

338. ✓ Viṭa to sound.

Pre. चेटति । Per. विषेट, विचिटतुः, विचिटुः । I Fut. चेटिता । Aor. चषेटीत् । Caus. चेटयति । Desi. विषेटीषति or विचिटिषति । Inten. चेटिष्यते । यङ् लुङ्, चेषिटीति or चेषेडि । Gerund चेटिष्या or चिटिष्या । Noun: चिटः, चिटयः ॥

चिट (चिट) ३३९ अङ्गोऽथ । अथादिः । हि इत्येके ॥

339. ✓ Bṛa, (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to address harshly,)

Pre. चेटति, चेटति । Per. चिषेट, चिषिट, चिचिटतु चिचिटुः । चिचिटुः चिचिटुः, I Fut. चेटिता । Aor.-चषेटीत्, चषेटीष्यात् । Caus. चेटयतु, चेटयतु । Desi. चिषेटीषति । चिषेटीषति, चिचिटिषति । Inten. चेटिष्यते, चेटिष्यते. यङ् लुङ्, चेषिटीति, चेषेडि ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । कटति । कटति । ईकारः 'स्वदितो निष्ठायास्' (३०३९) इतीयिनबंधार्थः । केचित्तु रदितं मत्वा नुमि क्ते कटतीत्यादि वदन्ति । अन्ते च 'इ' 'ई' इति प्रसिद्धम् । अग्निति । इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययिष-इयेष । इयाय-इयय । दीर्घस्य तु 'इषादेर्य'- (२९६७) इत्यादि अयांङकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340. ✓ Iṭa, 341 ✓ Kiṭa, 342 ✓ Kṛṭi, to go. The indicatory long ई in कटी shows that the Sūtra VII. 2. 14. S. 3039 applies, and so no वृट्, augment is added in the Nishṭhā. Some take this root as ending in short इ, therefore they insert a nasal, and conjugate it as अण्डति । They analyse कटी as made up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated ; कटति, इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms कषाटिष्यात् &c. (II. 1. 36, S. 2237).

Pre. इटति । Per. इषेट, ईटतुः, ईटुः-इषेडिष । I Fut. इटिता । Aor. ईषीत् । Caus. इटयति । Aor.-इषिषाटत्, as सामवागिषिषाटत् । Desi. इषिषाटिषति ॥

341. ✓ *Kiṭa*, Pre. क्कटति । Per. क्किते । I Fut. क्कटिता । Aor. क्कटोत् ।
Caus. क्कटयति । Desi. क्किटयति । Inten. क्किटयते । Yāh luk क्किटोति or क्किटि ।
Ger. क्किटत्वा or क्किटयत्वा । Noun : क्किटिः ॥

342. ✓ *Kaṭi*, Pre. क्कटति । Per. क्कटयत् । I Fut. क्कटिता । Aor. क्कटोत्
or क्कटोत् । Caus. क्कटयति । Desi. क्कटयति । Inten. क्कटयते । Yāh luk
क्कटोत् or क्कटि । Noun क्कटकः ॥

343. B. ✓ *Kati*, Pre. क्कटति । Ger. क्कटित्वा or क्कटयत्वा । Part. क्कटयाम् ॥

इ ३४२ क। गति ।

342. A ✓ *i*, to go.

Pre. क्कयति । Per. क्कयय, क्कयत्, क्कयुः, क्कययिष or क्कयेष (VII. 2. 63. S. 2296)
क्कयुः, क्कय, क्कयय or क्कयय, क्कयिष, क्कयिषम् । I Fut. क्कया । II Fut. क्कयाति । Impera.
क्कयतु । Imper. क्कयत । Pote. क्कयेत् । Beus. क्कयात् (VII. 4. 25. S. 2298.)
Aor. क्कयेत्, (क्क+ययोत्) क्कयात्, क्कयुः, क्कयोः, क्कयम्, क्कय, क्कयम् । Cor. क्कयत् ।
Pass. क्कयते । Caus. क्कययति । Aor. क्क+क्कयिषत् । Desi. क्कययति (VI. 4. 16. S.
2614) Past Part. क्कयत्, क्कयाम् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343. ✓ *Hetha*, to be wicked ; (to vex ; to trouble ; to strike ; to be born ; to
purify ; to cause prosperity.)

Pre. क्कठति । It is not given here in the Siddhānta. See No. 285.

मडि ३४४ मूषायाम् ।

344. ✓ *Maḍi*, to adorn, to decorate.

Pre. म्मडति । Per. म्मडय, म्मडयत्, म्मडयुः । I Fut. म्मडिता । Aor. म्म-
डोत्, म्मडयिषत् । Caus. म्मडयति । Aor. म्मडयत्, Desi. म्मडयति ।
Inten. म्मडयते । यक्कुम् । म्मडयति or म्मडयिषत् । Noun : म्मडनः ॥

कुडि (कुडि) ३४५ क्कलये । कुडति । कुडत रति तु दादे गतम् ॥

345. ✓ *Kuḍi*, (kuḍi). to agitate, to mutilate. When it means 'to burn'
it is *Atmanepadi*, already mentioned ; see root 249

Pre. कुडति । Per. कुडय, कुडयत् । I Fut. कुडिता । Aorist क्कुडोत्, क्कुडित्वा ।
Caus. कुडयति । Desi. कुडयति । Inten. कुडयते । कुडयति or कुडयिषत् ॥

मुड (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346. ✓ *Muṣa*, to crush ; break ; grind ; powder ; to kill. *Dhanapāla*
gives it as मुड, *Sākatāyana* reads it as पुड ; *Kāshiraswāmi* reads them as मुडि । पुडि ॥

Pre. मोडति । Per. मुमेड । I Fut. मोडिता । Desi. मुमुडितति or मुमेडि-
ति । Ger. मुडित्वा or मोडित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुड or चुडि) ३४७ अल्पीभावे ।

347. ✓ *Chuḍi*, (to cut off ; to divide) ; to become small ; to be dimi-
nished ; *Durga* reads it as चुड, our author as चुडि ॥

Pre.-चुडति or चुडति ॥

मुडि ३४८ क्कयते । मुडति । 'पुडि च' इत्येके । पुडति ॥

348. ✓ *Muḍi*, (also puḍi and ṣuḍi) to shave ; to shear, to crush ; to
sink. *Maitreya* says 'Some say the root is पुडि' In some *Dhātukoshas* it is given
as मुडि क्कययप्रमर्दनेः । Pre. मुडति, पुडति । Noun : मुडय, मुडयः, मुडयिषः ॥

इडि ३४६, लुडि ३५० स्तोत्रे । वंडति । कुंडति । 'वडि, लुडि' इत्येके 'वडि लुडि' इत्यपरे ॥

349. ✓ Ruṭi, 350. ✓ Luṭi, to rob, to steal. Śākaṭyana reads these as ending in ड ॥ According to Kshīraswāmi these are इडि and लुडि ॥

Pre. वंडति ; कुंडति । Per. वंडट, लुडुण्ड । I Fut. वंडिता लुडितम् ; Aorist वडणीत् । वलुडणीत् । Caus. वंडयति, लुडयति । Desi. वंडयति । लुडयति । Inten. लोडयति रोडयति । यङ् लुङ् रोडयतीति or रोडयिद् । Nouns : वडनी । लुडनी ॥

वडि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ Vaji, to divide; to share. This is not found here in the Siddhanta. Pre. वंडति ॥

स्फुटि ३५२ विहारणे । ररित्स्वावह्वा । वस्फुटत् - वस्फोटीत् । स्फुटि इत्यपि केचित् । ररित्स्वाचुम् । स्फुण्टति ॥

352. ✓ Sphuṭi, to burst or split open; to break forth.

Pre. वस्फोटीत् or स्फुण्टति वस्फोटीति । Per. वस्फोटी (ट) । I Fut. स्फोटि(ति)ता । Aorist वस्फुटत् or वस्फोटीत् । Desi. वस्फुटि (टि) वति or वस्फोटी (टि) वति । Ger. वस्फुटिस्वा or वस्फोटिस्वा । As this root has an indicatory वृ, the Aorist is formed optionally by adding वङ् (III. 1. 57). Thus वस्फुटव् or वस्फोटीत् । Some read the root as वस्फुटि and therefore it takes the वुङ् augment. As वलुडयति । Mādhava gives it as वस्फुटि । Chandra reads वस्फुट । Its Aorist is not formed in वङ् । Kshīraswāmi and Kāśyapa give three roots वस्फट, वस्फुडि and वस्फुटि ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पठतुः । पठिथ । वपटीत् - वपाटीत् ॥

353. ✓ Paṭha, to read or repeat aloud, recite; to study ;

Pre. पठति । Per. वपाठ, पठतुः, पठुः, पठिथ । I Fut. वडिता । Aorist. वपटीत् or वपाटीत् । वपाठिष्यत् । Caus. पठावति । Desi. विपठिवति । Inten. वापठयते । वस्फुटत् । वापटीति or वापडि ॥

वठ ३५४ स्तौल्ये । वठतुः । वठिथ ॥

354. ✓ Vāṭha, to be strong or powerful ; to be fat. When it means eka-chaṛyā, it is ātmanepadi. See No. 281. That root is वठ ॥

Pre. वठति । Per. ववाठ, वठतुः, वठुः, वठिथ । I Fut. वडिता । Aorist ववाठीत्, वठणीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठिवति । Inten. वावठयते । वठुण्व, वावठीति or वावडि ।

मठ ३५५ मद्यनिवासयोः ।

355. ✓ Maṭha, to be intoxicated ; to dwell ; (to go).

Pre. मठति । Per. ममाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I Fut. मडिता । Aor. ममाठीत् or ममठीत् । Caus. माठयति । Desi. निमठिवति । Inten. मावठयते ॥

कठ ३५६ कूचकजीवने ।

356. ✓ Kāṭha, to live in distress.

Pre. कठति । Per. ककाठ, कठतुः, कठुः । I Fut. कडिता । Aorist ककाठीत्, कठणीत् । Caus. काठयति । Desi. विवठिवति । Inten. वावठयते । कठुण्व, ककाठीति, काकडि । Noun कठः, कठिनम्, कठोरं ॥

रठ ३५७ परिभाषणे । रठ इत्येके ॥

357. ✓ Raṭ a, to speak. Some give it as ✓ rāṭha.

Pre. रडति । Per. रराड, रेडतुः, रेडुः, रेडिष । I Fut. रेडिता । Aorist. जराडीत्, जराडीत् । Caus. राडयति । Desi. रिरडिषति । Inten. राडयते । Yāh luk राडोति । राडि ।

कठ ३५८ प्लुतिशब्दयोः । बलात्कारे इत्येके । कठति । कडाड ॥

358. ✓ Hatha, to leap ; to be wicked ; to oppress ; to bind to a post.

Pre. कठति । Per. कडाड, कडतुः, कडुः । I Fut. कठिता । Aorist. कडाडोत्, कडाडोत् । Caus. कठयति । Desi. किरडिषति । Inten. कठयते । यङ्, लुङ्, कडाडोति or कडाडि । Some say it means to oppress.

कठ ३५९, कठ ३६०, कठ ३६१, उपधाते । कठति । कठ इत्येके । कठति । कडांचकार ॥

359. ✓ Rūṭha, 360. ✓ Lūṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike. Some read कठ with a long ऊ and conjugate it as कठति &c.

Pre. रोडति । Per. ररोड । I Fut. रोडिता । Aorist. जरोडीत् । Caus. रोडयति । Desi. ररोडिषति । Inten. रोडयते । Yāh luk, रोडोति or ररोडिड ।

360. ✓ Lūṭha, this root is found in the Tūḍādi also.

Pre. लोडति । Per. लूडोड । I Fut. लोडिता । Aorist. जलोडीत् ॥

361. ✓ Uṭha, Pre. लोडति । Per. उडोड, उडतुः । I Fut. लोडिता । Aorist. लोडीत् । Caus. लोडयति । Desi. उडिडिषति ॥

361.A ✓ ūṭha. Pre. उडति । Per. उडां चकार । I Fut. उडिता । Aorist. उडयति । Caus. उडयति Desi. उडिडिषति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंज्ञानयोः ।

362. ✓ Piṭha, to hurt ; to feel pain.

Pre. पेडति । Per. पिपेड, पिपिडतुः । I Fut. पेडिता । Aorist. जपेडीत्, जपेडिड । Caus. पेडयति । Desi. पिपेडिषति । Inten. पेडयते । यङ्, लुङ्, पेपिडीति, पेपेडि । Nouns पोटम् with यङ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539.

शठ ३६३ कैतवे च ।

363. ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शडाड, शेटतुः, शेटुः । I Fut. शठिता । Aorist. जशाडोत्, जशाडोत् । Caus. शठयति । Desi. शिरडिषति । Inten. शठयते । यङ्, लुङ्, शाशडीति याशडि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । शोडति । शुठि इति स्वामी । शुङ्ठति ॥

364. ✓ Sūṭha, to be impeded or hindered.

Pre. शोडति, शुठति । Per. शुडोड । शुडतुः । I Fut. शोडिता, शुण्डिता । Aorist. जशोडीत्, जशुण्डोत् । Caus. शोडयति शुण्डयति । Desi. शुडोडिषति, शुण्डिषति । Inten.—शोडयते, शोडयते ॥

कुठि ३६५ च । कुङ्ठति ॥

365. ✓ Kūṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre. कुङ्ठति । Per. कुडुड, कुडुडतुः । I Fut. कुङ्ठिता । Aorist. जकुडोत् । Caus. कुङ्ठयति । Desi. कुडुडिषति । Inten. कुङ्ठयते । यङ्, लुङ्, कुकुडोति । कुकुडि ।

कुठि ३६६ आकस्वे प्रतिघाते च ।

366. ✓ Lūṭhi, to be lacy ; to strike. Pre. कुडति ॥

सुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Sūthi, to become dry. Pre. सुवर्तति । Nouns सुवर्तः । सुवर्ती ॥

रुठि ३६८, सुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Rūthi, 369. ✓ Luṭhi, to go.

Pre. रुंठति ; सुंठति । Per. रुवठ । सुवुवठ । I Fut. रुविठना, सुविठना । Aorist. रुवठेत्, सुवुवठेत् । Caus. रुवठयति, सुवुवठयति । Desi. रुवठिषति, सुवुवठिषति । Inten. रुवठयते, सुवुवठयते । यङ् लुक् । रुवठेति, सुवुवठेति ॥

बुड्ड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । बुडुति । बुवुड् ॥

370. ✓ Bhudda, to dally ; to sport, to hint one's meaning. Bhāva karapa means 'to express or hint one's meaning.'

Pre. बुडुति ; । Per. बुवुड् । I Fut. बुडुति । Aorist बुवुडुति । Caus. बुवुडयति । The aorist will be बुवुडुति । Desi. बुवुडुषति । Inten. बुवुडयते । यङ् लुक् । बुवुडुति । बुवुडुति । The Imperfect will be बुवुडुति । The root has व् as penultimate, which appears now as त्, when the final is elided by VIII. 2, 23 S. 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अडुति । आनड् ॥

371. ✓ Aḍḍa, to join ; to attack ; to argue, to apply closely, to be devoted.

Pre. अडुति । Per. आनड्, आनडुत्, आनडुः । I Fut. अडुति । Aorist आडुति । Caus. अडुयति । Aorist आडुति । Desi. अडुषति (the व् is not reduplicated because of VI. 1. 3. S. 2446).

कड्ड ३७२ कार्करये । कडुति । कुहादयस्त्रयो दोषधाः । तेन क्रियि ।

कुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kaḍḍa, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre. कडुति । Per. कडु । I Fut. कडुति । Aorist. कडुति । Caus. कडुयति । Desi. कडुषति । Inten. कडुयते, यङ् लुक् । कडुति or कडुति । कडुति ॥

Noun :—कडुत् compound of कत् + कडम् ॥ The three roots बुड्ड, कड्ड and कड्ड have a व् as penultimate. Therefore with the affix क्रिय् the forms would be बुत्, कत् and कत् respectively.

क्रिड् ३७३ विहारे । चिक्रीड ॥

373. ✓ Kridri, to play ; to amuse oneself.

Pre. क्रिडति । Per. चिक्रीड, चिक्रीडुः । I Fut. क्रिडति । Aorist. क्रिडेत् । Caus. क्रिडयति । Desi. चिक्रीडिषति । Inten. क्रिडयते, यङ् लुक् । क्रिडेति । क्रिडेति । Aorist क्रिडेत् ॥

तुड् (तूड्) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूड् इत्येके ॥

374. ✓ Tudri, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तुडति । Per. तुतोड or तुतुड । I Fut. तोडति, तुडति । Aorist तोडेत्, तुडेत् । Caus. तोडयति, तुडयति । Desi. तोडिषति, तुडिषति । Inten. तोडयते, तुडयते । यङ् लुक् । तोडेति or तोडेति ॥

हुड् ३७५, हुड् दोड ३७६ गतौ । हुयात्-हुयात्-दोयात् ॥

375. ✓ Hāḍri, 376. A. ✓ Hōḍri, 376. ✓ Hōḍri, to go.

Pre. वृद्धति । Per. लुद्ध । I Fut. वृद्धता । Bene. वृद्धात् । Aorist. वृद्धीत् Caus. वृद्धयति । Desi. लुद्धति । Inten. लोद्धते । Yañ luk लोद्धति or लोद्धति ॥

375A. ✓ Hudri. Pre. होदति । Per. लुहोड । I Fut. होदता । Bene. हुद्यात् । Aorist वृहोदीत् । Caus. होदयति । Aorist वृहोदत् ॥

376. ✓ Hodri. Pre. होदति । Bene. होद्यात् ॥

376A. ✓ Handri. 376B. ✓ Kādri. These are not in the Siddhānta.

रोद्ध (रोद्ध) ३७७ अनादरे ।

377. ✓ Raudri, to despise. Pre. - रोदति, रोदति ॥

रोद्ध ३७८, लोद्ध ३७९ उन्मादे ।

378. ✓ Rudri, 379. ✓ Ludri, to be foolish or mad. Pre.-रोदति ; लोदति ॥

अच्छेद० उद्यमे । अदति । आड । आडतुः । आडुः ॥

380. ✓ Aḍa, to try ; to exert.

Pre. अदति । Per. आड आडतुः, आडुः । I Fut. अडिता । Aorist. आडोत्, आडि-
ष्टाम्, आडितुः । Caus. आडयति । Desi. अदतिवति ॥

Noun अडः 'the sting or tail of a scorpion.' Hence 'sharp.' अडः 'speci-
ally sharp' The son of Vyāḍa is व्याडिः ॥

अड ३८१ विज्ञासे । लदति । इत्योर्लरोश्चैकस्वर्याल्लततीति स्वा-
म्यादयः ॥

381. ✓ Lāḍa, to dally ; to sport ; to play. This is Ghaṭṭi also.

Pre. लदति । Per. ललाड । I Fut लडिता । Aorist. ललाडीत्, ललडीत् । Caus.
ललदयति । Desi लिलदिवति । Inten लालद्यते । यडलुक् - लुलङीति । लालङि ॥

According to Kshiraswāmi and others, the ल and ल being interchangeable
and so also ल and र we have the from लवति &c also.

लल ३८२ ईप्सायाम् ।

382. ✓ Lala, (to play ; to sport ; to dally.), to desire. This root is found
in the Shiddhānta Kaumdi, in the sense of 'to desire'. Mādhava says under
ललः "Some read लला ipsāyām after it. Kshiraswāmi and Purushakāra do not ap-
prove it as a separate root.

Pre. ललति । Caus. ललयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कदति । 'कडि' इत्येके । कदति ॥

383. ✓ Kaḍa, to be proud.

Pre. कदति ; कदयति । Per. ककाड, ककयड । I Fut. कडिता, कडिडता । Aorist.
ककाडीत्, ककडीत्, ककयडीत् । Caus. कडयति, कदयति । Desi. किकडिवति । किकडिवति ।
Inten. काकद्यते । काकयडीति, काकयिड । Kshiraswāmi reads it as कडि and says
'according to Dārga it is कडे' This root is found in the Tuddāli also VI, 86. The
root कडि is ātmanepadi also, I 302.

गडि ३८४ कदनैकदेशे । गदति । रति ठवर्गीयान्ताः ॥

384. ✓ Gaḍi 'to cheek' (?)

Pre. गदति । Per. कनयड, कनयडतुः, कनयडुः । I Fut. गडिता । Aorist. कनयडीत्
कनयिडतुः, कनयिडतुः । Caus. गदयति । Desi. कनयिडवति । Inten. काकद्यते । Noun

नवः 'sheek.' According to some the last five roots (including gādā) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class.

अथ यवर्गीबाहताः । तच्चानुदासेतः स्तोभस्य न्ताश्चनुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty-four up to ✓ Stubha are anudāttet.

**तिप् ३८५, तेप् ३८६, छिप् ३८७, छेप् ३८८ चर्याप्या । चावी-
ऽनुदासः । क्षीरस्वामी स्वयं सेदिति वधाम । तेपते । तितिपे । त्रादिनियमादि ।
तितिपिपे । तेप्ता तेपस्यते ॥**

The first of these roots is anudātta also and hence चमिद् । Kāhiraśvāmi mistook it as सेद् ॥

Thus Pre : तेपते । Per. तितिपे । Though this is aniṭ, yet in the Second and First Person चद् would be added by the rule of kṛyādi (VII. 2. 13, S. 2293) therefore, we have तितिपिपे and तितिपिपे ८०. The First Future is तेप्ता । The Second Future is तेपस्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies: -

२३०० । लिङ्सिच्चावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

इच्छमीपाछलः यदी भवादी लिङात्मनेपदपरः सिच्चेवेति क्तिता लः । लिङ्वाङ् गुणः । तिप् छीष्ट । तिप् छीवास्ताम् । तिप् छीरन् । लुङि भलो भलि (२२८९) इति छलोपः । चतिप् । चतिप् छाताम् । चतिप् छत । तेपते । तितेपे । तिच्छेपे । तिच्छिपाते । तिच्छिचिरे । तिच्छेपे । तिच्छेपाते । तिच्छेचिरे ॥

2300. After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *iṭ* pratyāhāra, the substitutes of *liṅ* (III. 3. 161) and *sich* (III. 1. 44) when they begin with a consonant of *jhal* pratyāhāra, are *liṭ*, when the *ātmanepada* affixes follow.

NOTE: - The sūtra consists of two words लिङ्सिच्ची and आत्मनेपदेषु, literally meaning "the affixes *liṭ* and *sich* in the *Atmanepada*." The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sūtras, to complete the sense. The *anuvṛtti* of the word सन्, that began with sūtra, I. 2. 8, does not extend further. भिच्छीष्ट 'may he break' and भुच्छीष्ट 'may he know.' चमिन् 'he broke, चमुषी 'he knew.'

Thus the root तिप् ends with a simple consonant, is preceded by च a letter of *iṭ* pratyāhāra; after this root the *jhalādi* affix छीष्ट of the Benedictive in the *Atmanepada* is treated like चिन्; therefore there is no guṇa substitution of the vowel of the root before this affix. तिप् + छीष्ट = तिप्, छीष्ट ॥

So also तिप् छीवास्ताम्, तिप् छीरन् ॥

Similarly in the Aorist we have च + तिप् + चिप् + त, the च of the Aorist being elided by VIII. 2. 26, S. 2281 = चतिप् । चतिप् छाताम् । चतिप् छत ॥

385. ✓ Tipri, to sprinkle. This root is aniṭ as it is included in the list of aniṭ roots.

Pre. तेपते । Per. तितिपे । तितिपिपे । तितिपिपे । I Fut. तेप्ता । II Fut. तेपस्यते । Imp. तेपताम् । Imperf. चतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तिप्छीष्ट, तिप्छीवास्ताम्, तिप्छीरन् ।

Aorist. कतिपय, कतिपयताम्, कतिपयतः । Caus. सेवयति । Aorist. कतिपयत् । Desi. तितिपयते । Inten. तेतिप्यते । Yāh luk. तेतिपीति or तेतेपि ॥

386. ✓Təpri. Pre. सेवते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Imp. सेवताम् । Imper. असेव । Pote. सेवेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. असेपिष्ट । Caus. सेवयते । Desi. तितेपिष्यते । Inten. तेतिप्यते । यङ्लुक्: तेतेपीति or तेतेपि ॥

387. ✓Shtipri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टिपे । तिष्टिपाते । तिष्टिपिरे । I Fut. स्तेपिता । Imperative स्तेपताम् Imper. । अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेपयते । Desi. तिस्तेपिष्यते or तिस्तिपिष्यते । The स is not changed to ष (see VIII. 3. 61 S 26.7) . Inten. स्तेष्टिप्यते । यङ्लुक्: स्तेष्टिपीति or स्तेष्टिपि । Ger. स्तिपित्वा or स्तिपित्वा ॥

388. ✓Shtəpri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टेपे । I Fut. स्तेपिता । II Fut. स्तेपिष्यते । Imperative. स्तेपताम् । Imper. अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेपयते । Desi. तिस्तेपिष्यते । Inten. स्तेष्टिप्यते ॥

तेपु ३८६ कस्पने च ।

389. ✓Təpri, to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle.

Pre. तेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Impera. तेपताम् । Imper. अतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. अतेपिष्ट । Condi. अतेपिष्यत । Caus. तेपयते । Desi. तितेपिष्यते । Inten. तेतेप्यते ॥

ग्लेपु ३९० दैन्ये । ग्लेपते ॥

390. ✓Gləpri, to be poor. Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist. अग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेपयते । Desi. जिग्लेपयते । Inten. ग्लेपिष्यते ।

टुवेपु ३९१ कस्पने । वेपते ॥

391. ✓Tuvepri, to shake, to tremble. •

Pre. वेपते । Per. विवेपे । I Fut. वेपिता । Aorist. अवेपिष्ट । Caus. वेपयति (The Causative is Harasmaipadi because the verb has the sense of motion I. 3. 87. S. 2753) . Desi. विवेपिष्यते । Inten. वेवेप्यते ॥

Nouns. वेपयु: 'trembling,' (III. 3. 89 S. 3267 because of टु) । विपिनम् (Up. II. 52), वेपनः (with युच् III. 2. 148 S. 3128).

**केपु ३९२ गोपु ३९३, ग्लेपु ३९४ च । चात्कम्पने गतो च । सूचविभा-
रलोत्रित स्वामी । मेवेयस्तु चकारमन्तरेण पठित्वा कम्पन इत्यपेक्षत इत्याह । ग्ले-
कार्थभेदात्पुनः पाठः ॥**

• 392. ✓Kepri, 393. ✓Gəpri, 394. ✓Gləpri, to tremble, and to move. By the force of च, both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga-vibhāga according to Swāmi. According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with ✓वेप, but they are not done, because traditionally they are read separately. The ✓Gləp is repeated because it has a different meaning here.

Pre. केपते । Per. विवेपे । I Fut. केपिता । Bene. केपिषीष्ट । Aorist. अकेपिष्ट । Caus. केपयति (I. 3. 87 S. 2753) Desi. विवेपिष्यते । Inten. वेवेप्यते ॥

393. ✓Gəpri. Pre. गेपते । Per. जिगेपे । I Fut. गेपिता । Bene. गेपिषीष्ट । Aorist. अगेपिष्ट । Caus. गेपयति । Desi. जिगेपिष्यते । Inten. गेपिष्यते ॥

394. ✓ Glepṛi. Pre. ग्लेपते । Per. ग्लिमेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist—ग्लेपिष्यत् । Caus. ग्लेपयति । Desi. ग्लिमेपियते । Inten. ग्लेमेप्यते ॥

मेषु ३६५, रेपु ३६६, लेपु ३९७, वेपु ३९८ गतौ ।

395. ✓ Meṛṇi, to move. According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon.' The reading of Kāhiraśvāmī is meṛṇi, reṇṇi, leṇṇigatau. But Maitreya reads it as meṛṇileṇṇi sevane ; reṇṇi plavagatau. Some texts have वेपु and वेपु ॥

Pre. मेपते । Per. मिमेपे । I Fut. मेपिता । Bene. मेपिषीष्ट । Aorist ममेपिष्यत् । Caus. मेपयति । Desi. मिमेपियते । Inten. मेमिप्यते ॥

396. ✓ Reṇṇi, to go. According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre. रेपते । Per. रिरेपे । I Fut. रेपिता । Bene. रेपिषीष्ट । Aorist रेपिष्यत् । Caus. रेपयति । Desi. रिरेपियते । Inten. रेरेप्यते ॥

397. ✓ Lepṛi, to go, move.

Pre. लेपते । Per. लिमेपे । I Fut. लेपिता । Bene. लेपिषीष्ट । Aorist लमेपिष्यत् । Caus. लेपयति । Desi. लिमेपियते । Inten. लेमिप्यते ॥

398. ✓ Dheṇṇi. Pre. धेपते । Per. दिधेपे । I Fut. धेपिता । Aorist धमेपिष्यत् । Caus. धेपयति । Desi. दिधेपियते । Inten. धेधेप्यते ॥

अप्रप ३९९ कञ्जायाम् । अपते ॥

The Present is अपते । In forming the Perfect, the following rule applies.

२३०१ । तृफलभजचपश्च । इ । १४ । १२२ ॥

अनामेत एकारोऽभ्यासकोपश्च स्यान्किञ्चित् छेदि छलि च । ऋषे । ऋपाते । ऋषिरे कदित्वादिद्वा । ऋपिता-ऋप्ता । ऋपिषीष्ट-ऋषीष्ट ॥

2301. ए is substituted for the अ of तृ, फल, भज and चप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicative क् (or इ) follow, as well as when यल् with the इद् augment follows.

Thus तिरतुः, तेवः, तिरच, फेलतुः, फेलुः, फेलिच, भेजतुः, भेजुः, भेजिच, ऋषे, ऋपाते, ऋषिरे ॥

Note :— In the case of तृ the rule applies to the अ obtained by Guna, contrary to VI. 4. 126, in फल् and भज् the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in चप the च does not stand between the two simple consonants.

The root ✓ अपृष् being exhibited with an indicative ऊ shows that the addition of the augment इद् is optional (VII. 2. 44 S. 2379 and VII. 2. 15. S. 3025). Thus the First Future is ऋपिता or ऋप्ता । Benedictive ऋपिषीष्ट or ऋषीष्ट । The indicative ऋ shows that the feminine noun from this root is formed by ऋद् (III. 3. 104 S. 3281). As ऋपा ।

399. ✓ Trāpūṣh, to be ashamed, abashed.

Pre. ऋपते । Per. ऋषे । I Fut. ऋपिता or ऋप्ता । II Fut. ऋपिष्यते or ऋष्यते । Imperative ऋपताम् । Imper. ऋपयत । Pote. ऋषेत । Bene. ऋपिषीष्ट or ऋषीष्ट । Aorist ऋपिष्यत् or ऋपयत् । Coudi ऋपिष्यत or ऋपयत् । Caus. ऋपयति । Aorist ऋपिष्यत् । Being a Ghatādi root also (see 359) it is mit (VI. 4. 92 S. 2566) and hence the shortening in the Causative. Desi. तिऋपियते, or तिऋपयते । Inten. ताऋप्यते । यद् तुक्, ताऋपयति or ताऋपयि । Past Part. Pass. ऋपः । Past Part. Act.

प्रवृत्तान् । Ger. चपित्वा or प्रवृत्त्वा । Infini. चपितुम् । चपतुम् । Nouns चपचपितुः (III. 2. 116 S. 3116). चपु 'Tin.

कपि ४०० चलने । कम्पते । चकम्पे ॥

400. ✓ Kapi, to move; to tremble.

Pre. कम्पते । Per. चकम्पे । I Fut. कम्पिता । Caus. कम्पयति । (I. 3. 87. S. 2753) Desi. चिकम्पिते । Inten. चाकम्पयते । Nouns :—कम्पः (III. 2. 167. S. 3147.). कम्पनः (III. 2. 148. or 149. S. 3128 or 3129). कपिः (Up. IV. 144) वृषाकपिः "Viśṇu or Rudra." कपिलः (See however Up I. 55).

रवि ४०१, लवि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रम्बे । लम्बे । चानम्बे ॥

401 ✓ Rabi, 402. ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound.

401 ✓ Rabi, Pre. रम्बते । Per. ररम्बे । I Fut. रम्बिता । Aorist अरम्बिष्ट । Caus. रम्बयते । Desi. रिरम्बिते । Inten. राऱम्बयते । यङ. लुक् । रारम्बीति or राऱम्ब्यति । Imperfect अरारम् । Noun : हेरम्बः ॥

402 ✓ Labi, to sound. Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Aorist अलम्बिष्ट । Caus. लम्बयते । Desi. लिऱम्बिते । Inten. लाऱम्बयते ॥

403. ✓ Abi, to sound. Pre. अबम्बते । Per. अलम्बे । I Fut. अबम्बिता । Caus. अबम्बयति Aorist आबम्बिष्ट । Desi. अम्बिम्बिते । Nouns : चानम्बकः "The father of the three worlds," चम्बरीवः । चम्बा 'mother.'

लवि ४०४ अवलंसने च ।

404. ✓ Labi, to hang down, hang from, 'to dangle.'

Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Nouns : ललाङ्कः with the negative च, and affix क under Up. I. 87. It means gourd.

कवृ ४०५ वर्णे । चकवे ॥

405. ✓ Kabri, to color. Pre. कवते । Per. चकवे । I Fut. कविता । Aorist.

अकविष्ट । Caus. काकयति । Aorist अककावत् । Desi. विकविषते । Inten. चाकव्यते । यङ. लुक् । चाकवित । Nouns कवरः । कवरी or कक्व (IV. 1. 42. S. 500) कवु रः ॥

क्लीवृ ४०६ अघाष्टये । चिक्लीवे ॥

406. ✓ Klībri, to be impotent. Pre. क्लीवते । Per. चिक्लीवे । I Fut. क्लीवितः ।

Aorist अक्लीविष्ट । Caus. क्लीवयति । Aorist अक्लीवित् । Desi. चिक्लीविते ।

कीवृ ४०७ मदे । कीवते ॥

407. ✓ Kēhibri, to be drunk or intoxicated.

Pre. कीवते । Per. चिक्कीवे । I Fut. कीवितः । Caus. कीवयति, Aorist अक्कीवित् । Desi. चिक्कीविते । Noun : कीकः ॥

शीम् ४०८ कस्थने । शीमते ॥

408. ✓ Śībhri, to boast.

Pre. शीमते । Per. चिक्कीवे । I Fut. शीमिता । Caus. शीमयते । Aorist अक्कीमित् । Desi. चिक्कीमिते । Inten. शेकीम्यते । यङ. लुक्, शेकीम्यि । (स changed to च by VIII. 2. 40. S. 2280, and ञ changed to च by VIII. 4. 53. S. 52). Noun शीमरः ॥

चीम् ४०९ च ।

409. ✓ Chībhri, to boast. This is read separately because some read

चिक्की instead. Pre. चीमते । Per. चिक्कीवे । I Fut. चीमिता । Aorist अक्कीमिष्ट ॥

रेम् ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिरे । 'अभिरभी' क्वचि-
त्यङीते । अभ्यते । रभ्यते ॥

410. ✓Rebhrī, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it
as ✓अभि and ✓रभि ॥

Pre. रेभ्यते । Per. रिरेभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. रेभयते । Desi.
रिरेभिषते । Inten. रेरिभ्यते ॥

411. ✓Abhi, to sound.

Pre. अभ्यते । Per. आनभ्ये or अभ्याचक्रे (Q). I Fut. अभ्यिता । Aorist. अभ्यिष्ट ।
Caus. अभ्ययते । Desi. अभ्यिषते । Nouns : अभ्यः । अभ्यिः ॥

412. ✓Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow). To obstruct. To
stop. Pre. रभ्यते । Per. ररभ्ये । I Fut. रभ्यिता । Aorist अरभिष्ट. ॥

ट्टभि ४१३, स्कभि ४१४ प्रतिबन्धे । स्तभ्यते । उत्तभ्यते । उदः स्या-
स्तभ्योः—' (११८) इति पूर्वसवर्णः । शिस्तभ्यते । 'स्तभ्येः' (२२७२) इति षत्वं तु
न भवति । श्वविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्वीजं तु—'स्यास्तभ्योः—'
(११८) इति पूर्वगोपधपाठः 'स्तभ्येः' (२२७२) इति तवर्गगोपधपाठश्चाति माधवः ।
केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहुः । तन्मते ट्टभ्यते । ट्टभ्ये ॥

413. ✓Shṭabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb.

Pre. स्तभ्यते । Per. तस्तभ्ये । I Fut. स्तभ्यिता । Aorist अस्तभिष्ट । Caus. स्तभ्ययते
The desiderative of this is तिष्टभ्ययति. Desi. तिस्तभ्ययते । Inten. तास्तभ्ययते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तभ्यते (See VII. 4. 61 S. 118)
With वि we have तिस्तभ्यते । Here ष is not changed to ष because the sūtra
VIII. 3. 67 S. 2272, applies to ✓स्तभ्य as exhibited there with न; namely to
the sūtra root that takes the vikarṇa ञ् by III. 1. 82 : and not to the present
root स्तभ्य । The reason of this is that in the sūtra VIII. 4. 61 S. 118 the root
is exhibited as स्तभ्य with a labial nasal, while in VIII. 3. 67 S. 2272 the 'root is
exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the
ट of ट्टभ्य is original. According to them the conjugation is Pre. ट्टभ्यते Per.
ट्टभ्ये ॥

414. ✓Skabhi, to stop, hinder.

Pre. स्कभ्यते । Pre. ष्कभ्ये । I Fut. स्कभ्यिता । Aorist अस्कभिष्ट । Caus.
स्कभ्ययते । Desi. षिस्कभ्ययते । Inten. षास्कभ्ययते । Past Part. Pass स्कभ्यितः
स्कभितः । Past Part Act. स्कभ्यितवान् ॥

जभ (जमी) ४१५, जुभी ४१६ गात्र विनामे ॥

415. ✓जभ (जमी) 'to copulate.' Some read it as जभि । This root inserts
a penultimate nasal by the following.

२३०२ । रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ ॥

इतयोर्नुमागमः स्यादचि । जभ्यते । जजभ्ये । जभ्यिता । जजभिष्ट । जुभ्यते । जजुभ्य ॥

2302. The augment 'num' is added after the root-vowel in
'radh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel.

NOTE:—Thus रन्धयति, रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धी वर्तते । जन्धयति, जन्धकः, साधुजन्धी
जन्धयन्ति, जन्धो वर्तते । Though the वृद्धि rule is subsequent, it is superseded by

the augment. Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रक्ष, अभ्यम् ॥

Pre. अभ्यते । Per. अभ्यते । I Fut. अभ्यता । II Fut. अभ्यस्यते । Imper. अभ्यताम् । Imperf. अभ्यन्त । Pot. अभ्येत । Bene. अभ्यवीड । Aorist अभ्यमिष्ट । Condi. अभ्यमिष्यत् । Caus. अभ्ययते or ति । Aorist अभ्यजम्बत् । Desi. जिभ्यमिष्यते । Inten. अभ्यजम्ब्यते (VII. 1. 24. S. 26 35 and VII. 4. 86 S. 2638), यद्, लुक्, अजम्बानि, or अजम्बि । Dual अजम्बव्यः । Pl. अजम्बन्ति । Noun अभ्यः tooth. Maitreya makes it anit as अजम्बम् ॥

416. ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn.') Pre. जुम्बते । Per. जुम्बते । Fut. जुम्बता । Aorist जुम्बमिष्ट । Caus. जुम्बयते or ति । Aorist अजुम्बत् । Desi. जिजुम्ब्यते ॥ शल्म ४१७ कथ्यते ।

417. ✓ Śalbha, 'To praise,' 'to boast.' Pre. शल्बते । Per. शल्बते । I Fut. शल्बिता । Aorist शल्बमिष्ट । Caus. शल्बयते । Desi. शिशल्ब्यते । Inten. शिशल्ब्यते ॥ वल्म ४१८ भोजने ।

418. ✓ Valbha, 'To eat.' This root begins with the dento-labial व ॥ Pre. वल्बते । Per. वल्बते । I Fut. वल्बिता । Aorist वल्बमिष्ट । Caus. वल्बयति । It is always Paraśmaipadi, because it means to eat. (I. 3. 87. S. 2753.) Desi. विवल्ब्यते । Inten. वावल्ब्यते ॥

गल्म ४१९ घाट्ये ।

419. ✓ Galbha, To be bold or confident, or arrogant. Pre. गल्बते । Per. गल्बते । I Fut. गल्बिता । Aorist अगल्बमिष्ट । Caus. गल्बयते । Desi. जिगल्ब्यते । Inten. जागल्ब्यते । Noun : प्रगल्भः 'daring, brave audacious,'

अश्मु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । अश्मते । अश्मते वा ।

420. ✓ Śrambhu, To be careless, negli ent, to err. The root begins with the 'palatal श, but with the dental स according to Chandra, Swāmi having given both, adds स्रन्तु also.

Pre. अश्मते । Per. अश्मते । I Fut. अश्मिता । Aorist अश्ममिष्ट । Caus. अश्मयते । Desi. शिशश्म्यते । Inten. शाश्म्यते । Past Part Pass. अश्मितः । Past Part. Act अश्मितवान् ॥

शुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421. ✓ Śtubhu, To stop, paralyse. Pre. स्तोभते, with वि, विष्टोभते । Per. शुभुते । I Fut. स्तोभिता । Caus. स्तोभयते । Desi. तुस्तोभ्यते or तुस्तुभ्यते । Inten. तोस्तुभ्यते । Past. Part. Pass. स्तुभितः or स्तुभ्यम् । Pass Part Act. स्तुभितवान् । Ger. स्तुभित्वा । (I. 2. 26. S. 2617).

Here end the thirty-four roots ending in a labial and which were Atmanepadi.

Now we give Paraśmaipadi roots ending in a labial.

422. गुप् रक्षणे 'to protect.' In its conjugation the following sūtra applies.

२३०३ । गुप्पुपविविच्छपणियनिभ्यः ञायः । ३ । १ । २८ ॥

अथ ञायप्रत्ययः स्यात्कार्त्तुः 'गुणन्' (४१८६) इति गुणः ॥

2303. The affix ञाय comes without changing the sense, after गुप् 'to protect,' पूष 'to heat,' विष्ण 'to approach,' पश 'to praise' and पश 'to praise.'

NOTE :—Thus गोपायति 'he protects'; धूपायति 'he heats'; so also, विष्णायति पयायति, and पनायति.

NOTE.—The verb पय् being read along with पन् 'to praise,' has here the sense of praise only; so that the affix does not come after the verb पय् when it means 'to make a contract'; as शतस्य पयति, सप्तस्य पयति.

NOTE :—The verbs in ञाय do not take Atmanepada affixes, as there is no indicative letter to show that.

Thus गुप् + ञाय । Now applies S. 2189 and we get the guṇa of उ; as, गोपाय । This is now the root, for it gets the designation of Dhātu or root by the following sūtra.

२३०४ । सनादयन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनादयः कर्मयोग्यन्ताः प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुसंज्ञाः स्युः । धातुस्वात्मनादयः । गोपायति ।

2304. All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus.

NOTE :—This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I. 3. 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense-affixes &c. as shown in the above examples. Thus विसृज्य 'to wish to do,' कारि 'to cause to do'; वेक्ष्य 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ, 'to do'; and thus take ञप् &c.

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with णिङ्, namely, the following 1. सन् (III. 1. 5, 6, 7) 2. क्णच् (II. 1. 8). 3. काम्यच् (III. 1. 9), 4. ञच् (III. 1. 11) 5. क्णच् (III. 1. 13.) 6. णिङ् (III. 1. 20) 7. णिङ् (III. 1. 21), 8. यङ् (III. 1. 22) 9. णिङ् (III. 1. 25) 10. यङ् (III. 1. 27), 11. ञाय (III. 1. 28), 12. ईयङ् (III. 9. 29), and 13. णिङ् (III. 1. 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in सद्, लिट् &c.

Thus ✓ गोपाय । Pres. गोपायति ॥ In forming the Perfect, the following sūtras apply :—

२३०५ । आयादय आर्द्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्द्धधातुकविषयायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes ञाय and those that follow it, (i.e. ञाय, ईयङ् and णिङ्) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an ārdhadhātuka affix.

NOTE :—Thus ता 3rd. sing. of the Future is an ārdhadhātuka affix. It is optional to retain the *dya* of *gopdya* before this affix. So we have गोपायिता of गोप् 'he will protect.' So also अतिता or अतीयिता; कर्मिता or कामयिता.

But for this sūtra, the affixes ञाय &c. would have come *always* even when ārdhadhātuka affixes were to be applied. This makes it *optional*. Therefore the proper ārdhadhātuka affixes should be applied when we retain ञाय &c. and when we do not retain them. Thus the ārdhadhātuka लिङ् (III. 3. 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the ārdhadhātuka ञ (III. 3. 102) will be employed in forming the feminine when ञाय &c. are retained. Thus गुप्तिः or गोपाय.

२३०६ । कास्प्रत्ययादामन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्प्रत्ययातोः प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम्स्याल्लिटि न तु प्रमन्त्रे ॥

+ कास्प्रत्ययादामन्त्रे कर्तव्यम् + ॥ सुत्रे प्रत्ययसङ्ख्येयमपनीय तत्प्रत्ययान्तेकाश्च इति वाक्य-
मित्यर्थः ॥

2306. *ka-* is the affix of the verb *ka-* 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i. e. the derivative verbs), when *lit* follows, except in the Mantra.

NOTE:—This forms the Periphrastic Perfect. The perfect of *ka-* will be *kaśam*, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4. 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb *भू* or *अव* or *क* is added. As *काशं चक्रे* 'he coughed'; *चोरयामास* 'he stole.' So also *सौलूपां चक्रे*.

This rule however does not apply to the Vedas; as *कण्ठो नोनाव* Rig Veda I. 79. 2.

Vart:—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as *कुलुप्माञ्चकार*, *दरिद्राञ्चकार*. The force of this *vārtika* is that even of non-derivative roots, the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the *vārtika* would substitute the word *anekāchā* in the room of *pratyayāt*. The *sūtra* would then run thus: *kāzanekāch ām amantre liti* 'कास् is added to the root *kā* and to roots of more than one syllable in the Perfect; but not in the Vedas.'

२३०७ । आर्द्धधातुने । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI. 4. 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called *ārdhadhātuka* (III. 4. 114 &c)."

NOTE:—This is an *adhikāra sūtra* and extends upto VI. 4. 69 (exclusive). In all the *sūtras* upto VI. 4. 68 should be supplied the phrase "before an affix called *ārdhadhātuka*." Thus VI. 4. 48 teaches "the *च* standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add: "before an *ārdhadhātuka* affix." Thus the final *च* of the verbal stem *चिकीर्षि* is elided before the *ārdhadhātuka* affix *तु*, as *चिकीर्षितु*. *जिह्वीर्षितु* but the final *च* is not elided before a *sārvadhātuka* affix, as the *च* of *भव* in *भवति*, *भवतः*. The *lūp*-elision of *च* after roots of *चदादि* class, implies that there is never *lopa* of *च* ॥

Karika:—अतो लोपो यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।

आलोप ईत्वमेत्वं च चित्रवद्भाषश्च सौगुटि ॥

The following purposes are served by this *sūtra*, i. e. an *ārdhadhātuka* affix causes the following special changes (1) *अतो लोपः*—The elision of *च* of a stem, as shown above, in *चिकीर्षिता*, *चिकीर्षितुम्*, (2) *यलोपश्च*, The elision of *य* by VI. 4. 49, 50: as *लेभिदिता*, *लेभिदितुम्*, *लेभिदितव्यम्* from *लेभिद्य* the intensive stem. Before *Sārvadhātuka*, we have *लेभिद्यते*, *लेभिद्यते*. (3) *णिलोपश्च प्रयोजनम्*. The elision of *ण* by VI. 4. 51, as *कारया* *हारया* *पाच्यते* (*पाचि+यक्+ते=पाच्+य+ते*), *पाच्यते*. In *Sārvadhātuka*, *पाचयति*, *पाचयति*, *कारयति*, *हारयति*. (4) *आलोपः*, the elision of *का*, VI. 4. 64—as *उपतुः*, *उपतुः*, *उपतुः*, *उपतुः*. In *Sārvadhātuka*, *पाति*, *पाति* (5) *ईत्वम्*—The substitution of long *ई* for *का* in some roots, VI. 4. 65 as *धीयते*, *दीयते*; in *Sārvadhātuka* *ज्वाताम्*, *ज्वाताम्* (6) *इत्यम्*—The substitution of *इ* for *का*, VI. 4. 68;

as ज्ञेयात्, ज्ञेयात्; in Sārvadhātuka, ज्ञायात्, ज्ञायात्. This is confined to the Precative (Ārīḥi). (7) चिब्रवद्भावश्च डोयुटि, the treatment of the Precative like Aorist Passive in चिब्र, by VI. 4. 62, as कारिषीष्ट, क्षारिषीष्ट. In Sārvadhātuka क्लिबेत्, क्षिबेत्.

२३०८. अतो लोपः । ६ । ४ । ४८ ॥

आर्धधातुकोपदेशकाले यदकारान्तं तत्त्वाकारस्य लोपः स्यादार्धधातुके परे । गोपायां चकार । गोपायो जभ्रम् । गोपायामास । जुगोप । जुगुपसुः । ऊदित्वाद्दे । जुगोषिष जुगोष्य । गोपायिता गोपिता गोप्ता । गोपाय्यात् गोप्यात् । अगोपायोत् अगोपायत् अगोप्योत् ॥

2308. The अ standing at the end of a stem is elided before an Ārdhadhātuka affix.

NOTE:—Thus चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम्, from the Desiderative stem चिकीर्ष । So also धिनुवः and क्लृणुतः from the roots धिन्व् and क्लृप् thus धिन्व् + उ (III. 1. 80) = धिन् + अ + उ (III. 1. 80) = धिन् + उ (अ being elided before the Ārīḥi-tuka उ) = धिनु, the 3rd Personal dual of it is धिनुतः । The addition of अ by III. 1. 80 and its subsequent elision by the present-sūtra, may appear a redundancy, but the elided अ being sthānavat, prevents gñya of धि । So also 'क्लृणुतः । See sūtra III. 1. 80. Why do we say 'the अ is elided'? Observe चेता, स्तोता here च and उ have not been elided. Why do we say 'अतः with a त्'? The long अ will not be elided: as याता, वाता । Why do we say 'before an Ārdhadhātuka'? Before Sārvadhātuka there will be no elision of अ nor before a Taddhita: as वृक्ष्यम् and वृक्षता ॥

Fact:—The elision of such अ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vṛiddhi and lengthening. As चिकीर्षकः, क्षिकीर्षकः विकीर्ष्यते and जिहीष्यते ॥

Thus गोपाय + आम् + चकार = गोपायांचकार or गोपायां जभ्रम् । or गोपायामास ॥ The affix आच् being optional before लिट् (III. 1. 31, S. 2305) we have the alternative forms जुगोप, जुगुपसुः । The root गुप् has an indicatory क and so the वृद् augment is optional (VII. 2. 44, S. 2279). As जुगोषिष or जुगोष्य ॥

The लृट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता । The लिट् is गोपाय्यात् or गुप्यात् । The लुङ् is अगोपायोत्, or अगोपायत् or अगोप्योत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

422. ✓ Gupú, to protect. Pre. गोपायति । Per. जुगोप । जुगुपसुः । जुगोषिष or जुगोष्य । जुगुषिष or जुगुष्य । I Fut. गोपयिता or गोप्या । II Fut. गोपयिष्यति or गोप्यति । Imperative गोपायतु । Imper. अगोपायत् । Pote. गोपायेत् । Bene. गुप्यात् । Aorist अगोप्योत् or अगोपायत् । Condi. अगोपयिष्यत् or अगोप्यस्यत् । Caus. गोपयति Aorist. अजुगुपत् । Desi. जुगुपसति or जुगुपयति or जुगोपयति । Inten. जोगुप्यते । This Yañ. is never elided. Past Part. Pass. गुप्तः Ger. गुप्स्वा or गोपित्वा or गुपित्वा । (I. 2. 26 S. 2617). Adj. गोप्यम् । Noun गुप्तिः ॥

✓ Gupú To protect. Pre. गोपायति । Per. गोपायां चकार । I Fut. गोपायिता । II Fut. गोपायिष्यति । Imperative. गोपायतु । Imper. अगोपायत् । Pote. गोपायेत् । Bene. गोपाय्यात् । Aorist. अगोपायत् । अगोपायिष्यात् । Condi. अगोपायिष्यत् । Caus. गोपाययति । Aorist अजुगोपायत् । Before the Ārdhadhātuka, the अ being always elided, the root becomes ag-luṇi (VII. 4. 93, S. 2316,) and so VII. 4. 1 S. 2314 does not

apply. Desi. नुगोपायिषति । There will be no yañ as the root is of more than one syllable. Pass. Part. Pass. गोपायितः । Ger. गोपायित्वा । Adj. गोपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपायां चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपायितासि ॥

423. ✓ Dhūpa, to heat or to be heated. This is conjugated doubly like गुण । Pre. धूपायति । Per. धूपायांचकार । दुधूप । I Fut. धूयिता. धूपायिता. Bene. धूपाय्यात् । धूपाय्यात् । Aorist अधूपायीत् । अधूपीत् । Caus. धूपयति । Desi. दुधूपयति । Inten. दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जरुप ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424. ✓ Japa, To mutter : to utter in a low voice or repeat internally. Pre. जपति । Per. जजाप । जेपतुः । I Fut. जयिता । Aorist अजायीत् or अजयीत् । (VII. 2' 27. S. 484). Caus. जापयति Aorist अजीजयत् । D. si. जिजपयति । Inten. जाजप्यते । Yañ luk अज्जपयति or अज्जपयि । Adj. जप्यम् । Nouns : जपः । अज्जपूकः 'an ascetic. (III. 2. 166 S. 3146).

425. ✓ Jalpa, To murmur, speak. Pre. जल्पति । Per. अजल्प । I Fut. जल्पिता । Caus. जल्पयति । Desi. जिजल्पयति । Inten. जाजल्पते । Noun: जल्पाकः F. जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426. ✓ Chapa, To console, soothe. Pre. चपति । Pre. चत्राप । चेपतुः । चेपुः । I Fut. चयिता । Aorist अचायीत् । Caus. चापयति । Desi. चिचपयति । Inten. चाचप्यते । Nouns :—चपः 'a tree' according to Maitreya and 'bamboo' according to Dandanath. चापम् 'bow.' (IV. 3. 152 S. 1530).

षप ४२७ समवाये । समशयः संबन्धः सम्यगशब्दो वा । सपति ॥

427. ✓ Śhapa, To connect, to know completely. Samavāya means, 'connection,' or 'thorough understanding.' Pre. सपति । Per. सत्राप । I Fut. सयिता । Aorist असायीत् । Caus. सापयति Aorist असोषयत् । Desi. सिषपयति । Inten. सासप्यते । Nouns सप्तिः 'a yoke,' 'a horse,' सप्तः 'seven.'

427 A. ✓ Śhacha, 'To connect.' Śākaṭāyana and Kshirasvāmi give this root. Pre. सचति । Noun सचिवः ॥

रप ४२८, रुप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428. ✓ Rapa, To speak distinctly. Pre. रपति । Per. रराप । I Fut. रयिता । Aorist अरायीत् । Caus. रापयति । Desi. रिरपयति । Inten. रासप्यते । Adj. राप्य । (III. 1. 126 S. 2887). Noun : रपुः 'an enemy' (Up I. 26).

429. ✓ Lap, To speak distinctly. Pre. लपति । Per. लत्राप । I Fut. लयिता । Aorist अलायीत् । Caus. लापयति । Aorist अलीलपत् or अललापत् । Desi. लिषपयति । Inten. लासप्यते । Adj. लाप्यम् ॥

चुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुषोप । चोपिता ॥

430. ✓ Chupa, To move slowly, creep or steal along. Pre. चोपति । Per. चुषोप । I Fut. चोपिता । Aorist अचोयीत् । Caus. चोपयति । Aorist. अचुषुपत् । Desi. चुषुपयति or चुषोपयति । Inten. चोचुप्यते । चकुपूक, चोचुषोति or चोचोपति । Ger. चुषित्वा । चोपित्वा । (I 2. 36 S. 2617). Nouns चोपनः । चोपकः । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोपति । तुतोप । तुम्पति ।

तुमुष्य । ॥ संयोगात्परस्य लिटः कित्वाभावाच्चलोपो न । 'किदाञ्चि' (२२१६) कित्वाच्चलोपः । तुष्यात् । 'मातुष्यते गवि कसेरि' इति धारस्करादि-गणे पाठास्तुट् । प्रस्तुष्यति गौः । शितपोर्निर्देशोऽयम् । लुकि न । प्रति चोपति । कुष्यति । तोषति । तुम्पति । चोषति । कुम्पति । रुष्यादी द्वौ पञ्चम-बह्वौ च नीरुफाः । अन्ये सरुफाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः । अष्टावधुकारवन्तः ॥

431. ✓tupa, To injure, to hurt. Per. तोषति । Pre. तुतोष । I Fut. तोषिता । Aorist अतोषीत् । Caus. तोषयति । Desi. तुतोषिवति । Inten. तोतुष्यते । Ger. तोषित्वा । or तुषित्वा ॥

432. ✓tumpa, To injure, to hurt. Pre. तुष्यति । Per. तुमुष्य । तुमुष्यीत् । I BFut. तुष्यिता । II Fut. तुष्यिष्यति । Imperative तुष्यतु । Imper. अतुम्बन् । Pote. तुम्बेत् ॥ ne. तुष्यात् । Aorist अतुम्बीत् । Condi. अतुष्यिष्यत् । Caus. तुष्ययति Aorist अतुतुष्यत् Desi. तुतुष्यिवति । Inten. तोतुष्यते । यद् लुक् तोतुम्बीति or तोतुम्बिय । तोतुषः ॥

433. ✓trupa, To injure, to hurt. Pre. चोषति । Per. तुचोष । I Fut. चोषिता Aorist अचोषीत् । Caus. चोषयति । Desi. तुचुषिवति । Inten. तोचुष्यते ॥

434. ✓trumpa, To injure, to hurt. Pre. कुष्यति । Per. तुकुष्य । I Fut. कुष्यिता Bene. कुष्यात् । Aorist अकुषीत् । Caus. कुषयति । Aorist अकुतुष्यत् । Desi. तुकुष्यिवति Inten. तोकुष्यते ॥

435. ✓tumpha, To injure, to hurt. Pre. तोषति । Per. तुतोष । I Fut. तोषिता । Imperative. तोषतु । Imper. अतोषन् । Pote. तोषेत् । Bene. तुक्वात् । Aorist अतोषीत् । Caus. तोषयति । Desi. तुतुषिवति । Inten. तोतुष्यते ॥

436. ✓trumphā, To injure, to hurt. Pre. तुम्पति । Per. तुमुम्प । I Fut. तुम्पिता । Aorist अतुम्पिषीत् । Caus. तुम्पयति । Desi. तुतुम्पिवति । Inten. तोतुम्प्यते ॥

437. ✓trupha, To injure, to hurt. Pre. चुकति । चोषति । Per. तुचोष । I Fut. चुषिता । Aorist अचोषीत् । Caus. चोषयति । Desi. तुचुषिवति । Inten. तोचुष्यते ॥

438. ✓trumphā, To injure, to hurt. Pre. चुम्पति । Per. तुचुम्प । I Fut. चुम्पिता Aorist अचुम्पिषीत् । Caus. चुम्पयति । Desi. तुचुम्पिवति । Inten. तोचुम्प्यते ॥

NOTE:—The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and they are not कित् (I. 2. 5. S. 2242.) Therefore we have the forms तुतुष्य &c. For the rule of elision of न् (VI. 4. 24. S. 415) applies to kit or nit affixes.

In the Benedictive, the affixes being kit by III. 4. 104 S. 2216, there is elision of the nasal (VI. 4. 24. S. 415.) Thus तुष्यात् from तुष्य ॥

When preceded by त् the root तुष्य adds a sibilant in its beginning, because of the following *vārtika* to be found in the *Pāraskarādi* class. (VI. 1. 157 S. 1071):—

Gaṇa Vārtika:—The augment सुद् is added to the root तुष्य when preceded by the preposition त् provided the agent of the action is a cow. Thus त्सुष्यति गौः (त्सुष्यति इति यत् तिक्कणे सुद् Padamanjari.)

Since the root is exhibited in the above *Vārtika* as तुष्यते with चित्, therefore when this root is conjugated in यद् लुक् the sibilant is not added (VII. 2. 10 S. 2246). Thus त्सोतुम्बीति ॥

The remaining six roots चुव, चुम्य, &c. are conjugated like चुप and चुम् ।
 Thus ज्ञेयति । युज्यति । लेखति । तुज्यति । बोधति । युज्यति ॥

Here the first two roots (चुप and चुम्य) and the fifth and sixth roots (तुज and तुम्) are without र; the rest are with र ॥ The first four (चुप, चुम्य, चुव and चुम्) end with the first labial i.e. प or ब ॥ The remaining four end with the second labial i.e. फ or भ ॥ All the eight roots have ड i.e. तु or चु every-where.

पर्य ४३६, रफ ४४०, रफि ४४१, चर्ब ४४२, पर्ब ४४३, लर्ब ४४४, चर्ब ४४५, मर्ब ४४६, कर्ब ४४७, खर्ब ४४८, गर्ब ४४९, चर्ब ४५०, चर्ब ४५१, चर्ब ४५२, गतौ । प्राक्: प्रथमान्तः । ततो द्वौ द्वितीयन्तौ । तत एकादश सुतीयान्ताः । द्वितीयसुतीयो मूकत्वा सर्वतोपधाः । पर्यति । वपर्ये । रफति । रंफति । चर्बति । चानर्ब । पर्बति । लर्बति । चर्बति । पञ्चर्गीयादि-रयम् । मर्बति । कर्बति । खर्बति । गर्बति । यर्बति । सर्बति । चर्बति ॥

439 to 452 पर्य &c. to go.

The first ✓parpa ends with the first labial प; the next two ✓raph and ✓raphi end with the second labial फ; the remaining eleven all end in the third labial ब ॥ Except the second and third ✓raph and ✓raphi, all these roots have a penultimate र ॥

439. ✓Parpa, to go. Pre. पर्यति । Per. वपर्ये । I Fut. पर्षित । Aorist चपर्यीत् । Caus. चर्बयति । Desi. चिर्बयति । Inten. पापय्यते । Nouns:—पर्यः, पर्यङ्कः ॥

440. ✓Rapha, to go. Pre. रफति । Per. रराफ । I Fut. रंफित । Caus. रचयति । Desi. रिचयति । Inten. रारय्यते ॥

441. ✓Raphi, to go. Pre. रंफति । Per. ररफ । I Fut. रंफित । Bene. रंफ्यात् । Aorist चरंफीत् । Caus. रचयति । Desi. रिचयति । Inten. रारय्यते ॥

442. ✓Arba, to go. Pre. चर्बति । Per. चानर्ब । I Fut. चर्बिता । Aorist चार्बयि । Caus. चर्बयति । Desi. चार्बयति ॥

443. ✓Parba, to go. Pre. पर्बति । Per. वपर्बे । I Fut. पर्बिता । Aorist चापर्बीत् । Caus. चर्बयति । Desi. चिर्बयति । Inten. पापय्यते ॥

444. ✓Larba, to go. Pre. लर्बति । Per. लनर्बे । I Fut. लर्बिता । Aorist लचर्बीत् । Caus. लचर्बयति । Desi. लिचर्बयति । Inten. लारय्यते ॥

445. ✓Barba, to go. Pre. चर्बति । Per. चानर्बे । I Fut. चर्बिता । Aorist चचर्बीत् । Caus. चर्बयति । Desi. चिचर्बयति । Inten. चारय्यते ॥

446. ✓Marba, to go. Pre. मर्बति । Per. मनर्बे । I Fut. मर्बिता । Aorist मचर्बीत् । Caus. मचर्बयति । Desi. मिचर्बयति । Inten. मारय्यते ॥

447. ✓Karba, to go. Pre. कर्बति । Per. कनर्बे । I Fut. कर्बिता । Aorist कचर्बीत् । Caus. कचर्बयति । Desi. किचर्बयति । Inten. कारय्यते ॥

448. ✓Kharba, to go. Pre. खर्बति । Per. खनर्बे । I Fut. खर्बिता । Aorist खचर्बीत् । Caus. खचर्बयति । Desi. किचर्बयति । Inten. कारय्यते ॥

449. ✓Garbā, to go. Pre. गर्बति । Per. गनर्बे । I Fut. गर्बिता । Aorist गचर्बीत् । Caus. गर्बयति । Desi. गिचर्बयति । Inten. गारय्यते ॥

450. ✓Sharba, to go. Pre. शर्बति । Per. शनर्बे । I Fut. शर्बिता । Aorist शचर्बीत् । Caus. शचर्बयति । Desi. शिचर्बयति । Inten. शारय्यते ॥

451. ✓ Sarba, to go. Pre. सर्बति । Per. सर्बते । I Fut. सर्बिता । Aorist सर्बीत् ।
Caus. सर्बयति । Desi. सिर्बयति । Inten. सासर्बते ॥

452. ✓ Charba, to go. Pre. चर्बति । Per. चर्बते । I Fut. चर्बिता । Aorist
चर्बीत् । Caus. चर्बयति । Desi. सिचर्बयति । Inten. चाचर्बते ॥

कुचि ४५३ अ, च्छादने । कुम्बति ॥

453. ✓ Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. कुम्बते ।
I Fut. कुम्बिता । Aorist ककुम्बीत् । Caus. कुम्बयति । Desi. कुकुम्बयति । Inten.
कोकुम्बते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat.'

लुचि ४५४, तुचि ४५५, अर्दने । लुम्बति । तुम्बति ॥

454. ✓ Lubi, to torment, harass. Pre लुम्बति । Per. लुम्बते । I Fut. लुम्बिता ।
Aorist ललुम्बीत् । Caus. लुम्बयति । Desi. लुलुम्बयति । Inten. लोलुम्बते । Noun ललाकु
'a gourd.'

455. ✓ Tubi, to torment, harass Pre. तुम्बति । Per. तुम्बते । I Fut. तुम्बिता ।
Aorist तलुम्बीत् । Caus. तुम्बयति । Desi. तुलुम्बयति । Inten. तोलुम्बते । Noun तुम्बी ॥

चुचि ४५६ वक्तसंयोगे । चुम्बति ॥

456. ✓ Chubi, to kiss. Pre. चुम्बति । Per. चुम्बते । I Fut. चुम्बिता । Aorist
चलुम्बीत् । Caus. चुम्बयति । Desi. चुलुम्बयति । Inten. चोलुम्बते ॥

(The three roots ✓ lumb, ✓ tumb, and ✓ chumb are found in the
Churādi also).

**वृमु ४५७ वृम्मु ४५८ हिंसाथौ । वर्मति । वसर्भे । रर्मिता । वृम्बति ।
वसृम् । वृम्बात् । विमु विम्मु इत्येके । वर्मति । विर्मति ॥**

457. ✓ Śrībhū, 458 ✓ Śhtambhu, to injure. According to Maitreya the roots
are विमु and विम्मु also. According to Tarāngini, these are विमु and विम्मु also.

457. ✓ Śrībhū, Pre. वर्मति । Per. वसर्भे । I Fut. रर्मिता । Caus. वर्मयति ।
Aorist वसवर्मत् or वसोवर्मत् । Desi. सिर्वर्मयति or सिचर्मयति According to Tarāngini
there is never व । Inten. वरीवर्मते । यद्. लुक्, वरीवर्मीति or वरिवर्मीति or ववर्मीति or वरीवृ
क्षि or वरिवृक्षि or ववर्क्षि Past. Part Pass. वसर्भः । Ger. वर्मिन्वा or वसर्वा । Ad-
jective वसर्भम् ॥

457A ✓ विमु, to injure. Pre. वेर्मति । Per. सिवेर्म । I Fut. वेर्मिता । Aor. ववेर्मिन् ।
Caus. वेर्मयति । Desi. सिवेर्मयति । Int. वेर्मिते ॥

458. ✓ Śhrimbhu, Pre. वृम्बति । Per. वसृम्, वसृम्बतुः । I Fut. वृम्बिता । Ben.
वृम्बात् । Aor. ववृम्बीत् । Caus. वृम्बयति । Desi. सिवृम्बयति ॥

458B ✓ विम्मु, Pre. विर्मति । I Fut. विर्मिता ॥

शुम् ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भावने इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यन्ये ॥

459. ✓ Śubha, 460. ✓ śumbha 1. To speak 2. To shine, adorn. 3. To injure
Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure., by reading
śubha śumbha bhāshane cha. But Svāmi reads it, without cha. This is the opinion
of Atreya also. Durga gives the meaning bhāshane 'to speak, shine.' So also Dhana-
pāla and Śākaṭayana. Gupta makes it begin with व i.e. शुव ॥

Pre. शोर्मति Per. शुशोम । I Fut. शोर्मिता । Nouns. शुभः । 'auspicious.' शुवम् ।
'white.' (Un. II. 13)

460 ✓ Śumbha, to speak, to shine. Pre. शुम्बति । Per. शुशुम्भ I Fut.
शुम्बिता । Here end the Gupadī roots.

The sandatta indicator final च in पञ्च and एच finds its scope only when the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix चाट्, they will be Parasmaipadi and not Āmanepadi. As पञ्चवति । Per. पञ्चादाधिकार । ऐजे । First Future पञ्चवित्ताड् or पञ्चिताडे । Ben. पञ्चाव्यात् or पञ्चिवीड् ॥

466. ✓ Papa, "To transact business, to buy," (2. "To praise.") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only.

Pre. पयते । Per. पेये । I Fut. पयिता । II Fut. वयिष्यते । Imperative वयताम् । Imper. वयतात । Pote. पयेत । Bene. पयिष्येष्ट । Aorist अवयिष्यत् । Coudis अवयिष्यत् । Caus. पाययति । Aorist, कपोपयत् । Desi. पिपयिष्यते । Inten. पय्यसेते । Yan luk पय्यसीति or पय्यसिष्ट, Dual, पय्यस्यटः । Imperfect, अवय्यम् । Past Part., Pass. पयितम् । Adjective, पययम् । पाययन् । Noun, पायः 'trade,' वाय् 'a trader,' इयिषः (Up. II. 70)-विपयिषः पययसम् ॥

466 A. ✓ Papa, to praise. In this sense वाय is added and the conjugation is then Parasmaipadi. When वाय is not added, then the forms are as given before.

Pre. पयायति । As वयायति राजानम् 'He praises the king.' Per. पयायां वयाय I Fut. पययिता । पयायितारि (२ पयितासे) Pote. वयाय्यात् । Bene. पयाय्यात् ॥

467. ✓ Paus, to praise. Pre. पनायति । Per. पनायां वनाय or पेने । Noun पनयः ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468. ✓ Bhāma, to be angry. Pre. भामते । Per. बभाम । I Fut. भामिता Desi. विभामिष्यति । Inten. ३. S. बभामिष्ये 1st. S. बभामिष्ये । 1. D. बभाम्यः । 1. Pl. बभाम्यः । Aorist अबभाम् । Nouns भाम् भामिनी ॥

समू ४६९ सहने । समते । ससमे । ससमिषे । सससे । ससमिष्ये । ससन्ध्ये । ससमिष्ये ॥

469. ✓ समूह सहने 'to endure, to suffer.' The indicatory long ऊ makes it optionally auṭ (VII. 2. 44 and 15 S. 2279 and 3025) : the स is for feminine सम (III. 3. 104 S. 3281).

Thus the Present is समते । The Perfect is ३. S. ससमे । २. S. ससमिषे or सससे, २. P. ससमिष्ये or ससन्ध्ये ॥

In the First Person, the सेद् form is ससमिषे । But in the auṭ form, the म् will be changed to न् by the following sūtra.

२३०९ । म्बोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मानस्य भोतारोस्य नकारादेशः स्थानकारे वकारे च परे । सत्वम् । ससमिष्ये-ससम्यसे । ससमिष्ये-ससम्यसे । समिष्यते-सस्यते । समेत । काशिच । समिष्यते-ससीष्ट । ससमिष्ये-ससस्य ।

2309. न is substituted for the म of a root before the affixes beginning with स and च ॥

NOTE:—As जगन्, जगन् the Imperfect of जम्, as in the sentence जगन् तमसः वायम् । The ज् is elided as a Vedic diversity. So also जगन्तान् with जवत्, the augment ज् is not added by the option allowed, owing to VII. 1. 68. This sūtra applies to those cases where the म is not at the end of a word, as it was in the last sūtra.

Thus from the root सम् we have in the perfect 1st person dual ससमिष्ये । But when the intermediate द् is not added, then the म् is changed to न् and then to च ॥

As ससमिष्ये or ससम्यसे, so also in the plural, ससमिष्ये or ससम्यसे ।

469 A. ✓ Kṣhamāśh, to endure to suffer. Pre. समते । Per. ससमे । I Fut. समिता or समिता । II Fut. समिष्यते or सस्यते or समिष्यते । Imperative समताम् ।

Imperf. कम्भसत् । Pote. कम्भेत । Bene. कम्भिषीष्ट or कम्भीष्ट or कम्भिषीष्ट । Aorist कम्भसिष्ट or कम्भसि । Gondi. कम्भिसिष्ट or कम्भस्यत् । Pass. कम्भ्यते । Aorist कम्भसि or कम्भसि । कम्भिसिष्ट । Caus. कम्भवति । Aorist. (VI. 4. 92. S. 2568). I. F. कम्भयिता । Ben. कम्भयिषीष्ट । Desi. कम्भयिष्यते or कम्भयते । Inten. कम्भय्यते । Yanluk कम्भयिषीति or कम्भयिषि । The nasal is added to the reduplicate by VII. 4. 85 S. 2613. Aorist कम्भसिष्ट । Past Part. कम्भस्य । Ger. कम्भित्वा or कम्भयत्वा । Infini. कम्भितुम् or कम्भयितुम् । Nouns कम्भः । F. कम्भा, कम्भः ।

470. कम् कान्ती । The word Kanti here means 'desire.' The root therefore means 'to desire, long for, wish.' The following sūtra applies to its conjugation.

२३१० । कमेरिङ् । इ । १ । ३० ॥

स्वार्थे । कित्वात् । कामयते ॥

2310 The affix णिङ् comes without changing the sense after the root कम् 'to desire.'

The णि indicates *vridhhi* (VII. 2. 115) and ण shows that the root takes the affixes of the Atmanepada ; as, कामयते 'he desires'; so also कामयते and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed periphrastically by काम् which being an ārdhadhātuka affix required the elision of णि of the root by VI. 4. 51 S. 2313. But the following sūtra prevents the elision :

२३११ । आयामन्तात्स्वार्थेत्विष्णुषु । इ । ४ । ५५ ॥

'काम्' 'कन्त' 'कालु' 'काय्य' 'इत्नु' 'इष्णु' येषु योरयादेशः स्यात् । वक्ष्यमाश्लेषापादवादः कामायां चक्रे । 'आयादय स्वार्थधातुके वा' (२३०५) । चकमे । कामयिता-कामिते । कामयिष्यते-कामय्यते ॥

2311 अय् is substituted for the इ of णि, before the affixes काम्, कन्त, कालु, काय्य, इत्नु, and इष्णु ॥

Note:—Thus कारयां चकार, चारयां चकार, गययन्तः, मययन्तः (formed by the Unādi affix क्त्वा, क् = कन्त; added to the roots गङ् and मङ्) कालु । इष्टयायुः । काय्य, इष्टयाय्यः, मष्टयाय्यः । इत्नुः—स्तनायत्नुः । इष्णु—पोषयिष्णुः ॥

NOTE:—This sūtra could have been well dispensed with ; for the इ of णि would take guna य which will be changed to अय् by the rules of Sandhi, before these affixes. The substitution of अय् for इ is for the sake of the subsequent sūtra VI. 4. 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to अय् by any sandhi-rules.

The णि is always changed to अय्; therefore the अय् substitution of the present sūtra would have been redundant, but it is taught here in order to supersede the elision declared here after in VI. 4. 51. S. 2313. Thus कामयिता चक्रे ॥

The addition of काय्य being optional (III. 1. 31. S. 2305) we have the alternative form चकमे also.

The Future forms are:—कामयिता or कमित्ता ॥ कामयिष्यते or कम्भय्यते ॥ In forming the Aorist, the following sūtra applies.

२३१२ । विभितुस्सुभ्यः कर्तरि चङ् । इ । १ । ४८ ॥

विभित्वात् स्वादिभ्यश्च कर्तरि चङ् स्यात्स्वार्थे लुङि परे । 'चकाम' 'इ' 'कन्त' इति कर्ते ॥

2312. After a root which ends in णि (III. 1. 20, 21, 44, &c.) and after the verb णि 'to service,' दृ 'to run,' and दृ 'to drop,' उह is the substitute of णि, when लृङ् follows signifying an agent.

NOTE:—The लृङ् prevents *guna* and *vridhhi*; and उह is to distinguish it from लृङ्. When लृङ् is added there is reduplication (VI. 1. 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when लृङ् is used; as कर्त्तव्यात् 'he caused to make'; अश्विनयत् 'he served and went'; अतृप्तत् 'he ran'; अमुक्तवत् 'it flowed.' This form is not used in Passive; as, अकारयिष्याताम्. Thus कर्त्ताम् + ह + णि ॥

Now applies the following sūtra, by which the लृङ् (णि) is elided.

२३१३ । ओरनिटि । इ । ४ । ५५ ॥

अनिटादाशार्धधातुके परे ओर्लृङ् स्यात् । परत्वात् 'परनेकाद्यः' (२३०) इति णि प्राप्ते । + यत्स्वोदाविष्यत् यत्स्वदृष्टिदीर्घाभ्यः पूर्वविप्रतिषेधेन + इति वार्तिकम् । णिलोपस्य तु पाद्ययतेः पाल्तिरित्यादि क्तिञ्जनसमवकाश इति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इति वचनसामर्थ्यादार्धधातुकमात्रमस्य विषयः । तथा चेषादेरपवाद एवायम् । इयङ् । अततत्तत् । यङ् । आटिटत् । गुणः । कारका । दृष्टिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313. The लृङ् of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ārdhadhātuka affix which does not take the augment लृङ् ॥

NOTE:—This debars इयङ् the semi-vowel य, the *guna*, *Vridhhi* and the long substitutions. Thus अततत्तत्, अररत्तत्, आशिशत्, आटिटत्, कारका, हारखा, कारकः, हारकः, कार्यते, हार्यते and झीसति (see VII. 4. 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment लृङ्'? Observe कारयिता and हारयिता ॥

The sūtra VI. 4. 82, S. 272 (a semi vowel is substituted for the final लृङ् or ई of a root before a vowel beginning affix &c) being subsequent in order of Agh-ṭādhyaī would debar the present sūtra and prevent the elision of लृङ् and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following.

Vārtika: The rule ordaining the elision of णि (S. 2313) and that teaching the elision of लृङ् (VI. 4. 48, S. 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining इयङ् (VI. 4. 78 S. 2290), or semi-vowel य (VI. 4. 82 S. 272), or *guna*, (VII. 3. 84. S. 2163 &c.) or *vridhhi*, (VII. 2. 115 S. 254), or lengthening.

NOTE:—The elision of लृङ् supersedes only the two rules of *vridhhi*, lengthening and not the others. The elision of लृङ् (णि) supersedes all the above five rules of *ṭyān*, *yān*, *guna*, *guna*, *vridhhi* and lengthening.

Q. There is no necessity for this vārtika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि-elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and *anecessitate* supersedes the above rules.

Ans. The vārtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ārdhadhātuka affixes like क्तिञ् (III. 3. 174, Si 3313). Thus from क्

वाचयति we have वातिः, from ✓वाजयति, वातिः. The intermediate वृद् is prevented here by VII. 2. 9 S. 3163. Hence if this vārtika were not taught, the वृद् would be elided only before the ardhadhātuka and affix लिङ् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sūtra is that the rule of the elision of वृद् applies to *all* ardhadhātuka affixes, and not only to a single affix लिङ्.

NOTE:—Had the present sūtra not superseded वृद् &c., then it would have been more proper to draft it as योः only without the word अनिटि. For the sūtra योः with the anuvṛtti of आर्धधातुके read into it, would apply to the affix लिङ्, only after the rules वृद्, यण् &c. had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि. The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope *all* ardhadhātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of iyañ &c.

Thus वृद् is superseded in अततवत्. It is अ० Aorist. There is no scope in Guna here, as चङ् is इत् and यण् of sūtra VI. 4. 82 S. 273 has also no scope, the वृ (वृ) in तादि is preceded by a conjunct consonant च. Therefore वृद् is the only rule left that would have applied to this वृ. The present vārtika declares वृद्, but causes the elision of वृ.

Similarly यण् (semivowel) substitution is superseded in चाटितत्. Guna is superseded in कारया and vṛddhi in कारकः and lengthening in कार्यते.

Thus अकाम् + च + अ + त = अकाम् + ० + अ + त. Now applies the following.

२३१४ । यो चङ्युपधाया द्वयः । ० । ४ । १ ॥

चङपरे यो यवङ्गं तस्योपधाया द्वयः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the णि-formed stem, when the affix चङ् (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अकाम् + च + अ + त = अकाम् + अ + त (VI. 4. 51 S. 2313) = अकाम् + अ + त (VII. 2. 1. S. 2314).

Now applies the following sūtra which causes reduplication.

२३१५ । चङि । इ । १ । ११ ॥

चङ् परेऽनन्त्यान्धात्ववयवस्यैकाचः प्रथमव्युहो लोऽजादेस्तु द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the affix चङ् of the Aorist follows.

Dr. Ballantyne translates it thus:—"When चङ् follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel."

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant; the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकाम् + अ + त = अचकाम् + अ + त ॥

Now applies the following atidesā sūtra.

२३१६ । सन्प्रत्ययानि चङ्परेऽनन्त्योपे । ० । ४ । २३ ॥

चङ्परे इति व्युहोतिः । स च 'अकाम्' इति च द्वयमप्यावर्तते । अकाम्प्रथममिति यद्व्युहो

विरिति यावत् तत्परं यन्मयु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य सनीच कावे स्यात् (अलोवेऽस्ति । अथवा 'अङ्गस्य' इति नावर्तते । चङ्परं यो यदङ्गं तस्य योऽङ्गासो लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वत् ॥

2316. In the reduplicated Aorist of the चि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the चि affix.

The word चङ्परं is a Bahuvrīhi compound and therefore it means चि ॥ This word चि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus :—"that चि which is followed by that affix चङ्, which gives the designation of अङ्ग to the root"—this is one portion. The next part is—"a short vowel which follows such चि, and the abhyāsa of the aṅga which follows such short vowel—of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the चि, when no अङ्ग vowel is elided."

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sūtra would mean 'that aṅga which stands before that चि which is followed by चङ्,—the abhyāsa of such an aṅga, when followed by a short vowel,—on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

NOTE :—Dr. Ballantyne has translated this sūtra as follows :—Let the effect be like as if सन् (III. 1. 7 S. 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which चि followed by चङ् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyāhāra अङ्ग occasioned by the affixing of चि (as, for example under the provisions of VI. 4. 48 S. 2308).

NOTE :—The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्वत् means "like unto सन् or Desiderative"; i. e. as the Desiderative is treated, so should the चङ्, Aorist of the चि stems. The words लघुनि and चङ्परं are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root-vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ्, Aorist, after the चि, are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अन्-अङ्गलोपे "provided that a simple vowel of the Pratyāhāra अङ्ग has not been elided." We read the word चि in this sūtra, because there can be no other root which will form चङ्, Aorist. चि stems form such Aorist, (III. 1. 48), as well as the simple roots चि, द्रु and स्रु. The words चङ्परं is a Bahuvrīhi and qualifies the word अङ्ग understood; that stem which is followed by चङ्; therefore, it refers to the चि stem, and not to the simple roots चि, द्रु and स्रु. The light vowel, therefore, refers to the light vowel of the चि-stem before चङ् ॥

The word अन्वत्लोपे is in apposition with चङ्परं. Thus अङ्ग+चिङ् (III. 1. 30) = अङ्गम्+ङ्+अत् (III. 1. 48) = अङ्गम्+अत् (VI. 4. 51) = अङ्गम्+अत् (VII. 4. 1) = अङ्गम्+अत् (VI. 1. 11) Then applies the next sūtra.

NOTE :—Thus VII. 4. 79 teaches the substitution of च् for ञ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as अजीकर्त्, अपीयवत्. Thus by VII. 4. 80, च् is substituted for

the \bar{u} of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as अदीपयत् and अलीलवत् , and अजीजवत् . Thus by VII. 4. 81, \bar{u} is optionally substituted for \bar{u} in the Desiderative reduplicate of \bar{u} &c, the same will hold good in the Aorist-reduplicate, as अविलवत् or असुजवत् , अविषवत् or अपुषवत् , अपिलवत् or अपुलवत् , अचिष्यवत् or अचुष्यवत् . Why do we say 'having a light vowel'? Observe अततवत् , अररवत् , अज्जकारत् ॥

By sūtra III. 1. 48 S. 2313 the roots चि , द्रु , and सु also form चङ् , aorist. The *sanvai bhāva* however does not take place with regard to these roots: because these roots do not get the designation of चङ् before चङ् . The rule is therefore confined to चि -roots, for these are the roots which get the designation चङ् before the affix चङ् . Moreover the reduplicate must be that of the चङ् , which can be of चि -roots only.

२३१७ । सन्यतः । ७ । ४ । ७९ ॥

अभ्यासस्य त इकारः स्यात्सनि ॥

2317. \bar{u} is substituted for the final short \bar{u} of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE:—As पिपलति , पियलति , (VIII 2. 36, 41) तिष्ठासति , पिपासति ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe पपाच ॥ Why do we say 'for the \bar{u} '? Observe पुल्लवति ॥ Why do we say 'short \bar{u} '? Observe पापलिवते the Desiderative of the Intensive पापयति ॥

Therefore $\text{अचकम्} + \text{अत} = \text{अचिकम्} + \text{अत}$, because चङ् is considered like सन् ॥

Now applies the following.

२३१८ । दीर्घे लघोः । ७ । ४ । ८४ ॥

अधोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यात्सन्वत्भावविषये । अचीकमत । चिङ्भावपठे ॥

♦ कनेचरेचङ्, चङ्गव्यः + । अधोऽभ्यास दीर्घसन्वत्भावः । अचकमत ॥

संज्ञायाः कार्यकालत्वादङ् यत्र तिष्ठयते ।

तत्रैव दीर्घः सन्वत्त्वानेकाक्षरिति माधवः ॥ १ ॥

चकारस्यार्थापयत्पूर्वोत्पादो नाङ् तिष्ठयते ।

किं त्वस्यावयवः कश्चित्स्मादेकाक्षरविदं वृत्तम् ॥ २ ॥

वस्तुतोऽङ्गस्यावयवो योऽभ्यास इति वर्णनात् ।

कचो दीर्घोऽर्थापयते । वृत्तं स्यादिति मन्मथे ॥ ३ ॥

अकासो तु भवमिदं न स्यात्स्याच्च व्यवस्था ।

योर्विधेयं स निश्चितं कचुनीत्यङ्गमेव वा ॥ ४ ॥

इति व्याख्याविकल्पस्य कैयटेनैव वर्णनात् ।

हेतुलेयेऽपि सङ्गन्धस्त्वगितानपि तिष्ठये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चि -stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative चि ॥

Therefore $\text{अचिकम्} + \text{अत} = \text{अचीकमत}$ ॥

The affix चिङ् , being optional, when it is not added, then applies the following *vārtik*:—"The aorist of चि is formed by चङ् even when it does not take चिङ् ." As there is absence of चि , so we have neither lengthening nor *sanvadbhāva*. Thus अचकमत ॥

NOTE:—In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा); one is expressed by the maxim *कायंकासं सत्तापरिभाषं* and the other by *यथोक्त्यं सत्तापरिभाषं* ॥ The first means that a rule defining a term (i. e. a *saṃjñā* rule) or giving a maxim of interpretation (*paribhāṣā*) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule, it appears there anew. The other means that the *saṃjñā* and *paribhāṣā* remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the *abhyāsa* is defined in the *sūtra* पूर्वोभ्यासः (VI 1. 4. S. 2178) and the word *abhyāsa* occurs in the *sūtra* 2316. In both views of the function of a definition, the *sūtras* पूर्वोभ्यासः and सन्वत्तुनि &c. will become one sentence. But in the first view of *kāryakāla* pakṣha the one-sentence will be of different *padas* or words; in the second view the one-sentence will be of different sentences. Mādhava favours the view of *kāryakāla* pakṣha with regard to the *sūtra* 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses:—

Verse. 1 “According to Mādhava, the rules of lengthening (2318) and *sanvadbhāva* (2316) apply there only where the *kāryakāla* function of a rule of definition being taken as valid, the *aṅga* -or inflective base is reduplicated: and not where there are many-syllabled stems.”

NOTE:—The sense is that in the *sūtras* 2316 and 2318 there is the *anuvṛtti* of the words *aṅgasya* and *abhyāsanāya*. Here the designation of *abhyāsa* (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled *aṅga*. Therefore the lengthening (2318) and *sanvadbhāva* (2316) will take place in that *abhyāsa* only which is the *abhyāsa* of an *aṅga*—that is where an *aṅga* has been reiterated, there the first portion will get the designation of *abhyāsa* for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अदीकृतं and अदीपयत् ॥

Verse. 2. “But in the roots ✓चक्रासि, ✓अदीपयति and ✓ऊर्ध्वोति &c. there is no reduplication of an *aṅga* but only a portion of an *aṅga* is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

NOTE:—Thus we have अवचक्रासत्, आर्तययत् and और्ध्वनयत् without the application of S. 2316 and 2318. Here the whole *aṅga* *chakās* &c. has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of *chakās* and the second consonant in the case of vowel-beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the whole of *aṅga* is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the *dirgha* and *sanvadbhāva* apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (*kāryakāla* pakṣha), the word *ekāchah* in the *sūtra* *ekāchodve* *prathamasya* (VI. 1. 1. S. 2175), qualifies the word *aṅgasya* understood therein.

Obj. Let it be so, that the *dirgha* and *sanvadbhāva* rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Their stretching this argument further, the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII. 4. 59 S. 2180), retention of first consonant (VII. 4. 60. S. 2179) and substitution of a palatal (VII. 4. 62. S. 2246), &c. and these will not apply to polysyllabic roots.

Verse 3 and 4. As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *aṅgasya aṅgavo yo' bhyāsa*—‘the reduplicate which is a portion of an aṅga’—then we opine that there must be lengthening in the case of ✓*ārṇu*, and both (lengthening and sanvad bhāva) in the case of ✓*arthāpayati*: while in the case of ✓*chakās* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by *णि* by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

NOTE: Thus instead of *कौर्णवत्* we would get *कौर्णवत्*. The *sanvadbhāva* is inappropriate here, for when *नु* is doubled, there is no *च* in the reduplicate, and so there can be no change of *च* to *ह*.

The root *अर्णव* is derived from *अर्ण*, in the sense of *अर्णमाचष्टे*. The *चा* and *पुञ्ज* augment are added before *णिच्*. Here both the *dirgha* and *sanvad bhāva* will apply, and we should get the form *आर्णचपत्* instead of *आर्णवपत्*. In the case of the root ✓*अय* (उपयाच्ञायाम्), of the *churidi* class, the aorist is *अयचपत्* neither the *dirgha* nor *sanvad bhāva* apply there.

• In the root *chakās* both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sūtra by saying *chaṅpare nau yal laghu*—‘the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *णि* followed by *चङ्* is affixed’—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *chaṅpare nau yad aṅgam* ‘the reduplicate of an inflective base to which *णि* followed by *चा* is affixed’—then these two rules will apply to *chakās*. Thus in the first case we have *चचचकासत्*, in the second *चचोचकासत्*.

Verse 5. Because *Kaivyaṭa* alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an *ak-vowel* of *णि* is elided: so as to make them applicable to *agit* roots also.

NOTE: There are two conflicting views, one of *Haradatta* and another of *Kaivyaṭa*. They can be harmonised by giving them different scopes.

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिच्छा ॥

470. ✓*Kamu*, to desire. Pre. कामयते । Per. कामयास्वके । I Fut. कामयिता । II Fut. कामयिष्यते । Imperative. कामयताम् । Imp. अकामयत । Pote. कामयेत । Bene कामयिषीष्ट । Aorist अचीकमत । Caus. कामयति । Here the first *णि* is elided by VI. 4. 51. S. 2313. Desi. चिकामयिते । Ger. कामयिष्या । Noun कामना ॥

470. A. ✓*Kamu*, without *णि* before *ārdhadhātukas*. Pre. कामयते । Per चकमे । I Fut. कयिता । II Fut. कयिष्यते । Bene. कयिषीष्ट । Aorist अचकमत । Caus कामयति (Vṛddhi by न कयमिचम्). Desi. चिकयिते । Inten. चङ्कयते । There is no *yap-luk* form. See ✓*गुप्* । Past. Part. Pass. कान्तः Ger. कयिष्या or कयत्वा । The *उ* makes *चद* optional. Nouns कामुकः (III. 2. 154. S. 3134) कम्पः (III. 2. 167. S. 3147) कम्पनः । कंसः (Up. III. 62).

Here end the anuddhet roots ending in a nasal.

Now the thirty roots upto ✓*कमि* inclusive are *Parasmaipadi*.

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैयदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, जण ४७८, झण ४७९, घण ४८०, घण ४८१ शब्दा-
र्थः । अणति । रणति । वणति । वकारादिस्वाभ्यासलोपोन । वञ्चयतुः । वञ्चयिष्य ।
धणः कैश्चिदस्ते । धणति ॥

471. ✓Aṇa, to sound. Pre. अणति । Per. अण । I Fut. अणति । Caus. आण-
यति । Aorist अ+अणयत् । Desi. अणयिष्यति । Nouns अणुः 'small,' 'a kind of grain'
अणवः (Up. I. 114). अणुः or आणूः 'a boat.'

472. ✓Raṇa, to sound. Pre. रणति । Per. रण । I Fut. रणति । Aorist
अरणीत् or अराणीत् । Caus. रणयति Aorist अरीरयत् or अररायत् । Desi. रिरयिष्यति ।
Inten. रंरयते । Yāh luk रंरणीति or रंरयिष्यति । D. रंरायः । Past Part. 'Pass. रणित' or
रयिष्य । Nouns रणनं 'sound,' 'noise,' रणः 'War,' 'sacrifice,' रणरणकः 'anxiety'.

473. ✓Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. वण । I Fut. वणति । The rule VI. 4. 126
S. 2263 does not apply, because the root begins with व; and so there is no
v nor elision of the reduplicate. वञ्चयतुः वञ्चयिष्य । Nouns वाणः । वाणी । वाणिनी 'a
clever woman,' वण्ड 'an ox without a tail,'

474. ✓Bhaṇa, to sound. Pre. भणति । Per. बण । I Fut. भणति । Nouns
भाणः । भणति । भंड । भण्ड ॥

475. ✓Maṇa, to sound ; murmur. Pre. मणति । Per. मण । I Fut. मणति ।
Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476. ✓Kaṇa, to sound. Pre. कणति । Per. कण । I Fut. कणति । Nouns
कणः । कणिका । कण्डः (Up. I. 103).

477. ✓Kvaṇa, to sound, jingle, tinkle, hum, warble, sing. Pre. क्वणति ।
Per. क्वण । I Fut. क्वणति । Nouns क्वाणः । क्वाणः 'harp.' कुणारः (Up. III. 76) 'grain
'a sacrificial accessory.' कुणपम् (Up. III. 143).

478. ✓Vraṇa, to sound. In some texts it is ✓braṇa with a labial B.
Pre. वणति । Per. वण । I Fut. वणति ॥

479. ✓Bhraṇa, to sound. Pre. भ्रणति । Per. ब्रण । I Fut. भ्रणति ॥

480. ✓Dhvaṇa, to sound. Pre. ध्वणति । Per. दध्वाण । I Fut. ध्वणति ॥

481. ✓Dhaṇa, to sound. According to Mādhaviya, the Saṃmatā gives
✓dhrāṇi. Some read ✓dhaṇi. Pre. धणति ॥

ओण ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांचकार ॥

482. ✓Onri, to remove, take or drag along. Pre. ओणति । Per. ओण ।
अकार । I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist मा भवाओणयत् । Desi.
ओणयिष्यति । Nouns ओणवन् । N. s. ओणावा 'a thief' (III. 2. 75 S. 2980, VI. 4. 41
S. 2982) fem. ओणावरी (IV. 1. 7. S. 456).

ओण ४८३ वर्णनस्थोः । ओणति । ओण ॥

483. ✓Sopri, to go, move ; to become red. Pre. ओणति । Per. ओण ।
I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist असुओणयत् । Desi. सुओणयिष्यति । Inten.
ओओणयते । Yāh luk ओओणयिष्यति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा (IV. 1. 43 S. 501).

ओण ४८४ संघाते । ओणति ॥

484. ✓Sronṇi, to collect. Pre. ओणति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा a star.

श्लोष ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽप्री तात्त्व्याज्जादयः ॥

485. ✓ Sloṇi, to collect. Pre. श्लोणति । The three roots śloṇi, śroṇi and śloṇi begin with a palatal sibilant.

पैष ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेषु । प्रेषृ रति क्वचित्पयस्ते । विप्रेष ॥

486. ✓ Pāiṇi, to go, 2. to send, 3. to embrace, adhere. (1) Some read it as ✓ Prāiṇi; others as ✓ laiṇi. Pre. पैणति ॥

486. A ✓ Prāiṇi, to go, approach, send, embrace. Per. पिप्रेष ।

486. B. ✓ Laiṇi, to go' approach, send, embrace.

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्तोऽयम् । रवाभ्याम्—(२३५) रति यात्वम् । ध्रयति । श्लोपदेशफलं यद्भुक्ति । दंभन्ति । ध्रय इत्यपि क्वचित् । ध्रयतुः, ध्रयिष्य ॥

487. ✓ Dhraṇa, to sound. This root has a न as its final in the upadeśa, i. e., originally it is ध्रन, the न is changed to य by VIII. 4. 1. S. 235. The result of the root being न ending originally appears in yañ luk; where this न is changed to anusvāra. This anusvāra is then changed to न before त्, as दंभन्ति । Of course, it must be remembered that न changed to य by VIII. 4. 1. S. 235 is considered asiddha (VIII. 2. 1. S. 12) for the purposes of VIII. 3. 24. S. 123 or anusvāra change. As दंभन्ति । Had it been य originally, VIII. 3. 24. S. 123 would not have applied; and the form would have been दंभयित् । The nasal in the reduplicate is by VII. 4. 85 S. 2643. Pre. ध्रयति ।

487 A. ✓ Bhaṇa, to sound. Pre. ब्रयति । Per. ब्रयाण, ब्रयतुः, ब्रयिष्य । According to Māhava, ब्रय, भ्रय and ध्रय are also read here in some lists. According to Maitreya, भ्रय is found in Daṇḍaka, and ध्रय in Saumātā.

487 B. ✓ Vāṇa, to sound. Pre. व्रयति । Per. व्रयाण । व्रयतुः ॥

कनो ४८८ क्षोभिकान्तिगतिषु । चकानं ॥

488. ✓ Kauṇi, to shine, 2 to love, wish; 3. to go. Pre. कनति । Per. चकान । I Fut. कनिता । Nouns. कन्या । कानीनः । कनकम् ॥

शृन ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489. ✓ Śṛṇa, to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता । Caus. स्तनयति । Aorist स्ततिष्ठत् । Desi. तित्तनति । Inten. तंस्तन्यते । Yañ luk तंस्तनोति, or तंस्तनि । Nouns. स्तान्यम् । स्तनः । स्तन्यम् । अभिनिष्ठानः (VIII. 3. 86. S. 3193)

490. ✓ Vana, to sound. Pre. वनति । Per. वान । वनतुः । I Fut वनिता । Nouns. वनिष्ठः (Up IV. 2). The rectum, part of the entrail of an animal offered in sacrifice. वनम् । वन्या, वतिः (VI. 4. 37 S. 2428) वन्तिः (VI. 4. 39. S. 8314) Past Part. Pass. वनितम् । Ger. वनित्वा ॥

वन ४९१, वण ४९२ संभक्तौ । वनर्यभेदात्पुनः पाठः । वनति । वसान । वनतुः ॥

491. ✓ Vana, 492. ✓ Śhaṇa, to honor. वन has been repeated here, as it has a different meaning from the वन mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. वनति । Nouns वनिन् 'worshipping,' तद्वनः (Ker opanishat)

492. ✓ Śhaṇa, 'to honor.' Pres वनति । Per. वसान Dual वनतुः &c. In forming the Benedictive the following sūtra applies.

२३१९ । ये त्रिभाषा । इ । ४ । ४३ ॥

जनसनखनामाखं वा व्याख्याते कृति । सायात्—सन्धात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long *ai* for the finals of *jan*, *san* and *khn* before an affix beginning with *y* and marked with an indicatory *ka* or *ka* ॥

NOTE:—Thus *jayate* or *janvate* (with *yak*) *ajayate* or *ajjanvate* (with *yak*). So also *sayate* or *snavate*, *sasayate*, or *sansnavate*, *jayate*, or *janvate*, *sayajayate* or *sajjanvate*. Before the vikarapa *ayate* of the Fourth class, which is *kitu* according to I. 2. 4; the *ja* is *always* substituted for *jan* by VII. 3. 79. No option is allowed there.

Therefore in the Beneficitive of *√san* we have *sayaat* or *sandhat* ॥

492. *√Shapa*, to honor. Pre. *sanati*. Per. *sasan*. *senatu*. I Fut. *sanata*. Bene. *sayaat* or *sandhat*. Desi. *sivsanivati* or *sivsasati* (VII. 2. 49 S. 2618 read with VI. 4. 42 S. 2504). Inten. *sasayate* or *sansnavate*. *Yau luk* *s'asati* or *s'asati* Dual *s'sata*: Noun *sanu*: 'peak,' Past. Part. Pass. *sata*: Past. Part. Active *satanvatu* ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनी शीघ्रिकान्तिगति- इत्यत्र गतेः परयोः शब्द-संभक्तयोरादिशब्दन यदः । अमति । आम ॥

493. *√ama*, to go, 2. to sound 3. to honor. The word *adi* in *gatyadi* means the *gati* of the root *kani* no 488, plus the *shabd* and *sambhiti* of the root that follow it. Pre. *amati*. Per. *ama*. *amatu*. I Fut. *amata*. Caus. *amavati*. Desi. *amimivati*. Nouns. *ama*: 'Dysentery' *aan* (with *kvip*). *amiva*: *am*: *aanvatu*: Past. Part. Pass. *amita*: or *aanvatu*: *amivatu* or *aanvatu* ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीम् ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । ह्मयन्त- (२२९९) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दो च ॥

494. *√Drama*, 495. *√Hamma*, 496 *√Mimri*, to go about; run. Pre. *drmati*. Per. *dadram*. The *Vridhi* is prohibited by S. 2299. I Fut. *drmata*. Aorist *adrami*. Caus. *drmayati*. Aorist *adidram*. Pass. *adrami* or *adrami* with *kvip* and *drmandram* or *drmandram* with *yanu*. Fut. *drmi* or *drmi* with *kvip* or *drmi* with *kvip*. Desi. *tidramivati*. Inten. *drmayate*. *Yau luk* *adrami* or *adrami* D *adrami*: 1st P *adrami* (VIII. 2. 65 S. 2399). Imp. *adram* (VIII. 2. 64 S. 341). Nouns *drma*: *drma*: *drma* ॥

495. *√Hamma*, to go. Pre. *hamati*. Per. *jaham*. I Fut. *hamata*. Caus. *hamavati*. Aorist *aham*. Desi. *jivhamivati*. Inten. *jahmayate*. *Yau luk* *jaham* or *jaham* D. *jaham*: Imperfect *aham*. Nouns *hamati*: 'Knowledge.'

496. *Mimri*, to go. Some say it means 'to sound' also. Pre. *miimati*. Per. *miimam*. *miimatu*. I Fut. *miimata*. Caus. *miimavati*. Aorist *amimam*. Desi. *miimivati*. Inten. *miimayate*. *Yau luk* *miimam* or *miimam* D. *miimam*: Imperfect, *amimam*. Past part. Pass *miimam*: (Gr. *miimam*) ॥

चमु ४९७, चमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, भमु ५०१, अदने ।

497. *√Chamu*, 498 *√Chhamu*, 499 *√Jamu*, 500 *√Jimu*, 501 *√Jhamu*, to eat. When the root *chmu* is preceded by *ja* then the vowel is lengthened by the following *sūtra*. Pre. *chamati*. Per. *acham*. *chematu*. I Fut. *chamata*. Caus. *chamavati*. Desi. *chivchamivati*. Inten. *chammayate*. *Yau luk* *cham* D. *chamam*: Nouns *cham*: spoon, *chmu* ॥

२३२० । ष्टिवृक्कलमुचमां शिति । ३ । ३ । ७५ ॥

यथासुचो दीर्घः स्याच्छक्ति ॥

+आदि चम इति वक्तव्यम्+

आचामति । 'आदि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जितिं जेचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320. Before any other Present character (शित्), the root vowel of ष्टिव, क्लम्, and आ-चम् is lengthened.

Vartika :— It should be stated that the rule applies to ✓cham, only then, when it is preceded by the preposition अ, and not otherwise.

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by आ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read ✓जिति also here. Thus जेमति ॥

Note : The Kāśika reads this sūtra as ṣṭivu-klam-āchamām śti, having inserted the आ from the vārtika. ✓Klam lengthens its vowel before āyan by VII. 3. 74 S. 2519, the present rule produces this change before the affix śap also, which it gets by III. 1. 70.

497 A. ✓āchamu, Pre. आचामति । Imperative आचामतु । Imper. आचामत् । Caus. आचामयति । Nouns चमः । चमकः ॥

498. ✓Chhamu, to eat, Pre. छमति । Per. चच्छाम । I Fut. छमिता । Caus. छमयति । Pass. Aor. अछमि or अछामि । Nvul कामकामम् । Fut. छमिष्यते or छामिष्यते or छमिष्यते । Desi. चिच्छमिषति । Inten. चच्छम्यते । Yāñ luk चच्छमीति or चच्छमि । D चाच्छान्तः ॥

499. ✓Jamu, to eat. Some read this as जिम । Pre. जमति । Per. जजाम जेमतुः । I Fut. जमिता । Past Part. Pass. ज्ञान्तः । Ger. जमित्वा or ज्ञात्वा ॥

500. ✓Jinu, Pre. जेमति । Ger. जेमित्वा (?) or जिषत्वा । Noun जेमनम् ॥

501. ✓Jhamu, Pre. जमति । Per. जजाम । I Fut. जमिता ॥

क्रम ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502. ✓Kramu, 'to walk, to step. This root takes षन् विकारण also by the following sūtra.

२३२१ । वा भाशभलाशभमुक्रमुक्लमचतिचटिलषः । ३ । १ । ७ ॥

प्रत्ययः षन् स्यात्कचये सौधधातुके परे ॥

2321. The affix षन् is optionally employed in the active voice before a sārvaadhātuka affix after the following verbs ; भाश् 'to shine', भलाश् 'to shine, to whirl', भम् 'to whirl', क्रम् 'to walk', क्लम् 'to be sad', चट् 'to fear', चुट् 'to cut', and चष् 'to desire.'

Note :— Thus भाशते or भाश्यते 'he shines' ; भ्लाशते or भ्लाश्यते, he shines, ' चमति or चाम्यति 'he whirls' ; कामति or काम्यति 'he walks ; क्लामति or क्लाम्यति 'he is sad.' So also चष्यति or चवति ; चुष्यति or चुटति ; चष्यति or चवति ॥

Thus क्रम+षन् + ति or क्रम+चन् + ति । Now applies the following sūtra,

२३२२ । क्रमः परस्मैपदेषु । ३ । ३ । ७६ ॥

कनेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति - क्रमति । चक्राम । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322. The long is substituted in क्रम्, before a शित् affix, in the Parasmaipada.

As क्रामति, क्रामतः, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per. चक्राम । Imperative क्राम्यतु or क्रामतु &c.

Why in the Parasmaipada ? Observe आक्रमते आदित्यः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and वक्राम (Imperative 2nd Per. Sg.) For when हि is elided by लुक्, (VI. 4. 105) then by I. 1. 63, the affix being dropped by a *schwa* elision, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection. The prohibition of I. 1. 63, applies to the *अङ्ग* stem after which the affix is elided. Here क्रम् is not a stem or *aṅga* with regard to हि, but it is a *stem* with regard to वृष् as क्रम्+वृष्+हि. Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I. 1. 62, (प्रत्यय लक्षणम्.) ॥

२३२३ । लुक् क्रमोऽनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ ॥

अत्रिषेत् । अक्रमोत् ॥

2323. The augment वृद् is added to ārdhahātukavalādi affixes after ✓लु and ✓क्रम, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada.

The roots लु and क्रम् are udātta, and will get वृद् augment naturally, the sūtra makes a restriction or *niyama*. The restriction is that when the roots themselves occasion ātmanepada affixes, then they do not take वृद्, otherwise they will. Thus अक्रमोत् ॥

502. ✓Kramu, To walk, step. Pre. क्रामति । Per. चक्राम । अक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper. अक्रामतु । Pot. क्रामेत् । Bene. क्रम्यात् । Aorist अक्रमोत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus. क्रमयति । Aorist अचक्रामत् । Desi. चिक्कमिषति । Inten. चक्रुः क्रमयते । Yān luk. चक्रुः क्रमीति or अचक्रन्ति । Past Part. Pass. क्रान्तः । Ger. क्राम्या । (VI. 4. 18 §. 3329). or क्रमित्वा । Nouns क्रमः । क्रमकः । चक्रुः क्रमय । अक्रः । क्रिमिः ॥

502 A. ✓Kramu, This root is ātmanepadi also when simple. (I. 3. 43. S. 2716). Pie. क्रमते । Per. चक्रमे । I Fut. क्रन्ता । II Fut. क्रन्त्यते । Imper. अक्रमेत । Poten. क्रमेत । Bene. क्रवीषेत् । Aorist. अक्रमत् । Condi. अक्रम्येत ॥

Here, as in the 'Siddhanta Kaumudī' Part 1, the roots

अथ रेवक्यानां अनुदात्तैः ॥

The roots upto रेव inclusive are anudāttat.

अय ५०३, वय ५०४, पय ५०५, मय ५०६, अय ५०७, तय ५०८, णय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following sūtra applies :—

२३२४ । दयायासश्च । ३ । १ । ३७ ॥

'दय' 'अय' 'आस' इभ्य आम्स्याल्लिटि । अयांचके । अयिता । अयिषीष्ट ॥

2324. After the verbs दय 'to give,' 'to go,' and 'to protect,' अय 'to go,' and आस 'to sit,' there is the affix आम्, when लिटि follows.

Thus अयांचके । First Future अयिता । Pot. अयेत । Benedictive अयिषीष्ट । Before the affix अम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies :—

२३२५ । विभाषेतः । ८ । ३ । ७९ ॥

इयः परो य इदं ततः परेषां वीथ्यं जुह्वानिटां धव्य वा सूर्यजः स्यात् । अविधीद्वम्-
अविधीध्वम् । आधिष्ट । आधिद्वम्-आधिध्वम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the व of वीथ्यम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इह, when the stem ends in इण् ॥

Thus अविधीद्वम् or अविधीध्वम् । Aorist: आधिष्ट; आधिद्वम् or आधिध्वम् ॥

When upasargas ending in र र such as nir, dur, or pra precede ✓aya, the r is changed to l by the following.

२३२६ । उपसर्गस्यायतौ । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्योपसर्गस्य यो रेफस्तस्य कर्त्तव्यं स्यात् । ग्रायते-पलायते । निस्, दुरो अन्वत्यादिप्रत्याय
जत्वम् । निरयते । दुरयते । निरदुरोस्तु निरयते । दुलयते । 'प्रत्ययः' इति निश्चयो रूपम् । अय
जत्वम् 'उदयति विततोऽर्थरश्मिरज्जो' इति मायः । 'इट्' 'किट्' 'कटी' इत्यत्र प्रसिद्धस्य र्भविष्यति ।
वृट् । अनुदात्तेत्यलक्षणमात्मनेपदमनित्यम् । अस्मिन्नोक्तिर्याज्जापकात् । वादित्यात् प्रवये ।
येवे । मेवे । सेवे । तेवे । प्रणयते । नेवे ॥

2326. य is substituted for the r of a Preposition, when ✓अय follows.

Thus पलायते, प्लायते । The य of the Prepositions दुस् and निस् is changed to र , but this र is not changed to ल , because it is asiddha thus we have the forms निरययम्, दुरययम् । But there is a preposition निर also, the र of which is changed to ल , as निरयनम् । See VII. 2. 46. So also there is a Preposition दुर which forms दुरययते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + ✓अय but from प्रति + इण् ॥

If the root अय is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaipadi in the following line of Māgha:—" udayati vitatordhva rasni rajjanu." The word udayati is not formed by ud+✓ay but from ud+✓i; the ✓i is obtained by the analysis of ✓कटी as we have already shown. See ✓कटी. No. 342. Or the following maxim applies:

Maxim:—The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudātteta is not of universal application. This maxim we infer from the jñāpaka of ✓अस्मिन् which is shown with an indicative इ । This root is of Ajādi class No. 7. It is read as anudāttet. It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the further adding of इ shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of ✓अय, the rule VI. 4. 126 S. 2263 applies, because the root begins with a य and so we have जयवे and not जेवे । But रेवे, मेवे, सेवे, तेवे, प्रजयते and नेवे ॥

503. ✓Aya, to go. Pfs. जयते । Per. जयांजने । I Fut. जयिता । II Fut. जयिष्यते । Imperative जयताम् । Imper. जायत । Pots. जयेत । Bene. जयिषीष्ट, जयिषीद्व (or जय)म् । Aorist आधिष्ट, आधिद्व (or जय)म् । Condi. जयिष्यत् । Caus. जाययति । Aorist ज + अजयत् । Desi. जयिष्यते । Nouns जायः । जयः ॥

504. ✓Vaya, to go, move. Pre. जयते । Per. जयवे । I Fut. जयिता । Desi. जयिष्यते । Inten. जाययते ॥

504. ✓ Vaya, in the Yañ luk, Pre. वावयीति or वावति । D. वावतः, Pl. वावयति, 2 S. वावयीहि, or वावहि, वावयः, वावय, 1. S. वावयीमि or वावामि । वावावः, वावामः । Imperative वाव, वावयानि । Imper. अवावत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते । Per. पेये । I Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maya, to go. Pre. मयते । Per. मेये । I Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते । Per. चेये । I Fut. चयिता ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते । Per. तेये । I Fut. तयिता । Noun तयः 'protection'

509. ✓ Naya, to go; to protect. According to Maitreya, it means 'to protect' also. Pre. नयते । Per. नेये । I Fut. नयिता ॥ In some lists ✓ नयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानगतिरक्षणाहिंसादानेषु' । आदानं दहणम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Daya, to grant; give; 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते । Per. दयांचक्रे । I Fut. दयिता । Nouns दयालुः, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रयते । Noun रायः ॥

ऊयी ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते । Per. ऊयांचक्रे । I Fut. ऊयिता । Caus. ऊययति । Aorist अ + ऊयियत् । Past Part. Pass. ऊतः । Past Part. Active ऊतवान् । Ger. ऊयित्वा । Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. ✓ Pūyi, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते । Per. पुपूये । I Fut. पूयिता । Caus. पूययति । Aorist. अपूपुयत् । Desi. पुपूयिषते । Inten. पोपूयते । Yañ luk. पोपूयीति or पोपेति । D. पोपूतः । Past Part. Pass. पूतः । Past Part. Active पूतवान् । Ger. पूयिता । Nouns पूयः 'pus,' पूतिः ॥

क्रूयी ५१४ शब्दे उन्दे च । क्रुक्रूये ॥

514. ✓ Knūyi, to make a creaking sound; to be wet. Pre. क्रूयते । Per. क्रुक्रूये । I Fut. क्रूयिता । Caus. क्रोपयति (VII. 3. 36 S. 2570). Aorist. अक्रुक्रुवत् । Yañ luk. क्रोक्रूयीति । Noun खेलक्रोपं दृष्टदेवः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधुनने । क्षमाये ॥

515. ✓ Kshmayi, to shake; tremble. Pre. क्षमायते । Per. क्षक्षमाये । I Fut. क्षमायिता । Caus. क्षमापयति । Aor. अक्षिष्यमयत् । Caus. Yañ luk. चाक्षमाययतीति । Desi. क्षिष्यमाययते । Inten. चाक्षमाय्यते । Yañ luk. चाक्षमायीति, or चाक्षमाति । D. चाक्षमीतः । Imperative चाक्षमीतात् and चाक्षमीहि । Past. Part. Pass. क्षमातः । Past Part. Act. क्षमातवान् ॥

स्फायी ५१६, ओप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, पस्फाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyi, 517 ✓ Opyāyi, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते । Per. पस्फाये । I Fut. स्फायिता । Caus. स्फावयति । (VII. 3. 41. S. 2693). Aorist. अस्फिष्यवत् । Yañ luk. पास्फावयति । Nouns, स्फाः । स्फावडम् । स्फीरः । Past. Part. Pass. स्फीतः । (VI. 1. 22, S. 3044). Past. Part. Pass. स्फीतवान् ॥

517. ओष्यादी वृद्धौ 'To grow large.' Present ष्यायते । In forming the Perfect, वी is substituted by the following.

२३२७ । लिङ्गलोपश्च । ६ । १ । २८ ॥

लिङि षङि च ष्यायः षोभायः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पोषब्दस्य द्वित्वम् । 'वरनेकावः— (२७२) इति षङ् । पिब्ये । पिब्यति । पिब्यिरे ॥

2327. There is substitution of वी for ष्याय, when the affixes of the Perfect (लिङ्) and the Intensive (यङ्) follow.

The anuvṛtti of the word विभाषा ceases. The phrase ष्यायः वी of the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus ऋषिय्ये, ऋषिय्याते, ऋषिय्यिरे । The rule of substitution of वी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution, by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been succeeded by a subsequent rule." Thus षो+लिङ् = पि+षो+त = पि+ष्य+य (VI. 4. 82 § 272 the य being substituted) = ऋषिय्ये with the affix ऋ । So also in the Intensive, as ऋषेयीयते, ऋषेयीयते, ऋषेयीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनबुधपूरितायिष्यायिष्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६१ ॥

इभ्यश्चलोपश्चयवा स्यादेकवचने तशब्दे परे ॥

2328. चिष् is optionally the substitute of षिष्, when त, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप, 'to shine,' जन 'to be produced,' बुध 'to teach or know,' पूर 'to be full,' ताय 'to extend or protect' and ष्याय 'to swell'.

NOTE:—Thus अदीपि or अदीपिष्ट 'he shone'; अजनि or अजनिष्ट 'he was produced'; अबोधि or अबुद्ध 'he knew'; अपूरि or अपूरिष्ट 'he was full'; अतायि or अतायिष्ट 'he extended'; अष्यायि or अष्यायिष्ट 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिषो लुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

चिष्णः परस्य तशब्दस्यलुक्स्यात् । अष्यायि — अष्यायिष्ट ॥

2329. The personal-ending त is elided after चिष्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अष्यायि or अष्यायिष्ट ॥

NOTE:—As अह्वारि, अज्वादि, अकारि, अषादि । So also अकारितराम्, अह्वारितराम् here the elision of the personal affix त (III. 1. 60) of the Aorist being considered as anidhā, the affixes तरप् and तमप् are not elided: though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after चिष्, ought to be elided. Or the word कृत्तित्ति is understood here; so that कित् and कित् affixes of चिष् are elided and not every affix.

517. ✓ Oṣyāyi, to grow large. Pre. ष्यायते । Pre. पिब्ये । पिब्याते । पिब्यिरे । पिब्यिरे । पिब्याते । पिब्यिष्ये । पिब्यिष्ये । I Fut. ष्यायिता । Aorist अष्यायि or अष्यायिष्ट । Inten. षेयीयते । Yañ luk षायाति D. षायातः । Past Part. Pass. षीनः । Act. षीनवान् । Noun षायातः ॥

तायु ५१८ संतानपालनयोः । संतानः प्रबन्धः । तायते । तताये ।
अतायि-अतायिष्ट ॥

518. ✓Tāyī, to spread, extend ; 2. to protect, preserve. The word santāna means context. Pre. तायते । Per. तताये । I Fut. तायिता । Aorist अतायि or अतायिष्ट । Caus. ताययति । Aorist अतयायत् । Past. Part. Pass. तायितः । Aor. तायितवान् ।

शक ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519. ✓Śalā, to shake ; to tremble ; to cover ; to go. Pre. चलते । Per. चले । I Fut. चलिता । II Fut. चलिष्यते । Imperative चलताम् । Imper. चचलत । Pote. चलेत् । Bene. चलिषीष्ट । Aorist अचलिष्ट । Caus. चालयति । Aorist अचोचलत् । Inten. चाचल्यते । Yāñ luk चाचल्योति or चाचल्यति । Imperfect अचाचल् । Past. Part. Pass. चलितः । Ger. चलिता । Nouns, चलमः । चलकम् । चलका । चालकः । चलनम् । चलनसुः ॥

519 A. ✓Chala, has the same meaning as चल । Not found in the Siddhanta nor in the Mādhaviya, but given by Westergaard.

वक ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संवरणे च । ववले । ववल्ले ॥

520. ✓Vala, 521 ✓Valla, to cover, enclose ; to go. Pre. ववले । Per. ववल्ले । Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja. See ✓854. Nouns वाकः । वारः । वलिनः । वलिनः । वलिः । वलयः । वलभीः । वलाकः । वलाकाकिः । वल्मीकं ॥

521. ✓Valla, to cover, to go, move. Pre. ववल्ले । Per. ववल्ले । I Fut. वल्लिता । Inten. Yāñ luk. Imperfect अववाल् । Nouns वल्लमः । वल्लरी । वल्लिः । वल्लीः । वल्लुरं 'dried meat.'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मले । मल्ले ॥

522. ✓Mala, 523 ✓Malla, to hold ; possess. Pre. मलते । Per. मेल्ले । I Fut. मलिता । Nouns माला । माली । मलयः । मलम् । मलिनः । मलीमलः । मामलकी ॥

523. ✓Malla, to hold, possess. Pre. मल्लते । Nouns मल्लः । मल्लिका । मल्लकः । मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । भभले । भभल्ले ॥

524. ✓Bhala, 525 ✓Bhalla, 1. to describe ; 2. to hurt ; 3. to give. Pre. भभले । Nouns भात्रम् । भल्लकः । भल्लः ॥

525. ✓Bhalla, Pre. भल्लते । Nouns भल्लकः । भल्लः । भल्लो ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । कलले ॥

526. ✓Kala, to sound ; to count. Pre, कलते । Per. कलले । Nouns कावः । कावी । कलिकम् । कलमः । कलिः । कलिका ॥

कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द-सूक्ष्मीभाव इति च ॥

527. ✓Kalla, to sound indistinctly. According to Kshirasawāmi it means 'to remain silent, to make no sound'. Pre कल्लते । Noun कल्लोलः ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528. ✓Tevri, 529 ✓Devri, to play, sport. Pre. तेवते । Per. तितेवे । I Fut. तेविता । II Fut. तेविष्यते । Imperative तेवताम् । Imper. अतेवत । Pote. तेवेत् । Bene. तेविषीष्ट । Caus. तेवयति । Aorist अतितेवत् । Desi. तितेविष्यते । Inten. तेतेवते । Noun तवृः (VI. 3. 19. S. 2561).

529. ✓Devṛi, to play. Pre. देवते । Nouns देवतः (Up III. 132). देवता (Up. I. 106). वयुः ॥

वेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिश्रयः—(२२७५) इति वृत्तम् । परिव्रजेते । सिद्धेवे । अयं सोपदेशोऽपीति न्यासकारादयः । तद्वाच्यविशुद्धम् । गेवते । जिगेवे । जिग्लेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530. ✓Shevṛi, 531 ✓Gevṛi, 532 ✓Glevṛi, 533 ✓Pevṛi, 534 ✓Mevṛi, 535 ✓Mlevṛi, (536 ✓Śevṛi, 537 ✓Khevṛi, 538 ✓Klevṛi, 539 ✓Kevṛi,) to serve. Pre. सेवते । Per. सिधेवे । I Fut. सेविता । Caus. सेवयति Aorist. कसिधेवत् । Desi. सिधेविषते । The *v* is not changed to *sh* by VIII. 61, S 2627. Inten. सेवेव्यते । Noun वयुः । Past Part. Pass. सेवितः । Ger. सेवित्वा ॥

NOTE:—This root is enunciated by Nyasakāra and others as सेव । But this is just Bhāshya.

531. ✓Gevṛi, to serve. Pre. गेवते । Per. जिगेवे ॥

532. ✓Glevṛi, to serve ; worship ; Pre. ग्लेवते । Per. जिग्लेवे ॥

533. ✓Pevṛi, to serve ; Pre. पेवते । Per. पिपेवे ॥

534. ✓Mevṛi, to serve ; Pre. मेवते ॥

535. ✓Mlevṛi, to serve ; Pre. म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536. ✓Śevṛi, to serve. Pre. शेवते ॥

537. ✓Khevṛi, to serve. Pre. खेवते ॥

538. ✓Plevṛi, to serve. Pre. प्लेवते ॥

539. ✓Kevṛi, to serve ; Pre. केवते ॥

रेवृ ५४० म्रवगतौ । प्रवर्गतिः प्रुतर्गतिः । रेवते ॥

540. ✓Revṛi, to go ; to jump. Pre. रेवते । Nouns. रेवा । रेवनः ।

NOTE:—According to Maitreya रेव and म्रव are two roots. But this is doubtful.

Here end Anudātṭeta roots ending with रेव ॥

अथावत्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ बन्धने । ममव्य ॥

• From this up to ✓वनि are udātṭeta i, e. Parasmaipadins.

• 541. ✓Mavya, to fasten, bind. Pre. मव्यति । Per. ममव्य । I Fut. मव्यिता । II Fut. मव्यिष्यति । Imper. मव्यतु । Imper. ममव्यतु । Poten. मव्येत् । Bene. मव्यात् । Aorist. ममव्यीत् । Caus. मव्ययति । Aorist ममव्ययत् । Desi. मिमव्यिषति । Inten. ममव्यते । Noun in वृच् is ममव्यिता or ममव्यिता (VIII. 4. 64. S. 60, VI. 4. 49. S. 2631). Past. Part. Pass. मव्यितः । Ger. मव्यित्वा ॥

541. ✓Mavya, Yap luk conjugation, Pre. ममव्यीति or ममवति । D. ममैतातः । Pl. ममव्यति । 2. S. ममव्यीषि or ममवसि । ममैतातः । ममैतात । 1. S. ममव्यीमि or ममवमि । ममैतातः । ममैतातः । Imper. ममव्यीतु, ममैतातु or ममवतु । D. ममैतातम् । Pl. ममव्यतु । 2. S. ममैतातु or ममैतातु, Dual, ममैतातम् । Pl. ममैतात । 1. S. ममव्यामि ममव्याव । Imperfect ममव्यीतु । ममव्यीताम् । ममव्यतु । 2. S. ममव्यामः । 1. S. ममव्याम । D. ममव्याव । Pl. ममव्याम ॥

सुहृत् ५४२, ईर्ष्य ५४३, ईर्ष्य ५४४, ईर्ष्यायाः ।

542. ✓ Shūrkaśhya (Sūrkaśhya), 543 ✓ Irkshya, 544 ✓ Irghya, to disrespect, disregard, slight. Pre. सुहृति or सुहृयति । Per. सुहृत् । I Fut. सुहृति । II Fut. सुहृयिष्यति । Imper. सुहृयतु । Imper. असुहृयतु । Potent. सुहृयेत् । Bene. सुहृयात् । Aorist. असुहृयत् । Condi. असुहृयिष्यत् । Caus. सुहृययति । Aorist. असुहृययत् । Desi. सुहृयिष्यति । Inten. सोसुहृयते or हृय्यते । Yañ luk सोसुहृयति or सोसुहृयति ॥

543. ✓ Irkshya, to envy. Pre. ईर्ष्यति । Per. ईर्ष्य । I Fut. ईर्ष्यति । II Fut. ईर्ष्यिष्यति । Imper. ईर्ष्यतु । Imper. ऐर्ष्यतु । Potent. ईर्ष्येत् । Bene. ईर्ष्यात् । Aorist. ऐर्ष्यत् । Condi. ऐर्ष्यिष्यत् । Caus. ईर्ष्ययति । Aorist. ऐर्ष्ययत् । Desi. ईर्ष्यिष्यति ॥

544. ✓ Irghya, to envy, Pre ईर्ष्यति । Per. ईर्ष्या चकार । I Fut ईर्ष्या । Caus. ईर्ष्ययति । Aorist ऐर्ष्ययत् । Desi. ईर्ष्यिष्यति or ईर्ष्यिष्यति (III. 1. 7. S. 2608 Vart). Noun. ईर्ष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयोत् । यान्तत्वाच्च वृद्धिः ॥

545. ✓ Haya, to go. Pre. हयति । Per. अहाय । अहायिच । I Fut. हयति । Aorist. अहयोत् (There is no Vṛddhi as the root ends in य VII. 2. 5. S. 2299). Caus. हाययति । Aorist अजिहयत् । Desi. जिहयिष्यति । Inten. जाहय्यते । Ger. हयित्वा । Noun. हत् (with kvip), हयः horse.

546. ✓ Haya, Yañ luk conjugation, pre. जाहयोति or जाहति । D. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहसि । 1. S. जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयशानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्युक्ते ॥

546. ✓ Suchyi, to squeeze, express (as juice); to distil. Abhishava means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also. It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ chuchya. Pre. शुच्यति । Per. शुशुच्य । I Fut. शुच्यति । Caus. शुचयति । Aorist अशुशुच्यत् । Desi. शुशुच्यिष्यति । Inten. सोशुच्यते । Noun in लृच् — सोशुचिता or सोशुच्यिता । Noun सुचिः ॥

546. ✓ Suchyi, Yañ luk conjugation, Pre. सोशुच्यति or सोशोति । d. सोशुचः । Pl. सोशुच्यति । 2. S. सोशुच्योषि or सोशोषि । 1. S. सोशुच्योमि or सोशोमि । सोशुचवः । Imper. सोशोतु or सोशुच । Imperfect अशोशुच्युः । अशोशुच्यम् ॥

546. A ✓ Chuchyi, to squeeze &c. Pre. चुच्यति ।

हृय ५४७ गतिकान्त्योः । जहृय ॥

547. ✓ Harya, to go ; to worship; to be weary or fatigued. Pre. हृयति । Per. जहृय । I Fut. हृयति । Caus. हृययति । Aorist अजहृयत् । Desi. जिहृयिष्यति । Inten. जाहृय्यते । Trich जाहृयति or जाहृयिता । Nouns. हृः (with kvip) ह्राय । Ger. हृयित्वा ॥

547. ✓ Harya, Yañ luk conjugation, Pre. जाहृयति । जाहृयिः । d. जाहृयः । Pl. जाहृयति । 2. S. जाहृयि । 1. S. जाहृमि । Imperative. जाहृयि । जाहृयाणि । Im. अजाहृयति । अजाहृयाम् । अजाहृयुः । अजाहृयम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेष् । अलति । आल ॥

548. ✓ Ala, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

२३३० । अतोऽन्तस्य । ० । ३ । २ ॥

'अन्त' इति सुप्रसङ्गीकम् । अतः समीपो यो एव तदन्तस्याङ्गस्योऽन्तः स्वत्वरन्तेऽपि परे सिद्धिः । 'अन्ति' (२२८६) इति निवेद्य 'अतोऽन्तादेः' (२२८४) इति त्रिश्रित्यस्य चापवादः । सा भवानातोत् 'अन्त' स्वरितोदात्तयोः । तन्मतेऽन्तते इत्याद्यपि ॥

2330. The Vṛiddhi is substituted for the short अ, when it is immediately followed by the final र or ल of a root, before the Parasmaipada sikh-Aorist.

The 'अन्त' in the sūtra is in the Genitive case, the case-affix is elided here.

NOTE: If the word 'anta' in the sūtra be taken to mean a member or a part, and 'ānta' be taken as a Bahuvrīhi, meaning 'that which has a l or a r as its member'; and the word अङ्ग be taken as separate, then there would be no necessity of using the word अन्त in the sūtra; the ālanta-vrīhi would have been enough, and would have shown that l or r must be *final*. And in that view the rule would have applied to āśvalīṭ also. If the word अन्त be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kāśika in the above note, then if the compound be genitive Tatpuruṣa, the rule would apply to √Rup, √Tran, √Salla &c: because here r or l is in proximity to the अ of the root stem. But if the compound be Karmadhāraya, meaning 'the proximate l or r' then अन्त being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says 'l r is in the genitive case &c.' The sūtra, therefore, means:—

If the l or r is in the proximity of a short अ, then of a stem ending in such a l or r, there is the Vṛiddhi of अ, when the Parasmaipada s-aorist follows. This supersedes the prohibition of VII. 2. 4. S. 2268; and the option of VII. 2. 1. S. 2284. Thus the aorist will be आलोत् । (= अङ्ग आलोत्) as in सा भवानातोत् [where the augment अ is elided, but the long अ is heard].

Some say the √ अङ्ग is svarīṭet. The root takes the ātmanepada affixes also, according to their view. Thus अलते ॥

518. √ Ali, to adorn; 2. to be competent or able; 3. to prevent. According to Maitreya the root is ātmanepadi also. Pres. अलत । Per. अलत् । Fut. अलितुः । Aorist अलत् । Caus. आलरति । Aorist आलरत् । Desi. आलरति । Part. Part. Pass. अलितः । Ger. अलित्वा । Noun अलकम् । अलकः । अलि । आली । आलीकम् ॥

अिकला ५५२ विशरणे । तुफल- (२३२९) इ ररम् । फेरुः । फेरुः । अंफालीत् ॥

519. √ āpāhā, to burst open, split or cleave asunder. Pres. फारति । Per. फकीत् । फेरुः । फेरुः । (by VI. 4. 112 S. 2301). Aorist फरालीत् । Caus. फररति । Aorist फररत् । Desi. फररति । Inten. फरुल्लये । Yet but फरुलीति D. फरुल्लतः । 1. S. फरुल्लति । Past Part. Pass. फुल्लः । Pass Part. Act. फुल्लन् । Ger. फलित्वा । Nouns फलम् । फलुः ॥

मील ५५०, रमील ५५१, स्मील ५५२, क्षमील ५५३ निमेषणे । निमेषणं संज्ञाचः । द्वितीयस्तालव्यदिः । तृतीयो दशर्थादिः ॥

550. √ Mīla, 551 √ Śmīla, 552 √ Smīla, 553 √ Kshāmīla, to close (as the eyes), close or contract the eyelids: nimeshaṇa means contraction. The second √ smīl begins with the palatal sibilant, the third √ mīl begins with a deus-

tal. Thus मीलति, इमीलति, लमीलति, उमीलति । Pre. मीलति । Per. मिमील । I Fut. मीलति । Caus मीलयति । Aorist अमीलितम् । Desi. मिमीलितम् । Inten. मिमिष्यति । Yau luk. मेमीलीति or मेमीलति ॥

पील ५५४ प्रतिषृम्भे । प्रतिषृम्भौ रोधनम् ॥

554. ✓ Pīla, to check, obstruct, hinder. Pratishṛmbhā means obstruction, Pre. पीलति । Per. पिपील । I Fut. पीलति । Noun पीला । येनः । पीतुः । पीतुल्लेखः ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nīla or nīla, to colour or dye blue. Mādhava reads the root as नील । Pre. नीलति । प्रणीलति । Per. निनील । I Fut. नीलति । Nouns नीलः । F. नीलो or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556. ✓ Śīla, to meditate, contemplate. Pre. शीलति । Notus शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557. ✓ Kīla, to bind, 'to stake.' Pre. कीलति । Nouns कीलः । कीलकम् ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558. ✓ Kāla, to cover. कूलति । Noun कूलम् ॥

शूल ५५९ रजायां संघोषे च ।

559. ✓ Śūla, to be ill, to make loud noise, to impale. According to Mādhava संघाते च । Pre. शूलति । Noun शूलम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कोषणम् । तच्चान्तर्गतस्य बहिर्निः-

सारणम् । तुल ॥

560. ✓ Tūla, to draw out. Nighkarṣha means unsheathing, bringing out that which is within : hence 'to extract.' Pre. तुलति । Per. तुल ॥ Derivative Nominal root : तुलेनामुकुष्यति = अनुतुलयति । The क्यच् added by III. 1. 25. Aorist अतुलत् । Noun तुलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561. ✓ Pūla, to heap up, collect. Pre. पूलति । Noun. पूलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root. Pre. मूलति । Nouns. मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish. Pre. फलति । Per. फल ॥ फेलतुः । फेलुः । Nouns. फलम् । फलकम् । Past. Part. Pass. फलितम् ॥

फुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिधायविष्कारः ।

564. ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre. फुल्लति । Noun फुल्लिः । फुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565. ✓ Phulla, to bloom, expand. Pre. फुल्लति । Noun, फुल्लः । Past. Part. Pass. फुल्लितः । Ger. फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६६ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566. ✓ Chilla, to become loose, to intimate one's desire. Pre. चिल्लति ।

Noun. चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तेलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. ✓ Tila, to go, move. Some read it as तिल्ल and conjugate it as तिल्लति । Pre. तेलति । Noun. तिलः । तिलीनम् ॥

वेल ५६८, खेल ५६९, केल ५७०, खेल ५७१, कखेल ५७२, खेल ५७३, खलने । पञ्च चरितः षष्ठो लोपथः ॥

568. ✓ Velri, 569. ✓ Chelri, 570. ✓ Kelri, 571. ✓ Khelri, 572. ✓ Kshvelri, 573. ✓ Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indicative च; the last ends in ल and has a ख as penultimate. Pre. खेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् । Noun. खेला ।

569. ✓ Chelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् । Noun. खेलः ; f. खेली ; म. खेलम् ॥

570. ✓ Kelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् । Nouns. खेलिः । खेलिन, खेला, ॥

571. ✓ Khelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् । Noun. खेला ॥

572. ✓ Kshvelri, Pre. ख्वेलति ॥

573. ✓ Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist कखिवेल्लत् । Noun. वेल्लः 'poison.' ॥

पेल ५७४, फेल ५७५, शेल ५७६ गतौ । पेल इत्येके ॥

574. ✓ Pelri, 5. ७ ✓ Phelri, 576 ✓ Selri, to go, move, shake. Some read पेल also. Pre. पेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् । Noun. पेला ॥

575. ✓ Phelri, Pre. फेलति ।

576. ✓ Selri, Pre. शेलति । Caus. Aorist कखिवेलत् ॥

NOTE: Here in some texts we find the following three roots also:—**खेल, पेल, सेम् ॥****खल ५७७ संखलने । खल्लति । अम् खालीत् ॥**

577. ✓ Khala, to stumble, Pre. खल्लति । Per. खल्लाल । Aorist. कखलालीत् । Caus. खल्लति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓ 854.

खल ५७८ संखये ।

578. ✓ Khala, to gather, collect. Also खलने to move, shake. Pre. खलति । Per. खलाय । Aorist कखानीत् । Nouns. खलः 'knave,' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अगने । गलति । अगालीत् ॥

579. ✓ Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. कगानीत् । Noun. गलः ॥

शल ७८० गतौ । शलति ॥

580. ✓ Shala, to go. Pre. शलति । Caus. शालयति, Aorist कशीडलत् । Noun. शालः । शलिजम् ॥

दल ५८१ विदारणे ।

581. ✓ Dala, to burst open, split, cleave, crack. Pre. दलति । Caus. दलयति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns. दाडिमम् । कुकावा ॥

रवल् ५८२, र ह् ५८३, आशुगमने । शस्वात् । शस्वालीत् । शस्वल् ।
शस्वल्लीत् ॥

582. ✓ Śvala, to run, go quickly. Pre. श्वलति । Per. शस्वात् । Aorist.
शस्वालीत् । Caus. श्वलयति । Aorist शस्वलीत् । Desi. श्वलति । Inten. श्वल्यते ॥

583. ✓ Śvala, Pre श्वलति । Per. शस्वल् । Aorist शस्वल्लीत् ।

खोल् ५८४, खोर् ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोसति ॥

584. ✓ Kholji, 584 A. ✓ Khorji, to limp, to be lame. Pre. खोलति । Per.
दुखोल । Caus. खोलयति, Aorist खलुखोलत् । Noun. खोडः 'lame.'

584. A. ✓ Khorji, Pre. खोरति ॥

धोरर् ५८५, गतिचातुर्ये । धोरति ॥

585. ✓ Dhorji, to go quickly, to be skilful, to trot. Pre. धोरति । I Fut.
धोरति । Caus. Aorist धदुधोरत् । Noun धोरितकः ॥

त्स ५८६ छद्मगती । तत्सार । तत्सारीत् ॥

586. ✓ Tsara, to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to pro-
ceed crookedly, or fraudulently. Per. त्सरति । Per. तत्सार । तत्सारत् । I Fut. त्सरति ।
Aorist तत्सारीत् । Desi. तित्सरति । Inten. तत्सर्यते । Yān luk तत्सारीत् or तत्सरति,
2. S. तत्सरं । Imperfect क्त त्सः । Nouns त्सः । त्सकः ॥

कमर् ५८७ कूक्षने । कम्मार ॥

587. ✓ Kumra, to be crooked, act dishonestly, deceive. Per. कमरति । Per.
कम्मार । I Fut. कमरति । Aorist कम्मारीत् ॥

अम् ५८८, बभ्र ५८९, भम् ५९०, चर ५९१, गत्यर्थः । चर-
तिभक्त्येऽपि । अभति । आनभ । मा भवानभोत् । अङ्गान्तरैकस्यातः समीपस्था-
भावाच्च ।

588. ✓ Abhra, 589 ✓ Bahbra, 590 ✓ Mabhra, 591 ✓ Chara, to go
to move. ✓ चर means also to eat. Pre. अभति । Per. आनभ । I Fut. अभिता । Aorist
अ + अभोत् as मा भवानभोत् । The र here is final of an aṅga, yet as it is not in the
proximity of अ, because भ intervenes, it does not cause the viddhi of the अ of
✓ अभ (See S. 2330) Caus. अभयति Aorist आभिभत् । Desi. अभिभति । Nouns.
अभम् । अभी । आभयम् ॥

589. ✓ Bahbra, Pre. अभति । Per. अभभ । I Fut. अभिता । Desi. बिभ्रति ।
Inten. भावयति । Yān luk भावति । Bahbhti. Imperfect अभावत् or अभावम् ॥

590. ✓ Mabhra, Pre. अभति ॥

591. ✓ Chara, Pre. चरति । Per. चचार । चरतुः । चरः । I Fut. चरिता । Aorist.
चचारीत् । Desi. चचरति । Inten. चचर्यते । Yān luk चचुरीत् or चचुरति + Imper-
fect चचरत् । Nouns. आचार्यः । चरः f. चरी । चराचरः । चरिण्युः । चरय । चरिषम् । चरः ।
चरवः । चर्म । चरः । Adj. in य चर्यम् । आचार्यः । उपचार्यम् ॥

छिबु ५९२ निरसने । छिबुकमु- (२३२०) रति दीर्घः । छीवति । अस्य
द्वितीयस्यकारद्वयकारो वेति वृत्तिः । तिष्ठेव । तिष्ठिवत्तुः । तिष्ठिवुः । तिष्ठेव । तिष्ठि-
वत्तुः । तिष्ठिवुः । हलि अ(३५४) रति दीर्घः । छीव्यात् ॥

592. ✓ Śthivru, to spit. The short व becomes long व् by VII, 3. 75. S.
23:0. As क्त्वति । According to the Vṛitti the second letter of this root is

either च or ङ dental or lingual. In other words, the root is छिद्य or छिद्य. Of course, by sandhi च छिद्य will become छिद्य, but this च will reappear for the purposes of reduplication. Thus from √ छिद्य where च is changed to छ we have तिच्छेद्य &c. But from √ छिद्य where the छ is original we have टिच्छेद्य, टिच्छिद्यतु. Pre. छीयति. Per. तिच्छेद्य or टिच्छेद्य. तिच्छिद्यतु. or टिच्छिद्यतु. तिच्छिद्यु. or टिच्छिद्यु. I Fut. छीयता. II Fut. छीयिष्यति. Imper. छीयतु. Bene. छीयतात्. Before the affixes beginning with a consonant the च is lengthened by VII. 2. 77. 8 354 Aorist. अछीयत्. Caus. छेद्यति. Aorist अतिच्छिद्यत्. Desi. तिच्छीयति or तुष्यति or टिच्छीयति &c. Inten. तेच्छीयते or टेच्छीयते &c. Noun. छीयनम् or छेदनम्. Past Part. Pass. वदूतः. Ger. छीयन्त्या or वदूत्या.

जि ५६३ जये । अयमजन्तेषु पठितुं युतः । जय उत्कर्षप्राप्तिः । अजम्-
कोऽयम् । जयति ॥

593. √ जि जये 'to surpass, excel.' This root ends in a vowel, and appropriately ought to have been classed with vowel-ending roots, and not here among consonant ending roots. Jaya means to get excellence. This is Intransitive, the root जय 'to obtain victory' is Transitive, Pre. जयति ॥

In forming the Perfect, the following sūtra applies,

२३३१ । सन्निदोर्जिः । ३ । ३ । ५८॥

अधतेः सन्निपिनिसिती योऽभ्यासस्ततः परस्य कुत्वं स्यात् । जिगाय । जिगयतुः । जिगुः । जिगयिष्य-जिगेष्य । जिगाय-जिगय । जिगिष्य । जिगियम् । जेता । जीयात् । अजेयीत् ॥

2331. A guttural is substituted for the ज in √ जि after a reduplication before the Desiderative affix रुन्, and in the Perfect,

As जिगाय. Why in the Desiderative and Perfect only? Observe जेजीयते ।

Though the root ज्या also assumes the form जि by 'vocalisation' (VI. 1. 16, 17) yet that जि is not to be taken here. That will form जिज्यतुः । जिज्युः ॥

593. √ जि, to surpass, excel. Pre. जयति । Per. जिगाय । जिगयतुः । जिगुः । जिगयिष्य or जिगेष्य । जिगाय or जिगय । जिगिष्य । जिगियम् । I Fut. जेता । II Fut. जेय्यत । Imv. जयतु । Imper. अजयत । Potn. जयेत् । Bene. जीयात् । Aorist. अजेयीत् । Caus. जाययति । Aorist अजीयत् । Desi. जिगीयति । Inten. जेजीयते । Yān luk जेजयीति or जेजेति, D. जेजितः, Pl. जेजयति ॥

जीव ५९४ प्राणधारणे । जिजीव ॥

594. √ Jiva, to live; or to breathe. This is intransitive. Pre. जीयति । Per. जिजीव । I Fut. जीयिता । Caus. जीययति । Aorist अजीयत् । Desi. जिजीयति । Inten. जेजीयते । No Yān luk. Nouns. जीवम् as in दावःजीवम् । जीविका । जीवतः । जीवातुः । जीवान्तः । जीवन्तः ॥

पीव ५९५, मीव ५९६, तीव ५९७, पीव ५९८ स्थौल्ये । पिपीव । मिमीव । तितीव । निनीव ॥

595. √ Piva, 596 √ Miva, 597 √ Tiva, 598 √ piva, to grow fat. Pre. पीयति । Per. पिपीव । I Fut. पीयिता । Caus. पीययति । Aorist. अपीयत् । Desi. पिपीयति । Inten. पेपीयते । Noun. पीवरः 'fat.'

596. √ Miva, to grow fat. Pre. मीयति । Per. मिमीव । Noun. मीवरः 'a moral' 'venerable.'

597. ✓Tiva, to grow fat. Pre. तिवीति । Per. तिवीत् । Noun. तिवरः 'a hunter.'

598. ✓Niva, Pre. प्रणीवति । Per. निनीव । Noun. नीवरः 'a trader.'

क्षीवु ६९६, खेवु ६९६ क, निरसने ।

599. ✓Kṣhvu (Kṣhivu) to spit; eject from the mouth. According to Chandrar the root is खेवु । Pre. खीवति or खेवति । Past. Part. Pass. वृषृतः । Ger. खीवित्वा or वृषृत्या ।

599 A. ✓Kṣhevu, Pre. खेवति; ॥

**वर्षी ६९०, तुर्वी ६०१, धुर्वी ६०२, दूर्वी ६०३, घुर्वी ६०४ हिं-
सार्थाः । ऊर्वाचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुर्व्ये ॥**

600. ✓Urvi, 601 ✓Turvi, 602 ✓Thurvi, 603 ✓Durvi, 604 ✓Dhurvi, to hurt. Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII. २. 78 §. 2265. Per. उर्वो चकार । I Fut. ऊर्वता । II Fut. ऊर्विष्यति । Impvs. ऊर्वतु । Imper. ऊर्वन् । PotAu. ऊर्वन् । Bene. ऊर्व्यन् । Aorist. ऊर्वीत् । Caus. ऊर्वयति । Aorist. वृ-ऊर्वित् । Desl. ऊर्विष्यति । Noun. ऊः d. उर्वे Pl. उर्वः । Past. Part. Pass. ऊर्व्यः । Active ऊर्व्यवान् ॥

601. ✓Turvi, Pre. तुर्वति । Per. तुर्वत् । I Fut. तुर्विता । Caus. तुर्वयति । Aorist. वृ-तुर्वित् । Desl. तुर्विष्यति । Inten. तोतुर्व्यते । Past. Part. Pass. तुर्व्यः । Active तुर्व्यवान् । Ger. तुर्वित्वा ।

Yañ luk. Pre. तोतुर्वीति or तोतुर्वीति । (VI. 4, 21, S. 2655; and I. 1. 4, S. 2656) तोतुर्वः । (VIII. 2, 77, S. 354) ; तोतुर्वति । Imper. तोतुर्व । or तोतुर्वतु । 2. S. तोतुर्वि । d. तोतुर्वन् । Aorist. वृ-तोतुर्वीत् । वृ-तोतुर्व्यत् ॥

602. ✓Thurvi, Pre. धुर्वति । or धूर्वति ॥

603. ✓Durvi, Pre. दुर्वति । or दूर्वति ।

604. ✓Dhurvi, Per. धूर्वति । Noun. धूः d. धुर्वे । धूर्वतिः or धूर्वयतिः । धीरेयः । धूर्वैः ।

घुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । जुगूर्व ॥

605. ✓Gurvi, to endeavour, Pre. गूर्वति । Per. जुगूर्व । Noun गुर्व ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓Murvi (Mūrvi), to bind, tie, Pre. मूर्वति । Per. मुमूर्व । Noun. मोर्वी ॥

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. ✓Purva (j. ūrva), 608. ✓parva, 609 ✓Marva, to fill. Pre. पूर्वति (S. 2265). Nouns. पूः । पूर्वः ॥

608. ✓Parva, Pre. पर्वति । Per. पपर्व । I Fut. पर्विता । Desl. पिपर्विष्यति । Inten. पपर्व्यते । Yañ luk पापर्वति Imperfect अपापर्वः । Noun, पः d. पर्वे Pl. पर्वः । पर्वता । पापर्वीति ॥

609. ✓Marva, Pre. मर्वति ।

चर्व ६१० अदने ।

610. ✓Charva, to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611. ✓Bharva, to hurt, Pre. भर्वति ।

कर्ष ६१२, खर्ष ६१३, गर्ष ६१४ दर्वे ।

612. ✓Karva, 613, ✓Kharva, 614, ✓Garva, to be proud, to boast. Pre. कर्वति ।

613. ✓Kharva, Pre. खर्वति ।

614. ✓Garva, Pre. गर्वति ।

अर्व ६१५, शर्व ६१६, चर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्व । शर्वति ।
शर्वति ॥

615. ✓Arva, 616. ✓Sarva, 617. ✓Sharva, to kill, Pre. चर्वति । Per. आनर्व । I Fut. चर्वति । Desi. चर्वति ।

616. ✓Satva, Pre. शर्वति । Noun. शर्वः f. शर्वीकी ॥

617. ✓Sharva, Pre. शर्वति । Caus. शर्वयति । Des. of Caus. शिर्षयति ।
Ordinary Desi. शिर्षयति । Noun. शर्वः । शर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वां चकार ॥

618. ✓Ivi, to pervade, surround, Pre. इन्वति । Per. इन्वां चकार । I Fut. इन्विषीति । II Fut. इन्विष्यति । Imperative इयतु । Imper. हेन्व । Bene. इन्वयतु । Aorist: येन्वीत् । Caus. इन्वयति । Aorist: येन्विषत् । Desi. इन्वयति । Noun. इन्वकाः । 'Itars.'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, णिवि ६२१ सेचने । तृतीया मूर्धन्याः
आदिरित्येके । सेचने इति तरङ्गण्याम् । पिन्वति । पिन्व ॥

619. ✓Pivi, 620. ✓Mivi, 621. ✓ṇivi, to wet, to moisten. According
to some the third root is पिवि । According to Tarāṅginī these mean 'to serve' also:
Pre. पिन्वति । Per. पिपिन्व । I Fut. पिन्वति । Caus. पिन्वयति । Aorist: अपिपिन्वत् ।
Desi. पिपिन्वति । Inten. पिपिन्व्यति ।

620. ✓Mivi, to sprinkle, to honor, Pre. मिन्वति ।

621. ✓ṇivi, Pre. णिन्वति ।

621 A. शिवि ✓Shivi; Pre. शिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः ।
हिन्वति । दिन्वति ॥

622. ✓Hivi (ivi), 623. ✓Divi, 624. ✓Dhivi, 625. ✓Jivi, to be glad
to gladden, Pre. हिन्वति । Per. जिहिन्व । I Fut. हिन्वति ।

623. ✓ḍivi, Pre. दिन्वति ।

624. ✓jivi 'to gladden, to be glad.' In conjugating this root the following
sūtra applies:—

६२३३ । धिन्विङ्गय्योर च । ३ । १ । ६० ।

अन्वोरकादिनादेभः स्यादुपस्यञ्च शक्तिरये । अतो लोपः, (च०८) । तस्य इयानिर्ल-
भ्यादीन्पुपयमुक्तौ न । उपस्यञ्च पितृषु गुणः । धिनोति । धिनुः । धिन्वति ।

2332. The vikarṇa उ comes (instead of ऋ) after the roots
पिन्वि 'to please', and जिवि 'to hurt', when a sārvaśāhātuka affix
denoting the agent follows; and in these verbs च is the substi-
tute of the final ऋ of these two roots.

The roots धिन्व and जिव, belong both to the Bhuādi class. Thus धिन्व
उ+ति=धिन्+च+उ+ति=धिन्+०+उ+ति (The च is elided by VI. 4. 48. S. 2308)
=धिनेति 'he pleases.' It might be asked, why there is no *guna* of the short
penultimate इ of धिन् by rule VII. 3, 86 which requires the base to be *gunated*
before the sārvaśāhātuka affix उ । The answer is to be found in sūtra I. 1, 57
the zero substitute of च, though a blank, is like the former occupant (*ukhānivat*)
and thus prevents *guna* and इ is not considered penultimate,

While the **उ** itself is gunated before the पित् affix तिप्, though it is not gunated before non-pit affixes, as धिनुतः, धिन्वन्ति ॥ In forming the First Person dual and plural, the next sūtra gives an option.

NOTE:—Though the root धिन्व्, ✓Dhinv originally is not one that ends in **अ** and it assumes the form धिन्द्भिन् subsequently, yet at the time of applying the ārdhmadhātuka affix **उ**, it is **अ** ending, so the lopa rule VI. 4. 48 S. 2308 applies,

२३३३ । लोपश्चाप्यान्यतरस्यां ङोः । ६ । ४ । १०९ ॥

अर्थयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गत्वं लोपो वा स्यात् ङोः परयोः । धिन्वः—धिनुतः । धिन्मः—धिनुमः । निप् तु परत्वादगुणः । धिनेति ॥

2333. The **उ** of the vikarṇa **उ** and णु, where not preceded by a conjunct consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with **म** or **त**, ॥

Thus धिन्वः or धिनुतः, धिन्मः or धिनुमः । Before the affix निप्, however, there will be guṇa, by the subsequent rule because the affix is पित् and thus we have धिनेति ॥

In forming the Imperative the following rule applies,

२३३४ । उतश्च प्रत्ययादस्योऽप्युङिति । ६ । ४ । १०६ ॥

अर्थयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गत्वं णेर्नुक्त्वात् । धिनु । निन्वन्तुकारलोपोऽप्युङ्मादौ । धिनवाच । धिनवाम । निन्वतीत्यादि ॥

2334. The Imperative णि is elided after the **उ** of an affix, in the vikarṇa with which the Present-stem is made, provided that the **उ** is not preceded by a conjunct consonant.

The affix **उ** with which the Present-stem is made is **उ** and णु ॥ After this **उ**, the Imperative णि is elided. Thus धिनु ॥

NOTE:—Why after 'उ' ? Observe लुनीहि लुनीहि । Why do we say 'उ' being part of the vikarṇa or affix' ? Observe णिहि, युहि, here **उ** is part of the root itself, and not of the vikarṇa. Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant' ? Observe प्राप्नुहि, राधनुहि, तश्नुहि ॥

NOTE:—The elision of णि after the **उ** of the vikarṇa **उ** and णु is optional in the Vedas ; as आतनुहि यातुधानं, धिनुहि यक्षपतिम्, तेन मा भानि कथुङ् ॥

The augment चाद् being *udya* (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of **उ**. Thus **म** and **त** being preceded by चा, there is no occasion for applying VI. 4. 107 S. 2333 ; for **उ** is not followed by **व** or **म** but by चाव or चाम् । Thus **म** and **त** have in the Dual and Plural धिनवाच and धिनवाम ॥

624. ✓Dhivi, Pre. धिनेति । धिनुतः । धिन्वन्ति । धिनेति । धिनुतः । धिनुतः । धिनेति । धिनुतः or धिन्मः । धिनुमः or धिन्मः । Impve. धिनेतु । धिनुताम् । धिन्वन्ताम् । धिनु । धिनवामि । धिनवाच । धिनवामि । Imper. धिनेतु । धिनुताम् । धिनेति । धिनुतम् । धिनुतम् or धिनुतम् । Pote. धिनुयात् । Caus. धिन्वयति ॥

625. ✓Jivi, Per. जिन्वति ॥

रिवि ६२६, रवि ६२७, धवि ६२८ गत्यार्थाः । रिक्वति । रव्वति । धन्वति ॥

626. ✓Rivi, 627 ✓Ravi, 628 ✓Dhavi, to go, move. Pre. रिक्वति । Per. रिरिक्व । I Fut. रिक्विता । Aorist करिक्वीत् । Caus. रिक्वयति, रिक्वयति । Desi. रिरिक्विष्यति । Inten. रेरिक्व्यते ॥

627. ✓ Ravi, Pre. रण्वति । Per. ररव्य । I Fut. रण्विता । Aorist जरव्यतीत् ।
Desi. रिरण्वति । Inten. रारण्वत्ये ॥

628. ✓ Dhavi, Pre. धन्वति । Per. दधन्व । I Fut. धन्विता । Aorist जधन्वीत् ।
Caus. धान्वति, धान्वयते । Desi. दिधन्वति । Inten. दधन्वत्ये । Nouns धुधन्वा । धन्विः ॥

**कृषि ६२६ हिंसःकरणयोश्च । चकारादाती । 'कृषोति, इत्यादि धिनो-
तिवत् । अयं स्वादी च ॥**

629. ✓ Krivī, to injure, to do. By force of च the root means 'to move' also. It is conjugated like चिन्त्र् and it also belongs to Svāiti class. Pre. कृषोति । (The sūtra III. 1, 80 S. 2332 applies here also). Per. चकृष्य । I Fut. कृष्यिता । Imperative कृषोतु । Imper. चकृषोतु । Pote. कृषुवात् । Aorist चकृष्यतीत् ॥

मय ६३० बन्धने । मयति । मेयतुः । मेयुः । अमयीत्-यमायीत् ॥

630. ✓ Mava, to fasten, bind. Pre. मयति । Per. मयाव । मेयतुः । मेयुः ।
I Fut. मयिता । Aorist अमयीत् or यमायीत् । Caus. मायति, माययते । Aor. जमीमयत् ।
Desi. निमयति । Inten. मामयत्ये । Noun:-सूः, द. सुवो ॥

630. ✓ Mava, Yau luk. conjugation, Pre. मामयति or मामोति । मायतुः ।
मयति । मामाव । मायुयः । मायुच । मेमोमि । मामावः । मायुमः । Imper. मामोतात् or
मामोतु । मामोचि । मामयामि । Imper. जमामोत् । जमामोः । जमामयम् ॥

**भव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतिरूप्यवगमप्रवेशश्रवणरस-
स्पर्शयाचनक्रियेच्छादीप्यवाप्स्याशिक्षनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥
अवति । आव । मा भवानवीत् ॥**

631. ✓ Ava, 1. to protect, 2. to go, 3. to be beautiful or brilliant, desire, please, 5. to be satisfied, 6. to understand, 7. to enter, 8. to hear, 9. to rule or rd of, 10. to beg, 11. to act, 12. to wish, 13. to shine, 14. to obtain, 15. to see, 16. to injure or kill, 17. to accept (the word is ādāna and not dāna) 18. to do, 19. to prosper. Pre. अवति । Per. आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist जावोत् (without augment). Caus. आवयति, आवयते । Aorist अविवत् (without augment).
Desi. अविवति । Nouns कृतिः 'help' (III. 3. 97) अविवः (Up. I, 45) 'ocean' कनः 'wanting' (Up. III. 2), अवनि, 'earth' (Up. II, 102) ओम् 'Om' (Up. I, 142). अविः 'a sheep' 'the sun' ओतुः 'the wool' ; 'a cat.'

**धावु ६३२ गतिशुद्धयोः । स्वरितेत् । धावति-धावते । दधाव-
दधावे ॥**

632. ✓ Dhāvu, to run, 2. to purify. This root is svarit and so it is both Atmanepadi and Paraśmaipadi. Pre. धावति or धावते । Per. दधाव । दधावतुः ।
I Fut. धाविता । Caus. धावयति, धावयते । Desi. दिधावति or ते । Inten. दधावत्ये ।
Past, Part. Pass. धातः । Aot. धातवान् । Ger. धावित्वा or धात्वा ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanepadi roots ending in a sibilant.

चोष्णान्ता आत्मनेपदिनः ॥

**धुष ६३३ पिच ६३४ संदीपनकलेशनजीवनेषु । धुवते धुषे
धिचति । दिधिचि ॥**

633. ✓ Dhukṣha, 1. To kindle, 2. To be weary, 3. To live, Pre. धुक्ते । Per. धुक्ते । I Fut. धुक्ता । II Fut. धुक्थ्यते । Imperative धुक्ताम् । Imper. धुक्थत । Potē. धुक्ते । Bene. धुक्थीष्ट । Aorist धुक्थिष्ट । Condi. धुक्थिष्यत । Caus. धुक्थयति धुक्थते । Aorist. धुक्थयत् । Desi. धुक्थयते । Inten. दोधुक्थते । Noun धुक्थः ॥

633. ✓ Dhukṣha, Yān luk conjugation. Pre- दोधुक्थति or दोधुक्थि । दोधुक्थि । Imperative दोधुक्थ । दोधुक्थि । दोधुक्थामि । Imper. जदोधुक्थ । जदोधुक्थ ।

634. ✓ Dhikṣha, to kindle, 2. to harass, 3. to live. Pfs. धिक्ते । Per. धिक्ते । I Fut. धिक्ता ॥

वृक्ष ६३५ वरणे । वरते । वदते ॥

635. ✓ Vrikṣha, to accept; select; to cover, Pre. वरते । Per. वरते । I Fut. वरिता । Desi. वरिष्यते । Inten. वरीवरते । Yān luk वरिष्यति or वरिष्यति । Noun वरः 'a tree.'

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिष्यते ॥

636. ✓ Śikṣha, to learn, to teach. According to Tāraṅgini this root is Paraśmaipadi in senses other than that of learning. This is not approved by the Mādhaviya. Pre. शिष्यते । Per. शिष्यते ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामन्तामे लाभे च । भिष्यते ॥

637. ✓ Bhikṣha, 1. to beg, 2 to ask without obtaining, 3. to obtain. This root takes two accusatives. Pre. भिष्यते । Noun भिक्षुः 'a beggar, a mendicant.' भिक्षाकः 'a beggar.' Past Part. Pass. भिक्षितः । Aot. भिक्षितवान् । Adjeo. भिक्षितवान् ॥

क्लेश ६३८ क्लेशयतायां वाचि । वाधने इति दुर्गः । क्लेशते । चिक्ते ॥

638. ✓ Kleśa, 1. to 'speak inarticulately. 2. To impede or hinder, according to Durga. According to Swāmī the root means also 'to speak articulately.' Pre. क्लेशते । Per. चिक्ते । I Fut. क्लेशिता । Pass. क्लेशयते । Desi. चिक्ते ।

दक्ष ६३९ दृक्षो यीमार्थे च । दधते । ददते ॥

639. ✓ Dakṣha, 1. To grow, 2 To do, go or act quickly. Pre. दधते । Per. ददते । I Fut. दधिता । Noun. दधिमः f. या । दधियः । दाक्षिणात्यः ॥

दीक्ष ६४० दीक्षणेऽप्योपनयननियमव्रतादेशोषु । दीक्षते । दिदीक्षे ॥

640. ✓ Dikṣha, 1. To shave one's head, 2. To sacrifice, 3. To invest with the sacred thread. 4. To practise self-restraint. 5. To dedicate one self to, or to vow (6. To consecrate oneself for the performance of a sacred rite. 7. To initiate) Pre. दीक्षते । Per. दिदीक्षे ॥

ईक्ष ६४१ ईक्षणे । ईक्षां चक्षे ॥

641. ✓ Ikṣha, 1. To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at. Pre. ईक्षते । Per. ईक्षां चक्षे । I Fut. ईक्षिता । II Fut. ईक्षिष्यते । Imperative ईक्षताम् । Potē. ईक्षते । Bene. ईक्षिषीष्ट । Aorist ईक्षिष्ट । Condi. ईक्षिष्यत । Caus. ईक्षयति, Aorist ईक्षयत् । Desi. ईक्षयते । Noun ईक्षकः ॥

ईष ६४२ गतिर्हिसादयनेष । ईषां चक्षे ॥

642. ✓ Iṣa, to fly away, escape, 2. To attack, hurt, kill, 3. To look, see Pre. ईषते । Per. ईषां चक्षे । I Fut. ईषिता । Noun. ईषा । मनीषा ॥

भाष ६४३ व्यक्तायां वाचि । भावते ॥

643. ✓ Bhāṣa, 1. To speak articulately. Pre. भावते । Per. बभावे । I Fut. भाविता । II Fut. भाविष्यते । Caus. भाषयति, भाषयते । Aorist बबोभयत् or बबभयत् (VII. 4. 3. §. 2565) Inten. बाभाष्यते । Yañ luk. बाभाषि । Noun. भाषकः ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दंत्याख्यादिः । ववर्षे ॥

644. ✓ Varsha, 1. to anoint. The root begins with व दento-labial. The root वृष 'to rain' is Parasmaipadī, as will be shown hereafter. When meaning 'to be strong' it belongs to Chur-Adi class. Pre. ववर्षते । Per. ववर्षे । I Fut. ववर्षिता । Desi. विवर्षिते । Inten. वावर्ष्यते । Yañ luk. वावर्षि । लङ् ववावर्षत् ॥

गेषु ६४५ भन्विच्छायाम् । 'ग्लेषु' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेषयम् । जिगेषे ॥

645. ✓ Gēghri, 1. To seek, search, investigate. According to Maitreya, it is ग्लेषु । Pre. गेवते । Per. जिगेषे । I Fut. गेविता । Caus. गेवयति । Aorist अजिगेवत् । Desi. जिगेषिते । Inten. जेगेष्यते । Yañ luk. जेगेषि । जेगेष्टः ॥

पेषु ६४६ प्रयत्ने । पेषते ॥

646. ✓ Pēghri, 1. to strive diligently for. In the Mādhaviya the root is षु, and the form given is षयते । Pre. पेषते । Per. पिपेसे ।

जेषु ६४७, णेषु ६४८, एषु ६४९, प्रेषु ६५० गतौ । जेषते । जेषते । षर्षा चक्रे । जिप्रष ॥

647. ✓ Jēghri, 648, ✓ ṇēghri, 649, ✓ Eghri, 650, ✓ Preghri, 1. to go to move. Pre. जेषते ।

648. ✓ ṇēghri, Pre. जेषते, प्रणेषते ॥

649. ✓ Eghri, Pre. एषते । Per. एषांचक्रे । I Fut. षजिता । II Fut. षविष्यते । षययति । Aorist षविषत् (without the augment).

650. ✓ Preghri, 1. to go, move, Pre. प्रेषते ।

रेषु ६५१, हेषु ६५२, ह्रेषु ६५३ अक्यस्ते शब्दे । आद्यो लुक्प्रत्यये । ततो द्वौ अश्वशब्दः । रेवते । हेषते । ह्रेषते ॥

651. ✓ Rēghri, 652, ✓ Hēghri, 653, ✓ Hreghri, 1. To howl or yell. The root रेषु is specially confined to the howling of the wolf. Pre. रेवते ।

652. ✓ Hēghri, to neigh. The neighing of a horse. Pre. हेषते ।

653. ✓ Hreghri, to neigh. Pre. ह्रेषते ॥

कासु ६५४ शब्दकुत्सः याम् । कासां चक्रे ॥

654. ✓ Kāṣri, to cough, or make a sound indicative of any disease. Pre. कासते । Per. कासांचक्रे । I Fut. कासिता । II Fut. कासिष्यते । Imperative. कासताम् । Imper. ककासत । Pote. कासेत । Bene. कासिषीष्ट । Aorist ककासिष्ट । Condi. ककासिष्यत् । Caus. कासयति । Aorist कककासत । Desi. चिकासिते । Inten. चाकास्यते । Yañ luk. चाकासि । कौट, चाकाधि । लङ्, ककासत् । 2. §. कककाः । Nouns :—कासारः, कासः । कासुः । कासुतरी । कसुरिः ॥

भासु ६५५ दीप्तौ । बभासे ॥

655. ✓ Bhāṣri, to shine. Pre. भासते । Caus. भासयति । Aorist बबोभयत् । or बबभयत् (VII. 4. 3. §. 2565) Nouns :—भाः D. भावी Pl. भावः । भास्करः ॥

पासु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रयासते ॥

656. ✓ pāṣi, 657, ✓ Rā ṛi, to sound. Pre. नासते । प्रयासते । Nouns :—

नास्यम् । नासिका ॥

657. ✓ Rāṣi, to sound. Pre. रासते । Nouns :—रासः । रासभः 'an-rass,' रासा ॥

पास ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658. ✓ pāsa, to be crooked or curved, to bend. Pre. नसते । प्रयासते । Per.

नेसे । I Fut. नसिता । Caus. नासयति । Aorist अनोनसत् ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659. ✓ Bhyasa, to fear. Pre. भ्यसते । Per. बभ्यसे । I Fut. भ्यसिता । II Fut.

भ्यसिष्यते । Caus. भ्यासयति । Aorist अभिभ्यसत् । Inten. बाभ्यस्यते । Yañ luk बाभ्यसि
लोद. बाभ्यधि ॥

आङः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशशंसे ॥

660. ✓ āśasi, to wish, desire. The root must always be preceded by the Upasarga आ । Durga reads it as आशन् without indictory इ । So also Swāmi. शंस to raise is Paramaipadi. It belongs to the Adādi class also. Pre. आशंसते । Per. आशशंसे । I Fut. आशसिता । Caus. आशंसयति । Aorist आशशंसत् । Desi. आशिशंसितवते । Inten. आशशंस्यते । Past Part. Pasa, आशंसितः । Adj. आशंस्यम् । Nouns :—आशंसुः । आशंस्य ॥

660. ✓ Aśaśi, Yañluk. Pre. आशशंसति । Impv. आशशंसि । Imper. आशशंस ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ अदने । जयसे । जम्लसे ॥

661. ✓ Grasu, 662, ✓ Glasu, to swallow, devour, eat up, consume. Pre. ग्रसते । Per. जयसे । I Fut. ग्रसिता । Caus. ग्रसयति, ग्रसयते । Past Part. Pass. ग्रस्तः । Ger. ग्रसित्वो or ग्रसत्वा । Nouns ग्रसः । ग्रसिष्युः ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहां चक्रे ॥

663. ✓ iha, to endeavour. Pre. ईहते । Per. ईहांचक्रे । I Fut. ईहिता । II Fut. ईहियते । Imperative ईहताम् । Imper. ऐहत । Pote. ईहेत । Bene. ईहिषीष्ट । Aorist ऐहिष्ट । Condi. ऐहियत् । Caus. ईहयति, Aorist ईहयत् । (without the augment) Desi. ईजिह्वते । Nouns ईहा. ऐही, ऐही ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बंहते । बजंहे । मंहते ॥

664. ✓ Bahi, to increase. Pre. बंहते । Per. बजंहे । I Fut. बंहिता । Bene. बंहिषीष्ट । Caus. बंहयति, Aorist बजंभत् । Desi. बिजंभिते । Inten. बाजंभते ॥

664. ✓ Bahi, Yañ luk. Pre. बाजयिष्ठ । d. बाजयिष्ठः । pl. बाजंभति । आभङ्गि
बाजंभति । बाजंभुः ॥

665. ✓ Mahi, to increase. Pre. मंहते ॥

अहि ६६६ गतौ । अंहते । आनहे ॥

666. ✓ Abi, to go, approach, set out. Pre. अंहते । Per. आनहे । I Fut. अंहिता । Caus. आनयति, Aorist आनयत् । Desi. अजिह्विते । Noun:—अंहः ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हे । जगल्हे ॥

667. ✓ Garha, 668, ✓ Galha, to blame. Pre. गर्हते । Per. जगर्हे । I Fut. गर्हिता । Desi. जिगर्हिते । Inten. जागर्ह्यते । Yañ luk जागर्हिषि । Imperfect जगर्हते ॥

668. ✓ Galha, to blame. Pre. गल्हते । Per. जगल्हे । I Fut. गल्हिता । Desi. जिगल्हिते । Inten. जागल्ह्यते । Yañ luk Imperfect जगल्हते ॥

बर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । कोड्यादी ॥

669. ✓Barha, 670, ✓Balha, to be pre-eminent or excellent. These roots commence with ब (labial). Pre. बर्हते । Per. बबर्हे । I Fut. बर्हिता । Noun बर्हिः । बर्हिः ॥

670. ✓Balha, to be pre-eminent. Pre. बल्हते । Per. बबल्हे । I Fut. बल्हिता ।

बर्ह ६७१, बल्ह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दंत्योष्ठादी कर्तुः । पूर्वयोर्दंत्योष्ठादितामनयोरोष्ठादितां चाहुः ॥

671. ✓Varha, 672, ✓Valha, 1. To speak. 2. To hurt. 3. To cover. Mādha-viya reads 'dāneshu' 'to give' as the third meaning. The root begins with व (dento-labial). Some read the last two roots with व, and the present two with व (b). Pre. वर्हते । Per. वबर्हे । I Fut. वर्हिता ॥

672. ✓Valha, Pre. वल्हते । Per. वबल्हे । I Fut. वल्हिता ॥

सिंह ६७३ गतौ । विप्रिहे ॥

673. ✓Plha, to go, move. Pre. गृहते । Per. विप्रिहे । I Fut. ग्रेहिता । Desi. विप्रिहयते । Ger. प्लिहित्वा or ग्रेहित्वा । Noun ग्रीहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, बाहृ ६७६ प्रयत्ने । चाटो दंत्योष्ठादिः । अनन्यः जेहलोष्ठादिः । उभात्रयोष्ठादी इत्येके । दंत्योष्ठादी इत्यपरे । जेहतिर्गन्त्योऽपि । ववाहे ॥

674. ✓Vehri, 675, ✓Jehri, 676, ✓Bāhri, to endeavour.

The root 'vehri' begins with dento-labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial). Others say both begin with व (dento-labial). Pre. वेहते । Per. विवेहे । I Fut. वेहिता । Caus. वेहयति । Aorist वविवेहत् ॥

675. ✓Jehri, to endeavour. It also means 'to g.' Pre. जेहते ।

676. ✓Bāhri, to endeavour. Pre. बाहते । Per. वबाहे । Nouns. बाहृ, बाह्रा ॥

द्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे इत्येके ।

677. ✓Drāhri, to wake. According to some it means 'to throw.' Pre द्राहते । Inten. दाद्राहयते । Yān luk दाद्राहि । d. दाद्राह्यः । 2. S. दाद्राहि । Imperfect वदाद्राहत् ॥

काश ६७८ दीप्तौ । चकाशे ॥

678. ✓Kāśri, to shine. Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II. Fut. काशियते । Impv. काशताम् । Imper. चकाशत । Poten. काशेत । Bene. काशिषीष्ट । Aorist. चकाशिट । Condi. चकाशियत । Caus. काशयति । Aorist चचकाशत् । Desi. चकाशयते । Inten. चाकाशयते । Nouns. काशी । मोकाशः । काशः । काष्टम् । काशिकी । काशः ।

678. ✓Kāśri, Yān luk conjugation. Pre. चाकाशति । चाकाशि । चाकाशिम । चाकाशयः । चाकाशयः । Impv. चाकश्वति । Imperfect, चचाकाद ॥

ऊहृ ६७९ चित्तर्के । ऊहां चके ॥

679. ✓ūha, to reason, infer, deliberate about. Pre. ऊहते । Per. ऊहांचके । I Fut. ऊहिता । II Fut. ऊहियते । Imperative. ऊहताम् । Imper. ऊहांत । Poten. ऊहेत । Bene. ऊहिषीष्ट । Aorist. ऊहांचिट । Condi. ऊहांचियत । Caus. ऊहयति । Aorist ऊहांचयत् । Desi. ऊहांचयते ॥

गाह् ६८० विलोडने । गहते । जगाहे । जगाहिषे । जघासे । जगाहिद्धे—जगाहिध्व—जगाठ्वे ॥

680. ✓ गाह् विलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गहते । Per. जगाहे । 2nd, Per. S. जगाहिषे or जघासे Pl. जगाहिद्धे-ध्वे or जगाठ्वे । I Future गाहिता । When ह is not added then the following applies.

इह ३३५ । ठो ठे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

ठव्य लोपः स्यादे परे । गाहिता—गाठा । गाहिष्यते—घाव्यते । गाहिषीष्ट—घाषीष्ट । जगाहिष्ट—जगाठ । जघासाताम् । जघासत । जगाठाः । जघाठ्वम् । जघासि ॥

2335. There is elision of द when द follows.

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the द is not at the end of a pada. Thus गाठा from गाहि+ता । The ह is changed to ठ by VIII. 2. 31 S. 324, and the त is first changed to घ by VIII. 2. 40 S. 2280 and then to ठ by VIII. 4. 41, S. 113. Thus गाठ्+ता । The first ठ, is elided by this sūtra and we get गाठा । The change of घ into ठ by VIII. 4. 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope.

NOTE:—The form जघासे is thus evolved:—गाह्+घास्=गाह्+से (III. 4. 80, S. 2236)=गाह्+से (VIII. 2. 31, S. 324)=घाह्+से (VIII. 2. 37 S. 326)=घाह्+से (VIII. 2. 41 S. 295)=घासे, and with reduplication जघासे ॥

680. ✓ Gāhu, to stir up. Pre. गहते । Per. जगाहे । जगाहिषे or जघासे । जगाहिद्धे, ध्वे or जगाठ्वे । I Fut. गाहिता or गाठा । II Fut. गाहिष्यते or घाह्यते । Imperative. गाहताम् । Imper. जगाहत । Potent. गाहेत । Bene. गाहिषीष्ट or घाषीष्ट । Aorist. जगाहिष्ट or जगाठ । जघासाताम् । जघासत । जगाठाः । जगाठ्वम् । जघासि । Caus. गाहयति । Aorist जजीगहत् । Desi. जिघासते or जिगाहिषते । Inten. जागाह्यते । Yath. लुलु जागाडि । Ger. गाह्वा or गाहिस्वा ।

गृह् ६८१ ग्रहणे । गहते । जयहे ॥

*अदुपधेभ्यो लिटः क्तिवं गुणा पूर्वविप्रतिषेधेन * ॥

जयहिषे—जघृसे । जघृठ्वे । गहिता—गर्हा । गहिष्यते—घट्यते । गहिषीष्ट—घृषीष्ट । लुङि । जगहिष्ट । इहभावे ॥

681. ✓ गृह् ग्रहणे 'to take,'

Thus P.e. गहते । Per. जयहे । Before the augment ह् the following Vārtika applies:

Vārti:—The affixes of लिट् (Perfect) are क्ति in the case of roots that have a penultimate ह्; and this क्ति—condition takes effect before the application of Guṇa rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guṇa, namely, युगन्तव्यु (VII. 3. 86 S. 2189) being subsequent to the क्ति rule, would have applied first, but it is set aside by this vārtika. Thus we have जयहिषे or जघृसे । जघृठ्वे । &c. Aorist. जगहिष्ट ।

But when it does not take the augment ह्, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६ । शलङ्गुपधादनिटः क्तः । ३ । १ । ४५ ॥

शङ्गुपधाः यः शलन्तस्तस्यादनिटश्चले क्तादेशः स्यात् । अचक्षत् ॥

2336. After a verb that ends in a शल् consonant (च, घ, ङ, and ञ) and has an ङ्ग vowel for its penultimate letter, and does not take द् (VII. 2. 10), क्त is the substitute of च्ल.

Thus अयङ् + क्त + त = अचक्षत् ।

Before the affixes beginning with a vowel, the च of क्त is elided by the following sūtra.

२३३७ । क्तस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

क्तादौ तच्चि क्तस्य लोपः स्यात् । 'अलोऽन्यस्य' (४२) । अचक्षताम् । अचक्षन्त ॥

2337. The (च of the Aorist characteristic) क्त is elided before an affix beginning with a vowel.

The elision is of the final च of क्त, and not of the whole affix, (See I. 1. 82. S 42). Thus अचक्षताम् । अचक्षन्त ॥

* Note:—Why do we say 'when ending in च, घ, ङ and ञ'? Observe. अमेतृषीत्. अचक्षतात्; here चिच् is employed. Why do we say 'having for its penultimate च, उ, ऋ or ए'? Observe अभाषीत् । Why do we say 'not having an intermediate द्'? Observe अक्रोषीत् and अमोषीत् । See VII. 2. 4. and VIII. 2. 28.

Had the च not been elided before आताम्, and आद्याम्, then द्य must have been substituted for it according to VII. 2. 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अचुक्षत्, अचुक्षताम् । Why do we say क्त and not only च? So that the elision should not take place here, as उत्सो, उत्साः, क्तो, क्ताः, युगाही, युगसः ॥

681. ✓Griha, to take. Pre. गृह्ते । Per. जयते । जयतिवे or जयते । जयतिष्ये । द्ये । I Fut. गृहिता, गर्हा । II Fut. गृहिष्यते, घर्ह्यते । Imperative. गृह्ताम् । Imper. । Potē. गृहेत् । Bene. गृहिषीष्ट or घर्षीष्ट । Aorist. अगृहिष्ट or अचक्षत् । अगृहिषताम् or अचक्षताम् । अगृहिषत । अग घृठाः or अरुक्षतः । अगृहिष्वम् or अयम् । अगृहिषि or अचक्षि । अगृहिष्यति or अचक्षायति । Desi. जिगृह्वते, जिग्रहते । Inten. करोष्यते । Yaś luk जयं ह्यति or जर्गति J. जयंठः । Noun गृहम् । Ger. गृहिष्या । यदत्र ।

यत्तद् ईदरे च । लहते ॥

681. A. ✓Glaḥa cha, to take, Swāmi, Kāśyapa and Simmatar read glaḥa Pre. ग्वहते । Noun. ग्वहः ॥

घुचि ईदरे कान्तिकरणे । घुषते । घुषुषे । केचित् 'घष' इत्यदुपधं पठन्ति ॥

682. ✓Ghuṣhi, to be beautiful or brilliant. Some read it as ✓Ghaś, Chandra and Kāśyapa read it as चिचि with a penultimate च । Pre. घुषते । Per. घुषुषे । I Fut. घुषिता । Desi. घुषुषिते । Inten. जोघुष्यते । Yaś luk जोघुषि । जोद 2nd P. जोघुषि । जङ्. जजोघुम् ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are āmanepadi.

Herewith commence roots adding with a sibilant and which are Paramai padī.

कताकृतम् । कताकृतम् । 'तनुकरणे' द्विम् । चाग्निः संतक्षति । अहं वहीत्यर्थः ।

2339. The affix **ञु** is optionally employed after the root **तक्ष** 'to make thin' when a **sārvadhātuka** affix denoting an agent, follows.

Thus **तक्षति** or **तक्षोति** काष्ठं 'he planes the wood.' Why do we say 'when meaning to make thin ?' Observe, चाग्निः संतक्षति । 'he cuts with speech.'

685. ✓ **Takṣhā**, to make thin. Pre. **तक्षति** or **तक्षोति** । Per. **तक्ष** । **तक्षिष्य** or **तक्ष** । Aorist **कतक्षेत्** or **कताक्षेत्** । **कतक्षिष्टम्** or **कतक्षिष्टम्** । Noun **तक्षा** ॥

686. ✓ **Tvakṣhā**, Pre. **त्वक्षति** । Per. **तत्वक्ष** । I Fut. **त्वक्षिता** ॥

उक्ष ९८७ सेचने । उक्षां चकार ॥

687. ✓ **Ukṣha**, to sprinkle. Pre. **उक्षति** । Per. **उक्षां चकार** । I Fut. **उक्षिता** । Nouns :—**मक्षोच**. **मक्षकम्** । **जातोच** । **वृक्षोच** ॥

रक्ष ९८८ पाखने ।

688. ✓ **Rakṣha**, to protect. Pre. **रक्षति** । Per. **ररक्ष** । I Fut. **रक्षिता** । Nouns **रक्षु**, **राक्षसः** । **रक्षः** । **निरक्षी** ॥

पिक्ष ९८९ मुम्बने । प्रपिक्षति ॥

689. ✓ **Ṇikṣha**, to kiss. Pre. **निक्षति** । With **ञ** we have **प्रपिक्षति** invariably by VIII. 4. 14. S. 2287. But in Kridanta we have **प्रपिक्षयाम्** or **प्रनिक्षयाम्** by VIII. 4. 33. S. 2839). Per. **निक्षि** । I Fut. **निक्षिता** ॥

पृक्ष ९९०, स्तृक्ष ९९१, णक्ष ९९२, गतौ । पृक्षति । स्तृक्षति । गतौ ॥

690. ✓ **Triṣṭkṣha**, 691 ✓ **Strikṣha**, 692 ✓ **ṇakṣha**, to go, to move. Pre. **पृक्षति** । Per. **तपृक्ष** । I Fut. **पृक्षिता** । Caus. **पृक्षयति**. Aorist **कतपृक्षत्** । Desl. **तिपृक्षिष्यति** । **तरीपृक्षते** । **Yān luk**. **तरीपृक्षि** । Nouns **ताक्ष्यः** । **पृक्षः** Name of Kāśyapa.

691. ✓ **Strikṣha**, Pre. **स्तृक्षति** । Per. **तस्तृक्ष** । I Fut. **स्तृक्षिता** । Inten. **स्तृक्षयते** ॥

692. ✓ **ṇakṣha**, to go, to move. Pre. **णक्षति** । प्रणक्षति । Per. **णनक्ष** । I Fut. **णक्षिता** । Noun **णक्षकम्** ॥

वक्ष ९९३ रोषे । संघाते इत्येके ।

693. ✓ **Vakṣha**, to be angry. Some say it means 'to accumulate'. Pre. **वक्षति** । Per. **ववक्ष** । I Fut. **वक्षिता** । Noun **वक्षः** ॥

मुक्ष ९९४ संघाते । म्रक्ष इत्येके ।

694. ✓ **Mṛikṣha**, to accumulate. Some say the root is **मृक्ष** । Pre. **मृक्षति** । or **मक्षति** । Per. **ममक्ष** or **ममक्ष** । I Fut. **मक्षिता** or **मक्षिता** । Noun **मक्षिका** ॥

तक्ष ९९५ त्वचने । त्वचनं संघातं त्वचो यद्वयं च ॥

695. ✓ **Takṣha**, to cover. The **tvachana** means 'to cover.' and also 'to appropriate.' Some read it as ✓ **pakṣha** with the meaning to accept. The root **तक्षु** meaning 'to make thin' has already been taught before. Pre. **तक्षति** । Per. **तक्ष** । I Fut. **तक्षिता** । See no 685.

पक्ष ९९६ परिग्रहे इत्येके ।

696. ✓ **Pakṣha**, to accept. Pre. **पक्षति** । Per. **पवक्ष** । I Fut. **पक्षिता** । Noun **पक्षः** ॥

सुर्व ६९७ आदरे । सुर्व । 'अनादरे' इति तु क्वाचित्कोऽपवादः ।
'अवज्ञावहेलनमसूर्वणम्' इत्यमरः ॥

697. ✓ *Shūrksha*, to respect. 'To disregard' according to some. But this is wrong. See *Amarakosha* where the author gives the meaning of the word असूर्वणम् as 'disregard' and 'dishonor', (I, 7, 23 verse), Pre. सुर्वति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698. ✓ *Kākṣhi*, 699 ✓ *Vākṣhi*, 700 ✓ *Mākṣhi*, to desire, to wish for. Pre. काङ्क्षति । Per. चकाङ्क्ष । I Fut. काङ्क्षिता । Caus. काङ्क्षयति, Aorist कचकाङ्क्षत । Desi. चिकाङ्क्षति । Inten. चाकाङ्क्ष्यते । Yañ luk चकाङ्क्षि ॥

699. ✓ *Vākṣhi*, Pre. वाङ्क्षति ॥

700. ✓ *Mākṣhi*, Pre. माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिते च ।

701. ✓ *Drākṣhi*, 702. ✓ *Dhrākṣhi*, 703 ✓ *Dhvākṣhi*, to make a discordant sound. By force of च, it means 'to desire' also. Pre. द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702. ✓ *Dhrākṣhi*, Pre. ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703. ✓ *Dhvākṣhi*, to crow, to caw, 2. To desire. Pre. ध्वाङ्क्षति । Per. दध्वाङ्क्ष । I Fut. ध्वाङ्क्षिता । Noun. तीर्थध्वाङ्क्षः (II, 1. 42. S. 719). ध्वाङ्क्षामत् । (VII. 2. 9. S. 1897).

चूष ७०४ पाने । चुषूष ॥

704. ✓ *Chūsha*, to drink, to suck. Pre. चूषति । Per. चुषूष । I Fut. चूषिता । Caus. चूषयति । Aor. कचचुषत् । Desi. चुषूषति । Inten. चोचूष्यते । Yañ luk चोचूषि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705. ✓ *Tūsha*, to be satisfied, to satisfy. Pre. तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706. ✓ *Pūsha*, to nourish, to increase, to grow. Note. This root belongs to Divādi and Kryādi classes also. Pre. पूषति । Nouns. पूषा 'Sun,' (Up. I. 156). पूषी a niche for placing the lamp'.

मूष ७०७ स्तेये ।

707. ✓ *Mūsha*, to steal, rob, plunder. Note. मूष with short उ belongs to Kryādi class. Pre. मूषति । Nouns. मूषकः 'mouse thief.' मूषिका ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ मूषायाम् ।

708. ✓ *Lūsha*, to adorn, decorate. Pre. लूषति ॥

709. ✓ *Rūsha*, to adorn, Pre. रूषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालव्योष्मादिः ॥

710. ✓ *Śūsha*, (to produce, beget). The word *prasava* means permission. Therefore the root means 'to permit.' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it. Pre. शूषति ॥

जूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A. ✓ *Jūsha* cha, to injure. This root is found in the *Churādi* also. Pre. जूषति ।

711. ✓Yāsha, to injure. Some read the root as यूष । It is conjugated similarly to यूषति । Per. यूषति । Noun यूष 'soup : broth.' So also यूषन् ।

मूष ७२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712. ✓Bhūsha, to adorn. It is found in the Churādi class also, Pre. भूषति ॥

713. ✓Taal, to adorn. It is not found in the Siddhānta or the Mādha-viya. Pre. तलति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । ऊषां चकार ॥

714. ✓ūsha, to be ill, Pre. ऊषति । Per. ऊषांचकार । Caus. ऊषयति । Aorist without augment ऊषिषत् as माभवाभूषिषत् । Desi. ऊषिषति । Nouns :—ऊषः 'Salt ground' ऊषरः 'a saline soil.'

ईष ७१५ लुण्ठे ।

715. ✓īsha, to glean. Pre. ईषति । Per. ईषांचकार । I Fut. ईषिता । Aorist ऐषीत् । Nouns. ईषा 'the pole or shaft of a carriage or a plough'.

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९, भूष ७२०, शष ७२१, वष ७२२, मष ७२३, रुष ७२४, रिष ७२५, हिंसार्थाः । तृतीय-बद्धो तालव्योष्मादी । सप्तमो दन्त्योष्यादिः । चकाष । चखाष । शिशेष । शिशे-विष । शेष्टा । क्सः । अशिवत् । अशेष्टत् । जेषतुः । जभषतुः । शेषतुः । वष-षतुः । मेवतुः ॥

716. ✓Kasha 717 ✓Khaṣha, 718 ✓Śiṣha, 719 ✓Jaṣha, 720 ✓Jhaṣha, 721 ✓Śaṣha, 722 ✓Vaṣha, 723 ✓Maṣha, 724 ✓Ruṣha, 725 ✓Riṣha. To injure, to kill. The third (no 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 722) begins with a dento-labial. Pre. कषति Per. चकाष । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत्, or अकषीत् । Past Part. Pass. कषितः or कष्टम् । Nouns :—काकषकः or 'विकः' सर्व कषम् । विकारिन् (III. 2. 143. S. 3123).

717. ✓Khaṣha, to injure. Pre. खषति । Per. चखाष । Nouns खष्यः 'anger : violence'. (Up III. 28).

718. ✓Śiṣha, to injure. Pre. शेषति । Per. शिशेष । शिशेविष । I Fut. शेष्टा । II Fut. शेष्थति । Imperative शेषतु । Imper. अशेषत् । Pote. शेषेत् । Bene. शिष्यात् । Aorist अशिवत्, (with क्स III. 1. 45 S. 2336). Or अशेवीत् । Coudi. अशेष्यत् । Caus शेषयति । Aorist अशीषिषत् । Desi. शिशिवत् । Inten. शेषिष्यते । Yaṁ luk. शेषेष्टि । Past Part. Pass. शिष्टः । Past Part. Act. शिष्टवान् । Ger. शिष्ट्वा । Nouns शिष्यः काशियोगः ॥

719. ✓Jaṣha, to injure. Pre. जषति । Per. जखाष । जेषतुः । I Fut. जषिता । Imperative जषतु ॥

720. ✓Jhaṣha, to injure. Pre. भूषति । Per. जभाष । जभषतुः ॥

721. ✓Śaṣha, to injure. Pre. शषति । Per. शशाष । शेषतुः । Noun. शष्यः ॥

722. ✓Vaṣha, to injure. Per. वषति । Per. वषाव. वषषतुः । वषतुः । I Fut. वषिता ॥

723. ✓Maṣha, to injure. Pre. मषति । Per. मषाव । मेवतुः ॥

724. ✓Ruṣha, to injure, Pre. रूषति । Per. रूषाव । रूषिष । I Fut. रूषिता or रूष्टा । In forming the First Future the augment रुद् is optional by the following sūtra. II Fut. रूषिष्यति । Past. Part. Pass. रूषितम् । रुषितम् or रुष्टः । Ger. रुषित्वा

२३४० । तीव्रसङ्गुभञ्जवर्तिः ० । २ । ४८ ॥

इच्छावादेः परस्वतादेरार्थं तुल्यस्वेदया स्यात् । रेक्षिता—रेखा । रेक्षिष्यति । रेक्षिता—रेखा । रेक्षिष्यति ॥

2340. An ārdhahātuka affix beginning with a त may optionally take the वृद्ध, after the roots इष्, उष्, जुष्, षष्, and रिष् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रेक्षिता or रेखा ॥

725. ✓ Rīṣha, to injure. Some read the root ण् along with these roots. The Mādhaviya does not approve it. Pre. रेक्षति । Per. ररेष । I Fut. रेक्षिता, or रेखा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

अथ ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सने श्वरवः । भवति । जमाव ॥

726. ✓ Bhaṣha, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhartsana here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भवति । Per. जमाव । Noun. भवकः ॥

उष् ७२७ दाहे । षोषति ॥

727. ✓ Uṣha, to burn. Pre. षोषति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option : Per. षोषाञ्चकार । उषोष । ऊषतुः । उषोषिष । I Fut. षोषिता । II Fut. षोषिष्यति । Imperative षोषतु । Imper. षोषतु । Pote. षोषेत् । Bene उष्यात् । Aorist. षोषीत् । Caus. षोषयति, Aorist उषिषत्, (without augment,) Desl. षोषिषिषति । Nouns: उष्मा । उष्णः । उष्णिका 'gruel,' उष्णकोलसः । षोष्टः 'lips' द्विजोष्टी । उष्टः camel.

२३४१ । उषविदजागभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

यस्यो निष्ठाया स्यात् । षोषाञ्चकार । उषोष । ऊषतुः । उषोषिष ॥

2341. The affix ञ् is optionally employed after these roots, viz.—उष् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when विद् follows.

Thus षोषाञ्चकार or उषोष । So also विदाञ्चकार or विदेव, जागराञ्चकार or जगाव । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short व, guna is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिष् ७२८, विष् ७२९, मिष् ७३०, पिष् ७३१, सेचने । विषेव । क्रादिनियमादिह । विषेविष । विषेविष । वेष्टा । वेष्टयति । ऋषेष्ट ॥

728. ✓ Jiṣhu, 729 ✓ Viṣhu, 730 ✓ Miṣhu, 731 ✓ piṣhu to sprinkle. Pre. जेषति । Per. विषेव । I Fut. जेषिता । Caus. जेषयति, Aor. ऋषीजिषत् । Desl. जिषिषिषति । जिषेविषति । Inten. जेषिष्यते । Yañ luk जेषेष्टि । Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. जेषिषा । जिषिषा (I. 2. 26) जिष् द्वा (VII. 3. 56).

729. ✓ Viṣhu, to sprinkle. The root जिष् belongs to the Juṇotyādi class : and विष् विप्रयोगे to Kryādi class. Pre. जेषति । Per. विषेव । विषिषतुः । विषिषुः । विषेविष । विषिषिष । I Fut. वेष्टा । II Fut. जेषयति । Aorist. ऋषिषत् (III. 1. 48). Desl. विषिषति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. विषिषा । वेषिषा । विष् द्वा । Adj. जेषम् (V. 1. 100).

NOTE:—Though it is given in the list of aniṣ roots, yet it takes वृद्ध in the Perfect by VII. 2. 13.

✓730. Miṣhu, to sprinkle. When it means 'to emulate,' it belongs to Turādi class. Pre. मेवति । Per. मिशेव । I Fut. मेविता । Nouns. मेवः । मेवी । Past. Part. Pass. मिशितम् । Aor. मिशितवान् । Ger. मिशित्वा or मेवित्वा ॥

731. ✓p'ṣhu, to sprink'le. (Not given by Bhattoji). Pre. मेवति ॥

पुष ७३२ पुषी । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । चपोषीत् । अनिट्केषु पुष्य रति स्थना निर्दिष्टादयः सेट् । अतो न कसः । अङ्गविधौ देवादिकस्य सदृशाणाङ् ॥

732. ✓Pusha, to nourish. Pre. पोषति । Per. पुपोष । पुपोषिष । I Fut. पोषिता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist. चपोषीत् । This root is सेट् ; for the पुष् which is anिट् belongs to Divādi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति । Therefore the a rist is not formed by अङ् । Nor is the aorist formed by अङ् under III. 1. 55, for that पुष् is also of the Divādi class. Past. Part. Pass. पुषितः । पोषितः । पुष्टम् ॥

मिषु ७३३, हिलषु ७३४, प्रषु ७३५ मुष ७३६, दाहे । चेषति । मिषेव । चेषिता । रसेवति । शिषेव । श्लेषिता । अयमपि सेट् । अनिट्सु देवादिकस्येव सदृशम् । रति केयटादयः । यत्तुनट्कारिकान्यासे द्वयोर्वेदव्यमित्युक्तं अङ्गोक्तिविरोधाद्बनयान्तरविरोधाच्चापेक्षयम् । पुपोष । पुषोष ॥

733. ✓Śriṣhu, 734 ✓Śliṣhu, 735, ✓Pruṣhu, 736 ✓Pluṣhu, to burn. Pre. चेषति । Per. चिषेव । I Fut. चेषिता ॥

734. ✓Śliṣhu, to burn. This root is also सेट् । The root Śliṣh read in the Anit list is Divādi according to Kaiyaṣa and others. The opinion of the author of Anit Kārikānyāsa is that both roots are anिट्. That is however wrong, for it is against his former opinion, and against other books. See III. 1. 46 and comments on it by Kaiyaṣa and Haradatta. Pre. चेषति । Per. चिषेव । चिषेविष । I Fut. चेषिता । Past. Part. Pass. च्षितः । Nouns. च्षेयः । चेषः ॥

735. ✓Pruṣhu, to burn. Pre. चेषति । Per. पुषोष ॥

736. ✓Pluṣhu, to burn Pre. क्षेषति । Per. पुक्षेव ॥

पुषु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । रतौ हिंसाच-
योदय । पर्वति । पर्व । पृष्यात् ॥

737. ✓Pṛiṣhu, 738 ✓Vṛiṣhu, 739 ✓Mṛiṣhu, to sprinkle. The root मृषु means 'to endure' also. The other two (pṛiṣh and vṛiṣh) mean 'to hurt,' and 'to vex' also. According to Kāśyapa they mean 'to give' also. Pre. पर्वति । Per. पर्व । I Fut. पर्विता । II Fut. पर्विष्यति । Imperative. पर्वतु । Imper. अपर्वतु । Pote. पर्वीतु । Bene. पृष्यात् । Aorist अपर्वीत् । Condi. अपर्विष्यत् । Caus. पर्वयति, Aor. अपर्वयत्, or अपर्वयत् । Desi. विपर्विते । Inten. पर्वीष्यते । Past. Part. Pass. पृष्टम् । पृषितम् । Ger. पृषित्वा । पृष्ट्वा । Nouns. पृषिः । पृषीलः ॥

737. ✓Pṛiṣhu, yañ luk conjugation. Pre. पर्वीति or पर्विर्ति । पर्विर्ति । Imperative पर्वीतु । पर्वीतु । Imper. अपर्वीतु । अपर्वीतु । Aorist. अपर्वीतु ।

738. ✓Vṛiṣhu, to sprinkle. Pre. पर्वति । Per. पर्व । Nouns. पर्वः । पृषिः । पृषयः । पृषयः । पृषयः । पृषयः ॥

739. ✓Mṛiṣhu, to sprinkle. Per. मर्वति । Pre. मर्व । Ger. मर्वित्वा । मर्वित्वा । मर्वित्वा ॥

पुषु ७४० संषर्षे ।

740. ✓Ghrishu, to rub Pre. चषति । Per. क्षचर्ष । I Fut. चर्षिता । Nouns. चक्षम्

हृषु ७४१ अलीके ।

741. ✓ Hṛiṣhu, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted. As हृष्टानि or हृष्टितानि सोमानि 'the hair bristling up with delight.' Pre. हृषति + Nouns. हृषुः । हृषयिषुः ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जह्रास । जह्रास । ररास ॥

742. ✓ Tusa, 743. ✓ Hrasa, 744. ✓ Hlasa, 745. ✓ Rasa, to sound. Pre. तोसति । Per. तुतोस । I Fut. तोसिता । II Fut. तोसिष्यति । Imperative तोसतु । Imper. अतोसत् । Poten. तोसेत् । Bene. तुस्यात् । Aorist. अतोसीत् । Caus. तोसयति । Aorist अतुतोसत् । Desi. तुतुसिषति । तुतोसिषति । Inten. तोतुस्यते Yāñ luk. तोतोसति । Imperative 2nd S. तोतुधि । (VIII. 2. 25). Imper. 2nd or 3rd. S. अतोतोद् (VIII. 2. 73) or 2. S. अतोतोः । Ger. तुसित्वा or तोसित्वा (I. 2. 26).

743. ✓ Hrasa, Pre. ह्रसति । Per. जह्रास । I Fut. ह्रसिता । Desi. जिह्रसिषति । Inten. जाह्रस्यते । Yāñ luk. जाह्रसति ॥

744. ✓ Hlasa, Pre. ह्रसति । Per. जह्रास । I Fut. ह्रसिता ॥

745. ✓ Rasa, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to Churādi-class. Pre. रसति । Per. ररास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓ Lasa, to embrace, to play. This root belongs also to the Churādi (189) Pre. लसति । Nouns लालस्यम् । लसः । लसः । विलासन् (III. 2. 143).

घस्ल ७४७ अदने । अयं न सार्वत्रिकः । लिङ्गान्यतरस्याम् (२४२४) इत्यादेर्घसंज्ञादेशविधानात् । ततश्च यत्र लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रेष्टास्यप्रयोगः । अत्रैव पाठः शयि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृटित्कारणमाह । अनिट्कारिकासु पाठो वलाद्यार्धधातुके । क्मरचि तु विशिष्टोपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747. ✓ Ghasṛi, to eat. This root is defective and is not conjugated in all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect (see II. 4. 40). Had it been an independent root, perfect in all its conjugation, there would have been no necessity of that sūtra. Therefore this root च् is used in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where its presence may be deduced. Its being read in the Bhṛādi class shows that it is conjugated as a Bhṛādi root, and not as an Adādi root though a substitute of अद । Moreover it is Parasmaipadī. The indicative लृ shows that the Aorist is formed with च् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in order that no च्द augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a च्च् consonant. Thus by III. 2. 160 It takes the affix क्मरच् ; but no augment is added before this affix. As घस्नरः । Pre. चसति । Per. लषास । I Fut. चस्ता । In forming the 2nd Future the following sūtra 2342 applies:—II Fut. चत्स्यति । (VII. 4. 49) Imperative . चसतु । Imper. लषसत् । Poten. चसेत् । The root is not found in the Benedictive. The Aorist is formed by the following sūtra 2343. Aorist लषसत् । Nouns लस्नरः । लषः । लषिः ॥

२३४२ । सः स्यादुधातुके । ३ । ४ । ४८ ॥

इत्थ तः स्यादादावाधातुके । घतस्यति । घसत् । अघसत् । घसेत् । लिङाद्यभावादाद्यिभ्य
स्वाप्रयोगः ॥

2342. *स* is substituted for the final *स्* of a root before an *Ardha-dhātuka* affix beginning with *स* ॥

As *घस* + *स्यति* = *घत् + स्यति* = *घत्स्यति*. Why do we say 'when ending in *स*'? Observe *घस्यति* ॥ Why do we say 'beginning with *स*'? Observe *घासः*, *घासः* ॥ Why an *Ārdhadhātuka*? Observe *आस्ते*, *वस्ते*, from *आस*, 'to sit' and *वस*, 'to cover'; both *Adādi* roots.

२३४३ पुषाद्व्युताद्यल्लङितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

अप्यन्यकरणपुषादेभ्य तादेभ्य दितश्च परस्य च् सेरश्च स्यात्परस्मैपदेषु । अघसत् ॥

2343. *अ* is the substitute of *ञ* after the verbs *पुष* 'to nourish' and the rest, *सुत्* 'to shine', and the rest, and the verbs having an indicative *ञ*, when the affixes of the *Parasmaipada* follow.

Thus *अघसत्*. The verbs classed as *पुषादि*, are a sub-division of the 4th conjugational verbs; and *व्युतादि* verbs belong to the 1st conjugation. As *पुष* *अपुषत्* 'he nourished'; *सुत्*, *असुत्* 'he shone'; *गमत्*, *अगमत्* 'he went'. But not so in the *Ātmanepada*; as *अव्यतीतिष्ट*, *अलोतिष्ट*.

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, भर्भ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748. ✓ *Jarja*, 749 ✓ *Charcha*, 750 ✓ *Jharjha*, to say, 2, to injure, 3, to threaten.

The roots *चर्च* and *भर्भ* belong to the *Tudādi* class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only. 'चर्च to study' is *Churādi*. Pre. *चर्चति* ॥

749. ✓ *Charoha*, Pre. *चर्चति* ॥

750. ✓ *Jharjha*, Pre. *भर्भति*. Noun. *भर्भरः* ॥

पिस् ७५१, पेस् ७५२, पिस् ७५३, वेस् ७५४, पिस् ७५५, पेस् ७५६ गतौ । पिपिसितुः । पिपेसतुः ॥

751. ✓ *Pisri*, 752 ✓ *Peṣri*, to go, to move. The root *पिस्* would become *पेस्* by *guna*; the reading two roots separately is for the sake of *कित्* affixes, such as those of Perfect. Pre. *पेसति*. Per. *पिपेस*. *पिपिसितुः*. Caus. *पेसयति*, *Āḍr*. *अपिपेसत्*. *Inten*. *पेपिस्यते*. Nouns:—*पेस्वरः*. (III. 2. 175.)

752. ✓ *Peṣri*, Pre. *पेसति*. Per. *पिपेस*. *पिपेसतुः*. *Inten*. *पेपेस्यते* ॥

753. ✓ *Visri*, to go. Pre. *वेसति*. Per. *विपेस*. *विपिसितुः*. *Inten*. *वेविस्यते* ॥

754. ✓ *Veṣri*, to go. Pre. *वेसति*. Per. *विपेस*. *विपेसतुः* ॥

755. ✓ *Piṣri*, to go, to move. Pre. *पेसति*. Per. *पिपेस*. *पिपिसितुः*. *Inten*. *पेपिस्यते*.

756. ✓ *Peṣri*, to go, Pre. *पेसति*. Per. *पिपेस*. *पिपेसतुः*. *Inten*. *पेपेस्यते* ॥

हस् ७५७ हसने । हसिस्वाद्यवृद्धिः । अहसीत् ॥

757. ✓ *Hase*, to laugh. Pre. *हसति*. Per. *जहास*. I Fut. *हसिष्या*. *Aorist*. *अहसीत्*. (There is no *Vṛiddhi*, as the root has got an indicative *ह*. VII. 2. 5.) Nouns:—*हसः*; *हासः*. *हासितः*. *हसः*. *हसी*. *हासितम्*. *हसम्* ॥

विश ७५८ समाधौ । तालव्योच्चारणः । प्रवेष्टि ॥

758. ✓ *niśa*, to meditate. This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class. Pre. नेष्टि or प्रवेष्टि । Per. निर्वेष्ट । I Fut. निर्वेष्टा । Caus. नेष्टयति, Aorist कर्षीनिष्टत् । Desi. निनिष्टयति, or निनेष्टयति । Inten. नेनिष्टते । Yāñ luk. नेनेष्टि । Ger. निष्टित्वा । नेष्टित्वा । Nouns. निष्टा । नेष्टम् ॥

मिष्ट ७५९, मष्ट ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योच्चारणौ ॥

759. ✓ *Miśa*, 760 ✓ *Maśa*, to make a sound or noise, 2. to be angry. These two roots end in a palatal sibilant. Pre. मेष्टति । Per. मिनेष्ट । I Fut. मेष्टिता ॥

760 ✓ *Maśa*, Pre. मष्टति । Per. ममाष्ट । I Fut. मष्टिता ॥

शब् ७६१ गतौ । दन्त्योच्चारणस्तालव्योच्चारणः । श्वति । शश्वीत्-शश्वीत्

761. ✓ *Śāva*, to go, approach. This root begins with a palatal sibilant and ends with a dental labial *ś* । Pre. श्वति । Per. शश्व । I Fut. श्विता । Nouns. श्वम् । शीः ॥

शश ७६२ हृतगतौ । तालव्योच्चारणः । शशाय । शेषुः । शेषुः । शेषिच ॥

762. ✓ *Śaśa*, to leap, bound, jump. The root ends in the palatal sibilant. Pre. श्वति । Per. शशाय । शेषुः । शेषुः । शेषिच । I Fut. श्विता । Nouns. श्वः । श्वनः ॥

763 A. ✓ *Kaśa*, or ✓ *Kaśha*, to go. Some read this root here. But it belongs to Adādi class properly. Pre. कश्ति । Per. ककाश् ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योच्चारणः । न शसदद-(२२६३) इत्येतत् न । शशसुतुः । शशसुः । शशसिच ॥

763. ✓ *Śasu*, to injure, kill. This root ends in a dental sibilant. Pre. श्वति । Per. शशसु । शशसुतुः । शशसुः । शशसिच । There is no *ś* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI. 4. 126. S. 2263. Noun. शशसु । Ger. श्वित्वा or श्वत्वा ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अयं दुर्गतावपीति दुर्गः । नृशंसो घातुकः क्रूरः इत्यमरः । शशंस । आशिषि नलोपः । शस्यात् ॥

764. ✓ *Śaṃṣu*, to praise. Durga says 'the root means misfortune also, Pre. शंसति । Per. शशंस । I Fut. श्विता । Bene. शस्यात् । The nasal is elided by VI. 4. 24. Caus. शंसयति । Aor. शशंसत् । Desi. श्वित्तिवति । Inten. शशंसते । Yāñ luk. शशंसति । The nasal is not elided. Dual शशंसतः । Here the nasal is dropped. Imperative 2nd Per. S. शशंसि । Past Part. Pass. शंसम् । Past Part. Act. श्वित्तवाप् । Ger. श्वित्वा or श्वत्वा । Nouns शंसः 'cruel.' शशंसः । शस्याम् ॥

चह ७६५ परिकल्पने । कल्कनं चाटयम् । चचहीत् ॥

765. ✓ *Chaha*, to cheat, deceive. The word *parikalkana* means duplicity. Pre. चहति । Per. चचाह । चचहीत् । I Fut. चहित । Aorist चचहीत् । Desi. च्वित्तिवति । Inten. चचहते । Yāñ luk. चचाहि । The *च* is changed to *ह* by VIII. 2. 31, then applies VIII. 2. 40, then 4. 41, and VIII. 3. 13.

मह ७६६ पूजायाम् । जमहीत् ॥

766. ✓Maha, to honor, respect. Pre. महति । Per. ममाह । Aorist जमहीत्
Nouns महाजातीयः, महिषः, महिषा, महिषान् देवाः, माहिषम् । ममान् । मंहती ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767. ✓Raha, to quit, abandon. Pre. रहति । Per. रराह । I Fut. रहिता
Nouns. रहः । रहती । रहस्यम् । राहुः । अवरहम् । तत्परहम् ॥

रहि ७६८ गंतौ । रंहति । रंहात् ॥

768. ✓Rahi, to move with speed, hasten. Pre. रंहति । Per. रंह । I Fut. रंहिता । Noun रहः ॥

रह ७६९, रहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ बृद्धौ । वर्धति । वर्ध ।
वद्वत्तुः । वृंहति । वर्धति । वर्धति । बृहि शब्दे च । वर्धितं करिगर्जितम् इत्य-
ञः । बृहिर इत्येके के । अबृहत्-अवर्धति ॥

769. ✓Driha, 770 ✓Drihi, 771 ✓Briha, 772 ✓Brihi, to grow, increase.
The root बृहि, (772) means also 'to make sound' As बृहितं करिगर्जितम् "the
sound of an elephant". (A. K. II. 8. 107). Some read it as बृहिर । The aorist there-
fore will अबृहत् or अवर्धत्. Pre. वर्धति । Per. वर्ध । वद्वत्तुः । I Fut. वर्धितम् । Caus.
वर्धयति । Aor. अवद्वत्तुः or अवर्धत्तुः । Desi. द्विद्विधति । Inten. दरीद्वयते । (VII. 4. 90. S.
2644.) Yān luk वर्धहीति or वर्धयि । Past Part. Pass. वर्धितम् । Past Part. Act.
वृहितवान् । Ger. वर्धित्वा । Nouns वृढः । वृद्धिः ॥

770. ✓Drihi, Pre. वर्धति । Per. वर्ध । I Fut. वर्धिता । Desi. द्विद्विधति ।
Inten. दरीद्वयते । Yān luk वर्धहीति । वर्धङ्गुधि । वर्धङ्गुधः । Imperfect अवर्धन् । Past
Part. Pass. वर्धितम् or वृढः । Past Part. Act. वृहितवान् । Ger. वर्धित्वा ॥

771. ✓Briha, Pre. वर्धति । Per. वर्ध । I Fut. वर्धिता ॥

772. ✓Brihi, Pre. वर्धति । Per. वर्ध । I Fut. वर्धिता ॥

तुहिर ७७३, दुहिर ७७४, उहिर ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह ।
अतुहत्-अतोहीत् । दोहति । अदुहत्-अदोहीत् । अनिटकारिकास्वस्य दुहैर्वह
नेहन्ति । जोहति । उवोह । ऊहत्तुः । जोहिता । मा भवानुहत् । जोहीत् ॥

773. ✓Tuhir, 774 ✓Duhir, 775. ✓Uhir, to distress, pain. Pre. तोहति ।
Per. तुतोह । I Fut. तोहिता । Aor. अतोहीत् or अतुहत् (III. 1. 57) Caus. तोहयति । Aor.
अतुहत्तुः । Desi. तुतुधिवति । तुतोहिवति । Inten. तोतुयते । Yān luk तोतोहि । तोतुः ।
Past Part. Pass. तुहितम् । Past Part. Act. तुहितवान् । Ger. तुहित्वा । तोहित्वा । (I. 2. 26).

774. ✓Duhir; According to Maitreya and others this root should not be
included in the anit list. Pre. दोहति । Per. दुदोह । I Fut. दोहिता । Aorist अदुहत्
or अदोहीत् ॥

775. ✓Uhir, Pre. जोहति । Per. उवोह । ऊहत्तुः । ऊहुः । I Fut. जोहिता । Aorist
जोहत् or जोहीत् मा भवानुहत् । Here the aorist is formed by अङ्, of इति अ (III.
1. 57) The other form is जोहीत् ॥

अह ७७६ पूजायाम् । आनर्ह ॥

776. ✓Arha, to honor, worship. Pre. अर्हति । Per. आनर्ह । I Fut. अर्हिता ।
Desi. अर्हिधिवति । Nouns दुकार्धः । दुःकार्धः । अर्धः ॥

Here ends this sub-section.

अथ ऋपपर्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots up to ऋप are anudātteta.

यु त ७७७ दीप्ती । द्योतते ॥

777. द्युतं दीप्ती 'To shine. Pre. द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोरभ्यासस्य व'प्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344. There is vocalisation of the half-vowel* of the reduplicate of द्युत्, and स्वापि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । वि दिद्योतिषते, विदिद्युतिषते, (I. 2. 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद् यो लुङि । १ । ३ । ८१ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपदं वा स्यात् । पुषादिसूत्रेण परस्मैपदेषु । अद्युत् - अद्योतिष्ठ ॥

2345. After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of luṅ (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhūādi 777 and twenty one that follow it up to चट 'to try.' By the use of the word द्युद्, यः in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudātteta and so by sūtra, I. 3. 12 they would have been invariably ātmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dyuta, to shine. The roots beginning with dyut and ending with Kripā are udāta and anudātteta. Pre. द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII. 4. 67 §. 2344, Per. दिद्युते । दिद्युताते । I Fut. द्योतिता । II Fut. द्योतिष्यते । Impera. द्योतताम् । Imper. अद्योतत । Pote. द्योतते । Bene. द्योतिषीष्ट । Aorist. अद्युत् or अद्योतिष्ठ । The root is optionally Parasmaipadi by I. 3. 91, S. 2345. When Parasmaipadi the Aorist is formed by अद्, because it belongs to पुषादि class. Caus. द्योतयति, Aor. अद्युत् । Desi. दिद्युतिषते, दिद्योतिषते । Inten. देद्युत्यते । Yān luk देद्युतीति or देद्योति । Ger. द्युतिस्वा or द्योतिस्वा । Nouns. विद्युत् । द्युत् । द्योतिः ॥

स्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिष्विते । अश्वितत् - अश्वेतिष्ठ ॥

778. ✓ Svītā, to become white, be white. Pro. श्वेतते । Per. शिष्विते । I Fut. श्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ठ । Past. Part. Pass. श्वितम् । (VII. 2. 16) श्वितितम् (VII. 2. 17).

मिमिदा ७७९ स्नेहेने । मेदते ॥

779. ✓ Mīmīdā, to be unctuous or greasy. This root is found in the Divādi and the Churādi classes also. Pre. मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guṇa : but it is not so. See explanation, Per. मिमिदे । I Fut. मेदित । Aorist, अमेदिष्ठ or अमिदत् । Past. Part. Pass. मिम । Nouns. मेदुरः । मिमः ॥

२३४६ । मिमेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिमेर्लो गुणः स्वादिस्वञ्चक्षकारादौ । 'एषः' आदिभित्वाभावाच्चेने गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ठ ॥

2346. For च in मिद् there is substituted a guṇa before such a शित् affix, where the indicatory च stands in the beginning of the affix.

NOTE.—As मेव्यति, मेव्यतः, मेव्यन्ति ॥ Why मिद् only? Observe स्वित्थानि क्लित्थानि । The root जित्थिदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get guṇa before by चप virtue of VII. 3. 86, but the Divādi मिद् would not have got guṇa before चप, as this affix is क्लित् (I. 2. 4); hence the necessity of this sūtra. Before non शित् affixes there is no guṇa, as मिथ्यते, मेनित्यते ॥

The phrase शित्ति 'where the affix has an indicatory च' is understood here from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII. 3. 75. The word शित् should be explained as a Karmadhāraya compound meaning च indicatory (चपचासौ इच्छेति) । Then शित्ति would mean by यस्मिन् विधि सत्त्वादेो and the affix that begins with an indicatory च । Therefore the affix दग् (III. 4. 81) though a शित् affix, does not begin with an indicatory च, and hence before this affix there will be no guṇa. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

**मिश्रिदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः इत्येके । स्वेवते । सि-
ष्टिविदे । अस्विदत्-अस्वेदिष्ट । मिश्रिदा च इत्येके । अत् विदत्-अत् वेदिष्ट ॥**

780. ✓ *ñi shvidā*, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोचनयोः । Some read here the root मिश्रिदा also. Its forms in the aorist are अत् विदत् or अत् वेदिष्ट । Pre. स्वेवते । Per. सिष्टिविदे । I Fut. स्वेदिता । Aorist. अस्विदत् or अस्वेदिष्ट । Caus. स्व दयति, Aor. अमिस्विदत् । Desi. सिस्विदयते । Inten. स्वेष्ट विद्यते । Yān luk स्वेष्टेति । Past, Part, Pass. स्विष्टः ॥

**रुच ७८१ दीप्तावभिप्रीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः ।
अरुचत्-अरोचिष्ट ॥**

781. ✓ *Rucha*, to shine; to like, to be pleased, Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । Per. रुचते । I Fut. रोचिता । Aorist. अरुचत् or अरोचिष्ट । Caus. रोचयति, रोचयते, Desi. रुचिष्यते, ररोचिष्यते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Nouns, रोचनम् । रोचः । रुचनम् । रोचकः ॥

बुट ७८२ परिवर्तने । घोटते । जुघुटे । अघुटत्-अघोटिष्ट ॥

782. ✓ *Ghuṭa*, to barter, exchange. Pre. घोटते । Per. जुघुटे । I Fut. घोटिता । Aorist. अघुटत् or अघोटिष्ट । Caus. घोटयति, Aor. अजुघुटत्, Desi. जुघुटिष्यते । Inten. जोघुटयते । Yān luk जोघोटि । Past, Part, Pass. घुटितः or घोटितम् । Ger. घोटित्वा or घुटित्वा । Nouns. घुटिका । घोटकः । घोटः ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुटत्-अरोटिष्ट ॥

783. ✓ *Ruṭa*, 784 ✓ *Luṭa*, 785 ✓ *Luṭha*, to strike against, resist. The roots ruṭ and luṭ end with ṭ ḍ; the last लुठ luṭh ends with ṭh ḍ । Pre. रोटते । Per. रुटते । I Fut. रोटिता । Aorist. अरोटिष्ट or अरुटत् ॥

784. ✓ *Luṭa*, Pre. लोटते । Per. लुलुटे । I Fut. लोटिता । Aorist. अलुटत् ॥

785. ✓ *Luṭha*, Pre. लोठते । Per. लुलुठे । I Fut. लोटिता । Aorist. अलुटत् or अलोठिष्ट ॥

शुभ ७८९ दीप्ती ।

786. ✓ *śubha*, to shine. Pre. शोभते । Per. सुशुभे । Aor. अशुशुभत् । Caus. शोभयति । Desi. सुशुभित्वे । सुशोभित्वे । Inten. शोशुभ्यते । Yañ luk शोशोभ्य । Ger. शोभित्वा । or सुभित्वा ।

क्षम ७८७ संबलने ।

787. ✓ *Kṣhubha*, to shake, tremble, to be agitated or disturbed. *Mādhaviya* gives the meaning of *sambhalana* as “प्रक्षान्तिं पश्येद्यं गमनं च” । This root belongs to *Divādi* and *Kryādi* classes also. Pre. क्षोभते । Per. सुक्षुभे । Aorist अक्षोभित् or अक्षुभत् । Past Part. Pass. कुक्षुभ्यः or क्षुभितः ॥

यम ७८८, तुम ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । ‘नभन्तामन्यके सने’ । ‘मा भूवचन्यके सर्वे’ इति निवृत्तम् । अनभत् । अनभिष्ट । इमो दिवादी प्रयादी च ॥

788. ✓ *nabha*, 789 ✓ *Tubha*, to injure, to hurt. नभ् means ‘deprivation’ also. Thus in the *Nirukta* we find “नभन्ताम् अन्यके सने” explained as “मा भूवचन्यके सर्वे” । So also the *Bhāṣya* explains the word नभन्ताम् by माभवनत् in the following नभन्तामन्यके । मा उवाचा अक्षिधन्वसु = अन्यकेषां शत्रूणां धन्वसु स्थिता उवाचाः क्षिप्वा मा भवनत् । Pre. नभते । (प्रयभते) । Per. नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभः “sky,” “Ocean.”

789. ✓ *Tubha*, to hurt, injure. This and the last root belong to *Divādi* and *Kryādi* classes also. Pre. तोभते । Per. तुभुमे । I Fut. तोभिता । Aorist अतुभत् or अतोभिष्ट

संसु ७९०, ध्वंसु ७९१, भ्रंसु ७९२ अवसंसने । ध्वंसु ७९३ गती च । अहि न लोपः । अवसत्-अवसिष्ट । ‘नावसत्परिणां देवम्’ इति रघुकाव्ये । ‘धंसु’ इत्यपि केचित्पठुः । अच तृतीय एव सातव्यान्त इत्यन्ये । ‘भंसु’ अथ अपःपतज् इति दिवादी ॥

790. ✓ *Sraṇsu*, 791 ✓ *Dhvaṇsu*, 792 ✓ *Bhraṇsu*, to fall or drop down, slip off or down. ध्वंसु means ‘to go’ also. Before the Aorist in अच् there is elision of the nasal, and the form is अचत् as in the following verse of *Raghuvamśa*, नाचत् अरिणां देवम् । Some read here ध्वंसु also. Pre. संसते । Per. संसंते । I Fut. अचिता । Aorist अचत् or अचिष्ट । Desi. अचिष्टित्वे । Inten. अचस्यते । Yañ luk अचिष्टीति । अचिष्टत् । Past Part. Pass. असत् । Gerund अचित्वा or अचत्वा । Noun अचात् ।

791. ✓ *Dhvaṇsu*, to fall down. Pre. ध्वंसते । Per. ध्वंसंते । I Fut. अचिता ।

792. ✓ *Bhraṇsu*, to fall down. Pre. ब्रहंसते । Per. ब्रहंसंते । I Fut. अचिता ।

793. ✓ *Dhvaṇsu*, to go. Pre. ध्वंसते । Per. ध्वंसंते । I Fut. अचिता ।

संसु ७९४ विश्वासे । अवभत्-अवमिष्ट । अस्त्यादिरयम् सातव्यादिसत् प्रमादे गतः ॥

794. ✓ *Sraṁbhu*, to confide. This root begins with a dental sibilant (श्च) that which begins with a palatal sibilant (श्च) has already been taught before in the sense of carelessness. See root no. 430, Pre. श्रम्भते । Per. श्रम्भते । I Fut. अचिता । Aorist अश्रम्भत् or अश्रमिष्ट । Caus. श्रम्भयति । Apr. अश्रम्भयत् । Desi. अश्रमिष्टित्वे । Intensive श्रम्भ्यते । Ger. श्रमिष्ट्वा or श्रम्भत्वा । Noun श्रमिष्टी ।

वृत् ७९५ वर्तने । वर्तते । ववते ॥

795. ✓ Vritu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre. वर्तते । Per. ववते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadi by I. 3. 92, S. 2347 before वृत्ति । When Parasmaipadi, the root does not take the augment वृद् by VII. 3. 59, S. 2348 below. Imperative. वर्तताम् । Imper. ववर्तत । Potch. वर्तते । Bene. वर्तिषीष्ट । Aorist ववर्तत् or ववर्तिष्ट । Condi. ववर्तिष्यत् or ववर्तस्यत् । Caus. वर्तयति । Aorist ववर्तयत्, or ववर्तयत् । Desi. विवर्तिष्यते or विवर्तयति । Inten. ववर्तयते । Nouns वर्तिष्णुः । वृत्, वर्तनो । वृत्तिः ॥

२३४७ । वृद्धः यः स्यसने । १ । ३ । ६२ ॥

वृत्ता दिव्यः प्रख्येयः वा स्वात्स्वे वनि च ॥

2347. After the verbs 'vrit' to exist &c., Parasmaipada is optionally employed when the affixes *sya* (second Future and conditional) and *san* (Desiderative) follow.

The वृत्तादि verbs are five in number and are included in the वृत्तादि subclass. They are वृत् 'to be,' वृध 'to grow,' वृध् 'to fart or break wind'; वृन्द् 'to ooze,' and वृणु 'to be able.' As Future वर्तस्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditional ववर्तस्यत् or ववर्तिष्यत्; Desiderative विवर्तयति or विवर्तिष्यते &c.

In other tenses than the above, they are always Atmanepadi. As वर्तते 'it is,

२३४८ । न वृद्धम्यश्चतुर्थ्यः । ७ । २ । ५६ ॥

वृत्तः वृत्तादिना धातुकात् स्य स्यात् स्यात्वा नयेत्वादि । वर्तयति-वर्तिष्यते । ववर्तयत्-ववर्तिष्यत् । ववर्तयत्-ववर्तिष्यत् ।

2348. The Parasmaipada ārdhadhātuka affixes beginning with वृ, do not get the augment वृद् after वृत् and the three roots वृत्, वृध्, वृध्, and वृन्द् (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by I. 3. 92 before स्य and वृत् ॥

Thus वृत्—वर्तस्यति, ववर्तस्यत्, विवर्तयति, वृध्, वर्तस्यति, ववर्तस्यत्, विवर्तयति, वृन्द्, वृन्त्स्यति, ववृन्त्स्यत् ॥

The वृत्तादि roots are four वृत्, वृध्, वृध्, and वृन्द् (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by I. 3. 92 before स्य and वृत् ॥

Obj. :—The word वृत्तः may conveniently have been omitted from the sūtra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृत्तादि roots form a subdivision of वृत्तादि roots, and stand at the end of Dyutādi class. So that the sūtra न वृद्धम्यश्चतुर्थ्यः would have been enough, and there would have been no uncertainty or vagueness about it, for the word वृत्तादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the Dyutādi class ends.' Thus we shall get the five roots 795 वृत् वर्तने 796 वृध् वृद्धे, 797 वृध् वृध्वायाम्, 798 वृन्द् वृन्द्वा and वृणु वृणुम् । As regards the last root वृणु, we shall find from the next sūtra, that the present sūtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting वृत् first, and वृत्त &c. after it, so that वृत्तादि will mean four roots only. Whether वृत्तादि be taken to mean the five or the four roots, the word वृत्तः is redundant.

Ans. :—The word वृत्तः is used in order that the prohibition contained in this sūtra may debar the option which the root वृन्द् would have taken, because

of its indicatory long ऊ (VII. 2. 44). For this 'option' is an *antaraṅga* operation, because it applies to *all* ārdhadhātuka affixes; while the 'prohibition' of the present sūtra is a *bahiraṅga*, because it applies to those affixes only which begin with वृ. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII. 2. 44: and in the Parasmaipada स्यन् would have had two forms; which, however, is not the case because of the word चतुर्थः by which the 'prohibition' is extended to स्यन् also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्यति; but in the Atmanepada we have *two* forms स्यन्त्यते or स्यन्स्यते ॥

The word 'Parasmaipada' is understood in this sūtra, so that the prohibition does not apply to ātmanepada affixes: as वर्ति षोष्ट, वर्तिष्यते, चवर्तिष्यत्, विवर्तिष्यते, स्यन्ति षोष्ट or स्यन्स्योष्ट. Moreover, with regard to Atmanepada also, the वृ is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the roots 'vrit &c,' but to the roots which are derived from the nominal bases formed from 'vrit &c,' then the 'root' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As विवृत्तिञीयते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes 'standing in the same 'pada' with the 'roots'; therefore it will apply to Desiderative roots, as विवृत्सि, though अप् here intervenes between the ārdhadhātuka affix सञ् and the Parasmaipada तिप्; so also, an ekādeśa though sthānivat and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विवृत्सिष्यति; so also in विवृत्स्यति. The prohibition, moreover, applies; to क्त affixes, and where there is luk-elision of Parasmaipada affixes.* As विवृत्सिता ई and विवृत्सत्वम् where the Imperative हि is luk-elided, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by न लुप्तमस्त्व (I. 1. 63); hence the above *Isht.*

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796. ✓ Vridhu, to grow, increase. The conjugation is like that of धृत् । Pre. वर्धते । Per. वर्धये । I Fut. वर्धिता । Noun. वर्धिष्युः । वर्धनः । वर्धः ॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । रमो दतिवत् ॥

797. ✓ Śridhu, to break wind downwards. Conjugated like धृत् । Pre. शर्धते । Per. शर्धथ । I Fut. शर्धिता ॥

स्यन् ७९८ प्रस्त्रवणे । स्यन्दते । सस्यन्दे । सस्यन्दिषे-सस्यन्ते । सस्यन्दिषे-सस्यन्धे । स्यन्दिता-स्यन्ता । 'वृद्ध यः स्यसतोः' (२३४०) इति परस्मैपदोक्ते कृते कविज्ञतयमन्तरङ्गमपि विकल्पं बाधित्वा चतुर्थहयसामर्थ्यात् 'म वृद्ध यः' (२३४८) इति निषेधः । स्यन्त् स्यति-स्यन्त्यते-स्यन्त् स्यते । स्यन्तिषोष्ट-स्यन्त्सीष्ट । 'स्यन् यो लुङि' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽङ् । नलोपः । अस्यदत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्साताम् । अस्यन्त्सत् । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्त्यत्-अस्यन्त्स्यत् ॥

798. ✓ Syandū, to ooze, trickle, drop, distil. The ङ is changed to ह optionally when preceded by ञ्नु &c. See VIII. 3. 72 S. 2349. Pre. स्यन्दते । Per. स्यन्दथे । स्यन्दिषे or स्यन्दथे । स्यन्दिषे or स्यन्दथे । स्यन्दिषे or स्यन्दथे । I Fut. स्यन्दिता or स्यन्ता । II Fut. स्यन्त्यते or स्यन्त्स्यति or स्यन्स्यते । Impera. स्यन्ताम् ।

Imper. कृष्यन्त । Pot. स्यन्ते । Bene. स्यन्तिषीष्ट or स्यन्सीष्ट । Aorist, (1) कृष्यन्तिषीष्ट । (2) कृष्यन्तु or (3) कृष्यन् । (1) कृष्यन्साताम or कृष्यन्सत । (2) कृष्यन्ताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by कृष्, (S. 2345), before which the nasal is elided]. Condi. (1) कृष्यन्तिष्यत or (2) कृष्यन्स्यत or (3) कृष्यन्स्यत् । Desi. विष्यन्तिषते, विष्यन्सते, विष्यन्स्यति । Inten. कृष्यन्त्यते । Past. Pass. कृष्यन्तः । Ger. कृष्यन्तुवा or स्यन्तुवा । Nouns. कृष्यन्तुः । कृष्यन्तुः ॥

२३४८ । अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्ततेप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

अर्थः परस्मात्प्राणिकर्तृकस्य स्यन्ततेः सत्यं वा स्यात् । अनुस्यन्तते - अनुस्यन्तते वा कसम् । 'अप्राणिषु' कम् । अनुस्यन्तते वृत्ती । 'अप्राणिषु' इति पयुदासात् 'अन्त्योदके' अनेत्यन्तते' इत्यपि पक्षे कसं भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्तौ तु नस्यात् ॥

2349. अ- is optionally the substitute of the स- of स्यन्, after the prepositions अनु, वि, परि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन् प्रसवणे is anudatta. Thus अनुस्यन्तते । विस्यन्तते । परिस्यन्तते । अभिस्यन्तत तैलम् । निष्यन्तते । अनुस्यन्तते । विस्यन्तते । परिस्यन्तते । Thus अनुस्यन्तते or अनुस्यन्तते कसम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being' ? Observe अनुस्यन्तते वृत्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अनुस्यन्तते or अनुस्यन्तते अन्त्योदके । The subject here is a Dravda compound, and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word अप्राणिषु is a Paryudāsa and not a Prasajya. Pratisheḍha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like अन्त्योदके, consisting of *living* and *non-living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so the force will be no वत् । In the other view, the force is on the word *non-living*, and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvritti of परि, नि and वि is understood here from VIII. 3. 70. So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been अनुविपर्यभिः स्यन्ततेप्राणिषु, and by the force of अ- we would draw in the anuvritti of परि &c.

799 कृष्ण सामर्थ्ये । In conjugating this root, the following applies,

२३५० । कपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कपः' 'उ' इति क्तेः । 'कप' इति लुप्तपठोक्तम् । तच्चावर्तते । कपोरो रेकस्तस्य लः स्यात् । कपोरकारस्यावयवो यो रो रेकदृष्टस्तस्य च लकारदृष्टः स्यात् । कल्पते । चकृषे । चकृषिषे - चकृषुष इत्यादि स्यन्तिवत् ॥

2350. For the र of the root कृष्, there is substituted ल् ॥

The word कपो is compounded of कप + उ । The term कप is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent. It is repeated, The meaning is "In the place of the र of कृष् there is ल् । In the place of the र-sound which is a portion of the कृ of कप and therefore which may be considered as like-र, there is substituted something which is like ल् । That is when कृष् assumes by

In the case of क्लृप् also, the इद् is added to the ārdhahātuka affixes in the Atmanepada, when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit-affixes, and the luk-elision of Parasmaipada. As चिक्लृप्सिता, चिक्लृप्स त्वं ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus:—

(1) न वृद्धः पञ्चम्यः, (2) तासि च; and “क्लृप्” could well have been omitted. The तासि comes only after क्लृप् and not after other roots of Vṛitādi class, in Parasmaipada [I. 3. 92 and 93]. Therefore, there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitādi, but only to ‘klip,’ because the word परस्मै-पदेषु is understood here; and as no roots of vṛitādi class take Parasmaipada in the Periphrastic Future except ‘klip,’ there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kṛipā, to be fit or adequate for. By VIII. 2. 18 S. 2350 the इ of this root is changed to च । Pre. कृते ते । Per. चक्लृपे । चक्लृपिये or चक्लृपसे । I Fut. क्लृप्ता । क्लृप्ताः । क्लृप्ताः । क्लृप्तासि or क्लृप्तासे or क्लृप्तासे । क्लृप्तास्यः । क्लृप्तास्यः । II Fut. क्लृप्यते । क्लृप्यते । क्लृप्यति । Imperative क्लृपताम् । Imper. अक्लृपत । Pote. क्लृपेत । Bene. क्लृप्योष्ट । क्लृप्योष्ट । Aorist अक्लृपत् or अक्लृपत् or अक्लृपत् । Condi. अक्लृप्यत् or अक्लृप्यत् । Inteu. अक्लृप्यते । Yañ luk अक्लृप्ति or अक्लृप्ति or अक्लृप्ति । वृत् । “Vṛit” here means that the Dyutādi and the Vṛitādi roots end here.

अथ स्वत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तैः षितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with स्वरति No. 812 are anudatteta and १hit.

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मितः इति वक्ष्यमाणेन मित्संज्ञा । तत्फलं तु यो मितं ब्रूयः (२५६८) इति विष्णुमूलोर्दीर्घान्यतरस्याम् (१६२) इति च वक्ष्यते । घटयति । जघटयति । कथं तर्हि ‘कमलवर्नोद्घाटनं कुर्वते चे’ प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदशः कमलाकरानिव’ इत्यादि । शृणु । घट संघाते इति चौरादिकस्येदम् । न च तस्यैवार्थेऽशेषो मित्प्रशार्थमनुवादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतो इति विधेयात् । अहेतोः स्वार्थे णिचि जपादिपञ्चकर्म्यतिरिक्ताश्चरादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 ✓ Ghaṭa, to be busy with, strive after. The Ghaṭādi roots are मित्, a designation which will be explained further on. The result of their being मित् is that the root is shortened in the causative by VI. 4. 92 S. 2568; and there is optional lengthening before the affixes चिच् and शमुच् by VI. 4. 93 S. 2762. As घटयति, विघटयति । If so, how do you explain the lengthening in घाटनं and प्रविघाटयिता in “कमलवर्नोद्घाटनं कुर्वते चे” and “प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदशः कमलाकरानिव.” There is a घट संघाते belonging to the Churādi class. (No. 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root, the sense of संघात being a species under the genus घेष्टा, and therefore that root is also mitādi. This we say because there is a specific prohibition “no other roots of the Churādi which take चिच् are मित् ।” The meaning of अहेतोः is that except the five roots जघ & no Churādi root which takes चिच् without change of sense is a मित् । For, the अहेतु or स्वार्थे णि is added only to Churādi roots. Pre. घटते । Per. जघटे । I Fut. घटिता । II Fut. घटि-

अते । Bene. चटिषोऽट । Aorist अचटिष्यत् । Condi. अचटिष्यत् । Pass. चट्यते । Aor. अचाटि
or अचटि । Caus. चटयति । Aor. अजीचटत् । Before ल्य, तात् &c the lengthening is
optional : as चटिष्यते or चाटिष्यते &c. Desi. ज्ञिचटिष्यते । Inten. जाचट्यते । Yañ luk
जाचटि । Nouns चटो । चोटिका । चटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies.

२३५३ । व्यथो लिटि । ३ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणं स्वात्मलिटि । वृत्तादिः शेषादवाहः । यस्य वृत्तादिः शेषेण निवृत्तिः ।
विध्यते ॥

2353. There is vocalisation of the half-vowel of the redupli-
cate of व्यथ् in the Perfect.

As विध्यते, विध्यमाने, विध्यचिरे । This ordains the vocalisation of य, which
otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII. 4. 60)
The vocalisation of य् is prevented by VI. 1. 37. Why do we say in the Perfect?
Observe वाव्यथ्यते ॥

801. ✓ Vyatha, 1. to be afraid, 2. to tremble. Pre. व्यथते । As व्याघातव्यथ्यते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII. 4. 68 S. 2353 applies, which causes
vocalisation. Per. विध्यते । I Fut. व्यथित् । Caus. व्यथयति, Aor. अविध्यत् । Inten.
वाव्यथ्यते । Yañ luk वाव्यथीति or वाव्यति । Nouns विधुरः । विधुरः । कर्ष्यर्थे ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । प्रथते ॥

802. ✓ Pratha, to become famous or celebrated. Pre. प्रथते । Per. प्रथते ।
I Fut. प्रथित् । Pass. प्रथ्यते । Aor. अप्रथि or अप्रथि । Caus. प्रथयति, Aor. अप्रथयत् ।
Nouns. प्रथिवी । प्रथिवः । प्रथिवी । पृथुः । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रसे ॥

803. ✓ Prasā, to spread. Pre. प्रसे । Per. प्रसे । Pass. प्रस्यते । Aor. अप्रसि
or अप्रासि । Caus. प्रसयति, Aor. अप्रप्रसत् । Desi. प्रिस्रसिषति, Inten. प्राप्रस्यते । Yañ luk,
आप्रसति । Imperfect 3rd S. अप्राप्रत् । 2nd. S. अप्राप्रत् or अप्राप्रः । Noun, प्रसा ॥

म्रद् ८०४ मर्दने ।

804. ✓ Mrada, to pound, crush, grind. Pre. म्रदते । Per. ममदते । I Fut.
म्रदिता । Caus. म्रदयति, Aor. अममदत् । Desi. मिमृदिषते । Inten. मामृदयते । Yañ luk,
मामृदीति or मामृति । Nouns. मृदुः । मर्दयम् । मृदो । मृदिका । मृदिमा ॥

स्खद् ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805. ✓ Skhada, to out, to tear to pieces. Pre. स्खदती । Per. अस्खदते ।
I Fut. स्खदिता । Pass. स्खद्यते । Aor. अस्खदि or अस्खादि । Caus. स्खदयति, स्खद
यते, Aor. अचिस्खदत् ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्सममर्थादिनुपधात्वेऽपि 'चिणमूलोः—'
(२०६२) इति दीर्घविकल्पः । अक्षजि—अक्षजि । अक्षज् अक्षजम् । अक्षज् अक्षजम् ॥

806. ✓ Kṣhaji, 1. to go 2. give. Pre. क्षजते । Per. अक्षजते । I Fut. क्षजित् ।
Pass. क्षज्यते । Aor. अक्षजि or अक्षजि । With कमुल् we have क्षज्जम् क्षज्जम् or
क्षज्जम् क्षज्जम् । See S. 2762. Caus. क्षजयति, अक्षजयते । Aor. अक्षजयत् । Desi.
विक्षज्यते । Inten. आक्षज्यते । Yañ luk. आक्षज्ति ॥

**वृत्त ८०७ गतिहिंसनयोः । योऽयं वद्विषेधयोः अनुवातेषु पठितस्तस्येहा-
र्थवशेन सित्वार्योऽनुवादः ॥**

807. ✓ *Dakṣha*, 1 to go, 2, to injure. The root *दक्ष* meaning *वृद्धिरोधयोः* (No. 639) read in the anudattet class is also a *मि* root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre. *दक्षते* । Per. *ददक्षे* । I Fut. *दक्षिता* । Pass. *दक्ष्यते* । Aor. *अदक्षि* or *अदक्षि* । Caus. *दक्षयति*, *दक्षयते* । Aor. *अददक्षत्* ॥

कृप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808. ✓ *Krapa*, 1. to pity, 2. to go. Pre. *कृपते* । Per. *चकृपे* । I Fut. *कृपिता* । Pass. *कृप्यते* । Aor. *अकृपि* or *अकृपि* । Caus. *कृपयति*, Aor. *अचिक्कपत्* । Desi. *चिक्कपियते* । Inten. *चाकृप्यते* । Yañ luk *चाकृपि* । Nouns. *कृपणः* । *कृपूरः* । *कृपोदः* ॥

**कदि ८०९, कृदि ८१०, कृदि ८११ वैकृत्ये । वैकृत्ये इत्येके । त्रयोऽ-
प्यनिदित इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि कृदी इदितौ कृद कृद इति
चानिदिताश्रिति मेत्रेयः । कदिकृदिकृदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदिवृत्तानां पुनरिह
गठो मिश्रार्थं आत्मनेपदार्थश्च ॥**

809. ✓ *Kādi*, 810. ✓ *Krādi*, 811. ✓ *Klādi*, to be confounded or perplexed, to confound. Some read it as *वैकृत्ये*. 'According to Nandi, all these three roots are without the indicatory *इ* ; According to Swami they have an indicatory *इ* ; According to Maitreya *कदि* and *कृदि* have an indicatory *इ* ; while *कृद* and *कृद* are without it. These three roots have been read in the Parasmanipada subclass. *Secante*, Their repetition here is for the sake of showing that they are *मि* and also *atmanepadi*. Pre. *कन्दते* । Per. *चकन्दे* । I Fut. *कन्दिता* । Pass. *कन्द्यते* । Aor. *अकान्दि* or *अकन्दि* । Namul. *कन्दकन्द* or *कान्दकान्द* । Caus. *कन्दयति*, *कन्दयते* । Aor. *अचकन्दत्* । Desi. *चिकन्दिषते*, Inten. *चाकन्द्यते* । Yañ luk *चाकन्दि* ॥

810. ✓ *Krādi*, to confound. Pre. *कन्दते* । Per. *चकन्दे* । I Fut. *कन्दिता* ॥

811. ✓ *Klādi*, to confound. When these three roots are *अनिदित* then we have *कदयति*, *अकदि* &c. Pre. *कन्दते* । Per. *चकन्दे* । I Fut. *कन्दिता* । Nouns, *कन्दन* । *कन्दलः* । *कदली* ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः पितः । पित्वावङ् इत्सु वक्ष्यते ॥

812. ✓ *Āitvārā*, to hurry, make haste. Pre. *त्वरते* । Per. *त्वरते* । I Fut. *त्वरिता* । Pass. *त्वर्यते* । Aor. *अत्वरि* or *अत्वारि* । Namul. *त्वरत्वर* or *त्वारत्वार* । Caus. *त्वरयति* । *त्वरयते* । Aor. *अतत्वरत्* । Desi. *तित्वरियते* । Inten. *तात्वर्यते* । Yañ luk *तात्वरि* । *तात्वरि* । *तात्वरि* । *तात्वरि* । *तात्वरि* । Imperative *तात्वरि* । Past. Part. *त्वरितः* or *त्वर्यः* । Nouns. *तुः*, *तुरा* ॥

Here and those *Ghatādi* roots which are *चित्* । The force of *चित्* will be mentioned hereafter in the *krit* subdivision.

अथ कथान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto *ज्वर*, are *Parasmaipadi*

ज्वर ८१३ रोगे । ज्वरति । जज्वार ॥

813. ✓ *Jvara*, to be diseased, to be feverish. Pre. *ज्वरति* । Per. *जज्वार* । I Fut. *ज्वरिता* । II Fut. *ज्वरिष्यति* । Imperative, *ज्वरतु* । Imp. *अज्वरत्* । Pote. *ज्वरेत्* । Hous. *ज्वर्यात्* । Aorist. *अज्वारीत्* । Condi. *अज्वरिष्यत्* । Pass. *ज्वर्यते* । Aor. *अज्वरि* or

अज्वरि । Caus. अज्वरयति, अज्वरयते । Aor. अजिज्वरत् । Desi. जिज्वरयति । Inten. आज्वरयते ।
Yāñ luk आज्वरति, आज्वरतः । Past. Part. Pass. अज्वरितः । अज्वरितवान् । Nouns. अज्वर, अज्वरी ।
अज्वरी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814. ✓ Gāḍa, to distil, draw out. Pre. गडति । Per. जगाड । I Fut. गडिता ।
Pass. गडयते । Aor. अगाडि or अगडि । Caus. गडयति, गडयते । Aor. अजोगडत् । Desi.
जिगडयति । Inten. जागडते । Yāñ luk जागडि । Nouns. गडुलः ॥

हेड ८१५ वेष्टने । हेड अनादरे इत्यात्मनेपदेषु गतः स एवात्सृष्टानुबन्धोऽ
न्यतेऽर्थविशेषे मित्वाच्यम् । परस्मैपद्विभ्यो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुवादे कर्तव्ये तन्मध्योऽ
नुवादसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि—अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥

815. ✓ heḍa, to surround. The root हेड अनादरे is ātmanepadi. That
very root without its indicatory अ is repeated here for the sake of including it in
the मित्वा class. That root ought to have been included in the preceding list
which gives ātmanepadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivision! The
very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also. Pre. हेडति । Per.
जिहेड । I Fut. वेडिता Pass. वेडयते । Aor. अहिडि or अहीडि । Caus. हिडयति, Aor. अजोहिडत् ।
But from the root हेड अनादरे (No. 304) we have हेडयति । Desi. जिहेडयति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ रतिं पठितयोः
परिभाषणे मित्वाच्योऽनुवादः ॥

816. ✓ vaṭa. 817 ✓ bhaṭa to speak, converse. These two roots have already
been taught before in वट वेष्टने § 322, and भट भृतौ no 339. They are repeatedly
here, in order to give them the additional meaning of paribhāṣaṇa; and make
them मित् । Caus. वटयति । भटयति । No lengthening. Aor. अवटि or अवट । अवटि or
अवटि ॥

नट ८१८ नृतौ । इत्यमेव पूर्वमपि पठितं तत्रायं विवेकः । पूर्व पठितस्य
नाट्यमर्थः । यत्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थभिनये नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्यं
वाच्यं । यत्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थभिनये नृत्यम् । गात्रविपर्ययाच्च नृत्तम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ रति पठन्ति । गतौ इत्यस्य । पद्वेशपर्युदासवाक्येभाष्य-
ज्ञाता नाटि रति दीर्घपाठाद्घटाविशेषोपदेश एव ॥

818. ✓ naṭa to dance. This root has also been taught before. See No.
332. The difference is this, the root taught before means nāṭyam or dramatic
representation: and a person who does that is called naṭa 'an actor.' The repre-
sentation on the stage by spoken words to express the sense of something is nāṭyam
or drama. But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns
being nr̥ṭyam or nr̥ṭtām, and not nāṭyam. The person who does this is called
नर्तः 'a dancer', and not नटः 'an actor'. The difference between nr̥ṭyam and nr̥ṭtām
is this. Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation
is nr̥ṭyam; while nr̥ṭtām is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read नट नती 'to bend, to bow'; in the Ghaṭādi list, and say the ghaṭādi nāṭa means to bow. They give the illustration नटयति शाखा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go.

The ghaṭādi nāṭa (i. e. the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नती. The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण, the author of the Māhābhāṣya gives नाटि, i. e. the nāṭa with long ण. The मित root can never have long ण in the Causative. See VI. 1. 65. already gone before. In other words, the present root नट and the root no 322 are both णोपदेश and the Churādi root नट is not so and is the root mentioned in sūtra VI. 1. 65.

Note:—The representation of a scene may be by words (vākyaārtha abhinaya) and then it is drama or nāṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nṛityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nṛtta. Their respective nouns are nāṭa 'an actor,' and nartaka 'a pantomime' or 'a dancer.'

The Causative of the Ghaṭādi नट is नटयति 'he causes to dance' The aorist is अनटि or अनटि ॥

ष्टक ८१६ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819. ✓ Śṭaka to resist, repel, push back, strike against. Pre. स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut. स्तकति । Caus. स्तकयति, स्तकयते । Aor. अतिष्टकत् । Pass aor अस्ताकि or अस्ताकि । Desi. तित्ताकयति । Inten. तास्तक्यते । Yau lok तास्तकि ॥

चक ८२० तृप्तौ । वृत्तितीघातयोः पूर्वं पठितस्य वृत्तिमात्रं मित्रार्थोऽनुवादः । आत्मनेपिदिषु पठितस्य परस्मैपदिषु अनुवादात्परस्मैपदम् ॥

820. ✓ Chaka to be satisfied, satiated. This root has already been taught as चक वृत्ति प्रतीघाते । No. 93. 'to be satisfied', and 'to resist.' It is ātmane-padi there. It is repeated here in oḍe. to make it a मित root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasmaipadi now; because of its repetition in this list. Pre. चकति । Per. चकत् । I Fut. चकति । Aorist अचाकीत्, or अचकीत् । Caus. चकयति, चकयते । Aor. अचोचत् । Pass. aor. अचकि or अचकि ।

कखे ८२१ हसने । खरिषाच वृद्धिः । चकखीत् ॥

821. ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicative ण, there is no Vṛiddhi in the aorist. As चकखीत् । Pre. कखति । Per. कखात् । चकखतुः । I Fut. कखति । Aorist अकखीत् । Caus. कखयति, कखयते । Pass. Aor. अकखि or अकखि । Desi. चिक्खयति । Inten. चाकख्यते । Yau lok चाकखति ॥

रगे ८२२ शङ्कयाम् ।

822. ✓ Rage to doubt. Pre. रगति । Per. रराम ॥

लग्ने ८२३ संगे ।

823. ✓ Lage to adhere or stick to. Pre. लगति । Noun लगनः ॥

हृगे ८२४, हृगे ८२५, षगे ८२६, छगे ८२७ संवरणे ।

824. ✓ Hraḡo. 825 ✓ Hṛage, 826 ✓ Śhage, 827 ✓ Śbṭhage 'to hide, cover.' Some read ह्यवे instead of ह्यवे । But it is incorrect, Pre. हृगति । Per. कङ्गात् ।

Aorist अङ्गुगीत् । Caus. हुगयति, हुगयते । Aor. अङ्गिङ्गुगत् । Pass. Aor. अङ्गुगि । or अङ्गुगि । Desi. चिङ्गुगिगति । Inten. आङ्गुगते । Yañ luk आङ्गुगति ॥

825. ✓ Hlaga, Pre. हुगति । Per. अङ्गुग । I Fut. हुगिता । Aorist अङ्गुगीत् ।

826. ✓ Shaga, Pre. हुगति । Per. अङ्गुग । सेगुतुः । सेगुः । Aorist अङ्गुगीत् । Caus. हुगयति, हुगयते । Aor. अङ्गुङ्गुगत् । Pass. Aor. अङ्गुगि or अङ्गुगि । Desi. चिङ्गुगिगति । Inten. आङ्गुगते । Yañ luk आङ्गुगति ॥

• 827. ✓ Shthaga Pre. ह्यगति । Per. तस्याग । I Fut. ह्यगिता । Aorist. अह्यगीत् । Caus. ह्यगयति, ह्यगयते । Aor. अह्यिह्यगत् । Pass. Aor. अह्यगि or अह्यगि । Desi. तिह्यगिगति । Inten. ताह्यगते । Yañ luk ताह्यगति ॥

कगे ८२८ नोच्यते । अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते । क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्थत्वादिन्ये ॥

828. ✓ Kage to act, perform. The word no'chyate means 'nothing is said That is we do not give any specific meaning to the ✓ Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned. Pre. कगति । Per. अकाग । I Fut. कगिता । Aorist अकगीत् । Desi. चिकगिगति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. ✓ Aka, 830 ✓ Aga. To go or move tortuously like a serpent. Pre. अकति । Per. आक । I Fut. अकिता । Aorist आकीत्, as मा भवानकीत् । Caus. अकयति । Aor. मा भवान् अकत् । Pass. Aor. मा भवान् अकि or आकि । Desi. अचिकिगति ॥

830. ✓ Aga, Pre. अगति । Per. आग । I Fut. अगिता । Aorist आगीत् । Caus. अगयति, अगयते । Desi. अजिगिगति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चक्रायै । रराय ॥

831. ✓ Kapa, 832 ✓ Rapa to go, to move. These two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos. 476 and 472. When they have that sense their causative is काययति and राययति । Pre. कणति । Per. अकाय । I Fut. कणिता । Caus. कणयति, कणयते । Pass. Aor. अकणि or अकाणि । Desi. चिकणिगति ॥

832. ✓ Rapa, to go. Pre. रणति । Per. रराय । I Fut. रणिता । Caus. रणयति । रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, अण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. ✓ Chapa, 834 ✓ Śapa, 835 ✓ Śrapa. To go as well as to give. According to some ✓ Śana means to go. Pre. चणति । Per. अचाय । सेणुतुः । नेणुः । I Fut. चाणिता । Aorist अचायीत्, or अचणीत् । Caus. चणयति, रणयते । Aor. अचाय । Pass. Aor. अचयि or अचाणि । Desi. चिचयिगति । Inten. आचययते । Yañ luk अचययित् ।

834. ✓ Śapa, Pre. शणति । Per. शपाय । I Fut. शणिता । Aorist अशयीत्, अशायीत् ॥

835. ✓ Śrapa, Pre. चणति । Per. शपाय । I Fut. चणिता । Aorist अचायीत्, अचणीत् ॥

अथ (अथ) ८३६, (क्रथ) रलथ ८३७, क्रथ ८३८, कृथ ८३९ हिंसायाः । जासिनिप्रहय—(६१०) इति सूत्रे क्रायेति मित्तेऽपि कृत्तिनिभात्यते । क्राययति । मित्त्वं तु निपातनात्परत्वात् चिरणमुलोः—(२०६२) इति द्वीर्ध्वे चरितार्थम् । अक्रथि—अक्रायि । क्रथं क्रथम् । क्राथं क्राथम् ॥

836. ✓Śratha (✓śuatha), 837. ✓Ślatha (✓Knatha) 838. ✓Kratha, 839. ✓Klatha. To injure. Though the root ✓क्रथ is a मित root, yet it takes vṛdhi in the Causative, because it has been particularised so in the sūtra II. 3. 56. S. 613. As क्राथयति । The मित् operation takes place on this root in the चिप् and कमुप् affixed by VI. 4. 93 S. 2762, because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II 3. 56. This मित् causes the lengthening before चिप् and कमुप् । As कक्रथि or कक्राथि । कर्त्तव्यम् or क्रायव्यम् । Pre. चयति । Per. चथाय । I Fut. चथिता । Caus. चययति, चययते । Aor. कश्चिचयत् । Pass. aor. कश्चयि or कश्चायि । Desi. चिचयिचयति । Inten. चाचथ्यते । Yañ lñk चाचति ॥

837. ✓Ślatha, Pre. चलयति । Per. चथलाय । I Fut. चलयिता । Desi. चिचलयिचति । Inten. चाचल्यते ॥

838. ✓Knatha, to injure. Pre. कथति । Per. कथाय । I Fut. कथिता ॥

839. ✓Klatha, Pre. कथति । Per. कथाय । I Fut. कथिता ॥

‘वन ८४० च’ । हिंसायामिति शेषः ॥

840. ✓Vana (chana) to injure. By the force of the word च, the meaning of ‘to injure’ is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana, Pre. चनति । Per. चचान । I Fut. चनिता । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. कश्चनि or कश्चानि ॥

वनु च ८४१ नोच्यते । ‘वनु’ इत्यपूर्वेष्वयं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणसामर्थ्यात् । तने क्रियासामान्यं वनतीत्यादि । प्रवनयति । वनूप-सृष्टस्य तु मित्वविकल्पो वक्तव्यते ॥

841. ✓Vanu. And ✓Vanu also is not mentioned. That is to say that this ✓Vanu is an original root and not a repetition of the Tanādi root ✓Vannu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓Vanu has an indicator उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tanādi ✓Vanu, that root has already an indicator उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is वनति and not वनुते । With a preposition we have प्रवनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित् and then the Causative is वनयति or वानयति । See Gaṇa sūtra श्लाघावनु वमां च lower down. The root ✓Vanu means action in general. Pre. वनति । Per. वचान । I Fut. वनिता । Caus. प्रवनयति । Aor. प्रावीचनत् । Pass. Aor. प्रावनि or प्राचानि ॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ । अप्रत्ययार्थे पठिष्यमाणं एवायं मित्वार्थमनूक्यते । प्रज्वलयति ॥

842. ✓Jvala to shine. With this root also begins a sub-class called jvalādi which by III. 1. 140 take च in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित् । As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित् । See Gaṇa Sūtra later down. Pre. ज्वलति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. प्राज्वलि or प्राज्वलि ॥

हल ८४३, हल ८४४ चलने । प्रहलयति । प्रहलयति ॥

843. ✓Hvala, 844 ✓Hmala to walk, move. Pre. हुकति । Per. कृहाय ।

I Fut. वृजिता । Aorist. वृजलीत् । There is no optional vṛiddhi. See VII. 2. 2. Caus वृजयति । Without any preposition the root is optionally मित् । See below, Aorist. Pass. व्राजति or व्राजानि । Desi. जिहृलिवति । Inten. जावृजते । Yāh luk जावृजति ॥

844. ✓Hmala, Pre. ज्वनति । Per. ज्वनाल । I Fut. ज्वलिता ॥

‘स्मृ ८४५ आध्याने’ । चिन्तायां पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वाद्योऽनुशादः । आध्यान्मुत्कण्ठापूर्वकं स्मरणम् ॥

845. ✓Suri. To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of ‘remembering.’ It is repeated here for the sake of making it मित् when it has the sense of remembering with regret, Adhyāna means ‘remembering with anxiousness.’ P.e. स्मरति । Caus. मातुः स्मरयति । Pass. Aor. जस्मरि or जस्मरि ॥

दृ ८४६ भये’ । ‘दृ विदारणे’ इति क्रयादेर्यं मित्वाद्योऽनुशादः । दृणन्तं प्रेरयति द्रयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेर्द्वा इति मते तु दारतीत्यादि । कर्त्तव्युदादौ ‘अत्स्मृदृत्वर-’ (२५६ः) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने द्वयं पठन्ति तच्चेति माधवः ॥

846. ✓Dṛi to fear. Deva, Dhanapala and Purna Chandra are of opinion that this is an original root. But Maitreya holds that it is the same root as दृविदारणे ‘to burst’ of the Kryādi class No. 23 and that it is repeated here to give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the author of Siddhanta. Thus the causative द्रयति means दृणन्तं प्रेरयति “Causes to burst or split up”. When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bhitādi root, it is conjugated as दरति &c. Some read this root as दृ with a short ऋ in the sūtra VII. 4 95 S. 2566 instead of long ऋ ॥ But that is wrong according to Mādhava. Pre. दरति Per. ददार । दद्रुतुः or ददरतुः । I Fut. दरिता । Caus. दरयति ॥

नृ ८४७ नये । क्रयादिषु पठिष्यमाणस्यानुशादः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847. ✓Nṛi to lead. This is a repetition of the root which will be taught in the Kryādi class. When the meaning is not that of to lead, the causative is नारयति । See Kryādi No. 25 Pre. नरति or नराति । Per. ननार । I Fut. नरिता । Aorist. अनारोत् । Caus. नरयति । Pass. Aor. अनरि or अनरि ॥

आ ८४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्ये-
नानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोः लुग्विकरणस्य ×

× लङ्घनप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परि-
भाषाभ्याम् । अपयति विक्षिप्यतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848. ✓Śrā, to cook. The ✓Śrai to cook will be taught later on. See No. 966. It is that root with its ṛe changed to, ऋ, so that Śrā may include both the Bhuādi No. 966, and the Adādi Śrā No. 44. The following two Paribhāṣas should be remembered in connection with forms like these,

Paribhāṣā 1. :—If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Adādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. Thus here ज्ञा belongs both to Bhuādi and Adādi; we must take it to mean Bhuādi, and not Adādi; in accordance with this maxim.

Paribhāṣā 2. :—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by another rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root ज्ञा of the Adādi class is to be taken, and not the root ज्ञे of the Bhuādi class which assumes the form ज्ञा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the ज्ञे of Bhuādi and the ज्ञा of Adādi. Thus the Caus. ज्ञयति means 'causes to boil.' When not meaning to cook, we have ज्ञापयति 'the causes to perspire' Pre. ज्ञायति. Per. ज्ञिष्याद्य. I Fut. ज्ञायिष्यात्. Caus. ज्ञापयति. Aor. ज्ञपयि or ज्ञपयि ॥

मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ८४९ । 'निशामनं चातुषज्ञानम्' इति माधवः । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशानेषु' इति पाठान्तरम् । निशानं तीक्ष्णोऽकरणम् । एष्वेतार्येषु ज्ञानातिमिह । 'ज्ञप मिच्छ' इति चुरादौ । ज्ञापनं मारणादिकं च । तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । चणु । माधवमतेऽचातुषज्ञाने मित्वाभावात् । ज्ञापनमात्रं मित्वमिति मते तु 'ज्ञा नियोगे' इति चौरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशानेष्विति पठतां हरदत्तादीनां मते तु न काप्यनुपपत्तिः ॥

849. ✓ Jñā to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mādhava, nīśāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Nīśāneshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root ✓ ज्ञा is मित् in these senses only. The Churādi ✓ ज्ञप is also मित् । See Churādi No. 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be मित्, how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences :—विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति 'Respectful statement made to superiors brings success,' or ज्ञापयति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Achārya' ? Listen. According to Mādhava the ✓ Jñā is मित् when it means 'seeing with eyes, and not intellectual conception'. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c. and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓ Jñā is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓ Jñā niyoga of the Churādi class No. 193. For roots have many meanings; and so ✓ Jñā is not confined to niyoga only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेयु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशानेयु in the text.

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं सञ्चयति 'He causes the sacrificial animal to be killed'; विष्णुं विचयति 'He propitiates Viṣṇu'; सञ्चयति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others). प्रचयति शरम् 'He sharpens the arrow.'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । 'चलयति शाखां । कम्पनादन्यत्र तु शीलं चालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थः' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । चिपतीत्यर्थः ॥

850. ✓ Chali to shake. The ✓ Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub-division. Thus चलयति शाखां 'He shakes the branch.' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svāmī it means 'to take away.' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread.' Here चालयति means चिपति according to Sudhākara. Pre. चलयति । Per चचाच, चेलतुः, चेलुः । Fut. चलिता ॥

छदिर दध् १ ऊर्जने । 'छद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थान्निजभावे मित्स्वार्थाऽयमनुवादः । अनकार्यत्वादूर्जर्ये घृतिः । छदन्तं प्रयुङ्क्तं छदयति । बलवन् प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र छादयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्त इत्यर्थः । स्वार्थे णिचि तु छादयति । बलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति वेत्यर्थः ।

851. ✓ Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the ✓ Chhāda 'to cover over,' of the Chhūrādi class No. 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root. As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जन is attached to it here. Thus छदयति means 'he strengthens or animates.' In other senses, the causative is छादयति which means 'he causes to cover.' When the root is Chhūrādi and takes णिच् without change of sense, we have छादयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers.'

जिह्वोन्मथने लङिः दध् २ । 'लङ धिलासे' इति पठितस्य मित्स्वार्थाऽनुवादः । दन्मथनं दधम् । जिह्वाशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः । लङयति जिह्वाम् । तृतीया-तत्पुरुषो वा । लङयति जिह्वया । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लटयति । सम-हारद्वन्द्वोऽयम् । लङयति शत्रुम् । लङयति दधि । अन्यत्र लाडयति पुत्रम् ।

850 ✓ Laḍ to loll the tongue. This is a repetition of the ✓ Laḍ 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike'. It forms with the word jihvā a Genitive Tatpuruṣa compound : meaning 'striking or shaking of the tongue.' Thus लङयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue.' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpuruṣa compound with the word jihvā. As लङयति जिह्वया 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihvā is indicated the action of the tongue. They say jihvonmathane is a Samāhāra Dvāndva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike.' Thus लङयति शत्रुम् 'He abuses the enemy'; and लङयति दधि 'he licks the curd or churns the curd.'

Note : Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to churn, or shake. When it has not these meanings, we have लाडयति पुत्रम् 'He fondles his son.'

Note. Another reading is जिह्वोगमनयोः । The word मचन is same as मन्चन. The च in the three roots कलि, छदि and लदि is not indicatory of नुम् augment, but merely marks the root.

मदी ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपनं द्वैत्यम् । दैवादिकस्य मिस्वार्थोऽयमनुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति वेत्तुः । अन्यच्च मादयति । चित्तविकारमुत्पादयतीत्यर्थः ।

853. ✓ Madi 'to rejoice', 'to be poor' Glepan means poverty. This is a repetition of the Divādi root No. 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means 'He causes to rejoice', or 'he causes to be poor.' When not denoting 'to rejoice or to be poor', we have मादयति 'It produces mental confusion.' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly.' As we find in the Prātisākhya उपलब्धिं विमादयति । अक्षरव्यञ्जनानामिति शेषः ॥

ध्वन ८५४ शब्दे । भाष्यं मिस्वार्थमनुवदते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यच्च ध्वनयति । अस्पष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजः 'दलि वलि स्थलि रणि ध्वनि अपित्तपयश्च' इति पपाट ।

854. ✓ Dhvana to sound. This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No. 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell.' In any other sense we have ध्वनयति meaning 'He causes to articulate indistinctly.'

Here Bhoja adds the following seven roots also, namely, दलि, वलि, स्थलि, रणि, ध्वनि, अपि and छवि । Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No. 854, and 832. The ✓ Dala to split (No. 581), ✓ vala 'to cover' (No. 520), ✓ skhala 'to stumble' (No. 577), and ✓ trap 'to be ashamed' (No. 399), have already been taught before, though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दलयति, वलयति, स्थलयति and त्रपयति ॥

The root छवि is the same as the ✓ Kshai to waste, to be mentioned later on (see No. 961) : the वे has been changed to च्च and पुक्त् augment has been added, as छपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणी उदाहृती ।

855. ✓ Rana to sound. Caus. रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856. ✓ Dala to split. Caus. दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857. ✓ Vala, to cover. Caus. वलयति ॥

स्थल संवलने ८५८ ।

858. ✓ Skhala to stumble. Caus. स्थलयति ॥

अपि ८५९, क्षपयश्च ८६०। अपुष् लज्जायाम् इति गताः। तेषां यो दलयति। वलयति। खलयति। जपयति। 'तु' त्वे, इति वक्ष्यमाणस्य कृता-
त्वस्य पुका निर्देशः। जपयति।

859. ✓ Trap to be ashamed. Caus. जपयति। Cf. ✓ Trapuṣh ८५९.

860. ✓ Kshai, to waste. Caus. क्षपयति with the पुक् augment.

स्वन ८६१ अवतंसने। शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानुवाकः। स्वनयति।
अन्यत्र स्वानयति।

861. ✓ Svana, 'to adorn.' This is a repetition of the ✓ Svana 'to sound,' No 879 to be taught later on. Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.' But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

घटादयो मितः। मित्सठा इत्यर्थः।

"Gāṇa-sūtra" A. The roots beginning with घट No. 800 and ending with स्वन (No. 861) are as if they had an indicatory म्

The result of which is that sūtras VI. 4. 92. &c. apply to them. They get the designation मित्

जन ८६२, जृष ८६३, कसु ८६४, रज्जो ८६५, स्मन्ताश्च ८६६।
'मितः' इत्यनुवर्तते। 'जृष' इति पितृविदेशज्जोयतेर्ध्वङ्गम्। जृषातेःस्तु जारयति।
केचित्तु 'जनी जृष्णसु—' इति पठित्वा 'ष्णसु निरमने' इति वैशिष्टिकमुदाहरन्ति।

"Gāṇa sūtra" B. The roots ✓Janī, ✓Jṛiṣha, ✓Kṇasu, ✓Rajja and those whose final is ञम् are also मित्

The word मित् is understood in this sūtra. The root जृ is exhibited in the sūtra with an indicatory घ, as जृघ्; and therefore it means the root जृ that is conjugated as जोयते i. e. the Divādi ज। The Kṛyādi जृ (जृषाति) is not मित्, and its causative is जारयति। Some read this sūtra as, "The roots ✓Janī, ✓Jṛi, and ✓Ṣṇasu &c"; and they take the Divāli root ✓Ṣṇasu No. 5 and give example of it as क्षपयति

862. ✓Janī 'to be produced.' It is a root of the Divāli class and is conjugated there. See No. 41. It being a मित् the Causative is जनयति

863. ✓Jṛiṣha, 'to grow old.' This is also a Divāli root (see No. 22) Its causative is जारयति। Some read जृ instead of ज

864. ✓Kṇasu, This is also a Divādi root (see No. 6). The causative is कसयति

865. ✓Rajja 'to color.' This is a root belonging to both Divādi and Bhvādi classes. Its causative is रज्जयति or रजयति। As रजयति रज्जय-रमयति। The र्ज is elided by the vārtika under VI. 4. 91. रज्जयति पक्षिणः। No elision, as the object is 'birds' and not beasts.

866. The roots ending in ञम् are मित्

As the roots क्रम, गम्, रम्, &c. Thus their causatives are क्रमयति, गमयति, रमयति

ज्वलज्ज्वलनमामनुपसर्गाम्ना। ८६७। एषां मिर वा। प्राप्तिभा-
वेयम्। ज्वलयति। ज्वालयति। उपसृष्टे तु नित्यं मित्सम्। ज्वलयति। क तादृं प्रज्वाल-
यति। उपामयतीति। घञन्तात् 'तत्करोति—' इति यो। क संक्रामयतीति। 'मित्

इत्य.' (२५६८) इति सूत्रे 'वा विततिराने' (२६०५) इत्यतो 'वा' इत्यनुवर्त्ये व्यन-
त्यि विशिष्टावाच्यवर्णादिनि वृत्तिरुत् । एतेन 'रजो विशिष्टमयनराजो' धूर्वादिनिशामयेति
सः' इत्यादि व्याख्यातम् ।

867. "Gana sūtra C. The roots ✓Jvala, ✓Hvala, ✓Huāla, and ✓Nama, are optionally मित् when not preceded by any preposition.

When they are connected with a preposition they are optionally मित् । This is an example of prāptavibhāṣā. For these roots have already been declared as मित् by the previous rules. नम ends in अम् and is मित् by the last sūtra. The present sūtra declares an option under certain circumstances. As ज्वलवति or ज्वालवति ॥

But when they are preceded by an upasarga they are necessarily मित्, and no option is allowed. As प्रज्वलवति ॥

How do you explain the non-mit causatives like प्रज्वालयति and ज्वालयति । These are not from the roots ज्वल् and नम्, but from the nouns ज्वन and नम formed by अङ् added to the above roots. To the nouns ज्वन and नम is added the Denominative affix णि with the force of तत्करोति । (See Churālī Gana sūtra तत् करोति तदाचष्टे after the root कर्त्त) How do you explain the form संजामयति ? According to the author of Kāśikā Vṛitti, it is explained as an example of option. For he reads in the sūtra मितं वृत्त (VI. 4. 92. S. 2568), the anuvṛitti of वा 'optionally' from वा विततिराने (VI. 4. 91. S. 2604) ; and makes that rule a vyavasthita-bibhāṣā. On that theory is explained also the forms रजो विशिष्टमयन् राजाम् and धूर्वाङ् विशिष्टमयेति सः &c.

: ग्लास्नावनुवर्मां च । ८६८ । अनुवर्गदिशां मित्वं वा स्यात् । आद्ययो रग्रे इतरयोः प्राप्तं विशिष्टम् ।

868. "Gana sūtra" D. The roots Giā, Śnā, Vanu and Vama are optionally मित् ॥

These roots are optionally मित् when not preceded by any preposition. In the case of the first two roots, it is an aprāpta-vibhāṣā, for no rule has as yet declared ✓Giā and ✓Śnā to be मित् । In the case of the last two roots, it is prāpta-vibhāṣā, for they were already मित् by the previous sūtra. Caus. ग्लवति, स्नावति, वनयति, वामयति, वानयति, वमयति, वामयति ॥

: न कम्पमिचमाम् । ८६९ । अमन्तत्वात् प्राप्तं मित्वमेवां न स्यात् । कामयते । कामयति । वामयति ।

869. "Gana sūtra" E. The roots ✓Kam 'to love' ✓Am 'to go' and ✓Cham 'to eat' are not मित् ॥

These roots all end in अम् and, therefore, by the Gana-sūtra कनो &c they would have been मित् । Thus Caus. कामयते । जामयति । चाजामयति ॥

कामो दर्शने । ८७० । शाम्यति दर्शने मित् न स्यात् । निशामयति इयम् । अन्यत्र तु "आयिनो निशमय्य धूपकयाः" । कथं तदि "निशामय तदुत्पत्तिं वित्तराद् गदता मम" इति । शम आलोचने इति चोरादिकस्य धातूनामनेकाचत्वात् शमो वृत्तिः शाम्यति वत् ।

870. "Gāṇa sūtra" F. The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् ।

This root belongs to the Divādi class. As निशामयति इयम्. 'He shows the form.' अत्युत्कृष्टमिदं तीर्थं भारद्वाजं निशामय । "This is a very excellent holy place, see it O! Bhāradvāja." When not meaning to see, it is मित्, as it ends with यम् । Thus प्रकृष्विने निशमय वधूः कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse: निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a form of the Churādi root* ग्रम् No. 156. As roots have multiple meanings, it means here 'to listen'; like श्राम्यति ।

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भाजनतोऽन्यत्र मिन् न स्यात् । आया-
मयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु—यमयति ब्राह्मणान् ।
'भाजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्क्रांतीर्षित
यो बोध्यम् ।

871. "Gāṇa-sūtra." G. The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् ।

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c). is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणान् । 'He feeds the Brāhmanas.' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम, but to the noun नियमवत् is added the Denominative affix णि under तत् करोति sūtra. When this affix is added, the यन् is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ।

स्वदिर ८७२ अक्षपरिभ्यां च । मिचेत्येव । अक्षस्वादयति । परि-
स्वादयति । 'अपात्रपरियः' इति न्यायकारः । स्वामो तु 'न कमि—' इति नञमु-
त्पन्निसूत्रयामननुषङ्गं शमः 'अदशने' इति विच्छेदः । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मिच्छ-
आह । तन्म । पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि सम्प्लेगेव । 'उपसृष्टस्य स्वदेस्वेदत्रादि-
पूर्वस्य' इति नियमात्स्ववादयनीत्याह । तस्मात्सत्रद्वये उदाहरणं त्पुदाहरणयोर्व्य-
त्यासः फलितः । इदं च मतं वृत्तिन्यायादिप्ररोधादुपेत्यम् ।

872. "Gāṇa sūtra." H. The root Skhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित् ।

The words 'it is not मित्' are understood here also. Thus अक्षस्वादयति and
परिस्वादयति ।

According to Bodhi Nyāsa, the three prepositions अप, अव and परि are taken
for the purposes of this rule.

In the opinion of Svāmi the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कमि &c Gāṇa
sūtra E is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not अमे दशने but अमेऽदशने meaning "the root
✓यम when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sūtra G as "the root
✓यम when not meaning to eat is मित्" । In his opinion the examples पर्यवसितः
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H, he explains it by saying "the

✓Skhada which is always मित्, without a preposition, is conditionally मित्, when preceded by the Prepositions च्च, and परि but it is not मित्, when preceded by any other Preposition than these two." In other words he makes the present sūtra a Niyāma rule, restricting the मित् = hood of the compound verb ✓Skhada to the Prepositions च्च and परि । Therefore प्रखादवति is not मित्, because the upasarga is प्र । Thus of the three sūtras F, G and H, as regards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us : so that the examples we have given under these sūtras are his counter-examples, and our counter-examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛitti, and Nyāsa Kāra &c.

फण द७३ गती । 'न' इति निवृत्तमसंभवात् । निवेधान्पूर्वमसौ च पठितः । फणादिभ्यामनुधात् ।

873. ✓Phapa, to go. The anuvṛitti of न of the Gapa-sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛitti ceases ; for it is not possible to read it into this sūtra. This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain special operations with regards to फणादि roots : such as the next sūtra.

२३५४ । फणां च सम्प्रनाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यदा वा यस्याभ्यसक्तोऽपि स्तः किति लिटि सेंटि यमि च । फेणुः । फेयुः । फेणिय । पफणुः । पफयुः । फणयति ॥

2354. य is optionally substituted for the च्च and च्च of the seven roots फण्, राज्, भाज्, भाय्, भूलाय्, स्यग् and स्वन्; and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicative क् (or इ) as well as before the च्च with the वृद्ध augment.

Thus फेणुः, फेयुः, फेणिय or पफणुः, पफयुः, पफणिय ॥ So also the causative फणयति, ॥

‘वृत् । घटादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृद्धित्येके । तन्मते फणयतीत्येव ।

• End. The word vṛit means that the Ghaṭādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण्; and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pre. फणति । Per. पफण । फेणुः । फेयुः । पफणिय । पफण । पफणिय or फेणिय । पफणिय । Fut. फणति । Aorist अफायीत् । अफयीत् । Caus. फणयति । Caus. Aor. अफायीत् । When not meaning, to go, we have फणयति सक्तुन् 'He skins the gruel', Desi. पफणयति । Inten. पफयते । Yan luk. पफयति or पफायि । D. पफायतः । Imperative पफायहि । Noun फायतः 'a decoction.'

राज द७४ दीप्ती । स्वरित् । राजति—राजते । रेजुः—रराजुः । रेजे । रेजते । रेजन्, रत्यनुदत्तावपि विधानसामर्थ्यात् यत्नम् ।

874. ✓ *Rajji* to shine. It is svaritē and consequently is conjugated in both Padas. Pre. राजति । A. राजते । Per. राज । राजतुः or राजतुः । A. राजे or रेजे । Though by VI. 4. 120, the ङ substitution can take place only where there is short ङ, and not where there is long ङ as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI. 4. 125 S. 2354, which causes the ङ to be changed to यु । I Fut. राजिता । A. राजिता । Caus. राजयति । A. राजयते । Aor. अराजत् । Desi. निराजयति । A. निराजयते । Inten. अराजयते । Yap luk अराजि । Nouns: सम्राट् 'an emperor.' राष्ट्रम् । राजन् । राजन्यः ॥

‘दुभ्राज ८७५, दुभ्राष्ट्र ८७६, दुभ्लाष्ट्र ८७७ दीप्ति’ । अनुवातेतः । भाजतेरिह पाठः फणादिकार्यार्थः । पूर्वं पाठस्तु ब्रह्मादिष्वत्वाभावात् । तच्च हि सञ्जितसहचर्यात्फणादेरेव यद्वयम् । भेजे-ब्रभाजे । ‘वा भाज-’ (२३२१) इति श्यन्वा । भाज्यते-भाजते । भेजे-ब्रभाजे । भ्लाज्यते-भ्लाजते । भ्लेजे-ब्रभ्लाजे । द्वावपीमौ तालव्यान्तौ ॥

875. ✓ *Tu bhrājī*, 876 ✓ *Tu Bhrāśī*, 877 ✓ *Tu Bhlāśī* to shine. These are anudāttet. The root ✓ *Bhrāj* is repeated here to make it applicable the Phanīdi rule S. 2354. Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the ह्रस्व rule VIII. 2. 36. The ङ of that भाज् is not changed to यु; but the ङ of this bhrāj is so changed. For in the sūtra VIII. 2. 36 the root bhrāj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phanīdi ✓ *Bhrāj* which is the subject of that rule. Pre. भाजते । Per. भेजे or ब्रभाजे । I Fut. भाजिता । Inten. भाजायते । Yap luk भाजायि । Imperfect. अभाजायत् । Noun, भाजयुः । भाज्यम् ॥

876. ✓ *Bhrāś* to shine. Pre. भाज्यते or भाजते । The ण्य is added optionally by III. 1 70. S. 2321. Per. भेजे, ब्रभाजे । I Fut. भाजिता । II Fut. भाजिष्यते । Imperative. भाजयताम् । भाजताम् । Imper. अभाजयत । अभाजत । Pote भाजयेत । भाजेत । Bene. भाजिष्येष्ट । Aorist. अभाजिष्ट । Caus. भाजयति । Aor. अभाजयत् । Desi. निभाजयते । Inten. अभाजयते । Yap luk अभाजि । Nouns, भाजयुः ॥

877. ✓ *Bhlāś* to shine. Pre. भ्लाज्यते । भ्लाजते । Per. भ्लेजे । ब्रभ्लाजे । I Fut. भ्लाजिता । II Fut. भ्लाजिष्यते । Imperative. भ्लाजयताम् । भ्लाजताम् । Imper. अभ्लाजयत । अभ्लाजत । Pote भ्लाजयेत । भ्लाजेत । Bene. भ्लाजिष्येष्ट । Aorist. अभ्लाजिष्ट । Desi. अभ्लाजयते । Nouns, भ्लाजयुः ॥

‘स्यम् ८७८, स्वन ८७९, स्तन or स्तन ८८०, ध्वन ८८१ शब्दे’ । स्यमादयः सरत्यन्ताः परस्मैपदिनः । स्येयम्-स्येयम् । अस्मिन् । स्वेयम्-सस्वयम् । सस्वनुः । अस्वानीत्-अस्वनीत् । शिष्ययति । अश्यायति । सगच्छं भुङ्क्त इत्यर्थः । ‘विश्व स्वनः-’ (२२७५) इति पत्वम् । फणादयो ग.तः । दृष्टव्यम् ॥

The roots commencing with ✓ *Syam* and ending with ✓ *Ksharate* are Parasmaipadi. 878. ✓ *Syam*, 879 ✓ *Svana* 880. ✓ *Shṭana* 881. ✓ *Dhvana* to sound. Pre. स्यति । Per. सय्याम । स्येयम् or सय्येयम् । स्येयम् । I Fut. स्यिता । Aorist. अस्यीत् । Caus. स्यायति । Aorist. अस्यिष्यत् । It is a मित्र root as it ends with यम् । Desi. निस्वययति । Inten. अस्वययते । Yap luk, अस्वययति or अस्वययति । Ger. स्यिष्यता or स्यिष्यता ॥

879. ✓ Svana to sound. Pre. स्वनति । With वि or अव, we have विस्वनति अवस्वनति । The स is changed to व by S. 2274. Per. सस्वान । सस्वनतुः or स्वनतुः । I Fut. स्वनिता । Aorist. अस्वानोत् or अवस्वनोत् । Caus. स्वावयति । Aor. अविस्वनत् । It is a मित्र root as read in the Ghatādi list. Desi. विस्वानयति । Inten. संस्वानये । Yañ luk. संस्वनि ॥

880. ✓ Shtana to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता ॥

881. ✓ Dhvaṇa to sound. Pre. ध्वनति । Per. दध्वान । I Fut. ध्वनिता । Noun, ध्वनिः ॥

Here ends Phandī subdivision.

षम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे । ससाम । तस्ताम ॥

882. ✓ Śhama, 883 ✓ Śhātana 'to be confused,' or 'not to be confused' Pre. समति । Per. ससाम । समतुः । समिध । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor. असमीभत् । Desi. सिसमिषति । Inten. संसम्यते । Yañ luk. संसमीति or संसनि । d. ससान्तः ॥

883. ✓ Śhātana 'not to be confused.' Pre. स्तमति । Per. तस्ताम । तस्तमतुः । I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अतिष्टमत् । Inten. संस्तम्यते । Yañ luk. संस्तान्ति ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अदो ह्यन्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. ✓ Jvala, to shine, to burn. Pre. ज्वलति । Per. जज्वाल । जज्वलतुः । I Fut. ज्वलिता । II Fut. ज्वलिष्यति । Imperative. ज्वलतु । Imper. अज्वलतु । Pote. ज्वलेत् । Bene. ज्वल्यात् । Aorist. अज्वालीत् । I See S. 2330 for Vṛiddhi. Condi. अज्वलिष्यत् । Caus. ज्वलयति, or ज्वालयति । प्रज्वलयति । No option, it is necessarily मित्र here. Desi. जिवज्वलिषति । Inten. जाज्वल्यते । Yañ luk. जाज्वलीति । Nouns. ज्वालः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. ✓ Chala, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. चचाल । चलतुः । I Fut. चेनिता । Aorist. अचालीत् । Caus. चलयति, चालयति । Nouns. चलः । चालः । लनः ॥

जल ८८६ घातने । घातनं तेद्व्याम् ॥

886. ✓ Jala, to be sharp. Śhātana means sharpness. Pre. जलति । Per. जज्जाल । I Fut. जलिता । Aorist. अजालीत् । Nouns. जलः । जालः । ऊढः ॥

टल ८८७, ट्वल ८८८ वैकल्ये ।

887. ✓ Tal, 888 ✓ Tval, to become confused or disturbed. Pre. टलति । Per. टटाल । I Fut. टलिता ॥

888 ✓ Tval to become disturbed or confused. Pre. दवलति । Per. दट्वाल । दट्वालतुः । I Fut. दवलिता । Aorist. अदवालीत् । Nouns. दवालः । दवलः ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889. ✓ Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थलति । Per. तस्याल । I Fut. स्थलिता । Aorist. अस्थालीत् । Caus. स्थलयति । Aor. अतिष्ठलत् । Inten. तास्थल्यते । Yañ luk. तास्थति । Nouns. स्थलः । स्थालः । स्थलं । स्थली । स्थला । स्थानी । विष्ठलम् । अपिष्ठलम् ॥

हुल ८६० विलेखने ।

890. ✓Hal, to plough. Pre. हलति । Per. हलात् । I Fut. हलित्वा । Aorist. हलासीत् । Nouns. हुलः । हालः । हलिः ॥

णाल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓ṇal to smell. Kāśyapa says it means 'to bind.' Pre. गन्धति । प्रगन्धति । Per. गन्धात् । I Fut. गन्धित्वा । Aorist. गन्धासीत्, or गन्धसीत् । Nouns. गन्धः । गान्धः । गान्धी । प्रगान्धी । गन्धः । गन्धलः । गन्धवान् ॥

पल ८९१ गतौ । पलति ॥

892. ✓Pala, to go, move Pre. पलति । Per. पपाल । I Fut. पलित्वा । Aorist. अपालीत्, or अपयनीत् । Nouns. पलम् । पललं 'meat.' पलालम् । पलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. ✓Bala 1. to breathe or live. 2. To hoard grain. Pre. बलति । Per. बबाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut. बलित्वा । Aorist. बबालीत्, or अबबलीत् । Nouns. बालम् । बलम् । बाला । बलूलः । बलिः ॥

पुल ८६४ महर्चये । पोलति ॥

894. ✓Pula, to be great, to be lofty. Pre. पोलति । Per. पुपाल । I Fut. पोषित्वा । Caus. पोषयति । Aor. अपूपुलत् । Desi. पुपुलिषति, पुपोलिषति । Inten. पोपुष्यते । Yañ luk पोपुलीति or पोपोलीति । Past. Part. Pass. पुलितम् or पोषितम् । Ger. पुलित्वा or पोषित्वा । Nouns. पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुषाकः ॥

कुल ८६५ संस्त्याने बन्धुषु च । संस्त्यानं संघातः । बन्धुशब्देन तद्व्यापारो रह्यते । कोलति । चुकोल ॥

895. ✓Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related. Saṁstīyāna means collection. By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman. Some read saṁtāna instead of saṁstīyāna. Saṁtāna means an uninterrupted flow, as of father, son, and grandson &c. Per. कोलति । Per चुकोल । I Fut. कोलित्वा । Desi. चुकोलिषति, चुकुलिषति । Inten. कोकुल्यते । Nouns. कुचीनः । कुल्यः । कोलेयः ॥

शाल ८९६, हुल ८६७, पत्लृ ८६८ गतौ । शशाल । जुहोल । पपात । पेततुः । पतिता ॥

896. ✓Śal, 897 ✓Hula, 898 ✓Paṭlṛi to go. The root ✓Hula means to kill and to cover also (हिंसा संवरणयोश्च). Some texts read this sūtra as ✓Śala, ✓lhala, ✓hmala, ✓paṭlṛi gatau, ✓hula, hīnśa samvaranayoc cha. Pre. शलति । Per. शशाल । I Fut. शलित्वा । Nouns. शालः । शाला ॥

897. ✓Hula to go. Pre. होलति । Per. जुहोल । I Fut. होलित्वा । Caus. होलयति । Desi. जुहोयिषति, जुहुयिषति, Inten. होहुल्यते । Ger. हुलित्वा or होलित्वा ॥

898. ✓Paṭlṛi to fall, Pre. पतति । Per. पपात । पेततुः । पेतुः । I Fut. पतित्वा । II Fut. पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper. अपतत् । Pote. पतन् । Bene. पतात् । Aorist. अपपतत् । In forming the Aorist, the next sūtra applies which inserts a च । Condi. अपतिष्यति । Caus. पातयति । Desi. पपतिषति or पित्तिषति । This root is optionally कृद् । See ante. Inten. पापत्यते । Yañ luk पनीपत्यते or पनीपति । Past. Part. Pass. पतितम् । Ger. पतित्वा । luṅni. पतितुम् । Nouns. पतनः । पातुकः । पतम् । पतम् । पततुः । पतचम् । पातालः । पताका । पन्था । पथिकः ॥

२३५५ । पतः पुम् । ७ । ४ । १८ ॥

अङि परे । अवपत्तत् । जेनद= (२२८५) इति शास्त्रम् । प्रथमपुनत् ॥

2355. The augment प is added after the vowel of the root पत्, in the अवपत्त Aorist.

As अवपत्तत्, अवपत्तताम्, अवपत्तन् । The पत् takes the अवपत्त Aorist as it has an indicatory अङ्, in the Dhātupāṭha (III. 1. 55).

The न् of the Apasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by S. 2385. As प्रगवपत्तत् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्वाथ । अकथीत् ॥

899. ✓ Kvathē to boil, decoct, digest. Pre. कथयति । Per. चक्वाथ । I Fut. कथयिष्यामि । Aorist अकथीत् । Caus. कथयति । It belongs to the Ghaṭādi class and hence मित् । Noun. क्वाथः ॥

पथे ९०० गतौ । अपथीत् ॥

900. ✓ Pathe to go. Pre. पथति । Per. पयाथ । पथेत् । I Fut. पथिष्यामि । Aorist अपथीत् । Noun. पथः । पाथः ॥

मथे ९०१ विलोढने । मेथतुः । अमथीत् ॥

901. ✓ Mathe to churn. Pre. मथति । Per. ममाथ । मेथतुः । I Fut. मथिष्यामि । Aorist अमथीत् । Nouns. माथः । मथः ॥

दुवम् ९०२ उद्वगिरणे । इद्वे निपातनात् ऋतः इत्थामिति सुधाकरः । वषातम् । वषमतुः । वादिस्त्वादेत्वाभ्यासलोपो न । भागवृत्तौ तु वेमत्तुरित्याद्यप्युदाहृतं तद्वाभ्यादो न कृष्टम् ॥

902. ✓ Tuvama, to vomit. The word उद्वगिरणे is from the root ✓ दृ । The short ऋ could not be changed to दृ by any rule of Grammar. The Grammatical form would have been उद्वगरण् with the Guna of ऋ । But Pāṇini uses the word उद्वगिरणे in this sūtra. So Sudhākara says " the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short ऋ of दृ into दृ । " Pre. वमति । Per. वषाम । वषमतुः । There is no वत् or the elision of abhyāsa, because the root begins with व । In Bhagavṛitti the forms वेमत्तुः &c. are given. They are not found in the Bhāṣya &c. I Fut. वमिष्यामि । Aorist अवमतीत् । No Vṛiddhi. Caus. वामयति, वमयति । See Gana sūtra D. of the Ghaṭādi. Desi. विवमिषति । Inten. ववम्यते । Yañ luk. ववन्ति । d. ववन्तः । Imperative ववन्हि । Imperfect अववन् । Past. Part. Pass. वान्तः । Act. वान्तवान् । Nouns. वामः । वमयुः ॥

अमु ९०३ चलने । 'वा भाय-' (२३२१) इति श्यन्वा । भ्रम्यति-भ्रमति । 'भ्रम्यति' इति तु दिवादेर्वच्यते ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk.

This root is optionally conjugated as a Divāli root with वयन् Vikarṇa. (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divādi. The Perfect is अभ्राम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६ । वा जुभमुत्रसाम् । इ । ४ । १२४ ॥

यथामेत्वाभ्यासलोपो वा स्तः किति निटि डेडि यलि च । भेमतुः-जभमतुः । जभमीत् ॥

2356. व is optionally substituted for the ज् of the stems जम् (ज्) भम्, and जम्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicative क् (or क्), as well as before the चल् with the augment वद् ॥

Thus (जेरतुः, जेरः, जेरिथः, जजरतुः, जजरः, जजरिथः) भेमतुः, भेमुः, भेमिथ, or जभमतुः, जभमुः, जभमिथ । जेसतुः, जेसुः, जेसिथ, or तजमतुः, तजमुः, तजसिथ ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre. भ्रमति or भ्रम्यति । Per. जभाम । जभामतुः or भ्रमतुः । I Fut. भ्रमिता । II Fut. भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमतु or भ्रम्यतु । Imper. जभमतु or जभमयतु । Poten. भ्रमेत् or भ्रम्येत् । Bene. भ्रम्यात् । Aorist. जभमीत् । Condi. जभमिष्यत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in जम् so it is मितु । Desi. जभमिष्यति । Inten. जम् भ्रमयति । Yāluk जम् भ्रमन्ति । d. जम् भ्रान्तः । Imperative जम् भ्रान्ति । Imperfect जम् भ्रन् । Past. Part. Pass. भ्रान्तः । Act. भ्रान्तगान् । Ger. भ्रमित्वा or भ्रान्त्वा । Nouns. भ्रमः । भ्रमरः । भ्रूः ॥

क्षर ६०४ संचलने । अचारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षल संचलने ✓ क्षल is conjugated like च । क्षर । Pre. क्षरति । Per. अक्षर । I Fut. क्षरिता । Aorist. अक्षरीत् । Desi. अक्षरिष्यति । Inten. अक्षरयति । Yāluk, अक्षन्ति । Imperative अक्षन्ति ॥ Imperfect अक्षन् । Nouns. क्षरः । क्षरजः ॥

Here end the roots beginning with Sama, which were Uddatta and Uddattat.

SUB-SECTION.

अथ द्वात्रिंशत्तैतो ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

वह ६०५ मर्षणे । परिनिश्चिभ्यः । (२२७५) इति षत्वम् । परिवहते । सहे ।

सहिता । 'तीषसहे-' (२३४०) इति वा इट् । इहभावे ङत्वधत्वष्ट्वङलोपाः ॥

905. ✓ Shaha to endure, forbear.

The स is changed to ष by VIII. 3. 70. S. 2375 when preceded by pari, vi, or ni. As परिवहते । The Perfect is सहे । The first future सहिता । The वद् augment is optional by VII. 2. 48. S. 2340. When वद् is not added, then we have the equation. सद् + ता = सद् + ता (VIII. 2. 31 S. 324) = सद् + धा (VIII. 2. 40. S. 2280) = सद् + ठा (VIII. 4. 40 S. 111) = स + ठा (VIII. 3. 13 S. 2335).

Now applies VI. 3. 112 S. 2 357 by which the ज् of स is changed to श्च ॥

२३५७ । सहिवहोरोदवर्णस्य । इ । ३ । ११२ ॥

अनयोदवर्णस्य ओत्स्याङ्लोपो सति ॥

2357. When द् or र are elided, there is the substitution of च्च for the ज् or ञ् of the verbs सद्, and षद्, ॥

Thus स + ठा = सोठा ॥

This स of Sodhā however is not changed to च्च after परि &c., because of the following sūtra:—

२३५८ । सोठः । इ । ३ । ११५ ॥

सोदङ्गस्य सहेः सत्य षत्वं न स्यात् । परिसोठा ॥

2358. The स of सोठ form of the root सद् is not changed to च्च ॥

As परिहोढा । This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE:— Why do we say 'when सङ्ग assumes the form of होढ' ? Observe परिहोढते, विवहते ॥

The change of ह् to व of ✓ सङ्ग is optional by the following sūtra when the augment कट् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५९ । सिवादीनां वाङ्मयशयेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिविध्यः परेषां सिवादीनां रुस्य वे वा स्वादङ्मयशयेऽपि । पर्यवहत्-पर्यसहत् ॥

2359. The व-change may take place optionally in the सिङ्ग and the rest (of sūtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment कट् intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिङ्ग सङ्ग, स्तु, and स्वञ्ज, as well as the augment सुट्. This is an example of ubhayatra-vibhāṣhā. In the case of स्तु, अङ्ग स्वञ्ज it is 'prāpta-vibhāṣhā', in the case of others it is aprāpta. Thus परि + असहत् (Imperfect)= पर्यवहत् or पर्यसहत् ॥

905. ✓ Shaha, to endure, to forbear. Pre. सहते । Per. सेहे । I Fut. सहिताः होढा । II Fut. सहिष्यते or सेह्यते । Imperative सहताम् । Aorist असहिष्ट । Causative साहयति । Aor. असीषहत् । Desi. सिसहिषते । Inten. समहते । Yāñ luk मासोढि । Dāñ सोमोढः । 2. S. सासहि । Adjective सहम् । Nouns : साहः । रुहः । सहिष्णुः । सहनः । सासहिः ॥

रमु ९०६ क्रीडायाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रस्यते । रंषीष्ट । अरस्त ॥

906. ✓ Ramu, to play, sport, dully. Pre. रमते । Per. रमे । I Fut. रन्ता । II Fut. रस्यते । Imperative रमताम् । Imper. अरमत । Poten. रमेत । Bene. रंसीष्ट । Aorist अरस्त । Condi. अरस्यत । Caus. रमयति । Aor. अरारमत । Desi. ररसते । Inten. ररस्यते । Yāñ luk, ररन्ति । D. ररतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2. S. ररसि । S. ररसिम् । 1. Pl. ररमः । Nouns : रमः । रामः । रमणः । ररन्ति । ररम् । रयः ॥

SUB-SECTION.

अथ कसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto ✓ कस are Parasmaipadi.

षट् ६०७ विशरणगत्यवसादनेषु ।

907. ✓ Shadri, 1. To split or burst, 2. to go, 3. to be dejected. In conjugating this root, षट् is replaced by होढ by the following sūtra :—

२३६० । पात्राध्मास्यान्वादाण्डुर्यतिर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमेनयच्छ-
पश्यहंभीशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ॥

पादीनां पिबादयः स्फुरित्स्त्रकयकारादी प्रत्यये परे । होढति । ससाद । सेदतुः । सेदित्-
वसात् । सता । सस्यति । सृदित्वाढत् । असदत् । 'सदिरपते' (२२७१) । निषीदति । न्यसीदतु ॥

2360. Before a Present-character (ङित्), the following substitutions take place :—पिङ्ग for पा, जिघ्र for घ्रा, धम् for धमा, तिष्ठ for स्या, मन् for मा, यङ्ग for दा (दाण्), पश्य for दृश्य, अच्छ for छ, भी for ह, शीय for श्य and सीद for सृज् ॥

Thus we have होढति in the Present. The Perfect is ससाद । सेदतुः । सेदित् or वसात् । The First Future is सता । The Second Future is सस्यति । The Aorist formed by अङ्ग, as the root has an indicative ह् Iri as असदत् ॥

The स is changed to द when preceded by an alternant Preposition except स्ति (VIII. 3. 66 S. 2271) as निवीदत् and न्यवीदत्. But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies:—

२३६१ । सदेः परस्यत्तिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

उदेरभ्यासात्परस्य वत्त्वं न स्यात्सत्तिटि । निवसाद । निवेदतुः ॥

2361. The स of सद् after the reduplicate in the Perfect is not changed to द ॥

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two स's, as ससाद । After a preposition, the first स will be changed to द, but not so the second. Thus अभि-वस-द, परि-वसाद, निवसाद, विवसाद । Pre. सादति । Per. ससाद । सेदतुः । 2. S. ससत्य or सेदित् । 1. d. सेदिव । 1. pl. सेदिम । 1. Fut. सना । II Fut. सत्स्यति । Imperative सादतु । Imper. ववीदत् । Poten. सीदेत् । Bene. सद्यात् । Aorist असदत् । Caus. सादयति । Aor. वसोपदत् । Desi. सिवत्सति । Inten. सासयते । Yau luk. सासति । Per. Part. Parasmai सेदिवान् । Nouns: परिवद् । सदः । सादः । निवादः । सत्त्वं । सद् ॥

शद्लृ ९०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातनं तु विषयतया निर्दिश्यते ॥

908. ✓ Śadlṛi, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay.' Here Maitreya has the following. "The root śadlṛi means tending asunder, (विशातन) The root has the meaning of decay. The form शातने however is given as its meaning and not विशीर्णतायाम्, because शातन is derived from this very root śad with लृट् affix, and 'is a well-known word.' This root, however, is Atmanepadi before शित् affixes by the following:—

२३६२ । शदेः शितः । १ । ३ । ६० ॥

शिक्षाविनेऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शीयते । शयाद । शेदतुः । शेदित्-शयत्य । शना । शयदत् ॥

2362. After the verb śad to decay, when it has one of the affixes with an indicatory स (sit) the Atmanepada is used.

NOTE:—The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicatory श, is conjugated in the ātmanepadi. In connection with this, must be read sūtra VII. 3. 78. S. 2360 पाश्चात्तमास्यान्नादाद्यलृट्पर्यन्तं शित्सदसदायिबिषयमतिष्ठ मनस्य लृट्पर्यन्ते शीयीयसीदाः by which the root शद् is replaced by शीय before affixes having an indicatory श. Thus शद् + श + ते = शीय + अते = शीयते 'he decays or withers,' शीयते they two decay शीयन्ते they decay. Pre. शीयते । Per. शयाद । शेदतुः । शेदित् or शयत्य । शेदिव । 1. Fut. शना । II Fut. शत्स्यति । Imperative. शीयताम् । Imper. ववीदत् । Poten. शीयेत् । Bene. शद्यात् । Aorist अशयत् । Caus. शययति । Desi. शिश्यत्सति । Inten. शयायते । Yau luk. शयति । Nouns. शयः । शयुलम् । शद् । शयुः ॥

क्रश ६०६ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । क्लेशः क्लेशः । क्लेशतुः ॥

909. ✓ Kruśa 1. To cry out (2) to weep. Pre. क्रोशति । Per. कुक्रोश । कुक्रुशतुः । 2. S. कुक्रोशिव । 1. d. कुक्रुशिव । 1. Pl. कुक्रुशिम । 1. Fut. क्रोष्टा (The root is Anit. See Anit list). II Fut. क्राशयति । Imperative. क्रोशतु । Poten. क्रोशेत् । Bene. कुश्वान् । Aorist कशुवत् । The aorist is formed by the affix क्श by III. 1. 45. Caus. क्रोशयति ।

Aor. अचुमुचत् । Desi. चुमुचति । Inten. चोचुमुचते । Yañ luk. चोचोचि । Imperative चोचोच । Imperfect अचोचोद । Past. Part. Pass. चुष्टः । Nouns :—चाकोचकः । कोचः । कोचः । कुचः ॥

कुच ६१० संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भविलेखनेषु । कोचति । चुकोच ॥

909. ✓ Kucha (1.) To connect (2.) To make crooked or, curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre कोचति । Per. चुकोच । I Fut. कोचता ॥

बुध ६११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911. ✓ Budha to know, understand. Pre. बोधति । Per. बुबोध । I Fut. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । Caus. बोधयति । Aor. अबुबुधत् । Desi. बुबुधिष्यति । Inten. बोबुध्यते । Yañ luk. बोबोधि । Imperative बोबुधि । बोबुधानि । Imperfect 3 S. अबोभोत् । 2. S. °द । Past. Part. Pass.-बुधितम् or बोधितम् । Ger. बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ६१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । रोह । रोहयि । रोठा । रोथयति । अरोहत् ॥

912. ✓ Ruha to grow, germinate, shoot forth. Pre. रोहति । Per. ररोह । 2. S. ररोहय । I. d. ररोहय । I Fut. रोठा । II Fut. रोथयति । Imperative. रोहतु । Imper. अरोहत् । Potent. रोहेत् । Bene. रथात् । Aorist. अरुहत् । Caus. रोहयति । Aor. अरुहयत् । Or Caus. Pre. रोथयति । Aor. अरुथयत् । Desi. रुहति । Inten. रोह्यते । Yañ luk. रोरोहि । d. रोहठः । 2. S. रोरोहि । Imperative 2. S. रोहठि । Imp. अरोरोद । अरोरठाम् । Past. Part. Pass. रुहः । Nouns. रोहितः । रोहितः ॥

कस ६१३ गतौ । अकामीत्-अकसीत् । वृत् । ज्वलादिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kasa, to move, to go, approach Pre. कसति । Per. अकास । I Fut. कसिता । Aorist. अकामीत् or अकसीत् । Caus. कासयति । Aor. अकसीकसत् । Desi. विकसिष्यति । Inten. कनीकस्यते । Yañ luk. कनीकसीति । Imperfect. अकनीकत् । Noun. कस्वरः ॥

वृत् । End. Here ends the Jvaladi Gāna.

अथ गूढतन्त्राः स्वरितैः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svaritai and consequently are both Parasmai and Atmanepadi.

हिक् ६१४ अव्यक्तं शब्दे । हिक्कति-हिक्कते ॥

914. ✓ Hikka to hiccough. Pre. हिक्कति । A. हिक्कते । Per. जिहिक्क । A. जिहिक्के । I Fut. हिक्किता । A. हिक्किता । II Fut. हिक्किष्यति । A. हिक्किष्यते । Imp. हिक्कतु । A. हिक्कताम् । Imp. अहिक्कत् । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत् । A. हिक्केत । Ben. हिक्कयात् । A. हिक्किष्येत् । Aor. अहिक्कात् । A. अहिक्किष्ट । Caus. हिक्कयति । Aor. अजिहिक्कत् । Desi. जिहिक्कयति । जिहिक्कयते । Inten. केहिक्कयते । Yañ luk. केहेति ॥

अच ६१५ गतौ याचने च । अच्यति-अच्यते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915. ✓ Achiu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achu, while others as ✓ achi. Compare ✓ achiu ante. Pre. अच्यति । A. अच्यते । Per. आचय । A. आचये । I Fut. अच्यता । A. अच्यता । Desi. अचिचिष्यति । अच्यते । अच्यते ।

दुयाचृ ९१६ याच्यायाम् । याचति—याचते ॥

916. ✓ Tūyāchri to beg, ask, solicit. Pre. याचति । A. याचते । Per. ययाच । A. ययाचे । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अयाचत् । Desi. यियाचिषति । यियाचिषते । Inten. याचाच्यते । Yañ luk यायाति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचयुः । याचज्ञा ॥

रेह ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. ✓ Reṭri to speak. Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिषति । रिरेटिषते । Inten. रेरट्यते । Yañ luk रेरटि । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ६१८(क) याचने । चचात । चेत । चृचतीत् । चचाद । चद । चचदीत् ॥

918. ✓ Chate, 919 ✓ Chade to ask, beg, request. Pre. चतति । A. चतते । Similarly चदति । चदते &c. Per. चचात । चेतुः । A. चेत । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतोत् । अचतिष्य । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचोचत् । Desi. चिचतिषति । चिचतिषते । Inten. चाच्यते । Yañ luk चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. ✓ Prothri 'to be equal to, to be match for.' Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अप्रुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथिषति । पुप्रोथिषते । Inten. पोप्रोथ्यते । Yañ luk पोप्रोति । Nouns. प्रोथः ॥

मिह ९२० मेह ९२०(क) मेधाहिंसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'धान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेथ । 'धान्तौ' इति न्यायः ॥

920. ✓ Midri, 920. A ✓ Medri, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in च instead of ङ; as मिमेथ. According to Nyāsa they end in थ. Pre. मेवति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदतुः । A. मिमेदे । I Fut. मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमिदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमिदिषति । Inten. मेमिद्यते । Yañ luk मेमेति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE :—Medri is conjugated like ✓ midri. Its Perfect 'dual is मिमेदतुः । for इ is heard here.

मेघृ ६२० (ख) संगमे च । मेधति । मिमेथे ॥

920. B. ✓ Mēdhri, 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet. Pre. मेधति or ते । Per. मिमेथ or थे । I Fut. मेधिता । II Fut. मेधिष्यति or ते ॥

णिद ६२१ णेद ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

921. ✓ ṇidri, 921 A. ✓ ṇedri 'to blame' 2. to approach. Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शधु ६२२, मधु ९२३ उन्दने । उन्दन् ऊँ दनम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । शर्धति—शर्धते ॥

922. ✓Śridhu, 923 ✓Mridhu 'to be moist' or 'moisten'; 'undanam' means 'moistening.' Pre. ग्रथति । A. ग्रथते । Per. ग्रथे । A. ग्रथे । d. ग्रथेत् ।
 Fut. ग्रथिता । A. ग्रथिता । Caus. ग्रथयति, ग्रथयते । Aor. अग्रथयत्, or अग्रथयत् ।
 Desi. मिग्रथयति, मिग्रथयते । Inten. ग्रःग्रथ्यते । Yān luk अग्रथयति । Imperative अग्र-
 थय । Imperfect अग्रथयत् । Past. Part. Pass. ग्रथः । Ger. ग्रथित्वा or ग्रथ्य ।
 923. ✓Mridhu to moisten. Pre. मर्धति । A. मर्धते । Per. मर्ध । मर्ध । I Fut.
 मर्धिता । A. मर्धिता । II Fut. मर्धयति । A. मर्धयते । Caus. मर्धयति, मर्धयते । Desi.
 मिमर्धति । मिमर्धयते । Inten. मरीमर्ध्यते । Past. Part. Pass. मर्धः । Ger. मर्धित्वा or
 मर्ध्या ॥

**बुधिर १२४ बोधने । बोधति—बोधते । इतिस्वादङ्वा । अमुधत्—यबो-
 धोत्—यबोधित् । 'दीपजन-' (२३२८) इति विणतु न भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण देश-
 विकस्यैव तत्र गहणात् ॥**

924. ✓Bh . r to know, to understand. Pre. बोधति । A. बोधते । Per. बुबोध ।
 A. बुबोधे । I Fut. बोधिता । A. बोधिता । II Fut. बोधयति । A. बोधयते । Imperative.
 बोधतु । A. बोधताम् । Imper. अबोधत । A. अबोधत । Poten. बोधेत, । A. बोधेत । Bene.
 बुध्यात् । A. बोधिवांष्ट । Aorist. अबुधत् । अबोधीत् । A. अबोधिट । The Pāṇinian pāṇi
 Aorist is optionally formed by अङ्, as the root has an indicatory इर । See. III.
 1. 57. S. 2269. The root occurs in the sūtra III. 1. 61 S. 2328, and there-
 fore ought to have taken चिच्, also. But it does not take it, because the ✓बुध
 there refers to the Divāli ✓budh (No. 63), as it is read there (in S. 2328) with
 other roots of the Divādi class. Caus. बोधयति, बोधयते ॥

**बुबुन्दिर १२५ निशामने । निशामनं ज्ञानम् । बुबुन्दे । अबुभ्रत् ।
 अबुन्धीत् ॥**

925. ✓U bundir to perceive, to know. The word niśāmana means know-
 ledge. According to Mādhyama knowledge derived from visual perception. Pro.
 बुन्धति । A. बुन्धते । Per. बुबुन्द । A. बुबुन्दे । I Fut. बुन्धिता । A. बुन्धिता । Aorist. अबुन्धत् ।
 or अबुन्धीत् । A. अबुन्धिट । Desi. बुबुन्धयति, बुबुन्धयते । Inten. बोबुन्ध्यते । Yān luk
 बोबुन्धति । Imperative बोबुन्धि । Past. Part. Pass. बुन्धः । Ger. बुन्धित्वा or बुन्ध्या । Noun. बुबुन्धः ॥

**वेणु १२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु । वेणति—वेणते ।
 मान्तेऽप्ययम् ।**

926. ✓Venri, 1. to go, 2. to know, 3. to reflect, 4. to perceive, 5. to play
 on an instrument, 6. to take. Some read this root with a न also. Mādhyama
 reads vāditra-grahana as a compound meaning "to take up a musical instrument
 in order to play upon it." Pre. वेणति । A. वेणते । Per. वेणये । A. वेणये । I Fut.
 वेणिता । A. वेणिता । Aorist. अवेणीत् । A. अवेणिट । Caus. वेणयति । Aorist. अवेणयत् ।
 Desi. विवेणयति । Inten. वेवेणयते । Yān luk वेवेणित । Nouns. वेणः । वेणी ॥

खनु १२७ खनदारणे । खनति—खनते ॥

927. ✓Khanu to dig. Pre. खनति । A. खनते । Per. खन । A. खनने । In
 forming the dual, the following sūtra applies, which gives न खनतुः । I Fut.
 खनिता । A. खनिता । II Fut. खनयति । A. खनयते । Imper. खनत, । A. खनत ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene. खायात्, or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is चा optionally by VI. 4. 48. S. 2319. Aorist, अखनीत्, or अखानीत् । A. अखनिष्ट । Caus. खानयति । Aor. अखीयन् । Desi. विखनिषति । Inten. अखन्यते । चाखीयते । Yān luk अखन्ति । d. अख्नातः । Past. Part. Pass. खातः । Ger. खनित्वा or खातुः । Nouns:—खनकः । परिखाः । आखानः ॥

२३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः कृत्स्न्यनङि । ६ । ४ । ८५ ॥

* वषामुपधाया लोपः स्यादजादौ कृति न त्वङि । अखनतुः । 'वे विभाषा' (२३१९) । खाद्योत्, -खन्यात्, ॥

* 2363. The root-vowel of गम्, हन्, जन्, खन्, and घञ् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory क ० इ ; but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus अखनतुः, अखनुः । Bene. खायात् or खन्यात् ॥

वीवृ ६२८ अःदानसंवरणयोः । विचीव-विचीवे ॥

928. ✓ Chivri 'to take or receive' 2. to cover, P.c. चीवति । A. चीवते । Per. विचीव । A. विचीवे । I Fut. चीयिता । A. चीयिता । Caus. चीवयति । Aor. अचिचीवत् । Desi. विचीविषति । Inten. चेचीयते । There is no Yān luk. Noun, चीवरम् ॥

चायु ६२९ पूजःनिशामनयोः ।

929. ✓ Chāyri 'to worship' 2. To observe, Pre. चायति । A. चायते । Per. चचाय । A. चचाये । I Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist, अचायीत् । A. अचायिष्ट । Caus. चाययति । Aor. अचचायत् । Desi. विचायिषति । विचाययते । Inten. चेकीयते (VI. 1. 21. S. 2467). Yān luk. चेकीयति or चेकीति । d. चेकीतः । Past. Part. Pass. अचचायितः or अचयितः । Ger. चायित्वा । Noun: चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । व्यययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move.' Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. वव्याय । A. वव्ये । I Fut. व्ययिता । A. व्ययिता । Pas. व्ययते । Caus. व्याययति, व्याययते Aor. अविव्ययत्, ॥

दाशु ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. ✓ Dāśri 'to give.' Pre. दाशति । A. दाशते । Per. ददाश । A. ददाशे । I Fut. दाशिता । A. दाशिता । Caus. दाशयति, दाशयते । Aorist. अददाशत् । Desi. दिदाशिषति, दिदाशयते । Inten. दादाशयते Yān luk दादाष्ट । Past. Part. Pass. दाशयन् । Nouns. दाशः । पुरीडाशः ॥

भेष ९३२ भये । गतौ इत्येके । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bhesbri 'to fear.' According to some this root also means to go to move, Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । बिभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Caus. भेषयति, भेषयते । Aor. अभिभेषत् । Desi. बिभेदिषति, बिभेदिषते । Inten. भेभेयते । Yān luk भेभेष्टि ।

भ्रेषु ६३३, भ्रेष ६३३ (क) गतौ ।

933. ✓ Bhreshbri 'to go,' 933 A. ✓ Bhleshbri 'to go, Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । A. बिभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Inten. भेभेयते । Noun. भेषः ॥

अस ६३४ गतिदीप्त्यादानेषु । अवति-अवते । आस-आसे । अयं । वान्तोऽपि ॥

934. ✓Asa 1. 'to go,' 2. to shine, 3. to accept, take or seize.' Kshiraswāmi and Maitreya read this root as अष । Pre. अषति । A. अषते । Per. आष । A. आषे । I Fut. अषिता । A. अषिता । Caus. आषयति । A. आषयते । Aor. आषिसन् । Desi. अषिषति । A. अषिषते ॥

अय ९३५ गतौ ।

935. ✓Aya 'to go' Swāmi and Kṛṣṇāyapa read this root after 931 ✓Dāṣṭi. But this appears anāṣṇa, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S. 2326 says अयति is anadāttet. P.e. अयते । Per. अयायकः । I Fut. अयिता ।

स्पश ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पशनं ययनम् । स्पशति-स्पशते ॥

936. ✓Spāśa 1. to obstruct 2. to touch, 3. to string together, Spāśāna here means stringing together according to Swāmi. Some read the root as Paśha, others as paśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. पस्पश । A. पस्पशे । I Fut. स्पशिता । A. स्पशिता । Aorist. अस्पाशीत् or अस्पशीत् । Caus. स्पशयति । Aor. अपस्पशत् । Desi. विस्पशति । Inten. पास्पशते । Yañ luk पास्पष्टि । Noun. पस्पशा ॥

लष ९३७ कान्तौ । वाभाश -(२३२५) इति श्यन्वा । लषति । लपति । लेवे ॥

937. ✓Lasha 'to wish, to desire.' By III. 1. 70. S. 2321 this root takes śyan vikaraṇa also. Pre. लषति । A. लषते । With ययन् we get लषति or लष्यते । Per. लषाय । A. लेवे । I Fut. लषिता । A. लषिता । Aorist. अलापीत् or अलपिषीत् । Caus. लाषयति । Aor. अलीलपत् । Desi. लिलषति । Inten. लालष्यते । Yañ luk लालष्टि । Nouns. लषयः । लायकः । विनायी ॥

चष ९३८ भक्षणे ।

938. ✓Chasha 'to eat.' Pre. चषति । A. चषते । Per. चषाय । A. चेषे । I Fut. चषिता । A. चषिता । Nouns. चषकः चावः ॥

छष ९३९ हिंसायाम् । चक्षयतुः । चक्षवे ॥

939. ✓Chhusha 'to hurt, to injure.' Pre. छषति । A. छषते । Per. चष्माय । A. चक्षयतुः । A. चक्षवे । I Fut. छषिता ॥

भक्ष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓Jhasha 1. to take, 2. to put on or wear. In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Para-maipadi only. (See No. 720) Pre. भक्षति । A. भक्षते । Per. जभाय । I Fut. भक्षिता । Aorist. अभापीत् or अभपिषीत् ॥

भक्ष ९४१ भक्ष ९४१ (क) अदने । भक्ष इति मेनेयः ॥

941. ✓Bhraksha, 941 A. ✓Bhlaksha 'to eat, to devour.' According Kshiraswāmi, the root is Bhlaksha ; Maitreya reads it Bhaksha. Pre. भक्षति । A. भक्षते । Per. जभक्ष । A. जभक्षे । P. जभलक्ष । A. जभलक्षे । I Fut. भक्षिता । A. भक्षिता । P. भक्षिता । A. भक्षिता । Aorist. अभपीषीत् । Caus. भक्षयति । भक्षयति । Aor. अजभक्षत् । अजभलक्षत् । Desi. विभक्षति । विभक्षति । Inten. जभक्षते । Yañ luk जभक्षि । जभलक्षि । Imp. जभक्ष्ति । जभलक्ष्ति । Imperfect. जभक्षत् ॥

दास ९४२ दाने ।

942. ✓Dāṣṭi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददास । A. ददासे । I Fut. दासिता । A. दासिता । Aorist. अदापीषीत् । A. अदासिषि ॥

माह ६४३ माने ।

343. ✓ Māhṛi to measure, Per. माहति । A. माहते । Per. ममाह । A. ममाहे । Fut. माहिता । A. माहिता । Aorist. ममाहीत् । A. ममाहीष्ट । Caus. माहयति । A. माहयते । Aor. ममाहीत् । Desi. मिमाहिषति । A. मिमाहिषते । Inten. ममाहते । Yān luk. सामाधि ।

गुह ९४४ संवरणे ॥

944. ✓ Guhā 'to cover.'

In conjugating this root the followings tra applies.

२३६४ कदुपधाया गोहः । ६ । ४ । ८६ ॥

गुह उपधाया ऊतस्योदगुहतेनावजादे प्रत्यये । गृहति-गृहते । ऊडिस्वादिङ्वा । गृहिता-गोहा । गृह्यति-घोक्ष्यति । गृहेत् । गृह्यात् । अगृहीत् । इडभावे सः । अघुक्षत् ॥

2364. For the penultimate *अ* of the gunated stem गोह (from गुह), there is substituted *ऊ* before an affix beginning with a vowel.

Thus गुह् + ऋ + ति = गोह् + ऋ + ति = गृहति । Atmanepada गृहते । In the First Future the इड augment is optional, as the root has an indicatory long ऊ (VII. 2. 44). Thus गृहिता or गोहा । So also in the Second Future, as गृह्यति or घोक्ष्यति । The Potential is गृहेत् । The Benedictive is गृह्यात् । The Aorist is अगृहीत् । But when it does not take इड, we have क्स, and then the form is अघुक्षत् ॥

In the Atmanepada, this क्स is optionally elided by the following.

२३६५ लुगवा दुहदिहलिहगृहामारमनेपदे दन्त्ये । ७ । ३ । ७३ ॥

यर्वा कस्य लुगवा स्यादन्त्ये तदि । दन्त्यधत्तुत्त्वलोपदीर्घाः । अगृह । अघुक्षत् । 'कस्यस्या-दि' (२३३७) इत्यन्तलोपः । अघुक्षताम् । अघुक्षन्त । अगृह-दि-अघुक्षावहि । अगृहामहि-अघुक्षामहि ॥

2365. The whole of the affix क्स is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दुह्, दिह्, लिह् and गृह् ॥

Thus अगृह् + क्स + त = अगृह् + ० + त = अगृह् + त (VIII. 2. 31. S. 324) = अगृह् + ध (VII. 2. 40 S. 2280) = अगृह् + ठ (VIII. 4. 40. S. 111) = अगृ + ठ (VIII. 3. 13. S. 2335) = अगृह (VI. 3. 111. S. 174.)

The other form is अघुक्षत् । Before the dual आताम् the final *अ* of क्स is elided by S. 2337 and we have the form अघुक्षताम् । The Plural similarly is अघुक्षन्त । The 1st Person dual is अगृह्वहि or अघुक्षावहि । The Plural is अगृहामहि or अघुक्षामहि ॥

NOTE:—As अदुग्ध or अघुक्षत्, अदुग्धाः or अघुक्षयाः, अदुग्धम्, or अघुक्षधम्, अदुग्ध्वहि or अघुक्षावहि, अदिग्ध or अघिक्षत्, अलीढ or आलक्षत्, अगूढ or अघुक्षत् ॥

Why दुह् &c. only? Observe व्यत्ययद्वयम् । Why in the Atmanepada? Observe अघुक्षत् only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अघुक्षामहि only. Though the anuvṛitti of लोप was understood in this sūtra; the employment of the term लुक् indicates that the whole of the affix is to be elided. For लोप would have elided only the final *अ* of स । But even with the elision of *अ* alone we would have got all the above forms, except those in वहि । For *अ* being elided, we have स between (a consonant of क्लृ class) and a dental (which is also a letter of क्लृ class). This स situate between two क्लृ will be elided by VIII. 2. 26. Nor can it be objected that the elided *अ* is sthānivat, for by पूर्वप्रासिद्ध VIII. 2. 1, such an

elision cannot be sthānivat. Though ब् is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, तौ (letters of त class) would have been taken in the sūtra See III. 1. 45, for this Aorist-affix.

914. ✓ Gūhā 'to cover, hide, conceal.' Pre. गूहति । A. गूहते । Per. जुगुह । A. जुगुहे । But the dual is जुगुहतुः for here गूह never assumes the form गौह । I Fut. गूहति or गौहा । A गौहा । It optionally takes इद् as the root has an indicatory long ऊ । II Fut. गूहिष्यति, or चोक्ष्यति । A गूहिष्यते or चोक्ष्यते । Imperative. गूहतु । A. गूहताम् । Imper. अगूहत् । A. अगूहत । Potem. गूहेत् । A. गूहेत । Bene गूह्यात् । A. गूहिषीष्ट or चुषीष्ट । Aorist. अगूहोत् । or अचुक्षत् । A. अगूहिष्ट or अगूह or अचुक्षत । Condi. अगूहिष्यत् । अचोक्ष्यत् । A. अगूहिष्यत अचोक्ष्यत । Caus. गूहयति । A. गूहयते । Aor. अजुगुहत् । Desi. जुगुहति । जुगुहते । Inten. जोगुहते । Yāñ luk. जोगुहोति or जोगौहि । Past. Part. Pass. गूहः । Ger. गूह्वा or गूहिष्वा । Adj. गौहनीयं । गुह्यम् । Noun. गुहा ॥

Here end the hikkādi roots which are ubhayapadi and end in a Consonant.

अथाजन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapadi.

अिञ् ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । शिश्रियतुः । अयिता । शिश्रि-
(२३१२) इति चङ् । अशिश्रियत् ॥

945. ✓ Śrīñi, to 'serve.' Pre. अयति । A. अयते । Per. शिश्राय । शिश्रियतुः । शिश्रियतुः । शिश्रियिष्य । शिश्राय or शिश्रय । शिश्रियिष्य । A. शिश्रिये । I Fut. अयिता । A. अयिता । II Fut. अयिष्यति । A. अयिष्यते । Imperative. अयतु । A. अयताम् । Imper. अशयत् । A. अशयत । Potem. अयेत् । A. अयेत । Bene अयात् । A. अयिषीष्ट । Aorist. अशिश्रियत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1. 48, S 2312). Caus. अाययति or अाययते । Aor. अशाययत् । Desi. अशयिष्यति, अशयेयति (VII. 2. 49, S. 2618 or VI. 4. 16 S. 2614). A. अशयिष्यते, अशयेयते । Intensive अयेयते । Yāñ luk. अयेयति or अयेयति । Past. Part. Pass. अयितः । Ger. अयिष्वा । Noun. अयिः । अयि । प्रमथ ॥

भृञ् ६४६ भरणे । भरति । अभतुः । अभयः । अभूय । अभूय । भर्ता ॥

946. ✓ Bhṛñi to fill, to support.

The present is भरति । Per. अभार । d. अभतुः । 2. S. अभयः । 1. d. अभूय । The Atm. Per. 2nd S. is अभूये । The First Future is भर्ते । In forming the Second Future the following sūtra applies:

२३६६ । चङ् नोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

अतो ह्यनेच स्य इद् स्यात् । भरिष्यति ॥

2366. स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment इद्, after a root ending in short अ and after चङ् ॥

Thus भरिष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२३६७ । रिङ् शयश्चिङ् । ७ । ४ । २८ ॥

ये यङि यादायार्धायातुके ऋङि च अतो रिङादेयः स्यात् । रीङि षकते रिङिचिङिङामर्ष्य ऋीर्षो न । भियात् ॥

2367. For the final short अ of a root, there is substituted रि, before the Present-character अ (ङ), before the Passive-character य, and before the augment याच् in the Benedictive.

2372. The final वा of a root is elided before an Ārdhahātuka affix with the augment द् as well as when it begins with a vowel and has an indicative क् or क् ।

Thus दा + क्तुप् । Here the rule of elision (V. 4. 64, S. 2372) is *subsequen* in the Aṣṭādhyāyī order to the rule of doubling (VI. 1. 1, अनु. 8, S. 2175 and 2177), hence elision ought to take place *first* and then doubling. But this is prevented by S. 2213. We double the root first and then elide the वा । Thus the dual is दधतुः । Pl. दधुः । 2nd S. दधिय or दधाय । 1st. d. दधिवं ।

The First Future is धाता । In forming the Benedictive the following two sūtras apply.

२३७३ । दाधा घवदाप् । १ । १ । २० ॥

दाध्या धाध्याव धातवे चुसंताः स्युर्दापिदो विना ।

2373. The verbs having the form of dhā 'to give' and dhā 'to place,' are called ghu.

NOTE:—This defines the word ghu. Four verbs have the form of दा, or assume it by the application of VI. 1. 45, S. 2370 and two, of धा; they are called चु । The ghu verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The चु verbs are the following—दुदाञ् "to give," as प्रणिददाति; दाण् "to give," as, प्रणिददाता; दा "to cut," as, प्रणिददति; देह् "to pity" as, प्रणिदयते, दुधाञ् "to place" as, प्रणिदधाति, छेद् "to feel" as, प्रणिदयति । In these examples, because of the verbs being चु, the न of प्रणि is changed into य by VIII. 4. 17.

Similarly दाप् "to cut" and देप् "to clean" not being called चु, rules VII. 4. 46 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त=दात् 'what is cut,' as, दात् बर्हिः । So also जवदत् "washed" as, जवदात् मुखं "a bright face." But with दा 'to give,' &c. दा + क्त = दद् + त् (VII. 4. 46)=दत्तः "given," so also we have प्र + दा + क्त = प्रदत्तम् (VII. 4. 47). The word चु occurs in sūtra VI. 4. 66, &c. The word dāp includes also दापि by the paribhāṣā given under III. 4. 19, &c. changed into आ by VI. 1. 45, S. 2370.

The root having got the designation चु, now applies the next sūtra.

२३७४ । दलिङ् । ६ । ४ । ६७ ॥

चुसंतानां मास्यादानां चैत्वं स्यार्धाधातुके किति लिङ् । धेयात् । धेयास्तम् । धेयासुः ।

2374. द is substituted for the वा of the above roots in the Benedictive mood Active.

NOTE:—Thus धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, and जवधेयात् । Before non-कित् and non-कित् we have दासीष्ट and धासीष्ट । By the word लिङ् is here meant the आशीर्लिङ् or the Precativ mood; the Personal endings of which mood are Ārdhahātuka by III. 4. 116. Moreover by III. 4. 104 the Parasmaipada affixes only of the Benedictive are कित्, so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Precativ.

Thus धा + यात् = धेयात् । D. धेयास्तम् । Pl. धेयासुः ।

In forming the Aorist there is optionally द् by the following.

२३७५ । विभाषा धेदुःस्थोः । ३ । १ । ४९ ॥

आभ्यां चलेचक वा स्यादात्कद्वं वाचिनि लुङि परे । 'वङि' (२३१५) इति द्वित्वम् । जवधत् । जवधत्तम् ।

2375. After the roots घे 'to suck,' and विव्, 'to grow,' च्क् is optionally the substitute of च्चि, when लृक् follows signifying an agent.

As, च्चिधत्, 'he smokes!' dual अदधाताम् । The reduplication is by S. 2316. When it takes the alternative निच्, then the next sūtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधासोत् 'he smoked.' So also of विव्, we have अविचिचिधत्, 'he grew.' It also takes the च्क्, (II. 1. 58) and then its form is अचचत् or अचचोत् ॥

२३७६ । विभाष्य घ्राधेट्नाच्छासः । ३ । ४ । ७८ ॥

अधः सिधो लुगवा स्वात्परस्मैपदे परे । अधात् । अधाताम् । अधुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' घेद् 'to drink,' घा (घो) 'to pare,' छा (हो) 'to cut,' and ना (सो) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अधात् । d. अधाताम् । Pl. अधुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (अघ्रात्, or अघ्रासोत् 'he smelled,') अघ्रात्, or अघ्रासोत् 'he drank;' अघ्रात्, or अघ्रासोत् 'he pared,' अछात्, or अछासोत् 'he cut' and अनात्, or, अनासोत् 'he destroyed.' There is no option allowed in Atmanepada; thus, अघ्रातातां सुमनसो देवदत्तम् । The root घेद् is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७ । यमरमनमातां सक्च । ७ । २ । ७३ ॥

यषां सक्त्वादेभ्यः सिच इदं स्वात्परस्मैपदेषु । अधासोत् । अधासिष्टाम् । अधासिषुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इद् after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and स (सक्) is added at the end of these stems.

Thus अधासोत् । D. अधासिष्टाम् । Pl. अधासिषुः ॥

NOTE:—Thus अयसोत्, अयसिष्टाम्, अयसिषुः । व्यरसोत् । व्यरसिष्टाम् । व्यरसिषुः । The root रम् is Parasmaipadi when preceded by वि or वा (I. 3. 83). अनसोत्, अनसिष्टाम्, अनसिषुः । Of roots ending in long आ:—अयासोत् । अयासिष्टाम् । अयासिषुः । यमादीनां सक्त्वादेभ्यः सृजिः प्राप्ता सा नेदीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आरयत् । अरयत् । अनयत् ॥

The Vriddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आरयत् । The root यम् is Atmanepadi, as it is preceded by आ (I. 3. 75) अरयत्, अनयत् (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 44.

घेद् २६१ पाने । धयति ॥

951. ✓ Dhat. 'to drink, to suck.' Pre. धयति । Per. दधौ । दधत् । दधुः । दधाथ or दधिच । दधिभ । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Imperative. धयतु । Imper. अधयतु । Potent. अवेत् । Bene. धेयात् । Aorist. अधासोत् or अदधत्, or अधात् । d. अधासिष्टाम् or अदधताम् or अधाताम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Aorist. S. अधायि (VII. 3. 83. S. 2761), d. अधायिषाताम् or अधायिषाताम् । Caus. धावयति । Desi. फिन्सति । Inten. धीयते । Yā luk. दाधेति or दाधाति । D. दाहः । Nouns. धयः । धाना । धेनुः ॥

श्लो ९५२, श्लो ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षयो धातुद्वयः । स्नायति । जम्बो ।
जम्बिथ-जम्बाथ ॥

952. ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word harsha-Kahaya means the exhaustion of the vital humours, Pre. स्नायति । Per. जम्बो । जम्बिथ or जम्बाथ । जम्बो । जम्बिथ । जम्बिम । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति Imper. स्नायतु । Imper. जम्बायतु । Poten. स्नायेत् । Bene. स्नेयात्, or स्नायात् (See VI. 4 68 S. 2378 for these forms.) Aorist. जम्बासीत् । Caus. स्नापयति । Aorist जम्बापयत् Desl. जम्बासीति । Inten. जम्बायते । Yañ luk जम्बेति । d. जम्बति । Imp. जम्बासीति Nouns. स्नानः । जम्बिनिः । स्निः ॥

२३७८ । धान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

धुमास्थादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरात् यत्वं वा स्यादार्धधातुके किति लिटि । स्नायात्-स्नेयात् । जम्बासीत् । स्नायति ॥

2378. For the final वा of any other root than those mentioned in VI. 4. 66, व may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्वा was the only root of VI. 4. 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word जम्बस्य । Thus स्नेयात्, or स्नायात्, स्नेयात्, or स्नायात्, but only स्वेयात् (VI. 4. 66), and यायात् (not commencing with a double consonant). The phrase कृडिति is understood here and therefore the rule applies to Parasman-pada affixes (III. 4. 104). Thus जम्बासीत् in Atmanepada. The root considered as an ānga, should consist of a double consonant, therefore in निर्वायात् (from निर् + वा), व is not to be considered as a root having a double consonant, for व is no part of the ānga, but of the preposition.

953. ✓ Mlai to be sad or dejected. Pre. स्नायति । Per. जम्बो । I Fut. स्नाता । Noun. स्नानः ॥

श्लो ९५४ न्यक्कारणे । न्यक्करणं तिरस्कारः ॥

954. ✓ Dyal to treat with contempt; to disfigure. Nyakkarapa means humiliation, contempt &c. Pre. द्यायति । Per. दद्यी ॥

श्लो ९५५ स्वप्ने ।

955. ✓ Drai to sleep. Pre. द्रायति । Per. दद्वी । Nouns. निद्रासुः । निद्रा ॥

श्लो ९५६ मृतौ ।

956. ✓ Dhral 'to be pleased' Pre. ध्रायति । Per. दध्वी ॥

श्लो ९५७ चिन्तायाम् ।

957. ✓ Dhynai 'to think of, meditate upon,' Pre. ध्यायति । Per. दध्वी । Nouns. धुधो । धोवरी ॥

श्लो ९५८ शब्दे ।

958. ✓ Rai 'to sound,' 'to bark at,' Pre. रायति । Per. ररी । I Fut. रीता । Noun. वीरः ॥

इत्यै ९५६, इत्यै ९५६ (क) शब्दसंघातयोः । शब्दायति । बोपदेय-
स्यापि सत्वे इति रूपं मुख्यम् । बोपदेयफलं तु तिष्ठत्यासति । अतिष्ठयपदित्यत्र वत्सम् ॥

959. ✓Styai 959 A, ✓Shtyai '1. to sound, echo' 2. to be collected into a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as इत्यै or इत्ये, because इ is changed to इ. The difference however appears in the Desiderative and the Causative, as तिष्ठत्यासति (Des), अतिष्ठयपत् (Causative Aorist), Pre. शब्दायति । Per. तस्यै । I Fut. शब्दाता । Past. Part. Pass. शब्दायः । प्रसीतः । प्रसीतः । Nouns. स्त्री । स्तुयः

सै ९६० खदने ।

960. ✓Khai 1. to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. खयति । Per. ख्यौ । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, वै ९६३ क्षये । क्षायति । ज्यौ । स्यौ । साता । 'धुमास्या-' (२३६२) इत्यत्र 'विभाषा घाघेट्-' (२३६६) इत्यत्र च स्यतिरेव ग्रहणं न त्वस्य । तेन एत्वसिञ्जलुञौ न । सायात् । असासीत् ॥

961. ✓Kshai, 962. ✓Jai, 963. ✓Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति । Per. ख्यौ । I Fut. खाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामयान् । (VIII. 2. 53, S. 3032).

962. ✓Jai to wane, decline, decay. Pre. जायति । Per. ज्यौ । I Fut. जाता ॥

963. ✓Shai to decline. The ✓श in VI. 4. 66, S. 2462 and II. 4. 78, S. 2376 refers to the Divadi ✓सा and not to the present root. Therefore there is not the य substitution of VI. 4. 67 S. 2374 or the elision of सिच् by II. 4. 78 S. 2376. Thus the Ben: is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and not असात् । Pre. सायति । Per. स्यौ । I Fut. साता । Bene. सायात् । Aorist. असासीत् । Pass: सायते । Caus. साययति । Aorist असौषयत् । Desi. सिघासति । Inten. साघासते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964. ✓Kai, 965. ✓Gai to sound, to caw. The word शब्द means a particular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कायति । Per. ख्यौ । I Fut. काता । Noun. काकः ॥

965. ✓Gai to sing, to speak. Pre. गायति । Per. ग्यौ । I Fut. गाता । Bene. गेयात् । (VI. 4. 66, S. 2462.) Aorist, अगासीत् । Past. Part. Pass. गीत । Active गीतवान् । Ger. गीत्वा । Nouns. गायकः । गायकः । गायकः । प्रवीतिः । गाथा उद्गीतः ॥

सै ९६६, सै ९६७ पाके ।

966. ✓Sai 967, ✓Srai to cook Pre. सायति । Per. स्यौ । I Fut. साता ॥

967. ✓Srai to cook, boil. Pre. सायति । Per. स्यौ । I Fut. साता । Caus. सययति । Past. Part. Pass. सतम् । सययम् । (VIII. 2. 43, S. 3017) सययितम् । Noun: साका ॥

वै ९६८, ओवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'धुमास्या-' (२३६२) इतीत्वं तदपवादः । 'शर्लङि' (२३७४) इत्येत्वं 'गार्तिस्या-' (२२२३) इति सिञ्जलुञ्च न । पाकयस्य लाघविकत्वात् ॥

968. ✓Pai, 969. ✓Ovai to dry, wither.

The ✓Pā though occurring in VI. 4. 66, S. 2162, does not refer to this ✓Pā as it is Lākehanika and not original, for the same reason, VI 4. 67, S. 2374 does not cause the change in the Benedictive. Nor does II. 4. 77 S. 2223 cause the elision of the सिच् in the Aorist. Pre. दायति । Per. दधौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative. दायतु । Imper. अदायत् । Potē. दायेत् । Bene. दायात् । Aorist. अदासीत् or अदात् । Desi. पिपासति । Inten. दापयते । Yañ luk. दापाति or दापेति । D. दापीतः । Imperfect. अदापेत् or अदापात् । D. अदापीताम् । Pl. अदापुः । Bene.—दापायत् ॥

969. ✓Ovai to dry, to be languid or weary. Pre. दायति । Per. दधौ । Caus. दाययति । Noun. दानं ॥

दृष्टे ६७० वेष्टने । स्नायति ॥

970. ✓Shṭai to put on, adorn. Pre. स्नायति । Per. तस्मै । I Fut. स्नाता । Caus. स्नाययति । Aorist अस्तिष्टयत् ॥

दृष्टे ६७० वेष्टने । 'शोभायां च' इत्येके । स्नायति ॥

970 A. ✓Shpai to put on, some say that it means to adorn. Pre. स्नायति ॥ Noun.—उष्णीषम् ॥

दैप ६७१ शोधने । दायति । अघुत्वादेस्वसिज्जुक्ते न । दायात् । अदासीत् ॥

971 ✓Daip to purify, to cleanse.

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I. 1. 20, S. 2373), it does not take the घ in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist, as दायात् and not देयात्; अदासीत् and not अदात् । Pre. दायति । Per. दधौ । I Fut. दाता । Bene. दायात् । Aorist. अदासीत् । Caus. दापयति । Aorist अदीदपत् ॥

पा ६७१ पाने । 'पाध्वाध्मा—' (२३६०) इति पिबादेशः । तस्यादन्तस्या-
चापधागुणः ॥

972. ✓Pā to drink. Pre. पिबति । (The ✓Pā is replaced by ✓piha by VII. 3. 78, S. 2360. As पिब ends with ब, the ह is not penultimate and is therefore not guṇated.) Per. पयो । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पिबतु । Imper. अपिबत् । Potē. पिबेत् । Bene. पेयात् । Aorist अपात् । Caus. पाययति or पाययते । Aorist अपीयत् । Desi. पिपासति । Inten. पेययते । Yañ luk. पापेति or पापाति or पायति । D. पापीतः । Imperfect Pl. अपापुः । Pot. पापायात् । Bene. पापेयात् । Aorist अपापात् । Plural अपापुः । Nouns: पः as सुरापः । पानम् । संपीतिः । पायुः । पेंकः । पापम् । पाचः । पयः । पात्रम् ॥

घ्रा ६७१ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973. ✓ghrā to smell, 2. to kiss. Pre. जिघ्रति । (S. 2360). Per. जघ्री । जिघ्रि । I Fut. घ्राता । Bene. घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. घ्राययति । Aor. अजिघ्रयत् or अजिघ्रयत् । Desi. जिघ्रासति । Inten. जेघ्रयते । yañ luk. जाघ्रति or जाघ्राति । D. जाघ्रीतः । Past Part. Pass. घ्रायः । घ्रातः । Active घ्रायमान । घ्रातवान् । Nouns. व्याघ्रः । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाम्निसंयोगयोः । धमति ॥

974. ✓Dhmā to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire. Here agnisamyoga means to blow a fire with the mouth. Pre. धमति । (S. 2360). Per. दधौ । I Fut. धनाता । Potē. धमेत् । Bene. धनायात् or धमेयात् । Caus. धमाययति Aorist

अधिधमयत् । Desi. विधुमावति । Inten. देधुमीयते । yañ luk डाधुमति । Past. Part. Pass धमातः । Active धमातवान् । Ger. धमात्वा । Noun. धमा ॥

पठा ६७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्वादिष्यभ्यासेन' (२२६०) इति वत्वम् । अर्धित्वा । 'उपधर्मात्' (२२६०) इति वत्वम् । अधिष्टाता । स्यात् ॥

975. ✓ *Siṭhā* to resort or go to, 2. to stop, to be restrained. Pre. तिष्ठति । (स्या is replaced by तिष्ठ (under VII. 3. 78. S. 2360). With *स* &c. the root is *Atmanepuli* as *संतिष्ठते*, तिष्ठ *संस्थे* &c.) Per. तस्थौ । The *स* will be changed to *व* after an alternant letter, even though the reduplicate *त* intervenes. As *अधितच्छौ* । See VIII. 3. 64. S. 2377. I Fut. स्याता । The *स* will be changed to *व* after an alternant Preposition. As *अधिष्टाता* । See VIII. 3. 65. S. 2270 A. संस्थाता । II Fut. स्यात्यति । अधिष्टात्यति । A. संस्थात्यते । Imperative, तिष्ठतु । A. संतिष्ठताम् । Imper. वतिष्ठतु । A. समतिष्ठत । Poten. तिष्ठन्तु । A. संतिष्ठेत । Bene. स्यात् । The *व* is not optional, as the rule VI. 4. 68. S. 2378 does not specifically apply to ✓ *Siṭhā*. A. संस्थाताष्ट । Aorist अस्यात् । The *सि* is elided by II. 4. 77. S. 2223 With an alternant Preposition *अधिष्टात्* (VIII. 3. 63. S. 2276). A. समात्यत । D. समात्यवाताम् । Caus. स्यापयति । Aor. अतिष्ठयत् (VII. 4. 5. S. 2588), and not अतास्थयत् । Desi. तिष्ठानति । Inten. तेष्टीयते (VI. 4. 66. S. 2462). Yañ luk, तास्याति । D. तास्थीतः (VI. 4. 113. S. 2497). Pl. तात्यति (VI. 4. 119. S. 2483) Past. Part. Pass. वित्तः । Act. वित्तवान् । Ger. वित्त्वा । Nouns. स्यायी । वन्त प्रत्यः । युर्धित्तरः । स्यायुः । स्वयिरः । कपि त्यः ॥

म्रा ६७६ अभ्यासे । मन्ति ॥

976. ✓ *Mnā* to learn diligently, to repeat in mind. Pre. मन्ति । मन् replaces म्रा by VII. 3. 78. S. 2360. Per. मन्तौ । Nouns. आनायः । निमः । मुनम् ॥

दाण् ६७७ दाने । प्राणयच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. ✓ *Dāp* to give. Pre. यच्छति । यच्छ is substituted for दा by VII. 3. 78. S. 2360. The root being *ghu*, we have प्राणयच्छति by VIII. 4. 17. S. 2285. Per. ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दात्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छतु । प्रययच्छतु । Poten. यच्छेत् । Bene. देयात् । (VI. 4. 67. S. 2374). Aorist. अदात् । (II. 4. 77. S. 2223). प्रययदात् । Caus. दापयति । Aor. अदापयत् । Desi. दित्सति (VII. 4. 54. S. 2623 and VII. 4. 58. S. 2620) Inten. देदायते । Yañ luk दादेति or दादाति । D. दातः । Imperative देहि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Ger. दत्त्वा । Adj. दानोर्ध । द्वेषम् । Nouns. दासः । दातुः । देष्ठाः ॥

ह्र. ९७८ कौटिल्ये । हुर्यति ॥

978. ✓ *Hvri* to be crooked.

The present is हुरति । The Perfect is हुर + क्त । Now applies the following sūtra

२३७८ । अतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ॥

अतस्तस्य संयोगादेर्गुणः गुणः स्यात्स्तिटि । किञ्चर्मयोर्ध परस्मैपदान्यपि भवति । परस्मैपद उपधावृद्धिः । अह्वारः । अह्वारतुः । अह्वारः । अह्वार्यः । ह्वर्ता । 'अकनेः खे' (२३३८) । ह्वरिष्यति ॥

2379. A root ending in short *च* and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of क्त affixes even, yet being subsequent it applies to क्त also. By I. 2. 5. S. 2242, the affixes of the Perfect,

other than वृत् are कृत् and consequently would not have caused Guṇa. This sūtra prevents that.

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛiddhi of कृत्? According to the Kāśika, it does not debar the Vṛiddhi of कृत् caused by VII. 2. 116 S. 254. But according to the Siddhānta the present sūtra VII. 4. 10. being subsequent in order of the Aṣṭādhyāyī to the Vṛiddhi sūtra, VII. 2. 116 S. 254. applies to that latter also. Thus we get hvri + ṇal = hva + ṇal (Guṇa caused by the present sūtra) = hvar + ṇal (I. 1. 70 S. 51) = hvār + ṇal (there is Vṛiddhi of the penultimate वृ by VII. 2. 116 S. 2282) = कृत्तार. Dual कृत्तारतुः. Pl. कृत्तवः. 2nd S. कृत्तव्यम्.

First Future कृत्ता. In the Second Future there is वृद्ध augment by VII. 2. 70. S. 2366. Thus we have कृत्तव्यति.

In forming the Benedictive, the following sūtra causes Guṇa.

२३८० । गुणोऽतिसंयोगादयोः । ७ । ४ । २१ ॥

अतः संयोगादेर्दन्तस्य च गुणः स्याद्वकि यादाचार्यभातुके लिङि च । कृत्तात् । कृत्तार्यत् । कृत्ताट्यम् ॥

2380. Guṇa is substituted for the final क in the root क (कर्त्ति), and in those roots ending in क, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character कृत् or the Benedictive augment यात् follows.

NOTE:—The words कृतः, यकि and लिङि are understood here. Not so the word कृत् as its anuvṛitti is impossible. Thus कर्तते, कर्तव्यम्, स्मर्तते and स्मर्तव्यम्. This is an exception to I. 1. 5.

Thus कृत्तात्. The Aorist is कृत्तार्यत्, d. कृत्ताट्यम् ॥

978. ✓ Hvi to be crooked Pre. कृत्तति. Per. कृत्तार. कृत्तारतुः. कृत्तव्यम्. कृत्तव्यम्. I Fut. कृत्ता. II Fut. कृत्तव्यति. Imper. कृत्तु. Imper. कृत्तव्यत्. Pot. कृत्तते. Bene. कृत्तात्. Pass. कृत्तते. Desi. कृत्तव्यति (VI. 4. 16. S. 2614. causes lengthening, VII. 1. 102. S. 2491 substitutes ड, which becomes ऊ by VIII. 2. 77. S. 354). Inten. कृत्तव्यते (VII. 4. 30. S. 2633). Yañ luk कृत्तति. D. कृत्तते. Imperative कृत्तव्यम्. Jarbhvrihi. 1st. S. कृत्तव्यम्. Imperfect कृत्तव्यः. Past. Part. Pass. कृत्तव्यम्. Act. कृत्तवान् ॥

सृष्ट ६७९ शब्दोपतापयोः । 'स्वरतिसूति-' (२२६६) इति चेत् । सस्वरिच-सस्वर्ये । समयोस्तु ॥

979. ✓ Sṛi to sound, to pain.

The Present is स्वरति. The Perfect 3rd. S. is सस्वार. D. सस्वारतुः. 2nd S. सस्वरिच or सस्वर्ये. The वृद्ध augment is optional by VII. 2. 44. S. 2279. But this वृद्ध option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sūtra.

२३८१ । श्रुतः किति । ७ । २ । ११ ॥

यिज यकाच उगन्ताच्च पर्योर्गित्ति तोरियन् स्यात् । परमपि स्वरत्यादिविकल्पं जाधित्वा पुरस्तात्प्रतिषेधकापहारमसामर्थ्यद्वेन निषेधे प्राप्ते कर्त्तव्यनियमावित्यमिदं । सस्वरिच । सस्वरिचः । परत्वात् 'अज्ञानोः खे' (२१६६) इति नित्यमिदं । स्वरिच्यति । स्वर्यत् । वास्वारीत् । वास्वारीक्यम् ॥

2381. The augment वृद्ध is not added to an affix having an indicatory क् or ण् when it comes after the root सि, or after a monosyllabic root ending in ड, ङ, ञ or ञ् in the Dhātupāṭha.

This sūtra VII. 2. 11. is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरितवृत्ति ६०. VII. 2. ११. S. 2279 that ordains option; but nevertheless it debarbs that option; because this rule occurs in the general section of prohibition of वृद्ध which commences with नेद्विचि कृति (VII. 2. 8) and is prior to the वृद्ध ordinance of VII. 2. 35. The present sūtra, therefore, would have totally debarred वृद्ध as in the Nishthā स्तुतः स्तुत ६०.

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of Kṛādi. (VII. 2. 13. S. 2293) for स्तु is not within the exception of that rule. Thus we get सस्वरित and सस्वरिम ॥

In the Second Future there is compulsory वृद्ध augment by VII. 2. 70. S. 2366. As स्वरिष्यति. The Benedictive is स्वयति. The Aorist is अस्वारीत् or अस्वार्यति. ७. सस्वरिष्याम् or अस्वारीष्याम् ॥

979. ✓ Sṛi 1. to sound 2. to pain or be pained. Pre स्वरति. With सम् the root is Atmanepadi. As संस्वरते। Per. सस्वार। सस्वरतुः। सस्वयं or सस्वरिव। सस्वरिव। सस्वरिम। A. संस्वरे। संस्वरिष्ये। I Fut. स्वर्ता। A. स स्वरित or संस्वर्ता। II Fut. स्वरिष्यति। A. सस्वरिष्यते। Imperative स्वरतु। A. संस्वरतःम्। Imper. अस्वर्तु। Potem, स्वरेत्। A. संस्वरेत्। Bene. स्वयति। A. संस्वरिष्येष्ट। Caus. स्वारयति। Aor. अस्विरत्। Desi. अस्वरिष्यति, सुसुर्वति। Inten. सास्वयति। Yañ luk सस्वर्ति। D. सस्वर्तः। Past. Part. Pass. स्तुतः। Act. स्तुतवान्। Ger. स्तुत्वा। Noun. स्तुतः ॥

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980. ✓ Smri to remember. Some texts read the ✓ Dvri at this place next to ✓ Smri. It is conjugated like ✓ hvri. As स्मरति ६०. Noun स्मरः। Pre. स्मरति। Per. स्मर। I Fut. स्मर्ता। II Fut. स्मरिष्यति। Imperative. स्मरतु। Imper. अस्मरतु। Potem, स्मरेत्। Bene. स्मयति। Aorist. अस्मारीत्। Caus. स्मारयति। When Ghaṭādi स्मरयति। Aor. अस्मरत्। Desi. सुस्मर्यते ॥

हृ ६८१ संवरणे ।

981. ✓ Hvri to cover (1) It is conjugated like ✓ hvri No. 978. Pre, वृरति ॥

सृ ६८२ गतौ। क्रादित्वावेष्ट। सयस। ससृ। रिहृ। वियात्। असायौत्। असायौष्याम् ॥

982. ✓ Sṛi to go. As this root is specially mentioned in VII. 2. 13. It does not take वृद्ध in the Perfect. As ससृय and ससृ। In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel ञ, as वियात् ॥

In the Aorist we have असायौत्। dual असायौष्याम् ॥

The following sūtra requires वृद्ध in the Aorist of सृ ॥

२३८२। सति शास्यतिभ्यश्च। ३। १। ५६ ॥

अय्यवेरहं, त्याक्तं रि कुकि। वृद्धलुप्तप्रा अहिमाहास्ययति, 'सत्यं' औहोत्यादिवाचक यद्येते। तेन भूवाद्योर्नाहं। श्रीमती तु 'शापाध्या' (२३८०) इति त्रिति धारादेवः। भावति ॥

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in ङ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कुमुवत्, कुमुवः (VI. 4. 77). So also not in चापमुचन्ति and राधमुचन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उचङ् substitute. Thus च + मु + चन्ति = चयवन्ति (and not चुचुचन्ति).

989. ✓ Śru to hear. Pre. श्रूयति । श्रूयतः । श्रूयवन्ति । श्रूयोचि । श्रूयुचः । श्रूयुच । श्रूयोचि । श्रूयुचः or श्रूयवः । श्रूयुमः or श्रूयमः । With सं the root is ātmanepadi. As संश्रूयते । D. संश्रूयतां । P. संश्रूयते । Per. श्रूयाम । A. संश्रूयते । श्रूयुचतः । श्रूयोच । श्रूयुच । श्रूयुच । I Fut. चोता । A. संचोता । II Fut. चोष्यति । A. संचोष्यते । Imperative चोतु । A. संश्रूयताम् । च्यु । श्रूयवन्ति । Imper. चय्वीत । अश्रूयताम् । A. समच्युत । Potent. श्रूयुचत । A. संश्रूयते । Bene. श्रूयान् । A. संचोष्येत् । Aorist. अश्रूयन् । A. समचोष्येत् । Caus. चयवति । Aor. अचयवत्, or अश्रूयवत् (VII. 4. 81. S. 2678). Desi. च्युचते । Inten. सोच्यते । Yān luk. सोच्योति or सोचोति । Per. Part. Parasmai, चुचुचान् । Nouns. चुतिः । चवर्णः । चोचः । चवः । चोचिः ॥

ध्रु ९९० स्थैर्ये । ध्रुवति । अयं कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. ✓ Dhru to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion. Pre. ध्रुवति । Per. दुधाव । दुधुवतः । दुधोच । दुधुचिच । Noun. ध्रुव ॥

दु ९९१, दु ९९२ गतौ । दुदोच-दुदविच । दुदुचिच । दुदोच । दुदुच 'विचिच' (२३९२) इति चङ् । अदुदुचत् ॥

991. ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move. Pre. दवति । Per. दुदाव । दुदुवतः । दुदोच or दुदविच । दुदुचिच । I Fut. दोता । Nouns. दवः । संदावः । दूनः । दूतः ॥

992. ✓ Dru, to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुद्राव । दुद्रवतः । दुद्रोच । दुद्रुच । I Fut. द्रेता । II Fut. द्रोष्यति । Aor. अद्रुद्रवत् । The चङ् affix is used here. (S. 2312) Caus. द्रावति । Aorist अद्रुद्रवत् or अद्रिद्रवत्, (VII. 4. 81. S. 2578). Desi. दुद्रवति । Inten. दोद्रुयते । Yān luk. दोद्रोति । Nouns. द्रोचः । द्रविणम् । द्रिद्रुः ॥

जि ९९३, जि ९९४ अभिभवौ । अभिभवे न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आदौ सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । 'अध्येतुं श्नायतोत्यर्थः' । 'विदराभ्यांजिः' (२६८५) इति तङ् । 'पराजितोऽसौः' (५८८) इत्यपादानत्वम् ॥

993. ✓ Ji 994, ✓ Jri to conquer, overcome. The word abhibhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As अजुज्जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अजुज्जयन्तः पराजयन्ते which means 'he is tired of or weary of study.' It is ātmanepadi because of S. 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जयति । Per. जिवाय । See जि already given before. Nouns :- जयजः । अजुजित । जयी ॥

994. ✓ Jri, to conquer. Pre. जयति । Per. जिज्जाय । जिज्जयतुः । जिज्जयिष्य or जिज्जये । जिज्जयिष्य । I. Fut. ज्येता । II. ज्येयति । Imperative. जयतु । Imper. अजिज्यत । Poten. जयेत् । Bene. ज्योताम् । Aorist. अज्जीवीत् । Caus. जाययति । Aor. अजिज्जयत् । Desi. जिज्जयति । Inten. जेज्जीयते ॥

जु ६६६ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995. ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupāṭha, but it is a Sūtra root. Pre. जवति । Caus. जावयति । Aor. अज्जीजवत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जवनम् । जूः । जवः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ डीङन्ता इतिः ॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are इतिः and Atmanepadf.

स्मिङ् ९९९ ईषदस्मने । स्मयते । सिम्बिये । सिम्बियायद् वे=सिम्बियिष्ये ॥

996. ✓ Smiñ, to smile. Pre. स्मयते । Per. सिम्बिये । सिम्बियायद् वे (°ध्वे) । सिम्बिये । सिम्बियिष्ये । I. Fut. स्मेता । II. Fut. स्मेयते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Poten. स्मयेत् । Bene. स्मेवीष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्माययते । Aor. असिम्बयत् । Desi. सिस्मयति । Inten. सेस्मोयते । Yañ luk. सेस्मेति । Past, Part. Pass. स्मितः । Ger. स्मत्वा । Noun. स्मरम् ॥

गुङ् ६६७ अच्यक्तं शब्दे । गवते जुगुवे ॥

997. ✓ Guñ, to speak indistinctly. Some read ✓ घञ् धारणे after this root is wrong. Pre. गवते । Per. जुगुवे । जुगुविषे । जुगुविष्ये । I. Fut. गोता । II. Fut. गोयते । Imperative. गयताम् । Imper. अगवत । Bene. गोवीष्ट । Aorist. अगोष्ट । Candi. अगेयत । Caus. गाययति । Aor. अज्जगवत् । Desi. जुगुवते । (VI. 4. 16. S. 2614) Inten. जोगुवते । Yañ luk. जोगेति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns. गोत्रम् । गवाक्षः । गयनम् ॥

गाङ् ६९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । इट एत्वे कृते वृद्धिः । गै । लङ् इटि । अगे । गेत । गेयाताम् । गेरन् । गासीष्ट । 'गाङ्गुटाविभ्यः--' (२४६१) इति सूच इङादेशस्यैव गाङो ग्रहणं न त्वस्य । तेनाङित्वात् 'गुमास्या--' (२४६२) इतीत्यं न । अगास्त । अत्राविकोऽयमिति हरत्तादयः । फले तु च भेदः ॥

998. ✓ Gāñ, to go.

It is thus conjugated. गा + अप् + ते = गा + अ + ते = गाते । The dual is गा + अप् + जाते = गाते । The Plural is गा + अप् + ऋ = गा + अ + ऋते (VII. 1. 5. S. 2258) = गाते । In the dual गा + अप् becomes by coalescence गा for the rule of लृचयोर्दाघैः being antaraṅga applies first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any गा which is a portion of a इत् affix. In the First, Person Singular the affix इट् is changed to ए, and we have गा + अप् + ए = गा + अ + ए = गा + ए = गै ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + इ = अवे by VI. 1. to 87. S. 69. The Benedictive is गासीष्ट । The sūtra गाङ्गुटाविभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गङ् which is the substitute of ✓ इङ्; and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गा is not इङ्, and consequently the sūtra गुमास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no इङ् । In other words the form is not गेयात् ॥

According to Haradatta (See Padamanjuri on [II. 2. 8. गणोष्ठक) this root belongs to the Adādi class. This makes no difference however in the ultimate result. *Quere.* What is the necessity of reading it in the Bhuādi list.

998. ✓ Gāñ to go. Pre. गाते । गाते । गाते । गासे । गाधे । गाधे । गाधे । गाधे । गाधे । Per. जगे । जगाते । जगिषे । जगिष्ये । जगे । जगिष्यते । I Fut. गाता । II Fut. गास्यते । Imperative गाताम् । गाताम् । गाताम् । गास्य । गे । गावहे । गावहे । Imper. जगात । जगाताम् । जगात । जगाताः । जगे । जगावहि । Potē. गेत । गेयाताम् । गेरन् । गेयाः । गेय । Bene. गावोष्ठ । Aorist. जगात । जगासिताम् । जगासत । जगास्याः । जगासि । Caus. गाययति । Aor. जगोगयत् । Desi. जिगासते । Inten. जेगीयते ॥

कुङ् ६६६, चुङ् १०००, उङ् १००१, कुङ् १००२, खुङ् १००३ शब्दे । अन्ये तु 'उङ् कुङ् खुङ् गुङ् घुङ् डुङ्' इत्याहुः । कथ्यते । चुकुवे । घवते । अवते । कवे ॥ '× वायोवाङ् वलीयः ×' इत्युग्रह् । ततः सवर्णदीर्घः । चोता । चोष्यते । चोषीष्ट । चोष्ट । कथ्यते । जुहुवे । डाता ॥

999. ✓ Kuñ, 1000 ✓ Ghuñ, 1001 ✓ Uñ, 1002 ✓ ḍuñ, 1003 ✓ Khuñ to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uñ-Kuñ-Khuñ-Guñ-Ghuñ-ḥuñ Pre. खवते । Per. चुकुवे ॥

1000. ✓ Ghuñ 'to sound, make an indistinct noise.' Pre. खवते । Per. चुकुवे ।

1001. ✓ Uñ to sound. Pre. खवते । खवसे । Per. ऊवे । Here there is उवङ्, on the maxim "a rule of anga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. S. 2290. Thus उ + उवङ् = ऊव by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. चोता । II Fut. चोष्यते । Imperative खवताम् । Imper. आवत । Potē. ख्वेत । Bene. चोषोष्ठ । Aorist. चोष्ट । Caus. जावयति । Aor मा भवा नावयत् । Desi. ऊव्यते ॥

1002. ✓ huñ to sound. Pre. कवते । Per. चुकुवे । I Fut. होता ॥

1003. ✓ Khuñ to sound. Pre. खवते । Per. चुकुवे । I Fut. खोता ॥

च्युङ् १००४, ज्युङ् १००५, प्रुङ् १००६, म्लुङ् १०६७ गतौ । 'कुङ् इत्येके ॥

1004. ✓ Chyuñ, 1005. ✓ Jyuñ, 1006 ✓ Pruñ, 1007 ✓ Pluñ 'to cause, to go away.' Some read ✓ Kluñ also here. Pre. च्यवते । Per. चुचुवे । चुचुवसे । चुचुवधे । चुचुवधे । चुचुवधे । I Fut. च्योता । II Fut. च्योष्यते । Imperative च्यवताम् । Imper. च्यवत । Potē. च्य्वेत । Bene. च्योषोष्ठ । Aorist. च्योष्ट । Condi. च्योष्यत । Caus. च्यावयति । Aor. च्युच्यवत्, or च्यिच्यवत्, (VII. 4. 81 S. 2578). Desi. चुच्यवते । Inten. च्योष्यते । Yañ luk च्योष्यति । Nouns: च्यवनम् । च्योत्रम् ॥

1005. ✓ Jyuñ to go near, to approach. Pre. ज्यवते । Per. चुचुवे । I Fut. ज्योता ॥

1006. ✓ Pruñ to go, move, jump. Pre. प्रवते । Per. प्रुचुवे । I Fut. प्रोता । Caus प्रावयति । Aorist प्रिच्यवत्, or प्रुच्यवत्, (VII. 4. 81 S. 2578)

1007. ✓ Pluñ to float, swim, to leap, jump &c. Pre. प्लवते । Per. पुप्लुवे । Caus. प्लावयति । Aorist प्रिच्यवत्, or प्रुच्यवत्, (VII 4 81. S. 2578)

रुङ् १००८ गतिरेषययोः । रेव्यं हिंसा । रव्ये । रवितासे ॥

1008. ✓ Ruñ 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure. Pre. रवते । Per. रुवसे । रवितासे । Caus. रावयति ॥

धृक् १००६ अवध्वंसने । धरते । दधे ॥

1009. ✓ Dhrīṇ, to hold, to suffer, to destroy. It is conjugated like ✓ Dhriṇ
Pre. धरते । Per. दधे ॥

मेढ् १०१० प्रणिदाने । प्राणिदानं त्रिनिमयः प्रत्ययेणं च । प्रणिमयते ।
‘नेर्नाद-’ (२२८५) इति शास्त्रम् । तच्च घुप्रकृतिमाहिति पठित्वा द्वितो माप्रकृतिरिति
सहस्येष्टत्वात् ॥

1010. ✓ Men to exchange or barter. The word praṇidāna means exchanging, to give something in return. Pre. मयते । With the Prepositions प्र and नि we have प्रणिमयते । The न is changed to ण by S. 2285. The form माह of that sūtra includes the मेढ् also. For मे also assumes the form मा by VI. 1. 45, and moreover it has the indicatory ह् । In fact we read the following ṣiṣṭi under VIII. 4. 17. S. 2285. मा हति माह् मेढी यद्वहमिच्छते ‘By the word मा in the sūtra, both the verbs माह् and मेढ् are to be taken, and not the roots मी or मि or मा, माने though they also assume the form मा by VI. 1. 50.” The general rule is मा मादा यद्वहेषु अत्रियेव: “the forms gā, mā, and dā include all roots that are originally gā, mā, dā or which assume these forms by VI. 1. 45 and 50.” This rule would have included ✓ मी, ✓ मि and ✓ मा माने also. The ṣiṣṭi prevents this. In explaining I. 1. 21, छाधायवदापु Patanjali refers to VIII. 4. 17. and states that the word घु मा of that aphorism should be taken to mean घुप्रकृतिमाह्, i. e. घुप्रकृतिश्च माह्, च “Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माह् and the originals that assume the form माह्.” Thus the sūtra VIII. 4. 17. applies not only to that ghu दा and धा as प्राणिदाता, प्राणिधाता; but to the originals दे and धे also as प्राणि दयते, प्राणिधयते though here दे and धे have not assumed the form दा and धा and are not strictly ghu. Similarly VIII. 4. 17 applies not only to the root मा but to the originals also; with this proviso that the originals must have an indicatory ह्. Thus not only we have प्राणिमाता but प्राणिमयते also. The rule VIII. 4. 17. mentions मा only; the root मे assumes the form मा before ṛdhaūātuka affixes by VI. 1. 45; but not before यप् of the Present. Therefore शास्त्र rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sūtra घुमा (VIII. 4. 17) by घुप्रकृति माह्, Per. ममे । 2nd. S. ममिधे । I Fut. माता । 2nd. S. माताने । II, Fut. मास्यते । Imperative मयताम् । Imper अवयत । Poten. मयेत । Bene. मासीष्ट । Aurist. वमाता । Caus माययति । Aor. अमीमयत् । Desi. मित्सने । VII. 4. 54. S. 2823. and VII. 4. 49. S. 2312. Inten. मेमीयते (VI. 4. 66. S. 2462). Yaṇ luk वामाति । D. मामीतः । Past. Part. Pass. मितम् । Ger. अपमाय यावते । अपमित्य ॥

देक् १०११ रक्षणे । दयते ॥

11 ✓ Deṇ to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sūtra applies,

२३८८ । दयतेर्दिगि लिटि । ७ । ४ । ८ ॥

‘दिगादेष्टेन द्वित्वाभाधनमिच्छते’ इति दृष्टिः । दिग्ने ॥

2388. दिगि is substituted for दे (दयते), in the Perfect.

As चव दिग्ने, चव दिग्नाते, चव दिगियरे ॥ The root देक् ‘to protect’ (Bhu. 1110) is to be taken, and not दय ‘to give’ (Bhu. 510), for that root forms its Perfect by

चाम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute द्विदि debars reduplication according to the Kāśikā.

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३८९ । 'स्थाध्वोरिच्छ । १ । २ । १७ ॥

अन्येरिदादेवः स्य त् तिष्ठ कितल्यात् । अदित । अदिधाः । अदिधि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *kit* after *stha* "to stand" and *ghu* (I. I. 20) verbs, and these verbs change their आ into इ before these terminations.

Note : The roots स्था 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' द्वे 'to pity' धे 'to feed' हो 'to out' change their vowels into इ before the terminations of the Aorist of the Atmanepada ; and those terminations are also *kit*. As उपास्थित, 'he worshipped उपास्थितात्म्. उपस्थिषत ; अदित 'he gave' अधित 'he fed.'

The root देह् is ghu. So its Aorist is अदित । 2nd S. अदिधाः । 1st S. अदिधि ॥

1011. ✓ Deh to protect, cherish. Pre. दधते । Per. दिधे । दिध्याते । दिध्मिरे । दिधे I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दधताम् । Imper. अदधत । Pote. दधेत् । Bene. दादीष्ट । Aorist अदिन् । Ger. प्रदाय ॥

रथैङ् १०१२ गतौ । श्यायते । शश्ये ॥

1012. ✓ Śyāñ to go, move. Pre. श्यायते । Per. शश्ये । शश्याते । शश्याधे । I Fut. श्यात । II Fut. श्यास्यते । Imperative श्यायताम् । Imper. अश्यायत । Pote. श्यायेत् । Bene. श्यादीष्ट । Aorist अश्यात् । Caus. श्यायति । Aor. अशिश्यत । Desi. शिश्याते । Inten. आश्यायते । Yāñ luk आश्याति । Ger. अशश्यायः । Nouns शीत 'fat,' शीनः or श्यानः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013. ✓ Pyañ, 1014 ✓ train to grow, increase, swell. Pre. प्यायते । Per. प्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014. ✓ Trañ to protect, cherish. Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रात । त्रात ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुपुषे । पविता ॥

1015. ✓ Pūñ to cleanse, purify. Pre. पवते । Per. पुपुषे । I Fut. पविता । II Fut. पविष्यते । Imperative पवताम् । Imper. अपवत । Pote. पवेत् । Bene. पविषीष्ट । Aorist. अपविष्ट । Caus. पावयति । Aor. अपीपयत् । Desi. पिपविषते । Inten. पापुष्यते । Yāñ luk पीवेति । Past Part. Pass. पूतम् । पवितम् । Past Part. Aor. पूतवान् । पवितवान् । Ger. पविता or पूत्वा । Nouns: पोत्रम् 'mouth of a hog,' पवित्रम् 'sacred grass.'

मूङ् १०१६ बन्धने । मवते ॥

1016. ✓ Mūñ to bind, fasten, tie. Pre. मवते । Per. मुमुषे । I Fut. मविता । Caus. मावयति । Aorist अमीमवत्. (VII. 4. 80 S 2577). Desi. मुमुषते । Ger. मूत्वा ॥

डौङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिङे । डयिता ॥

1017. ✓ Dīñ 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. डयते । Per. डिङे । डिङिषे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत । Pote. डयेत् । Bene. डयिषीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. डाययति । Aor. अडोडयत् । Desi. डिङयिषते । Inten. डेडीयते । Yāñ luk डेदेति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयित्वा ॥

Here end the Atmanepada roots.

तु १०१८ प्लवनतरययोः ॥

1018. ✓ Tṛi to float, to cross over.

In conjugating this root the following sūtra applies :

२३९० । अत इदुतोः । ७ । १ । १०० ॥

अदन्तात् धातोर्द्वय इत्स्यात् ॥

+ इत्सोत्थाभ्यां गुणवृद्धौ विप्रतिषेधेन + । तरति । 'अप्लवताम्' (२३९३) इति गुणः । तुल्य -' (२३०१) इत्येत्सम् । तेरतुः । तेरः ॥

2390. For the final long अ of a root, there is substituted इ I. 1. 51).

NOTE:—As किरति निरति from कृ and गृ of the Tudādi class. क्रीत्सोर्धम् विसीर्धम् । from स्तृ, the lengthening is by VIII. 2. 77. Why do we say of a root ? Observe प्रतृणाम्, मातृणाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिक्ती- इति from कृ 'to scatter.'

Thus तृ + अप् + ति = तिर् + अप् + ति । Now applies the following.

Vārtikā - The rules of इ and उ are set aside by the rules of गुण and णि-दिhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्स rule being antarangā is stronger than the गुण rule. Hence the necessity of this vārtikā. Therefore we have तृ + अप् + ति = तर् + अप् + ति (Guna) = तरति ।

In the Perfect, the sūtra VII. 4. 11. S. 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sūtra VI. 4. 122 S. 2301 applies, and we have तेरतुः । तेरः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इद् by the following.

२३९१ । वृत्तो वा । ७ । २ । ३८ ॥

वृद्धवृद्ध्यामदन्ताद्धेतो दीर्घो वा स्याच्च तु लिटि । तरोता--तरिता । 'चलिटि' इति किम् । तेरिच । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । तीर्वात् ॥

2391. The इद् is optionally lengthened after वृद्, वृज् and after roots ending in long अ, except in the Perfect.

Thus तरिता or तरोता । Why do we say except in the Perfect ? Observe तेरिच । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII. 2. 77. S. 354). As तीर्वात् ॥

NOTE:—As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । आकारान्तेभ्यः । तरिता । तरोता । आस्तरिता । आस्तरिता । वृत् इति किम् । करिष्यति । हरिष्यति । अलटोत्थेव । ववरिच । तेरिच । Why do we say 'after वृ and long अ ending roots' ? Observe अरिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aorist the following sūtra applies:—

२३९२ । सिचि च परस्मै पठेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वृत् इदो दीर्घो न । अतारिष्याम् ॥

2392. The इद् is not lengthened after वृ and अ ending roots, in the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावारिष्याम्, प्रावारिषुः, अतारिष्याम्, from तृ प्लवनतरययोः । आस्तरिष्याम्, आस्तरिषुः, from स्तृ अप्लवने ; but प्रावरिष्ये, प्रावरीष्ये in the Ātmanepada.

1018. ✓ Tṛi; 1. to float, 2. to cross over. Pre. तरति । Per. ततार । सेवतुः । तेरः । तेरिच । तेरतुः । तेर । ततार or ततर । तेरिच । तेरिस्म । I Fut. तरिता, तरोता । II Fut,

तद्विधति, तद्विधति । Imperative तद्वत् । Imper. अतद्वत् । Poten. तद्वत् । Bens. तीर्त्वात् ।
Aor. अतद्वत् । अतद्विष्टम् । अतद्विष्टम् । अतद्विष्टम् । Desl. तित्तीर्त्वात् । तित्तीर्त्वात् ।
तित्तीर्त्वात् । Inten. तातीर्त्वात् । Yān luk तातीर्त्वात् । D. तातीर्त्वात् । P. तातीर्त्वात् । 2nd S.
तातीर्त्वात् । D. तातीर्त्वात् । Imperative तातु or तातीर्त्वात् D. तातीर्त्वात् P. तातीर्त्वात् । 2nd
S. तातीर्त्वात् । 1st S. तातीर्त्वात् ॥

अथाष्टवन्नुदात्तः ॥

गुप १०१९ गोपने ।

1019. ✓Gup to hide, (to despise according to Maitreya),

तिज १०२० निश्चाने ।

1020. ✓Tija to sharpen (to endure or forgive,)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. ✓Manā to worship, (to ask).

बध १०२२ बन्धने ।

1022. ✓Badha to bind, (to loathe).

In conjugating these roots, the following three sūtras apply.

२३८३ । गुप्तित्जकिङ्भ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2393. After the verbs गुप् 'to despise' तिज् 'to forgive' and कित् 'to heal' comes the affix सन् ॥

२३८४ । मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य । ३ । १ । ६ ॥

सूत्रद्वयोक्त्यर्थः सस्यात् मानादीनामभ्यासस्यकारस्य दीर्घश्च । 'गुपेर्निष्ठावाम्' । 'तिजे ।
कामायाम्' । 'कित्त्वधिपतोकारे' 'निदधे' 'अपनयने' 'नाशने' 'संशये' च । 'मानेर्निष्ठावाम् ।
'अधीचिचत्तविकारे' । 'दानेराज्ञवे' । 'शानेर्निष्ठावाम्' ॥ 'सनाद्यन्ताः -' (२३०४) इति धातुत्वम् ॥

2394. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' बध 'to bind,' दान 'to cut' and शान 'to whet,' and long ई is the substitute of the ए (VII. 4. 79) of the reduplicative (VI. 1. 4) syllable.

This affix is to be added to the above verbs when they have the following meaning ✓Gup to 'despise,' ✓Tij 'to endure' and ✓Kit 'to heal,' 'to curl,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt,' ✓Man 'to ask' ✓Badh 'to loathe' ✓Dan 'to straighten' ✓Śana 'to whet' according to the following vārtikas :—

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Gup when it has the sense of to blame or despise,

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Tij when it means 'to forbear.'

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Kit when it means 'to heal' 'to restrain or punish,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt'.

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Man when it means 'to ask.'

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Badh when it means mental perturbation.

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Dan when it means to straighten,

Vārtika The affix सन् is added to ✓śan when meaning 'to sharpen.'

The stems ending in **सन्** &c. are dhātus or roots by S. 2304. When **सन्** is added there is reduplication by the following.

२३९५ । सन्त्यहोः । ६ । १ । ८ ॥

सकन्तस्य यकन्तस्य च प्रथमेकाक्षो द्वे स्तोऽत्रादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुणितप्रत्ययः कितिच । निम्नाद्यर्थका यथानुदात्तेषां दानश्रानौ च स्वरितेते । यते नित्यं सकन्ताः । अर्थाभ्यन्तरेत्यन-
नुकन्तकार्यपुरादयः । अनुकन्तस्य केवलेऽस्वरितार्थत्वात्सकन्तासङ्गः । धातोरित्यविहितत्वात्सकनोऽत्र
नार्थधातुत्वम् । तेनेद्गुणौ न । लुगुपसते । लुगुप-सांचक्रे । तितित्तते । मीमांसते । भवभावाः । चार्थम् ।
जीभसते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in **सन्** (Desiderative) or **यङ्** (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE:—The word **सन् यङोः** should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes **सन्** and **यङ्** follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment **इद्** would not, as in **चटिष्टिप्रति**, **अग्निष्टिप्रति**. The phrase **धातोरनभ्यासस्य** is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus **पङ् + सन्** (III. 1. 7) पङ्. reduplicate **विपक्षति** (VII. 4. 79).

The roots \checkmark **Gupā** &c. with the exception of \checkmark **Kit**, when having the senses of ‘despising’ &c. are anudatteta and not otherwise. The roots \checkmark **Dānā** and \checkmark **śānā** are svaritet. These roots are always found with **सन्** added to them. Without **सन्** we never find them conjugated either in the *Ātmanepada* or the *Parasmaipada*. When they have different meanings from those given to them in the above *vārtikas*, namely when they have the *Dhātupāṭha* meaning of **गोपय** &c. they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the *Churādi* class. Thus \checkmark **Gup** to speak is *Churādi* No. 231; \checkmark **Tij** ‘to sharpen’ No. 110, \checkmark **Māna** ‘to honor’ No. 299, \checkmark **Badh** ‘to bind’ No. 14. The *Ātmanepada* affixes are added to the roots ending in **सन्**, because in the case of these roots having the indicative letter **अ** anudatta as final there is no scope for the *Ātmanepada* affixes. For the simple roots **गुप** &c. are never found conjugated as **गोपते**, and so the Anudatta indicative **अ** in **गुप** &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots \checkmark **Gupa** &c. should be conjugated in the *Ātmanepada*; but that the *san*-added root \checkmark **Gup** is to be so conjugated.

The affix **सन्** here is not an *Ārdhadhātuka* affix, as it is in the regular *Desideratives*: because this **सन्** is not ordained to be added to roots: but to specific terms ‘**gup**’ ‘**tij**’ &c. It is only where **सन्** is added by force of the *sūtra* **धातोः** (III. 1. 7, S. 2608) that it is *Ārdhadhātuka*. The significant use of the word *dhātoḥ* in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding *sūtras* III. 1. 5 and 6, shows that the **सन्** of these two latter *sūtras* is not an *Ārdhadhātuka* affix. Therefore it does not take the augment **इद्** nor does it cause *Guna*.

As **लुगुपसते** ‘he censures or despises’; **तितित्तते** ‘he endures patiently’; **चिचिषसते** ‘he heals’. But **गोपायति** ‘he protects’; **तेजयति** ‘he sharpens’; **संकेतयति** ‘he makes sign.’

When **सन्** is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, **गुप+सन् = जुगुप् + स** (VII. 4. 62) = **जुगुप्स** to which is added the third person singular termination **कृते = जुगुप्सते** ॥

The **सन्** is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below : **मीमांसते** 'he investigates', **भीक्ष्वस्ते** 'he loathes', **दीक्षांसते** 'he straightens', **शीघ्रांसते** 'he sharpens.' The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of **सन्** becomes optional. Thus **मानयति**, **क्षीययति**, **दानयति** and **निजानयति** are also valid forms.

Nora. The **✓Gup** 'to be agitated,' (Divādi No. 123), and **✓Gupā** to protect' (Bhuādi 422). are not to be taken for the purposes of this sūtra, because **✓Gup** here is read along with **✓Tij**, and therefore it refers to that **✓Gup** of the Dhātupāṭha which is followed by **✓Tij** : and which is anudatteta. In fact the anubandhas **ञ** in **✓Gupa**, **✓Tija**, &c is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter **ञ** being anudatta, makes these **✓Gup** &c ātmanepadi. Though **✓Gup** &c are not full roots, but root elements, for the full root is **gup + san**, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim **अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विशेषकं भवति** (See Kāśikā I. 3. 62) For if a mark (such as the anudatta **ञ** in **✓Gupa**) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element **✓Gupa** cannot be conjugated in the Atmanepada, the full root **✓Jugupsa** is Atmanepadi by virtue of the indicatory anudatta anubandha **ञ** of **✓Gup**.

1019. **✓Gup**, to hide. **Pre.** जुगुप्सते । **Per.** जुगुप्सांचक्रे । I Fut. जुगुप्सिता । II Fut. जुगुप्सिष्यते । **Imperative** जुगुप्सताम् । **Imper.** अजुगुप्सत । **Poten.** जुगुप्सेत । **Bene.** जुगुप्सिष्य । **Aorist** अजुगुप्सिष्य ॥

1020. **✓Tij**, to sharpen, whet : but here 'to forgive.' **Pre.** तितिक्षते । **Per.** तितिक्षांचक्रे । I Fut. तितिक्षिता । II Fut. तितिक्षिष्यते । **Imperative** तितिक्षताम् । **Imper.** अतितिक्षत । **Poten.** तितिक्षेत । **Bene.** तितिक्षिष्यीष्ट । **Aorist** अतितिक्षिष्य ॥

1021. **✓Māna** 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' **Pre.** मीमांसते । **Per.** मीमांसांचक्रे । I Fut. मीमांसिता ॥

1022. **✓Bandha** to bind, fasten : but here 'to loathe,' **Pre.** भीक्ष्वस्ते । Thus **बध् + सन् + धीपु + ते = बध् + सन् + धीपु + ते = बिध् + स + ते** (VII. 4. 79. S. 2317) = **भीध् + स + ते** (III. 1. 6. S. 2394) = **भीध् + सते** (VIII. 2. 37. S. 326) = **भीधत् + सते** (VIII. 1. 55. S. 121).

रभ १०२३ रांभस्ये । आरभते । आरंभे । रब्ध्या । रप्स्यते ॥

1023. **✓Rava** to long for, be eager, 2. to embrace, **Pre.** आरभते । **Per.** आरंभे । आरंभिषे । आरंभिवहे । I Fut. आरब्ध्या । II Fut. आरप्स्यते । **Imperative.** आरभताम् । **Imper.** आरभत । **Bene.** आरप्सिष्य । **Aorist.** आरब्ध । **Caus.** आरम्भयति । **Aor.** आरम्भत् । **Desi.** आरिष्यते । **Inten.** आरारभ्यते । **Yañ luk** आरारम्भीति । आरारब्धि । d. आरारब्धः । **Pl.** आरारभति । **बीद्** आरारम्भाणि । **सङ्.** आरारप् । **Nouns:** आरम्भः । आरम्भश्च । रम्भा । रम्भः ॥

दुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. **✓Dulabhash** to get, obtain, **Pre.** लभते ॥

स्वञ्ज १०२५ परिष्वङ्गे ।

1025. ✓Shvañja to embrace.

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix शप् ॥

२३९६ । दंशसञ्जस्वञ्जौ शप् । ६ । ४ । २५ ॥

2396. The nasal of दंश्, सञ्ज and स्वञ्ज, is elided before the विकारण शप् of the roots of the Bhū class.

NOTE: Thus दंशति, सञ्जति and परिष्वजते for the change of the ञ् of स्वञ्ज, to ञ see VIII, 3. 65.

२३९७ । रञ्जो रञ्ज । ६ । ४ । २६ ॥

रञ्जो शप् नलोपः । स्वजते । परिष्वजते । 'यन्दिगन्दिदम्भित्वञ्जीनां लिटिः किल, यं वा' इति व्याकरणानुसृतम् । देभतुः । 'सस्वजे' इति भाष्ये वाहरादेकदेशानुसृत्या वृत्त्याधीयते । 'सदेः परस्वलिटि' (२३६९) इति सूत्रे ' + स्वञ्जोऽपहंशानाम् + ' । अतोऽभ्यासात्परस्य वृत्त्यं न । परिष्वस्वजे-परिष्वस्वजं जे । सस्वजिजे-सस्वज्जिजे । स्वङ्कता । स्वङ्क श्. यते । स्वजेत । स्वङ्कसीष्ट । शत्यव्यङ्ग्य 'प्राक्सितात्-' (२२७६) इति वृत्त्यम् । परिनिधयस्तु 'सिवादीनां वा-' (२३५६) इति विकल्पः यत्तदर्थमेव 'उपसर्गास्तुभ्यति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्वङ्कयोः 'परिनिजि-' (२३७५) इत्यर्थं पुनवपादानम् । पर्यञ्ज-पर्यस्वङ्क, लः ॥

2397. The nasal of रञ्ज is also elided before शप् ॥

NOTE:—As रञ्जति, रञ्जतः, रञ्जन्ति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sūtras in which the anuvṛitti of ranj only runs and not of dañs &c.

Thus स्वजते । परिष्वजते । In another grammar we find the following

Rule. The roots चन्ध, चण्ठी, दम्भ and स्वञ्ज are optionally कित् when the affix of the Perfect follow.

[NOTE:—See I. 2. 6. in Kāśikā, where however यो 'optionally' is omitted.]

Thus देभतुः । Moreover we find the example सस्वजे in the Mahābhāṣya See VIII. 3. 118 S. 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The ञ is not changed to ञ after the reduplicate in the case of परिष्वस्वजे owing to the following.

Vartika:—In the sūtra VIII. 3. 118 S. 2361 (सदेः परस्वलिटि) we must enumerate स्वञ्ज also, i. e., the prohibition of that sūtra applies to the ✓स्वञ्ज also. Therefore there is no ञ change after the reduplicate.

Thus परिष्वस्वजे where the लिट् कित् and causes the elision of the nasal, or परिष्वस्वजे where the लिट् is not treated as कित् ॥

Similar 2nd Person Singular of the Perfect is संस्वजिजे or संस्वजिजे ॥

1st-Future स्वङ्कता । 2nd. Future स्वङ्कयते ॥

Pot: स्वजेत । Benedictive स्वङ्कसीष्ट । Aorist. प्रति + श्वञ्जन्ति । Here श् is changed to ञ by VIII. 3. 63 S. 2276, read with VIII. 3. 65 S. 2270. But this change is optional by the VIII. 3. 73 and 71 S. 2275 and 2359 when the upasargas are परि, नि and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots स्तु and स्वञ्ज have been repeated in the sūtra VIII. 3. 70 S. 2275, though their ञ would have been changed

to be by VIII. 3, 65 S. 2270 after pari, ni and vi also. Thus we have :—पर्यस्वजन्तं
or पर्यस्वजन्तः ॥

1025. ✓Shvañja to embrace, clasp. Pre. स्वंजते । Per. स्वंजे or स्वंज्यते ।
स्वंजिष्ये or स्वंजिष्ये । स्वंजिष्ये । I Fut. स्वंजता । II Fut. स्वंज्यते । Imperative
स्वंजताम् । Imper. स्वंजत । Poten. स्वंजेत । Bene. स्वंज्यते । Aorist. स्वंज्यते ।
Caus. स्वंजयति । Aor. स्वंजयत् । Desi. स्वंज्यते । Inten. स्वंज्यते । Yāñ luk
स्वंज्यते or स्वंज्यते । d. स्वंज्यते । Pl. स्वंज्यते । Imperative 2nd. P. S. स्वंज्यते ।
Imp. 3rd. P. S. स्वंज्यते ॥

हृद १०२६ पुरीषोत्सर्गः । हृदते । जहृदे । हृता । हृत्स्यते । हृते ।
हृत्सीष्ट । जहृत ॥

1026. ✓Hada to void excitement, Pre. हृदते । Per. जहृदे । जहृदिष्ये । I Fut.
हृता । II Fut. हृत्स्यते । Imperative हृदताम् । Imper. जहृदत । Poten. हृदेत । Bene.
हृत्सीष्ट । Aorist. जहृत । Caus. हृदयते । Aor. जहृदत् । Desi. जहृत्स्यते । Inten. जहृ-
दते । Yāñ luk जहृदीति or जहृति । Past. Part. Pass. हृतः । (VIII. 2. 42 S. 3016).

Here end the conjugations of the four roots beginning with रभ ॥

SUB-SECTION,

अथ परस्मैपदिनः ॥ •

Now the Parasmaipadi roots.

जिष्विदा १०२७ अन्यस्मै शब्दे ।

1027. ✓Jikṣvidā to sound indistinctly. Pre. ज्ज्वेदति । Per. जिज्वेदे ।
जिज्वेदिष्ये । जिज्वेदिष्ये । I Fut. ज्ज्वेदति । II Fut. ज्ज्वेदिष्यति । Imperative, ज्ज्वेदतु ।
Imper. ज्ज्वेदतु । Poten. ज्ज्वेदेत् । Bene. ज्ज्वेदयात् । Aorist. ज्ज्वेदत् । Caus. ज्ज्वेदयति ।
Aor. ज्ज्वेदत् । Desi. ज्ज्वेदिष्यति or जिज्वेदिष्यति । Yāñ luk ज्ज्वेदति । Past.
Part. Pass. ज्ज्वेदितः or ज्ज्वेदितम् । Ger. ज्ज्वेदित्वा or ज्ज्वेदित्वा ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशोषणयोः । चस्कन्दिष्य-चस्कन्त्य । स्कन्ता ।
स्कन्तस्यति । नलोपः । स्कन्तात् । इतिस्वावहृत्वा । अस्कन्त-अस्कन्तसीत् । अस्का-
न्ताम् । अस्कान्तसुः ॥

1028. ✓Skandir 1. to go move 2. To become dry.

The present स्कन्ति । Perfect 2nd. P. S. चस्कन्त्य or चस्कन्त्य । 1st. Pl. स्कन्ता ।
2nd. Pl. स्कन्तस्यति । In the Benedictive the nasal is elided (III. 4. 104 S. 2216 and
VI. 4. 24 S. 415) as स्कन्तात् । In the aorist there is optionally च्च, because the
root has the indicatory इर् (III. 1. 57 S. 2269).

Thus अस्कन्तत् or अस्कान्तसीत् । d. अस्कान्ताम् । Pl. अस्कान्तसुः । When preceded by
the preposition च्च, the च्च is optionally changed to च्च by the following sūtra,

२३९८ । च्चःस्कन्तेरनिष्टायाम् २५ । ३ । ७३ ॥

चत्वं वा स्कात् । चत्वेवेदम् । 'चनिष्ठायां' इति पर्युदाहात् । चिष्कन्ता-चिष्कन्ता । चिष्कान्ता-
चिष्कान्तः ॥

2398. The च्च is optionally substituted for the च्च of स्कन्, after
the preposition च्च, but not in the participles in त्त and त्तम् ॥

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निष्ठा । Thus विष्कन्ता or विस्कन्ता, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तव्यम् or विस्कन्तव्यम् ।

Why do we say 'but not in the Nishphā'? Observe विस्कोचः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९९ । परिच । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्धेः सत्यस्य वा । योगविभागात् 'अनिष्ठायां' इति न संबध्यते । परिष्कन्ति-परिस्कन्ति । परिस्कचः-परिष्कणः । अत्यपक्षेऽणत्वम् । न च पदद्वयाचयतया अक्षिरङ्गत्वात्कचस्य-सिद्धत्वात् । 'धातुपक्षयोः कार्यमन्तरङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । 'पूर्वं धातुपक्षसर्गेण युज्यते ततः साधनेन' इति भाष्यम् । 'पूर्वं साधनेन -' इति मतान्तरे तु न यात्वम् ॥

2399. च is optionally substituted for the स, of स्कन्ध after the preposition परि every where.

Thus परिष्कन्ति or परिस्कन्ति । परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तव्यम् or परिस्कन्तव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्धे &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्ठायां does not apply to it. Thus परिष्कणः or परिस्कचः ॥

When स is changed to च, then न is also changed to य । It cannot be said that the च change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is अक्षिरङ्ग and consequently असिद्ध or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to य । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣya, the following rule laid down :—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no य change, and we shall get the form परिष्कचः ॥

1028. ✓Skandir 1, to go, move, 2, to become dry. Pre. स्कन्ति । Per. चस्कन्ध । चस्कन्धिच or चस्कन्ध । चस्कन्धिव । I Fut. स्कन्ता । II Fut. स्कन्स्यति । Imperative स्कन्तु । Imper. अस्कन्तु । Poten. स्कन्तेत् । Bene. स्कन्तात् । Aorist अस्कन्तत् or अस्कान्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्तुः । Caus. स्कन्धयति । Aor. अचस्कन्तत् । Desi. चिस्कन्धसि । Inten. चनीस्कन्धति (VII. 4. 84. S. 2642) Yañ luk चनीस्कन्धि । D. चनीस्कन्तः । Past Part. Pass. स्कचः । Ger. स्कन्धु । Noun उत्स्कन्धः 'a kind of disease.'

यभ १०२६ मैथुने । येभिच । ययब्ध । यब्ध्या । ययस्यति । अयापसीत् ॥

1029. ✓Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यभ । Dhanapāla and Śākatāyana read both यभ and यभ । Śākatāyana further reads यय and यभ । Pre. यभति । Per. ययाभ । येभतुः । येभिच or ययब्ध । येभिच । I Fut. यब्ध्या । II Fut. ययस्यति । Imperative यभतु । Imper. अयभतु । Poten. यभेत् । Bene. ययात् । Aorist अयापसीत् । अयाब्ध्याम् । Caus. ययाभयति । Aorist अययीयभत् । Desi. यिययसि । Inten. यययभ्यते । Yañ luk यययब्धि । Ger. ययब्ध्या । Adj. ययम् ॥

यभ १०३० प्रहृत्वे यब्धे च । नेमिच-ननन्ध । नन्ता । ननसीत् । ननसिद्धात् ॥

1030. ✓nāma 1. To bow to, salute, bend, 2. to sound. Pre. नमति । Per. ननाम् । नेमतुः । नेमिच or ननन्ध । I Fut. नन्ता । II Fut. ननस्यति । Imperative नमतु ।

Imper. जनसन् । Poten. जनेत् । Bene. नम्यात् । Aorist जनंहीत् । जनंदिष्टाम् । Caus. नाम-
यति, or नमयति । (See ✓ 842 &c). With the preposition it is always मित् as प्रथमयति ।
Aorist जनीनम्यत् । Desi. निनंयति । (VII. 2, 73, S. 2377). Inten. ननम्यते । Yāñ luk,
ननमीति or ननन्ति । D. ननन्तः । Pl. ननन्ति । 1st. D. ननन्तः । 1st. Pl. ननन्तः । Imper.
जनन्तम् । जनयताम् । Ger. नन्ता । Nouns :—ननः । नेति । ननः । नन्ता ॥

गम् १०३१ सृप् १०३२ गती ।

1031. ✓ Gam- lri, 1032 ✓ Srip-ri 'to go.' In the conjugation of the
✓ Gam, the following sūtra applies.

२४०० । इवगमियमां हः । ७ । ३ । ७७ ॥

यमां हः स्याच्छक्ति परे । गच्छति । जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । जगमिच—जगम्य । गन्ता ॥

2400. ह is substituted for the final of इव्, यम् and यम् before a
Present-character (चित्) ॥

NOTE :—As इच्छति, गच्छति, यच्छति । The इव् with the indicatory उ is taken
here, (Tud. 59), and not इव् of Divādi (19) class or of Kryādi class (53). There
we have इच्छति and इच्छति respectively. Those who do not read the sūtra as इवु
&c, but as इवगमि &c, read the anuvṛtti of the word चित् from VII. 3, 72 into
this sūtra ; so that the चित् is qualified by the word च, i. e. a चित् affix which
is merely a vowel, and has no consonant in it ; (and not a चित् affix which begins
with a vowel.) Therefore though जगन्तु is a चित् affix beginning with a vowel, yet
as it contains a consonant, the ह substitution does not take place, as इवायः (III.
1, 83). The reading of the text according to Patanjali and Kātyāyana is इवगमिय-
मां हः, and hence the necessity of the above explanation. The reading इवु, though
convenient, is not āśha.

Thus Pre. 3rd S. गच्छति । Perfect. जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । 2nd S. जगमिच or
जगम्य । 1st Future गन्ता ॥

In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मै पदेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गमेः परस्य सकारादेरिट् स्यात् । गमिष्यति । लुदिरवादह् । 'जनदि' इति पर्युदासाधीपधा-
लोपः । जगमत् । सर्पति । ससर्प ॥

2401. An ārdhadhatuka affix beginning with a च, gets the इद्
augment, after गम् in the Parasmaipada.

As गमिष्यति, जगमिष्यत्, जिगमिषति ॥

NOTE :—Why of गम् ? Observe लेष्यति । The repetition of इद् shows that
the rule is invariable. Why 'in the Parasmaipada' ? Observe संगमोष्ट, संगमोष्ट,
संगम्यते, संजिगमते, संजिगमिष्यते, अधिजिगमिष्यते ॥

As the ✓ Gam has an indicatory lri, it forms its Aorist with चद् । There is
not the elision of the penultimate by VI. 4. 98 S. 2363 ; because of the special prohi-
bition contained in that very sūtra in the case of the affix चद् । Thus Aorist is जगमत् ॥

The ✓ Srip is thus conjugated :—Present सर्पति । Perfect ससर्प । In form-
ing the 1st Future, the following sūtra applies :—

२४०२ । अनुदात्तस्य चर्दु पधस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

चर्दुचेऽनुदात्तो च चर्दुपधस्यस्यान्यान्तरस्यात् । सप्ता-सर्पा । सप्यति—
सप्यति । ससर्प ॥

2402. The augment **अम्** comes optionally after the **अ** of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudātta, when such roots end in a consonant having a **अ** as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory **क** ॥

NOTE:—The word उपदेश is understood here, so also भ्रूयमिति । Thus जप्ता or जर्षिता or जर्षा, द्रप्ता, दर्विता or दर्षा । The roots जृप् 'to satisfy,' and दृप्, 'to be happy to release,' belong to Divādi class, sub-class Radhādi, and they take the augment इद् optionally (VII, 2 45), so we have the three forms given above: for these roots are also anudātta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudātta in the Upadeśa or the system of grammatical instruction"? Observe जर्षा, जर्षम्, जर्ष्यम्, from जृष् उदात्तने which is exhibited as उदात्त, and because it has an indicatory **उ** it takes इद् optionally. Why do we say 'having a penultimate **अ** letter'? Observe जेता, जेता । Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant'? Observe तर्षणम्, दर्वणम् । Why do we say 'not having an indicatory **क**'? Observe जृप्, दृप्: । Before affixes not beginning with a **भ्रू** consonant this augment will not be inserted, as तर्षणम् । दर्वणम् ॥

Thus 1st Future जप्ता or जर्षा । 2nd Future जप्स्यति or जर्ष्यति । Aorist, जप्सत् ।

1031. ✓ Gamṣi to go. Pre. गच्छति । Per. जगाम । जगमत्: । जगमु: । जगमथ or जगमिथ । जगिथ । जगिम । जगिम । I Fut. गन्ता । II Fut. गन्तिष्यति । Imperative. गच्छतु: । Imper. जगच्छतु । Poten गच्छेत् Bene. गम्यात् । Aorist जगमत् । Pas. गम्यते । Caus. जगयति । Aorist, जजोगमत् । Inten. जगम्यते । Yañ luk जगसीति । or जगन्ति । D. जगता: Pl. जगमति । 1st. E. जगन्ति D. जगन्तः । Nouns:—जगता: । जगम: । जगत् त्वा । गन्ता ॥

1032. ✓ Sripṣi to go. Pre. सर्षति । Per. सर्ष । सर्षत्: । सर्षिथ । सर्षिथ । I Fut. सर्षा, सर्षा । II Fut. सर्ष्यति, सर्ष्यति । Imper. सर्षतु । Imper. सर्षतु । Poten सर्षेत् Bene. सर्ष्यात् । Aor. सर्षत् । सर्षयताम् । Caus. सर्षयति । Aorist सर्षत् । or सर्षयत् । Desid. सर्षयति । Inten. सर्षयते । Yañ luk सर्षीष्यति । or सर्षीष्यति । or सर्षीष्यति । Aorist सर्षयत्: । Adj. य: । स्रय: । Nouns:—सर्ष: । सर्षि: । सर्षय: ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिथ—ययन्थ । यन्ता । ययसीत् ययसिष्टाम् ।

1033. ✓ Yama to check, curb, restrain. 'According to Maitreya, the root has an indicatory **उ** । Pre यच्छति । (VII. 3. 77 8. 2400). Per. ययाम । येमतु: । येमु: । येमिथ or ययन्थ । I Fut. यन्ता । II Fut. यंस्यति । Imperative यच्छतु । Imper. ययच्छतु । Poten यच्छेत् Bene. यय्यात् । Aorist ययमत् । ययसिष्टाम् । Caus. यययति । Aorist, ययीयमत् । Desid. यययति । Inten. यययते । Yañ luk ययीष्यति । or ययीष्यति । Nouns. ययना । यय: । संयत् । संयत: ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । अतापसीत् ॥

1034. ✓ Tapa to suffer pain.

As 1st. Future तप्ता । Aorist अतापसीत् ॥

The **अ** of the preposition निष्ठ, is changed to **अ** when followed by this root by the following sūtra:—

२४०३ । निसस्तपतावनासेवन । ८ । ३ । १०२ ॥

बः स्वात् । आसेवनं वानः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्निवधये । निष्ठपति ॥

2403. ब is substituted for the व of निष्ठ before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेवन means doing a thing repeatedly and here it means making it red-hot repeatedly. Thus निष्ठपतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्वर्णयति i. e., he puts the gold into fire only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निष्ठपति सुवर्णं सुवर्ण-कारः=पुनः पुनरग्निं स्वर्णयति ॥

NOTE:—In the sentences निष्ठपतिं रक्षः, निष्ठप्रा अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓Tapa, to suffer pain; to mortify the body. Pre. तपति । Per. तप्ताप । तेपिथ or तपपथ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Bene. तप्यात् । Aorist. अताप सीत् । अतापाम् । Pas. तप्यते । Caus. तापयति । Aorist. अतीतपत् । Desi. तितपसति । Inten. तातप्यते । Yañ luk तांतप्ति । Adj. तप्यम् । Nouns:—संतापः । तापसः । तपः । तपस्या । तपस्वी ॥

तयज १०३५ हानौ । तत्यजिथ—तत्यक्ष्य । त्यक्ता । अत्याक्षीत् ॥

1035. ✓Tyaaj to abandon. Pre. त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिथ or तत्यक्ष्य । तत्यजिथ । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्ष्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist. अत्याक्षीत् । अत्याक्षाम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजिथति । Inten. तात्यज्यते । Yañ luk तात्यक्ति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

षज्ज १०३६ सङ्गे । 'दंससज्जस्यज्जां शयि' (२३८६) रति न लोपः । सजति । सङ्कता ।

1036. ✓Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S, 2396. Pre. सजति । (With the preposition अभि, we have अभिसजति) । Per. ससज्ज । ससज्जतुः । ससङ्कथ or ससङ्कथिथ । ससङ्कथिथ । I Fut. सङ्कता । II Fut. सङ्कथ्यति । Imperative सजतु । Imper. असजत् । Poten. सजेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असङ्कक्षीत् । असङ्कक्षाम् । Desi. सिसङ्कथति । Nouns. निषङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सङ्गिथ ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । पश्यति ॥

1037. ✓Driśir 'to see.' The root is replaced by पश्य by VII. 3. 78 S. 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सजिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां चल दृश्या ॥

2404. च the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment दृद after सज्ज and दृश् ॥

NOTE:—As सज्ज or सजिजिथ, दृदृष्ट or दृदृशिथ । See VI. 1, 58 below for the चञ्ज augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्भक्ष्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अन्योरमागमः स्यान्ननाद विकाति । दद्रुष्ट-वदर्थिच । द्रष्टा । द्रक्ष्यति । दृश्यात् ।
हरित्वादिक् वा ॥

2405. The augment अम् (अ) comes after the अ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a क् letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicative क् ॥

Thus where there is दृद् augment we have दृदर्थिच; but when there is no दृद् augment, we have the अम् and thus get दद्रुष्ट ॥

1st. Fut. द्रष्टा; 2nd. Fut. द्रक्ष्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicative क् the Aorist is formed optionally by अक् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अक्, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + तृन् = सृ + ज् + तृ = सृज् । Nom. sing. सृज्या, so also सृज्यम्, सृज्यम्, द्रष्टा, द्रक्ष्यम्, द्रष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in अद्राक्षीत् and अद्राक्षीत् the Vṛiddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सृज्-नम्, दृश्यन् with यु । Why do we say not having an indicative क्? Observe सृष्टः, दृष्टः, before the affix क् । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुसङ्ख्याम्, देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim धातोः स्वस्वपदस्ये तत्पदस्ये कार्ये applies here.

२४०६ । अद्रुशोऽङि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

अवर्णानाम् दृशेच गुणः स्यादङि । अदर्थत् । अङ्भावे ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अङ्, in the roots ending in अ or अङ्, as well as in अ ॥

Thus अदर्थत् । But when अङ् is not added the following sūtra applies:—

NOTE:—As अङ्कलाङ् गुणकोऽङ्कत्, अङ्कितोऽङ्कत् नमः. असत्, आरत्, अदर्थत्, अदर्थताम्, अदर्थन् । The affix अङ् means the Aorist character अङ्, of which the above examples are given. It also is the kṛit-affix (III. 3. 104), of which we have कृ—करा ॥

The word अङ्कत् is अङ् Aorist formed from कृ by III. 1. 59. The word असत् is अ (III. 1. 56). अदर्थत् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशयस्तेः क्खो न । अद्राक्षीत् ॥

2407. क् is not the substitute of क्षि after the verb दृश् 'to see.' Thus अद्राक्षीत् ॥

NOTE:—This is an exception to the sūtra III. 1. 45. enjoining क् । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57. and will take अङ्, and सिक्; as अदर्थत् or अद्राक्षीत् 'he saw.'

1037. ✓ Dr̥śir to see. The root is ātmanepadi, with the preposition दृश् ।
As सम्प्रत्यये । Pro. पश्यति । Per. ददर्थे । दद्रुष्टः । ददर्थिच or दद्रुष्ट । दद्रुष्टिच । I Fut. द्रष्टा । II Fut. द्रक्ष्यति । (VIII. 2. 41. S. 295). Imperative पश्यतु । Poten. पश्येत् । Bene. दृश्यात् । Aorist अदर्थत् or अद्राक्षीत् । Pass. दृश्यते । Aorist अदर्थि । Caus. दृशयति । Aorist, अदीदृशत् or अददर्थत् । Desi. विदृशते । (1. 3. 57 S. 2731). Inten. दरोदृश्यते । Yāñ laka

दद्विष्ट । दद्विष्टः । Imperative. दद्विष्टं हि । 1st. S. दद्विष्टानि । Imperfect. अदद्विष्टम् । Nouns दद्विष्टम् । दद्विष्टम् । दद्विष्टः । दद्विष्टः । दद्विष्टः ।

दंष्ट १०३८ दंष्टने । दंष्टने दंष्टाध्यापारः । एषोदरादिस्वादनुनासिकलोपः । अत एव निपातनादित्येको । तस्याप्यत्रैव तात्पर्यम् । अर्पणनिर्देशस्याधुनिकत्वात् । 'दंष्टसञ्ज्ञः' (२३२६) इति न लोपः । दंष्टति । दंष्टश्च-दंष्ट । दंष्टा । दंष्ट्यति । दंष्ट्यात् । अदांक्षीत् ।

1038, ✓ *Danśā* to bite. The word *danśāna* 'actions of the teeth' i. e. biting. The word *दंष्टन* is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109. S. 1034. Others say, the nasal is elided as a *nipātana* or anomaly, because the word *दंष्टन* is so exhibited here. They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that *दंष्टन* has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for *Prishodarādi* only validates the usage of the *śiṣṭas*. But in the *Dhātupāṭha* sūtra दंष्ट दंष्टने the meaning *दंष्टन* given to दंष्ट is not the work of any ancient author: for all *Dhātupāṭha* meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by Pāṇini: so any form occurring in these meanings cannot *ipso facto* be a standard. Therefore those who say that *दंष्टन* is valid by *nipātana* here must be presumed to mean that standard writers have used the word *danśana*, which has been repeated here by the person or persons who have added these meaning to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the *Prishodarādi* class.

Thus दंष्ट + च् + ति = दंष्ट + च् + ति (the nasal is elided by VI. 4. 25. S. 2396) = दंष्टति । The 2nd. Per. Singular of the perfect is दद्विष्ट or दद्विष्ट । First Future दंष्टा । Second Future दंष्ट्यति । Benedictive दंष्ट्यात् । Aorist अदांक्षीत् ।

1038. ✓ *Danśā* to bite, sting. Pre. दंष्टति । *Per. दंष्टम् । दंष्टन्तुः । दंष्टश्च or दद्विष्ट । दद्विष्ट । I Fut. दंष्टा । II Fut. दंष्ट्यति । Imperative दंष्टतु । Imper. अदंष्टतु । Pot. दंष्टेत । Bene. दंष्ट्यात् । Aorist अदांक्षीत् । अदांष्ट्याम् । Caus. दंष्टयति । Aorist अदंष्टतु । Desi. दिदंष्टति । Inten दंष्टयते । (III. 1. 24, S. 2635, VII. 4. 83, S. 2638) Yañ luk. दंष्टयति or दंष्टयति । Nouns दंष्टा । दंष्टी । दंष्टयुक्तः ।

कृष १०३९ विलेखने । विलेखनमाकर्षणम् । कृष्टा-कृष्टी । कृष्यति-कृष्यति । * स्पृशस्पृशकृष्यपद्व्यां स्तेः सिद्धा वाच्यः * । अकृष्टाचीत् । अकृष्टाष्टम् । अकृष्टाचीत् । अकृष्टीम् । अकृष्टीः । पते वसः । अकृष्टत् । अकृष्टताम् । अकृष्टन् ।

1039. ✓ *Kṛish* to plough, till. The word *vilekhana* means tilling. The First-Future is कृष्टा or कृष्टी । Second Future is कृष्यति or कृष्यति । The Aorist sign सिच् is optional under the following

Vārtika. The सिच् of the Aorist is optional after the roots ✓ *Spṛśā*; ✓ *Mṛśā*, ✓ *Kṛish*, ✓ *Trip*, and ✓ *Dṛip*. Thus अकृष्टाचीत्, or अकृष्टीत् । D. अकृष्टा or अकृष्टीम् । When सिच् is not added we have कृष्ट, as अकृष्टत् । &c. Pre. कृष्यति । Per. अकृष्ट । अकृष्टतुः । अकृष्टि । अकृष्टि । I Fut. कृष्टा, कृष्टी । (VI. 1. 59, S. 2402). II Fut. कृष्यति, कृष्यति । Imperative कृष्यतु । Imper. अकृष्यतु । Pot. कृष्येत । Bene. कृष्य्यात् । Aorist. अकृष्टाचीत्, or अकृष्टीत् । Dual. अकृष्टताम् or अकृष्टीम् or अकृष्टाष्टम् । Plural अकृष्टीः or अकृष्टन् । Con. अकृष्यतु । Caus. कृष्यति । Aorist. अकृष्टाचीत् or अकृष्टीत् । Desi. विकृषति । Inten. कृष्यते । Yañ luk. कृष्यति or कृष्यति । D. कृष्यति or कृष्यति । Imperative कृष्यति । Imperfect अकृष्टीत्, or अकृष्टीत् । Noun:—कृष्टः ।

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिष-ददाध । दग्धा । दह्यति । अधाक्षोत् ।
अदाग्धाम् । अधाक्षुः ॥

1040. ✓ Daha to burn. Pre. दहति । Per. ददाध । देह्यतुः । देहिष ०^१ ददाध (VIII. 2. 32. S. 325 ; VIII. 2. 40. S. 2280 ; VIII. 4. 53. S. 52). I Fut. दग्धा । II Fut. धक्षति (VIII. 2. 32. S. 325, VIII. 2. 37. S. 326, VIII. 4. 55. S. 121). Imperative दहतु । Imper. अदहत् । Poten. दहेत् । Bone. दह्यात् । Aorist. अधाक्षोत् । अदाग्धाम् । अधाक्षुः । Caus. दाहयति । Aorist. अदीदहत् । Inten. ददहते । Yañ luk ददग्धि । Nouns:—परिदाहो । निदाघः । अवदाघ । परिदाघः । दहनः ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिष । मेठा । मेह्यति । अमिच्छत् ॥

1041. ✓ Miha to wet, moisten, sprinkle. Pre. मेहति । Per. मिमेह । मिमेहिष । मिमेहिष । I Fut. मेठा । II Fut. मेह्यति । Imper. मेहतु । Imper. अमेहतु । Poten. मेहेत् । Bene. मिह्यात् । Aorist. अमिच्छत् । Caus. मेहयति । Aorist. अमीमिहत् । Desi. मिमिच्छति । Inten. मेमिहते । yañ luk मेमेठि । मेमीठः । Perfect, Part. मीद्धान् । मेठम् । मेह । मिहिरः । प्रमेहः ।

Here end the Skandadi roots.

—:0:—

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । संशये प्रायेण त्रिपूर्वः । 'चिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः । अस्यानुदासित्वमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि कश्चिदुदाहहार । निवासे तु केतयति ॥

1042. ✓ Kita to live' 2. to heal, cure, when meaning to doubt, it is generally preceded by च । Thus चिकित्सा means doubt, see Amarakosha I. 5. 3 It is Parasmaipadi but some take it to be anudātṭeta and so conjugate it in the ātmanepadi. As चिकित्सते, when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal,' 'to doubt.' See III. 1. 5. S. 2396. This सन् not being an Ardhadhātuka affix, does not take इद् augment or cause Guṇa. Pre. चिकित्सति । "He cures." or केतयति । 'He dwells,' II Fut. चिकित्सयति ।

Desi. चिकित्सयति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । शतो वहत्यन्ताः स्वरितेः । दीदांसति-दीदांसते शोशांसति-शीशांसते । अर्थविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043. ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide. 1044. ✓ Śāna to sharpen. From this upto ✓ Vaha the roots are svariteta. These roots are also *always* सन् ending (See III. 1. 6. S. 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Churādi. Pre. दीदांसति A. दीदांसते । Caus. दानयति ॥

1044. ✓ Śan to sharpen, whet. Pre. शीशांसति । A. शीशांसते । Caus. शानयति ॥

दुपचष् १०४५ पाके । पचति-पचते । पेचिष-पचय । पेचे । पक्ता । पचीष्ट ।

1045. ✓ Dupachash to cook, boil. Pre. पचति । A. पचते । Per. पचाच । पेचतुः । पचय or पेचिष । A. पेचे । I Fut. पक्ता । A. पक्ता । II Fut. पचयति । A. पचयते ।

Imperative. पचतु । A. पचताम् । Imper. अपचतु । A. अपचत । Pote. पचेत् । A. पचेत् । Bene. पच्यात् । A. पचीष्ट । Aorist. अपाचोत् । A. अपचत् । अपचताम् । Desi. पिपचति or पिपचते । Iptan. पापच्यते । Yañ luk पापचि । D. पापचत् । Past. Part. Pass. पच्यः । (VIII. 2. 52, 3. 3031). Act. पक्वाम् । Nouns. पचः । अवचः । पाकिमम् । पाकः । पचनम् ।

षृ १०४६ स्रमवाये । सचति । सचते ॥

1046. ✓ Shacha to be associated with. Pre. सचति । A. सचते । Per. सचाच । सचतुः । सचिष्य । सचिष्य । I Fut. सचिता । A. सचिता । II Fut. सचिष्यति । Imper. असचतु । Bene. सच्यात् । Aorist. असचोत् or असाचोत् । (VII. 2. 7. S. 2 84). Caus. साचयति । Aorist. असचोवचत् । Desi. सिचिचति । (VIII. 3. 61. S. 2627). Inten. सासच्यते । Yañ luk सासचि ॥

भज १०४७ सेवयाम् । भजाज । भेजतुः । भेजुः । भोजय-वभज्य । भक्ता । भव्यति । भव्यते । अभाचीत् । अभक्त ॥

1047. ✓ Bhaja to serve. Pre. भजति । A. भजते । Per. भभाज । A. भेजे । भेजतुः । भेजिष्य or वभज्य । भेजिष्य । I Fut. भक्ता । A. भक्तासे । II Fut. भव्यति । A. भव्यते । Imperative भजतु । A. भजताम् । Imper. अभजतु । A. अभजत । Poten. भजेत् । A. भजेत् । Bene. भव्यात् । A. भवीष्ट । Aorist. अभाचोत् । A. अभक्त । अभक्ताम् । Caus. भाजयति । Aorist. अभोभजत् । Desi. विभजति । A. विभजते । Inten. वामज्यते । Yañ luk वामचि । Adj. भजनः । विभज्यः । Nouns :—भाजः । भागी । भगिनी । सेवाग्यम् । भाता । भक्तिः ॥

रञ्ज १०४८ राने । रजति-रजते । अराङ्चीत्-अरङ्क्त ॥

1048. ✓ Rānj to be dyed or colored. Pre. रजति । A. रजते । The nasal is elided by VI. 4. 26, S. 2397. Per. ररञ्ज । ररञ्जतुः । ररञ्ज्य or ररञ्जिष्य । A. ररञ्जिष्ये । I Fut. रङ्क्ता । A. रङ्क्तासे । II Fut. रङ्क्ष्यति । A. रङ्क्ष्यते । Imperative रजतु । A. रजताम् । Imper. अरजत् । A. अरजत । Poten. रजेत् । A. रजेत् । Bene. रण्यात् । A. रङ्चीष्ट । Aorist. अरङ्चोत् । Dual अराङ्क्ताम् । A. D. अरङ्क्षाताम् । Pl. अराङ्क्तुः । A. अरङ्क्त । Desi. रिरङ्क्षति । A. रिरङ्क्षते । Inten. शरङ्क्षते । Yañ luk शरङ्क्ता । D. शरङ्क्तः । Nouns :—रजकः । रजनः । रजनी । रागी । रागः । रंगः । रजः । सरजसम् । रजतम् । राजतम् ॥

शप १०४९ आक्रोशे । आक्रोशो विरुद्धानुध्यानम् । शशाप-शेषे । अशप्सीत्-अशप् ॥

1049. ✓ Šapa to curse. Pre. शपति । A. शपते । Per. शशाप । शेषतुः । शप्य or शेषिष्य । A. शेषे । I Fut. शप्ता । A. शप्तासे । II Fut. शप्स्यति । Imperative शपतु । A. शपताम् । Imper. अशपत । A. अशपत । Poten. शपेत् । A. शपेत् । Bene. शप्यात् । A. शप्चीष्ट । Aorist. अशप्सीत् । A. अशप्ताम् । A. अशप् । A. अशप्ताताम् । Caus. शापयति । Aor. अशी-शपत् । Desi. शिशप्सति । Inten. शशप्स्यते । Yañ luk शशप्ति । Nouns. शपय । श्वनः । शब्दः ॥

त्विष १०५० दीप्तौ । त्वरति-त्वरते । तित्विषे । त्वेष्टति । त्विष्टोष्ट । अत्विषत । अत्विषाताम् ॥

1050. ✓ Tvish to shine, glitter, blaze. Pre. त्वरति । A. त्वरते । Per. तित्वेष्ट । तित्विषतुः । तित्वेष्टिष्य । तित्विषिष्य । A. तित्विषे । I Fut. त्वेष्टा । A. त्वेष्टासे । II Fut. त्वेष्ट्यति । A. त्वेष्ट्यते । Imperative त्वेषतु । A. त्वेषताम् । Imper. अत्वेष्टत । A. अत्वेष्टत । Poten. त्वेष्टेत् । A. त्वेष्टेत् । Bene. त्विष्यात् । A. त्विषीष्ट । Aorist. अत्विषत् । अत्विषाताम् । A. अत्विषत । A. Dual अत्विषाताम् । A. Pl. अत्विषन्त । Caus. त्वेषयति । Aorist अत्तिविषत् । Desi. तित्विषति । A. तित्विषते । Inten. तेत्विष्यते । Yañ luk तेत्वेष्टि । Dual तेत्विष्यः । Nouns. त्वेष्टा । त्वाष्ट्यम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

२४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेवात् । इ । १ । १७ ॥

यच्चादीनां यक्षादीनां चाभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात्किञ्चि । इयाज ॥

2408. There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI. 1. 15) and grabhādi (VI. 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies.

NOTE:—Thus वच्—उवाच, उवचिच, स्वप्—सुव्याप, सुव्यपिच, यज—इयाज, इयजिच, हुवप्—उवाच, उवचिच । As regards यहादि verbs; यद्—अप्राप्त, अप्रतिच (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule). ह्यर—जिह्वो, जिह्विच, वधि—उवाच, and उवचिच; व्यध—विख्याच, विव्यधिच, वय—उवाच, उवचिच, व्यच्—विख्याच, विव्यधिच, वयच्—वयस्वच and वयस्विच ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are, not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule, VI. 1. 15 will apply.

२४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । इ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्जजादीनां च संप्रसारणं स्यात्किञ्चि । पुनः प्रसङ्गविज्ञानादादित्त्वम् । ईजतुः । ईजुः । इयजिच—इयच्छ । ईजे । यच्छ । यज्यति । यज्यात् । यजीच् । यजाधीत् । ययच्छ ॥

2409. The semivowels of the roots वच्, स्वप् and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicative क् ॥

Thus यच् + क्तुश्च (which is कित् by I. 2. 5) = इच् + क्तुश्च = इच् इच् + क्तुश्च = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परस्मै 1. 4. 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्ग विज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule."

NOTE:—The anuvritti of यच् does not run into this sūtra. The root वच् includes the वच् परिभाषणे of the Adādi class (II. 54) and the वच् substitute of वृ (II. 4. 53) स्वप् is the root जिह्वप्, ज्ञवे of the Adādi class (II. 59). The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz. यज्, वच्, वच्, यज्, जेच्, ज्येच्, हुच्, वद् and विच् ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicative क् is added to them. Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवत् we have the following forms:—1. वच्—उक्तः, उक्तवान्, (VIII. 2. 30,) 2 स्वप्—सुप्तः, सुप्तवान् 3 यज्—इच्छः, इच्छवान्, (VIII. 2. 36) 4 वच्—उज्, उज्जवान्, 5 वच्—उज्, उज्जवान् (VIII. 2. 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III) 6 वच्—उज्, उज्जवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 जेच्—उक्तः, उक्तवान्, 8 ज्येच्—उज्जोक्तः, उज्जोक्तवान्, 9 हुच्—हुतः, हुतवान्, 10 वद्—उदितः, उदितवान्, 11 विच्—विदुः, विदुवान् ॥

1051. ✓ Yaja. 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, dedicate, 3. to bestow. Pre. यजति । A. यजते । Per. ययाज । ईजतुः । ययजिष्य or ययष्ट । ईजिष्य । I Fut. यज्या । II Fut. यज्यति । A. यज्यते । Imper. यजतु । A. यजताम् । Imper. ययजतु । A. ययजत । Pot. यजेत् । A. यजेत । Bene. यज्यात् । A. यज्यीष्ट । Aor. ययाजीत् । ययाज्याम् । ययष्ट । A. ययज्याताम् । Pas. ययजते । Causa. याजयति । Aorist ययीयजत् । Desi. यियजति । A. यियजते । Inten. यायजयन् । yañluk यायष्टि । Nouns. यागः । यायजूकः । यज्या । यजः । यजुः । यद् । यदा । ययति । यया । यजतिक् । यष्टिः ॥

दुवप् १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं क्षेत्रे विकिरणं गर्भाधानं च । अयं क्षेत्रेऽपि । क्षेत्रान्वपति । उवाप-ऊपे । वप्ता । उव्यात् । वप्सीष्ट । प्रत्यशाप्-सीत्-अवप् ॥

1052. ✓ Tu vap. 1. to sow, 2. to beget, produce. The word vija—santāna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c. in a field or in the womb. This root also means to cut as क्षेत्रान् वपति he cuts the hair ; Pre. वपति । The preposition नि is changed to णि by VII, 4. 17 S. 2285, As णिनिवपति । Per. उवाप । A. ऊपे । उवप्थ or उवपिष्य । उवपिष्य । I Fut. वप्ता । Imper. वपतु । Bene. उव्यात् । A. वप्यीष्ट ॥ Nouns. वापो । वापिः । वप्रः ।

वह १०५३ प्रापये । उवाह । उवाचि । 'सहिवहोरोद्वर्णस्य (२३५७) उवाठ-ऊहे । वोठा । वच् यति । अवासीत् । अवोठाम् । अवासीतुः । अवोठ । अववाताम् । अववत । अवोठाः । अवोठ्वम् ॥

1053. ✓ Vaha to carry, to convey. Pre. वहति । A. वहते । Per. उवाह । ऊवतुः । उवहिय । उवोठ । ऊविष्य । A. ऊहे । ऊविष्ये । I Fut. वोठा । II Fut. वव्यति । A. वव्यत । Imperative वहतु । A. ववताम् । with व we have प्रवहाणि । Imper. अवहतु । A. अववत । Pot. वहेत् । A. वहेत । Bene. उवात् । A. ववीष्ट । Aorist. अवासीत् । D. अवोठाम् । Pl. अवासीतुः । A. अवोठ । D. अववाताम् । A. Pl. अववत । A. 2 S. अवोठाः । A. Pl. अवोठ्वम् । A. 1 S. अववि । Cond. अवव्यत् । Pas. उवते । Caus. वाहयति । Aorist ववीवहतु । Desi. विवहते । Inten. वावहन्ते । Yañluk वावोठः वावहति । Nouns.—ऊठः । ऊठिः Marriage. अवोठाः । वीठः । वहः । वप्रः । वनुद्वी ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवास ॥

1054. ✓ Vasa to dwell.

This root is Parasmaipadi. The present is वसति । The Perfect 3rd S. is उवाह । In the dual the स is changed to व by the following sūtra.

२४१० । शासिप्रसिध्नीनां च । व । इ । ई० ॥

इत्युभ्यां परस्मैवां इत्य वः स्यात् । ऊवतुः । ऊवुः । उवविष्य-उवव्य । वसा । 'वःस्याथं-धातुके' (२३४३) वत्स्यति । उव्यात् । अवासीत् । अवाताम् ॥

2410. The व is substituted for the स. of वाह, वह, and वह, when it is preceded by an वण, vowel or a guttural.

NOTE:—Thus अवविष्यत, अवविष्यताम्, अवविष्यन्, the Aorist of वाह; the लिङ् is replaced by वच् (III. 1. 56), and the वा changed to व by VI. 4. 34. So also विष्टः, विष्टवान्. From वच् उवति, उवितवान्, उवित्वा । The Samprashāraṇa takes place by VI. 1. 15 as it belongs to Yajādi class. From वच् we have ववतुः, ववुः in the Perfect. वच् is the substitute of वच् (II. 4. 30), the penultimate व is elided by

VI. 4. 98. So also अक्षन् in अक्षन्मोमदन्त पितरः (Rig. I. 83. 2). This is the Aorist form of अक्ष् the अक्ष् is substituted for अक्ष (II. 4. 37); the Aorist sign is elided by II. 4. 80.

Thus ऊवतुः। Pl. ऊवुः। 2nd. S. उवसिथ or उवस्य। The First Future is वस्ता। The second Future is thus formed वस+स्यति। Here the व् of ✓वक्ष् is changed to त् by VII. 4. 49. S. 2312. We have therefore, वस्यति। The Benedictive is उव्यात्। The aorist is अवासीत्। अवाताम्॥

1054. ✓Vasa to live, to dwell Pre. वसति। Per. उवासे। ऊवतुः। उवसिथ or उवक्ष्। ऊविव। I Fut. वस्ता। II Fut. वत्स्यति। Imperative वसतु। Imper. अवसतु। Bene. उव्यात्। Aorist. अवासीत्। अवाताम्। अवास्तुः। Caus. वासयति। Aorist अवीवसत्। Desi. विवत्सति। Inten. वावसि। Yā lak वावसि। Imperfect अवावत्। Past. Part. Pass.-अवितः। Act. उचितवान्। Ger. उवित्वा। Nouns. वास्तव्यः। अमावस्यम्। अवासी। प्रवासी। यस्वरः। वसतिः। वसन्तः। वासं। वसिः। वसन्। वासिः। वसुः। वसिष्ठः॥

वेञ् १०५५ तन्तुसंताने। वयति-प्रयते॥

1055. ✓Voñ to weave.

The Present is वयति। A. वयते। In the Perfect ✓वे is replaced optionally by ✓वय by the following sūtra.

२४११। वेञो वयिः। २। ४। ४१॥

वा स्याल्लिटि। इकार उच्चारणार्थः। उवाय॥

2411. When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of वेञ् 'to weave.'

The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय। Thus वय + क्त = वय् + क् + क्त (VI. 1. 8. S. 2177) = उय् + वय् + क्त (VI. 1. 17. S. 2408) = उवाय। In the dual we have वय + अतुः = उय् + अतुः॥

The dual affix अतुस् being कित् (I. 2. 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of य्; but it is not so by the sūtra that follows, namely S. 2413.

२४१२। यङिज्यात्रयव्यधिप्रलिटिप्रचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतोनां डिति च। ६। १। १६॥

यदां किति किति च संप्रसारणं स्यात्। यकारस्य प्राप्ते॥

2412. There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or क् follows:—वक्ष् 'to take', वृश् 'to become old', वेञ् 'to weave', व्यध 'to strike', वय 'to shine', व्यध 'to deceive', व्रश्च 'to cut', पृच्छ 'to ask', and भृज् 'to cook, to fry.'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३। लिटि वयो यः। ६। १। ३८॥

वयो यस्य संप्रसारणं न स्याल्लिटि। ऊवतुः। ऊवुः।

2413. In the substituted root वय (II. 4. 41), the व in the Perfect is not vocalised.

The phrase संप्रसारणं is understood here. Thus उवाय ऊवतुः, ऊवुः। The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, this one could have done well without it even.

Though the व is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sūtra.

२४१४ । वश्वास्यान्यतरस्यां किति । इ । १ । ३६ ॥

वशे । वस्य वो वा स्यात्किति किति । ऊवतुः । ऊवुः । वयस्तासावभावात्स्यत्ति नित्यमिदं ।
उवयिष । स्यात्किञ्चिद्भावेन जित्वात्तद् । ऊये । ऊवे । वयादेशाभावे ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicative क (I. 2. 5), for the य of वय् may optionally be substituted अ व् ॥

Thus ऊवतुः or ऊवतुः, ऊवुः or ऊवुः ॥

NOTE:—According to Pātanjali, the phrase वश्वास्य of this sūtra could have been dispensed with ; this much would have been enough :—अन्यतरस्यां किति वेशः । Thus वे + अतुस् = वा + वा + अतुस् = ववतुः and ववुः (the vocalisation being prohibited). In the alternative:—वा + अतुस् = उ + अतुस् = उ + उवङ् + अतुस्. (VI. 1. 77) = ऊवतुः, ऊवुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of वय् substitute, the य is never vocalised, so we have ऊवतुः, ऊवुः । Thus all the three forms have been evolved without using वश्वास्य ॥

In the 2nd S. there is always वृद्ध augment, in spite of VII. 2. 62. S. 2295, because ✓वय् is defective and can never be conjugated in the First Future with ताङ् । Thus we have उवयिष ॥

The defective root वय् being the substitute of वेश्, is considered to have an indicative झ् by I. 1. 56. S. 49 and so is conjugated in the Parasmai and Atmane both. Thus Atmane—Perfect is ऊये or ऊवे ॥

When there is no वय् substitution for वेश् in the Perfect, the following sūtra applies.

२४१५ । वेशः । इ । १ । ४० ॥

वेशे न संप्रसारणं स्यात्किति । वशे । ववतुः । ववुः । ववयिष-ववाच । ववे । वाता । ऊवात् । वासीष्ट । ववासीत् ॥

2415. The semivowel of वे 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus वशे, ववतुः, ववुः । This root belongs to यञादि class and would have been vocalised before कित् affixes by VI. 1. 15 ; and before non-कित् affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here.

1055. ✓Veg to weave. Pre. वयति । A. वयते । Per. उवाय or ववौ । Dual. ऊवतुः or ऊवतुः । ऊवुः or ऊवुः । 2nd S. उवयिष । ऊवयुः । ऊय । उवाय or उवय । ऊयिष । ऊयिम । A. ऊये । A. ऊयाते । A. ऊयिष्वे or व्वे । A. ऊयिष्वे । I Fut. वाता । A. वाता । II Fut. वास्यति । A. वास्यते । Imperative. वयतु । A. वयताम् । Imper. ववयत् । A. ववयत । Pote. ववेत् । A. वयेत् । Bene. ऊवात् । A. वासीष्ट । Caus. वाययति । Aorist ववोवयत् । Desi. विवायति । A. विवायते । Inten. वावायते । Yāñ luk वावाति or वावेति । वावोतः । वावति । Imperative वावोहि । Adj. वावीयः । वायः । Noun:—तन्मुवायः ॥

ऊयेञ् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. ✓Vyeñ to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45. S. 2370 required the व to be changed into वा ; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्यञ्जकार्त्तं न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमपि वृद्धादिः शेषे जाधित्वा यस्य सम्प्रसारणम् । सम्प्रसारणं यद्धणसामर्थ्यात् । अन्यथा वृद्धादीनां यद्धादीनां आनुवृत्त्यै सिद्धे किं 'तेन' । विव्याय । विव्यातुः । विव्युः । 'वृद्धत्परि'— (२३८४) इति नित्यमिदं । विव्ययिष । विव्याय—विव्यय । विव्ये । व्याता । वीयात् । व्यासीत् । अव्यासत् । अव्यास ।

2416. There is not the substitution of *व* for the Diphthong of the root *व्ये* when the affixes of the Perfect follow.

Thus संविव्याय, संविव्यायिष । The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI. 1. 17. The Vriddhi in संविव्याय takes place by VII. 2. 115 before the *लिट्* affix *लृप्* ॥

Though in the reduplicate, the *य* required to be elided by VII. 4. 60. S. 2179 because it is subsequent to the rule of *samprasāraṇa* ; yet the latter prevails and the *य* is vocalised to *व्ये* । (Had VII. 4. 60. S. 2179 applied then the vocalisation would have been of *व* ।) This we do, because of the word *ubhayeshām* being used in the sūtra VI. 1. 17. S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sūtra VI. 1. 17, S. 2408, as the *anuvṛitti* of *Vachyādi* and *grādi* was already current in it.

Though the phrase *सम्प्रसारणम्* could have been supplied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras, its express mention in this sūtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supersedes even the rule of *वृद्धादिः शेषः* VII. 4. 60, the vocalisation must take place at all events. Thus *व्ये + कल् = व्ये + व्ये + क* । Here by VII. 4. 60, the second consonant *य* of *व्ये* ought to have been elided, and the equation would have stood *वे + व्ये + क* and there would have been vocalisation of *व* by VI. 1. 17. S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of *य* and we have *विव्याय* । In fact the universal maxim of vocalisation is:—"The *samprasāraṇa* and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056. ✓ *Vyeṇ* to cover. Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. विव्याय । A. विव्ये । विव्यातुः । A. विव्याते । विव्युः । विव्ययिष । A. विव्यये । A. विव्यध्ये or विव्यिद्धे । विव्याय । A. विव्ययते । I Fut. व्याता । A. व्याता । II Fut. व्यास्यति । A. व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A. व्ययताम् । Imper. अव्ययत । A. अव्ययत । Potent. व्ययेत् । A. व्ययेत । Bene. वीयात् । A. व्यासीत् । Aorist अव्यासीत् । अव्यास्ताम् । A. अव्यास्त । Caus. व्याययति । Desi. विव्यासति । A. विव्यासते । Inten. वेवीयते । Yān luk वाव्येति or वाव्याति । Dual वाव्योतः । Plural. वीव्यति । Adj. व्यानीय । व्यायम् । व्यातव्यम् । Noun.—वीयिः ॥

ह्रस्व १०५७ स्पर्शायां शब्दे च ।

1057. ✓ *Hveṇ* . To emulate, to call by name.

The following sūtra applies in forming its Perfect.

२४१७ । अभ्यस्तस्य च । ६ । १ । ३३ ॥

अभ्यस्तीभवत्यते । वृद्धः सम्प्रसारणं स्यात् । ततो द्वित्वम् । वृद्धाव । वृद्धवतुः । वृद्धवः । वृद्धेष or वृद्धविष । वृद्धवे । वृद्धा । वृद्धात् । वृद्धीत् ॥

2417. There is vocalisation of the semivowel of *वृ* in the reduplicated form, in both the syllables.

NOTE:—The *abhyasta* means the reduplicate and the reduplicated, both the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus वृद्धाव, वृद्धवते,

and लुबुधति । This and the last sūtra are one, in the original of Pāṇini, they have been divided into two by the authority of a Vārtika.

The root लुबुध् is vocalised *first* and then reduplicated. In other words, when such an affix follows which will cause reduplication, then लुबुध् becomes लु by vocalisation first, and it is reduplicated afterwards. For the purposes of reduplication लु is the proper stem. Thus लुबाध. Dual लुबुधतुः. (VI. 4. 77 S. 271) Pl. लुबुधुः । 2nd S. लुबोध or लुबुधिव । Atm. 3. S. लुबुधे । First Future ब्रूता । Ben. ब्रूयात् । A. ब्रूषीष्ट ।
In forming the Aorist the following applies.

२४१८ । लिपिसिचिह्नश्च । ३ । १ । ५३ ॥

अयस्तेरङ्, स्यात् ॥

2418. After the verbs लिप् 'to paint,' सिच् 'to sprinkle' and ब्रू 'to call,' अङ् is the substitute of वलि when लुक् follows signifying the agent.

NOTE:—Thus अलिपत् 'he painted or wrote'; असिचत् 'he sprinkled'; and अब्रूत् 'he called or challenged.'

But there is option in the ātmanepada.

२४१९ । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ॥

आतो लोपः । अहृत् । अहृताम् । अहृन् । अहृन् । अह्रास्त ॥

2419. After the verbs लिप्, सिच् and ब्रू, अङ् is optionally the substitute of वलि, when the affixes of the ātmanepada follow.

Thus (अलिपत् or अलिप् 'he painted'; असिचत् or असिक्त 'he sprinkled';) अहृत् or अह्रास्त 'he challenged.' There is elision of आ by VI. 4. 44. S. 2372.

1057. ✓ Hveñ 1. To vie with, emulate 2. To call by name. Pre. ब्रूयति । A. ब्रूयते । Per. लुबाध । A. लुबुधे । लुबुधतुः । A. लुबुधाते । लुबुधिव (by guṇa of उ) or लुबोध । A. लुबुधिवे । A. लुबुधिव्ये or दवे । I Fut. ब्रूता । A. ब्रूतासे । II Fut. ब्रूष्यति । A. ब्रूष्यते । Imperative. ब्रूयत् । A. ब्रूयताम् । Imper. अहृयत् । Potē. ब्रूयेत् । Bene. ब्रूयात् । A. ब्रूषीष्ट । Aorist. अहृत् । अहृताम् । A. अहृन् । A. अहृताम् । A. अहृन् । Or. अह्रास्त । A. अह्रास्ताम् । A. अह्रासत । Caus. ब्रूययति । Aor. अकूहयत् । Dual. अकूहयताम् । अकूहयन् ।
Nouns:—आहृः । निहृवः । विहृवः । आहावः । आह्रा । आहृतिः । संहृतिः ॥

अथ द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

वद् १०५८ व्यक्तायां वाचि । अच्छ वदति । उवाच । वदतुः । उवदिष्य । वदिता । उवात् । 'प्रदञ्ज' (२२६७) इति वृद्धिः । अवादीत् ॥

The next two roots are Parasmaipadi.

1058. ✓ Vada to speak distinctly. Pre. वदति । Per. उवाच । उदतुः । उबुः । उवदिष्य । उवाच or उवद । उदिव । I Fut. वदिता । II Fut. वदिष्यति । Imperative वदतु । Imper. अवदत् । Potē. वदेत् । Bene. उवात् । Aorist. अवादीत् । Here the viddhi is by VII. 2. 3. S. 2267. Caus. वादयति । Aorist. अवीवदत् । A. वादयते । Aorist. अवीवदत । Desi. विवदिषति । Inten. वादयते । Yañ luk वावदीति or वावति । Nouns:—अवदम् । अवादी । प्रवद । परिवादी । अवादी । अविः । वावद्व्यः । परिवादकः ॥

दुओश्चि १०५९ गतिवृद्धयोः । स्वयति ॥

1059. ✓ Tuośvi 1. to go, 2. increase.

The Present is तिष्ठ+अप्+ति=स्वति । In the Perfect there is vocalisation optionally by the following.

२४२० । विभावा इवेः । ६ । १ । ३० ॥

इवयतेः संप्रसारणं वा स्यात्किञ्चिद्विचि । सुधाव । सुमुवतुः । इवयतेतिन्त्यभ्यासलक्षणं । प्रतिषेधः । तेन 'जित्वाभ्यासस्य-' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिञ्वाय । शिञ्जिष्यतुः । इवयिता । इवयेत् । श्रूयात् । 'श्रूयाम्यु-' (२२६९) इत्यङ्, वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowel of चि before the affixes of the Perfect and the Intensive.

The phrases लिङ् यद्वाः and संप्रसारणं are to be read into this sūtra. Thus सुधावे । चि + यल् = (श् उङ् + यल् VI. 1. 30) = शु + यल् (VI. 1. 108) = शु + शु + च (VI. 1. 8) = शुधाव । (with vridhhi). Or शिवाय, सुमुवतुः or शिञ्जिष्यतुः । So also in the Intensive as शीघ्रयते or शश्वीयते । The root चि would not have taken vocalisation before यद् by any previous rule, this sūtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिङ्, which is a कित् affix, invariably by VI. 1. 15, this sūtra modifies that by making the substitution optional.

Vārtika :—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1. 17. This explains the form शिञ्वाय, which by VI. 1. 17 would have been शुञ्वाय ॥

The aorist is optionally formed by अङ् (III. 1. 58, S. 2291) when the aorist is formed by अङ्, the following sūtra applies.

२४२१ । इवयतेरः । ७ । ४ । ११ ॥

इवयतेरिकारस्याकारः स्यादङि । पररूपम् । अश्वत् । अश्वताम् । अश्वन् । 'विभावा वट्ठोः' (२३७५) इति लङ् । इयङ् । अशिञ्जिष्यत् । 'इयन्त-' (२२६६) इति न वृद्धिः । अश्वीत् । वृत् । यज्ञादयो वृत् । भ्यादित्स्वाकस्तिगणः । तेन सुसुम्पतोत्पादिसंयहः ॥

2421. The अ is substituted for the final of चि in the अङ् Aorist.

As अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन् । For the अ of the stem and the अ of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1. 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III. 1. 49, S. 2375. Thus अशिञ्जिष्यत् । Here there is इयङ् substitution by VI. 4. 77, S. 271, as it is antarangā and therefore stronger than guṇa.

When the ordinary aorist is formed with सिङ्, then by VII. 2. 5. S. 2299 there is no Vridhhi and we get the form अश्वयित् ॥

• वृत् 'End.' Here end the yajadi roots.

The Bhuādi class is an Akritigāṇa. All roots not otherwise classified, fall under this class. As सुसुम्पति &c.

1059. ✓ Tuōvi 1. to go. 2. to increase. Pre. इवःति । Per. सुधाव । सुमुवतुः । सुमुवुः । सुयिष्य । सुमुवयुः । सुमुव । or सुधाव । सुमुविष्य । सुमुविम । शिञ्वाय । शिञ्जिष्यतुः । शिञ्जिष्युः । शिञ्जयिष्य । शिञ्जययुः । शिञ्जय । or शिञ्जय । शिञ्जयिष्य । शिञ्जयिष्यम् । I Fut. इवयिता । II Fut. इवयिष्यति । Imperative इवयतु । Imper. अश्वयत् । Potēn इवयेत् । Bene. श्रूयात् । Aorist. अश्वयत् । अशिञ्जिष्यत् । अशिञ्जिष्यताम् । अशिञ्जिष्यन् । अशिञ्जिष्यः । अशिञ्जिष्यम् । अशिञ्जिष्य । अशिञ्जिष्याव । अश्वयीत् । अश्वयिष्यताम् । Desi. शिञ्जिष्यति । Inten. अश्वीयते, शीघ्रयते, । Yañ luk शेषययीति or शेषयेति । Dual. शेषयतः । Pl. शेषययति । Past Part. Passive श्रूयः । Aot. श्रूयवान् । Nouns:—इवययुः । इवन् 'dog.' । इवायवः ॥ इति लिङ्गन्तभ्यादिकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhuādi class.

CHAPTER II.

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् । ✓ THE ADADI VERBS, (72)

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् to eat; we shall show the conjugation of the sautra root अति, which is treated like the roots of this class.

२४२२ । अतीरीयङ् । ३ । १ । २९ ॥

अतिः शैवेस्तस्मादीयङ् न्यास्वायें । 'लुगुप्तायामयं धातुः' इति बहुवः । 'कषायं' इत्येके 'हनाद्यन्ताः'—(२३०४) इति धातुत्वम् । अतीयते । अतीयांश्च आर्धधातुकविचक्षायां 'आषाढय आर्धधातुके वा' (२३०५) इति यङभावे 'शेवास्कर्तरि'—(२९५६) इति परस्मैपदम् । आनर्त् । अर्तिष्यति । आर्तिम् ॥

2422. The affix यङ् comes after the sūtra root अति 'to reproach' without changing the sense.

NOTE—The indicatory इ shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada; as अतीयते 'he pities or reproaches'; so also, अतीयाते, अतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach'. But others say it means 'to pity'. The whole form अतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Preent is अतीयते, the Perfect is अतीयां चक्रे ॥

The addition of ईयङ् is optional when the affix of the Ardhadhātuka follows (S. 2305). So when the ईयङ् is not added, the root is Parasmaipadi by the universal sūtra 2159. Thus another form of the Perfect is आनर्त् ॥

The Future is अर्तिष्यति । The Aorist is आर्तिम् ॥

Pre, अतीयते । Per, अतीयांश्चक्रे or आनर्त् । I Fut, अतीयाता । अर्तिता II Fut, अतीयिष्यति । अर्तिष्यति । Aorist, आर्तिष्यिष्ट । आर्तिम् ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat'. This and the next root are parasmaipadi. The vikarṇa अर् is elided by the following:—

२४२३ । अदिप्रभृतिभ्यः षपः । २ । ४ । ७२ ॥

लुक्त्वात् । अति । अतः । अदन्ति ॥

2423. After the verb अद् 'to eat' and the rest, there is luk elision of the Vikarṇa अर् (III. 1. 68).

Thus अद्+अर्+ति=अति 'he eats'; हन्ति 'he kills'; द्विष्टि 'he envies'. The Adadi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root.

बृद II. FUTURE.

Third Person.	अतुल्यति ।	अतुल्यतः ।	अतुल्यति ।
Second Person.	अतुल्यसि ।	अतुल्यसः ।	अतुल्यस ।
First Person.	अतुल्यामि ।	अतुल्यावः ।	अतुल्यामः ॥

• In the Imperative the following sūtra applies.

२४२५. हुक्लृभ्यो द्वेधिः । इ । उ । १०१ ॥

होर्लृभ्योभ्यश्च द्वेधिः स्यात् । अङि । अतात् । अदामि ॥

2425. After हु and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), वि is substituted for the Imperative affix णि, when the latter does not take the augment बृद ॥

Thus बृद + वि = बृद + णि = बृद + धि = अङि ॥

लोट IMPERATIVE.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अतु or अतात् ।	अताम् ।	अतन्तु ।
Second Person.	अङि or "	असम् ।	अत ।
First Person.	अदामि ।	अदाव ।	अदाम ।

—:o:—

Informing the Imperfect, the following sūtra applies.

२४२६ । आदः सर्वेषाम् । ङ । इ । १०० ॥

आदः परस्याप्तसर्वधातुक्त्याङगमः स्यात् सर्वमतेन । आदत् । आताम् । आदम् । आदः । आसम् । आत । आदम् । आहु । आङ् । अयात् । अयाताम् । अयुः । अयाताम् । अयातुः ॥

2426. After बृद 'to eat', comes the augment आद before a Sarvadhātuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As आदत् and आदः । Before a non-aprikta we have अति, अतिष्ठ । The word सर्वेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Aṣṭādhyāyī rule VII, 3. 99,

अङ् । IMPERFECT.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	आदत् ।	आताम् ।	आदन् ।
Second Person.	आदः ।	आसम् ।	आत ।
First Person.	आदम् ।	आहु ।	आङ् ।

लिट् । POTENTIAL.

Third Person.	अयात् ।	अयाताम् ।	अयुः ।
Second Person.	अया ।	अयासम् ।	अयात ।
First Person.	अयाम् ।	अयाव ।	अयाम ।

आशीर्लिट् । BENEDICTIVE.

Third Person.	अयात् ।	अयाताम् ।	अयातुः ।
---------------	---------	-----------	----------

Second Person. अद्याः । अद्यास्तम् । अद्यास्त ।
 First Person. अद्यासम् । अद्यास्य । अद्यास्म ।
 In the Aorist, the following rule applies.

२४२७ लुङ्सनीघस्तट । २ । ४ ३० ॥

अतो यस् लुङ्सनी घ स्तटि णि च । लुङित्वादङ् । अघसत् ॥

2427. When luṅ (aorist) or san (desiderative) follows, यस् is the substitute of अद् 'to eat.'

Thus:—अघसत्, अघसताम्, अघसन् 'he ate'. The लु in यस् is servile and indicates the substitution of अद् for अङि of the Aorist. (III. 1. 55.) So also in the Desiderative, as जिघत्सति, जिघत्सताम्, जिघत्सन्ति 'wishes to eat.'

Note:—The verb अद् is replaced by यस् when the affix, अच् follows.
 घ + अद् + अच् = घस् + अच् = घचसः 'voracious.'

AORIST.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अघसत् ।	अघसताम् ।	अघसन् ।
Second Person.	अघसः ।	अघसतम् ।	अघसत ।
First Person.	अघसम् ।	अघसाव ।	अघसाम ॥
1. ✓ Ad. 'to eat.'			

Pre. अति. अतः । अदन्ति अस्ति. अत्यः । अत्य. अदमि. अद्मः । अद्मः । Per. अघास or अघाद । अघातुः or अघादतुः । अघुः or अघादुः । अघसिष or अघादिष । अघयुः or अघादयुः । अघ or अघाद । अघास or अघस । अघिष or अघादिष । अघिम or अघादिम । I Fut. अता । अतगि । अतारः । अतासि । अतास्यः । अतास्य । अतास्मि । अतास्यः । अतास्मः । II Fut. अतस्यति । अतस्यतः । अतस्यन्ति । अतस्यसि । अतस्यथः । अतस्यथ । अतस्यामि । अतस्यावः । अतस्यामः । Imperative, अतु or अतात् । अताम् । अदन्तु । अछिन् अतम् । अत । अदानि । अदाव । अदाम । Imper. आदत् । आताम् । आदन् । आदः । आतम् । आत । आदम् । आदु । आदम । Poten. अघात् । अघा-
 ताम् । अघ्यः । अघ्याः । अघ्यातम् । अघ्यात । अघ्याम् अघ्याव । अघ्याम । Bene. अद्वात् । अघ्यास्ताम् । अघ्यातुः । अघ्याः । अघ्यास्तम् । अघ्यास्त । अघ्यासम् । अघ्यास्य । अघ्यास्म । Aorist. अघसत् । अघसताम् । अघसन् । अघसः । अघसतम् । अघसत् । अघसम् । अघसाव । अघसाम । Cond. आतस्यत् । आतस्यताम् । आतस्यन् । आतस्यः । आतस्यतम् । आतस्यत । आतस्यम् । आतस्याव । आतस्याम । Pass. अघासे । Caus. आद-ति । Aor. आदितुः । Desi. जिघत्सति । Pre. part. Parasmai. अदन् । अदन्ती । Past Part Pass. अरघः । Ger. अरघ्या । Infini. अतुम् । Nouns. अघम् । अदन्म् ॥

हन् २ हिंसागत्योः । प्रणिहन्ति ॥

2. ✓ Hana. To kill, to go.

Now we take up the conjugation of हन् 'to kill' 'to go'. Thus the 3rd Person Singular हन्ति with the preposition, प्रणिहन्ति । The न is changed to ण by VIII. 4. 17.

In forming the dual, we have हन् + तस् । Now applies the following sūtra:—

२४२८. अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्थादीनामनुनासिकलोपो भ्रजिकृडिति । ६ । १ । ३७ ॥

'अनुनासिक-' इति सुप्रबळीकं वनतीतरेषां विशेषणम् । अनुनासिकानामानेषां वनतीतरेषां लोपः स्वात्मलाठी कृडिति परे । यमिरमिनिमिनिमिनिमन्तयेऽनुदात्तोपदेशाः । तनुचनुनि वयुचयुवनुमनुतनोत्थाद्वयः । हतः । प्रणि ॥

2428. The final nasal of those roots which in the Dhātupāṭha have an unaccented root-vowel, as well as of वन and तन &c., is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicatory न् or ण् ॥

NOTE :—Thus वसु gives us वसुवा (with लृवा), वसतः (with लृ), वसवान् (with लृवा), वसतिः (with लिङ्). Similarly वसु gives us वसुवा, वसतः, वसवान्, वसतिः । वसु, वसु, वसु, वसु and वसु which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhātupāṭha. So also of वनः i, e., वसतिः with लिङ्, with लिङ् the nasal is not elided as वसति (VI. 4. 39); and before other jha-lādi affixes व, retains न् as all those affixes take the augment वट् । The तनादि roots belong to the eighth class. Thus ततः, ततवान् । The Tanādi roots are ten in number, तन् वन्, वण्, वृण्, वृण्, वृण्, वृण्, वृण्, वृण् and वृण् । Of these वृण् takes long वा also (VI. 4. 45) वृण्...वृणः, वृणवान्, वृण्...वृणः, वृणवान्; वृण्...वृणः, वृणवान्; वृण्...वृणः, वृणवान्; वृण्...वृणः, वृणवान्; वृण्...वृणः, वृणवान् ॥

The word वृणुनादिक is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word वृणति of the sūtra. The roots ✓Yam, ✓Kam, ✓Nam, ✓Gam, ✓Han and ✓Manya are taught as Anudatta. The Tanādi roots are ✓Tan, ✓Kṣhan, Kṣhiñ ✓Riñ, ✓Triñ, ✓Ghriñ, ✓Van, and ✓Man. Thus वृण् + तः = वृ + तः = वृतः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—वृण् + वृणति = वृण् + वृणति (VI. 4. 98 S. 2363) = वृण् + वृणति (VII. 3. 54. S. 358) = वृणति ॥

When an alterant upasarga is added, the न् is changed to ण् by the following Sūtra.

२४२९ । वृणोर्वा । ८ । ४ । २३ ॥

उपसर्गस्वादिभित्तात्परस्य वृणोर्नस्य णी वा स्यादुभयोः परयोः । प्रहयिन्-प्रहयिन् । प्रहयवः—प्रहयवः । वृणोर्नस्य—(२४२९) वृणति वृणवः । वृणवान् । वृणतुः । वृणुः ॥

2429. Optionally when व or न follows, the न् of ✓han is changed to ण्, when preceded by an upasarga competent to cause change.

Thus प्रहयवः, परिहयवः, or प्रहयवः and परिहयवः, प्रहयन्मः or प्रहयन्मः, परिहयन्मः or परिहयन्मः ।

This sūtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Aṣṭādhyāyī rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the वृ is changed to a guttural by VII. 3.54 S. 35.8.

PRESENT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	वृणति ।	वृणतः ।	वृणन्ति ।
Second Person.	वृणसि ।	वृणतः ।	वृणतः ।
First Person.	वृणमि ।	वृणतः ।	वृणतः ।

Now we take up वृणु or the Perfect.

वृणु + वृणु = वृणु वृणु + वृ = वृ + वृणु + वृ = वृ + वृणु + वृ by VII. 3. 54. S. 358 = वृणवः । The dual is वृणतुः and the Plural वृणतुः ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies:—

२४३० । अयासाच्च । ३ । ३ । ५५ ।

अयासाच्चरस्य हनेर्हस्य कुत्वं स्यात् । अचनिच-अचन्य । हन्ता । 'अचनेः' (२४२८) वृत्तीद् । हनिष्यति । हन्तु । हन्तात् । प्रभुः ।

2430. A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also.

NOTE:—As जिघांक्षति, अक्षयन्ते, अक्षं अद्यान ॥ The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (aṅga) हन्, therefore not in हननीयितुमिच्छति—जिह्वननीययति ॥

Thus we get अचनिच or अचन्य ।

NOTE:—Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII-3-54 alone has been mentioned simply because it is antaraṅga.

लिट्, PERFECT

	<i>sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अद्यान ।	अद्यतुः ।	अद्यः ।
Second Person.	अचनिच ।	अद्युः ।	अद्य ।
•	or अचन्य ।		
First Person	अद्यान ।	अद्यिव ।	अद्यिम ।
•	or अचन्य ।		

लुट् I. FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	•	हन्तारी ।	हन्तारः ।
Second Person.	हन्तासि ।		हन्तास्वः ।	हन्तास्व ।
First Person.	हन्तास्मि ।		हन्तास्वः ।	हन्तास्मः ।

लुट् II. FUTURE (before स्य the augment हद् comes by VII-2-70 S, 2366.)

Third Per.	हनिष्यति ।	हनिष्यतः ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per.	हनिष्यसि ।	हनिष्यथः ।	हनिष्यथ ।
First Per.	हनिष्यामि ।	हनिष्यावः ।	हनिष्यामः ।

In forming the Imperative 2nd Per. Sing. the following applies:—

२४३१ । हनेर्हः । ३६ ४ ३६ ।

ही परे । आभीयतया अयासिक्तत्वाद्धेर्न लुक् । अहि । हनानि । हन्ताव । हन्ताम । अहन् । अहन्ताम् । अहन् । अहन्म ।

2431. ह is substituted for हन् before हि ॥

Thus अहि अहन् ॥

This ह substitute of हन् is ordained by VI.4-36, a rule belonging to the *Ā* bhiya section (asiddha vat atābhāt VI. 4. 32.S. 2193); therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the election of हि । For had ह been considered as valid, then हि would have been elided by VI-4-105 S. 2202.

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is:—

IMPERATIVE.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	हन्तु or हतात् ।	हताम् ।	हन्तु ।
Second Person.	हहि ।	हताम् ।	हन्तु ।
First Person.	हनामि ।	हनाव ।	हनाम ॥

* In conjugating हन् in हन्तु ; the Third Person Sing is thus formed ह + हन् + त् = ह + हन् + ० = हहन् the letter न being elided by VI-1-68. Thus we conjugate the root :—

IMPERFECT.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अहन् ।	अहताम् ।	अहन्तु ।
Second Person.	अहन् ।	अहताम् ।	अहन्तु ।
First Person.	अहमम् ।	अहम्व ।	अहम्य ॥

—:0:—

लिट्, POTENTIAL.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	हन्यात् ।	हन्याताम् ।	हन्वुः ।
Second Person.	हन्याः ।	हन्याताम् ।	हन्यात ।
First Person.	हन्याम् ।	हन्याव ।	हन्याम ।

—:0:—

In the Benedictive वध replaces हन् by the following sūtras.

२४३२ । आर्धधातुके । २ । ४ । ४५ ।

वत्पथिह्रस्व ।

2432. The clause 'when the affix is ardha-dātuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism 58 of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini.

२४३३ । हनो वध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

2433. वध is the substitute of हन् 'to kill' when the ārdhadātuka लिङ् (Benedictive) follows.

२४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वधादेशोऽङुक्तः । 'आर्धधातुके' (२३००) इति विवक्ष्यमस्मी । तेनार्धधातुकोऽपठेऽपठेऽकारान्तत्वात् 'हनो लोचः' (२३०८) । वध्यात् । वध्याताम् । 'आर्धधातुके' किम् । विध्यादेशो वध्यात् 'हन्तेः' (३५६) इति सत्वम् । प्रहवयात् । अवधीत् ।

वध सत्कारः स्वरितेतः । 'हिव ३ करोति' । हुंष्टि-हुंष्टे । हुंष्टा । हुंष्टा । हुंष्टयति-हुंष्टयते । हुंष्टु-हुंष्ट्यात् । हुंष्टि । हुंष्टाव । हुंष्टे । हुंष्टावष्टे । अहुंष्ट ।

2434. And when लुङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadha* ending with an व । Thus वध्यात् "may he kill" वध्याताम् "may they two kill," वध्यावः "may they all kill."

As the substitute वध ends in short व, this व is elided by S. 2308 because वध ends in an व, at the time when the ārdhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sihāniyāt I, 1, 56), in forming the Aorist लुङ्, we

have अवध + ० + ईत् = अवधीत् । Here zero being sthānivat prevents the vṛddhi of अ of अव which otherwise would have taken place by VII. 2. 7.

Note:—अवधीत् 'he killed,' अवधीष्टात् 'they all killed.' The division of this aphorism from the last sūtra (yoga-vivāga) indicates that the next Aṣṭādhyāyī rule II. 4. 44 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well. There is no option in the Benedictive Atmanepada.

The word कार्थधातुके in S. 2432 is in the 7th case ; the force of this case affix here is not that given in I. 1. 66. 2. c. the sūtra does not mean 'when an ārdhadhātuka affix follows.' But the 7th case has the force of indicating the subject (विषय) the meaning of the sūtra being 'when the subject is an ārdhadhātuka affix.' The result of this explanation is, that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any Ārdhadhātuka-affix to अस् 'to be,' we must first substitute भू for it, and then take the proper ārdhadhātuka affix which would come with regard to भू. Thus we can apply यत् to भू by rule III. 1. 97. which says 'after verbs ending in vowels यत् is applied.' But this affix could never have been applied to अस्, which ends in a consonant. Thus we have मयम्. So the substitution does not depend upon any particular affix, but ārdhadhātuka affixes as a class.

Or to take the example of वध । This vadha ends with व and is the substitute of वृत् which ends with a consonant. But to वध will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ārdhadhātuka affix is to be added. Thus अतः लोपः of 2308 will apply to this final व of वध and cause its elision. Thus वध्यात्, वध्यास्ताम् ।

Why do we say 'when an ārdhadhātuka affix is to be added' ? There will be no वध substitution before the sārvaadhātuka affixes, such as the Potential &c. Thus the Potentiā is वध्यात् । The व is changed to य before an alterant letter. See S. 359. As प्रवक्ष्यात् । The aorist is अवधीत् ॥

Pre. वृत्ति । वृत्तः । वृत्ति । वृत्ति । वृत्तः । वृत्तः । वृत्ति । वृत्तः । वृत्तः । Per. अयाव । अयम् । अयनिच or अयन्व । अयपुः । अय । अयान । or अयन । अयिच । अयिम । I Fut. वृत्ता । II Fut. वृत्तिवृत्ति । Imperative वृत्तु or वृत्तात् । वृत्ताम् । वृत्तु । वृत्ति वृत्तम् । वृत्त । वृत्तानि । वृत्ताव । वृत्ताम् । Imper. वृत्तु । वृत्तताम् । अयम् । अयम् । वृत्तम् । वृत्तम् । वृत्तम् । Poten. वृत्तात् । वृत्ताताम् । वृत्तुः । वृत्ताः । वृत्ताताम् । वृत्तन्तः । वृत्ताम् । वृत्ताव । वृत्ताम् । Bene. वध्यात् । वध्यास्ताम् । वध्यातुः । वध्याः । वध्यास्ताम् । वध्यास्त । वध्यास्तम् । वध्यास्त । वध्यास्त । Aorist. अवधीत् । अवधीष्टात् । अवधीष्टुः । अवधीः । अवधीष्टम् । अवधीष्ट । अवधीष्टम् । अवधीष्ट । अवधीष्टम् । Cond. अवधीष्यत् ।

With the upasarga क्वा, the root is ātmanepadi. Thus:—

Pre. कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । Per. कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । कावृत्ते । Imperative, कावृत्ताम् । कावृत्ताम् । कावृत्ते । I Fut. कावृत्ताते । II Fut. कावृत्तिवृत्ते । Imperative, कावृत्ताम् । कावृत्ताम् । कावृत्ते । Imper. कावृत्त । कावृत्ताम् । कावृत्ताम् । कावृत्ताम् । Poten. कावृत्ते । कावृत्ताम् । कावृत्ताम् । Bene. कावृत्ति । कावृत्ति । कावृत्ति । Aorist. कावृत्तिष्ट or कावृत्तिष्टाताम् । कावृत्तिष्टाः । कावृत्तिष्टा । कावृत्तिष्टम् । कावृत्तिष्ट । कावृत्तिष्टम् । कावृत्तिष्ट । कावृत्तिष्टम् । Cond. कावृत्तिष्यत् ।

Aorist. अद्विषत् । अद्विषाताम् । अद्विषन् । अद्विषन् । अद्विषन् । अद्विषन् । अद्विषन् । अद्विषन् ।
 अद्विषि । अद्विषावहि । अद्विषामहि । Pass. द्विषन्ते । Caus. द्वेषयति । Aor. अद्विष-
 द्विषत् । Desider. द्विषन्ते । or ति । Inten. द्विषन्ते । yan luk. द्वेषीति ।
 or द्वेषेष्टि । Imperfect Pl. अद्विषन् । or अद्विषन् । Aor. अद्विषन् । Noun. द्विष-
 द्विष । द्विष । द्वेषः । द्वेषः । Past part. द्विषत् । द्विषन् । Ger. द्विषन् ।

दुध ४ प्रपूरये ।

4/ duha To milk. Pro. दोग्धि । दुग्धः । दुग्धनि । दोग्धि । दुग्धः । दुग्धः । दोग्धि ।
 दुग्धः । दुग्धः । Per. दुग्धे । दुग्धतुः । दुग्धुः । दुग्धेति । दुग्धतुः । दुग्धः । दुग्धे । दुग्धे ।
 दुग्धे । I Fut. दोग्धा । दोग्धाः । II Fut. धीक्ष्यति । धीक्ष्यतः । धीक्ष्यन्ति । Imper. दोग्धुः ।
 or दुग्धात् । दुग्धाम् । दुग्धतु । दुग्धि । दुग्धम् । दुग्ध । दोग्धानि । दोग्धाव । दोग्धाम् । Imper.
 अधेक्ष । अधेक्षाम् । अधेक्षन् । अधेक्षन् । अधेक्षम् । अधेक्ष । अधेक्षम् । अधेक्ष । Potent.
 दुग्धात् । दुग्धाताम् । Benedic. दुग्धात् । दुग्धाताम् । Aorist. अधुक्षत् । अधुक्षताम् । अधुक्षन् ।
 अधुक्षः । अधुक्षतम् । अधुक्षत । अधुक्षम् । अधुक्षव । अधुक्षाम् । Caus. दोग्धयति । Aor. अदुग्धत् ।
 Desider. दुग्धन्ति । or ते । Inten. दोग्धन्ते । Yan luk. दोग्धीति । or-दोग्धि ।

Pre. दुग्धे । दुग्धते । दुग्धते । धुक्ष । दुग्धये । धुक्ष्ये । दुग्धे । दुग्धे । दुग्धे । दुग्धे ।
 दुग्धते । दुग्धते । दुग्धते । दुग्धते । दुग्धते । दुग्धते । दुग्धते । दुग्धते । I Futur.
 दोग्धा । दोग्धाः । दोग्धाः । दोग्धाः । दोग्धाः । II Fut. धीक्ष्यति । Impera. दुग्धाम् । दुग्धाताम् ।
 दुग्धताम् । धुक्ष । दुग्धाम् । धुक्ष्यम् । दोग्धि । दोग्धाव । दोग्धाम् । Imperfect. अधुक्ष ।
 अधुक्षताम् । अधुक्षत । अधुक्षतः । अधुक्षाम् । अधुक्षम् । अधुक्ष । अधुक्ष । अधुक्ष । Potent.
 दुग्धात् । दुग्धाताम् । Benedic. धुक्ष । धुक्ष्यम् । Aor. अधुक्षत् । अधुक्षताम् । अधुक्षन् ।
 अधुक्षः । अधुक्षाम् । अधुक्षम् । अधुक्ष । अधुक्षवहि । अधुक्षामहि ।

दिह ५ उपचये ।

5/ diha, to thrive. The word upachaya means increase. Pro दोग्धि with
 न and नि we have दोग्धिदोग्धि । The न changed to ण by VIII. 4. 17. S. 2285.
 But not in दोग्धिदोग्धि because in VIII. 4. 17 S. 2285 the form degdhi is
 taken, with दोग्धि and so the rule does not apply to yanluk. See, VII. 2. 10. S.
 2246. Per दिहति । I Future दोग्धा । II Future धीक्ष्यति । Imperative दोग्धु । Imper
 अधेक्ष । Potent. दिह्यात् । Bene दिह्यात् । Aorist अधिहत् । Coud अधेक्ष्यत् । Pass दिहन्ते ।
 Caus देहयति । Desider दिधिषति । Inten देदिहते । Yanluk देदिधि । Nouns: देहिनी
 देही । देहः Pro. Part दिहन् । past. दिहम् । Paras. दिहवान् । Fut-Part. धीक्ष्यन् । Ger.
 ध्यादि । Adj. देह्यः । देहनीयः । देह्यम् ।

लिह ६ आस्वादने ।

6/ Liha to lick. Pro लेहि । लीढः । लिहन्ति । लेहि । लीढः । लीढः । लेहि । लिहन् ।
 लिहः । Per लिहे । लिहन्तुः । लिहन्तुः । लिहेति । लिहेतुः । लिहन्ति । लिहन्ति । I Fut.
 लेढा । II Fut. लेक्ष्यति । Imper. लेहु । लीढाम् । लिहन्तुः । लेहि । लीढम् । लीढ । लेहानि
 लेहाव । लेहाम् । Imper. अलेद । अलीढाम् । अलिहन् । अलेद । अलीढम् । अलीढ । अलेहम् ।
 अलिहन् । अलिहन् । Potent. लिह्यात् । लिह्याः । लिह्याम् । Benedic. लिह्यात् । लिह्याताम् । Aorist.
 अलिहत् । अलिहताम् । अलिहन् । अलिहः । अलिहतम् । अलिहत । अलिहम् । अलिहाव । अलि
 हाम् । Condi अलेक्ष्यत । Pass लिहन्ते । Caus लेहयति । Aor. अलीलिहत् । Desider. लिहि
 ण्ति । Inten. लेलिहते । yap. luk. लेलिहीति । or लेलेहि । Nouns अलीलिहः । अलीलेहः । लिहा ।
 अलीलिहः । Pre part. paras. लिहम् । Per part. लेलिहान् । Atm. लीढः Per part. pass. लीढ-
 वान् । Act. लेक्ष्यन् Fut part. लीढा Ger. लेहुम् Adj. लेह्यः । लेहनीयः । लेह्यम् ।

Pro Aim लीढे । लिहते । लिहते । लिह । लिहये । लीढये । लिहे । लिहते । लिहते । Per

चिदिः । चिदिचिदे । चिदिचिदेवे । चिदिचिदेवे । I Fut चेडा । चेडादे । II Fut चेडये ।
 Imper । चेडाच् । चिदाताम् । चिदताम् । चोद्य । चिदायां । चोद्यम् । चेडे । चेडाचडे । चेडा
 अडे । Imper चोडी । चिदिदाताम् । चोदीदत । चोदीडा । चिदिदायां । चोदीदम् । चिदिदि ।
 चिदिदुदि । चिदिदुदि । Pten लिद्येत । लिद्येयाः । लिद्येय । Benedi लिद्येष्ट । Aorist चिदि-
 दत or चोदीठ । चिदिदाताम् । चिदिदत । चिदिदयाः or चोदीडाः । चिदिदाताम् ।
 चिदिदुदम् or चोदीदुम् । चिदिदि । चिदिदादि or चिदिदुदि Condi चलेद्यत ।

✓ चक्षि ७ व्यञ्ज्यां वाचि ।

7. ✓ Chakshin व्यञ्ज्यां वाचि । 'to speak articulately.' This root also means to see, as चिचोः कर्माणिचटे चोचिभिः । The letter च् in चक्षि is indicative of the fact that the affix युच् is added to the root by III 2, 149 S. 3129: which would not have been the case had the root not contained this anudatta च् । Thus चिचोः कर्माणिचटे चोचिभिः ॥

This च् though indicatory, does not cause the insertion of the nasal नुच् because we have explained the word चक्षिः by चक्षेदितः in the sūtra VII. 1. 58. S. 2262 because the word चक्षः is understood here from the preceding Aśtādhyāyī sūtra 'goh padānte' VII. 1. 57. S. 3574. So that only those roots are चक्षि for the purposes of नुच् augment, which contain the च् as their Final. The च् in चक्षि is not final and so the root is not चक्षि for the purposes of that sūtra.

What is the use of the letter च् when the root is already *ubhayapadī* ?
 Ans. The च् indicates by implication the existence of the following maxim:—

The *ātmanepada* which is caused by an *anudatteta* letter, is *anītya*. Thus the Present Participle form स्थायच् is valid; as in the example स्थायच् निर्मोक्षस्थिः । &c. Here स्थाय is used as *parasmaipadī* though ordinarily it is *ātmanepadī* because the root स्थायि has *anudatta* long च् as indicatory. See Bhvādi No. I. 516.

Thus we have चटे (the च् is elided be स्त्रीः VIII. 2. 29. S. 380). चक्षते &c. In forming the Perfect, the following two sūtras apply: which are governed by the *anuvritti* of *ārdhadhātuka* of the rule 2377.

✓ २४३६ । चक्षिः स्थाञ् । २ । ४ । ५४ ॥

2436. स्थाञ् is the substitute of चक्षि 'to perceive, to tell, when any *ārdhadhātuka* affix is to be applied.

२४३७ । वा लिटि । २ । ४ । ५५ ॥

* अच भावे क्वादिप्रयोगादेः । अक्षिप्रकाशे 'अस्य वेगो वा' इति स्थितम् । क्षित्वाचक्षेदुचम् ॥
 चक्षी-चक्षवे-चक्षो-चक्षे । * अयो द्वितीया- * इति तु न चत्वंलोपिप्रस्तात् । चक्षते
 क्वाता-क्वाता । क्वात्यति-क्वात्यते । क्वात्यति-क्वात्यते । चक्षट् । चक्षित । क्वावात्-चक्ष
 वात् । चक्षेवात्

2437. स्थाञ् is optionally the substitute of चक्षि when लिट् (Perfect) follows.

In the *Mahābhāṣya* the substitute begins with स्थाञ् Kā. The च् is changed to व optionally by the *vārtika* 'अस्य वेगो वा' । This *vārtika* he reads in the section of *asiddhas*. As the substitute has an *indicatory* च् it is conjugated in both *padas*. Thus the perfect is चक्षी or चक्षवे । or चक्षो or चक्षे ॥

Note:—In the Mahābhāṣya on II. 4. 54 S. 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with क् and is कश्चात्. This substitute Khśāṇ assumes the form Khyāṇ also. Thus कश्चात् becomes क्ख्यात् by substituting च for क् under the following vārtika :—**चलिष्ठे शस्य य वचनं विभावा** “The letter य optionally replaces the च of this substitute ; and this च is asiddha, because this vārtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII. 2. 1.) just at the close of the rules relating to the change of क् to क्ख ।” That being so, for the application of the prior rules the य is considered asiddha, but for the application of the subsequent वरत्य rule, it is considered siddha. Thus योऽख्यानम्, here च changed to य is asiddha and so the sūtra कश्चात् does not apply and क् is not changed to क्ख ॥

Note:—Prohibition must be stated when वच means ‘exclusion’ ; as दुर्जनाः संवक्ष्याः ‘bad men should be excluded.’

Note:—Prohibition must be stated when the affixes वक्ष and वन follow ; as वृक्षरा राक्षसाः ‘the Rākshasas are cruel.’ This is Vedic Sanskrit ; modern वृक्षः. The meaning of the root वक्ष here, is ‘to injure.’ So also विवक्षयः पयिहतः ; here the affix is वन .

The substitute कश्चात् becomes कश्चत् by VIII. 4. 55. S. 121. This कश्चत् is conjugated as वक्ष्यो । A. वक्ष्ये ।

The vārtika चयो द्वितीया (See S. 130. and 294) required क् to be changed to क्ख ; giving the form, वक्ष्यो; वक्ष्यो; but that vārtika also does not apply because वरत्य rule VIII. 4. 55. S. 121. by which the root कश्चात् was changed to कश्चत् is considered asiddha, so that for the purposes of that vārtika, कश्चात् is still कश्चात् ॥ From the root वक्ष itself, we get the perfect regularly. Thus वक्षसे ।

The First Future is क्ख्याता or क्ख्याता ॥ The Second Future is क्ख्यास्यति or क्ख्यास्यते । Or क्ख्यास्यति or क्ख्यास्यते ॥ The Imperfect is वक्ष्ये । The Potential is वक्षीत । The Benedictive is क्ख्यायात् or क्ख्यायात् or क्ख्येयात् ।

In forming the Aorist the following sūtra applies :—

२४३८ । अस्म्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् । ३ । १ । ५२ ।

अभ्यवक्षेरङ् । अस्म्यत्-अस्म्यत्-अवशासीत्-अवशासत् । + वर्जने वशाज्जेष्टः + । समवाहि-
ट्स्यादि ।

अथ पृथगन्ता अनुदात्तेतः । ‘ईर ८ गतो कम्पने च’ । ईरं । ईरां वक्षे । ईरिता । ईरिष्यते ईरताम् । ईर्यम् । ईरिष्यम् । ईरिष्ये । ‘ईर ८ स्तुते’ । ईरुहे ।

2438. After the verbs वक्ष ‘to throw’, वक्ष ‘to speak’, and क्ख ‘to speak’, वक्ष is the substitute of क्ख, when the Aorist follows signifying the agent.

NOTE:—वक्ष may be either the root, or the substitute of क्ख (II. 4. 53) and so also क्ख may be the root, or the substitute of वक्ष (II. 4. 54). The root वक्ष belonging to the द्विवाचि or the Fourth conjugation, falls under the subdivision पुवाचि, and therefore it would have taken वक्ष् in the Parasmaipada by rule III. 1. 55. The repetition is to indicate that it takes वक्ष् in the Atmanepada also ; as योऽवशासत् (VII. 4. 17), योऽवशासत् and वाक्यत् । In the Passive, we have वक्षिष्यताम् .

Thus the aorist is P. वक्ष्यत् or A. वक्ष्यत् or वक्ष्यासीत् or वक्ष्यासत् ॥

Ikti: The substitute क्वाञ् does not take place when the meaning is 'exclusion,' as समन्वित &c.

Note:—The following from Mādhaviya Dhātuvritti will make this clear. In the Mahābhāṣya the author has given the *two* substitutes क्वाञ् and क्वाञ् first, and then he, in the alternative, gives *one* substitute क्वाञ् which includes both क्वाञ् and क्वाञ्, for it can assume both these forms. For क्वाञ् becomes क्वाञ् by the चरत्त्व rule (VIII. 4, 55. S. 121). And क्वाञ् also becomes क्वाञ् by the operation of a vārtika which changes the व् into व, and this व is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas, just after the व् change rules.

The necessity of taking the substitute to be क्वाञ् will be manifest from the following considerations:—

(a) In forming an abstract noun from सुप्रख्यः, such as सुप्रख्यस्य भावः=सौप्रख्यम्. This is formed by ख्य् affix V. 1. 124. S. 1788. But if ख्य be considered to have a penultimate य (as in fact it has, but which under the above rule we consider as व) then the affix would have been वुञ् by V. 1. 132. S. 1797: and the form ought to have been सौप्रख्यकम्. But we never have this form: because V. 1. 132. S. 1797: does not apply, as the existence of य in ख्य is ignored by it and to it, it is व. This is summed up in the vārtika: प्रयोजनं सौप्रख्ये वुञ् विधिः।

(b) Similarly पुंसः ख्यानं=पुंख्यानम्. Here the स् of पुंस being elided as the final of a conjunct consonant (VIII. 2. 23. S. 54): we have पुम्+ख्यानम्. Now by the vārtika under S. 139, the स् of पुम् would be changed to ख्, because ख्या begins with ख् a letter of खय् pratyāhāra, and is followed by य a letter of यम् pratyāhāra and so S. 139 ought to apply. The form ought to be पुंख्यानम्. But this is not so, because the य in ख्या is considered asiddha and so ख् is not followed by a letter of यम् pratyāhāra; and so the condition for the application of S. 139 does not exist. This is summed up by the vārtika वविधिः पुंख्याने।

(c) Similarly वविध्यध्वेः. We get this form thus: वविद्या + वद् + ध्वे=वविव्य + व् + ध्वे. Here व् a letter of वव्य pratyāhāra is followed by वद्, and therefore VIII. 3. 79. S. 2325 requires the ध्वे to be changed to ठ. But this is not done, because व is asiddha, and so there is no letter of वव्य pratyāhāra in वव्य, and so VIII. 3. 79 S. 2325 does not apply.

(d) Similarly नमः ख्याने. Here the visarga is followed by ख् a letter of खय् pratyāhāra; and the ख itself is followed by य (for य is व), a letter of यय् pratyāhāra, and so VIII. 3. 35. S. 150 applies, and the visarga remains unchanged. But, if the substitute were not क्वाञ्, then ख् being followed by य would have brought in the application of VIII. 3. 37 S. 142, and the visarga would be changed to ज् jihvāmūliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika:—संस्थानत्वं नमः ख्याने। Samsthāna means the jihvāmūliya change.

(e) Similarly the Nisṭhā is ख्यातम् with त्. Had the य been really य and not व in disguise, then the root ख्या would be a वय् or semi-vowel having root, and VIII. 2. 43. S. 3017 would apply, and त् would be changed to न्. This is

summed up by the vārtika निष्ठा नखमाख्याते । The prohibition of VIII. 2 57 & 3040, does not apply to this ख्या but to no. 39 ख्या ॥

(f) Similarly उद्योच्छानम् । Here न is not changed to ख, though between the र of उद्य and न, there are only चट् pratyāhara letters य, ञ, ष, ञ, and कु letter ख; and so the Sutra VIII. 4. 2. S. 197 read with VIII. 4. 29. S. 2835 would have applied. But य of ख्या is not considered an चट् letter as it is ञ, and therefore that sūtra does not apply. This is summed up in the vārtika: खत्वे प्रयोक्तव्ये ।

Pre. चट् । चखाते । चखते । चखुद्वे । Per. चखसे । चखधाते । चखिरे । चखिषे । चखिष्ये । चखसे । चखिष्यसे । Impera. चखाताम् । चखाताम् । चख । चखायाम् । चखुद्वयम् । Imper. चखट् । चखधाताम् । चखयत । चखटाः । चखुद्वयम् । चखि । चखयति । Poten. चखीत । चखीयाताम् । चखीरन् । चखीयाः । चखीयाणो । चखीध्यम् । चखीय ।

Nouns. निचक्षयः । चक्षहाः । चक्षुः । संक्षयः चक्षनीयः ।

7 (b) ✓ Khyān to speak, Parasmai, Per. चखी । चख्यतुः । चख्युः । चखिय or चख्याच । चख्युः । चख्ये । चखी । चखिय । II Fut. ख्याता । ख्यातासि । ख्यातास्मि । II Fut. ख्यास्यति । Bene. ख्येयात् or ख्यायात् । ख्येयास्ताम् or ख्यायास्ताम् । ख्येयासुः । ख्येयाः or ख्यायाः । ख्येयास्ताम् । ख्येयासम् । or ख्यायासम् । Aorist. चख्यत् । चख्याताम् । चखयन् । चख्यः । चख्यम् । चख्यात । Cond. चख्यास्यत् ।

Pass. ख्यायते । Aor. चख्यायि or चख्यत । Dual. चख्येत्यम् । Caus. ख्याययति । Aor. चखिययत् । Desider. चख्यायति । Inten. चाख्यायते ।

Nouns. सुप्रख्याः प्रख्यानः प्रख्यायम् ।

7 (c) ✓ Khyān. Atm, Per. चख्ये । चख्याते । चखिरे । चखिषे । चख्याये । चखिष्ये । चख्ये । चखियसे । चखियसे । I Fut. ख्याता or ख्यायिता । ख्यातासे । ख्यातासे । II fut. ख्यास्यते or ख्यायिष्यते । Bene. ख्यासीष्ट । ख्यासीयास्ता । ख्यासीष्टाः । ख्यासीध्यम् । ख्यासीय । Aorist. चखयत् । चखयेताम् । चखयन् । चखयाः । चखयध्यम् । चख्ये । चखयायति । Condi. चखयास्यत् or चखयायिष्यत् । Desi. चिययासते ।

7 (d) Kśān to speak. Per. चक्षी । चक्षयतुः । चक्षुः । चक्षिय । चक्षयाच । चक्षयुः । चक्ष । चक्षी । चक्षिय । चक्षिम । I Fut. क्षयाता । क्षयातासि । क्षयातास्मि । Bene. क्षयायात् । or क्षयेयात् । Aorist. चक्षयासीत् । चक्षयासिष्टम् । चक्षयासिषुः । चक्षयासीत । Condi. चक्षयास्यत् । Passive. क्षयायते । Aor. चक्षयायि or चक्षयायिष्यत् or चक्षयास्यत् । Dual. चक्षयायिताम् or चक्षयासिताम् । Causa. क्षयाययति । Aor. चक्षिययत् । Desi. चिक्षयासति । Inten. चाक्षयायते । Adj. चक्षयेयम् ।

Per. चक्ष्ये । चक्ष्याते । चक्षिरे । चक्षिषे । चक्ष्याये । चक्षिष्ये । चक्ष्ये । चक्षियसे । I Fut. क्षयाता । क्षयातासे । क्षयातासे । II Fut. क्षयास्यते । क्षयास्यसे । क्षयासे । Bene. क्षयासीष्ट । क्षयासीयास्ताम् । Aorist. चक्षयास्यत् । चक्षयासिताम् । चक्षयायत । चक्षयास्यत् । Condi. चक्षयास्यत् । चिक्षयासते ।

Sub-section IV. The roots upto ✓ prichi are anudātteta,

ईर ८ गति कम्पनेच ॥

8 ✓ Ir a to go. 2. to agitate. Pre. ईरते । ईराते । ईरते । ईर्ये । ईराये । ईरे । Per. ईरायते । Some give the form ईरिरे । I Fut. ईरिता । ईरितासे । ईरितासे । II Fut. ईरिष्यते । ईरिष्यसे । ईरिष्ये । Imper. ईरताम् । ईर्य । ईर्यम् । ईरे । Imper. ईरते । ईराताम् । ईरत । ईरि । ईरिषि । Poten. ईरीत । ईरीयाताम् । ईरीयाः । ईरीय । Bene. ईरीसीष्ट । ईरीसीयास्ताम् । ईरीसीष्टाः । ईरीसीध्यम् । or ईरिषिष्यत् । Aorist. ईरिष्यत् । ईरिषिताम् । ईरिष्यत् । ईरिष्यत् । ईरिष्यत् ।

आम् । or वैरिषम् । वैरिषि । वैरिष्यसि । Pass. ईर्वते । Caus. ईर्वयति । ईर्वयते । Aor. आ ईर्वान् ईर्वितुम् । Desl. ईर्विरिषते । Nouns: ईर्वणमीरः; इमीरणः; and ईर्वः

ईर्व ८ स्तुतिः ।

91 ✓ Id. to praise. Now we take up the conjugation of ईर्व् to praise. Thus ईर्व् + ते = ईर्वते । ईर्व् + से = । Now applies the following two sūtras:—

२४३८ । ईर्वः सि । ७ । २ । ७७ ।

2439. The sārvaadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इद् after ईर्व् (Ad. 9)

NOTE:—As ईर्विषे and ईर्विष्ये = से becomes स्व by III. 4. 91 and 80. The से is exhibited in the sūtra without any case ending.

२४४० । ईर्वणोर्ध्वे च । ७ । २ । ७८ ।

ईर्वोदकानां 'से' 'ध्वे' शब्दयोः सार्वधातुकयोर्दिदं स्यात् । योगविभागो वैशिष्ट्यार्थः । ईर्विषे । ईर्विष्ये । + एकदेशसिक्तस्यान्यत्वात् + । ईर्विष्य । ईर्विष्यम् । + विकृतिग्रहणेन प्रकृतेरुपधात् + । ईर्वध्वम् । ईर्व १० ऐवध्वे । ईर्वे । ईर्विषे । ईर्विष्ये । 'आत् ११ उपवेधने' । आत्ते 'द्विधायावत्' (२४२४) । आत्तां चत्ते । आत्स्व । आध्यम् । आत्तिष्ठ । 'आत्तासु १२ इच्छायाम्' । आत्तास्ते । आत्तासाते । आत्तपुर्वत्वं प्रायिकम् । तेन 'नमोवाकं प्रयास्यते' इति सिद्धम् । 'वत् १३ आत्तादने' । वत्ते । वत्स्व । वत्थम् । वत्से । वत्सिता । 'कत् १४ गतिशासनयोः' कत्ते । कत्साते । कत्सते । 'अधमनिदित् इत्येके' । कत्ते । तात्त्व्यान्तोऽप्यानिदित् । कट्टे कत्ताते कट्टे । कट्टवे । कट्टि । १५ चुम्बने' । नि'स्ते । तत्त्व्यान्तोऽयम् । आभरयकारस्तु तात्त्व्यान्त इति अन्धाम । 'श्रिजि १६ सुजि' । निरुत्ते । निरुत्ते' निरुत्सिता । 'श्रिजि १७ अव्यक्ते शब्दे' । श्रिज्ते । 'पिजि १८ वर्णे' । 'संवर्णेन इत्येके' । संवर्णनेत्यम् । 'अवर्णने' इत्यपरे । 'अव्यक्ते शब्दे' इतीतरे । पिज्ते 'द्विज्' इत्येके । इज्ते । 'द्विजी १९ वर्जने' । इज्ज्योदधादिः । ईर्वित् । इर्वते । इर्वजाते । इर्वे । 'इर्वित्' इत्यम् । इर्वते । 'द्विजी २० संवर्णने' । इर्वते ।

'द्विज् २१ प्राणिगर्भविमोचने' । इर्वते । सुर्ववे । ईर्वता-इर्विता । 'भूसुतोः' (२४२४) इति सुवर्णनेः । सुर्वे । इर्विषीष्ट । इर्वविष्ट-इर्वोष्ट । 'श्रीक २२ स्वप्ने' ।

2440. The sārvaadhātuka affix से and ध्वे, (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इद् after the roots ईर्व् (Ad. 9) and जन् ।

NOTE:—Thus ईर्विष्ये, ईर्विष्यम्, ईर्विषे, ईर्विष्य, जनिष्ये, जनिष्यम्, जनिषे, जनिष्य । The root जन् (IV, 41) is taken here. The Vikarṇa इद् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra is a mere amplification and a variety. Thus ईर्व् + से = ईर्विषे । ईर्विष्ये । The affix इद् will come before the स्व of the Imperative also: for though स्व is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्व, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it is not different from the original." So से and स्व से and अम् are one and the same, as ईर्विष्ये and ईर्विष्यम् । By using the word विकर्त in the above vārtika, the original affix अम् (prakṛiti) is not to be taken. Therefore we have ईर्वध्वम् in इर्व् where no augment इद् is added, in other words when ध्वे is changed to अम् by III. ४. 91 S. 2252 this अम् is

13 ✓ vas a To wear, to put on.

Pre. वस्ते । वसते । वस्ते । वसाये । वस्ये । वसे । वस्यसे । वसन्ते । Per. वसते । वससाते । वससिरे । वससिरे । वससाये । वससिध्वे । वससे । वससिष्ये वससिमहे । I. Fut. वसिता । Impera. वसताम् । वसताम् । वसताम् । वसस्य । वसांश । वस्यम् । वसे । वसावहे । वसामहे । Imper. वसत । वससाताम् । वससत । वससाः । वससां । वसस्यम् । वससि । वसस्यसि । वसस्यसि । Aorist. वससिष्ट । वससिषाताम् । वससिषत । वससिषाः । वससिषायां । वससिष्यम् । वससिषि । वससिष्यसि । वससिष्यसि । Causa. वासयति । Desider. वससिष्यते । Inten. वावस्यते । yañ luk. वावसीति or वावसि ।

Nouns: वसन् । वस्यन् । वासः । वसा । Past. Part. वसित । Gerund. वसित्वा ।

कसि १४ गतिशासनयोः

14 ✓ Kas i To go, to destroy. Some read this root without क्, so that no nasal is added as कस्ते । The root has also final श् without nasal, as कष्टे ।

Pre. कस्ते । कसते । कस्ते । कसाये । कश्ये । कश्ये । कस्यसे । कस्यसे । कस्यसिध्वे । Fut. कसिता । II Fut. कसिष्यते । Impera. कसताम् । कस्य । कस्यम् । कसे । Imper. कसत । कससाः । कससि । Poten. कसीत । कसीयाः । कसीय । Benedic. कसिष्येष्ट । Aorist. कससिष्ट । कससिषाः । कससिषि । Caus. कसयति । Aor. कसकसम् । Desidera. कससिष्यते । Inten. कसस्यते । yañ luk. कससीति or कससि । Imperfect. कसाकम् ।

14a ✓ Kasa, Pre, कस्ते । कसते । कसते ।

14b ✓ Kaśa.

Pre. कष्टे । कशते । कशते । कष्टे । कशाये । कश्ये । कश्ये । कस्यसे । कस्यसे । कस्यसिध्वे । Fut. कशिता । II Fut. कशिष्यते । Impera. कष्टां । कशाताम् । कशताम् । कश्व । कशायाः । कश्यम् । कये कशावहे । कशामहे । Imper. कशत । कशसाताम् । कशसत । कशसाः । कशसां । कशस्यम् । कशसि । कशस्यसि । कशस्यसि । Aorist. कशसिष्ट । कशसिषाताम् । कशसिषत । कशसिषाः । कशसिषायां । कशसिष्यम् । कशसिषि । कशसिष्यसि । कशसिष्यसि । Causa. काशयति । Aor. कशकशम् । Desidera. कशसिष्यते । Inten. काशयते । yañluk. कशसीति or काशिष्ट ।

Nouns: —कश । कश्यम् । प्रतिपक्षः ।

पिसि १५ चुम्बने

15 ✓ pisi to kiss. The final स is dental. The author of Ābharāṣa mistook it to be a palatal ending निष् । Pre. निस्ते । Per. निनिसे । I Fut. निषिता ।

पिजि १६ शुद्धे

16 ✓ piḥi to wash. The root is सेद् । The juhotyādi ✓ piḥi is anit.

Pre. निहृते । निज्जते । निहृते । Per. निनिज्जे । निनिज्जे । I Fut. निज्जिता । II Fut. निज्जिष्यते । Imper. निहृताम् । Imper. निनिहृत् । Poten. निज्जोत । Benedic. निज्जिष्येष्ट । Aorist. निनिज्जिष्ट । Caus. निज्जयति । निज्जयते । Aor. निनिज्जम् । Desi. निनिज्जयत । Inten. निज्जयते । Yañ luk. निज्जोति or निज्जति ।

शिञि १७ अव्यक्तेशब्दे ।

17✓*śiji* to tinkle, rattle, to roar.

Present. शिङ्गते । Perfect. शिङ्गिजे । I Future. शिङ्गिता । Nouns. शिङ्गः । शिङ्गिनी ।

विजि १८ वरी

18✓*piji* to tinge, dye, to color. According to Śākāṭyāna it means 'to uoh.' Sunmata says it has both these meanings. Kāśyapa says it means 'to join arts.' He also says it means to utter inarticulate sound. According to Maitreya the root is ✓*piji*, as पङ्क्ति ।

Present. पिङ्गते । Perfect. पिङ्गिजे । I Future पिङ्गिता । Nouns पिङ्गः । पिङ्गारः । पिङ्गलः । पिंगल्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19✓*vrji* to avoid, shun, abandon. The root begins with the dento-labial *v*, and has an indicatory long ई । Ātreya and Durga read it as having an indicatory short ए ।

Pre. वर्जते or वृजते । वृजान्ते or वृज्जान्ते । वृज्यते । वृजे or वृज्जे । वृगृध्वे । वृजे । Per. वृज्ये or वृज्ज्ये । वृजिष्ये । वृजिष्यते । I Fut. वर्जिता or वृज्जिता । II Fut. वर्जिष्यते or वृजिष्यते । Impera. वर्जाम् or वृज्जाम् । वृज । वर्ज । वर्जवध्वे । Imper. अवृज् or अवृज्ज । अवृज्याः । अवृजि । Potent. वर्जोत or वृज्जोत वर्जोषाः । वर्जोष । Benedic. वर्जिषीष्ट or वृजिषीष्ट । Aorist. अवर्जिष्ट or अवृजिष्ट । अवर्जिष्टाः । अवर्जिषि । Condi. अवर्जिष्यत । Pass. वृज्यते । Causat. वर्जयति, वर्जयते । Aor. अवोवृजत् or अववर्जत् । ✓*vrji* वृज्यति । Aor. अववृज्यत् । Desider. विवर्जयते or विवृजिष्यते । Intens. वरोवृज्यते । Yahluk. वर्जति or वरोवर्ति or वरिवर्ति । ✓*vrji*. वरोवृज्यते । वरोवृज्ति ।

Nouns:—वर्गः । कर्त्रीयः । वृजनम् । Past Part. वर्जतः । वर्जवान् । Gerund वर्जित्वा । Infini वर्जितुम् । Adj. वर्जितव्यं । वर्जनीयं । वर्ज्यम् ।

पृथी २० संपर्चने

20✓*prichi* to come in contact with. It has an indicatory long ई । According to Durga, Kāśyapa, Nandi and Dhanapāla the root has an indicatory short ए । According to Kauśika the root is पृचि । Present. पृच्छे ।

वृद्ध २१ प्राणि गर्भे विमोचने ।

शोता-सविता । 'भूसुषोः'-(२२२४) इति गुणनिबेधः । सुषे । सविषीष्ट । असविष्ट-अषीष्ट ।

21✓*Shu* to bring forth, to beget; to give birth to.

Present. सुते । सुवाते । सुयते । सुषे । सुष्ये । सुषे । सुवध्वे । सुमध्वे । Perfect. सुषुषे । सुषुवाते । सुषुषिषे । सुषुषिष्वे । सुषुषिष्यते । I Future. सोता । सविता । II Future सोष्यते, सविष्यते । Imperative. सूताम् । सुवाताम् । सूष्य । सुषे । (The आद् being पित् is not कृत् and so it ought to have caused Guṇa. But the Guṇa is prevented by VII. 3. 88 S. 2224). Imperfect. असूत । असुवाताम् । असूषाः । असूष्यम् । असुषि । असुषिषि-
Potential सुषीत । सुषीवाताम् । सुषीषाः । सुषीष । Benedictive सोषीष्ट, सविषीष्ट । सविषी-
यास्तम्, सोषीयास्तम् । सविषीरन् or सोषीरन् । सविषीष्टाः or सोषीष्टाः । सविषीष्यम् or
सोषीष्यम् । सविषीष्य or सोषीष्य । Aorist. असुविष्ट, अषीष्ट । असुविषाताम् or अषीष्यताम्
सविष्टाः or अषीष्टाः । असुविष्यम् or द्रवम् or अषीद्रवम् । असुविषि or अषीषि । असुविषिषि

श्रावयते । yañ luk श्रेयसीति or श्रेयेति । Dual श्रेयीतः । Pl. श्रेयसि or श्रेयीष्व ।
Fut. Part. श्रियिष्यमाणः । Ger. श्रियिष्य । Infini. श्रियितुम् । Adje. श्रियितव्यं श्रयनीयं श्रेयम् ।
Nouns:—श्रयासुः, श्रयय, श्रिरिचः । श्रय्या । श्रयानकः । श्रिया । श्रियावत्सः । श्रिभिः ।

अथ स्तौत्यन्ताः । परस्मै पठिनः । ऊर्णुस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तौति are Parasmaipadi. But the root ऊर्णु is both Atmane
padi and Parasmaipadi.

यु २३ मिश्रणोऽमिश्रणे च

23 ✓yu. 'To join, mix' 'to loosen.

It is thus conjugated. यु+ति । Now applies the following sūtra which
causes the vṛiddhi of the उ of यु ।

२४४३ । उतो वृद्धिर्लुकि कलि । ७ । ३ । ८९ ॥

सुविचय उकारस्य वृद्धिः स्वास्थिति वृद्धादौ सार्वधातुके न स्वभ्यस्तस्य । यीति । युतः ।
युवन्ति । युयाव । वविता । युयात् । २४३ 'उतो वृद्धिः—'न । भाष्ये 'पिच्य किल्य पिच्य' इति व्याकृतं
नात् । विश्वविहितेन हिस्वेन पिच्यस्य जाधात् । युयात् । अयादीत् ।

2443. A root ending in short उ, which has no Present
characteristic (i. e. the vikaraṇa is dropped by luk-elision), gets
vṛiddhi, before a पित् Sārva dhātuka affix beginning with a conso-
nant, but not if the stem is reduplicated.

Thus यीति । युतः । युवन्ति । The Perfect is युयाव । The First Future is वविता ।
The Potential is युयात् । The augment यासुद् being कित् (III. 4. 103), prevents
वित् action in युयात् . Because in the Mahābhāṣya the explanation is "and पित् not
कित्, and कित् not पित्" . Because a specific कित् would debar पित् action. The phrase
नार्यस्तस्य should be read into the sūtra from VII. 3. 87: therefore Vṛiddhi does not
take place here योयोति नीनीति . Here there is luk-elision of यद् ॥

23 ✓yu to join, unite, mix

Pre. यीति । युतः । युवन्ति । यीचि । युचः । युच । यीमि । युचः । युमः । Per. युयाव ।
युयुवतुः । युयुवुः । युयुविच । युयुवयुः । युयुव । युयाव or युयव । युयुविच । युयुविम । I Fut
यविता । II Fut यविष्यति । Imperative यीतु or युतात् । युताम् । युवन्तु । युहि । यवानि ।
यवाव । Imper. अयीत् । अयुताम् । अयुवन् । अयीः । अयवम् । Poten. युयात् । युयाताम् ।
युयुः । युयाः । युयातम् । युयात । युयाम् । युयाव । Bene. युयात् । युयाताम् । Aorist.
अयावीत् । अयाविष्टात् । अयाविषुः । अयावीः । अयाविषम् । Cond. अयाविष्यत् । Pass. Pre.
यूयते । Imperative यूयताम् । Imperfect. अयूयत । Pot. यूयेत । Caus. यावयति । Aor.
अयीववत् । (VII. 4. 80 S. 2577). Desi. यियविषति । युयुवति । Inten. योयूयते । yañ luk.
योयवीति or योयोति । Nouns. [यवमान् । यूका । यौवनिका । यूयः । यविष्टः । यौवनम् । युवतिः ।
यावकः । यवः । यवनः ॥ Past Part. युतः । युतवान् । Fut. Part. यविष्यमाणः । Ger. युत्या ।
Inf. योतुम् । Adj. योतव्यं । यवनोयं । यवम् ।

23 ✓Yu, Passive.

Pre यूयते । I Fut याविता or यविता । II Fut याविष्यते or यविष्यते । Imperative
यूयताम् Imper. अयूयत । Pot. यूयेत Bene. याविषीष्ट of यविषीष्ट । Aorist. अयावि or अय-

विष् or अविष् । अविष्वाताम्, or अविष्वाताम् ।

इ २४ शब्दे

Thus इ + ति । Now applies the following Sūtra.

२४४४ । तुक्स्तुशब्दमः सार्वधातुके । ० । इ । २५ ।

शब्दः परस्य सार्वधातुकस्य उवादेतिङ् 'ईदृशस्यात् । 'नाभ्यस्तस्य-' (२५०३) इत्यतोऽनुवृत्तिः । संभवे पुनः सार्वधातुस्य इत्यमविदर्थम् । रवीति-रैति । इवीतः-इतः । 'इवादेः' किम् । इवन्ति । 'तिङ्' किम् । श्राम्यति । 'सार्वधातुके' किम् । आश्रयि इयात् । विधादो तु इयात्-इवियात् । अरावीत् । अरविष्यत् । 'तु' २५ इति सोऽपि धातुर्गतिवृद्धिर्हिसा । 'अयं च लुग्विकरणः' इति स्मरन्ति । तवीति-तैति । तुवीतः-तुतः । तोता तोष्यति । 'यु २४ स्तुते' । नैति । नविता । 'दुषु २० शब्दे' । ङीति । ङविता । 'दुषु २८ तेजने' । ङीति । ङविता । 'यु २६ प्रसवये' । ङीति । सुष्यात् । ङविता । सूयात् । 'उर्लुङ् ३० आच्छादने' ।

2444. A sārva dhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets ईट्, augment, after the roots तु, इ, लु, श्रम्, and ङम्. ■

Note:—The root तु (Adādi 25) means 'to increase,' इ (Adādi 24) 'to make' a sound,' लु (Adādi 34) 'to praise,' श्रम्, 'to be satisfied,' and ङम्, 'to go'. According to Kāśika तु is a Sautra dhātu. Thus उवीति or उववीति, उपरीति or उपरवीति, उपखीति उपखवीति, श्राम्यध्यम्, or श्रमीध्यम्, अश्रम्यति or अश्रम्यीति ■ श्रम्, and ङम् can then be followed by a consonant beginning sārva dhātuka affix, when they take the Present character (चकारान्) as a Vedic anomaly (bahulam chhandaśi).

Note:—The Apīśāla read the sūtra as तुक्स्तुशब्दमः सार्वधातुकास्यङ् इति ■ This will then become a विधि rule for the Vedic forms. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus इवीति or रैति, इवीत्, or इतः ।

The repetition of 'sārva dhātuka,' though its अनुवृत्ति was present from 2503 is for the sake of stopping the अनुवृत्ति, and this rule applies to अयित् affixes also, as तुवीत, श्रमिध्यम्. ■

Why do we say "beginning with a consonant." Observe इवन्ति । Why do we say तिङ्: "tense affix." Observe श्राम्यति । Why do we say 'a Sārva dhātuka affix. Observe इयात् in the Benedictive. While the Potential is इयात् or इवीयात् । The aorist is अरावीत् । The conditional is अरविष्यत् ■ तु is a sautra Dhātu; meaning 'to go, to increase, to injure.' They say the vikarana after is luk-elided. Thus तवीति or तैति । तुवीतः or तुतः । I. Fu. तोता । II. Fu. तोष्यति ■

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general.

Pre रैति, रवीति । इतः or इवीतः । इवन्ति । रीषि । or रवीषि । इयः or इवीयः । इय or इवीय । रीमि or रवीमि । इवः or इवीवः । इमः or इवीमः । Per. इराय । I Fut. इविता । II Fut. इविष्यति । Imperative. रीतु ; रवीतु । Imper. करोत्, अरवीत् । Poten. इयात् or इवीयात् । Bene. इयात् । Aorist. अरावीत् । Desider. इडवति । Inten. रीडवते । yā lak रोरवीति or रीरैति । d. रीडवीतः or रीडतः । Past. Part. इतः । इतयात् । Fut. Part. इविष्यमाणः Gerund इव्या । Nouns इवयः । रविः । अरायः । ईरायः ।

तु २५ गति वृद्धि विंशत्यु .

25✓ Tu 1. to go 2. to increase. 3. to injure, hurt. This is a *śātra* root, not found in the *Dhātu* *pāṭha*. They say it belongs to the *adādi* class.

Pre. तवीति, तैति, । तुवीतः or तुतः । Per. तुताव । तुताथ or तुतविथ । I Fut. तोता । II Fut. तोष्यति । Caus. तावयति, तावयते । Desider. तुतूयति or तुतावयिषति । Inten. तोतूयते ।

णु २६ स्तुते

26✓ ṣtu to praise.

Pre. नैति । प्रथेति (VIII. 4. 14. S. 2287). Per. नुताव । प्रणुताव or प्रनुताव । Desider. नुतूयति । or नुतावयिषति ।

26✓ ṣtu, with the preposition *क्व* the root is *atmanepdi*.

Pre. आनुते । आनुवाते । आनुवते । आनुवे । आनुवे । आनुवहे । Per. आनुनुवे । आनुनुविहे । आनुनुविध्ये or द्वे । आनुनुवहे । I Fut. आनविता । II Fut. आनविष्यते । Imperative. आनुताम् । आनुष्व । आनवे । Impre. आनुत । आनुथाः । आनुवि । Poten. आनुवीत । आनुवीथाः । आनुवीय । Bene. आनविषीष्ट । Aorist. आनविष्ट । आनविष्टाः । आनविषि । Desider. आनुनूयते । Inten. यां लुक् आनोनुते ।

कुह २७ शब्धे ।

27✓ kukhu 1. to sneeze, 2. to cough.

Pre. कौति । Per. कुताव । I Fut. क्वविता । Inten. कोक्षयते । Nouns:—कुम् । कुमा । इणु २८ तेजने ।

28✓ Kshpu to sharpen, whet. With सम्, it is *ātmanepadi*. I. 3. 65. S. 2736.

Pre. कौति । A. संक्वुते । Per. कुक्ताव । कुक्त्वुयतुः । कुक्त्वुयुः । A. संक्वुक् । कुवे । I Fut. क्वविता । A. संक्वविता । I Fut. क्वविष्यति । A. संक्वविष्यते । Imperative. क्वयितु । A. संक्वयिताम् । Imper. क्वयितु । A. संक्वयितु । Poten. क्वयुयात् । A. संक्वयुयीत । Bene. क्वयुयात् । A. संक्वयुविषीष्ट । Pass. क्वयुयते । Caus. क्वयवयति । Desi. कुक्त्वुयति । A. संक्वुयुयते । Inten. कोक्षयते ।

ष्णु २९ प्रसवणे ।

29✓ śhpu to tickle, ooze.

Pre. ह्नीति । Per. सुष्णाव । I Fut. ह्नविता । II Fut. ह्नविष्यति । Imperative. ह्नीतु । Imper. अह्नीतु । Poten. सुष्यात् । Bene. सुष्यात् । Aorist. अह्नावीत् । Pass. ह्नुयते । Caus. छावयति । Aor. अशुष्णुयत् । Desi. सुष्णुयति । Inten. शेष्णुयते । यां लुक् शेष्णुयति । or शेष्णुयति । Nouns:—प्रसूता, सुषा, प्राक्षीष्ट ।

29✓ śhpu Passive.

Pre. ह्नुयते । Per. सुष्णुवे । सुष्णुवे । सुष्णुध्ये । सुष्णुवहे । I Fut. क्षीता । क्षीताहे II Fut. क्षीयते or क्षाविष्यते । Imperative. ह्नुयताम् । Imper. अह्नुयत । Poten. ह्नुयेत । Bene. क्षीयीष्ट । Aorist. अह्नावि । अह्नावाताम् ।

उर्णु ३० आच्छादने ।

30✓ āṛṇu ṣi to cover. In conjugating this root, the following applies :

२४४४ । ऊर्ध्वोतिर्विभावा । ३ । ३ । २ ।

वा वृद्धिः साध्यादेः पिति सार्धधातुके । ऊर्ध्वोति । ऊर्ध्वोति । ऊर्ध्वतः । ऊर्ध्ववन्ति । ऊर्ध्वते-
ऊर्ध्ववाते । ऊर्ध्ववते । * ऊर्ध्वोतिरावेति साध्याम् * ।

2445. Before a वित् Sārvaśāhātuka affix beginning with a con-
sonant, the final उ of ऊर्ध्व gets optionally vṛddhi.

As प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति, प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति, प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति; but प्रोर्ध्वोति
before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic वाप्, by the
following

Vartika. It must be stated that the root उर्ध्व does not take the affix वाप्, ॥

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra
that applies to its reduplication.

२४४५ । न न्नाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अथः पराः संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नुवदस्य द्वित्वम् । वात्स्याहिलत्वात् । 'x
पूर्ववाहिनीयमद्विर्चने x' इति स्वन्वित्यम् । 'उभौ साभ्यासस्य' (२४०६) इति निष्ठात् । ऊर्ध्वनाथ ।
ऊर्ध्वनुवतः । ऊर्ध्वनुवतः ।

2446. the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and
forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplica-
ted.

Note:—The word dvitīyasya "of the second syllable," is understood here
This sūtra debarb the doubling of the consonants n, d, and r when forming
parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a
conjunct (sahyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्दि is उन्दिष, formed
by adding सन् and दद् ॥ The second syllable here is णिद्व, which is to be redupli-
cated by the last rule. But in doing so, न will not be doubled. Thus we get
the form उन्दिद्विषति; so also from अदद् and अर्द, we have अदिद्विषति, and अर्दिद्विषति ।

Note:— Why do we say "when न द् and र are the letters"? Observe अर्धोद्वते
from उर्ध्व, in which ण् is the initial letter and has been reduplicated in to ण् ॥
Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe.
वाहिद्विषति from the root वन् 'to breathe', the व् being changed into ण् by VIII
4.19 and 21. The phrase अजादेः of the last sūtra is understood in this sūtra
also. Thus अदिद्विषति ॥ Some explain the word अजादेः understood in this sūtra
in the same way as in the last, namely as a karmadhāraya compound in the
Ablative singular. They do so, in order to explain the form अर्धोद्विषति, which
is thus evolved अर्धोद्विषति = अर्धो + अर्धो III 1. 8 = अर्धोद्विषति ॥ Then अर्धोद्विषति =
अर्धोद्विषति + सन् ॥ Here though the second syllable consists of न, द् and र, yet न alone
is rejected in reduplication and ण् द् and र also, as द् and र are not immediately
after the initial vowel (अजादि) ण् in this case.

Therefore in ऊर्ध्व the syllable ण् will be reduplicated and not the र of ण् ।
Thus ऊर्ध्व + वा = । Here the syllable ण् is considered as न् for the purposes of doubling;

because the ख in कुरु was obtained by changing न into ख by applying the Tripāḍī sūtra VIII. 4. 1. S. 235, and such a change is asiddha for the application of 7 ½ Pāda rules. (See VIII. 2. 1 S. 12). Thus we get $\text{कुरुनु} + \text{च}$.

Q. What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sūtra VIII. 2. 1. S. 12, does not hold good; and which therefore required that यु should be reduplicated into यु ?

Ans. To this we answer that the maxim quoted by you ($\text{पूर्ववाचिणी यमद्विवचने}$) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII. 4. 21 S. 2606. That sūtra says "Both the न 's are changed into ख in the reduplicated forms of the root चन , when preceded by an alternant preposition". Thus the root $\text{च} + \text{चन} = \text{चान}$; The Desiderative root from it is चाखिच . If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be चाखिचिच and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both न s to be changed to ख shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII. 4. 21. S. 2606 will explain the point better:—

Note. If the maxim $\text{पूर्ववाचिणीयमद्विवचने}$ be not applied here; then we have the following dilemma in, $\text{चानि} + \text{स} + \text{ति}$. Here the affix सन् requires reduplication, and the present sūtra requires ख change of न . The खत्व being asiddha, the reduplication being made first, we have $\text{चाखिनि} + \text{स} + \text{ति}$, and then the reduplicate ख intervenes between the cause च and root- न् of नि , and so this न would not be changed to ख . If however the above maxim be applied, we first apply the खत्व rule as $\text{चाखि} + \text{स} + \text{ति}$, and then reduplicate चि ; and we get the form चाखिचिचति even without this sūtra.

Note. If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form चौखदत् is evolved by reduplicating दत् (See VIII. 2. 1).

Therefore यु in the reduplicate here becomes यु ; and we get कुरुनाच by viddhi. Dual कुरुनुचतुः ; Plural कुरुनुचुः ; In forming 2nd Person singular the following sūtra applies.

२४४०. विभाषोर्णोः । १ । २ । ३ ।

$\text{इडादिप्रत्ययो वा हिस्यात्}$ । $\text{कुरुनुचिच-कुरुनचिच}$ । कुरुविता-कुरुविता । कुरुतु-कुरुतु । कुरुवानि-कुरुवे ।

2447. After the verb ûrnu 'to cover,' the affix beginning with the augment इड is regarded optionally like nit .

Thus before the इडादि termination इच of the 2nd Per. we may have either कुरुनुचिच or कुरुनचिच . The 1st Future is कुरुविता or कुरुविता . The equation of the form is:— $\text{कुरु} + \text{च} + \text{ता} = \text{कुरुच} + \text{इता}$ (VI. 4. 77) = कुरुविता . When the affix is not regarded as हित् , it produces guna , and we have the second form कुरुविता .

NOTE:—Of course there is no option allowed before those affixes which do not take the augment वृद्ध and before those terminations, consequently, we have only one form : **अः** प्रोक्तुं + लुट् = प्रोक्तुं + लनम् = प्रोक्तुवनम् 'covering,' प्रोक्तुवनोक्तम् 'which ought to be covered.'

In forming the Imperfect, the following rule applies :

२४४८ । गुणोऽपुक्ते । ७ । ३ । ९१ ।

ऊर्णोत्तेगुणः स्यादपुक्ते वृत्तादी पित्त सार्वधातुके । वृद्धव्यादः । और्णोत् । और्णोः । ऊर्णुयात् । ऊर्णुयाः । वृद्ध वृद्धिर्न । 'वृद्ध पित्त' इति भाष्यात् । ऊर्णुयात् । ऊर्णुविधीष्ट-ऊर्णुविधीष्ट । और्णु-वीत्-और्णुविष्टाम् ।

2448. Before a पित्त Sārvadhātuka affix which is a single consonant, Guṇa is substituted for the final of ऊर्णु ॥

This debars Vṛiddhi. As और्णोत्, और्णोः ॥ Though the anuvṛitti of वृत्ति was understood in this sūtra from the last aphorism VII. 3. 90 the employment of the term अपुक्ते implies the existence of the following maxim :—यस्मिन् विधित्त-वादावत् पक्षे "when a term which denotes a letter is exhibited in a rule, in the form of a Locative case, and qualifies something else which likewise stands in the Locative case, that which is qualified by it must be regarded as beginning with the letter which is denoted by the term in question, and not as ending with it".

In the Potential we have ऊर्णुयात्, ऊर्णुयाः etc. Here there is no Vṛiddhi even in the 3rd singular numbers. For though तित्, वित्, मित् are पित्त and so also their substitutes; and though they ought to cause Vṛiddhi by VII. 3. 89. S. 2443, yet as we have already said before, according to the Bhāṣya an affix which is specifically called कित् loses its general character of पित्त; and vice versa, an affix which is specifically called a पित्त loses its general character of कित् ॥

In the Benedictive we have ऊर्णुयात् or ऊर्णुविधीष्ट or ऊर्णुविधीष्ट ॥ In the Aorist the 3rd. P. Sing. is और्णुवीत्, dual. और्णुविष्टाम् । The following sūtra gives alternative forms.

२४४९ । ऊर्णोत्तेर्विभाषा । ७ । २ । ९१ ।

वृत्तादी ङित् परस्मैपदे परे वा वृद्धिः स्यात् । पक्षे गुणः । और्णोत् । और्णोविष्टाम् । और्णो-विष्टुः । और्णुवीत् ।

'अु ३१ अर्धमन्त्रे' । औत्ति । औत्ता । 'अु ३२ प्रहवैत्रययोः' । प्रहवोऽभ्यनुष्ठानम् । औत्ता । और्वीवीत् । 'अु ३३ अर्धे' । औत्ता । 'अु ३४ औत्ती' । औत्ति । औत्ता । औत्तुः--औत्ती । औत्ते--औत्ती । 'औत्तुपुत्रयः--' (२३८५) इतीद । औत्तावीत् । 'प्रवृत्तात्' (२२७६) इति अथम् । औत्तवीत् । 'विवादीनां वा-' (२३५८) । पर्यष्टीत्-पर्यस्तीत् । 'अु ३५ व्यक्तायां वाचि' ।

2449. Before an वृद्ध beginning s-Aorist of the Parasmaipada, there is optional Vṛiddhi of the vowel of ऊर्णु ॥

As और्णोत् or और्णुवीत् ॥ This option applies when the वित् is not treated as कित् ॥ But after ऊर्णु, वित्, is optionally कित्, (I.2.6): when it is कित्, there being neither guṇa nor vṛiddhi; we have उवृद्ध substitution, as और्णुवीत् (VI,

Aorist. कर्णुविष्ट । कर्णुविष्ठाताम् । कर्णुविष्टत । कर्णुविष्टाः । कर्णुविष्ठायां । कर्णुविष्टम् । कर्णुविष्टि । कर्णुविष्टिह । कर्णुविष्टिह । कर्णुविष्ट । कर्णुविष्ठाताम् । कर्णुविष्टत । कर्णुविष्टाः । कर्णुविष्ठायां । कर्णुविष्टम् । कर्णुविष्टि । कर्णुविष्टिह । कर्णुविष्टिह । Condi. कर्णुविष्टत, or कर्णुविष्टत । Pas. कर्णुयते । Casu. कर्णुयते, Desider. कर्णुयते । कर्णुयते, कर्णुयते । Fut. Part. कर्णुविष्टमायः or कर्णुविष्टमायः Ger. कर्णुत्वा । Infini. कर्णुवितम् । Adj. कर्णुविष्टम् । कर्णुवितम् । कर्णुवितम् ।

दु ३१ अभिगमने ।

31✓dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

* Pre. क्रीति । Per. दुयाव । दुयुवतुः । दुयुविष or दुयोष । दुयुव । दुयाव । or दुयुव । दुयुविष । I Fut. द्योता । II द्योषति । Imperative. द्योतु or द्युतात् । सुहि । द्यवानि । Imper. अद्योत । अद्युताम् । अद्योः । अद्ययम् । Pōten. द्युयात्, द्युयाताम् । द्युयाः । द्युयाम् । Bene, द्युयात् । Aorist. अद्योषीत् । अद्योषाम् । अद्योषीः । अद्योषम् । Condi. अद्योष्यत् । Pass. द्युयते । Causative. द्यावयति । Aorist. अद्युवतुः । Desi. दुयवति । Inten. द्योयते । yañluk द्योयति or द्योयति । Passive. द्युतः । Ger. द्युत्वा ।

बु ३२ प्रसवैश्वर्ययोः ।

32✓shu 1. to consent, or permit. 2. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' As बोमिति अस्माभ्योति ।

Pre. सीति । Per. सुवाव । I Fut. सीता । Aorist. असीवीत् । Noun.:—सुववी ॥

कु ३३ शब्दे ।

33✓Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre. कीति । Per. कुकाव । कुकविष or कुकोष । कुकुविष । I Fut. कीता । Inten. कोकयते । yañ luk कोकाति or कोकयति । Nouns:—कविः । काव्यम् ॥

✓ष्टु ३४ स्तुते ।

34✓ṣṭuñ (Parasmaipadi) to praise.

Pre. स्तोति, or स्तयीति । स्तुतः or स्तुवीतः । स्तुवन्ति । स्तोषि or स्तवीषी । स्तुथः or स्तुवीथः । स्तुथ or स्तुवीथ । स्तोमि or स्तवीमि । स्तुवः or स्तुवीवः । स्तुमः or स्तुवीमः । Per. तुष्टाय । तुष्टीष । तुष्टव । I Fut. स्तोता । II Fut. स्तोषति । Imperative. स्तोतु or स्तवीतु or स्तोतात् or स्तुवीतात् । Dual. स्तोतां or स्तुवीतां । Pl. स्तुवन्तु । 2nd. s. स्तुहि or स्तुवीहि । 1st. s. स्तवानि । Imper. अस्तोतु or अस्तवीतु । d. अस्तुताम् or अस्तवीताम् । Pl. अस्तुवन् । 2nd. s. अस्तोः or अस्तवीः । 1st. s. अस्तवम् । d. अस्तुव or अस्तवीव । Pōten. स्तुयात् or स्तुवीयात् । d. स्तुयाताम् or स्तुवीयाताम् Pl. स्तुयुः or स्तुवीयुः । 2nd. s. स्तुयाः or स्तुवीयाः । d. स्तुयाताम् or स्तुवीयाताम् । 1st. s. स्तुयाम् or स्तुवीयाम् । Bene, स्तूयात् । Aorist. अस्तावीत् । अस्ताविष्टाम् । अस्तावीः । अस्ताविष्टम् । Condi. अस्तोष्यत् । Pass. स्तूयते । Causa. स्तावयति । Desi. स्तुष्टयति । Inten. स्तोष्टयते Pre. Par. स्तुवन् । Past. Pass. Par. स्तुतः । Act. स्तुतवान् । Fu. स्तोष्यन् । Ger. स्तुत्वा । Infini. स्तोतुम् Adj. स्तोतव्यं स्तवनीयं, स्तव्यम् ॥

The ईद् is added in अस्तावीत् by S. 2385. The ष is changed to व after an alterant upasarga अस्ति etc, by S. 2276 ; as अष्टवीत् । This is optional under S. 2359, as अष्टवीत् or अष्टवीत् ॥

34. Ṣṭuñ (Atmaṇepadi) •

Pre. स्तुते । स्तुवाते । स्तुवते । श्रुते । श्रुथ्ये । श्रुवे । श्रुवथे । Per. श्रुषुषे । श्रुषुवाते । श्रुषुवते । श्रुषुथ्ये । श्रुषुवथे । I. Fut. स्तोता । Impera. स्तुताम् । स्तुवाताम् । स्तुवथ । स्तुवथम् । स्तवे । Imper. अस्तुत । अस्तुवाताम् । अस्तुथाः । अस्तुवि । Poten. स्तुवीत । स्तुवीयाताम् । स्तुवीथाः । स्तुवीथ । Bene. स्तोषीष्ट । Aorist. अस्तोष्ट । अस्तोषाताम् । अस्तोषाः । अस्तोषधम् । अस्तोषि । Puat. Part. Pass. स्तुतः Active. स्तुतवान् । Ger. स्तुत्वा । Nouns:—स्तोतिष्ठोऽम् । श्रावस्तुम् । प्रस्तावः । स्तुतिः । संस्तवः ।

Present. स्तुवीते । स्तुवीथे । स्तुवीथ्ये । स्तुवीवथे । Impera. स्तुवीताम् । स्तुवीव । स्तुवीथम् । Imper. अस्तुवीत । अस्तुवीथाः । अस्तुवीथ्यम् । अस्तुवीवथि ।

ब्रूञ् ३५ व्यक्तायां वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra.

२४५० । ब्रूयः पञ्चानामादित आहो ब्रूयः । ३ । ४ । ८४ ।

ब्रूवे लटः परस्मैपदानामादितः पञ्चानां शलादयः पञ्च वा सुसुं वच्चाहदेषः । अकार उच्चारणार्थः । आह । आहतुः । आहुः ।

2450. Instead of the first five tense-affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū' (to speak) there may optionally be the affixes of the Perfect; and 'āha' is at the same time, the substitute in the room of 'brū'.

The अ is for the sake of utterance only; the real substitute is आह ॥

Thus आह 'he says'; आहतुः 'they two say'; आहुः 'they say'; आह्य 'thou sayst'; आहयुः 'you two say'; the rest like ब्रू as shown below:—

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	आह or ब्रूवीति	आह्य or ब्रूवीषि	ब्रूवीमि
Dual.	आहतुः or ब्रूतः	आहयुः or ब्रूथः	ब्रूयः
Plural.	आहुः or ब्रूवन्ति	ब्रूथ	ब्रूयः

—:0:—

The word आदितः 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word ब्रूयः in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced; and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह + थ the following sūtra applies.

२४५१ । आहस्यः । ८ । २ । ३५ ।

अलि परे । चत्वंम् । आह्य । आहयुः ।

2451. For the थ of the root आह, there is substituted स before a jhal letter,

Thus आह + थ = आह्य + थ = आह्यथ ॥

As वदमाह्य, किमाह्य. The word आह्य becomes आह्य by VIII. 455, S. 121.

The word अलि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आह, आहतुः, आहुः ॥

In the alternative, when there is no चाच् substitution, we have ब्रू + तिप् । Now applies the following.

२४५२ । ब्रुवः ईद । ७ । ३ । ८३ ॥

ब्रुवः परस्य ह्रस्वादेः पित् ईद स्यात् । 'आत्य' इत्यत्र स्थानिवद्भावात्प्राप्तेः भवतीति चाच्-विधानाच्च भवति । ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रूते । चार्धधातुकाधिकारे ।

2452. Before a पित् Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, the augment ईद is placed after ब्रू ॥

As ब्रवीति, ब्रवीषि, ब्रवीमि, अब्रवीत् ॥ But ब्रवाणि before such an affix beginning with a vowel, and ब्रूतः before an affix which is not पित् ॥

The augment ईद ought to have come in चाच्+च also, because च being a substitute of the पित् affix सिप् will be considered as पित् by the rule of atbānivat (I. 1. 56. S. 49) But the augment does not come, because the च substitution for च by the last aphorism takes place only before a non-vowel affix for भक्ति is understood. That rule would have become redundant, if we could make the form चाच्चीय ॥

In the Section treating of the rules that apply to ārdhahātuka affixes, we have the following sūtra, which applies to this root when an ārdhahātuka affix follows, such as the affixes of the Perfect.

२४५३ । ब्रुवो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

वचाच् । ऊचतुः । ऊचुः । उवचिच-उवक्य । ऊचे । वक्ता । ब्रवीतु । ब्रूतात् । 'वित्त्वपिच' इत्यपित्त्वादीयेन । ब्रवाणि । ब्रवे । ब्रूयात् । उच्यात् । 'अस्यतिवक्ति-' (२४३८) इत्यङ् ॥

2453. वचि is the substitute of ब्रू 'to speak' when any ārdhahātuka affix is to be applied.

Thus the Perfect of brū is formed from ✓ vach ; as उवाच । ऊचतु । ऊचुः 2nd. उवचिच or उवक्य 1st. ऊचे । The First Fut. is वक्ता 'he will speak.' The व् of वचि is for the sake of articulation only. The substitute being like the principal, वच् is Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he spoke,' वक्ष्यते 'he will speak.'

In the Imperative one form is ब्रवीतु with the ईद of S. 2452: but the affix तातल् VII. 1. 35. S. 2197. which replaces तु is not considered पित्, because of the maxim already mentioned before, "a कित् is not पित्, nor a पित् should be considered कित् for the purposes of operations depending on them." Therefore we have ब्रूतात् and not ब्रवीतात् । 1st Sing. ब्रवाणि । A. ब्रवे । Pot. ब्रूयात् । Ben. उच्यात् ।

In the Aorist, the affix चक् is added by III. 1. 52.S. 2438. When चक् is added the following applies.

२४५४ । वच उम् । ७ । ४ । २० ॥

वकि परे । ववोचत्-ववोचत ।

2454. The augment उ is added after the च of वच् in the चक्-Aorist.

As अवोचत्, अवोचताम्, अवोचन् ॥ See III.1. 52. S. 2438.

ब्रू ३५ व्यक्ताव्यां वाचि ।

35. ✓ brū (Parasmaipadi) to speak distinctly.

Per. ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रवीषि । ब्रूयः । ब्रूय । ब्रवीमि । ब्रूयः । ब्रूमः । Per. उवाच । उच्यते । उच्युः । उवाचि or उवक्ष्य । उच्युः । उव । उवाच or उवच । उचिष्य । उचिमि । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्ष्यति । Imperative. ब्रवीतु । ब्रूताम् । ब्रुवन्तु । ब्रूहि । ब्रूतम् । ब्रूत । ब्रवाणि । ब्रवाव । ब्रवाम् । Imper. अब्रवीत् । अब्रूताम् । अब्रूवोः । अब्रूवमि । अब्रूव । Pot. ब्रूयात् । ब्रूयाताम् । ब्रूयाम् । ब्रूयाव । Bene. उव्यात् । उव्यास्ताम् । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । अवोचः । अवोचतम् । अवोचत । अवोचम् । अवोचाव । अवोचाम् । Condi. अवच्यत् । Pass. उव्यते । Caus. वाचयति । Desider. विवक्षति or ०ते । Inten. वाचयन्ते । Perf. Part. Atmane. अनुचानः । Nouns:—वाच्यम् । वाचमी । वाचा, वाचाटः । नैवक्तम् ॥

35. ✓ brū (Ātmanepada) to speak distinctly.

Present. ब्रूते । ब्रूवते । ब्रुवते । ब्रूषे । ब्रूषे । Per. ऊचे । ऊचाते । ऊचिरे । ऊचिषे । ऊचाषे । ऊचिष्ये । ऊचे । ऊचिवसे । ऊचिमहे । L. Fut. वक्ता । वक्तासे । वक्ताहे । II Fut. वक्ष्यते । Imper. ब्रूताम् । ब्रूवाताम् । ब्रूवताम् । ब्रूष्व । ब्रूवायाम् । ब्रूष्वम् । ब्रूष्वे । ब्रवावसे । ब्रवा-मसे । Imper. अब्रूत । अब्रूथाः । अब्रूचि । Pot. ब्रूवीत । ब्रूवीयाताम् । ब्रूपीयाः । ब्रूवीय । ब्रूवी-ष्वि । Bene. वक्षीष्ट । वक्षीयाताम् । वक्षीष्टाः । वक्षीय । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोच-न् । अवोचयाः । अवोचे । अवोचावचि । Condi. अवच्यत् । Pass. उव्यते । वाचयते । विवक्षते । Inten. वाचयन्ते । Nouns. वाचमी । वाच । वाचिकम् ।

अथ शास्यन्ताः परस्मैपदिनः ।-इङ् स्वात्मने पदी ।

The following roots upto शास् are Parasmaipadi. But the root इङ् is Ātmanepadi.

इण् ३६ गतो । एति । इतः ॥

The Present 3rd, S. is एति । D. इतः । In forming the plural, the following rule applies.

२४५५ । इणोयण् । इ । ४ । ८९ ।

अजादौ प्रत्यये परे । इयङोऽपवादः । यन्ति । इयाय ।

2455. For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel (य), before an affix beginning with a vowel.

Thus यन्ति, यन्तु, आयन् ॥ This supersedes इयङ् substitution, and is itself superseded by VII. 2. 115, and VII. 3. 84 which ordain Vṛiddhi and Guna: on the maxim मध्येऽपवादाः पूर्वान् विधीन् वाधन्ते, नोत्तरान् ॥ "Apavādas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavāda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them." So we have अयनम् and आयकः ॥

The perfect 3rd, S. is इयाय । In forming the dual the following sūtra applies.

२४५६ । दीर्घ इणः किति । ७ । ४ । ६९ ।

इणोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यात् किति किति । ईयुः । ईयुः । इयसिच-इयेच । येत् । येताम् । आयन् । इयात् । ईयात् ।

2456. A long vowel is substituted in the reduplicate of the root व (वति), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicative क्तम्.

As ईयत्, ईयुः ॥ These are thus formed व + अतुत् = व + अतुः (व substituted for व by VI.4.81. S. 2455.) Then there is reduplication, the व becomes athānivāt to व by I. 1. 59, S. 2243 and we have व व + अतुः and then by the present rule ईयत् ॥ Why do we say before a कित् affix ? Observe वयाव, वययिव ॥

The 2nd S. is वययिव or वयेव. The First Fut. is एता. The Imperative 3rd S. is वतात्. 2nd S. वति 1st. S. वयानि. The Imperfect is येत्, d. येताम्, Pl. वावन् ॥ Pot. वयात्. Ben. वैयात्. But this long ई which was obtained by VII.4. 25. S. 2298 is shortened after an upasarga by the following.

२४५७ । एतेलिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात्परस्य इयोऽयो इत्यः स्यादार्धधातुके किति लिङि । निरियात् । × उभयत आचये नान्तादिवत् × । अभीयात् । 'अयः' किम् । समेयात् । 'समीयात्' इति प्रयोगस्तु भीषादिकस्य ।

2457. The short is substituted for the simple (अय्) vowel of the stem व (वति) before the augment वाच् in the Benedictive, when a Preposition precedes it.

As निरियात् । उदियात् । समियात् । अभियात् ॥ This is an exception to VII. 4. 25 S. 2298 by which a long would have been substituted. But ईयात् without a Preposition. The अय् (VII.4.13. S. 834.) is understood here also. Therefore ए form of ई will not be shortened, as आ + ईयात् = एयात्, समेयात् ॥

But in अभि + ईयात् = अभि + वयात् = अभीयात्, the long ई obtained by ekādeśa is not shortened, because it is not preceded by an upasarga; for अभि is no upasarga ; and there is no long ई after अभि, for the analysis of अभीयात् gives us अभि + वयात्. Nor can you say that the rule of अन्तादिवत् (VI.1.85 S.75) should apply here, and this ekādeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form, because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1. A preposition to precede, and 2. A long vowel ई to succeed. They being so mutually inter-dependent, that VI.1.85 S.75 cannot apply. .

Why do we say the simple अय् vowels are shortened ? Observe सम् + वयात् = समेयात्. The ए obtained by अ + ई is not shortened, because it is not an अय् vowel.

The समीयात् is not from this root, but from the Bhvādi root ई गतो (no 342.A.) The proper form of the Benedictive from the Adādi is समियात् ।

The Aorist is formed by substituting ग् in the place of व by the following.

२४५८ । इयो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

‘गातिस्था—’ (२२२३) इति सिधो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगुः ।

2458. ग is the substitute of the root ग्, when लुक्, follows.

When ग is substituted, the aorist sign सिच् is elided by II.4.77.S.2223.

अगात् ‘he went.’ अगाताम् ‘they two went’ अगुः ‘they all went.’

NOTE:—The repetition of the word लुक्, in this sūtra, though its anyuvṛtti was current from the last Ashtādhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, ग being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगायि भवता ‘you went.’ The form अगात्, is thus evolved ग + गा + सिच् + त् = अगात्, (II.4.77. S. 2223.)

इय गृह गतो ।

36 ✓ in to go.

Pre. यति । इतः । यन्ति । एयि । इयः । इय । यमि । इवः । इमः । Per. इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययि or इयेय । ईय, इयाय or इयाय । ईयिष । I Fut. एता । II Fut. एष्यति Imperative. यतु or इतात् । इताम् । यन्तु । इहि । अयानि । अयाव । अयाम् । Imper. येत् । येताम् । आयन् । येः । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐष । ऐम । Poten. इयात् । इयाताम् । इयतः । इयाम् । इयाव । Bene ईयात् । ईयास्ताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगुः । अगाः । अगतम् । अगाम् । अगाव । अगाम् । Condi. ऐष्यत् । Pass. ईयते । Aorist. अगायि । Causa. अययति as in प्रत्याययति ; or गमयति (II. 4. 46 S. 2607). Desi. जिगमिषति । (II.4.47.S. 26-15) or इविषति । as in प्रतीविषति । Per. Part. Para. उपेयिषान् (III.2.109 S. 3098).

Nouns:—इत्वरः । इत्वरी (F.) । इमः । एकः इवका । ईवका । यनी ॥

इङ् ३७ अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्वः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37. ✓ in to study. This root is invariably found preceded by अधि । The Present S. is अधीते, D. अधीयाते, pl. अधीयते । In forming the perfect, following sūtra applies.

२४५९ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४९ ।

इहो गाङ्स्याल्लिटि लायस्यायां विवक्षिते वा । अधिजने । अधिजनाते । अधिजगिरे । अध्येता । अध्येयते । अध्यये । गुणायादेशेयः कृतयोऽपसर्गस्य यण्, ‘पूर्वे धातुरपसर्गण—’ इति ठर्थनेऽन्तरङ्गत्वाद्गुणात्पूर्वे सवर्णदीर्घः प्राप्नोति । ‘गोरध्ययने वृत्तम्’ (३०६६) इति निर्देशाच्च भवति अध्येत । परत्वादिदङ् । तत् आट् । वृद्धिः । अध्येयाताम् । अध्येयि । अध्येयान् । अधीयीत । अधीयीयाताम् । अधीयीष्यम् । अधीयीय । अध्येयीष्ट ।

2459. गाङ् is the substitute of इङ्, when लिट् (Perfect) follows.

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, ग is not considered as athánivat to इ, for if it were so, then the sūtra I. P. 59. S. 2243 would require इ in the reduplicate.

The Perfect 3rd S. is अधिजने, dual. अधिजनाते, pl. अधिजगिरे । The First Future is अध्येता । The Second Future is अध्येयते । The Imperative अध्यये formed thus: अधि + इ + ऐ = अधि + इ + ऐ = अधि + अय + ऐ = अध्यये । The guna and ण्य substitutions take place first, and then the conjunction takes place with the upasarga, whose इ is then changed to य् ; This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition: for in that view,

the rule of सर्वार्थ दोषः being antaranga would have applied prior to the application of the gupa rule : namely अधि+इ+ये would have become अधी+ये first and then gupa अये+ये=अधीये । But this is not the correct form ; and this we infer from Pāṇini himself using the form अध्ययन in the sūtra गौरव्ययने वृत्तम् (VII. 2. 26 S. 3066). The form अध्ययन is thus evolved अधि+इ+अन=अधि+ए+अन=अधी+अन=अध्ययन । Had the root combined first with the preposition, then this form could not have been got. The employment of the form अध्ययन by Pāṇini himself shows that the rule पूर्व धातुव्ययने &c. does not apply to अधि+ इ ।

The Imperfect (लृट्) third person singular is अधीत (अधि+आद्+इ+त VI. 4. 72 S. 2254 = अधि+ये+त S. 269. =अधीत) । In forming the dual, the equation stands thus अधि+आद्+इयद्+आताम् । Here the इयद् substitution for इ takes place first, because it is taught by VI. 4. 77 S. 271, a rule subsequent in Ashtādhyāyī order to the rule ordaining आद् namely VI. 4. 72 S. 2254. When इ is thus replaced by इयद् then comes आद् । Then आ and इ of इयद् coalesce into Vriḍdhi by S. 269. Thus अधि+आ+इय+आताम्=अधि+येय+आताम् (VI. 1. 90 S. 269) अधीयाताम् । The plural is अधीयत (अधि+आ+इय+अत the इ is replaced by अत VII. 5. S. 2358). The first person Singular is अधि+आ+इय+इ=अधि+येय+इ अधीयि । The dual is अधीयहि ।

The Potential 3rd Per. S. is अधीयीत and is thus formed अधि+इ+हीयुद्+त=अधि+इ+ईयु+त the इ is elided by VII. 2. 79 S. 2211 =अधि+इयु+ईयु+त the इयद् substitution by VI. 4. 77 S. 271 =अधीयीत the य is elided by VI. 1. 66. S. 873.

The dual is अधीयीयाताम् । The Second person plural is अधीयीध्वम् । The first person Singular is अधीयीय ।

The Benedictive 3rd pers. Singular is अधीयीष्ट । Thus अधि+इ+हीयुद्+सुद्+त ॥ Here by III. 4. 107 S. 2210 there is सुद् । The dual is अधीयीयास्ताम्, and the plural is अधीयीरन् ॥

The Aorist (लृट्) of अधि+इ is optionally formed from another stem, namely from ✓ग as the following sūtra shows.

२४६० । विभाषा लृट् लङोः । २ । ४ । ५० ।

लङो गार्त् वा स्यात् ।

2460. In the Aorist and the Conditional Tenses, गार्त् is optionally substituted for the root इक् ।

Thus अधि+इ+त=अधि+आद्+इ+सिक्+त VI. 4. 72 S. 2254 =अधि+अद्+ग+इ+सिक्+त ।

This Substitute गार्त् should not be confounded with the root गार्त् । A peculiarity of this substitute गार्त् is that all affixes except सिक् or जित् after it are considered as सिक् and so cause no gupa or vriḍdhi &c. This is done by the following sūtra :

२४६१ । गार्त् कुटादिभ्योऽञ्जित् कित् । १ । २ । १ ॥

गार्त्कुटादिभ्यश्च षेऽञ्जितः प्रत्ययाजितः स्यः ॥

2461. All affixes after गङ् (the substitute of वृ) and after the कृटादि roots are treated as if they had an indicatory इ, except जित् or कित् affixes.

Thus अधि+अद्+ङ्+सिच्+त=अधि+अद्+गा+सिच्+त। Now the following sūtra applies by which गा is changed to गो।

२४६२। घुमात्यागाया जहाति सां हलि। ६। ४। ६६।

यद्यामात ईत् स्यात् हलादौ कृत्यार्थधातुके। अध्यगीष्ट। अध्येष्ट। अध्यगीष्यत-अध्येष्यत। वृक् ३८ स्मरणे। अयमप्यधिपूर्वः। अधोगच्छेदयेनाम्-(६१३) लिङ्गात्। अन्यथाहि-‘इगर्थ’-इत्येव ब्रूयात्। * इयवदिक इति वक्तव्यम् *। अधियन्ति। अध्यगात्। केचित् आर्धधातुकाधिका-रौक्तस्येवातिदेशमायुः। तन्मते ययन। तथा च भट्टि-‘सहोतयो राघवयोराधीयन्’ इति।

‘वी ३६ गतिव्याप्तिप्रजनकाभ्यस्येनादनेषु’। प्रजनं गर्भयणम्। असनं क्षेपणम्। वेति। वीतः। विद्यन्ति। वेवि। वेमि। वीहि। अवेत्। अवीताम्। अविद्यन्। अहागमे सत्यनेकाक्षवा-द्यपि केचित्। अयन्।

अनेकारोपि धात्वन्तरं प्रचल्यते। इति। ईतः। इयन्ति। ईयात्। ऐवोत्।

या ४० प्रापणे। प्रापयामिह गतिः। प्रविष्यति। यातः। यान्ति।

2462. For the final of the roots called ḡhu, as well as of mā, sthā, gā, pā, hā, and sā, there is substituted इ before an ārdhadhātuka affix beginning with a consonant, which has an indicatory इ or ङ्।

By the preceding sūtra, affixes after गा are ङित्; and therefore by the present sūtra गा becomes गो। Thus अधि+अद्+गा+सिच्+त=अध्यगीष्ट।

But the substitution of गा for वृ is optional. When there is no substitution, we have अधि+अद्+ङ्+सिच्+त=अधि+ये+ङ्+त (VI. 1. 90 S. 269) =अध्येष्ट।

The Conditional is अध्यगीष्यत or अध्येष्यत।

इङ् ३७ अध्ययने.

37 ✓ in (Atmanepadi) to study.

Pre अधीते। अधीयाते। अधीयते। अधीषे। अधीयाये। अधीष्ये। अधीये। अधीष्ये। अधीमहे। Per. अधिजग्रे। अधिजगते। अधिजगमिरे। अधिजगामे। अधिजगिष्ये। अधिजगे। अधिजगमिष्ये। अधिजगमिष्ये। I Fut. अध्येता। II Fut. अध्येयते। Imperative अधीताम्। अधीयाताम्। अधीष्व। अध्याह्वे। Imper. अधीत। अधीयाताम्। अधीयत। अधीयाः। अधीयि। अधीयहि। Pot. अधीयीत। अधीयीताम्। अधीयीषाः। अधीयीष्वम्। अधीयीय। अधीयीषहि। Bene. अधीयीष्ट। अधीयीषास्ताम्। अधीयीषाः। अधीयीष्वम्। अधीयीय। Aorist अध्यगीष्ट or अध्येष्ट। अध्यगीषाताम् or अध्येषाताम्। अध्यगीषाः or अध्येषाः। अध्यगीष्वम्। अध्येष्वम्। अध्यगीषि or अध्येषि। अध्येषहि। Cond. अध्यष्यत। अध्यगीष्यत। अध्यगीष्येताम्। अध्यगीष्यन्त। अध्यगीष्याः। अध्यगीष्यष्वम्। अध्यगीषे। अध्यगीष्यावहि। Passive अधीयते। Caus. अध्यापयति। Aorist अध्यजीगच्छ or अध्यापिषत्। Desi. अधिजिगांस्ते। Nouns:—अध्याय। स्वाध्यायः। कटाध्यापकः।

✓ इक् ३८ स्मरणे.

38 ✓ ik (Parasmaipadi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāpini himself using the word adhigārtha in sūtra II. 3-52. S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without *adhi*, then Pāpini would have used the word igārtha इगर्थे in that sūtra, and not adhigārtha.

Var: It should be stated that ✓ ik is treated like ✓ in: so that there is यङ् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl. अधियन्ति । The aorist is अध्यवात् । But according to some this rule is confined to ārdhadhātuka affixes only i. e., इक् is like इण् so far as ārdhadhātuka affixes go; but not to sāravadhātuka affixes. Therefore there is no यङ् of VI. 4. 81. S. 2455 in their opinion: on the contrary इयङ् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhatti in the following verse ससीतयोः राघवयोरधीयन्=स्मरन् । (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl. is not अधियन्ति, but अधि + इयन्ति or अधीयन्ति ॥ Haradatta is against this view.

Pre. अध्येति । अधीतुः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अध्येता । II Fut. अध्येयति । Imperative अध्येत् । Imper. अधीत् । Poten अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अध्यवात् । Con. अध्येयत् । Pas. अधीयते । Caus. अधिगमयति । Deside. अधिजिगमिषति । Pre. Part. Parasmai. अधियन् । Past Part. Pas. अधीतः । Act. अधीतवान् ।

वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39 ✓ vi 1 to go. 2. to pervade. 3. to conceive, bring forth. 4. to shine, be beautiful. 5. to throw, cast. 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी+ई । The long ई is conjugated as : वति, ईतः, इयन्ति । ईयात्, ईयाताम् । Aor. ऐवीत् । &c.

Pre. वेति । वीतः । वियन्ति । वेषि । वीषः । वीष । वेमि । वीषः । वीमः । Per. विवाय । विव्यतुः । विव्युः । विवविष or विवेष । विव्ययुः । विव्य । विवाय or विवय । I Fut. वेता । II Fut. वेयति । Imperative वेत् । वीतां । वियन्तु । वीषि । वयाति । वयाय । Imper. ववेत् । ववीताम् । अधियन् । When there is ञ्द् augment, the root becomes अनेकाच् (of more than one syllable), and so there is यङ् aḍesa of VI. 4.82. S. 272, according to Atreya and the proper form is अस्मन् and not अधियन् । अवेः । अवोतम् । अवोत् । अवयम् । अवीय । अवोम । Poten. वीयात् । वीयाताम् । वीयुः । Bene. वीयात् । वीयाताम् । Aorist अवैवीत् । अवैष्टाम् । अवैवीः । अवैवम् । Con. अवेयत् । Pas. वीयते । Caus. वाययति । Aorist अवोवयत् । In the sense of conceiving, we have वाययति (VI. 1. 55 S. 2603). Deside. विवीषति । Inten. वेवीयते । yañ luk वेवेति or वेववीति । D. वेवीतः । Pl. वेव्यति । Nouns. वेवम् । वेवकीयम् । Pre. Part. Parasmai. वियन् । Past. Part. Pas. वीतः । Act. वीतवान् ।

39 A, ✓ i to go.

Pre. वति । ईतः । इयन्ति । Poten. ईयात् । ईयाताम् । Aorist. ऐवीत् ।

या ४० प्रापये । प्रापयामिह गतिः । प्रविद्याति । यातः । यान्ति ।

40 ✓ yā to go. The word prāpapa here means motion. The नि is changed to वि by VIII. 4. 17, S. 2285, and so we have प्रविद्याति । D. यातः । Pl. यान्ति ।

Pre. याति । यातः । यान्ति । यासि । याचः । याच । यामि । यावः । यामः । Per. ययौ । ययुः । ययाच or ययिच । यययुः । यय । ययौ । ययिच । ययिम । I Fut. याता । II Fut. यास्यति । Imperative यातु or यातात् । याताम् । यातु । याहि । यातम् । यात । यानि । याव । याम । Imper. जयात् । जयाताम् । जयुः or जयान् । The Imperfect Plural is optionally formed by जुस् by the sūtra given below. जयाः । जयातम् । जयात । जयाम् । जयाच । जयाम । Poten. यायात् । यायाताम् । यायुः । Bene. यायात् । यायाताम् । यायायुः । Aorist जयासीत् । जयासीः । जयासिचम् । Condi. जयास्यत् । Pass. यायते । Caus. याययति । Aorist जययिषत् । Deside. यियासति । Inten. यायते । yañ luk. यायेति or यायाति । D. यायते । Pl. यायति । Nouns जयाति । यामः । यात्रा । यायावरः । जुभयाः । यातुः । जगयुः । जध्युः । देवयुः ।

२४६३ । लङ् शाकटायनस्येव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्तात्परस्य लङो भेदुर्लुवा स्यात् । जयुः-जयान् । यायात् । यायाताम् । यायास्ताम् ।

‘वा ४१ गतिगन्धनयोः’ । गन्धनं लुचनम् । ‘भा ४२ दीप्तौ’ । ‘ष्या ४३ दीप्ते’ । ‘या ४४ पाथे’ । ‘द्रा ४५ कुत्सायां गती’ । ‘रवा ४६ भक्षणे’ ।

‘वा ४७ रक्षणे’ । यायास्ताम् । जयासीत् ।

‘रा ४८ दाने’ । ‘ला ४९ आदाने’ । द्वावपि दाने’ इति चन्द्रः

‘द्राप ५० लघने’ । प्रविद्याति-प्रनिद्याति । दयास्ताम् । जयासीत् ।

‘क्या ५१ प्रकथने’ । कथं सार्वधातुक्रमान्नविषयः । ‘* संस्थानत्वे नमः क्वाचि * इति वार्तिकम् । तत्राग्रे चेष्ट निङ्गम् । संस्थाने त्रिधातुलीयः । स नेति क्वाजादेशस्य क्वादित्ये प्रयोक्तव्यः । ‘संपूर्वस्य क्वातेः प्रयोगो न’ इति न्यासकारः ।

‘मा ५२ पूरणे’ । ‘मा ५३ माने’ । अकर्मकः । ‘तनौ ममुस्तत्र न कैटभट्टियः’ इति माचः । उपसर्गवशेनार्थान्तरे सकर्मकः । ‘उदरं परिमाति मुष्टिना’ । ‘नेमद-’ (२२८५) इत्यत्र नास्य यञञम् । प्रविद्याति-प्रनिद्याति ।

‘वच ५४ परिभाषणे’ । वक्तिः । अयमन्तिपरो न प्रयुज्यते । ‘अनुवचनवरः’ इत्यन्ये । ‘भिपरः’ इत्यपरे । वाधि । वाच्यात् । उच्यात् अत्रोचत् । ‘विद ५५ ज्ञाने’ ।

2463. In the opinion of Śākatāyana only, ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, in the Imperfect of the roots which end in a long ‘ā’.

Thus जयुः । In the alternative, we have जयान्.

NOTE:—Why is जक् repeated here, when the context would have supplied this word; for the sūtra applies to हिन् tenses, of which जुक् being dealt with in the last, would leave जक् only to be dealt with by this aphorism, for no other हिन् tense (like निक् or रुक्) can end in जा । The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after जक् as जक्, and not to those which come after another tense which is treated like जक्. Thus लोट् is treated like जक्, but for the purposes of this rule, लोट् would not be so treated. Thus the हि of

लोद will not be changed into लुङ् by III. 4. 109. Thus लिभ्यतु, जायतु, विदन्तु । The word लव् has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

✓ वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 ✓ वा 1. to go. 2. to blow. The word gandhanam here is synonymous with sūchana.

Pre. वाति । Per. ववौ । I Fut. वाता । II Fut. वास्यति । Imperative. वातु । Imper. ववात् । Potē. वायात् । Bene. वायात् । Aorist. ववासीत् । Condi. ववास्यत् । Pass. वायते । Caus. वाययति or वाजयति (VII. 3. 38 S. 2590). Deside. विवासति । Inten. ववायते । Nouns. वातुनः । वातिकः । वायुः । वातकी । वात्या । वातः । निर्वायः । निर्वातः । निर्वायः ।

✓ भा ४२ दीप्तिः.

42 ✓ bhā to shine, with the Prepositions वि and जति, the root is 'ātmane-paḍī. Thus Sing. व्यतिभाते, D. व्यतिभाते, Pl. व्यतिभाते । 2nd S. व्यतिभासे । 1st S. व्यतिभे ।

Pre. भाति । Per. बभौ । I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative. भातु । Imper. बभात् । Potē. भायात् । Bene. भायात् । Aorist. बभासीत् । Con. बभास्यत् । Pass. भायते । Caus. भाययति । Deside. विभासति । Inten. बभायते । Nouns. भाः । निभः । प्रतिभा । प्रभायनं । प्रभा । प्रभाजम् । भातुः ।

✓ स्ना ४३ स्नाये.

43 ✓ śnā to bathe.

Pre. स्नाति । Per. स्नौ । स्निय or स्नाय । स्निय । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative. स्नातु । स्नाति । स्नाति । Imper. स्नात् । स्नाताम् । स्नुः । स्नातः । Potē. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene. स्नयात् or स्नायात् । Aorist. स्नासीत् । Condi. स्नास्यत् । Pass. स्नायते । Caus. स्नाययति, स्नययति । Deside. विस्नासति । Inten. स्नाययते । yañ luk स्नासति । Nouns निस्नातः । नदीष्ठाः । स्नः । स्नानः । स्नायकः ।

वा ४४ पाके.

44 ✓ śrā to cook, boil, Compare Bhvādi root से पाके (No. 966).

Pre. चाति । Per. चवौ । I Fut. चाता । II Fut. चास्यति । Imperative. चातु । Imper. चचात् । Potē. चायात् । Bene. चेयात्, चायात् । Aorist. चचासीत् । Condi. चचास्यत् । Pass. चायते, Caus. चययति, चाययति । Deside. विचासति । Inten. चाचायते । Nouns. चाता । चयिता । चेतम् । Pre. Part. Parasmai. चात् । Past Part. Pass. चायः । चितम् । Act. चाचयान् ।

द्वा ४५ कुत्सायं गतिः.

45 ✓ dā 1. to be ashamed. 2. to run, make haste. According to Śwāmī it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्राति । निद्राति । प्रविद्राति । Per. दद्रौ । I Fut. द्राता । II Fut. द्रास्यति । Imperative. द्रातु । Imper. दद्रात् । Potē. द्रायात् । Bene. द्रेयात् । द्रायात् । Aorist. दद्रासीत् । Condi. दद्रास्यत् । Pass. द्रायते । Caus. द्राययति Deside. विद्रासति Inten. द्राद्रायते । Nouns निद्रातुः । तन्द्रातुः । निद्रा । तन्द्रा । Past Part. Pass. द्रायः । Act. द्राचयान् ।

प्रा ४६ भक्षणे.

46 ✓ *pā* to eat, devour.

Pre. छाति । प्रणिच्छति । Per. चप्यौ । I Fut. छाता । II Fut. छास्यति । Imperative. छातु । Imper. अचातु । Poten. छायात् । Bene. छेयात्, छायात् । Aorist. अचासीत् । Condi. अचास्यत् । Pass. छायते । Caus. छापयति । Deside. पिच्छासति । Inten. चाच्छायते । Nouns विश्वच्छ । दूषः ।

✓ **प्रा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अपासीत् ।**

47 ✓ *pā* to protect.

Pre. पति । Per. प्यौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपातु । Poten. पायात् । Bene. पायात् । पायास्ताम् । Aorist. अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass. पायते । Aorist अपासीत् । Caus. पालयति । Desi. पिपासति । Inten. पापायते । Nouns. पतिः । पितृश्वः । गोपालकः । पितामहः । बृहस्पतिः । विश्वम् । साक्ष्यतिः । दिवस्पतिः । नपात् । पिता । सपन्नः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ *rā* to give, grant, bestow.

Pre. राति । Per. र्यौ । I Fut. राता । II Fut. रास्यति । Imperative रातु । Imper. अरातु । Poten. रायात् । Benedic. रायात् । Aorist. अरासीत् । Con. अरास्यत् । Pass. रायते । Caus. रापयति । Desidera. रिरासति । Inten. रारायते । Nouns :—रातिः । (friend) रात्रिमटः । रात्रिः । असुरः । (life-giver.) द्विरात्रः । द्वैरात्रिकम् ।

ला ४९ आदाने । “द्वार्षि दाने” इति चन्द्रः ।

49 ✓ *lā* to take, receive, obtain. According to Chandra, both ✓ *rā* and ✓ *lā* mean to give.

Pre. लाति । Perfect लसे । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera. लातु । Imper. अलातु । Poten. लायात् । Bene. लायात् । Aorist. अलासीत् । Con. अलास्यत् । Pass. लायते । Can. लापयति or लालयति (VII. 3. 39 S. 2591). Desi. लिलासति । Inten. लालायते । Nouns :—अपालुः । अंतिमा । व्यासः । आनुलकम् । अंतिष्ठः । अंतीयान् ।

✓ **दाप् ५० लवने । प्रणिदाति—प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।**

50 ✓ *dāp* to cut.

Pre. डाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII. 4. 18. S. 2232). Perfect. ददे । I Future. दाता । II Future. दास्यति । Impera. दातु । Imper. अदात् । Poten. दायात् । Benedic. दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The *विच्* is not elided, as the root is not *ghu*. Con. अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Can. दापयति । Desi. विदासति । Inten. दादायते । Noun :—दात्रम् ।

ख्या ५१ प्रकथने ।

51 ✓ *Khya* to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhadhātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓ Khyā that replaces ✓ chakahiṇ (See. Adādi 4.) That khyā, of course, takes ārdhadhātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhadhātuka affixes, then we could form the noun क्खाय from it by adding the ārdhadhātuka affix लृङ् । But we cannot do so : if we want to get the word क्खाय we must derive it from क्खा of ✓ क्खिङ् (II 4. 54. S. 2436). For that क्खा is really क्ख्या, the य is changed to ख, and this ख is considered asiddha. Therefore in नमः क्खाये the visarga is not changed to the jihvāmuliya ख, by VIII. 3. 37. S. 142 ; because ख is considered to be followed by य, a यङ् letter, and so the visarga retains its form by VIII. 3. 35. S. 150. Had however क्खाये in नमः क्खाये been derived from this ✓ क्खा, then nothing could have prevented the application of VIII. 3. 37. S. 142. and we would have got jihvāmuliya in नमःक्खाये ।

Under the sūtra क्खिङ् क्खाय (II. 4. 54. S. 2436) the Mahābhāṣya reads several vartikas : one of them is *Vart* : The substitute is क्ख्यादि ; ङ. ८. क्ख्याङ् । The reason of this is given in the subsequent vartikas : one of which is संस्थानात् नमः क्खाये : *Vart* : The substitute is to be considered as kṣāṇ, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namaḥ khyātre. Samsthāna is the technical term for jihvāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making क्खाङ् substitute क्ख्यादि is to prevent this jihvāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāṣya that the present root never takes ārdhadhātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition लृङ् । That is we never find the form संक्खाति । The form संक्खे : &c., is from the substitute ✓ क्खाङ् and not from this root. See. III. 2. 7. S. 2921.

According to the Mādhaviya Vritti, this root क्खा should also be considered as if it was क्ख्या, just like the substitute क्खाङ् for the purposes of ārdhadhātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhadhātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhadhātuka affixes.

The word क्ख्या is derived from this root. The word क्ख्याङ् is changed to ख by Upadi IV. 136.

According to the Mādhaviya, this root when taking ārdhadhātuka affixes, is treated just like क्खाङ् obtained from क्ख्याङ् ; and so the noun क्खाय formed from this root is just like क्खाय derived from क्खाङ् root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses ; and not confined to Sārvadhātuka only.

✓ क्वा ५१ प्रकथने (अयंसार्वधातुक माच विवयः) ।

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate. This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only.

Pre. क्वाति । Im. क्वातु । Imp. क्वायात् । Potē. क्वायात् । Nouns :—उक्ता । उक्ती ।
वरमहाजः ।

मा ५२ पूरणे ।

52 ✓ prā to fill.

Pre. प्राति । Per. पयो । I Fut. प्राता । II Fut. प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. क्वात् । Po. प्रायात् । Bene. प्रायात्, प्रेयात् । Ao. क्वासीत् । Con. क्वास्यत् । Pass. प्रायते । Cau. प्राययति । Desi. पिप्राहति । Inten. प्राप्रायते । Nouns :—प्राहः (VIII. 2. 43. S. 3017), प्राणवान् । प्रायः (III. 1. 141. S. 2203).

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā, to be contained or comprised in. It is Intransitive. As we find in Māgha- तमो ममुस्तत्र न कैटभद्विषः तपोधनाभ्यागम सम्भवा मुदः (Sis. I. 23.) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamuh) within the body of Hari the killer of Kaiṭava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātuaṅga. As उदरं परिमाति मुष्टिना "With the fist he estimates the capacity of the stomach." So also मुदमुपमाति । अग्निमुपमाति । यदम् निर्माति । भवान् प्रमाति ।

The मा in sūtra VIII. 4. 17. S. 2285 is not this root. Therefore we have परिमाति or प्रमाति, which is governed by VIII. 4. 18. S. 2322.

Pre. माति । Per. ममे । I Fut. माता । II Fut. मास्यति । Imper. मातु । Im. क्मात् । Potē. मायात् । Bene. मेयात् । Aor. क्मासीत् । Con. क्मास्यत् । Pass. मीयते । Cau. मापयति । Desi. मिस्सति (VII. 4. 84. S. 2623. read with VII. 4. 58. S. 2620.) The स is changed to त् । Int. मेमीयते । (VI. 4. 66. S. 2462.) Nouns—मायः । माया । प्रमः । प्रमा । मायिकः । मास्यन् । मायावी । मायो ।

✓ वच् ५४ परिभाषणे ।

54 ✓ vaccha to speak. This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is क्तिन् । Therefore the following are wrong :—वचन्ति, वचन्ति, वचन्तु, वचन्तु or वचोचन् । Others say it is not conjugated in any Plural. Therefore वच्च् 2nd Pl, वच्चमः । 1st Pl. ऊचुः । Per. Pl. ऊच । Per. 2nd Pl. ऊचिम । Per. 1st Pl. वचत्तारः । Fut. Pl. वच्चातुः । उच्चातुः are wrong. While some hold that the Plural so debarred is the affix क्तिन् only. In this view वच्च्, वच्चमः, ऊच, ऊचिम are correct.

Pre. वत्ति । वक्तः । वक्षि । वक्चः । वक्च । वक्ति । वक्चः । वच्चमः । Per. उवाच । उचतुः । ऊचुः । उवक्च or उवचिच । ऊच । उवाच or उवच । ऊचिच । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्सति । Imp. वक्तु, वक्तात् । वक्तां । वचन्तु । वक्षि । वक्षानि । Imper. वक्च or वच् । वक्तात् । वक्चन् । वक्च । वक्चम् । Po. वक्तात् । वक्ताताम् । वचुः । वक्ताः । वक्ताम् । वक्ताव । Bene. उक्तात् ।

उच्चास्ताम् । Aorist चवोचत् । चवोचताम् । चवोचन् । Con. चवचत् । Pass. उच्यते । Cau. वाच-
यति । Des. विवक्षति । In. वाचयते । Nouns :—उक्चम् । वीक्षयिकः । उक्चम् । उक्चकः ।

विद् ५५ जाने ।

55 ✓ *vida* to know. In the Present Tense, the ordinary affixes are optionally replaced by those of the Perfect by the following:—

२४६४ । विदोः लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

वेत्तेलटः परस्मैपदानां णत्वाद्यो वा स्युः । वेद । विदतुः । विदुः । वेत्थ । विदयुः । विद ।
वेद । विदु । विदथ । पक्षे वेत्ति वित इत्यादि । विवेद । विविदतुः । 'उपविद-' (२४६९) इत्या-
म्यप्ते 'विद' इत्यकारान्तनिपातनाच्च लघुपथगुणः । विदांचकार । वेदिता ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेद or वेत्ति	वेत्थ or वेत्सि	वेद or वेत्ति
Dual.	विदतुः or वितः	विदयुः or वित्यः	विदु or विदुः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or वित्य	विदथ or विदमः

विद्

<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
विवेद ।	विविदतुः ।	विविदुः ।
विवेदिष ।	विविदयुः ।	विविदिष ।
विवेद ।	विविदिष ।	विविदिम ।
or		
विदांचकार ।	विदाञ्चक्रतुः ।	विदांचक्रुः ।
विदाञ्चक्रिष ।	विदाञ्चक्रयुः ।	विदाञ्चक्रिष ।
विदाञ्चकार ।	विदाञ्चक्रिष ।	विदाञ्चक्रिम ।

When we form the Periphrastic Perfect with चाम् by III. 1. 38. S. 2341, there is no गुण of the इ of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद ending with च and not विद् ending in a consonant.

The First Future is वेदिता । In the Imperative, we have the optional form, विदांचुर्वन्तु &c. also by the following:—

२४६५ । विदांचुर्वन्तिवत्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

वेत्तेलैत्यामुणाभावां लोटो लुक्लोटान्तकरोत्यनुप्रयोगश्च वा निपात्यते । पुनश्च वचने न विवक्षित इति षष्ठात् ।

2465. The form विदांचुर्वन्तु is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix चाम् to the root विद् 'to know,' when followed by लोट् or the Imperative tense; the tense affixes of लोट् are then elided by लुक्; moreover there is no substitution of गुण as required by VII. 3. 86; and when we have thus obtained the form विदाम्, we annex to it the

क्रोद् of the verb कृ; thus we have विदाकुरुन्तु or विदन्तु 'let them know.' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाकुरुन्तु in the aphorism; on the contrary, the word वृत्ति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed; as विदाकुरुतु विदाकुरुताम् &c.

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदा the Imperative of the root कृ. To form the Imperative of कृ, the following sūtras apply; it being remembered that the root कृ belongs to the Tanādi class.

२४६६ । तनादिह्रजभ्य उः । ३ । १ । ७८ ।

तनादेः कञश्च 'उ'प्रत्ययः स्यात् । शपोऽपवादः । तनादित्वादेव सिद्धे कञ्यङ्यं 'नञकार्थस्यानित्यत्वे' लिङ् । तेन 'न विश्वसेदविश्वस्तम्' इत्यादि सिद्धम् । विदां करोतु ।

2466. The affix उ comes after the roots of the Tanādi class and after the verb कृ 'to make' when a sārvaadhātuka affix follows, signifying the agent.

This debars अण्. As तन् + उ + ति = तनेति 'he expands'; कृ + उ + ति = करोति 'he makes'. Though the root कृ is included in the list of the Tanādi verbs, for which see Dhātupāṭha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gaṇa or class, are not of universal validity. Therefore forms like विश्वसेत् are valid, as in the sentence, न विश्वसेदविश्वस्तम् । Here there is not the elision of अण् in विश्वसेत् though the root वच् belongs to the adādi class (No. 60). According to the Kāśikā, the separate enunciation of कृ in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to this verb; that is to say, the root कृ is a Tanādi root only for the purposes of taking the affix उ; all the other operations of Tanādi verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II. 4. 79, does not apply to कृ. Thus अकृत and अकृताः; the सिच् elision is compulsory and not optional.

Thus the 3rd Person Singular is विदांकरोतु । In forming the 3rd Per. Singular with तातङ् or of the Dual. &c. of the Imperative of कृ the following applies.

२४६७ । अत उत्सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उप्रत्ययान्तस्य कञोऽकारस्य उत्सार्वधातुके कृति । उदिति तपरसामर्थ्याच्च गुणः । विदां कुरुतात् विदां कुरुताम् । 'उत्तरच-' (२३३४) इति हेतुर्लङ् । आभीष्टत्वेन लुकोऽसिद्धत्वात्तुल्यम् । विदांकुरु । विदांकरवाचि । अवेत् । अविताम् । 'सिक्छान्त-' (२२२६) इति भेदुलङ् । अविदुः ।

2467. Before a Sārvaadhātuka affix with an indicatory क् or क, short उ is substituted for the च of कृ (कृ + उ) when gunated.

Note:—Thus क + उ + तच् = कर् + उ + तच् (VII. 3. 84) = कुरु + उ + तच् = कुरुतः (VI. 4. 110). The तच् is कित् by I. 2. 4. So also कुर्वन्ति. कुरु = Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus कुरु where the personal ending हि is elided, but it leaves its effect behind.

The त् in उत् shows that this उ is not to be gunated by VII. 3. 86. When the affix is not कित् or कित् we have करोति, करोषि and करामि (I. 2. 4).

Thus we have विदांकुतात् । D. विदांकुताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the हि is elided by VI. 4. 106. S. 2334. This elision of हि is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under अहिच्छवदन्तात् (VI. 4. 22. S. 2183); and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4. 110. S. 2467. Therefore we have the form कुरु though no sārvadhātuka affix follows. Thus विदांकुतः । 1st Sing. विदांकरवाणि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्; D. अविताम् । The Plural is formed by जुम् under III. 4. 109. S. 2226. Thus अविदुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of द by the following:—

२४६८ । दश्च । ८ । २ । ७५ ।

आतेर्दस्य पदानस्य विधि परे कः स्याद्वा । अवेः-अवेत् । 'अस ५६ भुवि' । अस्ति ।

2468. द or, क may optionally be substituted for the final द of a root, before the Personal-affix वि, when such द stands at the end of a Pada.

Thus अवेः or अवेत्.

55 विद ज्ञाने (Parasmaipadi).

55 ✓ vida to know.

Pre. वेत्ति, वेद । विदतुः or वित्तः । विदन्ति or विदुः । वेत्सि or वेत्थ । वित्यः or विदधुः । वित्य or विद । वेत्ति or वेद । विदुः or विदुः । वित्तः or वित्तः । Per. विवेद, विदांकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदिय । विवेद । विविदित्त । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यति । Imperative वेत्तु or वित्तात् or विदांकरात् । वित्तां । वित्तु । वित्ति । वित् । वेदानि । वेदाय । वेदाम् । Imper. अवेत् । अविताम् । अविदुः । अवेत् or अवेः । अविताम् । अविद । अवेदम् । अविदुः । अविताम् । अविताम् । अविदुः । अविदुः । अवेदुः । अवेदुः । Bene. विदात् । विदात्ताम् । Aorist अवेदीत् । अवेदिष्याम् । अवेदिषुः । अवेदीः । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । Condi. अवेदिष्यत् । Pass. विद्यते । Caus. वेदयति । Aorist अवेदिष्यत् । Deside. विविदिष्यति । Inten. वेदिष्यते । yañ lak वेदेति or वेदिष्यति । Nouns:— वेदः । वेद्यः । विदुः । वित्तिः । वेदिष्यः । वेदना । विदुः । विद्या । वातुवेद्यः । Pre. Part. Parasmai, विदन् । विदुः । Per. Part. Parasmai, विदुः । Past Part. Pass. विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I. 2, 8. S. 2609)

55 ✓ vida. The root is Ātmanepadi with the Preposition सम् (I. 3. 29, S. 2669).

Pre. संविदे । संविदाते । संविदते or संविदूते । (VII. 1. 7. S. 2701). संविद्ये । संविदे । Per. संविदिवे । संविदांजले । संविदिविदे । संविदिवे । संविदिविदिवे । I Fut. संवेदिता । संवेदितावे । II. Fut. संवेदियते । Imperative संवितां । संविदातां । संविदतां or संविदूतां । संविस्व । संवेदे । Imper. समविस्व । समविदातां । समविदन् or समविदूत । समविद्याः । समविदि । Poten. संविदीत । संविदीयाताम् । Bene. संवेदिषीष्ट । संवेदिषीयाताम् । Aorist समवेदिष्ट । समवेदिषाताम् । Inten. । संवेदिते । D. संवेदिदाते । संवेदिदते ।

अस ५६ भुवि । अस्ति ।

56 ✓asa, to be. The Present 3rd S. is अस्ति । In the dual अ is elided by the following :—

२४६९ । अनसोरलोपः । ६ । ४ । १११ ।

अनस्यासोरलोपः स्यात्सार्धधातुके कृत्ति । स्तः । सन्ति । 'नासस्त्योः' (२१६९) इति लोपः । असि । स्यः । स्य । अस्मि । स्यः । स्मः । 'सार्धधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469. Before a Sārvadhātuka क्त् or क्त् affix, the अ of अन and अस् is elided.

अस् is the characteristic of the roots of the Rudhādi class, while अस् is the root itself. Thus इच्छ् ; इच्छति, भिन्त्, भिन्दति ; So also of अस् :-स्तः, सन्ति । But भिनत्ति and अस्ति before non-क्त् and non-क्त् affixes. अन+अस् ought to be अनास्, instead of that we have असस् in the sūtra. The पररूप single substitution is an irregularity.

Sing.	Dual.	Plural.
अस्ति ।	स्तः ।	सन्ति ।
(अस् + सि =) असि । (The स is elided by स्यः ।		स्य ।
	VII. 4. 50. S. 2191).	
अस्मि ।	स्यः ।	स्मः ।

Before ārdhadhātuka affixes, the root अस् is replaced by स् by the following sūtra which falls in the section governed by सार्धधातुके (II. 4. 35. S. 2432).

२४७० । अस्तेभूः । २ । ४ । ५२ ।

अभूत् । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470. स् is the substitute of the verb अस् 'to be,' when an ārdhadhātuka affix is to be applied.

Thus अभूत् । Fut. भविता 'he will be,' भवितुम् 'in order to be,' भवितव्यम् 'must be.' Note:—Now the Perfect tense affixes are also ārdhadhātuka affixes (III. 4. 115). The Perfect of अस् is therefore the same as that of स्, namely, अभूत् &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अस् is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case अस् forms its Perfect tense regularly, आस, आसत्, आसुः &c. This apparent breach of the present sūtra is explained by taking the term क्त् in III.

1. 40. as a Pratyāhāra including क्, झ्, and कश्च, and if कश्च could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless ; hence we conclude, that as an auxiliary verb, कश्च forms its Perfect regularly.

The Imperative is कस्तु or स्तात् । 3rd स्ताम् । Pl. वस्तु । In the Second Person Singular कश्च + हि the following applies :—

२४७१ । छसोरेद्वावभ्यासलोपश्च । इ । ४ । ११८ ।

छोवस्तोरेत्त्वं स्यादौ परेभ्यासलोपश्च । चाभीयत्वेनेत्वस्यासिद्धत्वाद्धेभिः । 'चनसोः-' (२४६६) इत्यस्यलोपः । इधि । तातश्च यत्वं न । परेय तातश्च जायात् । 'x सकृन्नी-x' इति न्यायात् । स्तात् । स्ताम् । स्त । अडाणि । अडाव । अडाम । 'कस्तिनिचः-' (२२२५) इतीद । चाडीत् । चनसोः-' (२४६६) इत्यस्यलोपस्याभीयत्वेनासिद्धत्वादाद् । चास्ताम् । चास्तम् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिचोःसर्गश्च विद्यमानत्वेन विशेषणादीयेन ।

2471. For the final vowel of the roots डा and धा (घृ), and for the इ of कश्च, is substituted इ before the Imperative ending हि ; and thereby the reduplicated syllable of डा and धा is elided.

Thus (देहि, and घेहि, of घृ, and) इधि of कश्च, the इ is elided by this sūtra, and च is elided by VI. 4. 111. S. 2469. This लोप of the present sūtra should be considered as having an indicatory इ so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 55) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
कस्तु	स्ताम्	वस्तु
इधि	स्वम्	स्त
अडाणि	अडाव	अडाम
	कश्च	
चासोत्	चास्ताम्	चास्तम्
चाडीः	चास्तं	चास्त
चास्तम्	चास्त	चास्त

This इ ordained by the present sūtra is considered asidhha, as it falls in the ābhiya section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425, for it is considered to have come after a कश्च letter. इ, though this इ no longer exists. But when तातश्च is added in the Imperative Second Singular, there is no इ change of the इ of कश्च । Because the तातश्च is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तातश्च, there is no इ change by considering it as sthānivat to its principal हि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have स्तात् । स्ताम् । स्त । अडाणि । अडाव । अडाम । In the Imperfect we have ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. as चाडीत् । In the dual, there is चाद् augment before स्ताम् (VI. 4. 72. S. 2254), because the elision of च by S. 2469 is asidhha, it being an ābhiya rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have चास्ताम् । Pl. चास्तम् । Pot. स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. अभू + सिच् + त् = अभू + ० + त् (the सिच् is elided by II.

4. 77. S. 2223). Now the *aprikta* त् required ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. But it is not added, as we have already explained under that *sūtra*, that ईद् comes only then when लिच् and अच् exist as लिच् and अच्. See page 31. of this volume. Therefore we have अभूत्.

The स of अच् is changed to द् when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यपरः । ८ । ३ । ८७ । .

उपसर्गभ्यः प्रादुर्भ्यश्च परस्यास्तेः सत्य वः स्यात्कारेण च परे । निष्ठात् । प्रादुःष्यात् । निवन्ति । प्रादुःवन्ति । 'यपरः' किम् । अभिस्तः । 'मङ् ५७ गुञ्जे' ।

2472. The स of the verb अच् is changed to द्, when it is followed by a vowel or य and is preceded by प्रादुः, or an upasarga having व or उ in it.

The word यच् परः means 'followed by य or अच्' . The word प्रादुः is an Indeclinable, meaning 'evidently.'

Thus अभिवन्ति, निवन्ति विवन्ति, प्रादुःवन्ति; अभिष्यात्, निष्ठात्, विष्ठात्, प्रादुःष्यात् .

Why do we say "when it is followed by a vowel or य"? Observe निस्तः, वित्तः, प्रादुस्तः .

५६ अस भुवि ।

56 ✓ asa, to be.

Pre. अस्ति । स्तः । सन्ति । अस्ति । स्यः । स्व । अस्मि । स्वः । स्मः । Per. अभूत् or आस । आसतुः । आसुः । आसिषुः । आसयुः । आस । आह । आसिष । आसिम । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. अस्तु or स्तात् स्ताम् । सन्तु । शधि or स्तात् । स्त । स्त । अवाति । अवाव । Imper. आसीत् । आस्ताम् । आसन् । आसीः । आसम् । आस्य । Pot. स्यात् । स्यातां । स्युः । स्याः । स्याम् । स्याव । Bene. भूयात् । Aor. अभूत् । अभूवन् । अभूः । Cond. अभविष्यत् । Pass. भूयसे । Cau. अस्तोःस्थाने भूरादेशात् अन्यानि क्वाणि भूयातोर्ज्ञेयानि । Nouns :—नास्तिनामः नास्तिनामकः नास्तिनामो ।

56 ✓ asa. This root is Atmanepa-li, also, when preceded by व्यति ।

Pre. व्यतिस्ते । व्यतिवाते । व्यतिपते । व्यतिसे । व्यतिवाधे । व्यतिध्वे । व्यतिहे । व्यतिस्वहे । Imper. व्यत्यसे ।

57 ✓ mṛijā to wipe, wash off, cleanse. The ऋ gets vṛiddhi by the following *sūtra* :—

२४७३ । मृजेर्वृद्धिः । ७ । २ । ११४ ।

मृजेरिक्तो वृद्धिः स्यात्प्रातुप्रत्यये परे । 'किङ्कृत्यजादौ वेत्यते' । 'अच्' (२६४) इति वः । मार्षि । मृष्टः । मृजन्ति-मार्जन्ति । ममार्ज । ममार्जतुः-ममृजतुः । ममार्जिषः-ममार्ष्टः । मार्षिता-मार्षा । मृष्टि । ममार्ष्ट । ममार्जम् । ममार्जित्-ममार्ष्टि । 'उदिद् ५८ अचुविमोचने' ।

2473. The Vṛiddhi (आद्) is substituted for the root vowel (अ) of the stem मृज् before any affix that is ordained after a root, provided it is not कित् or कित् ।

As माह्ता, माह्नुम्, माह्नुष्यम् । The म् here is a root, and the affixes before which this Vridhhi takes place are those which come after roots, and not which come after Prātipadikas. Therefore, not before the affixes भ्यां &c. as कंसपरिमद्भ्याम्, नद्विभिः । The anuvritti of the word vibhakti has ceased. This sūtra debars guṇā of VII. 3. 84.

**Ishti*:—The *vṛiddhi* is optional before a *विह्* or *डिह्* affix whose first letter is a vowel.

The **अ** is changed to **इ** by VIII. 2. 36. S. 294. Thus मज् + ति = मज्ज् + ति = मज्ज् + ति = मज्जि ।

सूत्र ५७ शब्दा ।

57 ✓ mrijâ, to wipe or wash off, cleanse.

Pre. मा०र्त्ति । म०र्त्तः । म०र्त्तन्नि or म०र्त्तन्नि । मा०र्त्ति । म०र्त्तः । म०र्त्त । मा०र्त्ति । म०र्त्तः । म०र्त्तः । Per. म०र्त्त । म०र्त्तान्तु or म०र्त्तन्तु । म०र्त्तन्तु or म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु, म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । I Fut. म०र्त्तान्ति, मा०र्त्तान्ति । II Fut. म०र्त्तान्ति, मा०र्त्तान्ति । Imp. मा०र्त्तु or म०र्त्तु । म०र्त्तान्ति or म०र्त्तान्ति । म०र्त्तान्ति । म०र्त्तान्ति । म०र्त्तान्ति । Imper. म०र्त्तान्ति । म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्ति । म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु । Pot. म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु । Bene. म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु । Aor. म०र्त्तान्ति or म०र्त्तान्ति । म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । Con. म०र्त्तान्तु, म०र्त्तान्तु । Pass. म०र्त्तान्तु । Cau. म०र्त्तान्तु । Aorist. म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । Des. म०र्त्तान्तु, म०र्त्तान्तु । Int. म०र्त्तान्तु । yāhuk म०र्त्तान्तु or म०र्त्तान्तु । Nouns:—म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु । म०र्त्तान्तु । Pre. Part. म०र्त्तान्तु, म०र्त्तान्तु । Past. Par. Pass. म०र्त्तान्तु । Aot. म०र्त्तान्तु, Ger. म०र्त्तान्तु, म०र्त्तान्तु ।

58 ✓ rud ir, to weep, to shed tears.

This इद् + ति । Now applies the following sūtra by which इद् is added even in Sārvadhātuka affixes :—

२४७४ । इन्द्रादिभ्यः सार्वधातुके । ७ । २ । ७६ ।

‘कृ’ ‘खप’ ‘क्वप्’ ‘कन्’ ‘कल्’ एभ्यो वलादेः सार्वधातुकस्येद स्यात् । रोदिति । कदितः ।
 षी परस्मादिटि धित्वं न । कदिति ।

2474. A sârvadhâtuka affix beginning with a consonant other than **अ**, gets the augment **वृद्ध** after the root **वृद्ध**, and the four that follow it namely **स्वप्**, **भूत**, **चान्** and **जड** .

Thus रोदिति, स्वदिति, वदिति, गदिति, जदिति । But जानति which is beyond the five, and स्वप्न before ārdhadhātuka affixes, and वदति before a vowel beginning affix.

The dual is **सदितः** । The **हि** is not changed to **यि** by VI. 4. 101. S. 2425 by the लङ्प्रत्ययपरिभाषा, as the वद् augment is subsequently taught. Or in the sūtra VI. 4. 101. S. 2425 we may read the anuvṛitti of वल्, and it is only when **हि** begins with a वल्, that the rule will apply. Here by the addition of वद् the affix **हि** becomes **अदि** ; and so that rule has no scope. Thus **सदिति** ।

In the Imperfect there are ईद and ऋद augments by the following two sūtras.

२४७५ । रुदृश्च पञ्चभ्यः । ७ । ३ । ९८ ।

कृतादेः पितः सार्वधातुकस्यापञ्चस्य ईद स्यात् ।

2475. After रुद and the four roots that follow it, comes the augment ईद to a sārva dhātuka affix consisting of a single consonant.

२४७६ । अङ्गाग्येनालवयोः । ७ । ३ । ९९ ।

अरोदीत्-अरोदत् । अरुदितान् । अरुदन् । अरोदीः-अरोदः । प्रकृतिप्रत्ययविशेषापेक्षाभ्यामहीकृत्या-
मन्तरङ्गत्वस्यासुद । उद्यात् । अरुदत्-अरोदीत् ।

‘अत्रिप ५६ श्रवे’ । स्वपिति । स्वपितः । सुज्याप । सुपुपत् । सुपुपुः । सुज्यपिप-सुज्यप ।

2476. According to the opinion of Gārgya, and Gālava, the augment ऋद comes before a Sārva dhātuka affix consisting of a single consonant, after the above five roots रुद &c. .

Thus we have अरोदीत् with ईद, or अरोदत् with ऋद added to त् । Similarly अरोदीः or अरोदः ।

Note :—As अरोदीत्, अरोदीः, अस्वपीत् and अस्वपीः, अश्वपीत्, अश्वपीः, प्राखीत्, प्राखीः, अजकीत्, अजकीः ॥ Why of these five only ! Observe अजान् भवान् ॥ Why an aprikta affix ? Observe रोदिति ॥ The word रुदः in the preceding sūtra is singular, though it ought to have been plural.

Note :—As अरोदत् अरोदः, अस्वपत् अस्वपः, अश्वपत् अश्वपः, प्रापत् प्रापः, अजपत् अजपः ॥ The names of Gārgya and Gālava are mentioned for honoris causa.

Note :—The mention of these names is not for the sake of “option” (विकल्पार्थम्). Because the very injunction about ऋद, would make the ईद of the preceding sūtra optional. The mention of more than one Achārya in the sūtra is also for this very reason.

In the Potential, the दासुद augment is added first to the affix, because it is antaraṅga; as it depends merely on the Mood लिङ्, while with regard to it, the ईद and ऋद augments are Bahiranga, because they depend on a particular base (prakṛti such as √rud &c.) and a particular affix (pratyaya, namely only those which are aprikta). Therefore ईद and ऋद augments, though taught subsequent to दासुद augment, do not debar it, because they are of weaker force compared with it. Therefore दासुद is added first, and the 3rd Per. S. affix becomes दात्, which being no longer aprikta, there is no occasion for adding to it the augments ईद or ऋद of these two sūtras. Thus we have उद्गात् ।

The aorist is अरुदत् or अरोदीत्,

रुदिर ५८ अश्विमोचने ।

58 ✓ rudir to weep, to cry.

Pre. रोदिति । कवितः । कवन्ति । रोदिवि । कविषः । कविष । रोदिमि । कविमः । कविम ।
Per. करोड ॥ कवदुः । करोदिव । कवदुः । करोदिव । कवदुः । करोदिव । कवदुः । I Fut.
रोदिष्या । II Fut. रोदिव्यति । Imp. रोदितुं or कविताम् । कविताम् । कवन्तु । कविषि ।
कवितम् । कवित । रोदामि । रोदाव । रोदाम । Imp. करोडीत् or करोदत् । कवदिताम् । कवदन् ।
करोडीः or करोडः । कवदित । कवदित । करोदम् । कवदिव । कवदिम । Pot. कव्यात् । कव्यातो ।
कव्युः । कव्याः । कव्यातम् । कव्यात । कव्याम् । Ben. कव्यात् । कव्यास्ताम् । Aor. कवदत् or करोदोत् ।
कवदताम् or करोदिव्याम् । कवदन् । कवदः कवदम् । कवदाव । Con. करोदिव्यत् । Pass.
कव्यते । Cau. रोदयति । Aorist. कवददत् । Des. कवदयति । In. रोदयते । Yāñluk रोदवीति
or रोदोति । Du. रोदतः । Imper. करोरोत् । Nouns :—रोदसी । कव्याणी । कवूः । अतकरीयम् ।

59 ✓ śi śhvaṇ to sleep.

The Present is स्वपिति । स्वपितः &c. The Perfect is सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः ।
&c. When the root takes the upasargas सु or वि or निद् or दुर् then the ष of the
vocalised सु in the Perfect is changed to व by the following :—

२४७७ । सुविनिर्दुष्यः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

ययः सुष्यादेः सत्य वः स्यात् । {पूर्वे धातुव्यसनेण युज्यते} । किति लिटि परत्वात्संस्कारणे जत्ये च
कते द्वित्वम् । x पूर्वत्रासिद्धोयमद्विवचने x । सुषुपुपतुः । सुषुपुपुः । अकिति तु द्वित्वेभ्यासत्य
संस्कारणम् । सत्यस्यासिद्धत्वात्ततः पूर्वे 'हलादिः शेषः' (२१७६) । नित्यत्वाच्च । ततः सुपि कपाभा-
वाच्च वः । सुषुष्याप । सुष्यमा । अस्वपित्-अस्वपत् । स्वप्यात् । सुष्यात् । सुषुष्यात् । अस्वापसीत् ।
'अवस ६० प्राचने' । अवसिति । अवसिता । अवसीत्-अवसत् । अवस्याताम् । अवस्याताम् ।
'अवसत्तव्य' (२२६६) इति न दुषिः । अवसीत् । 'अव ६९ व' । अनिति । आन । अनिता ।
आनीत्-आनत् ।

2477. The ष of स्वप् when it assumes the form सुप्, and of वृत्ति,
and सम is changed to व after सु, वि, निद् and दुर् ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then
grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्वप्, विस्वप् &c. To
this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is
vocalisation of व into उ, and उ changed to व, and then reduplication. That is
the steps are (1) सुषुप (2) सुषुप, (3) सुषुप सुप् । For the purposes of reduplication
the उ changed to व by the rule of Tripāḍi ought to have been considered asidha
by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S. VI. 1. 3.
i. e., for the purposes of reduplication, the Tripāḍi rules are not asidha. There-
fore व is reduplicated. Thus we have the following equation : सु + स्वप् + कतुप् = सु-
षुप + कतुप् (VI. 1. 15. S. 2409) = सु + सुप् + कतुप् (VIII. 3. 88. 2477) = सुषुपसुप् +
कतुप् (पूर्वत्रासिद्धोयमद्विवचने) = सुषुपुपतुम् । So also सुषुपुपुः ।

Before those affixes of लिट् which are not कित्, there is reduplication first,
and then vocalisation of the abhyāsa. The व change ordained by the present Tri-
pāḍi sūtra being considered asidha (VIII. 2. 1.); the हलादिशेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *nitya* rule also, therefore it applies first. When *हलादिशेषः* has applied, there remains no *form* सुप् but only स, and therefore the present rule does not apply, and there is no व change. Thus सुस्वप् + यल् = सुस्वप्स्वप् + यल् = सुसुप्स्वप् + यल् = सुसुस्वप् + यल् (S. 2179). Now the second सु cannot be changed to बु by the present sūtra because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form सुप् is absent. Thus we get सुसुष्वाप and सुसुवत् ।

Note :—The word सुप् is exhibited in the sūtra as the form of स्वप् with vocalisation. Thus सुषुप्तः, निः सुप्तः, दुः सुप्तः ॥ The word सूति is the क्तिन् ending form of सू; the rule applies to this form only, as सुसूतिः, विसूतिः, निवृत्तिः and दुःसूतिः ॥ The word सम also means the *noun* सम and not the verb सम स्तम वेत्तव्ये ॥ Thus सुवसम्, विवसम्, निःवसम्, दुःवसम् ॥

Note :—The following kārīkā sums up the above discussion.

Kārīkā:—सुप्ते वत्त्वं स्वप्तेर्मा भूद्विसुष्वापेति केन न ।

हलादिशेषाच्च सुप्पिरिटं पूर्वं प्रसारणम् ॥

स्यादीनां नियमो नात्र प्राक्विस्तानुत्तरः सुप्तिः ।

अनर्थके विषुषुपुः सुप्तिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kārīkā—Why is वत्त्वं taught with regard to the सुप् form of स्वप् ? *Ans.* सुप्ते वत्त्वं स्वप्तेर्मा भूत्, so that the वत्त्व change should not take place in स्वप् form, as विस्वयत्नः and विस्वयम्क् (III. 2. 172). Q. विसुष्वापेति केन न ? For what reason the वत्त्व change has not taken place in the reduplicate विसुष्वाप, for here also in the reduplicate, is the form सुप्, as विसुप्स्वप्, and then by applying हलादिशेष rule, the प is elided, and एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् applies ? *Ans.* हलादि शेषान्न न सुप्तिः, we reduplicate the form स्वप्, as विस्वप्स्वप् and then glide प as विस्वप्स्वप्, and then vocalise, as विसुस्वप्, so that there being no form सुप्, there is no वत्त्व ॥ इदं पूर्वं प्रसारणम्, in fact, the vocalisation takes place first, and then elision according to an ishti. See VI. 1. 17. Otherwise, in स्वप् स्वप्, as प is elided, व् would also have been elided. Why is the स of विसुष्वाप not changed to ब् by VIII. 3. 64 ? स्यादीनां नियमो नात्र प्राक् विस्तानुत्तरः सुप्तिः, the rule VIII. 3. 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to सित in VIII. 3. 70, while सुप् is after that verb. Moreover the प of सुप् being elided, the mere सु is अनर्थक, and the maxim is अनर्थकं गच्छणे नानर्थकस्य ॥ Q. If this maxim is applied, how do you form विषुषुपुः ? *Ans.* अनर्थके विषुषुपुः सुप्तिभूतो द्विरुच्यते, here the form सुप् is doubled, and not सुप् ॥ The root is first joined with the affix वि + स्वप्, then there is vocalisation विसुप्, then there is व change, as विषुप्, then reduplication, as विषुप्स्वप् ॥ Now वत्त्व being considered asiddha, the doubling should take place first ? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the वत्त्व change is not asiddha (VIII. 2. 3 Vart.)

✓ शिवप ५८ शये ।59 ✓ śivap to lie down, to sleep.

Pre. स्वपिति । स्वपितुः । स्वपन्ति । स्वपिषि । स्वपियः । स्वपिय । स्वपिमि । स्वपिवः । स्वपिव । Per. सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः । सुष्यप्य or सुष्यपिय । सुषुपयुः । सुषुप । सुष्याप । सुषुपिषि । सुषुपिम । I Fut. स्वप्ता । II Fut. स्वप्स्यति । Imp. स्वपितु । स्वपिताम् । स्वपन्तु । स्वपिषि । स्वपितम् । स्वपित । स्वपानि । स्वपाव । स्वपाम । Imperfect अस्वपत् or अस्वपीत् । अस्वपिताम् । अस्वपन् । अस्वपः or अस्वपीः । अस्वपितम् । अस्वपित । अस्वपम् । अस्वपिव । अस्वपिम । Pot. स्वप्यात् । स्वप्याताम् । Bene. सुप्यात् । सुप्यास्ताम् । Aorist अस्वाप्सीत् । अस्वाप्ताम् । अस्वाप्सुः । अस्वाप्सीः । अस्वाप्सम् । Con. अस्वप्यत् । Pass. सुप्यते । With the Preposition सु, we have सुषुप्यते । Cau. स्वापयति । Aorist असूषुपत् । Des. सुषुप्सति । With वि, we have विषुप्यति । Inten. सोषुप्यते । (VI. 1. 19. S. 2645.) विषोषुप्यते । Yān luk. सास्वपीति । Nouns :—स्वप्नः ।

✓ श्वस ६० प्राणने ।

60 ✓ śvas to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the Bhuadi, the विकारणा श्च is not elided. This is the view of the Mādaviya. Bhattoji would elide श्च here also. The Potentials would according to him be श्वस्यात्, D. श्वस्याताम् &c. .

Pre. श्वसिति । श्वसितुः । श्वसन्ति । श्वसिषि । श्वसियः । Per. श्वसास । श्वसवसतुः । श्वसवसिष्य । श्वसवस । श्वसास । श्वसवसिष्य । I Fut. श्वसिता । II Fut. श्वसिष्यति । Imperative श्वसितु । श्वसिषि । श्वसानि । Imper. अश्वसत् or अश्वसीत् । अश्वसिताम् । अश्वसीः । अश्वसः । अश्वसम् । अश्वसिष्य । Poten. श्वसेत् । श्वसेतां । श्वसेयुः । श्वसेः । श्वसेयम् । Bene. श्वस्यात् । श्वस्याताम् । Aorist अश्वसत् । or अश्वसीत् । (There is no vṛiddhi because of S. 2299.) अश्वसिष्याम् । अश्वसीः । अश्वसिष्यम् । Condi. अश्वसिष्यत् । Pass. श्वस्यते । Caus. श्वसायति । Aorist अश्वसवसत् । Deside. श्वसवसिष्यति । Inten. श्वसवस्यते । yān luk श्वससीति । Nouns :—श्वसनः । आश्वसः । श्वासः ।

61 ✓ ana to breathe.

The Pre. is अनिति, Perf. आन, I Fut. अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

६४७८ ण अनितेः । ८ । ४ । १८ ।

उपसर्गस्थादिमित्तात्पर्यानितेनेत्य णः स्यात् । प्राणिति ।

'अण ६३ अणचनयोः' । अणिति । अणितः ।

2478. The न of the verb अन् 'to breathe', is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus प्र+अनिति=प्रणिति 'he breathes.' पराणिति । For इद् augment, see VII. 2 76.

✓अन ६१ च (प्राणने) ।

61 ✓ana to breathe.

Pre. अनिति । अनितः । अनन्ति । अनिवि । अनिमि । Per. आन (प्र+आन=प्राण) प्राणतुः । प्राणुः । प्राणिय । प्राणिव । I Fut. अनिता । II Fut. अनियति । Imperative प्र+अनितु or प्राणितात् । Imper. आनीत्, आनत् । Poten. अन्यात् । प्राण्यात् । Bene. अन्यात् । प्राण्यात् । प्राण्यास्ताम् । Aorist आनीत् । प्राणीत् । प्राणियाम् । प्राणीः । Condi. अनियते । Pass. अन्यते । Caus. आनयति । प्राणयति । Aorist प्राणयत् । Deside. पुनिरनिति । प्राणियति । Nouns—प्राणः ।

62. ✓jakṣha 'to eat,' when it is the reduplicated form of चक्ष्; and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हृष् ।

The Pre. Sing. is जक्षति, Dual. जक्षितः । In the plural the जन् is replaced by जत् by the following.

२४७९ । अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ ।

अभ्य अस्यात् । अन्तापवादः । जक्षति । 'सिजभ्यस्त-' (२३२६) इति-भेदुत् । अजक्षुः । अयमन्तःस्थादिस्तुक्त्वसदन्तो लभाम । षटादयः पञ्च गताः ।

2479. जत् is substitute for क after a reduplicated verbal stem.

This debars the अन्त substitution required by VII. 1. 3. S. 2169. Thus जक्ष+भि=जक्षति । In the Imperfect Plural however जुस् replaces भि by III. 4. 109. S. 2226. As अजक्षुः ।

Ujvaladatta gives this root as यक्ष, and not जक्ष which is a mistake.

जक्ष ६२ भक्षहसनयोः ।

62 ✓jakṣha 1. to eat 2. to laugh.

Pre. जक्षति । जक्षितः । जक्षति । जक्षिवि । जक्षिमि । Per. जजक्ष । जजक्षिय । जजक्षिव । I Fut. जक्षिता । II Fut. जक्षियति । Imperative जक्षितु । जक्षिता । जक्षतु । जक्षिहि । जक्षाणि । Imper. अजक्षीत्, अजक्षत् । अजक्षिताम् । अजक्षुः । Poten. जक्ष्यात् । जक्षेत् according to Chandra. जक्ष्याताम् । Bene. जक्ष्यात् । जक्ष्यास्ताम् । Aorist अजक्षीत् । अजक्षियाम् । अजक्षीः । अजक्षिये । Condi. अजक्षियत् । Pass. जक्षयते । Caus. जक्षयति । Aorist अजक्षयत् । Deside. जजक्षिवति । Inten. आजक्षयते । yañ luk आजक्षीति or आजक्षि । Noun:—जक्षत् ।

Here end the five roots beginning with ✓rud.

'जाग्र ६३ जिद्राद्ये' । जागर्ति । जाग्रतः । जाग्रति । 'उग्रविद्र-' (२३४९) इत्याम्ना । जागरांचकार-अजागर ।

63 ✓jāgrī to awake.

The Pre. is जागर्ति, Dual. जाग्रतः, Pl. जाग्रति । In the Perfect there is optionally Periphrastic आम् by III. 1. 38. S. 2341. " As जागरांचकार or अजागर । In the dual, we have guṇa by the following:

२४८० । जायोऽविचयणलृत्सु । ७ । ३ । ८५ ।

जागर्तेगुणः स्याद्विचयणलृत्तयोऽन्त्यस्मिन्लृत्त्रिविधे प्रतिषेधविधये च । अजागरतुः । अजागः । अजायताम् । अभयतात्वाञ्जुस् ।

2480. The Guṇa (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the ऋ of the stem जाय, except before the affix वि, before the Aorist character चिच्, before the Personal ending लृत् of the Perfect, and before an affix with an indicative इ ॥

Thus अजागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. अजायताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have जुस् by VII. 1. 4. S. 2479. Before this जुस्, the ऋ of jāgrī takes guṇa by the following :

२४८१ । जुसि च । ७ । ३ । ८३ ।

अजादेः जुसीगन्ताङ्गस्य गुणः स्यात् । अजागः । 'अजादे' किम् । जाययुः । आशिषि तु जागर्थात् । जागर्थास्ताम् । जागर्थासुः । लृटि अजागरीत् । 'जाय इष' इत्यत्र यथेष्टाप्, तं सार्वधा-
तुकगुणो बाधते, तं सिद्धि दृष्टिः । तां जागर्तिगुणः, तत्र कते हलन्तलक्षणा प्राप्ता, 'नेटि' (२२६८) इति निविष्टा, ततः 'अतो हलादेः-' (२२८४) इति बाधित्वा 'अतो ह्रान्तस्य' (२३३०) इति प्राप्ता, 'अयन्त-' (२२६६) इति निविध्यते । तदाहुः—

'गुणो दृष्टिर्गुणो दृष्टिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्दृष्टिर्निषेधोऽतो यणपूर्वाः प्राप्ता यो न च ॥'

इति । 'ददिद्रा इष दुर्गते' । ददिद्राति ।

2481. Before the personal-ending लृत् (उत्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final ऋ, ई, उ, ऊ, ऋ, and ए of the stem.

Note:—As अजुहवुः, अजिभयुः, अजिभयः, अजागः ॥ This Personal ending is कृत् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending जुस् (III. 4. 108) comes in the लिट् also. There, however, it does not cause guṇa. As चिन्त्युः, सुनुयुः ॥ Here there are two कृत् affixes, the augment यासुद्, and the sārvaśhātuka जुस्; and the यासुद् prevents guṇa. The इक् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागः । Why do we say that the affix जुस् must be ajādi or vowel-beginning? When the affix takes the augment यासुद् of the Potential, it assumes the form युस्, and is no longer vowel-beginning. Before it, there will be no guṇa.

As जाययुः । The Ben. forms are जागर्थात्, D. जागर्थास्ताम्, Pl. जागर्थासुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved:

जाय+इ+ङ्+ईत्. The ऋ followed by इ required to be changed to इ by

VI. 1. 77. This is prevented by the Guṇa rule VII. 3. 84. S. 2168. The ऋ ought to become ऋ । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of jāgrī under VII. 3. 85. S. 2480. Thus we get जागर् +इ+ङ्+ईत्

Now the root being जाग् ending in a consonant, sūtra VII. 2. 3. S. 2267 requires the vṛiddhi of अ; but this vṛiddhi, in its turn is set aside by VII. 2. 4. S. 2268. But now VII. 2. 7. S. 2284 requires *optional* vṛiddhi; but it is restricted by VII. 2. 2. S. 2330, and the vṛiddhi becomes compulsory. But VII. 2. 5. S. 2299 sets aside this vṛiddhi also. Thus.

जाग्+इस्=जाय्+इस् (VI. 1. 77. S. 47)=जागर्+इस् (VII. 3. 84. S. 2168)=जागार्+इस् (VII. 2. 1. S. 2297)=जागर्+इस् (VII. 3. 85. S. 2480)=जागार्+इस् (VII. 2. 3. S. 2267)=जागर्+इस् (VII. 2. 4. S. 2268)=जागर or जागर्+इस् (VII. 2. 7. S. 2284)=जागार्+इस् (VII. 2. 2. S. 2330)=जागर्+इस् (VII. 2. 5. S. 2299).

The following verse sums up these.

“Guna Vṛiddhi, Guna, Vṛiddhi, prohibition, option, again Vṛiddhi and then exception, these, with the change of *r* into a semi vowel in the first instances, are the nine results.”

✓ जाय् ६३ निद्राक्षये ।

63. ✓ jāgri to wake.

Pre. जागर्ति. जायतः । जायति । जागर्षि । जागर्मि । जायवः । Per. जागराञ्चकार, जजागर, जजागरतुः । जजागदः । जजागरिष्य । जजागरयुः । जजागर । जजागर । जजागरिष्य । I Fut. जागरिता । II Fut. जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरितात् । जायतां । जायतु । जायहि । जागराणि । Imper. अजागः । अजायताम् । अजागदः । अजागः । अजागरम् । अजायवः । Poten. जाययात् । जाययाताम् । जाययुः । जाययाः । जाययां । जाययाव । Bene. जाययात् । जाययास्ताम् । Aorist अजागरीत् । अजागरिष्टाम् । अजागरिष्टुः । अजागरीः । अजागरिष्य । Condi. अजागरिष्यत् । Pass. जाययते । Caus. जागरयति । Aorist अजजागरत् । Deside. जजागरिष्यति । Inten. जागर्षते । Nouns:—जानकः । जगरा । जागर्षा । जायविः । जजायवान् । Past. Part. Pass. जागरितः । Act. जागरितवान् । Fut. Part. जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infini. जागरितुं । Adj. जागरितव्यं । जागरणीयं । जागर्षम् ।

64. ✓ daridrā to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ, by the following:

२४८२ । इद्वरिद्रस्य । इ । ४ । ११४ ।

दरिद्रातेरकारः स्याच्छलादौ क्ति सार्धधातुके । दरिद्रितः ।

2482. इ is substituted for the आ of दरिद्रा before a Sārvadhā-tuka क्त् or क्त् affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रितः, दरिद्रिष्यः, दरिद्रिष्यः, दरिद्रिमः ॥ But दरिद्राति before a vowel affix (VI. 4. 112) and दरिद्राति before a non-क्त् affix.

In forming the plural, the आ is elided before the affix क्ति (VII. 1. 4. S. 2479), by the following sūtra:—

२४८३ । इनाभ्यस्तयोरान्तः । इ । ४ । ११२ ।

अन्यैरासी लोपः स्थित्कृतिं सार्वधातुके । ददिरिति । अनेकारत्वाद्वाद्या । ददिरां चकार ।
 'आत श्री यत्' (२३७१) इत्यत्र 'श्री' इत्येव सिद्ध श्रीकारविधानं ददिरातेरातोपे कृते अवधार्यम् ।
 आत यच्च ज्ञापकाशब्देत्येके । ददिरद्री । ददरिद्रतुतिर्यादि । यत् यत्नि ददरिद्रेति तत्कर्तृत्वमेव ।
 * ददिरातेराधधातुके विवक्षित आलोपो वाच्यः * । * लुङि वा * । * सनि यवुनि ल्युटि च न * ।
 ददिरिता । ददरिद्रात् । ददरिद्रिताम् । ददरिद्रुः । ददिरिद्र्यात्-ददिर्यात् । ददरिद्रोत् । ददवक्षी ।
 ददरिद्रासीत् ।

2483. * Before a Sârvadhâtuka क्त् or क्त् affix beginning with a vowel, the long आ of दना (the vikarana of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus लुनते, लुनताम्, अलुनत, मिमते, मिमताम्, अमिमत, संजिहते, संजिहताम् and समजिहत ॥ Why do we say 'of दना and the reduplicates?' Observe दान्ति दान्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe क्क्षिति ॥ Why 'before क्त् and क्त्?' Observe, अलुनात्, अजिह्वात् ॥

Thus ददिरा+क्=ददिरा+क्त् (VII. 1. 4. S. 2479)=ददिरिति (VI. 4. 112. S. 2486).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by आम् by the vartika under III. 1. 35. S. 2306. Thus ददिरां चकार । Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत श्री यत्: (VII. 1. 34. S. 2371). There the sūtra touches the substitution of श्री for यत्, while the same form like उपे, दपे &c. could have been evolved by the substitution of श्री for यत् । The fact that श्री is taught there and not श्री indicates that श्री is to be heard even in the root daridrâ when the final आ is elided. They form the Perfect as ददरिद्रो । Dual ददरिद्रतुः &c. But the form ददरिद्र in यत् is wrong and without authority.

Vart.—The final of ददिरा is elided before an Ârdhadhâtuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus ददिरा by losing आ becomes ददरिद्र, and we should apply those affixes which would come after a form like 'daridr', and not what would have come after a form like 'daridrâ.' Thus य् comes after roots ending in long आ (III. 1. 141): but this affix would not be applied here, but the general affix अच् (III. 1. 134). Thus ददिराति=ददरिद्रः

Vart.—Optionally so in the Aorist (adhyatana-past) as ददरिद्रोत् or ददरिद्रासीत् ॥ The latter form is evolved by adding सक् of VII. 2. 73. S. 2377 and elision of सिक् ॥ The form ददरिद्रस्य in the sūtra is Vedic, the root being shortened from ददिरा to ददरिद्र ॥

Vart.—The elision does not take place in the forms ददिराद्यक् and ददिराण, and the Desiderative may be either ददरिद्रासति or ददरिद्रिषति ॥ To sum up "आ of ददिरा should be considered as elided when applying an ârdhadhâtuka affix, but optionally so before लुङ् (Aorist), and not at all before सङ् (Desiderative), यवुङ् and ल्युट्" ॥

Therefore the first Future is ढरिद्रा+इद्+ता=ढरिद्र्+इ+ता (vartika)=ढरिद्रिता
The Imperfect is अढरिद्रात्, D. अढरिद्रिताम्, pl. अढरिद्रुः ।

ढरिद्रा इ४ दुर्गता ।

64/ daridrā to be poor.

Pre. ढरिद्राति । ढरिद्रितः । ढरिद्रति । ढरिद्रासि । ढरिद्रिथः । ढरिद्रिथ । ढरिद्राणि
ढरिद्रिथः । Per. ढरिद्राचकार । I Fut. ढरिद्रिता । II Fut. ढरिद्रिष्यति । Imperative
ढरिद्रातु or ढरिद्रितात् । ढरिद्रितां । ढरिद्रिषि । ढरिद्राणि । "Imper." अढरिद्रात् ।
अढरिद्रिताम् । अढरिद्रुः । अढरिद्राः । अढरिद्राम् । Poten. ढरिद्रियात् । ढरिद्रियाताम् ।
Bene. ढरिद्रियात् or ढरिद्रात् । ढरिद्र्यास्ताम् । Aorist अढरिद्रीत् or अढरिद्रासीत् ।
अढरिद्रिष्टात् । अढरिद्रिषुः । अढरिद्रिः । अढरिद्रिषम् । Condi. अढरिद्रिष्यत् । Pass. ढरिद्रायते ।
Aor. अढरिद्रि । or अढरिद्रायि । Both with चिष् । Caus. ढरिद्रायति । Deside.
विढरिद्रासीति, विढरिद्रिषति । Inten. विढरिद्रायते । Nouns:—ढरुः । ढरिद्रुः । ढरुथः ।
ढरिद्राणः । ढरिद्रायकः । Past Part. ढरिद्रितः । Act. ढरिद्रितवान् ।

'चकास् इ४ दोषो' भव्य अत् । चकासति । चकासां चकार । 'धि च' (२२४६) इति
शाेषः । सिच एवेत्येके । चकाछि । 'चकाधि' इत्येव भाष्यम् ।

65/ chakā ṣi to shine. In the 3rd Person plural, the झ is replaced by
क्ष by VII. I. 4. S. 2479. as चकासति । The Perfect is चकासां चकार । In the 2nd
Person Singular of the Imperative, the स of चकास् is elided by VIII. 2. 25. S.
2249. As चकाधि । Others say that the स of सिच् only is elided by that sūtra,
and they give the form as चकाछि where स is changed to द । But in the Mahā-
bhāṣya the form given is चकाधि । In the Imperfect 3rd Singular, the स becomes
द by the following sūtra.

२४८४ । तिष्यनस्तेः । ८ । ३ । ७३ ।

पदान्तस्य धातोः सस्य दः स्यात्तिषि न त्वस्तेः । अचकात्-अचकाद् । अचकासुः ।

2484. द is substituted for the final स of a root, with the
exception of चस्, before the Personal ending ति (त्), when it stands
at the end of a word.

Note:—The स of a root can stand at the end of a word when the
Personal-ending is dropped. Thus अचकाद् भवान्, अचकाद् भवान्, from the roots
चकास् and आस् ॥ The Personal affix is elided by VI. 1. 68, and thereby स comes
to stand at the end of a Pada.

Note:—Why do we say 'before तिप्'? Observe चकास् formed by चिष् affix
added to the root.

Note:—Why do we say 'with the exception of चस्'? See आप एवेके सविर्त्तं
सर्वम् आः ॥ Here आः is the Imperfect 3rd Person singular of चस् ॥ The ईद् is
not added as a Vedio irregularity. See VII. 3. 93, 97.

This sūtra is an exception to ससुबोः (VIII. 2. 66. S. 162). Thus we
have अचकाद् or अचकात् । The Plural is अचकासुः by सुस् (S. 2226). In the 2nd
Person singular, the स is either changed to द or ष by the following:—

२४८५ सिपि धातो हवी । ८ । २ ॥ ३४ ॥

वदान्तस्य धातोः सत्य ङः स्याद्वा । पठे [सप्तत्वेन] दः । अचकाः-अचकात् ।

2585. द or ङ may optionally be substituted for the ण of a root, before the Personal ending सि (ङ्), when such ण stands at the end of a Pada.

Thus अचकात् स्वम् or अचकात् स्वम्, अन्वयात् स्वम् or अन्वयात् स्वम् ॥ For the ङ is first substituted visarjaniya, which is then changed to ण ॥

The word धातोः is employed in the sūtra for the sake of the subsequent sūtras: so also the word ङ ॥

✓ अकास् ६५ दीप्तौ ।

65 ✓ ahakāṣi to shine.

Pre. अकास्ति । अकास्तः । अकासति । अकास्ति । अकास्मि । अकास्यः । Per. अकासाञ्चकार । I Fut. अकासिता । II Fut. अकासिष्यति । Imperative अकास्तु । अकास्ताम् । अकासतु । अकाधि । Imper. अचकात् । अचकास्ताम् । अचकासुः । अचकात् or अचकाः । अचकास्तं । अचकास्ति । अचकासम् । अचकास्य । अचकास्म । Poten. अकास्यात् । अकास्याताम् । Bene. अकास्यात् । अकास्यास्ताम् । Aorist अचकासीत् । अचकासिष्टाम् । अचकासीः । अचकासिषम् । Condi. अचकासिष्यत् । Des. अचकासिषति । Caus. अकासयति । Aorist अचीचकासत् ।

‘शासु ६६ अनुशिष्टौ’ । शास्ति ।

66 ✓ Śasu to teach.

The Present 3rd Person Singular is शास्ति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ by the following sūtra.

२४८६ शास इदङ् हलोः ॥ ६ । ४ । ३४ ॥

शास उपधाया इत्स्यादङि हलादौ कृत्तित्थ । ‘शासिषि-’ (सू २४९०) इति षः । शिष्टः । आसति । शशास । शशासतुः । शास्तु । शिष्टात् । शिष्टाम् । शासतु ।

2486. Before the Aorist in अङ् and before an affix beginning with a consonant having an indicatory क् or ङ, there is the substitution of इ for the vowel of शास् ॥

Thus शास+तस्=शिष्+तस्=शिष्+तस् (VIII. 3. 60. S. 2410) =शिष्टः । The 3rd Pl. is शास्ति ।

The Perfect is शशास, D. शशासतुः ।

The Imperative 3rd Singular is शास्तु or शिष्टात् D. शिष्टाम्, Pl. शासतु । In forming 2nd singular, the root शास् assumes the form शा by the following sūtra:

२४८७ शा हो ॥ ६ । ४ । ३५ ॥

शास्तेः शादेशः स्याद्धो परे । तस्याभिव्यक्तेनासिद्धत्वाद्धेयः । शाधि । अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशात्-अशाः । शिष्यात् । ‘सर्तिशालि-’ (सू २३८२) इत्यङ् । अशिषत् । अशासिष्यत् ।

2487. Before the Imperative affix हि, शा is substituted for शास् ॥

Thus अनुवाचि, ववाचि । The व् is changed to चि by VI. 4. 101. S. 2425, though strictly speaking that rule ought not to apply, as व् does not come after a कच् letter but after the vowel वा of वा । But the substitution of वा for वाच् is by a rule of Ābhiya section and is asidha for the purposes of चि substitution. Thus we have वाचि । See VI 4. 22.

Note:—The anuvritti of उपधायाः is not here ; so वा is substituted in the room of the full word वाच् and not only for the penultimate vowel of वाच् । The anuvritti of वित् and वित् also is not here. Therefore, when this व् is treated as वित् (III. 4. 88), then too the substitution takes place, though a वित् Sārvadhātuka is not वित् (1. 2. 4). Thus वाचि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when चि is वित् and consequently anudātta (III. 1. 4)

वासु ६६ अनुशिष्टो ।

66 ✓ śasu to teach, instruct, train. This root takes two objects.

Pre. वासि । शिष्टः । वासति । वासि । शिष्टः । शिष्ट । वासि । शिष्टः । शिष्टः । वासि । शिष्टः । शिष्टः ।
Per. वासा । वासातुः । वासाचि । वासा । वासाचि । I Fut. वासिता । II Fut. वासिष्यति । Imperative वासु or शिष्टात् । शिष्टो । वासतु । वाचि । शिष्ट । शिष्ट । वासानि । वासाव । Imper. अवात् । अशिष्टम् । अवासुः । अवाः । अवात् । अशिष्टम् । अवाचम् । अशिष्ट । अशिष्ट । Poten. शिष्यात् । शिष्याताम् । Bone. शिष्यात् । शिष्याताम् । Aorist अशिष्टत् । (by कच् S. 2382). अशिष्टताम् । अशिष्टन् । अशिष्टः । अशिष्टतम् । अशिष्टत । अशिष्टम् । अशिष्टाव । अशिष्टाव । Con. अवासिष्यत् । Pass. वास्यते । Caus. वासयति । Aorist अवासावत् । Deside. शिष्यासिषति । Inten. शिष्यते । yañ luk वासासीति or वासासि । D. वाशिष्टः । Nouns:—शिष्टः । वास्यम् । वायोः । वासनं । Pre. Part. Parasmai. वासनम् । Past Part. Pass. शिष्टः । Act. शिष्टवान् । Fut. Part. वासिष्यन् । Gerund शिष्ट्या । वासित्वा । Infini. वासितुं । Adj. वासितव्यं । वासनीयं । शिष्यम् ।

दीधीक् ६७ दीक्षितदेवनयोः । वतदादयः पञ्चधातवः क्वाप्ताः । दीधीते । वरनेकाच् इति वच् । दीध्यते ।

67. didhī to shine.

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg. is दीधीते । The dual is दीधी+वाते = दीध्याते the ई is changed to य by VI. 4. 82. S. 272. The First Person Singular is दीधी+वच् । Now the following sūtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८८ दीधीयोदीधीविवेयोः ॥ ७ । ४ । ५३ ॥

वतवेरन्वस्य लोपः स्यात्कार इवर्णे च परे । इति लोपं वाधित्वा निवृत्त्याद्वेत्तम् । दीध्ये । दीधीवेदीडाम् (सू ३९६०) इति गुणनिषेधः । दीध्यां चक्रे । दीधिता । दीधिष्यते ।

2488. The final of दीधी and वेदी falls before an affix beginning with क् or ख् or ई »

Note:—Thus आदीध्य and आवेद्य गतः, आदीध्यते, and आवेद्यते before द् » आदीधिव, आवेदिव; आदीधीत and आवेदीत » Why before द्, क् or ई? Observe आदीध्यन्म् and आवेद्यन्म् » The long ई in दी is a sūtra दीधिव, for दिवर्धयोः would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the द् to be changed to ख् (III. 4. 79. S. 2233), because it is a nitya rule. When द् is changed to ख् there is no occasion for the application of this sūtra. Thus we have दीधी+उ=दीध्ये । The Per. is दीधी+आम्+अन्ते । The आम् does not cause the guna of the final ई because of the prohibition of I. 1. 6. S. 2190. Thus we have दीध्याचक्षे ।

✓ दीधीङ् ६० दीध्निदेवन्योः ।

67 ✓ didhñ 1. to shine, 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीवे । दीधीध्ये । दीध्ये । दीधीवक्षे । Per. दीध्याचक्षे । I Fut. दीधीता । II Fut. दीधीष्यते । Imperative दीधीताम् । दीध्यातां । दीधीष्व । दीध्ये । दीध्यावक्षे । Imper. अदीधीत । अदीध्याताम् । अदीधीथाः । अदीधि । (ई elided by S. 2488). Poten. दीधीत । दीधीथातां । Bens. दीधीषीष्ट । Aorist अदीधिव । अदीधिष्ठाः । अदीधिवि । Condi. अदीधिष्यत । Pass. दीधीयते । Caus. दीधयति । (दीधी+विष्+अप्+तिप् No vridhhi by S. 2190 = दीध्+विष्+अप्+तिप् S. 2488 = दीधि+अप्+तिप् = दीधे+अ+ति). Deside. दिदीधिवते । (ई elided by S. 2488). Inten. वेदीध्यते । Nouns:—दीधितिः Pre. Part. Parasmai दीधयन् । Past Part. Pass. दीधीतः । Act. दीधीतवान् । Fut. Part. दीधिष्यमाखः । Gerund दीधीत्वा । Infini. दीधीतुम् । Adject. दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । वेधीयम् ।

वेदीङ् ६८ वेतिनासुत्ये ।

वीमतीत्यनेन सुत्येऽर्चं वर्तत इत्यर्थः ।

68 ✓ verin 'to obtain' 'to conceive,' 'to pervade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root वी 'to go.' (II 39) It is conjugated like दीधी ।

Pre. वेदीते । Per. वेद्याचक्षे । I Fut. वेदीता । II Fut. वेदीष्यते । (S. 2488) Imperative वेदीताम् । Imper. अवेदीत । Poten. वेदीत । Bens. वेदिषीष्ट । Aorist अवेदिव । Condi. अवेदिष्यत । Pass. वेदीयते । Caus. वेदयते । Deside. वेवेदीयते । Inten. वेवेदीयते । Pre. Atmañe. Par. वेदयानः । Past. Part. Pass. वेदीतः । Act. वेदीतवान् । Fut. Part. वेदीष्यमाखः । Gerund वेदीत्वा । Infini. वेदीतुम् । Adject. वेदीतव्यं । वेद्यनीयं । वेदेयम् ।

Here end the roots beginning with वृद्ध ।

अथ त्रयः परलोपदिनः । 'वृद्ध ६६ वल्लि ७० खंप्ते' । वल्लि । वल्लः । वल्लन्ति । वल्लाव । वल्लतुः । वल्लु । वधि । 'पूर्वभाषिणम्' (सू १०) इति सन्तोषस्यासिद्धत्वात् 'वतो वेः' (सू २२०२) इति न वृद्ध । वल्लत् । वल्लताम् । वल्लः । वल्लत् । वल्ल्यात् । वल्लादीत्-वल्लदीत् । वल्लि । वल्लित्वापुलि कते वल्ल् इति स्थिते 'स्त्रोः' (सू २८०) इति वल्लोपे 'करो करि वल्ले' (सू ७१) इति तत्कारण

वा सोपः । सन्तः । संस्तानि । वृद्धनां समवाये द्वयोः संयोगसंज्ञा नेत्याधित्व 'स्कोः' (सू ३८०)
इति सोपाभावात् । संस्ति । संस्तः । संस्तानि इत्येके ।

वस इट वस्ति क स्वप्ने ।

69 ✓ shas 69 (a) ✓ shasti 'to sleep'. The roots वस्, संस्त, वंश्च and the Intensives without वृद् are all Parasmaipadis. Some say that वस् and वस्ति are not two different roots: and that वस्ति is the root वस् exhibited with वितप् in order to show difference of meaning. Swāmi gives only one root वस् वसने । वसन means sleep. The second root is सन्स्त् the इ in वस्ति is indicatory.

Pre. वस्ति । वस्तः । वसन्ति । वस्ति । वस्ति । Per. वसास । वेषतुः । वेषुः । वेषिच । वेष । वसास or वसस । वेषिच । I Fut. वसिता । II Fut. वसिष्यति । Imperative वस्तु । वधि । (वस्+धि = स+धि (VIII. 2. 25. S. 2249). Now अतो ज्ञेः S. 2202 required the elision of धि as it follows after a root ending in ञ । But it is not so, because the elision of स is by a Tripādi rule and therefore asiddha before 7½ Pādi rules. S. 12.) वसानि । Imper. वसत् । वसस्ताम् । वसः । वसत् । Poten. वस्यात् । वस्याताम् । Bene. वस्यात् । Aorist वसासीत् । or वससीत् । Cond. वसिष्यत् । Pass. वस्यते । Caus. वासयति । Aorist वसीवत् । Deside. विसिष्यति । Inten. वासयते । 'yañ luk वासस्ति ।

Nouns:—वस्यकः । वस्यं । वासा । Pre. Part. Parasmai वसन् । Past Part. Pass. वसिते Act. वसितवान् Fut. Part. वसिष्यमाणः Gerund वसित्वा Infini. वसितुं Adject. वसितव्यं वसनीयं वस्यम् ।

69 (a) ✓ shasti. The इ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus सन्स्त् The Present 3rd Singular is सन्स्त् + ति । (Sanst + ti). The स् is elided by VIII. 2. 29. S. 380: and we have सन्त् + ति । Then the त् is elided by VIII. 4. 65 S. 71. We have then सन् + ति = संस्ति । According to Ātreya and Maitreya, the स is not elided, and they give the forms संस्ति. D. संस्तः, P. संस्तानि । They say that in सन्स्त् the conjunct or the sañyoga consonants are न्स्त्, and therefore the designation of sañyoga cannot be given to स्त् alone, and so the rule VIII. 2. 29 S. 380 does not apply as in सन्स्त् the स is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called sañyoga, the definition cannot be split up.

Pro. संस्ति । सन्तः । संस्तानि ।

'वश्च ७९ कान्तौ' । कान्तिरिच्छा । वष्टि । उष्टः । उश्चि । वशि । उष्टः । उवाश्च । उश्चतुः । वशिता । वष्टु । उष्टात् । उष्टि । वशद । वीष्टाम् । वीश्चन् । अवशम् । उवशाताम् । उवशाताम् ।

७० वश्च कान्तौ

70 ✓ vash 'to wish, desire, long for.' कान्ति here means desire.

Pre. वष्टि । उष्टः । उश्चि । वशि । उष्टः । (VI. 1. 16. S. 2412). वशिम । उवश्च । Per. उवाश्च । उश्चतुः । उवश्चि । उवश्चि । I Fut. वशिता । II Fut. वशिष्यति । Imperative वष्टु or उष्टात् । उष्टाम् । उष्टि । वशानि । Imper. वशद । वीष्टाम् । वीश्चन् । वशद । वीष्टम् ।

बौद्ध । अवश्यम् । औच । Poten. उचयात् । उचयाताम् । Bene. उचयात् । उचयास्ताम् ।
Aorist अवयाचीत् । or अवचीत् । Condi. अवशिष्यत् Pass. उचयत् । Caus. वाचयति ।
Aorist अवोचयत् । Deside. विवशिषति । Inten. वाचयते । (VI. 1. 20. S. 2646).
yañ luk वाचयि । D. वाचयः । Nouns:—वशा । गोवशा । वशः । वीशिकः । उचोरम् ।
उचयः । Pre. Part. Parasmai. वयन् । Past Part. Pass. वयितः । Act. वयितवान् Fut.
Part. वयिष्यमाणः । Gerund वयित्वा । Infini. वयितुम् । Adj. वशीतव्यं वशनीयं वश्यम् ।
'चर्कोरीतं'च' (न च्) । यङ् लुप्तमन्तदादौ बोध्यम् ।

चर्कोरीतं च । ७९ ।

यङ् लुप्तमन्तदादौ बोध्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gaṇa sūtra. The word charkarita is the name given to the Intensive verbs where the यङ् is elided. All yañ luk Intensive roots are to be conjugated as Adādi roots. In fact, they belong to this class. As almost all roots can give birth to yañ luk roots, as derivative dhātus, the scope of the Adādi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ luk under each root already, and so no especial illustrations are given here. The method of the formation of yañ luk will be taught in a future chapter. .

'हुङ् ७२ अपनयने' । हुते । जुहुवे । हुयीत । ह्रीयीष्ट । अह्रोष्ट ।

हुङ् ७२ अपनयने

72✓ hnun 'to take away, rob, abstract.

Pre. निहृते । निहृयाते । निहृयते । निहृवे । निहृवे । Per. निजुहुवे । निजुहुयाते ।
निजुहुविवे । निजुहुविष्ये or ह्ये । I Fut. नि + ह्रीता । II Fut. नि + ह्रीयते । Imperative
निहृताम् । निहृष्व । निहृवे । Imper. नि + अहृत । अहृयाताम् । अहृयाः । अहृष्वि । अहृवहि ।
Poten. निहृयीत । निहृयीयाताम् । Bene. निह्रीवीष्ट । Aorist नि + अह्रोष्ट । अह्रीष्टाः ।
अह्रीष्यम् । अह्रीषि । Condi. अह्रीष्यत् । Pass. हुयते । Caus. निह्रावयति । Aorist
अह्रुह्वत् । Deside. निह्रुह्वते । Inten. निजोह्रुयत । yañ luk निजोह्रुयीति । or निजोह्रीति ।
Pre. Part. Parasmai. Atmane. ह्रवान् । Past. Part. Pass. हुयते । Act. हुतवान् ।
Fut. Part. ह्रीष्यमाणः । Gerund ह्रुत्वा । Infini. ह्रीतुम् । Adject. ह्रीतव्यं । ह्रुवनीयं ।
ह्रव्यम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adādi roots.

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

✓ THE JUHOTYADI VERBS. (25)

This class of verbs begins with the root **हु** which by reduplication becomes **juhu**. The class gets its name from the first root.

✓ हु १ दानादनयोः ।

‘आदाने च’ इत्येके । ‘प्रीयनेपि’ इति भाष्यम् । दानं चेद प्रक्षेपः । स च वैधे आधारे इविधेति स्वभावाद्भव्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1. **हु**/hu. To give, to eat. Some read it as **Adāne** “to accept.” In the *Mahabhashya* the additional sense of ‘to satisfy’ is also given to this root. The **दान** or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c.).

The first four roots are *Parasmaipadi*. Thus **हु+क्षप्+तिप्** । Now applies the following :—

२४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ ॥

क्षप्ः श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs **हु** ‘to sacrifice’ and others, there is *slu*-elision of the *Vikaraṇa* **क्षप्** (III. 1. 68).

Thus **हु+o+तिप्** । Now applies the following :—

२४९० । झी । ६ । १ । १० ॥

जातोर्द्धे स्तः । जुहोति । जुहुतः । ‘अदभ्यस्तात्’ (२४०६) इत्यत् । ‘ह्रस्वो-’ (२१८०) इति वच् । जुहति ॥

2490. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the *vikaraṇa* is elided by *slu* (**श्लु**) ।

NOTE :—The **हु** is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikaraṇa* **क्षप्** । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus **जुहोति** (from **हु**), **विनेति**, **जिहति** ॥

Thus **हु+o+तिप्=जुहोति** । The dual is **जुहुतः** । The Plural is **जुहु+क्वि=जुहु+अति** (VII. 1. 4. s. 2479)=**जुहु+अति** (VI. 4. 87. s. 2387, व् instead of वच्)=**जुहति** ॥

In forming the Perfect, we have optionally the Periphrastic form, with **आम्** added to the reduplicated stem by the following :—

२४९१। भीह्रीभुवां श्लुवच्च। ३। १। ३९।

एभ्यो सिवाम्ना स्यादामि श्लाविष कार्यं च। जुह्वाञ्चकार। जुहाव। होता। होष्यति। जुहोतु। जुहुतात्। हेधिः। जुहुषि। आदि परत्वादगुणः। जुह्वानि। परत्वात् 'जुसि च' (२४८१) इति गुणः। अजुह्वुः। जुहुयात्। इयात्। अहोषीत्॥

2491. **आम्** is optionally affixed, when **सिद्** follows, after the verbs भी 'to fear,' ह्री 'to be ashamed,' भु 'to nourish,' हु 'to sacrifice;' and when **आम्** is affixed, the effect is as if there were **श्लु** elision and the roots belonged to Hvādi class.

NOTE :—The effect of **श्लु** is to cause reduplication by rule VI. 1. 10. As विभयाञ्चकार or विभाय, जिह्याञ्चकार or जिह्याय, विभराञ्चकार or वभार, जुह्वाञ्चकार or जुहाव ॥

Thus जुह्वाञ्चकार or जुहाव। The First Fut. is होता। The second Future is होष्यति। The Imperative 3rd Sg. is जुहोतु or जुहुतात्। 2nd S. is जुहुषि, the हि is replaced by धि by VI. 4. 101. s. 2425. The 1st Sing. is जुह्वानि by आद् (III. 4. 92. s. 2204); and as आद् is रिद् by the above sūtra, it causes guṇa.

In the Imperfect 3rd Plu. we have अजुह्वुः with जुल्। The जुल् causes guṇa under VII. 3. 83. s. 2481; and it debars the semi vowel substitution required by VI. 4. 87. s. 2387, because the guṇa (VII. 3. 83) is taught subsequent in Aṣṭādhyāyī order than the यणादेशः (VI. 4. 87).

	<i>Singular.</i>		<i>Dual.</i>		<i>Plural.</i>
Third Person.	जुह्वाञ्चकार		जुह्वाञ्चक्रतुः		जुह्वाञ्चक्रुः
Second Person.	जुह्वाञ्चकर्धे		जुह्वाञ्चक्रधुः		जुह्वाञ्चक्र
First Person.	जुह्वाञ्चकार		जुह्वाञ्चक्रिव		जुह्वाञ्चक्रिम
		or			
Third Person.	जुहाव		जुहुवतुः		जुहुवुः
		होष	जुहुवधुः		जुहुव
First Person.	जुहाव		जुहुविष		जुहुविम
		सिद्			
Third Person.	जुहोतु		जुहुताम्		जुहुतु
Second Person.	जुहुषि		जुहुतम्		जुहुत
First Person.	जुह्वानि		जुह्वाव		जुह्वाम्
		जुल्			
Third Person.	अहोषीत्		अहोषाम्		अहोषुः
Second Person.	अहोषीः		अहोषम्		अहोष
First Person.	अहोषम्		अहोषे		अहोष्य

1. /hu. to offer or present (as an oblation to fire).

Pre. जुहोति । जुहुतः । जुहति । जुहोषि । जुहुयः । जुहुय । जुहोमि । जुहुवः । जुहुमः । Per. जुहवाचकार or जुहाव । जुहुवतुः । जुहुतुः । जुहोथ or जुहविथ । जुहुवथः । जुहुव । जुहाव । जुहव । जुहुविष । जुहुविमः । I Fut. होता । II Fut. होष्यति । Impera. जुहन्तु । जुहुताम् । जुहुतु । जुहुषि । जुहुतम् । जुहुत । जुहानि । जुहवाव । जुहानाम् । Imper. अजुहोत । अजुहुताम् । अजुहुतुः । अजुहोः । अजुहुतम् । अजुहुवम् । Poten. जुहुयात् । जुहुयाताम् । जुहुयुः । Bene. ह्याव । ह्यास्ताम् । The lengthening is by VII. 4. 25. s. 2298. Aorist. अहोषीत् । अहोषाम् । अहोषुः । अहोषीः । अहोषम् । अहोष । अहोषम् । अहोष्य । अहोष्यत् । Pass. ह्यते । Caus. हावयति । अजुह्वम् । Desid. जुहवति । Intensive जुहुयते । जुहोति । जुहवति । Nouns. होमः । हविः । होत्रम् । हाव्यम् । जौहूतः । जौहूतः । होता । होतारौ । पीर होता । जुहः । होत्रा ॥

त्रिभी २ भये । बिभेति ॥

2./ñibhi. to fear.

The Present is बिभेति । In the dual, there are double forms owing to the following sūtra.

२४९२ । भियोज्यतरस्याम् । ६ । ४ । ११५ ।

इकारः स्यादजादौ कृत्ति सार्वधातुके । बिभितः-विभीतः । बिभ्यति । बिभयाचकार । बिभाय । भेता ॥

2492. इ is optionally substituted for the ई of भी before a Sārvadhātuka affix beginning with a consonant and having an indicatory क् or ऊ् ॥

Thus बिभितः or विभीतः, बिभियः or रिभीयः, बिभिवः or विभीवः, बिभिमः or विभीमः । But बिभ्यति before a vowel-beginning affix and बिभेति before a non क् affix and भीयते before an ārdhadhātuka affix.

2./ñibhi. to fear, to be afraid.

Pre. बिभेति । बिभितः, विभीतः । बिभ्यति । बिभेवि । विभीयः, बिभियः । विभीय, बिभिय । बिभेमि । बिभिवः, विभीवः । बिभिमः, विभीमः । Pre. बिभयाचकार or बिभाय । बिभ्यतुः । बिभ्युः । बिभयिथ or बिभेय । बिभ्यथुः । बिभ्य । बिभाय । बिभ्यिव । बिभ्यिम । I Fut. भेता । II Fut. भेष्यति । Impera. बिभेन्तु । विभीतात् । विभीताम् । बिभ्यन्तु । बिभिहि, विभीतात्, विभीहि । विभीतम् । बिभयानि । Imper. अविभेत् । अविभीताम् । अविभन्तुः । अविभेः । अविभीतम् or अविभितम् । अविभवम् । अविभिव, अविभीव । Pot. विभीयात् । बिभियाताम् । विभीयाताम् । विभीयाः, बिभियाः । विभीयां । Bene. भीयात् । भीयास्ताम् । Aorist. अभोषीत् । अभोषाम् । अभोषीः । अभोषम् । Cond. अभोष्यत् । Pass. भीयते । Caus. भावयते । (VI. 1. 56. s. 2593) भीयते । (VII. 3. 40. s. 2595) भावयति । Aor. अवीषयत् । अवीषयत । अ णिषयत् । Desi. विभीषति । Intensive. वैभीषते । yanluk वैभेति । वैभीतः बिभितः ॥ Nouns. भीति । भयम् । भीः । भियो । भीरुः । भीरुः । भवानकः । भीरुकः । भीष्मः । भेकः । भीरुकः ॥

ही लजायाम् । जिहति । जिहीतः । जिह्रियति । जिह्रयाङ्कार-
-जिह्राय ॥

3. /hri. to be ashamed.

Pre. जिहति । जिहीतः । जिह्रियति । Per. जिह्रियाङ्कार or जिह्राय । I Fut. ह्रीता । II Fut. ह्रीष्यति । Impera. जिह्रतु । Imper. अजिह्र । Potē. जिह्रियात् । Bene. ह्रीयात् । Aorist. अह्रीषीत् । Condi. अह्रीष्यत् । Pass. ह्रीयते । Caus. ह्रीषयति । Aor. अजिह्रियत् । Desl. जिह्रीषति । Inten. जह्रीयते । Past Partl. Pass. ह्रीतः । ह्रीषः । Act. ह्रीतवान् । ह्रीषवान् ॥ Nouns. ह्रीकः । ह्रीकः । ह्रीः ॥

८६ ४ पालनपूरणयोः ॥

4. /pri. 1. to nourish : 2. to fill.

Thus ८८+ति=८८ ८८+ति । Now applies the following sūtra by which ८८ is substituted for the ऋ of the reduplicate:—

२४८३ । अर्तिपिपत्योः ॥ १ । ४ । ११ ॥

अभ्यासत्येकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्रौ ॥

2493. ४ is substituted for the vowel of the reduplicate of अर्ति and ८८ in the reduplicated Present-form.

NOTE :—As ह्यर्ति (VI. 4. 78) धूमम्, पिपर्ति लोमम् ॥

Thus पि८८+ति । Now the following sūtra requires that the ऋ of ८८ should be changed to ८८ ॥

२४८४ । उदोष्णपूर्वस्य ॥ १ । १ । १०२ ॥

अङ्गावयवौष्णपूर्वो यो ऋतदन्तस्याङ्गस्य उस्त्यात् । गुणद्वयी परस्तादिर्न बाधते । विपर्ति । उतम् । उपरत्त्वम् । 'इति च' (१५४) इति दीर्घः । विपूर्तः । विपुरति । पवार । किति किति 'अच्छ-
स्पर्तम्' (१३८३) इति गुणो प्राप्ते ॥

2494. ८८ is substituted for the final long ऋ of a root, when it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE :—As पूर्व and पुपूर्ति from ८८, so also मुपूर्ति ॥ The lengthening is by VIII. 2. 77. The rule applies when the dento-labial व precedes : as मुपूर्ति ऋत्विजम् from ८८ so also प्रावपूर्ति कञ्जलम् । The labial consonant must be the consonant of the root. Therefore when ऋ 'to go' is preceded by लम्, the rule will not apply, for ऋ is not part of the root : as लनीर्ष्य by VII. 1. 100.

NOTE :—Vart :—The Guṇa and Vṛiddhi do take place in supersession of ८८ and ८८ substitution. Thus अस्तरब्धम् and अस्तरकः (from स्तृ with वृद्ध and वृद्ध), निपरब्धम्, निपारकः from ८८, निगरब्धम्, निगारकः from ८८ ॥

Thus पि८८+ति ought to be पिपुर्+ति । But the rules of Guṇa and Vṛiddhi being subsequent in the Aṣṭādhyaī order, supersede this rule.

Thus we get by *guṇa* *विपति* । But in the dual, there will be *इ* of this *sūtra*, which must be followed by *इ* (I. 1. 51. s. 70), and is then lengthened by VIII. 2. 77. s. 354. Thus *पिच्छ+तः=पिचु+तः* (VII. 1. 102. s. 2494)=*पिचुर+तः* (I. 1. 51. s. 70)=*पिचूर्तः* (VIII. 2. 77. s. 354). The Plural is *पिचुरति* ॥

• The Perfect is *पवार* । In the dual we have *पच्छ+अतुत्* । Now VII. 4. 11. s. 2383 requires *guṇa* of *अ* । But the following *sūtra* allows an option.

२४९५ । इहृद्भां इहृदो वा । १ । ४ । १२ ॥

एषां किति किति इहृदो वा स्यात् । पचे गुणः । पचतुः । पचुः । परपचतुः । पचकः । परिता-
परीता । अपिचः । अपिचूर्ताम् । अपिचकः । रिप्यात् । प्यात् । अपारीत् । अपारिद्याम् । 'इहृदा-
न्तोऽयम्' इति केचिद् । पिचति । पिचतुः । पिचति । पिचुयात् । अपिचि । पिचान् । अपार्यात् ।
पाणिनीयमते तु 'तं रोदसी पिचतम्' इत्यादौ ज्ञान्दसत्त्वं शरणम् ॥

2495. In इहृद्, 'to injure' इहृद् 'to tear' and पच्छ 'to protect' the vowel may optionally be shortened in the Perfect.

NOTE:—A₉ वि शश्नुतुः by shortening or वि शश्नतुः by *guṇa*, which prevents *ए* and *adhyāśalopa* (VI. 4. 126); वि शश्नुः or विशश्नुः, विहृनुः or विहृदरतुः, विहृनुः or विहृदकः, निचयतुः or निचयतुः, निचयुः or निचयकः ॥ Why is the word 'short' made optional in the *sūtra*, and not the word 'guṇa'; for in the absence of *guṇa*, the long *अ* would have become *ए* before *अतुः* by यणदेशः, and we would have got the forms विशश्नुतुः, विशश्नुः by the regular rules of 'sandhi'? The word 'short' is used in the *sūtra* in order to debar the इद् and इद् alternatives. Had the *sūtra* been इद् इद्भां वा the alternative examples would have been with इद् (VII. 1. 10.) as शिशिरतुः, शिशिरतुः and इद् (VIII. 2. 77) पिचुरतुः ॥ Some say this *sūtra* is unnecessary. The above forms like विशश्नुतुः, विशश्नुः, &c., can be regularly obtained from the roots आ 'to cook', दा 'to abuse', and प्रा 'to fill' and as the roots have many other senses, besides those assigned to them in the Dhātupāṭha, the roots आ, दा and प्रा will give the meanings of इद्, इद् and इद् ॥ If that were so, the form विशश्नुवान् with the affix क्तु could not be formed, for we should have either विशश्नुवान् from इद् root, or विशश्नुवान् from आ root but never विशश्नुवान् ॥ So the rule about shortening is necessary.

Thus पच्छ+अतुत्=पचु+अतुत्=पचतुः । Pl. पचुः । In the other alternative we have पचरतुः and पचकः by *guṇa*.

The First Fut. is परिता or परीता । The Imperfect is अपिचूर्ताम् । P. अपिचकः । Pot. रिप्यात् । Ben. प्यात् । Aor. अपारीत् । D. अपारिद्याम् ॥

Some read this root as ending in short *अ* namely as इ । The conjugation then is Pre. 3. s. पिचति । D. पिचतुः । Pl. पिचति । Pot. पिचुयात् । Ben. पिचान् । Aor. अपार्यात् । The forms like पिचतुः in the तं रोदसी पिचतुः are Vaidic according to the Pāṇinean system.

Pre. विपतिं । विपतः । विपुति । विपतिं । विपुः । विपुः । विपतिं । विपुः । विपुः ।
 Per. पवार । पवतुः or पवरतुः । पवः or पवरः । पवरिष । पवधुः । पव । पवार ।
 पवर । पविष or पवरिष । पविम or पवरिम । I. Fut. पविता । पवीता । (VII. 2. 78. s. 2391). II. Fut. पविष्यति । पवीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विपतुं ।
 विपतात् । विपताम् । विपतरु । विपतिं । विपतम् । विपतं । विपराधि । विपराध । विपलम् ।
 Imper. अपिषः । अपिषताम् । अपिषः । अपिषः । अपिषतम् । अपिषतं । अपिषरम् । अपि-
 पूर्व । अपिष्वम् । Pot. विप्यात् । विप्याताम् । विप्याः । विप्याम् । Benē. प्यात् । प्याताम् ।
 Aorist. अपारोत् । अपारिष्यात् । अपारिषुः । अपारीः । अपारिषम् । अपारिष । अपारिषम् ।
 अपारिष्व । अपारिष्व । Cond. अपरिष्यत् । अपरीष्यत् । Pass. प्यते । Caus. पारयति ।
 Aor. अपीपत् । Dasi. विपर्वति । विपरिषति । विपरीषति । Inten. पोप्यते । Yanluk
 पापति । पापरीति । पापतः । Past Part. Pass., निपतः । प्यः । Aot. निपतवान् ।
 प्यवान् । Ger. प्या । Nouns: -पुरुषः । पुरुषी । पुरुषेयः । पुरुः । पुरुषः । पर्वः । पृः । D.
 पुते । Pl. पुरः । पोरुषम् । पुरुषा । प्यम् । पुतीषः ।

‘दुभृञ् ५ धारणापोषणयोः’ ॥

5./dubhriñ. 1. to support, 2. to nourish.

Thus भृ + रु + तिष् = भृभृ + ति = दृभृ + ति । Now the following sūtra causes इ in the reduplicate.

२४८६ । भृजामित् । १ । ४ । १६ ॥

‘भृञ्’ ‘माङ्’ ‘ओहाङ्’ एषां त्रयाणामप्यासत्य इत्स्याङ्गौ । विभर्ति । विभृतः । विभ्रति ।
 विभृष्ये । रलुवद्भावाद्द्वित्वेत्वे । विभ्रतामास—बभार । बभर्ष । बभूव । विभृदि । विभ्रराधि ।
 अविभः । अविभृताम् । अविभरः । विभृयात् । विभ्रात् । विभृष्ट । अभाषीत् । अभृत ॥

2496. In the Reduplicated Present-form the three roots भृ, मा (माङ्) and हा (ओहाङ्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when slu follows.

NOTE:—As विभर्ति, मिमीते, (VI. 4. 113; जिहीते ॥ The word ‘three’ is understood here, therefore not in ओहाङ्—जहाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Present system (रलु) only: therefore not in बभार, ॥

Thus दृभृ + ति = विभृ + ति = विभर्ति । D. विभृतः । Pl. विभ्रति । The root is Ubhayapadi, and so in the ātmanepada Pre. 2nd Pl. we have विभृष्ये ॥

In the Perfect we have slu-vad-bhāva of III. 1. 39. s. 2491, and so reduplication, and the इत् । As विभर् । To this we add आम् and get विभ्रतामास । In the alternative we have बभार &c.

5./dubhriñ. 1. to hold, 2. to nourish.

Pre. विभर्ति । विभृतः । विभ्रति । विभर्षि । विभृषः । विभृषः । विभर्षि । विभृषः ।
 विभृषः । Per. विभ्रतां बभार, बभार । बभतुः । बभुः । बभर्ष । बभधुः । बभ । बभार । बभूव ।
 बभुम । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यति । Imper. विभर्तुं । विभृतात् । विभ्रताम् ।

विभत् । विभृदि । विभृतम् । विभृत । विभराणि । विभराव । विभराम । Imper. अविभः । अविभृतम् । अविभः । अविभः । अविभृतम् । अविभृत । अविभरम् । अविभृव । अविभृम । Pote. विभृयात् । विभृयाताम् । Bene. विभृत् । विभृताम् । विभृत् । Aorist अभाषीत् । अभाषीम् । अभाषुः । अभाषीः । अभाषीम् । अभाषीम् । अभाषीम् । अभाषीम् । Con. अभरि-
ष्यत् । Pass. विभृते । Caus. भावयति । Desid. भृष्यति । Pre. Part. Parasmai
विभत् । Atmane विभाणः । Nouns :—भृमिम् । भरथुः । भृत्यः । भार्या ॥

Atmane. Pre. विभृते । विभाते । विभृषे । विभाषे । विभृष्ये । विभृषे । विभृष्ये ।
विभृमहे । Per. विभराचक्रे । अच । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यते । Impera.
विभृताम् । विभृष्व । विभरै । Imper. अविभृत । अविभाताम् । अविभत । अविभृथाः । अविभि ।
अविभृवहि । Pot. विधीत । विधीयाताम् । विधीयाः । विधीय । विधिबहि । Bene. भृषीष्ट ।
भृषीयाताम् । Aorist. अभृत । अभृयाताम् । अभृथाः । अभृद्म । अभृषि । Condi.
अभरिष्यत । Pass. विभृते । Caus. भावयते । Des. भृष्यते । Inten. वेधीयते ॥

माङ् ६ माने शब्देच ।

6./mān 1. to measure. 2. to roar, sound.

Thus मा+रु+ते । The affix being क्त् the following sūtra causes the
आ to be replaced by ई ॥

२४९७ । ई ह्रस्वयोः । ६ । ४ । ११३ ।

रनाभ्यस्तयोरात् इत्स्यात्सार्वधातुके क्त् इति न तु घुसंज्ञकस्य । मिमीते । 'रनाभ्य-
स्तयोः' (२४८१) इत्यालोपः । मिमाते । मिमते । प्रथ्यमास्त ॥

2497. Before a Sārvadhātuka क्त् or ड्त् affix beginning
with a consonant, the आ of आ and of the reduplicate stems is
replaced by ई, except when the root is दा or धा (घु) ॥

NOTE:—Thus लुनीतः, पुनीतः, लुनीयः, पुनीयः, लुनीते and पुनीते । Of redupli-
cates we have मिमीते, मिमीषे, मिमीष्ये, संजिहीते, संजिहीषे, संजिहीष्ये । Why do we
say 'beginning with a consonant' ? Observe लुनन्ति, मिमते । Why with the
exception of घु ? Observe दत्तः, पतः । So also लुनाति and जहाति before non-क्त्
and non-ड्त् affixes.

Thus मा+रु+ते=मी+रु+ते=मिमीते । In the dual मिमा+आते=मिम्+आते
(the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483)=मिमते । So also in the Plural मिमा+
अते=मिम्+अते=मिमते । The aorist with प्र+नि is प्रथ्यमोस्त । The न is changed
to ञ् by VIII. 4. 17. s. 2285.

Pre. मिमीते । मिमाते । मिमते । मिमीषे । मिमाषे । मिमीष्ये । मिमे । मिमीबहे ।
मिमीमहे । Per. मने । ममाते । ममिरे । ममिषे । ममाषे । ममिष्ये । मने । ममिबहे । ममिमहे ।
I Fut. माता । II Fut. मावयते । Impera. मिमीताम् । मिमाताम् । मिमताम् । मिमीष्व ।
मिमाष्व । मिमीष्व । मिमे । मिमावहे । मिमामहे । Imper. अमिमीत । अमिमाताम् ।

अभिमत । अभिमीयाः । अभिमाधाम् । अभिमोध्यम् । अभिमि । अभिमीवहि । अभिमीमहि ।
 Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीयाः । मिमीय । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् ।
 Aorist. अमास्त । अमाताताम् । अमासत । अमास्थाः । अमासाधाम् । अमाध्यम् । अमासि ।
 अमास्वहि । अमास्महि । Condi. अमास्यत । Pass. मीयते । Caus. मापयति । Aor. अमी-
 मयम् । Deside. मित्सते । VII. 4. 51. s. 2623 causes इत्; then the स is changed
 to इ । and abhyasa elided by VII. 4. 58. s. 2620. Intensiye. मेमीयते । Yan-
 luk. मामाति । मामेति । Dual. मामीतः । Pl. मामति । Past. Partl. Pass. मितः ।
 Act. मितवान् । Fut. Partl. मास्यमानः । Ger. भित्वा । Nouns:-मायः । मेरुः ।
 मायकः । मेयम् । प्रमितिः । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । मितिः । प्रमाय । मायिकः ।
 धान्यमायः । प्रमः । प्रमितिः ॥

✓ ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7. /ohāṇi, to go.

Pres. जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीषे । जिहाषे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे ।
 I Fut. हाता । II. Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper.
 अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot. जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट ।
 हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहासाताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते ।
 Caus. हाययते । Aor. अजीहयत् । Desidera. जिहासते । Inten. जहायते । Yan-
 luk. जहातीति । Past. Partl. Pass. हानः । Active. हानवान् ॥ Nouns:-हानिः ।
 हायनः । जिहायथी ॥

✓ 'ओहाक् ८ त्यागे' । परस्मैपदी । जहाति ॥

8. /ohāk. to abandon.

This root is Parasmaipadi. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before
 the terminations that are क्ति, there is optional change of the आ into short
 इ by the following:—

२४९८ । जहातेष्व । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्याद्या हलादौ क्ति सार्वधातुके । पञ्चस्वम् । जहितः-जहीतः । जहति ॥

2498. इ is optionally substituted for the आ of हा (जहाति)
 before a Sārvadhātuka क्ति or क्ति affix, beginning with a conso-
 nant.

Thus जहितः or जहीतः (VI. 4. 113. s. 2497) जहियः or जहीयः (VI. 4. 113)
 But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non-क्ति affix, and हीयते
 and जिहीयते before an ārdhadhātuka. The separation of this sūtra from the
 last, is for the sake of subsequent aphorisms.,

Before the Imperative termination हि, there is आ substituted for आ
 as well as the preceding इ, and ई by the following :—

२४९८ । आ च ही । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातेहौ पर आ स्याचादिदीतौ । जहादि-जहिदि-जहीदि । अजहात् । अजहुः ॥

2499. आ as well as ह् (VI. 4. 116 s. 2498) and ई (VI. 4. 113. s. 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of हा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहादि, जहिदि or जहीदि (VI. 4. 113 s. 2497).

The Imperfect is अजहात् । Pl. अजहुः । In the Potential the आ is elided by the following :—

२५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातेरालोपः स्याथादौ सार्वधातुके । जहात् । 'एलिङि' (२१७४) । हेयात् । अहासीत् ॥

2500. The final of the stem of हा is elided before an affix beginning with य being a Sârvadhâtuka कित् or कित् affix.

Thus जहात्, जहाताम् and अजहुः ॥

In the Benedictive the आ is changed to ए by VI. 4. 67 s. 2374. As हेयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre. जहाति । जहितः or जहीतः । जहति । जहासि । जहियः or जहीयः । जहिय or जहीय । जहामि । जहिवः or जहीवः । जहिमः or जहीमः । Per. जहौ । जहतुः । जहुः । जहिय or जहाय । जहयुः । जह । जहौ । जहिव । जहिम । I Fut. हाता । II Fut. हास्यति । Impera. जहातु or जहितात् । जहिताम् or जहीताम् । जहतु । जहिदि or जहीदि or जहादि । जहिते or जहीते । जहीत । जहामि । जहाव । जहाम । Imper. अजहात् । अजहिताम् । अजहुः । अजहाः । अजहि (ही) तम् । अजहीत । अजहाम् । अजहाव । अजहाम । Pote. जहात् । जहाताम् । अजहुः । जहाः । जहाम् । जहाव । Benedi. हेयात् । हेयास्ताम् । Aor. अहासीत् । अहासीधम् । अहासिधुः । अहासी । अहासिष्टम् । अहासिष्ट । अहासिषम् । अहासिष्व । अहासिष्व । Con. अहास्यत् । Pass. हीयते । Caus. हापयति । Aor. अजीहयत् । Desider. जिह्यसति । Inte. जहीयते । Yanluk. जाहीति । जाहेति । Dual. जहीतः । Pre. Par. Parasmai जहत् । Past Par. Pass. हीनः । Active हीनवान् । Fut. Par. हास्यन् । Ger. हित्वा । Infini. हातुम् । Adj. हातव्यं । हातीयं । हेयम् । Nouns :—हानिः । प्राङ्मनः । विहायं । दीर्घाहा । अहः । पूर्वाह्न्यः । निरहः ॥

हुदात्र ९ दाने । प्रणिददाति । दत्तः । ददति । दत्ते । ददी ।

अन्तोः—(२४७१) इत्येत्वाभ्यासलोपी । देहि । अददात् । अदत्ताम् । अददुः । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदुः । अदित ॥

9./dudâñ. to give, bestow. It is a ghu root.

The Preposition नि is changed to यि after an alternant word when it is joined to this root. As प्रणिददाति (VIII. 4. 17. s. 2285). The जिन् dual loses the आ by s. 2483. as ददा + तः = दत्तः । The Imperative 2nd Singular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 4. 119. s. 2471). as देहि । But this sūtra will not apply to तातङ् substitute of हि, as दत्तात् स्वम् on the maxim of सङ्गुगत &c.

Pre. ददाति । दत्तः (s. 2483). । ददति । ददाति । दत्थः । दत्थ । ददामि । दद्वः । दधः ।
Per. ददौ । ददतुः । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथुः । दद । ददौ । ददिव (s. 2372). । ददिमि ।
I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, ददात् । दत्ताम् । ददतु । देहि । दत्तम् ।
दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददात् । अदत्ताम् । अददुः । अददाः । अदत्तम् ।
अदत्त । अददाम् । अदद्व । अदध । Poten. दद्यात् । दद्याताम् । दधुः । दद्याः । दद्यातम् । दद्यात् ।
दद्याम् । दद्याव । दद्याम । Bene. देयात् । देयास्ताम् (s. 2374). । Aor. अदात् । अदाताम् ।
अदुः । अदाः । अदातम् । अदात । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223). Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desid. दित्सति । Inten. देदीयते ।
Pre. Partī. Parasmai ददत् । Past Partī. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Partī. दास्यन् । Ger. दत्त्वा । Infl. दातुम् । Adjec. दातव्यं । दानीयं । देयम् ॥

9. /dudāñ. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । दत्से । ददाथे । दध्ये । ददे । दद्वहे । दधहे । Per. ददे ।
ददाते । ददिरे । ददिथे । ददाथे । ददिष्वे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दत्ताम् । ददाताम् । ददताम् । दत्त्व । ददाथां । दध्वम् । ददौ । ददावहे । ददामहे ।
Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत्त । अदत्थाः । अददाथां । अदध्वम् । अददि । अदद्वहि ।
अदधहि । Poten. ददीत । ददीयाताम् । ददीरन् । ददीथाः । ददीयाथाम् । ददीध्वम् । ददीय ।
ददीवहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (s. 2369). अदिषाताम् । अदिषत् ।
अदिथाः । अदिषाथाम् । अदिध्वम् । अदिषि । अदिष्वहि । अदिष्महि । (s. 2389). Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दित्सते । Inten. देदीयते । Yan. दादेति or दादाति । Dual. दातः । Pre. Partī. Atmane. दवानः । Past Partī. Pass. दत्तः । Active दत्तवान् । Fut. Partī. दास्यमानः । Ger. दत्त्वा । Infini. दातुम् । Adj. दातव्यं । दानीयं । देयम् । Nouns :- दायः । दायदः । आदिः । भाषः । दन्निमम् ॥

‘डुधाञ् १० धारणपोषणयोः’ । ‘दानेऽपि हृत्येके । प्रक्षिदधाति ॥

10. /dudhāñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means ‘to give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is प्रक्षिदधाति । The न is changed to ण by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा+तत्=दध्+तत् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sūtra, changes the द into ध ॥

२५०१ । दधस्तथोच्च । ८ । २ । ३८ ॥

विकृतस्य अचन्तस्य धायातोर्वशो भवत्यातथपरत्तोः स्थोश्च परतः । ‘वचनसामर्थ्यादा-
नोपो न स्थानिवत्’ इति वामनमाधवौ । वस्तुतस्तत्पूर्वमासिद्धे न स्थानिवत् । वत्तः । दधति ।
वत्थः । वत्थ । दध्वः । धत्ते । धत्से । धध्ये । धेहि । अयित ॥

2501. For the द् of द्ध (the reduplicated form of दा) is substituted ध, before the affixes beginning with त, थ, स and before ध्वम् ॥

• NOTE :—The word द्ध is taken in the sūtra as the reduplicate form of दा दधाति and not the root दध धारयौ of Bhuādi class, as दाप् intervenes there. By the word ध we draw in the words त and ध्व ॥ Thus धतः, धत्थः, धत्स, धत्त्व, धध्वम् ॥

In the opinion of Vamana and Mādhava the elided दा is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of दाप् pratyāhāra is substituted in the room of द a letter of दध् pratyāhāra. Had the elided दा been sthānivat, the root will not be कृत्-
ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in धप्+०+तस् the elided दा would prevent the application of खरिच् (VIII. 4, 55. s. 121). and the second ध् could not be changed to त् ॥

But we need not endorse this view of Vāmana and Mādhava. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided दा is not sthānivat : and we have ध् changed to त् ; as धतः ॥

NOTE :—The elided दा is also not sthānivat, because we have to apply here a चर्त्तव्य rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to चरविधिः by I. 1. 58. s. 51.

NOTE :—The last Pāṇini sūtra VIII. 2. 37. s. 326. could not have applied to दध् for two reasons. 1st. It does not begin with a दाप् letter, for the real reduplicate is दध्, and द is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form दधा does not end in a jhash consonant, but in a vowel दा and though this दा is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of ध in this sūtra. See contra, the vārtik in Mahābhāṣya.

The word कलि is understood here, and so also कल्पतस्य ; and there can be no affix, but begins with त or थ, that can come after दध् ॥ Why do we employ then the words 'before त and थ' ? Had we not used these, the sūtra would have referred to त and ध्व only, as being in immediate proximity, and the ध draws them in. According the Padamanjari the words तथोच could have been dispensed with : for before त् and ध्व, the ध change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other कल्-
beginning affixes, and such affixes that can come after दध् are त or ध-
beginning affixes.

The word jhash is understood here also, therefore the rule applies to दृष then only, when it assumes the form of दष्, by the elision of ज्ञा; and hence not here in दधाति ॥

दुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रखिदधाति ॥

10. /dudhāñ. 1. to hold, contain. 2. to maintain.

Some say it means to give also. The Present 3rd Sg. is प्रखिदधाति ॥

Pre. दधाति । धत्तः । दधति । दधासि । धत्थः । धत्थ । दधामि । दध्वः । दध्मः ।

Per. दधी । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. दधातु or धत्तात् । धत्ताम् । धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधानि । दधाव । दधाम । Imper. अदधात् । अधत्ताम् । अदधुः । अदधाः । अधत्तम् । अधत्त । अदधाम् । अदध्व । अदध्म । Poten. दध्यात् । दध्याः । दध्याम् । Bene. धेयात् । धेयास्ताम् । Aor. अधात् । अधाः । अधाम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयति । Desid. धित्सत् । Inten. दधीयते । Pre. Part. Parasmai. दधत् । Past Part. Pass. हितम् । Act. हितवान् । Fut. Part. धास्यन् । Ger. हित्वा । Infl. धातु । Adj. धातव्यं । धानीयं धेयं । Nouns:—धावः, दधि । इपधिः । हितिमम् । धात्री । सुपन्थिः, विधिः, अन्तर्धा, शिरोधिः, धीवरी, धीवा, धातुः, धामा, कर्कन्धुः, सर्वधनी, धीवरः, धानाः ॥

10. /dudhāñ. Atmanepada.

Pre. धत्ते । दधाते । दधते । धत्से । दधाथे । धध्वे । दध्वे । दध्महे । Per. दधे ।

दधाते । दधिधे । दधे । I Fut. धाता । II Fut. धास्यते । Impera. धत्ताम् । दधाताम् । दधताम् । धत्स्व । दधाथाम् । धध्वम् । दध्वे । दधावहे । दधामहे । Imper. अधत्त । अदधाताम् । अदधत्त । अधत्थाः । अदधाथाम् । अधध्वम् । अधधि । अधध्वहि । अधध्महि । Poten. दधीत । दधीयाताम् । दधीरन् । दधीथाः । दधीयाथाम् । दधीध्वम् । दधीय । दधीवहि । दधीमहि । Bene. धासीठ । Aor. अधित । अधिधाताम् । अधिधत्त । अधिधाः । अधिधि । Con. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयते । Desid. धित्सते । Inten. दधीयते । दाधेति । दधाति । धातः । Pre. Part. Atmane. दधानः । Past Part. Pass. हितं । Act. हितवान् । Fut. Part. धास्यमानः । Ger. हित्वा । Infl. धातुम् । Adj. धातव्यं । धानीयं । धेयम् । प्रथः । किपिक्त्वा । अन्तर्धिः । दुष्पन्थिः । इदधिः । औप-धेयम् । दुर्पन्थिः । अहातुः । दिधिष् । धनं ॥

अथ त्रयः स्वरितेतः । Now the next three roots are svaritet,

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11. /nijir. to wash, to nourish. Thus निज्+रु+तिप् ॥ Now applies the following sūtra which causes the guṇa of इ ॥

२५०२ । निजां अयाकां गुणः इली । १ । ४ । १५ ॥

निज्विज्विषामभ्यासस्य गुणः स्याच्छ्रौ । नेनेति । नेनित्तः । नेनिजति । नेत्त । नेवति । नेनेत्तु । नेनिषि ॥

२५०२. Guṇa is substituted for the 'vowel of the reduplicate in the Reduplicated Present form (इत्तु) of निज्, विज् and विज् ॥

Thus नेनेत्ति, वेनेत्ति, वेनेष्टि ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निज् would have denoted these three without the word trayāṇām. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe निनेज् in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

२५०३ । नान्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । १ । ३ । ८१ ॥

अचपचमुद्यो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनेचीत् । अनित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII. 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light वृक् vowel in the reduplicated form of a root, before a Sārva dhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory ष् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम् ; परि वेनिचायि, पर्यवेविषम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेत्ति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by चित् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sārva dhātuka affix? Observe नेनेज् in the Perfect, the affixes of which are ārdhadhātuka (III. 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe जुहुवानि, अजुह्वम् ॥

11./nijir. 1. to wash, cleanse. 2. to nourish.

Pre. नेनेत्ति । नेनित् । नेनिजति । नेनेष्टि । नेनिकथ् । नेनिकथ् । नेनेष्टिम् । नेनिज्वः । नेनिज्वः । Per. निनेज । निनिजतुः । निहिजुः । निनेजिथ् । निनिजथ् । निनिज । निनेज । निनिजिव । निनिजिम । I. Fut. नेत्ता । II. Fut. नेचयति । Imper. नेनेत्तु or नेनित्तात् । वेनित्ताम् । नेनिजतु । नेनिजिष । नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम् । Imper. अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनित् । अनेनिजम् । अनेनिज्व । अनेनिजम् । Pot. नेनिज्यात् । नेनिज्यातां । नेनिज्याः । नेनिज्याम् । Bene. निज्यात् । Aor. अनिजत् । अनेचीत् । अनित्ताम् । अनित्ताम् । अनिजत् । अनेचुः । अनिजः, अनेचीः । अनेचम् । अनेच । Concl. अनेचयत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयति । Aor. अनीनिजत् । Desl. निनिजति । Inten. नेनिज्यते । Pre. Part. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass., नित् । Act. नित्त्वान् । Fut. Part. नेचयन् । Ger. निक्त्वा । Infini. नेत्तुम् । Adj. नेत्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns:-निजः । नियोजकः ॥

11./nijir. to wash or clean oneself, to be purified. Atmanepada.

Pre. नेनित्ते । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिचे । नेनिजाथे । नेनिजिथे । नेनिजे । नेनिज्यते । Per. निनिजे । निनिजिवहे । I Fut. नेत्ता । II Fut. नेचयते । Imper. नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजे । नेनिजावहे । नेनिजामहे । Imper. अनेनित् । अनेनिकथाः । अनेनिजि । अनेनिज्यति । अनेनिज्यति । Pot. नेनिजीत् । नेनिजीयातां । Bened. निचीष्ट । Aor. अनित् । अनित्ताम् । Concl. अनेचयत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयते । Desid.

निविष्टते । Inten. नेत्रियते । नेत्रिजीति । नेनेति । Pre. parti. Atmane नेत्रिजानः । Past Partl. Pass. विक्तः । Active वित्तवान् । Fut. Partl. नेष्यमाणः । Ger. विक्त्वा । Inf. नेत्तुम् । Adj. नेत्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns :— निजः । निर्वोजकः ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिष । अत्र विज्
इट् (२५३६) इति छिद्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । मिजिविजी
रुधादावपि ॥

12. /vijir. to separate, divide. The sūtra I. 2. 2. s. 2536 does not refer to this root, but to ओविजी (Tud. 9.) This root is anit and so that rule cannot apply to it at all. The roots विज् and विज are given in the Rudhādi list also. See Rudhādi 23.

Pre. वेवेक्ति । वेविक्तः । वेविजति । Per. विवेज । विवेजिष । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेच्यति । Imper. वेवेक्तु । Imper. अवेवेक्तु । अवेविजम् । अवेविज्व । अवेविज्म । Pote. वेविज्यात् । Benedi. विज्यात् । Aor. अवेचीत् । अविजत् । Con. अवेच्यत् । Pass. विज्यते । Caus. वेजयति । Desid. विविचति । Inten. वेविज्यते । Pre. Partl. Parasmai. वेविजन् । Past. Partl. Pass. विक्तः । Act. वित्तवान् । Fut. Partl. वेच्यन् । Ger. वित्त्वा । Inf. वेत्तुम् । Adj. वेत्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

12. /vijir. to separate, divide. Atmanepada.

Pre. वेविक्ते । वेविजाते । वेविजते । Per. विविजे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेच्यते । Impera. वेवित्ताम् । Imper. अवेविक्त । Pot. वेविजीत । Bene. विचीष्ट । Aorist. अविक्त । Condi. अवेचयत । Pas3. विज्यते । Caus. वेजयते । Desidera. विविचते । Inten. वेविज्यते । Pre. Partl. Atmane. वेविजानः । Past. Partl. Pass. विक्तः । Active. वित्तवान् । Fut. Partl. वेच्यमाणः । Ger. वित्त्वा । Inf. वेत्तुम् । Adj. वेत्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

विष्लृ १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । तदित्वाद्ङ् । अविषत् ।
तङि कसः । अजादीकसस्यापि (२३३९) इत्यङोपः । अविषत् । अविष्ताताम् ।
अविषन्त ॥

13. /vishri, to spread through, extend, pervade.

Pre. वेवेष्टि । वेविष्टः । (VIII. 4. 41. s. 113). Per. विवेष्ट । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेच्यति । (VIII. 2. 41. s. 295.) Impe. वेवेष्टु । वेविष्टि । [वेविप् + णि = वेविप् + णि (VI. 4. 101. s. 2425) = वेविप् + णि (VIII. 4. 41. s. 113) वेविष्ट् + णि (VIII. 4. 53. s. 52). Imper. अवेवेष्ट । (VIII. 2. 39. s. 84) Pote. वेविष्यात् । Bene. विष्यात् । Aorist. अविषत् । The aorist is formed with ण् as the root has an indicative वृ (III. 1. 55. s. 2343). Cond. अवेचयत् । Pass. विष्यते । Caus. वेचयति । Desid. विविचति । Inten. वेविष्यते । Pre. Partl. Parasmai. वेविषत् । Past. Partl. Pass. विष्टः । Active. विष्टवान् । Fut. Partl. वेच्यन् । Ger. विष्ट्वा । Inf. वेष्टुम् । Adj. वेष्टव्यं । वेचनीयं । वेच्यम् ॥

Pre. वेविष्टे। Per. विविष्टे। I Fut. वेष्टा। II Fut. वेष्ट्यते। Impera. वेविष्टाम्।
Imper. अवेविष्ट। Pot. वेविष्टीत Bene. विष्टीष्ट। Aorist. अविष्टत। अविष्टाताम्।
अविष्टन्त। The aorist is formed with क्त। Before vowel affixes the अ is elided
by s. 2337. Condi. अवेष्ट्यत। Pass. विष्ट्यते। Caus. वेष्टयते। Desid. विविष्ट्यते।
Inten. वेविष्ट्यते। Pre. Partl. Atmane. वेविष्टायः। Past. Partl. Pass.
विष्टः। Active. विष्टवान्। Fut. Partl. वेष्टयमाणः। Ger. विष्ट्वा। Infl. वेष्टुम्।
Adj. वेष्टव्यं। वेष्टयीषं। वेष्ट्यम् ॥ Nouns :- विष्टुः। विष्टुः। परिवेष्टः। वेष्ट्या। विष्टम्।
इत्। इत्तानिजादयः। Here ends the Nijādi sub class.

अथ आगच्छान्तात् परस्मैपदिनश्च छान्दसाश्च ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्त्योः । 'जिघम्यमि' हविषा घृतेन' । 'भृजानित्'
(२४९६) । 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इतीचवम् ॥

14./ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine

Pre. जिघर्ति। जिघर्मि। Thus जिघर्म्यमि हविषा (मनसा, घृतेन (Rig. II. 11. 4.).
Here the reduplicate vowel is replaced by इत् of VII. 4. 76. s. 2496. by the
diversity allowed under VII. 4. 78. s. 3598. The classical form is घरति with
शप् see Bhuādi 985. Per. जर्घार। I Fut. घर्ता। II Fut. घरिष्यति। Impera.
जिघर्तु। Imper. अजिघः। Poten. जिघ्रियात्। Bene. घ्रियात्। Aorist. अघर्षीत्।
Con. अघरिष्यत्। Pass. घ्रियते। Caus. घारयति। Desi. जिघीर्षति। Inten. जेघ्रियते।
Pre. Partl. Parasmai मित्रत्। Past. Partl. Pass. घृतः। Act. घृतवान्।
Fut. Partl. घरिष्यत्। Ger. घृत्वा। Infl. घर्तुम्। Adj. घर्तव्यं। घरणीयं। घार्यम् ॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्तुवोऽभिजिहर्ति होमात्' ॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहर्ति। As in the following अयं स्तुवोऽभिजिहर्ति होमात् (Rig Veda).
The classical form is हरति with शप्। See Bhuādi 947. Per. जहार। I Fut.
हर्ता। II Fut. हरिष्यति। Impera. जिहर्तु। Imper. अजिहः। Poten. जिह्रियात्।
Bene. ह्रियात्। Aor. अहर्षीत्। Condi. अहरिष्यत्। Pass. ह्रियते। Caus. हारयति।
Desi. जिहीर्षति। Inten. जाह्रियते। Past. Partl. Parasmai जिहृत्। Past
Partl. Pass. हतः। Act. हतवान्। Fut. Partl. हरिष्यत्। Ger. हत्वा। Infini.
हर्तुम्। Adj. हर्तव्यं। हरणीयं। हार्यम् ॥

✓ अ१६ सू १७ गतौ । 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इत्येव सिद्धे 'अतिपिप-
त्योश्च' (२४९३) इतीचविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यासवर्त्त-'
(२२९०) इतीचवम् । इयति। इयति। इयति। आर। आरतुः। 'इहृष्यति-'
(२३८४) इति नित्यमिड्। अरिष्य। अर्ता। अरिष्यति। इयराशि। ऐयः।
ऐयताम्। ऐयकः। इययात्। अर्यात्। आरत्। सवर्त्ति ॥

16. /ri. 17. /sri. to go, to move. Though by the bahulam of VII. 4. 78. s. 2598, the reduplicate would have taken इ, yet the specific rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of अ; which shows that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78. s. 2290. *

With सम् the root is ātmanepadi also. As sam iyr̥te,, D. iyr̥āte, 2nd S. iyr̥she, 1st S. iyre. Per. आरे, अरिषे, आरिवहे । Imperative इयुतां, इयातां, इयुष्व, इयरे । Imperfect ऐयुतः, ऐयाताः, ऐयुषाः, ऐयि, ऐयुषहि । Pot. इयीत्, इयीयाताम्, इयीषाः, इयीष । Bene. अवीष्ट, अवीयास्ताम् । Aor. आरत, आरेतां । आरन्त । आरथाः । आरे, आरावहि ॥

Pre. इयति । इयुतः । इयति । (iyr̥ati) इयति । इयति । इयुवः । Per. आर । आरतुः । आरिष (the इट् is compulsory under s. 2384). आरिष । I Fut. अतां । II Fut. अरिष्यति । Impera. इयतुं, इयुतात् । इयुताम् । इयुतु । इयुहि, इयुतात् । इयरायि । Imper. ऐयः । ऐयुताम् । ऐयकः । ऐयः । ऐयरम् । ऐयुव । Pot. इयुयात् । इयुयाताम् । इयुयुः । इयुयाः । इयुयाम् । Bene. अयात् । अयास्ताम् । Aor. आरत् । आरताम् । आरः । आरम् । आराव । Codn. अरिष्यत् । Pass. रियते । Caus. आरयति । Desid. रियषति । Pre. Parti. Parasmai इयत् । Past Parti. Pass. अतः । Active अतवान् । Fut. Parti. अरिष्यन् । Ger. अत्वा । Infi. अतुम् । Adj. अतव्यं । अरणीयं । अयम् ॥

सृ १७ गतौ । ससर्ति ॥

17. /sri, to go, move.

Pre. ससर्ति । The classical form of these two roots is अस्पर्ति and सरति under Bhuādi. Per. ससार । I Fut. सर्तां । II Fut. सरिष्यति । Imper. ससर्तुं । Imper. अससः । Pot. ससियात् । Bened. सियात् । Aorist असारीत्, असरीत् । Condi. असरिष्यत् । Pass. सियते । Caus. सारयति । Disid. सिषीर्षति । Inten. सिषियते । Pae. Parti. Parasmai. ससत् । Past. Parti. Pass. सतः । Aot. सृतवान् । Fut. Parti. सरिष्यन् । Ger. सृत्वा । Infi. सर्तुम् । Adj. सर्तव्यं । सरणीयं । सयम् ॥

भस १८ भर्त्सनदीप्तयोः । अभस्ति । 'यस्मिन्सोर्हसि-' (३५५०) इत्युपधासोपः । 'अलो अलि' (२२८९) इति सलोपः । अठधः । भप्स्यति ॥

18. /bhasa, 1 to revile, blame, abuse ; 2. to shine.

Pre. अभस्ति । As कपिर्बभस्ति ते जनम् (Rig V.) The dual is बभस् + तत् = बभस् + तत् (the penultimate अ is elided by VI. 4. 100. s. 3550) = बभ् + तत् (the स् elided by VIII. 2. 26 s. 2281) = बभ् + तत् (VIII. 2. 40 s. 2280) = बभ् + तत् (VIII. 4. 43. s. 52) = बभ्वः । The Plural is similarly बभूवति formed thus बभस् + अति = बभस् + अति (s. 3550) बभूव + अति (VIII. 4. 55. s. 121). In both these classes, the elided penultimate अ, i.e., the lopadeśa zero is not stable.

nivat for the purposes of जशविधि: (VIII. 4. 53. s. 52), or चरविधि: (VIII. 4. 55. s. 121), by the express prohibition of sūtra I. 1. 58. s. 51. Pre. यमस्ति ।
Nouns:—भस्त्रा भस्त्रिकः । भस्म । भस्त्रिका । यमस्त्रिका ॥

• किं १९ कित २० (Vedic) ज्ञाने । चिकेति ॥

19./ki, to know.

Pre. चिकेति । चिकितः । चिक्रयति । (The यच् is by VI. 4. 82. s. 272).

20./kitr, to know.

This root is not found in the Siddhānta or the Madhaviya.

Pre. चिकिति ॥

तुर २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति ॥

21./tura, to run.

Pre. तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII. 2. 77. s. 354. Nouns: तुरः ॥

धिष २२ शब्दे । दिधेष्टि । दिधिष्ठः ॥

22./dhisha, to sound.

Pre. दिधेष्टि । दिधिष्ठः ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । *दधनति ॥

23./dhana, to bear fruit.

• Pre. दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24./jan, to beget. The Pre. 3rd Sg. is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies.

२५०४ । जनसनखनां सञ्भ्रूलोः । ६ । ४ । ४२ ।

• एषामाकारोऽन्तादेशः स्यात्कजादौ सनि कजादौ किति च । जजातः । जजति । जजंसि ।
• जजान । जजन्वात्-जजायात् । जज्यात्-जायात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन्, सन् and खन् before the consonant-beginning Desiderative affix सन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicative क्, or ड् ॥

Thus जजातः । Pl. जजति । 2nd Sg. जजंसि ॥

24./jan, to beget, to be born.

Pre. जजम्ति । जजातः । जजति । जजन्ति । Per. जजान् । I Fut. जनिता ।
 II Fut. जनिष्यति । Impera. जजन्तु । Imper. जजन्तु । Pot. जजम्यात् or जजायान् ।
 Bene. जज्यात्, or जायात् । Aorist. जजानीत्, जजनीत् । Condi. जजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्गिमाति हुन्नयुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. /gā, to praise, sing.

Pre. जिगाति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगाति हुन्नयुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

✓ दिवु १ क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्व-
प्रकान्तिगतिषु । ऋषन्ताः परस्मैपदिनः ॥

1. /divu. 1. to play. &c. The roots up to ऋष् are Parasmaipadi. In conjugating these roots, the vikaraṇa śyaṇ is added by the following sūtra.

२५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् ३ । १ । ६९ ॥

शपोऽपवादः । 'इति च' (१५४) इति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता । देविष्यति । दी-
व्यत् । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् । अदेविष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divādi class when a sārvaadhātuka affix denoting the agent follows.

This debars शप्. The servile न् of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udatta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory श makes the affix sārvaadhātuka, but as the affix is न्-पिद् it does not cause guṇa of the vowel of the root. (I. 2. 4. s. 2234). It is conjugated as दिव् + श्यन् + तिप् = दीव् + य + ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीव्यति ॥

1. /div. 1. to play, sport; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in; 4. to shine; 5. to praise; 6. to be glad; rejoice; 7. to be mad or drunk; 8. to be sleepy; 9. to wish for; 10. to go.

Pre. दीव्यति । दीव्यतः । दीव्यन्ति । दीव्यसि । दीव्यामि । Per. दिदेव । दिदिषत् । दिदिवुः । दिदिविष । दिदिविव । दिदिविव । I Fut. देविता । II Fut. देविष्यति । Impera. दीव्यतु । दीव्यताम् । दीव्य (VI. 4. 105. s. 2202). दीव्यामि । Imper. अदीव्यन् । अदीव्य-
ताम् । अदीव्यः । अदीव्यन् । Potē. दीव्येत् । दीव्येताम् । दीव्येयुः । दीव्येः । दीव्येयन् । Bene. दीव्यात् । दीव्यास्ताम् । Aor. अदेवीत् । अदेविषात् । अदेवीः । अदेविषन् । Con. अदेविष्यत् । Pass. दीव्यते । Caus. देवयति । Aor. अदीदिवत् । Desid. द्युष्यति । दिदे-
विषति । Inten. देदीव्यते । No yaśluk. Ger. देविता or द्यूता । Noun :—दिवः ॥

✓ दिवु २ तन्तुसंताने । परिधीव्यति । परिधिदेव । व्यवेवीत्-व्यवेवीत्

2. $\sqrt{\text{ś'rivu}}$. to sew, darn, stitch together.

The स is changed to ष when preceded by the upsargas परि, नि or वि (VIII. 3. 70. 2275).

Pre. सीव्यत् । Per. सिषेव । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. सीव्यत् । Imper. असीव्यत् (with परि we have पर्यसीव्यत् or पर्यसीव्यत् by VIII. 3. 71. s. 2999). Potē. सीव्येत् । सीव्येताम् । Bene. सीव्यात् । Aor. असेवीत् । Condi. अनेविष्यत् । Causa. सेवयति । Aor. असीषिवत् । 'Desid. सिष्येयति । सिषेयिषति । Inten. सेवीष्यते । Past. Partl Pass. स्यूतः । Active स्यूतवान् । Ger. सेविस्वा । स्यूत्वा । Nouns :—सेवनं, सीवनं, सूनः, सूत्रम् ॥

स्त्रिवु ३ गतिशोषणयोः ॥

3. $\sqrt{\text{ś'rivu}}$. 1. to go ; 2. to become dry.

Pre. जीव्यत् । Per. सिञ्चेव । I Fut. जेविता । II Fut. जेविष्यति । Impera. जीव्यत् । Imper. अजीव्यत् । Potē. जीव्येत् । Bene. जीव्यात् । Aor. अजेवीत् । Condi. अजेविष्यत् । Desid. सिञ्चेयति । सिञ्चयिषति । Inten. सेजीष्यते । Yanluk s. सेजोति, d. सेजतः, pl. सेजवति, २ s. सेजोषि, 1 s. सेजोमि, d. सेजीवः, pl. सेजमः । Past. Partl Pass. जतः । Active जतवान् । Ger. जेविस्वा । जेत्वा । Nouns :—जतिः । जः । जत्रौ ॥

घ्रिवु ४ निरसने । केचिदिहंसं न पठन्ति ।

4. $\sqrt{\text{ś'rivu}}$, to spit, eject saliva from the mouth ; to sputter. Atreya reads this root here. Others do not.

Pre. घीव्यत् । Per. तिषेव । I Fut. हेविता । II Fut. हेविष्यति । Impera. घीव्यत् । Imper. अघीव्यत् । Potē. घीव्येत् । Bene. घीव्यात् । Aor. अघेवीत् । Con. अघेविष्यत् ॥

ष्णुसु ५ अदाने । 'आदाने' इत्येके । 'अदशने' इत्यपरे । शुष्णोस ।

ष्णुसु ५ (क) निरसने । स्नस्यति । सस्नास ॥

5. $\sqrt{\text{ś'hnusu}}$, 1. to take, 2. accept ; 3. to disappear, become invisible. Some give it the sense of ādāna 'to accept'. Others of अदशन or disappearance.

Pre. स्नुस्यति । Per. सुष्णोस । सुष्णुसतुः । सुष्णुसिथ । सुष्णुत । सुष्णोस । सुष्णुसिव । I Fut. स्नोसिता । II Fut. स्नोसिष्यति । Impera. स्नुस्यत् । Imper. अस्नुस्यत् । अस्नुस्यः । Pot. स्नुस्येत् । Bene. स्नुस्यात् । Aor. अस्नोमीत् । अस्नोसिषाम् । अस्नोषीः । अस्नोषिष्ठ । Con. अस्नोसिष्यत् । Caus. स्नोसयति । Aor. अस्नुष्यत् । Desid. स्नुस्येयति । स्नुस्यिषति । Inten. स्नेष्यस्यते । yanluk. स्नेष्यसीति । स्नेष्योसि । D. स्नेष्युतः । Ger. स्नुस्तिवा । स्नोसिष्वा । Noun, स्नुषा ॥

5 (a) $\sqrt{\text{ś'hnusu}}$, to spit.

Pre. स्नस्यति । Per. सस्नास ॥

क्तसु ६ हरणदाप्तयोः । हरणं कीदृश्यम् । चक्षणास ॥

6./knasu, 1. to be crooked ; 2. to shine. Hvarana here means crookedness.

Pre. कनस्यति । Per. चकनात् । I Fut. कनसिता । II Fut. कनसिष्यति । Impera. कनस्यतु । Imper. अकनस्यत् । Pot. कनस्येत् । Bene. कनस्यात् । Aorist अकनासीत् or अकनसीत् । Condi. अकनसिष्यत् । Causa. कनसयति । Aor. अचिकनसत् । Desid. चिकनसिष्यति । Inten. चाकनस्यते । Yanluk. चाकनस्ति । Past. Part. Pass. कनस्तः । Active. कनस्तान् । Ger. कनसित्वा । कनस्त्वा । Nouns.-चकनसः ॥

व्युष ७ दाहे । व्युषोष ॥

7./vyuṣha (pyuṣha), to burn. The root begins with a dento-labial व v; and ends with a palatal sibilant ष sh. It is read further on in the Pushādī subdivision also. So the aorist is formed by अक्. Some read this root as byusa व्युत् ॥

Pre. व्युष्यति । Per. व्युषोष । व्युषोषिष्य । व्युष्यिष्य । I Fut. व्युषिता । II Fut. व्युषिष्यति । Impera. व्युष्यतु । Imper. अव्युष्यत् । Pot. व्युष्येत् । Bene. व्युष्यात् । Aor. अव्युषीत् । अव्युषिष्यात् । Condi. अव्युष्यत् । Causa. व्युषयति । Aor. अव्युष्यत् । Desid. व्युष्यिष्यति । व्युष्योषिष्यति । Inten. बोव्युष्यते । Yanluk. व्युष्युषीति । बोव्युषेति । Ger. व्युषित्वा । व्युषित्वा ॥

प्लुष ८ च ।

8./pluṣha cha. Pluṣha also means to burn.

Pre. प्लुष्यति । Per. पुप्लोष । I. Fut. प्लोषिता ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननर्त ॥

9./nṛiti, to dance, move about. Thus the present is नृत्यति । The Perfect is ननर्त । In the Future, the इद् is optionally added by the following.

२५०६ । सेऽसिचि कृतवृत्तकृदवृत्तनृतः । १ । २ । ५१ ।

एभ्यः परस्य सिञ्जिभक्त्य सादत्तार्थानुक्तस्य इद्वा स्यात् । नतिष्यति । नर्तस्यति । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्तीत् ॥

2506. An ārdhadhaātuka affix beginning with a स् (except सिच् the characteristic of the s-Aorist) may optionally take the augment इद्. after the verbs कृत्, (Tud 141, Rudh. 11) वृत्, (Tud. 35) कृद् (Rudh. 8) वृद् (Tud. 9) and नृत् (Div. 9).

Pre. नृत्यति । Per. ननर्त । ननृततुः । ननर्तिष्य । ननर्तिष्य । I Fut. नर्तिता । II Fut. नर्तिष्यति or नर्त्स्यति । Impera. नृत्यतु । Imper. अनृत्यत् । Pot. नृत्येत् । Bene. नृत्यात् । Aorist. अनर्तीत् । अनर्तिष्यात् । Condi. अनर्तिष्यत् । अनर्त्स्यत् । Caus. नर्तयति, नर्तयते । Aor. अनर्तिवृत् । अननर्तत् । Desid. निनर्तिष्यति । निनर्त्स्यति । Inten. नरीनृत्यते । Yanluk. ननर्ति । नरिनर्ति । नरीनर्ति । Past. Part. Pass. नृतः । Act. नृतवान् । Adj. नर्तितव्यम् । नर्तनीय । नर्त्यम् । Noun :-नर्तकः ॥

✓ त्रसि १० खदेगे । वाचाश-(२३२१) इति खन्वा । त्रसति-त्रसति ।
 त्रसतुः-तत्रसतुः ॥

10. /trasi. to fear, tremble, quake. This 'root optionally takes the vikaraṇa śyan. See 2321.

Pre. त्रस्यति or त्रसति । Per. तत्रास । तत्रसतुः or त्रसतुः । तत्रसिष । I Fut. त्रसिता । II Fut. त्रसिष्यति । Impera. त्रस्यतु or त्रसतु । Imper. त्रस्यत् or त्रसत् । Poten. त्रस्येत् or त्रसेत् । Bene. त्रस्यात् । Aorist. तत्रासीत् or त्रससीत् । Condi. त्रसिष्यत् । Causa. त्रासयति । Aor. त्रसिषत् । Desid. त्रसिष्यति । Inten. त्रास्यते । Yanluk. त्रासति । त्राससीति । Past. Part. Pass. त्रस्तः । Aot. त्रस्तवान् । Nouns:-त्रस्तुः । त्रासः । तर्गापत्रस्तः ॥

✓ कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभार्वा दीर्गन्ध्यम् ॥

11. /kutha, to stink, became putrid, foul. The word पूतीभावः means bad smell.

Pre. कुप्यति । Per. चुकोष । चुकोषिष । I Fut. कोयिता । II Fut. कोयिष्यति । Impera. कुप्यतु । Imper. कुप्येत् । Poten. कुप्येत् । Bene. कुप्यात् । Aor. अकोषीत् । Pass. कुप्यते । Causa. कोषयति । Aor. अचुकुषत् । Desid. चुकुषिषति or चुकोषिषति । (I. 2. 26 s. 2617) Inten. चोक्त्यते । Yanluk. चोकोति । Ger. कोषित्वा । (I. 2. 23. s. 3324). Nouns:-कुषः । प्रकुषितः ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12. /putha, to injure, hurt. It is conjugated like the last. Compare the /puthi of the Bhuādi No. 45.

Pre. पुप्यति ॥

गुध १३ परिवेष्टने ॥

13. /gudha, to wrap up, cover, envelop. This root ends in ष (dh) and not थ (th).

Pre. गुप्यति । Ger. गुषित्वा । Nouns:-गोषा । गोषिका । गोषेरः । गोषारः । गोषयः । गोषेयः ॥

✓ क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14. /kṣhipa. to send.

Pre. क्षिप्यति । Per. क्षिपेय I Fut. क्षिता or क्षेता । (The first form is given in the Mādhaviya). II Fut. क्षिप्यति । Impera. क्षिपतु । Imper. क्षिप्यत् । Poten. क्षिप्येत् । Bene. क्षिप्यात् । Aor. अक्षेप्तीत् । अक्षेप्ताम् । Condi. अक्षेप्यत् । Caus. क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist. अक्षिपत् । Desid. क्षिपिष्यति । Inten. वेक्षित्वा । Yanluk. वेक्षेति । Past. Part. Pass. क्षितः । Ger. क्षिप्यत् । Nouns:-क्षिपकः । क्षिपुः । क्षिप्यः । क्षिपा ॥

✓ पुष्प १५ विकसने । पुष्प्यति । पुपुष्प ॥

15. $\sqrt{\text{prāṣha}}$, to blossom.

Pre. पुष्यति । Per. पुष्य, पुष्यिष्य, पुष्यिष्य । I Fut. पुष्यिष्यति । II Fut. पुष्यिष्यति । Impera. पुष्यतु । Imper. अष्यतु । Pot. पुष्येत् । Bene. पुष्यात् । Aor. अष्यत् । Caus. पुष्ययति । Aor. अष्ययत् । Desid. पुष्यिष्यति । Inten. अष्यिष्यते । Yanuk. अष्यति । Nouns : पुष्यन्, पुष्यकम् ॥

✓ तिम १६ छिम १७ छीम १७ (क) आदीर्भावे । तिम्यति-
स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16. /lima. 17. /ṣṭīma, /ṣṭīma, to become wet. Some read here a fourth root लीम ॥

Pre. तिष्यति । स्तिष्यति । स्तीष्यति । तीष्यति । Per. तितेय । तिष्टेय । I Fut. तेमिताः । II Fut. तेमिष्यति । Impera तिष्यतु । Imper. अतिष्यत् । Pot. तिष्येत् । Bene. तिष्यात् । Aor. अतेयीत् । Caus. तेमयति । Aor. अतीतिमत् । Desid. तितिष्यति । तितेमिष्यति । Inten. तेतिष्यते । Yan luk. तेतेम्ति । Nouns:-तिमिः । तिमिरम् ॥

✓ ब्रीड १८ चोदने लज्जायां च । ब्रीह्यति ॥

18. /vriḍa, to throw, cast, send forth; to be ashamed, feel shame.

Pre. ग्रीह्यति । Per. विग्रीह । विग्रीह्यिष्य । विग्रीह्यिष्ये । I Fut. ग्रीहिता । II Fut. ग्रीह्यिष्यति । Impera. ग्रीह्यतु । Imper. अग्रीह्यन्तु । Pot. ग्रीह्येत् । Bene. ग्रीह्यात् । Aorist. अग्रीहीत् । Condi. अग्रीह्यिष्यत् । Causa. ग्रीहयति । Aor. अग्रीहीकृत । Desid. विग्रीह्यिष्यति । Inten. वेग्रीह्यते । yan luk. वेग्रीहि । Past. Part. Pass. ग्रीहितः । Ger. ग्रीहित्वा । Noun:-ग्रीहा ॥

इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19. ✓Isha, to go. Isha 'to wish' is Tudādi. Isha to repeat is Kryādi.

Pre. इष्यति। Per. इष्ये। इष्यतु। इष्येयिष। इषिषि। I Fut. रषिता। रेषिता। (VI. 1. 94. s. 78) II Fut. रषिष्यति। Impera. इष्यतु। इष्य। इष्याधि। Imper. रेष्यतु। Pot. इष्येत्। Bene. इष्यात्। Aorist. रेषीत्। Caus. रषयति Aor. अ+रषिष्यत्। Desid. रषिषिषति। Past. Pass. रषितः। Ger. रषित्वा। Nouns:-रषेयः। रेष्यः। अरष्येयः। रष्येयः। परीरिः। रषयी। इषीका। इषीकतकम्। इष्टकथितम् ॥

षह २० पुह २१ चक्षुर्थे । चक्षुर्थे । चक्षुर्थे । चक्षुर्थे ॥

20./śhaha, 21./śhuha, to satisfy, to be pleased. Mādhaviya does not approve the reading of सह here. The word सन्तुष्ट here means 'satisfaction'.

Pro. सफलते ॥

Pre. सुञ्चति । Per. सुञ्चोऽ । I Fut. सोहिता । II Fut. सोहिष्यति । Impera. सुञ्चतु । Imper. असुञ्चत् । Pot. सुञ्चेत् । Bene. सुञ्चात् । Aorist. असोहीत् । Caus. सोहयति । Aor. असुहयत् । Desid. सुसुहिषति । सुसोहिषति । Inten. सोषयते । yanluk. सोषहीति । सोषोहि । Past. Partl. Pass. सुहिता । Ger. सुहित्वा । सोहित्वा ॥

✓ **जृष् २२ जृष् २३ नयोहानौ । जीर्यति । जजरत्-जेरत् । जरिता-जरीता । जीर्यत् । जीर्यात् । षट्स्त्वम्भु- (२२९१) इत्यङ्वा । ऋदूशोऽङि गुणः (२४०६) । अजरत्-अजारीत् । अजारिष्टाम् । क्षीर्यति । अकारत्-अकारीत् ॥**

22. /jṛish, 23. /jhrish, to become old, to wither.

The aorist is formed optionally by ऋ (s. 2291), and the ऋ is gunated by s. 2406. The ष is indicatory for the purposes of मित operations in the causative.

Pre. जीर्यति । जीर्यतः । षट्+यन्+ति=जिद्+य+ति VII. 1. 100. s. 2390 =जीर्यति । VIII. 2. 77. s. 351). Per. जजरत् । जजरत्-जेरत् । जजरः । जेरः । जजरिथ । जेरिथ । जजरथुः । जेरथुः । जजर । जेर । जजार । जजर । जजरिष । जेरिष । I Fut. जरिता । जरीता । (VII. 2. 38. s. 2391). II Fut. जरिष्यति । जरीष्यति । Impera. जीर्यतु । Imper. अजीर्यत् । Poten. जीर्येत् । Bene. जीर्यात् । Aor. अजारीत् । अजरत् । अजारिष्टाम् । अजरताम् । Causa. जरयति । Aor. अजीजरत् । Desid. जिजीर्यति । जिजरिषति । जिजरीषति । Inten. जेजीर्यते । Pre. Partl. Paras-mat. जीर्यन् । Nouns.—जीर्यन्ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गवः । अजर्यम् । जरा । अतिजरांसि अनजीर्यः । जारः । जरन्तः ॥

23. /jhrish, to become old.

Pre. क्षीर्यति । Per. अकार । अकारत्-जेरत् । अकारः । जेरः । Aor. अकारीत् ॥

✓ **षूङ् २४ प्राणिप्रसवे । स्यूते । सुषुवे । स्वरतिसूति- २२७९ इति विकल्पं बाधित्वा ऋषुकः किति (२३८१) इति निषेधे प्राप्तं क्रादिनियमान् नित्यमिद् । सुषुविषे । सुषुविषे । सोता-सविता ॥**

24. /shūn, to beget, to give birth.

In the perfect the इट augment is compulsory. For the prohibition of VII. 2. 11. s. 2381, though it debars the option of VII. 2. 44. s. 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII. 2. 13. s. 2293.

Pre. स्यूते । स्यूते । स्यूते । स्यूते । स्यूतावहे । Per. सुषुवे । सुषुविषे । सुषुविषे । I Fut. सोता । सविता । (VII. 2. 44. s. 2279). II Fut. सविष्यते । सोष्यते । Impera. स्यूताम् । स्यूताम् । स्यूताम् । स्यूताम् । Imper. अस्यूत । अस्यूताम् । अस्यूताः । अस्यूते । अस्यूतावहि । Poten. स्यूते । स्यूताताम् । स्यूताः । स्यूते । स्यूते । Bene. सोषीष्ट । सविषीष्ट । सोषीयास्ताम् । सविषीयास्ताम् । Aor. असोष्ट । असविष्ट । असोषाताम् । असोषाः । असोषि । Past. Partl. Pass. स्यूतः । Active. स्यूताम् Ger. स्यूत्वा ॥

✓ दुः २५ परितापे । दूयते ॥

25./dûn, to be afflicted, to suffer pain, be sorry.

It is conjugated like the last.

Pre. दूयते । Per. दूद्वे । I Fut. दूता ॥

✓ दीङ् २६ क्षये । दीयते ॥

26./dîn, to waste away. The Present is दीयते । The Perfect is दिदी + ए । Now applies the following sūtra by which a य is inserted before ए ॥

२५०३ । दीङो बुद्धि कङिति । ६ । ४ । ६३ ॥

दीङ्: परस्याभावे कङित आर्धधातुकस्य युट् स्यात् । * बुग्गुटावुवङ्ययोः सिद्धौ वक्तव्यौ * । दिदीये ॥

2507. बुट् is the augment after दीङ्, of an ārdhadhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory क् or ङ् ॥

Thus उपदिदीये, उपदिदीयाते and उपदिदीयिरे ॥ The Personal ending is कित् by I. 2. 5. दीङ्: being in the Ablative case, the augment is applied to the affix. Thus दिदी + युट् + ए । Now this युट् augment is ordained by VI. 4. 63. s. 2507, a rule falling under the ābhiha section (VI. 4. 22. s. 2183) and therefore is as if non-existent, and so by VI. 4. 82. s. 272, the long ई ought to be changed to य् before ए । The form ought to have been दिद्ये like दिरेय (No. 27). But this is prevented by the following vārtika. This augment, however, is not to be considered as asiddha (VI. 4. 22) for the purposes of semi-vowel substitution under VI. 4. 82. s. 272. If that substitution were allowed, the augment would become useless.

Vārtika : The augments बुक् and युट् are to be considered as valid or siddha for the purposes of the application of उवङ् and यष् substitutions.

In the Future, the ई of दी is changed to आ by the following aphorism.

२५०४ । नीनातिमिनोतिदीङां ह्यपि च । ६ । १ । ५० ॥

एषामात्वं स्यात्स्थपि । चकारादमित्येतिनमिते । दाता । दात्यते । अदास्त । अदास्याः ॥

2508. And there is substitution of आ for the finals of नी 'to hurt', नि 'to scatter', and दी 'to decay' when the affix ल्यप् follows, as well as before those non-शित् affixes which demand the substitution of a diphthong, for the root-vowel of these verbs.

NOTE:—By force of the word च 'and' in the sūtra, the substitution takes place before all affixes other than शित्, and this substitution takes place, before the occasion for the applying of the affixes arises (उपदेशावस्थायां आत्वं

भवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ, so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम्, प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम्, उपदातुम्, उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वृत्तंते, ईषदुपदानं, formed by घञ् and युच् by taking ई=दा and adding these affixes (III. 3. 128 and III. 3. 18) and not the affixes अच् (III. 3. 56) and खल् (III. 3. 126).

Thus दी+ता=ई+ता (This would have been in the ordinary way). But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ। Thus we get दाता ॥

✓ 26. /diñ to waste, decay, diminish.

Pre. दीयते । दीयेते । Per. दिदीये । दिदीयाते । दिदीयिरे । दिदीयिषे । दिदीयिष्वे । दिदीये । दिदीयिष्वे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीये । Imper. अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथाः । अदीये । Pot. दीयेत । दीयेथाः । दीयेथ । Bene. दासीष्ट । Aorist. अदास्त । अदासाताम् । अदास्थाः । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus. दापयति । Desid. दिदीषते । दिदासते । Inten. देदीयते । yanluk. देदेति । D. देदीतः । Pl. देयति । Past Partl. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

डीङ् २७ विहायसा गतौ । डीयते ॥

27. /diñ, to fly, pass through the air.

Pre. डीयते । Per. दिडेय । दिडिये । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aor. अडेष्ट । Causa. डाययते । Aor. अडीडयत् । Desid. दिडिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yanluk. डेदेति । Past Partl. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । धीयते । दिध्ये । धेता ॥

28. /dhñ, to hold, contain ; to disregard, disrespect.

Pre. धीयते । Per. दिध्ये । I Fut. धेता । II Fut. धेप्यते । Impera. धीयताम् । Imper. अधीयत । Poten. धीयेत । Bene. धेवीष्ट । Aorist. अधेष्ट । Desid. दिधीषते । Past Partl. Pass. धीनः । Active धीनवान् । Ger. धीत्वा ॥

✓ मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29. /mñ, to hurt, kill, injure ; die, perish. It is conjugated like /dhñ. Hinsa here means the giving up of life.

Pre. मीयते । Per. मिम्ये । I Fut. मेता । II Fut. मेप्यते । Impera. मीयताम् । Imper. अमीयत । Poten. मीयेत । Bene. मेवीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रीयते

30./rīṇ, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रीयते । Per. रिये । रियिषे । I Fut. रेता । II Fut. रेप्यते । Impera. रीयताम् । Imper. अरीयत । Poten. रीयेत । Bene. रेयीष्ट । Aor. अरेष्ट । Caus. रेवयते । Aor. अरुरिपत् । Desi. रिरीषते । Past. Part. Pass. रीषः । Active रीष्वान् । Ger. रीत्वा । Nouns:-अरीयम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ इलेषणे ॥

31./līṇ, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाषा लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशो न तु श्यनः । लीलोञ्जोरार्थं वा स्यादेज्जिषये ह्यपि च । लेता-
जाता । लेप्यते । लास्यते । 'अज्जिषये' किम् । लीयते । लिह्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhātupāṭha, when the affix ह्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The liyateḥ in sūtra is conjugated with यक् and not with श्यन, and therefore it includes the lī of Divādi and Kryādi both.

The final of ली will take guṇa substitution before शिन् affixes, and will become ले, this ineipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus सिद् will become सेद्, and then ए changed to आ, गुरु=गोर् and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anuvṛtti of एच् 'diphthong' in all sūtras. The words ह्यपि and आदेश उपदेश are understood here. The roots ली belonging to Divādi and Kryādi are both included here. Thus विलाता, विलानुम्, विला-
तव्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe लीयते, लिह्ये । The श्यन् causes no change, and ए causes यच् change by s. 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । Per. लिह्ये । लिह्यिषे । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते, लेप्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्व, लीये । Imper. अलीयत । Poten. लीयेत । Bene. लासीष्ट, लेयीष्ट । Aor. अलास्त or अलेष्ट । Condi. अलास्यत or अलेप्यत । Causa. विलासयति । विलापयति । विलीनयति । विलासयति । Aor. अलीसपत । Desid. लिलीषते । Inten. लेलीषते । Yanluk., लेलेति ॥

क्रीड् ३२ वृणोत्यर्थे । व्रीयते । विव्रिये ।

32. /vrin, to choose, select. This root is found in the Kryādi class also. Pre. व्रीयते । Per. विव्रिये । I Fut. व्रीता । Part. Pass. व्रीयः । Act. व्रीयवान् ॥ २५०९ । क । स्वादय ओदितः । (गखसूत्रः) ॥ तत् फलं तु निष्ठानत्वम् ॥

2509. A. The roots वृ and the rest are to be considered as if they had an indicatory ओ ॥

The roots beginning with वृ (No. IV. 24) an ending with this root व्रीड are ओदित् । The result is that the Past participles are formed by त् instead of व (See VIII. 2. 45. s. 3019). We have given examples under each root already.

पीड् ३३ पाने । पीयते ॥

33. /pīn, to drink.

Pre. पीयते । Per. पित्ये । Causa. पाययति । This is always Parasmaipadī (I. 3. 87. s. 2753). पाययते is from the Bhuādi पिबति (I. 3. 89. s. 2755). Past Part. Pass. पीतः । Active पीतवान् । Ger. पीत्वा, आपीय । while the form आपाय is from the Bhvādi root pibati.

माड् ३४ माने । मायते । ममे ॥

34. /mān, to measure. Compare Adādi मा माने No. 53. and Juhotyādi No. 6. The root मेड् पण्डिताने (I. 1010) of the Bhvādi also assumes the form मा । The sūtra VI. 4. 66. s. 2462 applies to all these मा's.

Pre. मायते । Per. ममे । I Fut. माता । II Fut. मास्वते । Impera. माक्ताम् । Imper. अमायत । Poten. मायेत । Bene. मासीष्ट । Aor. अमास्त ॥

ईड् ३५ गतौ । ईयते । अयां चञ्जे ॥

35. /īn, to go. Compare अयति of the Bhuādi No. 342 (a); and एति of the Adādi No. 36.

Pre. ईयते । Per. अयांचजे । I Fut. एता । II Fut. एय्यते । Impera. ईक्ताम् । Imper. ऐयत । Poten. ईयेत । Bene. एषीष्ट । Aor. ऐष्ट । Causa. आययते । Aor. आययत् । Desid. ईषियते । Ger. ग्रेय, प्रतीय with lyap.

प्रीड् ३६ प्रीतौ । सकर्त्तकः । प्रीयते । विव्रिये ॥

36. /prīn, to be satisfied or pleased. It is a Transitive verb. Pre. प्रीयते । Per. विव्रिये । Causa. प्राययते ॥

अथ परस्मैपदिनश्चत्वारः ।

Now the following four roots are Parasmaipadis.

श्री ३७ तनूकरणे ॥

37. /so to attenuate. In conjugating this root, the vowel ओ is elided by the following sūtra :

२५१० । ओतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

ओपः श्याच्छ्यनि । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शशौ 'शशतः' । शता । शस्यति । 'विभाषा प्रावेद-' (२१०६) इति सिचो वा लुक् । लुगभावे 'यमरम-' (२१०७) इतीदृशौ । अयात् । अयाताम् । अशुः । अयासीत् । अयासिष्ठाम् ॥

2510. A stem ending in ओ loses its final before the characteristic श्यन् ॥

NOTE :—As निश्यति from शो, अयच्छ्यति from ओ, अवश्यति from शो, and शस्यति from सो ॥ The त् in ओत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the sūtra should have been ओतः शिति, and thereby there would be the saving of half a mâtṛā, and also there would be no necessity of repeating the word शिति in VII. 3. 75.

37. /so, to sharpen, to make thin, attenuate. The सिच् is elided optionally by s. 2376. When it is not elided, in that alternative, we have ईद् and लक् arguments by s. 2377.

Pre. श्यति । श्यतः । श्यन्ति । श्यसि । श्यथः । श्यथ । श्यामि । श्यावः । श्यामः । Per. शशौ । शशतुः । शशिथ or शशाथ । शश । शशिव । I Fut. शता । II Fut. शस्यति । Impera. श्यतु । श्यतात् । श्यता । श्यन्तु । श्यानि । Imper. अश्यत् । अश्यः । अश्यम् । Poten. श्येत् । श्येताम् । श्येयुः । श्येः । श्येयम् । Bene. शयात् । शयास्ताम् । Aor. अयात् । अयासीत् । अयाताम् । अयासिष्ठाम् । अशुः । अशः । Causa. शाययति । Desid. शियासिति । Inten. शयायते । Yanluk. शायति । Past Part. Pass. क्रांतं, शितं । Aot. श्यातवान्, शितवान् । Ger. श्यात्वा or शीत्वा । Noun :—शायकः ॥

छो ३८ छेदने । क्ष्यति ॥

38. /chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like श्री ॥

Pre. क्ष्यति । Per. च्छौ । च्छन्तुः । I Fut. क्षाता । II Fut. क्षात्यति । Impera. क्ष्यतु । Imper. अक्ष्यत् । Poten. क्षेय्त् । Bene. क्षयात् । Aor. अक्षात् or अक्षासीत् । Noun :—क्षाय ॥

श्री ३९ अन्तर्कर्मणि । श्यति । शयी । अन्निश्यति । अभ्यश्यत् । अभ्यशयी ॥

39. *√*śho, to finish, complete, bring to an end. It is conjugated like शो ॥

Pre. स्वति । Per. ससौ । I Fut. साता । II Fut. सास्यति । Impera. स्यतु । Imper. अस्यत् । Poten. स्येत् । Bene. ~~ह्येसात्~~ (and not सायात्, because of VI. 4. 67 s. 2374). Aor. असात् or असासीत् । Past Part. Pass. सितः । Active सितवान् । Ger. सित्वा, अवसाय ॥ Nouns :- सायः । सार्वतनः ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रणिदाता । देयात् । अदात् ॥

40. *√*do, to cut, divide, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. द्यति । प्रणिद्यति because it is a ghu root. VIII. 4. 17. s. 2285. Per. ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. द्यतु । Imper. अद्यत् । Poten. द्येत् । Bene. देयात् and not दयात्. VI. 4. 67. s. 2374. Aor. अदात् । Causa. दापयति । Desid. दिस्सति । Inten. देदीयते । Past Part. Pass. दितः । Act. दितवान् । Ger. दित्वा, अवदाय ॥

अथात्मनेपदिनः पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Atmanepadi.

✓ जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41. *√*jani to be born. Before the affix *śyan* the जन् is changed to जा by the following sūtra.

२५११ । ज्ञाजनीर्जा । १ । ३ । १९ ॥

अनयोर्जदेशः स्याच्छ्रित्ति । जायते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (२३२८) इति वा चिण् ॥

2511. Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE :—As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class. Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII. 3. 101 ? *This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3. 78 s. 2360; and had ज been the substitute, VII. 3. 101 s. 2170 could not have lengthened it.

In forming the Aorist, there is optionally चिण् by s. 2328. When चिन् is added the following applies.

२५१२ । जनिष्योश्च । १ । ३ । ३५ ॥

अनयोरुपधाया दृष्टिर्न स्याच्चिणि चिण्यति कृति च । अजनि-अजनिष्ट ॥

2512. The Vṛiddhi is not substituted for the vowels of जन् and अच् before the Aorist-sign चिण् and the krit-affixes with an indicative ज् and क् ॥

As अजनि and अजयि with चिष्, and जनकः and जयकः (with वृष्), प्रजनः, वयः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root वय and not the substitute of इन् ॥ This we see in the line भक्षकश्चेन्न त्रियेत वयकोऽपि न त्रियते ॥ The form from इन् will be घातकः ॥ Moreover the substitute वय ends with ~~क~~i.e., it is of two syllables 'vadhā', and as such it also does not admit Vṛiddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिष् and kṛit-affixes, therefore not here, as जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41./jani, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिवहे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायस्व । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जजनिष्यते । Inten. जाजायते । जजन्म्यते । Yanluk. जजनीति । जजन्ति । Nouns :—अनुजाता । जनुः । जज्ञिः । जन्म । जन्तुः । जन्म्यः । जन्म्यः । जनः । जनता । द्विजः । पंचजनीनम् । वीजम् ॥

✓दीप्ति ४२ दीप्ति । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dīpi, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥ Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपिषत् । अदिदीपत् । Desid. दिदीपिष्यते । Inten. देदीप्यते । Yanluk. देदीपि । Past Part. Pass. दीप्तः । Aot. दीप्तवान् ॥ Nouns :—दीप्तिः, दीपः, दीपः ॥

✓पूरी ४३ आप्यायने । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūri, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पुपूरे । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Part. Pass. पूर्यः, पूरितः । Aot. पूर्यवान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरुः ॥

✓तूरी ४४ गतित्वरणर्हिसनयोः । तूर्यते । तुतूरे ॥

44./Tūri, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूर्यते । Per. तुतूरे । I Fut. तूरिता । II Fut. तूरिष्यते । Impera. तूर्यताम् । Imper. अतूर्यत । Poten. तूर्येत । Bene. तूरिषीष्ट । Aor. अतूरिष्ट । Condi. अतूरिष्यत । Causa. तूरयते । Aor. अतूतूरत् । Desid. तुतूरिष्यते । Inten. तोतूर्यते । Yanluk. तोतूरति । Past Part. Pass. तूर्यः । Aot. तूर्यवान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूर्यते । दुधूरे । गूर्यते । गुगूरे ॥

45./dhūri, 46./gūri, to go, to hurt, kill.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Past Partl. Pass. वर्यः । Act. वर्यवान् ॥

46. /gûri. to hurt, to go.

Pre. गृयते । Per. जुगरे । I Fut. गृरिता । II Fut. गृरिष्यते । Impera. गृयताम् । Imper. अगृयत । Poten. गृयेत । Bene. गृरिषीष्ट । Aor. अगृरिष्ट । Condi. अगृरिष्यत । Past Partl. Pass. गृयः । Act. गृयवान् ॥

घूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47. /ghûri, 48. /jûri, to kill, hurt, 2. to grow old.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Condi. अवृरिष्यत । Past Partl. Pass. वर्यः । Act. वर्यवान् ॥

48. /jûri. to hurt, to grow old.

Pre. जृयते । Per. जुजरे । I Fut. जृरिता । II Fut. जृरिष्यते । Impera. जृयताम् । Imper. अजृयत । Poten. जृयेत । Bene. जृरिषीष्ट । Aor. अजृरिष्ट । Past Partl. Pass. जृयः । Act. जृयवान् ॥

शूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49. /śûri, 1. to injure, hurt, kill, 2. to be firm.

Pre. शृयते । Per. शुवरे । I Fut. शृरिता । II Fut. शृरिष्यते । Impera. शृयताम् । Imper. अशृयत । Poten. शृयेत । Bene. शृरिषीष्ट । Aor. अशृरिष्ट । Past Partl. Pass. शृयः । Act. शृयवान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50. /chûri, to burn.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Condi. अवृरिष्यत । Past Partl. Pass. वर्यः । Act. वर्यवान् ॥

तप ५१ ऐद्वये वा । अयं धातुरेद्वये वा तद्व्ययी लभते । अन्यदा तु शब्दिकरश्च परस्मैपदीत्यर्थः । केचित्तु वाग्रहं वृत्तुधातोराद्यव्यभिच्यन्ति । तप्यते । तप्ता । तप्स्यते । 'तप्त' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम् । 'द्युतद्यानानिद्युतः पत्यन्मानः' ॥

51. /tapa/pata, to burn, 2. or to be powerful. This verb takes śyan and ātmanepada when it has the meaning of 'to be powerful or lord'. Otherwise it belongs to the Bhūādi class and is Parasmaipadi. According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra वृत्तुवरणे and should be attached at the beginning there, as वावृत्तु वरणे । As ततो वावृत्त्यमाना सा रामशाखां न्यविक्षत । The letters of तप are reversed, and we get the root पत also. That is another reading as we find in the Nirukta :—इरज्यति, पत्यते, जयति, राजति these four have the meaning of lordliness and power.” So also in Parakshudra : “वृत्त वाना विवृतः पत्यमतेः ।”

Pre. तप्यते । Per. तेपे । I Fut. तप्ता । II Fut. तप्स्यते । Impera. तप्यताम् । Imper. अतप्यत । Poten. तप्येत । Bene. तप्सीष्ट । Aor. अतप्त । अतप्साताम् । Condi. अतप्यस्यत । Caus. तापयति । Aor. अतीतपद् । Desid. तितप्सते । Inten. तातप्यते । Yanluk. तातसि । Past Part. Pass. तप्तः । Aot. तप्तवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तपनः ॥

वृत्तु ५२ वरणे । वृत्यते । पक्षान्तरे । वावृत्त्यते । ‘ततो वावृत्त्यमाना सा रामशाखां न्यविक्षत’ इति भट्टिः ॥

52. √vrtu, to select, choose. If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वावृत्तु and वृत्तु ॥

Pre. वृत्यते, वावृत्त्यते । See above. Per. वदते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera. वृत्यताम् । Imper. अवृत्यत । Poten. वृत्येत । Bene. वर्तिषीष्ट । Aor. अवर्तिष्ट । अवर्तिषाताम् । Condi. अवर्तिष्यत । Caus. वर्तयति । Aorist. अवर्तत, अवर्ततद् । Desid. विवर्तिषते । Inten. वरीवृत्यते । Yanluk. वदतीति । Past Part. Pass. वृतः । Aot. वृत्तवान् । Ger. वृत्वा । Nouns—वृत्तम् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिरयते । क्लेशिता ॥

53. A. √kliśa, to suffer pain.

Pre. क्लिरयते । Per. चिक्लिरो । I Fut. क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera. क्लिरयताम् । Imper. अक्लिश्यत । Poten. क्लिरयेत । Bene. क्लेशिषीष्ट । Aor. अक्लिष्ट । Condi. अक्लेशिष्यत । Causa. क्लेशयते । Aor. अचिक्लिशत । Desid. चिक्लिशियते । चिक्लेशियते । Inten. चेक्लिश्यते । Yanluk. चेक्लेशिष्ट । Past Part. Pass. क्लेशितः, क्लिशः । Active क्लेशितवान्, क्लिशवान् । Ger. क्लिष्ट्वा, क्लेशित्वा ॥

काश्रु ५३ दीप्ति । काश्यते ॥

53. √kāśri, to shine.

Pre. काश्यते । Per. चकारो । I Fut. काशिता । II Fut. काशिष्यते । Impera. काश्यताम् । Imper. अकाश्यत । Poten. काश्येत । Bene. काशिषीष्ट । Aor. अकाशित ।

वाश्रु ५४ शब्दे । वाश्यते । ववाशे ॥

54. √vāśri, to sound, hum (as birds), roar, cry &c.

Per. वादयते । Per. ववासे । I, Fut. वाशिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera. वासयताम् । Imper. अवासरयत । Poten. वादयेत् । Bene. वाशिषीष्ट । Aor. अवाशिष्ट । Condi. अवाशिष्यत् । Causa. वादयते । Aor. अववाशत् । Desid. विवाशिषते । Inten. वावासरयते । yanluk. वावादि । Nouns :—वाभः, वाशिरा ॥

अथ पञ्च स्वरितेः ।

Now the following five roots are svaritē.

✓ **मृष ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममृषे ॥**

55. /mṛisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre. मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममृषे । P. ममर्ष । A. ममृषिषे । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिष्यते । P. मर्षिष्यति । Impera. मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत् । P. अमृष्यत् । Poten. मृष्येत् । P. मृष्येत् । Bene. मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षत् । Condi. अमर्षिष्यत् । P. अमर्षिष्यत् । Causa. मर्षयते । Aor. अममर्षत् । अमीमर्षत् । Desid. मिमर्षिषते । or ति । Inten. मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मर्षीषीति । मर्षेष्टि । मरिमर्षि । मरीमर्षि । Past Parti. Pass. मर्षितः । Aot. मर्षितवान् । Noun :—दुर्मर्षः ॥

✓ **शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः क्लृदः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥**

56. /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pātibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut. शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper. अशुच्यत् । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत् । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa. शोचयते । Aor. अशुशुचत् । Desid. शुशोचिषते । शुशुचिषते or ति । Inten. शोशुच्यते Yanluk. शोशोचि । Past. Parti. Pass. शुक्तः । Aot. शुक्तवान् । Ger. शुचित्वा । Nouns :—शुक्तिः शुक्तिका ॥

✓ **गृह् ५७ बन्धने । नक्षति-नक्षते । ननाह । ननद्ध-नेदिष । नेहे । नद्धा । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥**

57. /ṇaba, to tie, bind. This is anit.

Pre. नक्षते । प्रणक्षते । P. नक्षति । Per. नेहे । P. ननाह । नेहत्तु । नेहुः । P. 2. s. ननद्ध । or नेदिष । I Fut. नद्धा । [नह् + ता = नध् + ता (by VIII. 2. 34. s. 440) = नध् + णा (VIII. 2. 40 s. 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera. नक्षताम् । P. नक्षतु । Imper. अनक्षत् । P. अनक्षत् । Pot. नक्षेत् । P. नक्षेत् । Bened. नक्षीतु । Aorist. अनद्ध । अनद्धताम् । P. अनद्धसीत् । Causa. नाहयते । Aor. अननीनद्ध । Desid. निनत्सते or ति । Inten. नानक्षते yanluk. नानक्षि । Nouns :—नक्षी । नपह् । नाभिः । पञ्चनाभः ॥

रञ्ज ५८ रागे । रज्यति-रज्यते ॥

58./rañj, to be dyed or colored, redden. compare the Bhuñdi root रञ्ज (No 1048) also.

Pre. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 24. s. 415.

सप ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59./śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuñdi root शप् (No 1049).

Pre. शप्यते । P. शप्यति ।

अप्यैकादशानुदात्तैः ।

Now the following eleven roots are anudāttai. They are anit and ātmanepadi.

पद ६० गतौ । पद्यते । पदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60./pada, to go, move. The aorist singular is formed by पिप् under the next sūtra.

१५१३ । चिचते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदश्चोभियत्सात्तशब्दे परे । प्रथयपादि । अपत्साताम् । अपत्सत ॥

2513. चिच् is the substitute of चित् after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अपादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अपत्साताम् they two went; अपत्सत they went; अद्+पद्+चिच्+त=अ+पाद्+इ=अपादि (the affix त being elided by VI. 4. 104).

Pre. पद्यते । Pre. पदे । पदिरे । I Fut. पत्ता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पत्सताम् । Imper. अपद्यत । Pot. पद्येत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist, अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । Causa. पादयते Aor. अपीपदत् । Desid. पित्सते । Inten. पनीपयते yauluk. पनीपति । Nouns:-इत्पदिष्णुः । पदनः । अपपन्नमदिकः । पाद्ः । पिनो । पादुका । पद्यन् । पद्यती । पया ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । खिदिरे । खेता । खलित ॥

61./khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. खिदिरे । I Fut. खेता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खसताम् । Imper. अखिद्यत । Pot. खिद्येत । Bene. खित्सीष्ट । Aorist. अखिद्य । Causa. खेदयते Aor. अखीमिद्यत । Desid. खिदिस्तते । Inten. खेचिद्यते Past. Part. Pass. खितः । Act. खिद्यान् । Ger. खित्वा । Noun:-खिदिरम् ।

✓ विद् ६२ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62. /vida, to be, to exist.

Pre. विष्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विष्यताम् । Imper. अविष्यत । Pot. वियेत । Bene. विस्तीह । Aorist. अवित् ॥

✓ बुध ६३ अवगमने । बुध्यते । बुबुधे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीह । अबोधि-अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

63. /budha, to know, understand, perceive.

Pre. बुध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2. 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीह । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्साताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुयस्सते । Inten. बोध्यते । Yanluk. बोबोधि । Atmane बुबुधानः । Past Part. Pass. बुद्ः । Act. बुद्गन् ॥

✓ युध ६४ संप्रहारे । युध्यते । बुबुधे । योद्धा । अयुद्ध । कथं 'युध्यति' इति बुद्धिमिच्छतीति कथम् । 'Xअनुदात्तेऽवलक्षणनात्मनेपदमनित्यम्X' इति वा ॥

64. /yudha, to fight, struggle. It is conjugated like the last.

QUES:—How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

ANS:—It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix क्यच्; or the Atmanepada dependent on a root being anudattet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also. (See the explanation of this Paribhāṣā under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre. युध्यते । Per. युबुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युत्सीह । Aor. अयुद्ध । अभुत्साताम् ॥

✓ अनो रुध ६५ कामे । अनुरुध्यते ॥

65. /ano rudha, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition an- and meaning to desire, belongs to the Divādi class and is Âtmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhādi class.

अण ६६ प्राणने । अस्यते । आणेन अश्विता । अण इति दन्त्या नोऽयमित्यन्ते ॥

66. /ana, /anna, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (ण).

Pre. अच्यते । Per. आच्ये । I Fut. अचिता । II Fut. अचिष्यते । Impera. अच्यताम् । Imper. आच्यत । Pot. अच्येत । Bene. अचिषीष्ट । Aorist. आचिष्ट । Causa. आचयति Aor. आचिषत् as in माभवानचिषत् । Desid. अचिषिष्यते ॥

✓ मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67. /mana, to think, believe &c.

Pre. मन्यते । Per. मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मंस्यते । Impera. मन्यताम् । Imper. अमन्यत । Pot. मन्येत । Bene. मंसीष्ट । Aorist. अमंस्त । अंसाताम् ॥

✓ युज ६८ समाधौ । समाधिश्चित्तवृत्तिनिरोधः । अकर्मकः । युज्यते । योक्ता ॥

68. /yuja, to concentrate the mind. Samādhi here means the cessation of the modification of the thinking principle. The root is intransitive.

Pre. युज्यते । Per. युज्ये । I Fut. योक्ता । II Fut. योच्यते । Impera. युज्यताम् । Imper. अयुज्यत । Pot. युज्येत । Bene. युषीष्ट । Aor. अयुक्त । Nouns :—प्रयुक् । योगी । योगः ॥

✓ सृज ६९ विसर्गे । अकर्मकः । 'संसृज्यते सरसिजैरुखांशुभिर्नैः' । संसृजिषे । सृष्टा । सृष्यते । 'लिङ्सिचौ-' (२३००) इति क्तिच्चात् गुञ्चो नाप्यम् । सृषीष्ट । असृष्ट । असृष्टाताम् ॥

69. /srija to quit, abandon, leave. It is also intransitive as in the verse वृन्त-रक्षणं हरति पुष्प मनोकहानां, संसृज्यते सरसिजैरुखांशुभिर्नैः । There is no guna of the vowel in the Benedictive, owing to I. 2. 11 s. 2300, nor is अम् added by VI. 1. 58. s. 2405, because the affixes are क्तिच् ॥

Pre. सृज्यते । Per. सृज्ये, सृजिषे । I Fut. सृष्टा । II Fut. सृष्यते । Impera. सृज्यताम् । Imper. असृज्यत । Pot. सृज्येत । Bene. सृषीष्ट । Aor. असृष्ट, असृष्टाताम् । Causa. सृजयति । Aor. असृजयत् or असंसृजयत् । Desid. सिसृज्यते । Inten. सरीसृज्यते । Yanluk. सरीसृष्टि ॥

✓ लिश ७० अल्पीभावे । लिष्यते । लोष्टा । लोष्यते । लिषीष्ट । अलिषत । अलिषाताम् ॥

70. /liśa, to become small, decrease.

Pre. लिष्यते । Per. लिषिषे । I Fut. लोष्टा । II Fut. लोष्यते । Impera. लिष्यताम् । Imper. अलिषयत । Pot. लिष्येत । Bene. लिषीष्ट । Aor. अलिषत । अलिषाताम् । Causa. लोषयति । Aorist. अलोषयत् । Desid. लिषिष्यते । Inten. लोषिष्यते । Yanluk. लोषेष्टि । Noun :—लिषा ॥

✓सूत्रः ७१ अकर्मकाप्रवृत्तावेव ।

Now up to the end of this class all the roots are **Parasmaipad.**

Pre. राजर्षि : Per. राजः राजपुत्रः । I Pot. राजः । II Pot. राजः
 Impera. राजपुत्रः Imper. राजपुत्रः । Pot. राजर्षि राजपुत्रः
 राजर्षिः राजपुत्रः राजपुत्रः । Gana. राजर्षि राजपुत्रः
 राजर्षिः । Inten. राजपुत्रः ।

